BELGELERLE

OSMANLI FETİHLERİ VE ZAFERLERİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ
BAŞKANLIĞI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ
BAŞKANLIĞI

TÜRKİYE YÜZYILI

Yayın No: 27

BELGELERLE

OSMANLI FETİHLERİ VE ZAFERLERİ

İstanbul 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI

Proje Yöneticisi
Doç. Dr. Muhammet Ahmet TOKDEMİR
Devlet Arşivleri Başkanı

Proje Sorumluları
Sebahattin BAYRAM
Devlet Arşivleri Başkan Yardımcısı

Cevat EKİCİ
Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkanı

Ramazan TUĞ
Yayın Hizmetleri Şube Müdür V.

Yayına Hazırlayanlar

Kemal GURULKAN, Mehmet Selim TEMEL, Yılmaz KARACA
Abdullah SİVRİDAĞ, Ali COŞKUN, Ahmet ÖZKILINÇ
Numan YEKELER

Grafik Tasarım
Vahdettin ATİK

Arapça Çeviri
Nazlı Elif KAŞIK

Kapak Tasarımı
Nazlı Genç GÜLTEKİN
Kapak: Umumi Memalik-i Mahruse-i Şahane Haritası

İletişim: Ahmet YILDIZ

Baskı
Seçil Ofset Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
100. Yıl Matb Sitesi 4. Cad. No: 77 Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 629 06 15 - www.secilofset.com - **Sertifika No:** 44903

Sertifika No: 42220

ISBN: 978-625-8459-11-1

Bu kitapta 100 g Sora Topaz kağıt kullanılmıştır.

SUNUŞ

Osmanlıların beylikten cihan devletine uzanan yolculuğu, yalnızca askerî zaferlerin değil; güçlü bir devlet aklının, yüksek bir medeniyet anlayışının ve köklü bir yönetim geleneğinin eseridir. Bu sebepledir ki, asırlar boyunca farklı milletleri ve kültürleri bir arada yaşatan Osmanlı Devleti, adaletin, istikrarın ve barışın teminatı olmuştur.

İslam tarihinde fetih, yalnızca askerî bir başarı olarak kabul edilmemiş; zulüm ve bozgunculuğu ortadan kaldırma, hak ve adaleti tesis etmenin bir yolu olarak telakki edilmiştir. Hazreti Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'yi fethederken gösterdiği merhamet, Osmanlı fetih siyasetinin de temelini oluşturmuştur. Bu anlayışla hareket eden Osmanlı, fethedilen topraklardaki halkın can, mal ve inanç özgürlüğünü güvence altına almış, onların kültürel değerlerine saygı göstermiştir.

Osmanlı fetihleri, işgal ve sömürüden uzak, Devlet-i Aliyye'nin adalet, hukuk ve yönetim anlayışını yeni coğrafyalara taşımıştır. Fetih, Osmanlı için bir toprak genişletme çabasından öte, âdeta bir medeniyet inşası anlamına gelmiştir.

Bu mefkûre ile kuruluşundan itibaren büyüyen Osmanlı Devleti, Anadolu, Balkanlar, Orta Avrupa, Karadeniz ve Akdeniz havzalarıyla Kuzey Afrika, Arap Yarımadası ve Kafkasya'ya kadar geniş bir hâkimiyet sahasına ulaşmıştır.

Askerî zaferleri ve kahramanlıkları tasvir eden Osmanlı fetihnameleri, devletin fetih siyasetine dair önemli ve dikkat çekici ayrıntılar sunmaktadır. Bu metinlerde sıkça tekrarlanan "Affetmek zaferin zekâtıdır." ve "Düşmanına galip geldiğinde, galibiyetin şükrü olarak onu affet." ifadeleri, devletin fetih şuurunu hangi siyasî düstur üzerine inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Bu eserin amacı, Osmanlı Devleti'nin zaferlerini, fetihnameler ve tarihî belgeler ışığında inceleyerek geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaktır; "kökü mazide olan âtiyim" anlayışı doğrultusunda, tarihimizden aldığımız ilhamla geleceği inşa etme sorumluluğuna katkı sunmaktır. Osmanlı'nın zaferlerle dolu mirasını yeni nesillere aktarmak ve onların bu bilinçle geleceğe yön vermelerini sağlamak büyük önem taşımaktadır.

Devlet Arşivleri Başkanlığımız tarafından hazırlanan ve ecdadın parlak zaferlerinden numuneler sunan bu kıymetli eserin, tarihimize duyulan ilgiyi artıracağına inanıyorum. Faydalı olması temennisiyle, emeği geçen tüm araştırmacıları tebrik ediyorum.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Türkiye Cumhurbaşkanı

ÖN SÖZ

Fetih, bir beldenin İslam coğrafyasına dahil edilmesi ve o bölgede yaşayan insanların İslam'ın yüksek ahlakı, adaleti ve merhametiyle tanışmasını amaçlayan bütüncül bir çabayı ifade eder. İslam medeniyetinde fetih, maddi bir kazanım olmaktan ziyade manevi sorumluluk ve ulvi bir vazife olarak görülmüştür. Kutsal kitabımızda müjdelenen zafer anlayışından beslenen bu yaklaşım, yalnızca toprak elde etmeyi değil; adaletin, huzurun ve ilmin yayılmasını da temel hedef kabul eder. Bu bakımdan Osmanlı fetihleri, yalnızca askerî başarılarla sınırlı kalmamış; kurdukları medeniyetler, adalet ve hoşgörü merkezli yönetim anlayışları ile yerel halkın refahını önceleyen uygulamaları sayesinde kalıcı ve derin izler bırakmıştır. Osmanlı Devleti, üç kıtaya yayılan güçlü hâkimiyeti ve adil idari düzeniyle farklı milletlerin barış içinde bir arada yaşadığı istikrarlı bir düzen tesis etmiş; Müslüman topluluklar için fethedilen her karış toprak *Darülislam* kabul edilmiş ve uğrunda can feda edilecek vatan olarak görülmüştür.

Batı Anadolu'nun kuzeyinde küçük bir uç beyliği olarak tarih sahnesine çıkan Osmanlı Devleti, fetih ruhunu rasyonel bir strateji ile birleştirerek kısa sürede bölgenin en etkili gücü hâline gelmiştir. Dönemin siyasi ve ekonomik koşulları içinde yalnızca varlığını korumakla yetinmeyen Osmanlılar, askerî üstünlüklerini akılcı diplomasi ile yürüterek sınırlarını hızla genişletmiştir. Özellikle Rumeli'ye geçiş Osmanlı Devleti'ne yeni fetih sahaları kazandırarak yalnızca Avrupa'da kalıcı bir güç hâline gelmesini değil, Anadolu'daki siyasi dengelerde de üstünlük sağlamasını mümkün kılmıştır.

Osmanlı fetihlerinde etkili olan istimâlet siyaseti, fethedilen bölgelerdeki halkın korunmasını, dinî özgürlüklerinin güvence altına alınmasını ve adil bir yönetim anlayışıyla gönüllerinin kazanılmasını esas almıştır. Bu siyaset, farklı din ve milletlere mensup toplulukların yeni

yönetime güven duymasını sağlayarak fethedilen bölgelerde kalıcı bir huzur ve istikrar ortamı oluşturmuştur. Söz konusu anlayışın en dikkat çekici sonuçları Rumeli fetihlerinde görülmüş; Osmanlıların asırlar boyunca Balkanlar ve Orta Avrupa'da güçlü ve istikrarlı bir şekilde varlığını sürdürebilmesinin başlıca sebeplerinden biri olmuştur. İstimâlet ve adalet ilkeleriyle şekillenen Osmanlı fetihleri, XVII. yüzyılın sonlarına kadar kesintisiz biçimde sürmüştür. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ise fetihler yerini kaybedilen toprakların geri alınmasına ve mevcut sınırların korunmasına yönelik mücadelelere bırakmış; bu süreç, devletin tarih sahnesinden çekilişine kadar devam etmiştir.

Fetihle sonuçlanan her askerî organizasyonun arkasında bulunan ve bütün toplumu ortak bir gaye etrafında birleştiren ruh ve heyecan arşiv belgelerimiz üzerinden takip edilebilmektedir. Belgeler; fetih haberlerinin gelişi, bu haberleri getiren görevlilerin ödüllendirilmesi, dost ve komşu ülkelere gönderilen fetihnameler ile bu yazışmalara verilen cevaplar ve ayrıca söz konusu zaferleri öven tarihî ve edebî metinlerden oluşmaktadır.

Devlet Arşivleri Başkanlığı olarak sahip olduğumuz zengin belge koleksiyonlarında yer alan örneklerden ve klasik edebiyatın önemli bir türü olan münşeat eserlerindeki metinlerden faydalanarak kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmeyi amaçladık. Hazırlanan eser, Başkanlığın tasnifi tamamlanmış ve araştırmaya açık fonlarında yer alan belge koleksiyonları ile söz konusu edebiyat literatüründen derlenmiştir. Arşivimizde bulunmayan örnekler ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan *Münşeatü's-Selâtin* adlı yazma eserden temin edilmiştir. 1358–1917 yılları arasına tarihlenen toplam 76 belge örneğini içeren bu çalışma, Osmanlı fetihlerine dair metinlerin yanı sıra "Osmanlı Vatanı" olarak adlandırılan bir haritanın detaylı incelemesini de kapsamaktadır. Elbette Osmanlı fetihleri ve zaferleri bu sayıdan ibaret değildir; ancak okuyucuya genel bir perspektif sunabilmek amacıyla, belgeleri mevcut olan örneklerle birlikte sayıları yaklaşık beş yüze ulaşan kronolojik bir "Zaferler ve Fetihler" listesi de kitabın başında takdim edilmiştir.

Zafernameler ve fetihnameler, gönderildikleri bölgelerin kültürel ve filolojik özelliklerine bağlı olarak farklı dil ve edebî üsluplar sergileyebilmektedir. Arapça ve Farsça olarak kaleme alınan bu metinlerde, zafer müjdelerini pekiştiren ayet ve hadislerle bezeli, son derece sanatlı ve süslü bir anlatım tercih edilmiştir. Eserimizde Osmanlı Türkçesi ile yazılan belgelerin çeviriyazıları yapılmış, Arapça ve Farsça olanlar ise günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. Ayrıca metin içerisinde yer alan Arapça ayetler, hadisler ve özlü sözler kaynaklarıyla birlikte dipnotlarda açıklamalı olarak sunulmuştur.

Büyük bir özveriyle hazırlanan bu çalışmada emeği geçen Başkanlığımızın değerli idareci ve personeline teşekkür eder, eserin ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Doç. Dr. Muhammet Ahmet TOKDEMİR
Devlet Arşivleri Başkanı

İÇİNDEKİLER

Sunuş III

Ön Söz V

İçindekiler VII

Kısaltmalar XI

Kitapta Kullanılan Görsellerin Listesi XIII

Osmanlı Fetihleri ve Zaferleri (Kronolojik Liste) 1

BELGELERLE OSMANLI FETİHLERİ ve ZAFERLERİ

1 Çekmece Kalesi Kuşatmasında Düşmanın Yenilgiye Uğratılması **39**

2 Sofya'nın Fethi **45**

3 Manastır ve Pirlepe'nin Fethi **49**

4 Kosova Zaferi **53**

5 Niğbolu Zaferi **61**

6 Güvercinlik Kalesi ile Sırp Memleketindeki Daha Başka Yerlerin Fethi **69**

7 Selanik Kalesi'nin Fethi **75**

8 Semendire Kalesi'nin Fethi **83**

9 İstanbul'un Fethi **93**

10 Otlukbeli Zaferi **101**

11 Torul, Canca, Avliyana, Akçakale ve Cezara Kalelerinin Fethi **107**

12 Kara Boğdan Zaferi I **111**

13 İnebahtı Kalesi'nin Fethi **117**

14 Moton, Koron ve Anavarin Kalelerinin Fethi **121**
15 Dubovaç Hisarı vs.nin Fethi **131**
16 Çaldıran Fetihnamesi **135**
17 Kemah Kalesi'nin Fethi ve Zülkadir Vilayeti Hâkimi Alaüddevle'nin Mağlup Edilmesi **141**
18 Diyarbakır'ın Fethi **147**
19 Mercidabık Zaferi **153**
20 Ridaniye Zaferi ve Mısır'ın Fethi **157**
21 Belgrad Kalesi ile Böğürdelen vs. Kalelerin Fethi **167**
22 Rodos'un Fetih Günlüğü **175**
23 Rodos Fetihnamesi **205**
24 Mohaç Zaferi **215**
25 Irakeyn Seferi **229**
26 Aden'in Fethi **235**
27 Kara Boğdan Zaferi II **241**
28 Budin Fetihnamesi **263**
29 Osmanlı Donanmasının Askerî Destek İçin Fransa'ya Gönderilmesi **271**
30 Van Kalesi ile Azerbaycan ve Gürcistan'daki Bazı Yerlerin Fethi **277**
31 İspanya Donanmasına Karşı Kazanılan Zafer ve Cerbe Kalesi'nin Fethi **287**
32 Sakız Adası'nın Fethi **293**
33 Sigetvar Kalesi'nin Fethi **297**
34 Lefkoşa'nın Fethi **305**
35 Yemen'in Yeniden Fethi **309**
36 Tunus ve Halkulvad'ın Fethi **313**
37 Tiflis'te Kazanılan Zafer **317**
38 Eğri Kalesi'nin Fethi **321**
39 Haçova Zaferi **327**
40 Estergon'un Yeniden Fethi **333**
41 Hotin Zaferi **339**
42 Revan Kalesi'nin Yeniden Fethi **347**

43 Hanya'nın Fethi **355**

44 Resmo'nun Fethi **359**

45 Yanova Kalesi'nin Fethi **363**

46 Uyvar'ın Fethi **373**

47 Kandiye'nin Fethi **377**

48 Çehrin Kalesi'nin Fethinden Dolayı Veziriazam'a ve Tatar Hanı'na Gönderilen Eşya **381**

49 Niş, Semendire ve Belgrad Kaleleri ile Tuna Nehri Kıyısındaki Palankaların Yeniden Fethi **385**

50 Lipova ve Titel Kalelerinin Yeniden Fethi Sırasında Esir Edilenlerin Nakli **391**

51 Prut Zaferi **395**

52 Mora'nın Yeniden Fethi **403**

53 Nahçıvan'ın Yeniden Fethi **419**

54 Yeniden Fethedilen Revan Kalesi'nin Muhafazası **423**

55 Tebriz'in Fethi **427**

56 Lori ve Gence'nin Fethi **431**

57 Dücum Zaferi **435**

58 Belgrad'ın Yeniden Fethi **441**

59 Rusçuk'ta Kazanılan Zafer **445**

60 İrşova ve Mehadiye Civarlarında Kazanılan Askerî Başarılar **449**

61 Korfu Adası'nın Fethi **455**

62 Zanta, Kefalonya, Ayamavra, Çuka ve Vido Adaları ile Voniçe, Preveze, Parga ve Potrin Kalelerinin Fethi **459**

63 Akka Zaferi **463**

64 Mısır'ın Yeniden Fethi **467**

65 Medine-i Münevvere'nin Haricîlerden Kurtarılması **471**

66 Mekke-i Mükerreme, Cidde Kalesi ve Taif'in Haricîlerden Kurtarılması **475**

67 Belgrad ve Semendire Kalelerinin Yeniden Fethi **479**

68 Osmanlı ve Mısır Donanmalarının İstanköy Açıklarındaki Zaferi **483**

69 Şekvetil Zaferi **487**

70 Yergöğü Civarındaki Kama Adası Zaferi **491**

71 Sivastopol Zaferi **495**
72 Gedikler (Kızıltepe) Zaferi **503**
73 Dömeke Zaferi **507**
74 Çanakkale Zaferi'nden Dolayı Padişah'ın Gazi Ünvanıyla Anılması **511**
75 Goliath Adlı İngiliz Gemisinin Batırılması **515**
76 Kûtü'l-Amâre Zaferi **519**
Osmanlı Fetihleri Haritası **525**

KISALTMALAR

A.DVN	: Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyûn Kalemi
A.DVNS.MHM.d	: Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri
A.DVNS.NMH.d	: Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Nâme-i Hümâyûn Defterleri
AE.SSLM.III	: Ali Emirî, Sultan Selim 3
b.	: bin
BEO	: Bâbıâli Evrak Odası
Bk.	: Bakınız
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Ca.	: Cemâziyelevvel
C.DH	: Cevdet, Dâhiliye
C.SM	: Cevdet, Saray Mesalihi
çev.	: çeviren
d.	: doğumu
DH.EUM.VRK	: Dâhiliye Nezâreti, Evrak Odası Kalemi
DH.İ.UM.EK	: Dâhiliye Nezâreti, İrâde-i Umûmiye Ekleri
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
HAT	: Hatt-ı Hümâyûn
haz.	: hazırlayan/hazırlayanlar
hd.	: hükümdarlık dönemi
HR.SYS	: Hâriciye Nezâreti, Siyasi Kalemi
HRT.h	: Harita

Hz.	: Hazret-i
İ.DH	: İrâde, Dâhiliye
İE.AS	: İbnülemin, Askeriye
İE.DH	: İbnülemin, Dâhiliye
İÜ. NEK, F	:İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Farsça Yazmalar
KB.ŞSC.d	: Kıbrıs Şeriye Sicil Defterleri
L.	: Şevval
M.	: Muharrem
MHD	: Muahedeler
MSB, ATASE	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi
No.	: Numara
ö.	: ölümü
r.a.	: radıyallahu anh
Ra.	: Rebîülevvel
S.	: Safer
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSMA.d	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri
TSMA.e	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
v.	: varak
vs.	: vesaire
Y.EE	: Yıldız, Esas Evrakı
Y.MTV	: Yıldız, Mütenevvî Maruzât Evrakı
Z.	: Zilhicce

Kitapta Kullanılan Görsellerin Listesi

Orhan Gazi 44

Sultan I. Murad 48

Kosova Savaşı Planı 60

Yıldırım Bayezid 66

Niğbolu Kuşatması 68

Selanik Kalesi 82

Sultan II. Murad 92

İstanbul Kuşatması 100

Otlukbeli Zaferi 105

Otlukbeli Meydan Muharabesi Planı 106

Torul, Canca, Avliyana, Akçakale ve Cezara Kalelerinin Bulunduğu Coğrafyaya Ait Şarkî Anadolu Haritası 110

Sultan II. Bayezid 116

İnebahtı Kalesi 120

Moton Seferi 128

Moton Kalesi 130

Yavuz Sultan Selim 140

Mengli Giray Han, Sultan II. Bayezid'in Huzurunda 146

Mercidabık Savaşı 156

Ridaniye Savaşı 164

Kansu Gavri'nin Başının Getirilmesi 166

Kanunî Sultan Süleyman 172
Böğürdelen Kalesi'nin Fethi 174
Rodos Kuşatması 203
Rodos Kuşatması 204
Rodos Kuşatması Planı 214
Mohaç'ta Savaş Öncesi Çarhacıların Çatışması 224
Mohaç Savaşı Planı 227
Mohaç Meydan Savaşı 228
Yavuz Sultan Selim Han'ın Kızılbaş Seferinden Dönüşü 234
Eflak ve Boğdan Haritası 262
Budin Kuşatması 270
Barbaros Hayreddin Paşa 276
Van'ın Fethi 285
Şirvan'ın Fethi 286
1565 Malta Kuşatması 296
Sigetvar Kalesi'nin Fethi 302
Sultan II. Selim 308
Tiflis'in Fethi 320
Sultan III. Mehmed 326
Sultan I. Ahmed 338
Sultan II. Osman'ın Seferden Dönüşü 346
Revan Seferi 352
Sultan İbrahim 358
Resmo Kalesi 362
Sultan IV. Mehmed 372
Uyvar Kalesi 376
Girit Adası'nda Kandiye Kalesi 380
Tımışvar'ın Fethi 388
Sultan II. Mustafa 394
Prut Savaşı Planı 400
Prut Savaşı Planı 401

Sultan III. Ahmed 402
Nahcıvan Seferi 422
Çıldır Savaşı 426
Sultan Süleyman'ın Bağdad'ı Aldıktan Sonra Hz. Hüseyin'in Kabrini Ziyareti 440
Belgrad Kuşatması 444
Piri Reis Tarafından Çizilen Korfu Adası Haritası 458
Vido Adası Kuşatması 462
Sultan II. Mahmud 474
Belgrad Kuşatması 482
Yergöğü'nü Ruscuk'a Bağlayan Tuna Köprüsü 494
Sivastopol Haritası 502
Kars Kalesi 506
Dömeke Meydan Muharebesi'nde Bulunan Erkân-ı Harbiye Kol Ağalarından Osman Senayi Paşa 510
Canopus Sınıfı Ön Dretnot Zırhlısı HMS 518
Kûtülamâre'de Esir Alınan İngiliz General Townshend ve Halil Paşa 523
Irak'ta Felahiye Mevzii ve Kûtülamâre Civarını Gösteren Kroki 524
Osmanlı Devleti'nde fethedilen yerleri, tarih ve padişahlara göre gösterir okul haritası 526

Osmanlı Fetihleri ve Zaferleri

(Kronolojik Liste)

Osmanlı Fetihleri ve Zaferleri (Kronolojik Liste[1])

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
1	1285	Kulacahisar'ın fethi.	İnegöl civarında Emirdağı eteğindedir.
2	1288	Karacahisar'ın fethi.	Eskişehir civarında ve Porsuk Çayı üzerindedir. Karacahisar'ın fethi için 1286, 1287, 1290, 1291 ve 1292 tarihleri de rivayet edilir.
3	1298	Bilecik ve Yarhisar kalelerinin fethi.	Bilecik, Yarhisar ve İnegöl kalelerinin fethi için 1289, 1290, 1292, 1293, 1298 ve 1299 tarihleri de rivayet edilir.
4	1298	İnegöl Kalesi'nin fethi.	
5	1300-1301	Yundhisarı ve Yenişehir kalelerinin fethi.	Bu kalelerin fethi için 1290, 1298 ve 1299 tarihleri de rivayet edilir.
6	27 Temmuz 1302	Bapheus (Koyunhisar) Savaşı.	Bu savaş Danişmend'in eserinde geçmemektedir. Halil İnalcık, "Osman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. 33, 2007, s. 443-453'ten alınmıştır.
7	1302	Köprühisar'ın fethi.	Köprühisarı, Yenişehir'in doğusundadır. Fetih için 1289, 1290, 1298, 1299 ve 1301 tarihleri de rivayet edilir.
8	1303	Marmaracık Kalesi'nin fethi.	Yenişehir'in güneybatısındadır. Fetih için 1300, 1301,1302 ve 1307 tarihleri de rivayet edilir.
9	1303	Kestel, Kite ve Ulubat kalelerinin fethi.	Halil İnalcık, "Osman I", *DİA*, C. 33, 2007, s. 449-450'de bu üç kalenin 1303; Danişmend ise 1306 senesinde fethedildiğini belirtir.
10	1304	Leblebücihisarı, Lefke, Geyve, Tekfurpınarı, Yenikale, Karagöz ve Yanıkçahisar kalelerinin fethi.	Halil İnalcık, "Osman I", *DİA*, C. 33, 2007, s. 450'de Osman Gazi'nin 1304 senesinde "Sakarya Seferi"ne çıktığını ve bölgedeki birçok yeri fethettiğinden bahseder. Danişmend ise buraların 1313'te fethedildiğini belirtir. Ayrıca, Danişmend'de, Leblebücihisarı, Lüblüce şeklinde geçmektedir.

1 Bu liste İsmail Hâmi Danişmend'in, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* isimli eser esas alınarak hazırlanmıştır. İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. I-IV*, (Türkiye Yayınevi: İstanbul, 1971-1972); Ancak daha güncel ve güvenilir bilgiler içermesi nedeniyle *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde (*DİA*) yer alan Osmanlı Devleti'nin ilk dönem fetihlerine ilişkin tarihler karşılaştırma amacıyla metin içinde ayrıca belirtilmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
11	1305	Akhisar, Karatigin, Absu, Karaçepüş, Tuz (Düz) Pazarı kalelerinin fethi.	Halil İnalcık, "Osman I", *DİA*, C. 33, 2007, s. 450'de Osman Gazi'nin oğlu Orhan'ın 1305 tarihinde bölgedeki birçok yeri fethettiğinden bahseder. Danişmend ise buraların 1317'de fethedildiğini belirtir. Danişmend'de Absu, Ebesuyu; Karaçepüş, Karacebeş; Karatigin, Karatekin şeklinde geçmektedir.
12	1308	İmralı Adası'nın fethi.	
13	1308	Koçhisar'ın fethi.	Koçhisar, İznik civarındadır. Fetih için 1313 tarihi de rivayet edilir.
14	1321	Mudanya'nın fethi.	
15	1323	Akyazı'nın fethi.	
16	1323	Ayanköy'ün fethi.	Sapanca Gölü'nün batısındadır. Ayanköy'ün fethi için 1313 tarihi de rivayet edilir.
17	1324	Karamürsel'in fethi.	Karamürsel'in fethi için 1326 tarihi de rivayet edilir.
18	1324	Atranos'un (Orhaneli) fethi.	Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 376'da buranın 1324 tarihinde; Danişmend ise 1325'te fethedildiğini belirtir.
19	1326	Bursa'nın fethi.	
20	1326	Bolu, Kandıra, Ermenipazarı ve Devehisarı kalelerinin fethi.	
21	1326	Aydos ve Samandıra'nın fethi.	
22	1329	Pelekanon Zaferi.	Danişmend'in eserinde savaşın ismi Maltepe Savaşı ve tarihi de1328 olarak gösterilmektedir. *DİA*'nın "Orhan" maddesinde bu savaşın Gebze'de (bugün Eskihisar) ve 1 Haziran 1329 tarihinde gerçekleştiği yazılıdır. Bk. Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 375-386.
23	1331	İznik şehrinin fethi.	Danişmend, İznik'in iki defa fethedildiğini ve "ilk" fetih tarihini de 1328 olarak yazar. Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 376'da İznik'in "ikinci defa" fethedildiğine dair bir ifade bulunmaz, 1331'de fethedildiği belirtilir.
24	1331	Taraklı, Mudurnu ve Göynük kasabalarının fethi.	
25	1333	Gemlik'in fethi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
26	1336	Kirmasti (Mustafakemalpaşa), Mihaliç (Karacabey) ve Ulubat kasabalarının fethi.	
27	1337	İzmit ve Koyunhisar kalelerinin fethi.	
28	1337-1338	Hereke, Yalova ve Armutlu kasabalarının fethi.	
29	1352	Üsküdar ve Kadıköy ile Marmara Adası'nın fethi.	
30	1354	Ankara ile Sultanönü havalisinin zaptı.	Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 380'de Ankara'nın 1354'te Osmanlı topraklarına katıldığını yazar. Danişmend'in eserinde 1361 tarihi bulunmaktadır.
31	1354-1358	Bolayır, Eceovası, Konurhisarı, Tekirdağ, İpsala, Malkara, Hayrabolu ve Keşan'ın fethi.	Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 375-386; Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", *DİA*, C. 38, 2010, s. 94-96 ve Hacer Ateş, "Tekirdağ", *DİA*, C. 40, 2011, s. 359-362. *DİA*'nın bu üç maddesi beraber okunduğunda bu yerlerin belirtilen tarihler arasında fethedildiği anlaşılmaktadır.
32	1359-1360	Çorlu, Dimetoka, Pınarhisar, Babaeski ve Lüleburgaz kasabalarının fethi.	Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, C. 33, 2007, s. 383'te buraların 1359-1360; Danişmend ise 1361-1362 tarihlerinde fethedildiğini yazar.
33	1360	Karadeniz Ereğlisi'nin fethi.	
34	1361	Edirne'nin fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 156'da şehrin 5 Mayıs 1361'de fethedildiğini belirtir.
35	1361-1362	Gümülcine, Eskizağra ve Yenice'nin (Yenice-i Karasu) fethi.	
36	1364	Filibe'nin fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 156'da Filibe'nin 1364 senesinin bahar aylarında fethedildiğini belirtmektedir. Danişmend'in eserinde fethin tarihi 1363 olarak gösterilir.
37	1366	Çatalca, İncüğez ve Ferecik'in fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 157'de Çatalca ve Ferecik'in 1366 tarihinde; Danişmend'de ise bu üç yerin 1371'de fethedildiğini belirtir.
38	1368	Karinovası, Aydos ve Burgaz kalelerinin fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 157'de bu üç yerin 1368'de fethedildiğini belirtir. Danişmend'de 1367-1368 tarihleri gösterilir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
39	1368	Vize, Kırkkilise ve Süzebolu kalelerinin fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 157'de bu kalelerin 1368 baharında fethedildiğini yazar. Danişmend ise Süzebolu'nun 1372'de, Kırkkilise'nin 1361 veya 1366'da, Vize'nin de 1366 tarihinde fethedildiğine dair rivayetlerin bulunduğunu belirtir.
40	1369	Kızılağaç-Yenicesi, Yanbolu ve İslimye'nin fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 157'de Kızılağaç Yenicesi ve Yanbolu'nun 1369'da fethedildiğini belirtir. Danişmend'de bu tarih 1364 olarak geçer. *DİA* maddesinde, "Kızılağaç" yerine "Kızılcaağaç" yazılmıştır.
41	1371	Samakov ile İhtiman kalelerinin fethi.	Samakov ve İhtiman'ın fethi için 1368 tarihi de rivayet edilir.
42	1371. 09.26	Çirmen Zaferi.	Osmanlı kaynaklarında Çirmen veya Sırp Sındığı savaşı olarak zikredilmektedir. Âşıkpaşazade ve Neşri tarihlerinde "Sırp Sındığı" ismiyle ve tarih olarak da 1364-1365 şeklinde geçmektedir. Hristiyan kaynakları savaşın tarihini 26 Eylül 1371 şeklinde kaydeder. Bilgi için bk. Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 158; Danişmend'in eserinde "Sırpsındığı Zaferi" başlığı ayrı bir şekilde açılmış ve tarih olarak da 1364 gösterilmektedir.
43	1371	Biga'nın fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 158'de fethin 1371'de gerçekleştiğini yazmaktadır.
44	1373	İskeçe, Drama, Kavala, Zihne, Serez, Avrathisarı, Vardar-Yenicesi ve Karaferye kasaba ve şehirlerinin fethi.	
45	1382	İştip, Manastır ve Pirlepe şehirlerinin fethi.	Bu şehirlerin fetih tarihleri için 1380 ve 1385 tarihleri de rivayet edilir.
46	1385	Ohri'nin fethi.	Muhammed Aruçi, "Ohri", *DİA*, C. 33, 2007, s. 331'de 1385'te; Danişmend ise 1384 senesinde fethedildiğini belirtir.
47	1385	Niş'in fethi.	Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 160'da fethin 1385'te; Danişmend ise 1375'te gerçekleştiğini ve Niş'in fethi için 1376, hatta 1386 tarihlerinin de rivayet edildiğini belirtmektedir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
48	1385	Arnavutluk'ta Savra Zaferi.	Bu zafer, Devol Nehri'nin sol sahilinde ve Elbasan civarındaki Savra Ovası'nda Arnavutluk prenslerinden Balşa'ya karşı kazanılmıştır. Arnavutluk'ta Türk hâkimiyetine başlangıç sayılabilecek kadar önemli olan bu zafer için 1386 tarihi de rivayet edilir.
49	1386	Sofya'nın fethi.	Bu fetih için 1383 ve 1385 tarihi de rivayet edilir.
50	1387	Selanik'in fethi.	Machiel Kiel, "Selânik", *DİA*, C. 36, 2008, s. 352.
51	1388	Bulgaristan Fetihleri.	Bulgaristan'a yapılan sefer neticesinde Bulgar Kralı Şişman çocukları ile birlikte esir edilmiş, Prevadi, Şumnu, Tırnova, Silistre, Hezargrad, Rusçuk ve Niğbolu fethedilmiştir. Bu fetihler için 1376, 1379 ve 1389 tarihleri de rivayet edilir.
52	1389	I. Kosova Zaferi.	Sırp Kralı Lazar'ın kumandasındaki Boşnak, Bulgar, Ulah, Arnavut, Sırp, Leh ve Macar askerlerinden oluşan müttefik ordusuna karşı kazanılan zaferdir. Bu muharebede Osmanlı Padişahı I. Murad şehit olmuştur.
53	1389	Vidin'in fethi.	
54	1389	Saruhan, Aydın, Germiyan ve Menteşe Beyliklerinin zaptı.	Bu beylikler 1389 ve 1390 tarihlerinde yapılan iki sefer neticesinde zapt edildiği de rivayet edilir.
55	1389-1390	Alaşehir'in fethi.	
56	1390	Hamid Beyliği'nin zaptı.	Bu beyliğin zaptı için 1391, 1392 ve 1394 tarihleri de rivayet edilir.
57	1390	Teke Beyliği'nin zaptı.	Bu beyliğin zaptı için 1391, 1392 ve 1393 tarihleri de rivayet edilir.
58	1391	Üsküp ve Kratova şehirlerinin fethi.	Halil İnalcık, "Bayezid I, *DİA*, C. 5, 1992, s. 232'de fetih tarihini 1391; Danişmend ise, Üsküp'ün 1389 yılında fethedildiğini; ancak bu iki şehrin fethi için 1390 tarihinin de rivayet edildiğini belirtmektedir.
59	1391	Almanya'ya kadar dayanan büyük bir akın harekâtı.	Rumeli'nin kuzey ve kuzeydoğusu hudutları boyunca dört kol üzerinden yapılan bu büyük akın harekâtlarında bir kol Bosna'ya saldırmış, diğer üç kolda Macaristan üzerinden Almanya'ya kadar uzanmıştır.
60	1391	Macaristan'da ilk Osmanlı zaferi.	Karlofça civarında "Nagy-Olosz" mevkiinde Macarlarla yapılan ve Osmanlı'nın zaferiyle neticelendiği rivayet edilen savaş Macaristan'da kazanılan ilk zafer olarak bilinir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
61	1392	Kastamonu (Candaroğulları) Beyliği'nin zaptı.	
62	1392	İşkodra'nın zaptı.	Bu fetih geçici bir süreliğine olmuştur. İşkodra bir müddet sonra Venediklilerin eline geçmiştir. 1396, 1474 ve 1478 tarihlerinde birkaç defa el değiştiren bu şehir 1479 tarihinde kesin olarak Osmanlıların eline geçmiştir.
63	1393	Amasya'nın zaptı.	
64	1394	Selanik ve Yenişehir havalisinin fethi.	Selanik'in Türkler tarafından 1374, 1391 ve 1394 tarihlerinde birkaç defa fethedildiğine dair rivayetler vardır. Son olarak II. Murad devrinde 1430 yılında kesin olarak Osmanlıların eline geçmiştir.
65	1394	Arnavutluk istilası.	Türkler, Boyana ve Drina boylarında ilerleyerek Kuzey Arnavutluk'ta İşkodra Gölü'nün güney ve güneybatısını zapt etmişlerdir. Arnavutluk'ta Osmanlı-Venedik rekabeti bu tarihten sonra başlar.
66	25 Eylül 1396	Niğbolu Zaferi.	Niğbolu Kalesi'ni kuşatan Fransa, İngiltere, İskoçya, Almanya, Polonya, Bohemya, Avusturya, Macaristan, İtalya, İsviçre, Belçika ve sair Avrupa devletlerinden ve Venediklilerle Rodos Şövalyelerinden oluşan Haçlı ordusu Yıldırım Bayezid kumandasındaki Osmanlı ordusu tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmıştır.
67	1396	Arnavutluk fütuhatı.	Niğbolu Zaferi'nden sonra Yıldırım Bayezid Arnavutluk'a bir ordu şevketmiş, bunun neticesinde İşkodra, Akçahisar, Kesriye, Ülgün, Draç ve Berat şehir ve kasabaları fethedilmiştir.
68	1396-1397	Şile'nin fethi.	Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki son kasabası olan Şile 1396 veya 1397 yılında fethedilmiştir.
69	1397	Yunan Seferi.	Çatalca, Yenişehir ve Tırhala şehirleri bu sefer sırasında fethedilmiştir.
70	1397	Mora'da Arhos (Argos) Kalesi'nin fethi.	Evrenos Bey tarafından fethedilmiştir.
71	1397	Akçay Zaferi ve Karamanlıların Osmanlı hâkimiyetine girmesi.	Akçay Zaferi için 1391, 1392, 1394 ve 1395 tarihleri de rivayet edilir.
72	1398	Karadeniz beyliklerinin zaptı.	Bölgede bulunan Canikoğulları (Kubadoğulları), Emiroğulları, Taceddinoğulları ve Taşanoğulları ilhak edilmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
73	1398	Sivas, Kayseri, Tokat, Niksar, Karahisar-ı Şarki, Aksaray ve Kırşehir havalisinin zaptı.	Kadı Burhaneddin'in ölümü üzerine onun hakimiyetinde olan bu bölgeler Şehzade Süleyman Bey kumandasındaki bir ordu tarafından zapt edildi. Böylece Osmanlı Devleti hemen hemen bütün Anadolu'ya hâkim bir hâle geldi.
74	1399	Dulkadir Beyliği'nin tabiiyyet altına alınması.	
75	1399	Malatya, Kahta, Behisni ve Divriği kalelerinin fethi.	Buraların fethiyle Osmanlı Devleti'nin sınırları Fırat boylarına dayanmış ve Anadolu Türk birliğine doğru mühim bir adım atılmıştır.
76	1401	Erzincan Beyliği'nin zaptı.	
77	1408	İstirya Akını.	Almanların "Steyer" dedikleri Avusturya eyaleti. Macaristan'ın batısında ve Hırvatistan'ın kuzeyindedir. Merkezi "Graz" şehridir.
78	1415	Karaman Seferi ve Akşehir, Beyşehir, Seydişehir ve Said-eli (Kadınhanı) bölgelerinin zaptı.	
79	1415	I. Mehmed'in İkinci Karaman Seferi ve Kütahya'nın zaptı.	
80	1415	Arnavutluk Fetihleri ve Akçahisar'ın (Kroya) zaptı.	
81	1416	I. Mehmed'in Macar Seferi ve Saint-Severin Kalesi'nin fethi.	
82	1417	Avlonya'nın fethi.	
83	1418	Samsun havalisinin zaptı.	
84	1419	Hereke, Gebze, Darıca, Kartal ve Pendik taraflarının istirdadı.	Ankara Savaşı'ndan sonra Bizans tarafından zapt edilen bu yerler bu tarihte tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.
85	1423	Teke Beyliği'nin Osmanlı'ya katılması.	Sait Kofoğlu, "Tekeoğulları", *DİA*, C. 40, 2011, s. 350'de Tekeoğulları'nın Osmanlı katılma tarihi olarak 1423; Danişmend ise 1426 tarihini gösterir.
86	1424	Menteşe Beyliği'nin zaptı.	Erdoğan Merçil, "Menteşeoğulları", *DİA*, C. 29, 2004, s. 153'te Menteşeoğulları'nın Osmanlı'ya katılmasını 1424; Danişmend ise 1425 tarihlerini vermektedir.
87	1427	Güvercinlik (Golubaç) Kalesi'nin fethi.	Halil İnalcık, "Murad II", *DİA*, C. 31, 2020, s. 166'da fethin 1427'de; Danişmend ise 1458 tarihinde gerçekleştiğini yazmaktadır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
88	1427-1428	Germiyanoğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne iltihakı.	
89	1430	Selanik'in fethi ve Türk donanmasının Venediklilere karşı Gelibolu Zaferi.	Selanik bir ay kadar süren bir kuşatma neticesinde Venediklilerden alınmıştır.
90	1430	Yanya'nın fethi.	İtalyanların Tocco ailesinin hüküm sürdüğü Epir bölgesinde bulunan Yanya, sulhen Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Halil İnalcık, "Murad II", *DİA*, C. 31, 2020, s. 167'de fethin 1430; Danişmend ise 1431 senesinde gerçekleştiğini öne sürmektedir.
91	1437	Büyük Macaristan Akını.	Sırp ve Eflak kuvvetlerinin de katıldığı bu akında Evrenos oğlu Ali Bey Semendire civarından Tuna'yı geçerek Macarlara ait Zebine (Hermannstadt), Mediaş ve Schassburg şehirlerine baskınlar yaparak tahrip etmiştir.
92	1439	Semendire'nin fethi.	
93	1439	Almanya İmparatoru ve Macaristan Kralı II. Albert'in mağlubiyeti.	İshak Bey ve Timurtaşoğlu Osman Çelebi kumandasında Osmanlı ordusu Semendire'yi kurtarmaya gelen Macar kuvvetlerini müthiş bir bozguna uğramışlardır.
94	1444	Varna Zaferi.	Haçlı ordusuna karşı Varna'da kazanılan zafer.
95	1446	Sultan II. Murad'ın Mora Seferi.	Bu seferle Korintos kasabası zapt edilerek Mora boydan boya istila edilmiştir. Mora Despotu Konstantinos Paleologos Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiştir.
96	1448	İkinci Kosova Muharebesi.	II. Murad komutasındaki Osmanlı ordusu ile Macar kumandanı Janos Hunyadi önderliğinde Alman, İtalyan, Macar, Leh, Çek ve Ulahlardan oluşan bir müttefik ordusu arasında yapılan ve Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanan savaş.
97	1450	II. Murad'ın Arnavutluk Seferi ve Berat'ın fethi.	
98	18 Nisan 1453	Adalar'ın fethi.	Marmara Denizi'nin kuzeydoğusunda bulunan ve Kızıl Adalar veya Prens Adaları diye de adlandırılan adalar Baltaoğlu Süleyman Bey tarafından fethedilmiştir.
99	29 Mayıs 1453	İstanbul'un fethi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
100	1453	Silivri Kalesi'nin teslim olması.	Silivri Kalesi'nde bulunan Bizanslılar İstanbul'un fethinden sonra kaleyi teslim etmişlerdir.
101	1453	İmroz, Limni ve Taşöz adalarının İtaati; Enez ve Midilli Ceneviz beyliklerinin Türk hâkimiyetine girmeleri.	
102	1454	Birinci Sırp Seferi ve Sivricehisar (Ostrovica) Kalesi'nin fethi.	
103	1455	İkinci Sırp Seferi ve Novabırda'nın fethi.	Fatih'in idare ettiği bu seferde gümüş madenleriyle ünlü Novabırda şehri zapt edilmiştir.
104	1455	Arnavutluk'ta Berat Zaferi.	Evrenosoğlu İsa Bey komutasındaki Osmanlı ordusunun Arnavut İskender Bey (Gergi-Yorgi Kastriyota) idaresindeki Arnavut ve İtalyan müttefik ordusunu Berat önlerinde bozguna uğratmıştır.
105	1456	Enez Ceneviz Beyliği ile idaresindeki adaların fethi.	Enez'le birlikte İmroz, Taşöz, Semendirek (Semadirek) ve Limni adaları zapt edilmiştir.
106	1458	Mora Seferi.	Bu seferle Mora'nın kuzey tarafları bütünüyle zapt edildi, güneyi ise haraca bağlandı.
107	1458	Sırbistan fütuhatı.	Veziriazam Mahmud Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Resava, Kuruca, Rudnik, Beraniçeva ve Güvercinlik (Golubaç) şehirlerini fethetmiştir.
108	1458	Atina'nın fethi.	Atina, son İtalyan dukası olan Franco Acciajuoli'nin elinden alınarak Osmanlı ülkesine ilhak edilmiştir. Bu durum 1829 Yunan istiklâline kadar devam etmiştir.
109	1459	Semendire'nin fethi ve Sırbistan'ın bir Türk vilayeti hâline gelmesi.	
110	1460	Güney Mora'daki despotlukların ilhakı.	Mora'nın fethi üzerine Bizans'ın son imparatorluk hanedanı olan "Paleologos" sülâlesinin hâkimiyeti artık tamamıyla nihayete ermiştir.
111	1461	Amasra Ceneviz kolonisinin fethi.	
112	1461	Trabzon Rum İmparatorluğu'nun fethi.	
113	1461-1462	Candaroğulları (İsfendiyaroğullan) Beyliği'nin ilhakı.	Candaroğulları Beyliği'nin hâkimiyetinde olan Kastamonu ve Sinop bölgeleri Osmanlı idaresine geçmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
114	1462	Midilli Adası'nın fethi.	Cenevizli Gattilusio ailesinin elinde olan Midilli Adası, Veziriazam Mahmud Paşa'nın denizden, Fatih Sultan Mehmed'in de bir miktar yeniçeri ve Anadolu askeriyle Bursa üzerinden giderek adaya asker çıkarmak suretiyle fethedilmiştir.
115	1463	Bosna Krallığı'nın fethi.	Bosna'nın payıtahtı konumunda olan Yayçe Kalesi ve diğer kaleler fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır.
116	1466	Fatih'in Arnavutluk seferi ve birçok Arnavut kalesinin fethi.	Bu sefer için 1465 ve 1467 tarihleri de rivayet edilir.
117	1466	Fatih'in Karaman seferi ve Konya'nın zaptı.	Bu seferle Konya ve Larende (Karaman) zapt edilip Karaman ülkesi bir Osmanlı vilayeti haline gelmiştir.
118	12 Temmuz 1470	Ağrıboz Adası'nın fethi.	Ağrıboz'un merkezi konumunda olan Khalkis ve güneyde bulunan Kızılhisar kaleleri fethedilerek bütün ada fethedilmiştir.
119	1471	Veziriazam İshak Paşa'nın Karaman seferi. *(Niğde, Varköy, Uçhisar ve Ortahisar kaleleri ve Aksaray kasabası fethedilmiştir.)*	Halil İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, C. 28, 2003, s. 400'de bu seferin 1471'de; Danişmend'de ise 1470 yılında yapıldığı yazılıdır.
120	1471	Karniyol (Krain) akını.	Bosna Beylerbeyi İshak Bey idaresinde bugünkü Slovenya toprakları içerinde yer alan merkezi Lubliyana (Ljubljana) şehri olan Krain (Kraniol) eyaletine kadar yapılan akın.
121	1471	Alaiye Beyliği'nin zaptı.	
122	1472	Silifke havalisinin ilhakı.	
123	1472	Kıreli Zaferi.	
124	1472	İçel'in istirdadı.	
125	11 Ağustos 1473	Otlukbeli Zaferi.	
126	1474	Gedik Ahmed Paşa'nın Üçüncü Kilikya Seferi ve İçel'in istirdadı.	
127	26 Temmuz 1475	Kefe, Azak ve Mangub kalelerinin fethi ve Kırım Hanlığı'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi.	Karadeniz'in kuzeyinde bulunan bu kaleler Veziriazam Gedik Ahmed Paşa tarafından Cenevizlilerden alınmıştır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
128	1476	Fatih'in Boğdan Zaferi.	Fatih, Boğdan Prensi Stefan'ın ordusunu Akdere'de (Velea Alba) bozguna uğratmıştır.
129	1476	Akkirman'ın zaptı.	Fatih, Boğdan Seferi'ndeyken donanma da Besarabya sahillerini işgal ederek Akkirman'ı zapt etmiştir.
130	1477	Turahanoğlu Ömer Bey'in Venedik yakınlarına kadar varan İtalya akını.	Turahanoğlu Ömer Bey komutasındaki akıncılar İtalya'daki İsonzo Nehri geçilerek Piave sahillerine kadar gitmişlerdir.
131	16 Haziran 1478	Arnavutluk'taki Akçahisar'ın (Kroya) yeniden zaptı.	
132	1478	Leş (Alessio) ve Gölbaşı (Schabibak) kalelerinin fethi.	Bu kaleler Venediklilerin elinden alınmıştır.
133	1479	İşkodra'nın Türklere teslimi.	İşkodra, 1479 senesinde Venediklilerle yapılan antlaşma gereği Türklere teslim edilmiştir.
134	1479	Torul Beyliği'nin zaptı.	Torul bölgesi Şehzade Bayezid'in lalası Rakkas Sinan Bey tarafından fethedilmiştir.
135	1479	Kuban ve Anapa bölgelerinin fethi.	
136	1479	Ayamavra, Kefalonya ve Zanta Dukalığı'nın fethi.	Venedikli Leonardo isminde birinin idaresinde olan Ayamavra, Kefalonya ve Zanta adaları Gedik Ahmed Paşa kumandasındaki bir filo tarafından fethedilmiştir
137	1480	Hersek Dukalığı'nın ilhakı.	
138	11 Ağustos 1480	İtalya Seferi ve Otranto'nun fethi.	Osmanlı kaynaklarında "Pulya Seferi" olarak da geçer. Gedik Ahmed Paşa komutasındaki yüz gemiden mürekkep bir filo 28 Temmuz'da Otranto Limanı'na girmiş ve on dört günlük bir kuşatmadan sonra şehir fethedilmiştir.
139	1483	Hersek sancağının kat'i suretle fethi ve ilhakı.	
140	1483	İçel Beyliği'nin Osmanlı idaresine girmesi.	Karamanoğullarının son yurdu olan İçel bölgesi Veziriazam Davud Paşa tarafından ilhak edilmiştir. Şenol Çelik, "İçel", *DİA*, C. 21, 2000, s. 451'de İçel'in, Osmanlı topraklarına katılma tarihini 1483; Danişmend ise 1487 olarak gösterir.
141	1484	II. Bayezid'in Boğdan Seferi ve Kili ile Akkirman kalelerinin fethi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
142	1493	Bosna Beylerbeyi Yakub Paşa'nın İstirya (Styrie) Akını ve Kırbova (Krbava) Zaferi.	
143	1496	Bosna fütuhatı.	Fatih devrinde fethedilip de sonradan Macarlar tarafından işgal edilmiş olan Komotin (Komthya), Trzac (Thersaz), Neretva ve Koszoruwar kaleleri yeniden zapt edildi.
144	1497	Dalmaçya akını.	Osmanlı akıncıları Venedik Cumhuriyeti'nin Friuli eyaletine kadar ilerleyip birçok şehirleri yakıp yıkarak esirler ve ganimetlerle dönmüşlerdir.
145	1498	Bali Bey'in Birinci Lehistan akını.	Dinyester Nehri'ni geçip Polonya'ya giren Bali Bey, Czarnkow, Gologory ve Glemiany kalelerini zapt etmiş, Liv (Liwow) ve Sandomir şehirlerini yağma edip Radom civarına kadar giderek Varşova ve Brzeziny şehirlerini tahrip etmiştir.
146	1498	Bali Bey'in İkinci Lehistan akını.	Kasım ayında başlayan ikinci akın harekâtında Dinyester Nehri'ni geçen Bali Bey, Halicz, Zydaczew, Sambor ve Drohobycz şehirlerini yağma edip kışın şiddetinden Akkirman'a dönmüştür.
147	1499	Burak Reis'in Sapienza Zaferi.	İnebahtı yolunu kesmek isteyen Venedik donanmasının Moton'un güneyindeki Sapienza (Sapientza) Adası'nın önlerinde Türk donanmasına yenildiği deniz savaşıdır.
148	30 Ağustos 1499	İnebahtı'nın fethi.	
149	1499	Bosna Valisi İskender Paşa'nın Venedik akını.	İtalya'daki İsonzo Nehri'ni geçen Türk akıncıları Venedik civarlarına kadar ilerlemişlerdir.
150	10 Ağustos 1500	Modon'un fethi.	
151	1500	Anavarin'in (Navarin) fethi.	
152	10 Ağustos 1500	Koron'un fethi.	
153	13 Ağustos 1501	Draç'ın fethi.	Venediklilerin elinde bulunan Draç, İlbasan beyi olan Evrenosoğullarından İsa Bey oğlu Mehmed Bey tarafından fethedilmiştir.
154	1502	Akhisar (Prusaç/Brusça) Kalesi'nin fethi.	Macarların işgalinde olan bu kaleler Bosna Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğlu Mustafa Paşa tarafından fethedilmiştir.
155	1514	Yavuz'un İran Seferi ve Bayezid Kalesi'nin teslim olması.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
156	23 Ağustos 1514	Çaldıran Zaferi.	
157	6 Eylül 1514	Yavuz'un Tebriz'e girmesi.	
158	17 Ekim 1514	Bayburt'un fethi.	
159	19 Mayıs 1515	Kemah Kalesi'nin fethi.	
160	12 Haziran 1515	Turnadağı Zaferi ve Dulkadir Beyliğinin ilhakı.	Turnadağı Zaferi, Hadım Sinan Paşa tarafından Turnadağı eteklerinde Dulkadiroğlu Alaüddevle'ye karşı kazanılmıştır. Bu zaferden sonra Dulkadiroğlu ülkesi ilhak edilmiştir.
161	19 Eylül 1515	Diyarbekir eyaletinin merkezi olan Amid Kalesi'nin fethi.	
162	Mayıs 1516	Eski Koçhisar Zaferi.	Mardin'in güneybatısında bulunan Koçhisar (Kızıltepe) civarında Bıyıklı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Karahan idaresindeki Safevi ordusunu bozguna uğratmıştır.
163	10 Ağustos 1516	Behisni Kalesi'nin zaptı.	
164	18 Ağustos 1516	Memlüklerin (Kölemenlerin) Ayntab (Antep) Muhafızı Yunus Bey'in kale anahtarlarını Yavuz Sultan Selim'e takdimi.	
165	24 Ağustos 1516	Mercidabık Zaferi.	
166	28 Ağustos 1516	Yavuz'un Haleb'e girmesi/ Haleb'in zaptı.	
167	19 Eylül 1516	Hama'nın teslim suretiyle zaptı.	
168	21 Eylül 1516	Humus'un teslim suretiyle zaptı.	
169	27 Eylül 1516	Yavuz'un Şam'a varışı.	
170	21 Aralık 1516	Hanyunus Zaferi.	Hadım Sinan Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu Canbirdi Gazali idaresindeki Memluk ordusunu Gazze civarındaki Hanyunus'ta bozguna uğratmıştır.
171	30 Aralık 1516	Yavuz'un Kudüs'e varışı/ Kudüs'ün zaptı.	
172	2 Ocak 1517	Yavuz'un Gazze'ye varışı/ Gazze'nin zaptı.	
173	22 Ocak 1517	Ridaniye Zaferi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
174	24 Ocak 1517	Kahire'nin zaptı.	
175	30 Ocak 1517	Kahire'nin istirdadı.	Tumanbay'ın bir gece baskınıyla Kahire'ye hâkim olması üzerine harekete geçen Veziriazam Yunus Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Tumanbay'ı firara mecbur bırakarak şehri tekrar ele geçirmişlerdir.
176	1517	Mardin Kalesi ile Birlikte Hısn-ı Keyf, Musul, Kerkük, Urfa ve Rakka kalelerinin fethi.	
177	6 Temmuz 1517	Hicaz'ın Osmanlı İmparatorluğu'na katılması.	
178	7 Temmuz 1521	Böğürdelen Kalesi'nin fethi.	
179	12 Temmuz 1521	Zemun (Semlin) Kalesi'nin fethi.	
180	29 Ağustos 1521	Belgrad Kalesi'nin fethi.	
181	15 Temmuz 1522	Herke (Chalki) Adası'nın fethi.	Rodos'un batısında bulunan bu ada Rodos Seferi esnasında fethedilmiştir.
182	4 Eylül 1522	İlyaki (İleki, Tilos) Adası'nın fethi.	Rodos'un kuzeybatısında bulunan bu ada Rodos Seferi esnasında fethedilmiştir.
183	6 Eylül 1522	İncirli (Nisyros) Adası'nın zaptı.	Rodos'un kuzeybatısında bulunan bu ada Rodos Seferi esnasında fethedilmiştir.
184	20 Aralık 1522	Rodos Kalesi'nin fethi.	
185	27 Temmuz 1526	Varadin (Petervaradin) Kalesi'nin fethi.	Belgrad'ın kuzeybatısında ve Macaristan idaresinde bulunan bu kale Veziriazam İbrahim Paşa tarafından fethedilmiştir.
186	8 Ağustos 1526	İlok Kalesi'nin fethi.	
187	Ağustos 1526	Ösek (Osiyek) Kalesi'nin Teslim Olması.	
188	29 Ağustos 1526	Mohaç Zaferi.	
189	11 Eylül 1526	Kanunî Sultan Süleyman'ın Budin'e Girişi.	
190	28 Eylül 1526	Segedin'in fethi.	
191	29 Eylül 1526	Baç Kalesi'nin fethi.	
192	5 Ekim 1526	Beçne Zaferi.	Petervaradin ile Baç kaleleri arasındaki Beçne mevkiinde yapılan savaşta Macarlar bozguna uğratılmışlardır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
193	1527-1528	Bosna, Hırvatistan, Esklavonya ve Dalmaçya fütuhatı.	Mohaç Zaferi'nden sonra Macar Krallığı'nın yıkılması üzerine Bosna, Dalmaçya ve sair yerlerde bulunan Yayçe, Banaluka, Sokol ve Kırbova gibi kaleler fethedilmiştir.
194	8 Eylül 1529	Budin Kalesi'nin Teslimi.	
195	21 Temmuz 1532	Alman Seferi Sırasında Şikloş, Erşak (Egerszeg) ve Sereçyanoş (Szerecsem Janos) kalelerinin fethi.	
196	22 Temmuz 1532	Kapolna Kalesi'nin fethi.	
197	25 Temmuz 1532	Bobofça (Babocsa) Kalesi'nin fethi.	
198	26 Temmuz 1532	Belevar (Belavar) Kalesi'nin fethi.	
199	27 Temmuz 1532	Vutuş (Wutusch) Kalesi'nin fethi.	
200	28 Temmuz 1532	Safade (Zafade) Kalesi'nin fethi.	
201	30 Temmuz 1532	Kanije Kalesi'nin fethi.	
202	1 Ağustos 1532	Kapornak (Kapornok) Kalesi'nin fethi.	
203	1 Ağustos 1532	Beleşker (Poeloeske) Kalesi'nin fethi.	
204	1 Ağustos 1532	Tüskevar (Şarvar) Kalesi'nin fethi.	
205	3 Ağustos 1532	Kermendvar (Körmend) Kalesi'nin fethi.	
206	4 Ağustos 1532	Rum Kalesi'nin fethi.	
207	6 Ağustos 1532	Ekervar (Ikervar) Kalesi'nin fethi.	
208	6 Ağustos 1532	Meşter (Mesteri) Kalesi'nin fethi.	
209	7 Ağustos 1532	Hidvik (Hidveg) Kalesi'nin fethi.	
210	28 Ağustos 1532	Kösek (Köszeg, Guns) Kalesi'nin fethi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
211	23 Haziran 1534	Van ve Avnik kalelerinin Teslimi.	
212	24 Haziran 1534	Bayezid, Pasin, Oltu, Siyavan/Sivan ve Aktamar kalelerinin teslim alınması.	
213	13 Temmuz 1534	Veziriazam İbrahim Paşa'nın Tebriz'e girişi.	
214	22 Ağustos 1534	Tunus'un fethi.	
215	28 Kasım 1534	Bağdad'ın ilk fethi.	
216	30 Haziran 1535	Tebriz'in üçüncü defa Osmanlı idaresine alınması.	
217	4 Temmuz 1536	Erzurum Valisi Dulkadirli Mehmed Han'ın Gürcistan Seferi ve Oltu, Narman, Kiskim ve Artvin'in fethi.	
218	30 Mart 1537	Klis Kalesi'nin fethi.	Avusturyalıların elinde bulunan Klis Kalesi Bosna Beylerbeyi Hüsrev Bey tarafından fethedilmiştir. Bu kale ile birlikte Bozko, Beriszko ve Obrovaz gibi kaleler de fethedilmiştir.
219	23 Temmuz 1537	Kanunî Sultan Süleyman'ın İtalya (Pulya) Seferi kapsamında Kastro (Castro) ve Otranto kalelerinin fethi.	Osmanlı-Venedik savaşı sebebiyle İtalya seferinden vazgeçilmiş. Otranto ve havalisinin fethi de bir ay sürmüştür.
220	Eylül-Ekim 1537	Barbaros'un Adalar fütuhatı.	Akdeniz'de bulunan Çuka, Egine, Şira (Syra), Aniye/İne (İos), Paros/Bare, Anti Paros/Küçük Bare, İstendil (Tinos), İşkiros, Mürted, Nakşa (Naxos) ve Patmos gibi adalar fethedilmiştir.
221	2 Aralık 1537	Vertizo Zaferi.	Yahyapaşazade Mehmed Bey'in Pojega Kalesi'ni fethetmesinden sonra üzerine gönderilen Avusturya ordusunu Vertizo Dağı eteklerinde bozguna uğratmıştır.
222	13 Temmuz 1538	Barbaros'un Girit akını ve Kerpe ile Kaşot adalarının fethi.	
223	24 Temmuz 1538	Basra şehrinin Osmanlı ülkesine iltihakı.	Basra Emiri Raşid'in oğlu Emir Mani şehrin anahtarlarını Kanunî'ye sunarak itaatlerini bildirmiştir. Bugünden sonra Basra Osmanlı ülkesine katılmıştır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
224	3-9 Ağustos 1538	Hindistan Seferi'ne çıkan Hadım Süleyman Paşa tarafından Aden'in fethi.	
225	15 Eylül 1538	Kara Boğdan Seferi ve Suçeva'nın fethi.	
226	21 Eylül 1538	Bender Kalesi ile Bucak sancağının Osmanlı topraklarına ilhakı.	
227	28 Eylül 1538	Preveze Deniz Zaferi.	Barbaros Hayreddin Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması Andrea Doria komutasındaki müttefik donanmasını Preveze açıklarında bozguna uğratmıştır.
228	10 Ağustos 1539	Castelnuovo'nun (Nova Kalesi) istirdadı.	Andrea Doria tarafından işgal edilen Novo/Nova Kalesi, Hüsrev Paşa'nın karadan, Barbaros Hayreddin Paşa'nın denizden taarruzu neticesinde zapt edilmiştir.
229	21/22 Ağustos 1541	İstabur Zaferi.	Budin önlerinde Vezir Mehmed Paşa ile Hüsrev Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Avusturya Alman ordusuna karşı kazandıkları zaferdir. Kanunî'nin büyük bir orduyla gelmekte olduğunu öğrenen düşman ordusu gece karanlığından istifade ederek kaçmak isterken müthiş bir bozguna uğramıştır.
230	29 Ağustos 1541	Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ne ilhakı.	
231		Cezayir Müdafii Hasan-Ağa'nın Charles Quint ordusuna karşı zaferi.	Cezayir'i işgal niyetiyle karaya asker çıkaran Charles Quint (V. Karl), Hasan Ağa tarafından bir gece baskını ile bozguna uğratılmıştır.
232	24 Kasım 1542	Peşte Zaferi.	Peşte'yi muhasara eden Venedik ve Fransa dışındaki Avrupa devletlerinden oluşan müttefik ordusu büyük bir bozguna uğratılmıştır.
233	28 Mayıs 1543	Barbaros'un Nis (Nice) Seferi İçin İstanbul'dan hareketi.	
234	20 Haziran 1543	Messina ve Reggio kalelerinin zaptı.	Nis Seferi'ne çıkan Barbaros Hayreddin Paşa İtalya kıyılarındaki Messina ve Reggio kalelerini zapt etmiştir.
235	22 Haziran 1543	Valpo Kalesi'nin fethi.	Avusturyalıların elinde bulunan Valpo Kalesi, Osmanlı ordusu tarafından muhasara edilerek fethedilmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
236	4 Temmuz 1543	Peçuy (Pecs) Kalesi'nin teslimi.	Macar Kralı Zapolya'nın ölümünden sonra Avusturyalılar tarafından işgal edilen Peçuy Kalesi, Mohaç Beyi Kasım Bey'e teslim olmuştur. Peçuy Kalesi'nin teslimi için Haziran ayının son günleri şeklinde bir rivayet de vardır.
237	8 Temmuz 1543	Şikloş Kalesi'nin teslimi.	Şikloş Kalesi on günlük bir kuşatmadan sonra teslim olmuştur. Teslim tarihinin 17 Temmuz olduğu şeklinde rivayet de vardır.
238	10 Ağustos 1543	Estergon'un (Gran) fethi.	Macar Kralı Zapolya'nın ölümünden sonra Avusturyalılar eline geçmiş olan Estergon, Kanunî Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi sonucunda fethedilmiştir.
239	20 Ağustos 1543	Nis'in (Nice) teslimi.	Charles Quint'in (V. Karl) hâkimiyeti altında bulunan Savoie/Savoja dukasının elinde bulunan Nis şehri Barbaros'un bombardımanına dayanamayarak teslim olmuştur.
240	4 Eylül 1543	İstolni Belgrad'ın fethi.	Macar Kralı Zapolya'nın ölümünden sonra Avusturya Arşidükü Ferdinand tarafından işgal edilen İstolni Belgrad, Kanunî Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi sonucunda fethedilmiştir.
241	23 Nisan 1544	Budin Beylerbeyi Yahyapaşazade Mehmet Paşa'nın Macaristan'daki Avusturya kalelerine karşı hareketi.	Avusturyalıların eline geçen Vişegrad, Novigrad (Nograd), Hatvan, Dombovar, Döbrökes, Şimontorna ve Ozora kaleleri muhtelif kollardan yapılan seferlerle fethedilmiştir.
242	12 Şubat 1546	Taiz'in fethi.	Yemen Beylerbeyi Üveys Paşa, Yemen İmamı Şerefüddin ile oğlu Mutahhar arasındaki ihtilaftan da istifade ederek Taiz'i zapt etmiştir.
243	1 Ağustos 1547	Sana'nın fethi.	Yemen İmamı Mutahhar b. Şerefüddin'in elinde bulunan Sana Kalesi, Özdemir Paşa tarafından yedi günlük bir kuşatma sonrasında zapt edilmiştir.
244	27 Temmuz 1548	Tebriz'in Osmanlı ordusu tarafından tekrar ele geçirilmesi.	
245	25 Ağustos 1548	Van Kalesi'nin teslim olması.	Safevilerin elinde bulunan Van Kalesi, Elkas Mirza'nın aracılığı ile teslim olmuştur. Kalenin teslimi 24 Ağustos 1548 olarak da rivayet edilir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
246	17 Eylül 1549	Tortum Kalesi'nin fethi.	Tortum Kalesi ile birlikte bölgede bulunan Akçakale, Eşkesor, Kemhıs, Peneskirt, Anzav ve Pertekrek kaleleri başta olmak üzere birçok kale Vezir Ahmed Paşa komutasındaki ordu tarafından fethedilmiştir.
247	14 Temmuz 1551	Turgud Reis'in ilk Malta akını.	Turgud Reis komutasındaki Osmanlı ordusu Malta'yı bombardıman ettikten sonra Gozzo Adası'nı yağma ve tahrip etmiştir.
248	15 Ağustos 1551	Trablusgarb'ın fethi.	Malta Şövalyelerinin hâkimiyetinde bulunan Trablusgarb Turgud Reis tarafından fethedilmiştir.
249	18 Eylül 1551	Beçey/Beçi (Becse) Kalesi'nin fethi.	*BOA*, *MAD.d.*, 77 numaralı defterdeki kayda göre Beçey'in fetih tarihi 15 Ramazan 958/16 Eylül 1551'dir. Bk. *BOA*, MAD.d., 77, v. 17b.
250	21 Eylül 1551	Beçkerek (Becskerek) Kalesi'nin zaptı.	Bu kale muhasara edilmeden teslim olmuştur. Sokullu Mehmed Paşa komutasındaki ordu, Beçey ve Beçkerek kalelerini zapt ettikten sonra Çanad, Arad, Araç (Aracia) ve Lipova (Lippa) gibi birçok kaleyi de hücum veya teslim suretiyle fethetmiştir.
251	23 /24 Şubat 1552	Segedin (Szegedin) Zaferi.	
252	Nisan 1552	Maskat'ın fethi.	
253	11 Nisan 1552	Besprim (Veszprem) Kalesi'nin fethi.	
254	26 Temmuz 1552	Tımışvar'ın fethi	
255	11 Ağustos 1552	Filek /Fülek Zaferi.	Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa, Avusturya işgalinde bulunan Dregel (Dregeli), Şalgo (Salgo), Seçen (Szeczeny), Hollok (Hollokoe), Buyak (Bujak), Şağ (Sagh) ve Gyarmath kalelerini fethettikten sonra Baron Teufel von Gundersdorf komutasındaki Avusturya birliğini Filek Kalesi civarında bozguna uğratmıştır.
256	4 Eylül 1552	Solnok (Szolnok) Kalesi'nin fethi.	
257	15 Haziran 1553	Turgud Reis'in Fransa'yı himaye için Akdeniz Seferi'ne hareketi.	Turgud Reis bu seferinde Napoli ve Sicilya sahillerini vurduktan sonra Cenevizlilerin Korsika Adası'na asker çıkararak kalesini zapt etmiştir.
258	22 Ağustos 1554	Zalim Kalesi'nin fethi ve Kerkük sancağının İşgali.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
259	1557	Donanmanın Akdeniz Seferi ve Bizerte'nin fethi.	Piyale Paşa komutasındaki donanma İspanyolların elinde bulunan Tunus'taki Bizerte Kalesi'ni fethetmiştir.
260	1558	Mavorka Seferi.	Kaptanıderya Piyale Paşa komutasındaki donanma İspanya'nın doğusundaki Mavorka (Mallorca) Adası'na bir baskın yaparak yağma ve tahrip etmişler pek çok esir ve ganimet almışlardır.
261	14 Mayıs 1560	Cerbe Zaferi.	
262	30 Temmuz 1560	Cerbe Kalesi'nin fethi.	
263	23 Haziran 1565	Malta Adası'ndaki Santerme (Saint Elme) Kalesi'nin fethi.	
264	14 Nisan 1566	Sakız Adası'nın fethi.	
265	1 Eylül 1566	Gule (Gyula) Kalesi'nin fethi.	Pertev Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Avusturya işgalinde bulunan Gule Kalesi, bölgede bulunan Yanova ve Vilagoş kalelerini de fethetmiştir.
266	7 Eylül 1566	Sigetvar (Zigetvar) Kalesi'nin fethi.	
267	29/30 Eylül 1566	Bobofça (Babocsa) Kalesi'nin fethi.	
268	1568	Taiz'in istirdadı.	Özdemiroğlu Osman Paşa Taiz'i Zeydilerden geri almıştır. Bu olayın tarihi için Ocak 1569 tarihi de rivayet edilir.
269	3 Mayıs 1569	Yemen'de bulunan Kahire Kalesi'nin fethi.	
270	15 Mayıs 1569	Aden'in istirdadı.	
271	26 Temmuz 1569	Sana'nın istirdadı.	
272	18 Mayıs 1570	Kevkeban Kalesi'nin fethi.	
273	2 Temmuz 1570	Leftari Kalesi'nin zaptı.	Kıbrıs'ın fethi için yola çıkan donanmanın Limasol koyuna asker çıkarması ve Leftari Kalesi'nin teslim olması.
274	9 Temmuz 1570	Girne Kalesi'nin zaptı.	
275	9 Eylül 1570	Lefkoşa'nın fethi.	Lefkoşa'nın fethinden sonra sırayla Baf, Limasol ve Tuzla (Larnaka) kaleleri kolayca zapt edilmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
276	4 Mayıs 1571	Donanmanın Akdeniz Seferine çıkışı ve Dalmaçya fütuhatı.	Bu seferle Budva, Bar ve Ülgün kaleleri fethedilmiş, Korfu, Kefalonya, Zanta, Çuka ve Sicilya adaları vurularak birçok şehir tahrip edilmiştir.
277	1 Ağustos 1571	Magosa Kalesi'nin teslimi.	Magosa Kalesi'nin zaptıyla Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır.
278	9 Haziran 1574	Boğdan Zaferi.	İsyan ederek İbrail, Bender ve Akkirman gibi Osmanlı kalelerini zapt eden Boğdan Voyvodası İoan cel Cumplit, üzerine gönderilen Vezir Ahmed Paşa komutasındaki orduya yenilerek idam edilmiştir.
279	24 Ağustos 1574	Halkulvad (Goletta) Kalesi'nin fethi.	
280	13 Eylül 1574	El-Bastiyun (Bastion) Kalesi'nin fethi.	Tunus şehrinin istihkamı durumunda olan bu kale Koca Sinan Paşa'nın serdarlığında yapılan Tunus Seferi sırasında fethedilmiştir.
281	4 Ağustos 1578	Vadisseyl Zaferi.	Osmanlı himayesinde bulunan Fas ordusu, Tanca'nın güneyindeki Vadisseyl Ovası'nda Portekizlileri ağır bir yenilgiye uğratmıştır.
282	9 Ağustos 1578	Akçakale (Rabat) Kalesi'nin fethi.	Gürcistan Seferi'ne çıkan ordu tarafından fethedilmiştir.
283	9 Ağustos 1578	Vale Kalesi'nin fethi.	Gürcistan Seferi'nde sol koldan ilerleyen Ardahan Sancakbeyi Abdurrahman Bey ile Bayburt Alaybeyi Bekir Bey kumandasındaki ordu tarafından fethedilmiştir.
284	9 Ağustos 1578	Çıldır Zaferi.	Lala Mustafa Paşa'nın serdar olduğu Gürcistan Seferi sırasında Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Tokmak Han idaresindeki Safevi ordusunu büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Bu zaferle Gürcistan yolu Osmanlı ordusuna açılmıştır.
285	10 Ağustos 1578	Altunkale Beyliği'nin ilhakı ve Mahmud Han Beyliği'nin teslim olması.	
286	10 Ağustos 1578	Ahıska Kalesi'nin fethi.	
287	10 Ağustos 1578	Ahilkelek Kalesi'nin fethi.	
288	10 Ağustos 1578	Tümük Kalesi'nin fethi.	
289	10 Ağustos 1578	Hartviz (Hırtız) Kalesi'nin fethi.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
290	24 Ağustos 1578	Tiflis'in zaptı.	
291	1 Eylül 1578	Kakheti Kralı II. Alexandre'nin itaat ve tabiiyetini arz etmesi.	
292	9 Eylül 1578	Koyungeçidi Zaferi.	
293	12 Eylül 1578	Ereş (Aras) Kalesi'nin fethi.	Ereş Kalesi'nin fethinden sonra Şamahı, Derbend (Demirkapu), Şeki, Bakü, Kalaba, Saliyan (Salyan), Mahmudabad ve Şaburan (Şabran) gibi yerler de teslim olmuştur.
294	14 Ekim 1578	Dağıstan'daki Kumuk Hâkimi'nin (Şamhalı) tabiiyet ve itaatı.	
295	11 Kasım 1578	Gürcistan'daki İmerethi Krallığı ile Guria Prensliği'nin itaat ve inkıyadı.	
296	3/4 Ekim 1579	Anadolu Beylerbeyi Cafer Paşa'nın Erivan harekâtı.	
297	23 Ekim 1579	Şirvan'ın istirdadı.	11 Ekim 1579'da Demirkapı'dan hareket eden Kırım Hanı Mehmet Giray ile Özdemiroğlu Osman Paşa Safevi ordusunu yenerek önce Bakü'yü ardından Şirvan'ı zapt etmişlerdir.
298	11 Mayıs 1583	Meşale Savaşı.	Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, İmamkulu Han idaresindeki Safevi ordusunu Samur'un güneyindeki Vilasa (Bilasa) Ovası'nda büyük bir bozguna uğratarak Safevilerin işgal ettiği Şirvan arazisi yeniden zapt edilmiştir. Bu muharebeye Meşale Savaşı denilmesi, iki taraftan da meşaleler yakılarak ortalık karardıktan sonra da harbe devam edilmiş olmasındandır.
299	1584	Lori ve Tomanis'in zaptı.	
300	22/23 Eylül 1585	Tebriz'in fethi.	
301	28 Ekim 1585	Şenb-i Gazan Zaferi.	
302	1 Eylül 1588	Gence'nin zaptı.	
303	6 Ekim 1593	Besprim (Weszprim) Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalıların elinde bulunan Besprim Kalesi üç günlük bir kuşatmadan sonra teslim olmuştur. Kalenin zaptı için 13, 19 ve 20 Ekim 1593 tarihleri de rivayet edilir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
304	14 Ekim 1593	Palota Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalıların elinde bulunan bu küçük kale iki günlük bir kuşatmadan sonra teslim olmuştur. Kalenin zaptı için 13 ve 21 Ekim 1593 tarihleri de rivayet edilir.
305	17 Temmuz 1594	Tata Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalıların elinde bulunan Tata Kalesi üç günlük bir muhasaradan sonra teslim olmuştur. Tata Kalesi'nin zaptı için 23 Haziran 1594 ve 18 Temmuz 1594 tarihleri de rivayet edilir.
306	29 Temmuz 1594	Senmartin (Saint Marton) Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalılardan alınan bu kalenin zaptı için 25 Haziran 1594 tarihi de rivayet edilir.
307	27 Eylül 1594	Yanık (Raab) Kalesi'nin zaptı.	
308	3 Ekim 1594	Papa Kalesi'nin fethi.	
309	26 Ağustos 1595	Bükreş'in zaptı.	
310	12 Ekim 1596	Eğri Kalesi'nin fethi.	
311	26 Ekim 1596	Haçova Zaferi.	Haçova'da iki gün süren meydan muharebesinde Avusturya Arşidükü Maxmilien'le Erdel Voyvodası Sigismund Bathory komutasındaki müttefik düşman ordusu büyük bir bozguna uğratılmıştır.
312	12 Ekim 1597	Tata Kalesi'nin zaptı.	Yakın zamanda Avusturyalıların eline geçmiş olan Tata Kalesi üç günlük bir kuşatmadan sonra zapt edilmiştir.
313	8 Eylül 1598	Çanad (Csanad) Kalesi'nin fethi.	
314	10 Eylül 1598	Arad Kalesi'nin zaptı.	
315	5 Eylül 1600	Bobofça (Babocsa) Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalıların eline geçen Bobofça Kalesi üç günlük bir muhasaradan sonra teslim olmuştur.
316	22 Ekim 1600	Kanije Kalesi'nin zaptı.	Avusturyalıların elinde bulunan Kanije Kalesi, kırk günlük bir kuşatmadan sonra vire ile teslim olmuştur. Kalenin tesliminin 20 Ekim 1600 tarihi olduğu şeklinde rivayetler de vardır.
317	18 Ekim 1601	Kanije'yi muhasara eden Avusturyalıların bozgunu.	
318	6 Ağustos 1602	İstolni Belgrad'ın istirdadı.	
319	25 Eylül 1604	Peşte'nin istirdadı.	
320	15/16 Ekim 1604	Vaç (Waitzn) Kalesi'nin zaptı.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
321	29 Ağustos 1605	Ciğerdelen (Parkany) Kalesi'nin zaptı.	
322	8 Eylül 1605	Vişegrad Kalesi'nin zaptı.	
323	19 Eylül 1605	Tepedelen (Saint Thomas) Kalesi'nin fethi.	
324	3 Ekim 1605	Estergon Kalesi'nin zaptı.	
325	18 Ekim 1605	Büyük Avusturya akını.	Estergon'un fethi üzerine Hırvat sınırlarından İstirya (Styrie) içlerine doğru büyük bir akın yapılarak Körmend ve Steinamanger (Szombathely) şehirleri fethedilmiştir
326	20 Eylül 1620	İskender Paşa'nın Lehlilere karşı ilk zaferi.	
327	7 Ekim 1620	İskender Paşa'nın Lehlilere karşı ikinci zaferi.	
328	8 Mayıs/ 9 Ekim 1621	II. Osman'ın Hotin (Lehistan) Seferi.	
329	Ekim 1625	Donanmanın Karaharman Zaferi.	Kaptanıderya Receb Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Köstence'nin kuzeyinde bulunan Karaharman (Vadu) açıklarında Kazak donanmasına karşı parlak bir zafer kazanmıştır.
330	11 Kasım 1625	Azamiye Kalesi'nin zaptı.	
331	5 Mayıs 1630	Mihriban Zaferi.	Şehr-i Zor ile Hemedan arasında bulunan Mihriban'da Zeynel Han komutasındaki Safevi ordusu bozguna uğratılmıştır.
332	4 Temmuz 1630	Çemah Zaferi.	Nihavend civarındaki Çemah Ovası'nda Safevi ordusu mağlup edilmiştir.
333	8 Ağustos 1635	Revan Kalesi'nin zaptı.	
334	11 Eylül 1635	Tebriz'in zaptı.	
335	14 Aralık 1638	Bağdat'ın zaptı.	Uzun süredir Safevilerin işgalinde olan Bağdat, 39 günlük bir muhasaradan sonra teslim olmuştur.
336	24/25 Haziran 1645	Turlulu Kalesi'nin fethi.	Girit Seferi'ne çıkan donanma Aya-Todori Adası'ndaki Turlulu Kalesi'ni zapt etmiştir.
337	25 Haziran 1645	Aya-Todori Adası'ndaki Liman Kalesi'nin fethi.	
338	22 Ağustos 1645	Hanya Kalesi'nin fethi.	Venediklilerin elinde bulunan Hanya Kalesi elli dört günlük bir kuşatmadan sonra teslim olmuştur.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
339	9 Mart 1646	Kisamo Kalesi'nin fethi.	Girit Adası'nın kuzeybatısında bulunan ve Venediklilerin elinde olan Kisamo Kalesi, Sekbanbaşı Kara Murad Ağa kumandasındaki ordu tarafından fethedilmiştir.
340	21/22 Temmuz 1646	Apokoron Kalesi'nin zaptı.	Hanya mülhakatından olan Apokoron Kalesi, Venediklilerin çekilmesi üzerine Deli Hüseyin Paşa tarafından zapt edilmiştir.
341	11 Ekim 1646	Milopotam Kalesi'nin zaptı.	Venediklilerin boşalttığı Resmo'nun doğusundaki Milopotam Kalesi zapt edilmiştir.
342	15 Kasım 1646	Resmo Kalesi'nin fethi.	
343	9 Haziran 1651	İstiye Kalesi'nin zaptı.	Kandiye'nin doğusunda bulunan İstiye Kalesi zapt edilmiştir.
344	16 Mayıs 1654	Çanakkale açıklarında deniz zaferi.	Kara Murad Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması, Çanakkale Boğazı'nı kapatan Venedik donanmasını mağlup etmiştir.
345	31 Ağustos 1657	Bozcaada'nın istirdadı.	
346	15 Kasım 1657	Limni Adası'nın istirdadı.	
347	1 Eylül 1658	Yanova Kalesi'nin fethi.	İsyan eden Erdel Prensi Goerges Rakoczy'nin üzerine gönderilen Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa, Yanava ile birlikte Şebeş ve Lugoş şehirlerini de zapt etmiştir.
348	12 Temmuz 1659	Konotop Zaferi.	Kazak Hetmanının talebi üzerine yardıma giden Kırım Hanı Mehmed Giray, Konotop Kalesi'ni muhasara eden Rusları büyük bir yenilgiye uğratmıştır.
349	27 Ağustos 1660	Varat Kalesi'nin fethi.	
350	24 Eylül 1663	Uyvar Kalesi'nin zaptı.	
351	3/4 Kasım 1663	Novigrad'ın fethi.	
352	30 Haziran 1664	Yenikale'nin (Serinvar) fethi.	
353	5 Eylül 1669	Kandiye'nin fethi.	Venediklilerin elinde bulunan ve uzun süredir kuşatma altında bulunan Kandiye, yapılan antlaşmayla Osmanlı Devleti'ne terk edilmiştir. Kandiye'nin teslimi için 6 Eylül 1669 tarihi de rivayet edilir.
354	27 Ağustos 1672	Kameniçe'nin zaptı.	
355	18 Ağustos 1674	Ladjin (Ladyzhyn) Kalesi'nin fethi.	Lehlilerin elinde olan Bug (Aksu) Nehri üzerindeki Ladjin Kalesi, iki günlük bir kuşatmadan sonra teslim olmuştur.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
356	27 Ekim 1676	Podolya ve Ukrayna'nın iltihakı.	Yaklaşık 4 yıl süren Lehistan seferi sonunda Lehistan'la yapılan İzvançe (Zorawno) Antlaşması gereği Podolya ve Ukrayna bölgeleri Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.
357	20/21 Ağustos 1678	Çehrin Kalesi'nin fethi.	
358	15 Ağustos 1682	Kaşa Kalesi'nin fethi.	
359	7 Ekim 1683	Ciğerdelen (Parkany) Zaferi.	
360	10 Eylül 1684	Kamaniçe (Lehistan) Zaferi.	
361	7 Nisan 1685	Sin (Sing) Zaferi.	Bosna Valisi Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Sin Kalesi'ni muhasara eden Venediklilerin Dalmaçya Valisi Pietro Valerio'nun üzerine yürüyerek askerini imha etmiştir.
362	10 Ekim 1685	Boyan (Bojan) Zaferi.	Serdar Süleyman Paşa ve Kırım Hanı Selim Giray Han'ın kuvvetleri, Boyan'da Kral Sobieski idaresindeki Leh ordusunu mağlup etmiştir.
363	2/3 Eylül 1687	Kamaniçe (Lehistan) Zaferi.	Kamaniçe Kalesi'ni kuşatan Lehistan Kralı Jean Sobieski'nin oğlu Jecques Sobieski, Bozoklu Mustafa Paşa ve Kırım kuvvetlerine mağlup olarak muhasarayı kaldırmak zorunda kalmıştır.
364	30 Mayıs 1689	Or/Ur (Perekop) Zaferi.	Kırım Hanı Selim Giray Han, Ruslar ve Kazaklardan mürekkep bir orduyu Or'da (Perekop) bozguna uğratmıştır.
365	30 Mayıs 1689	Fethülislam (Gladova) ve İrşova (Orsova) kalelerinin istirdadı.	
366	10 Ağustos 1690	Şehirköy'ün (Pirot) istirdadı.	
367	21 Ağustos 1690	Zarneşti (Zernesch) Zaferi.	
368	9 Eylül 1690	Niş Kalesi'nin istirdadı.	Veziriazam ve Serdar-ı Ekrem Fazıl Mustafa Paşa'nın komutasında Belgrad Seferi'ne çıkan ordu tarafından zapt edilmiştir.
369	27 Eylül 1690	Semendire Kalesi'nin istirdadı.	Veziriazam ve Serdar-ı Ekrem Fazıl Mustafa Paşa'nın komutasında Belgrad Seferi'ne çıkan ordu tarafından zapt edilmiştir.
370	8 Ekim 1690	Belgrad'ın istirdadı.	
371	6 Mart 1691	Avlonya'nın istirdadı.	
372	18 Şubat 1695	Koyun Adaları Zaferi ve Sakız Adası'nın istirdadı.	

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
373	9 Eylül 1695	Lipova'nın (Lippa) fethi.	Lipova'nın (Lippa) Fethi. Avusturyalılar tarafından işgal edilen Lipova, Sultan II. Mustafa'nın Avusturya Seferi sırasında zapt edilmiştir. Ayrıca Belgrad Beylerbeyi Cafer Paşa da Titel Kalesi'ni fethetmiştir. Lipova'nın fethi için 7 Eylül 1695 tarihi de rivayet edilir.
374	18 Eylül 1695	Zeytinburnu Zaferi.	
375	22 Eylül 1695	Lugoş Zaferi.	
376	23 Eylül 1695	Şebeş Kalesi'nin zaptı.	
377	13 Ekim 1695	Azak Zaferi.	
378	27 Ağustos 1696	Ulaş/Olaş (Olash) Zaferi.	
379	4 Nisan 1708	Vehran'ın (Oran) fethi.	
380	21 Temmuz 1711	Prut Zaferi.	Serdar-ı Ekrem Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Rus Çarı Deli Petro idaresindeki Rus ordusunu mağlup etmiştir.
381	7 Haziran 1715	İstendil (Tinos) Adası'nın fethi.	
382	22 Ağustos 1715	Mora'nın Yeniden fethi.	Venediklilerin elinde bulunan Mora, Serdar-ı Ekrem Silahtar Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından fethedilmiştir.
383	4 Eylül 1715	Benefşe (Menevasye) Kalesi'nin fethi.	Mora'nın güneyinde Menevasye Adası'nda bulunan ve Venediklilerin işgalinde olan bu kale Türk Ahmed Paşa tarafından fethedilmiştir.
384	24 Eylül 1715	Suda Kalesi'nin fethi.	
385	5 Ekim 1715	Ayamavra Adası'nın fethi.	
386	9 Temmuz 1723	Zapt edilen Tiflis ve Gori'nin anahtarlarının padişaha takdimi.	
387	15 Ekim 1723	Kirmanşah'ın zaptı.	
388	10 Kasım 1723	Sinne'nin zaptı.	Erdelan eyaletinin merkezi olan Sinne teslim alınmış, Luristan Valisi Ali Merdan Han da Şehr-i Zor Beylerbeyi Abdurrahman Paşa'ya mağlup olduktan sonra itaate mecbur olmuştur.
389	6 Mayıs 1724	Hoy'un fethi.	Köprülüzade Abdullah Paşa'nın gönderdiği bir kuvvet Hoy şehrini fethetmiş ve Çors'u da (Çoras) teslim almıştır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
390	Ağustos 1724	Nahcıvan'ın fethi.	
391	31 Ağustos 1724	Hemedan'ın fethi.	
392	3 Ekim 1724	Revan'ın fethi.	
393	3 Ağustos 1725	Tebriz'in fethi.	Safevilerin işgalinde bulunan Tebriz, Köprülüzade Abdullah Paşa tarafından yeniden fethedilmiştir.
394	3 Ağustos 1725	Lori Kalesi'nin fethi.	Gence'nin fethi için görevlendirilen Erzurum Valisi Vezir Hacı Mustafa Paşa tarafından fethedilmiştir.
395	4 Eylül 1725	Gence'nin fethi.	Erzurum Valisi Vezir Hacı Mustafa Paşa tarafından fethedilmiştir.
396	6 Eylül 1725	Hürremabad'ın zaptı ve Luristan'ın fethi.	
397	30 Temmuz 1731	Kirmanşah'ın istirdadı.	
398	16 Eylül 1731	Kurican / Korican Zaferi.	
399	1 Ekim 1731	Urmiye'nin fethi.	
400	11 Kasım 1731	Tebriz'in istirdadı.	
401	19 Temmuz 1733	Dücum Zaferi (Bağdad Zaferi).	Topal Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Bağdad'ı kuşatan Nadir Şah'ı Samarra yakınlarında Dücum (Dulceylik) mevkiinde mağlup etmiştir.
402	12 Kasım 1736	Kırım Hanı'nın Ruslara karşı büyük zaferi.	
403	4 Ağustos 1737	Banyaluka Zaferi.	Bosna Valisi Hekimoğlu Ali Paşa, Banyaluka'yı kuşatan Avusturya ordusuna karşı parlak bir zafer kazanmıştır. Ali Paşa'nın bu zaferinden sonra Rumeli Beylerbeyi Köprülüzade Ahmed Paşa da Şehirköy, Musapaşa Palankası ve Niş Kalesi'ni ele geçirmiştir.
404	15 Ağustos 1738	İrşova (Orsova) Kalesi'nin fethi.	
405	12 Temmuz 1739	Hicarcık Zaferi.	
406	4 Eylül 1739	Belgrad'ın yeniden zaptı.	Hisarcık Zaferi'nden sonra muhasara edilen Belgrad Kalesi, Avusturyalılar tarafından teslim edilmiştir.
407	12 Ağustos 1769	Hotin Zaferi.	Moldovancı Ali Paşa ve Canik Muhassılı Ali Bey komutasındaki Osmanlı ordusu, Hotin'i muhasara eden Rus ordusunu bozguna uğratmışlardır.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
408	9 Nisan 1770	Mora Zaferi.	Petesburg'tan hareket ederek Manş Denizi ve Cebelitarık Boğazı yoluyla Akdeniz'e giren Rus donanması, Mora'daki Rumları isyan ettirmiştir. Bunun üzerine Mora'ya gönderilen Muhsinzade Mehmed Paşa ve Kaptanıderya Mandalzade Hüsameddin Paşa isyan bastırmışlar ve Rus donanması da kaçmak zorunda bırakmışlardır.
409	22 Ekim 1770	Limni'nin kurtuluşu.	
410	2 Ağustos 1771	Özi (Özü) Zaferi.	
411	12 Eylül 1771	Yergöğü Zaferi.	
412	15 Mayıs 1773	Rusçuk Zaferi.	Tuna Nehri'nin güneyine geçen Prens Repnin idaresindeki Rus ordusu, Rusçuk civarındaki Martin (Mertin) mevkiinde Dağıstanlı Ali Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu tarafından bozguna uğratılmıştır.
413	29 Haziran 1773	Silistre Zaferi.	Tuna'nın güneyine geçerek Rusçuk yakınlarında Martin Silistre'yi kuşatan Mareşal Romansoff idaresinde Rus ordusu, Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu karşısında bozguna uğramış ve Tuna Nehri'nin kuzeyine çekilmek zorunda kalmıştır.
414	20 Ekim 1773	Varna Zaferi.	Varna'ya taarruz eden General Unger idaresindeki Rus ordusu, Türk güçleri tarafından bozguna uğratılmıştır.
415	5 Mayıs 1777	Sinne (Sine) Zaferi.	Çarhçı Mehmed Paşa kumandasında Osmanlı kuvvetleri, Sinne Hâkimi Hüsrev Han idaresindeki İran ordusuna karşı parlak bir zafer kazanmıştır.
416	21 Eylül 1788	Şebeş Zaferi.	
417	23 Eylül 1789	İsmail Zaferi.	Serasker Cezayirli Hasan Paşa, İsmail Kalesi'ne yürüyen Potemkin idaresindeki Rus ordusunu büyük bir bozguna uğratmıştır.
418	8 Haziran 1790	Yergöğü Zaferi.	Yergöğü önlerine gelen Prens de Cobourg idaresindeki 26 bin kişilik bir Avusturya ordusu mağlup edilmiştir.
419	22 Şubat 1799	Korfu Adası'nın zaptı.	Fransa'nın elinde olan Korfu Adası, Osmanlı-Rus müttefik donanması tarafından zapt edilmiştir. Ada'nın zaptı için 5 Mart 1799 tarihi de zikredilir.
420	18 Mart 1799	Akka Zaferi.	Cezzar Ahmed Paşa, Akka'yı muhasara eden Napolyon Bonaparte'ı mağlup etmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
421	27 Haziran 1801	Mısır'ın Fransızlar tarafından tahliyesi hakkındaki mukavelenin imzası.	
422	24 Ekim 1809	Tatariçe Zaferi.	Pehlivan İbrahim Ağa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Silistre civarında bulunan Tatariçe köyünde Rus ordusunu mağlup etmişlerdir.
423	2 Aralık 1812	Medine'nin istirdadı.	Vehhabiler tarafından zapt edilen Medine, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Tosun Paşa tarafından geri alınmıştır.
424	23 Ocak 1813	Mekke'nin istirdadı ve Hicaz'ın Vehhabiler'den temizlenmesi.	Tosun Paşa komutasındaki kuvvetler önce Cidde'yi daha sonra da Mekke'yi Vehhabiler'den teslim almıştır. Akabinde Taif de zapt edilerek Hicaz tamamıyla kurtarılmıştır.
425	3 Ekim 1813	Belgrad ve Semendire kalelerinin istirdadı.	İsyan eden Sırpların üzerine gönderilen Sadrazam Hurşid Paşa komutasındaki ordu, isyanı bastırarak Belgrad ve Semendire kalelerini teslim almıştır.
426	26 Eylül 1818	Der'iye'nin fethi.	Vehhabilerin merkezi durumunda olan Der'iye, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa tarafından zapt edilmiştir.
427	22/23 Nisan 1826	Mesolongi (Missolonghi) Kalesi'nin fethi.	Yunan İsyanı sırasında işgal edilen Mesolongi Kalesi, Mısırlı İbrahim Paşa ve Kaptanıderya Koca Hüsrev Paşa tarafından fethedilmiştir.
428	5 Haziran 1827	Atina'nın fethi.	Misolongi Kalesi'nin zaptından sonra Atina da isyancı Yunanlılardan istirdat edilmiştir.
429	3/4 Kasım 1840	Akka'nın istirdadı.	Akka'nın zaptıyla Mehmed Ali Paşa'nın Suriye hâkimiyetine son verilerek Akka ile birlikte Beyrut, Lazkiye, Sayda ve Sur şehirleri de istirdat edilmiştir.
430	27/28 Ekim 1853	Şekvetil (Saint Nicolas) Kalesi'nin fethi.	Batum'un kuzeyinde bulunan ve Rusların elinde olan Şekvetil Kalesi Selim Paşa komutasındaki kuvvetlerce fethedilmiştir.
431	5 Kasım 1853	Olteniça (Oltenizza) Zaferi.	Ömer Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Tutrakan'ın karşısında bulunan Olteniça'da Rus ordusunu bozguna uğratmıştır.
432	5 Ocak 1854	Çatana Zaferi.	Osmanlı ordusu Vidin'in karşısındaki Kalafat civarında bulunan Çatana'da Rus ordusunu bozguna uğratılmıştır. Bu zafer Olteniça Zaferi'nden sonra Tuna boyundaki ikinci zaferdir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
433	1 Nisan 1854	Narda Zaferi.	Yunan işgalcileri mağlup edilmiştir.
434	17 Nisan 1854	Kalafat Zaferi.	Vidin'in karşı yakasında bulunan Kalafat'a hücum eden Rus birlikleri Osmanlı kuvvetlerince mağlup edilmiştir. Ruslar, bu mağlubiyet üzerine Küçük Eflak'ı tahliyeye başlamışlardır.
435	13 Haziran 1854	Silistre Zaferi.	
436	8 Temmuz 1854	Yergöğü Zaferi.	Rusçuk civarındaki Kama Adası ile Yergöğü civarına iki fırka asker sevk eden Ruslar yenilerek Boğdan'a doğru çekilmek zorunda kalmışlardır.
437	6 Ağustos	Bükreş'in zaptı.	
438	20 Eylül 1854	Alma Zaferi.	Kırım'a asker çıkaran Osmanlı, İngiltere ve Fransa'dan müteşekkil müttefik ordusu Alma Nehri civarında Rus ordusunu mağlup etmiştir.
439	17 Şubat 1855	Gözleve Zaferi.	Gözleve'yi tahkim başlayan Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın üzerine hücum eden Rus kuvvetleri yenilerek perişan bir vaziyette geri çekilmişlerdir.
440	9 Eylül 1855	Sivastopol'un Müttefiklerce Zaptına Başlanması.	8 Eylül'de Malakof istihkamlarının zapt edilmesi üzerine Ruslar şehri tahliye etmiş, bir gün sonra da müttefik kuvvetlerde işgale başlamıştır.
441	29 Eylül 1855	Kars Zaferi.	
442	6 Kasım 1855	İngur Zaferi.	Kutais'e taarruz etmek üzere Sohumkale'den yola çıkan Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa, İngur Nehri civarındaki Rus kuvvetlerini bozguna uğratarak tahkimatlarını zapt etmiştir.
443	21 Kasım 1861	Piva Zaferi.	Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa Hersek'teki isyancıları mağlup ederek isyanı bastırmıştır.
444	23 Ağustos 1862	Rieka Zaferi	Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa Rieka'da Karadağlıları mağlup etmiştir.
445	21 Haziran 1877	Halyaz Zaferi.	Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Eleşkirt'in batısındaki Tahirköy ile Şaryan Suyu arasındaki tepelerde Rus ordusunu bozguna uğratmıştır. Bu zafer, Anadolu cephesindeki ilk Türk zaferidir.
446	25 Haziran 1877	Zivin Zaferi.	Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki ordu, Rus ordusunu mağlup etmiştir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
447	20 Temmuz 1877	I. Plevne Zaferi.	Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Plevne'ye saldıran, General Şilder (Schilder) idaresindeki Rus kuvvetlerini mağlup etmiştir.
448	30 Temmuz 1877	II. Plevne Zaferi.	Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Plevne'ye saldıran General Krüdner idaresindeki Rus ordusunu mağlup etmiştir.
449	31 Temmuz 1877	Eski Zağra'nın istirdadı.	Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Rusların işgalinde olan Eski Zağra'yı istirdat etmiştir.
450	25 Ağustos 1877	Gedikler Zaferi.	Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Rus ordusunu mağlup etmiştir. Ahmed Muhtar Paşa'ya bu başarısından dolayı "Gazi" ünvanı verilmiştir.
451	11 Eylül 1877	III. Plevne Zaferi.	Romanya'nın da desteğiyle Plevne'ye umumi bir taarruz başlatan Rus ordusu büyük kayıplar vererek geri çekilmişlerdir.
452	4 Ekim 1877	Yahniler Zaferi.	Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Kars'ın doğusundaki Yahniler tepelerinde Rus ordusunu mağlup etmiştir.
453	8 Kasım 1877	Aziziye Zaferi.	Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Rus ordusunu bozguna uğratarak onları Deveboynu'na kadar geri çekilmeye mecbur etmiştir
454	18 Nisan 1897	Milona Geçidi Zaferi.	Hafız Abdülezel Paşa komutasındaki ordu Yunan kuvvetlerini yenerek Milona Geçidi'ni ele geçirmiştir.
455	24 Nisan 1897	Losfaki Zaferi.	Yunan ordusu mağlup edilerek Losfaki tepeleri ele geçirilmiş, bu vesile ile Yunanlıların işgal ettiği hudut boyu tamamen istirdat edilmiştir.
456	25 Nisan 1897	Yenişehir ve Tırnova'nın istirdadı.	Losfaki'de kazanılan zafer sonra Yunanlılar tarafından tahliye edilen Tırnova ve Yenişehir zapt edilmiştir.
457	5 Mayıs 1897	Çatalca (Farsala) Zaferi.	Prens Konstantin idaresindeki Yunan ordusu Çatalca'da tutunamayarak Dömeke'ye doğru ricat etmiştir.
458	7 Mayıs 1897	Velestin'in istirdadı.	Hakkı Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Velestin tepelerini zapt etmiştir.
459	8 Mayıs 1897	Golos'un istirdadı.	Yunanlılar tarafından tahliye edilen Golos zapt edilmiştir.
460	12 Mayıs 1897	Tırhala'nın istirdadı.	Tırhala'nın zaptı için 26 ve 28 Nisan 1897 tarihleri de rivayet edilir.

	TARİH	FETİH VEYA ZAFER İSMİ	AÇIKLAMA
461	17 Mayıs 1897	Dömeke'nin zaptı.	Dömeke'nin zaptından sonra Yunanlıların ciddi bir mukavemeti kalmamıştır.
462	21 Temmuz 1913	Edirne'nin istirdadı.	I. Balkan Harbi'nde Bulgarlar tarafından işgal edilen Edirne, II. Balkan Harbi sırasında zapt edilmiştir. Edirne'nin zaptı için 22 Temmuz 1913 tarihi de rivayet edilir.
463	18 Mart 1915	Çanakkale Deniz Zaferi.	
464	28 Nisan 1915	I. Kirte Muharebesi.	Donanma ile Çanakkale Boğazı'nı geçemeyen düşman karaya çıkarma yapmaya teşebbüs etmişse de mağlup olarak çekilmiştir.
465	6-9 Mayıs 1915	II. Kirte Muharebesi.	
466	13 Mayıs 1915	Goliath zırhlısının batırılması.	Ahmed Bey kumandasındaki Muavenet-i Milliye muhribi İngilizlerin Goliath Zırhlısı'nı batırmış ve bu büyük zırhlının mürettebatından ancak yüz kişi kurtulabilmiştir.
467	4-5 Haziran 1915	III. Kirte Muharebesi.	
468	12-13 Temmuz 1915	Kerevizdere Muharebesi.	
469	10 Ağustos 1915	I. Anafartalar Zaferi.	Anafartalar'la Kocaçimen, Conkbayırı ve Kanlısırt'ta dört gün süren muharebelerde düşman geri çekilmek zorunda kalmıştır.
470	13 Ağustos 1915	II. Anafartalar Zaferi.	Yardım alarak taarruza kalkışan İngiliz birlikleri yenilgiye uğramışlardır.
471	21-22 Ağustos 1915	III. Anafartalar Zaferi.	Altı düşman fırkasının yaptığı bu son taarruz başarısızlıkla neticelenmiştir.
472	22 Kasım 1915	Selman-ı Pak Zaferi.	
473	29 Nisan 1916	Kûtülamâre Zaferi.	Kûtülamâre'de muhasara edilen Townshend komutasındaki 12 bin kişilik İngiliz ordusu teslim olmuştur.
474	26 Şubat-15 Eylül 1918	Kafkas Cephesi'ndeki istirdatlar.	Rus ihtilalinden dolayı düşman ordusunun dağılması üzerine Rusların önceden işgal ettikleri Erzincan, Trabzon, Erzurum, Oltu, Van, Ardahan, Sarıkamış, Batum, Kars, Arpaçay, Nahçıvan, Gümrü ve Bakü istirdat edilmiştir.

BELGELERLE

OSMANLI FETİHLERİ VE ZAFERLERİ

1

Çekmece Kalesi Kuşatmasında Düşmanın Yenilgiye Uğratılması

Şehzade Süleyman Paşa'nın, *Çekmece Kalesi kuşatmasındaki Osmanlı ordusuna gece baskını düzenleyen Dimetoka Beyi ile yapılan muharebede düşmanın yenilgiye uğratıldığı ve vergi karşılığında muhasaranın kaldırıldığı*na dair babası Sultan Orhan'a gönderdiği ubudiyetname ve *elde edilen başarıdan memnun kalarak gazilere çeşitli hediyeler yolladığı*na dair Sultan Orhan Gazi tarafından gönderilen cevap.

3-12 Aralık 1358[1]

[v. 118a] *Şehzâde Süleyman Paşa'dan*[2] *babası Sultân Orhan'a*[3] *irsâl olunan Rumili'nde ba'zı kal'aların fethini müş'ir ubûdiyyetnâmedir.*[4]

*Dergâh-ı Âlî ve Bârgâh-ı Müteâlî Cenâb*ına *Ma'rûz Olan Budur ki:*

Devletli babam Hudâvendigâr *–eazza'llâhü ensârehû–*nun hayır du'âları berekâtında Konur Hisârı'yla[5] Gelibolu Hisârı'nın[6] tedârükü her nesneden görülüp Hak Te'âlâ'nın avniyle dizdârlarına ve erenlerine mikdârlu mikdârınca ulûfe ve tîmâr ta'yîn kılınıp defter ve yoklama olundukdan sonra Silivri Beyi olan Erenler Koçağı Hacı İlbeyi[7] *–dâme izzühû–* ile İstanbul etrâfına varılıp Çekmece Kal'ası muhâsara olundukda Keşan Kal'ası etrâfına varan kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm Evrenos Bey[8] *–zîde kadruhû–*dan ulağla haber gelip; *"Dimetoka*[9] *küffârı –hazelehümu'llâh– Anderye denilen mel'ûn ile söz birikdirip dün*[10] *baskım için fikr-i fâsid etdiklerin"*

1 Özetlerin altında bulunan tarihler begenin tarihidir, zafer veya fetih tarihi değildir.

2 "Ölüm tarihi 758 (1357), 759 ve 760 (1359) diye verilir. Aralık 1358'de Gelibolu'dan geçen gemilere anlaşma uyarınca müdahale etmemesine dair babasının bir uyarı mektubundan, ayrıca babası tarafından onun adına düzenlenen Şâban 761 (Haziran 1360) tarihli bir vakfiyeden hareketle vefat tarihinin 1359 tarihli olması düşünülebilirse de genel olarak 1357 sonbaharında öldüğü bilgisi kabul görmüştür." bk. Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. 38, 2010, s. 94-96.

3 Sultan Orhan Gazi (1324-1362).

4 Ubûdiyetnâmenin bir sureti de *Beyneddüvel Tevarüd Eden Mekâtib Mecmûası, TSMK, Revan Köşkü Kitaphğı, no. 1944, v. 28b-30*'da kayıtlıdır.

5 Bugünkü Kuru Dağ bölgesidir. Bk. Halil İnalcık, "Rumeli", *İslâm Ansiklopedisi (İA) (İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lugati)*, C. 9, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul:1964, s. 769.

6 Gelibolu (Türkiye).

7 "Osmanlılar'ın Rumeli fetihlerinde büyük hizmeti geçen Türk Kumandan. Ölümü 1365'ten sonradır.", bk. Abdülkadir Özcan, "Hacı İlbey", *DİA*, C. 14, 1996, s. 482.

8 "Osmanlı Devleti'nin Rumeli fetihlerinde büyük hizmetleri görülen akıncı beylerindendir. 1417'de Yenice-i Vardar'da vefat etmiştir.", bk. Fahameddin Başar, "Evrenosoğulları", *DİA*, C. 11, 1995, s. 539-541.

9 Dimotika, Didymoteicho (Yunanistan).

10 Gece. Bk. *sozluk.gov.tr (Tarama Sözlüğü), Türk Dil Kurumu (TDK),* [Erişim tarihi: 17.03.2025].

i'lâm eylemekle zümre-i sipâhdan Ayvad[11] Yiğidbaşı bin nefer süvâr-ı nâmdâr ile Bergos semtine gönderilip ve Evrenos Bey'e; *"Gelip mezbûr Yiğidbaşı ile onda cem'iyyet edesin."* deyü biti yazılıp tenbîh olunmuşidi.

Varıp tevfîk-ı **[v. 118b]** Hakk'la mülâkât etdikde Bergos Hisârı etrâfından hayli doyumluk edip yat u yarağla hâzır u m üheyyâlar iken işbu sene tis'a ve hamsîn ve seb'a-mie Şevvâl'inin evâsıtında Anderye beylerinden Dimitri İştvan Cesari nâm pelîd Dimetoka Beyi ile bile gelip üzerlerine dün baskını ederken Evrenos Bey ile Yiğidbaşı kulları haberdâr oldukları için her biri bir tarafdan pusuya girip ve yerlerinde Kara Cafer kulların bir mikdâr gâzîler ile koyup fursat gözler iken nâgâh sehere karîb kefere-i fecere Kara Cafer üzerine dökülüp meydânda dürtüşme ve döndürüşme üzere iken pusuda olan gâzîler kâfirin iki tarafın alıp; *"Allâh, Allâh!"* deyü gülbâng-i Muhammedî ile arslan sığına ve kurd koyuna dokunur gibi etrâfların kuşadıp kılıç sunduklarında fi'l-hâl her birin bir tarafa dağıdıp sabâh oldukda beş yüz başdan ziyâde kesildiği ma'lûm olup ve iki yüz neferden ziyâde dil tutulup ve beyleri olan pelîd mecrûhan kaçıp giderken mürd olduğu istimâ' olunup guzât-ı İslâm sâlim ü gânim; *"Eş-şükrü alâ-niami'llâh"*[12] deyü ben kuluna gelip buluşup mâh-ı mezbûrun evâhirinde zikrolunan başları ve dutulan dilleri Kara Cafer kullarıyla yüce dergâhlarına gönderilip **[v. 119a]** hayr du'âları berekâtıyla biz dahi yüz aklığı ümîdinde idik ki Tekfur cânibinden devletli Hudâvendigâr'a elçi varıp virgü kabûl etmekle tazarru'un makbûl tutup; *"Muhâsaradan ferâgat oluna."* deyü mübârek bitileri Sevindik Çavuş ile gelip vâsıl oldu ve Tekfurdan dahi ol hînde bizim için başka virgü[13] gelip devletli Hudâvendigâr'a mutî' olduğu için Çekmece'den kalkılıp Dimetoka'ya azîmet olundu. Hak Te'âlâ hazretleri hayrlar nasîb edivere.

Ammâ Rodoscuk'a[14] varılıp şiddet-i şitâ ber-taraf olunca ol nevâhîde tevakkuf eyleyip şöyle ki; fursat el vere, te'hîr u terâhî revâ görülmediği pâye-i serîrlerine arz olundu.

Bâkî; fermân re'y-i âlî-şânlarına müfevvazdır.

Bende-i Kemter

Süleyman

El-cevâb

Ferzend-i Celîlü'l-kadr-i Kâm-kâr ve Müşîr-i Sipehdâr-ı Âlî-mikdâr,
El-müeyyedü Min-indi'llâh Oğlum Süleyman Şâh –tâle bekâhü– Biti Vâsıl Ohcak Ma'lûm Ola ki:

Arzın ile Kara Cafer gelip Anderye keferesinden gönderilen başları ve dilleri getirip Dîvânımız kapısında yüzü koyu döke koyup ve diller habsolunup mezbûr Cafer'e yiğidbaşılık verilip Ayvad Bey'e sancak gönderdim ki, onda yer verip ta'yîn **[v. 119b]** edesin ve Evrenos Bey'e dahi kılıç ve kaftan gönderip vakıf için istediği yerleri temlîk eyledim ve sana dahi bir murassa' kılıç ve iki baş yarar at, rahtıyla ve iki kaftan ve iki cübbe ferâce[15] gönderip onlardan gayri kırk aded kaftan dahi hil'at için irsâl eyledim ki yoldaşlıkda bulunan beylere ve gâzîlere in'âm edesin ve fursat el verirse bi-inâyeti'llâh Dimetoka teshîrinde te'hîr etmeyip Anderye diyen mel'ûnun cânibinden dahi gaflet eylemeyip âgâh olasın ve Kırkkilise cânibine hâlâ sancak verilen Ayvad Bey'i kifâyet kadarı leşkerle gönderesin ki, bi-tevfîkı'llâh fethederse onun olsun ve Gelibolu ma'berinden ubûr

11 Bu isim belgenin tamamında "ايود" şeklinde yazılıdır.
12 *"Allah'ın nimetlerine şükrolsun."*
13 Atiye, ihsan, bahşiş. Bk. *sozluk.gov.tr (Tarama Sözlüğü), TDK,* [Erişim tarihi: 17.03.2025].
14 Tekirdağ (Türkiye).
15 Bu kelime belgenin tamamında "فراجه" şeklinde yazılıdır.

eyleyen Ceneviz gemilerin bî-vech rencîde etdirmeyip ellerinde olan ahidnâme bitisiyle amel eyleyesin ve kıdvetü'l-ümerâ Hacı İlbeyi'ye dahi bir cübbe ferâce ve bir baş yarar at, rahtıyla gönderilmişdir, îsâl etdiresin ve Dimetoka kâfiri tazarru' yönününden virgüye kesilirse Hacı İlbeyi dahi Ayvad Bey ile Kırkkilise'ye varıp teshîrine sa'y edeler ve Dimetoka kâfiri ceng ederse anı ber-taraf etmeyince âhar yerle mukayyed olmayasın; bu bitinin mazmûnuyla amel edesin.

Tahrîren fî-evâili Muharremi'l-harâm sene sittîn ve seb'a-mie.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn,* Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960[16]

Orhan Gazi (1324-1362), TSMK, Hazine, no. 1896-1100

16 Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bu yazmanın müellifinin ismi **v. 3a**'da zikredilmiş olmasına rağmen katalogda zikredilmediğinden burada kimlik bilgisine "[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî]" şeklinde ilave edilerek belirtilmiştir.

2

Sofya'nın Fethi

Sofya'da Bey olan Yanuka'nın, Doğancı Uzunca Sevindik'in yaptığı hile ile yakalanması ve sonrasında Sofya ve çevresinin fethine dair İnce Balaban tarafından Sultan I. Murad'a yazılan arz.

1382 - 1385[1]

[v. 166b] *Sultân Murâd-ı Gâzî dergâhına Sofya*[2] *fethinde İnce Balaban'dan gelen sûret-i arzdır.*[3]

Der-i Devlet-medâr ve Südde-i Saâdet-iktidâra Arz-ı Bende-i Bî-mikdâr Budur ki:

Devletli Hudâvendigâr-ı kâm-kârın eyyâm-ı hümâyûnlarında Sofya teshîrine tedbîr üzere idik ki; bu cânibden sâbıkâ onda varan Uzunca Sevindik dedikleri Doğancı mürted olmak şeklinde kasaba-i mezbûrede Bey olan Yanuka Ban-ı bî-îmânla imtizâc edip musâhibi ve Doğancıbaşısı oldukdan sonra işbu sene-i müteberrike şühûrundan evâsıt-ı Safer –*hutime bi'l-hayri ve'z-zafer*–de ber-rûz-i fîrûz havâ mu'tedil olmağın sayd u şikâra çıkıp seyrâna meşgûlken meğer Ban-ı mezbûr mezkûr Doğancıbaşı ile Tatarpazarı cânibine av kovarak hayli mesâfe kat' edip haşem ü hademden dûr düşerler.

Bu esnâda ahşâm karîb olmağla menzil arayıp sınur-ı İslâmda bir karyeye râst gelip ve Doğancıbaşı fursatı fevt etmeyip derhâl atdan inip **[v. 167a]** Ban'a; *"İcâzetinüzle köye varıp Etrâk'den yem ü yiyecek getüreyin."* der. Ban dahi atından inip Doğancı gelince tevakkuf eder ve çün Sevindik köye gelip Deli Balaban'la Ahmed Gâzî'yi onda bulup ahvâli i'lâm eder ve me'kûlâtı Ban'a iledip; *"Türkler bizim bunda idüğümüzü bildiler."* deyü söyler. Ban dahi buna tazarru' edip; *"Ne vechile beni halâs edersin?"* dedikde eyitmiş ki; *"Meğer seni ba'zı esbâba sarıp ve orman içinde nihân eyleyip ve ben iki bârgîrle yürütüp Sofya'dan leşker getirip seni halâs edeyin."*

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, belge tarihi olarak Sofya'nın fethedildiği yıl diye tarihî kaynaklarda farklı şekillerde zikredilen bu tarihler esas alınmıştır. (Sofya'nın Osmanlı Devleti tarafından hangi tarihte fethedildiği tartışmalıdır. Osmanlı kroniklerinde bazen tam tarih verilmez veya farklı tarihler öne sürülür, bu nedenle tarihçiler arasında muhtelif görüşler bulunmaktadır. Örneğin Avusturyalı Tarihçi Zinkeisen, Sofya'nın iki yıllık bir kuşatmadan sonra 1382 yılında fethedildiğini yazmaktadır. Bk. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C. I*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: 2011, s. 178; Bulgar Tarihçi Nikolay Todorov, Sofya'nın uzun bir kuşatmadan sonra 1382 senesinde fethedildiğini belirtmektedir. Bk. Nikolay Todorov, *Bulgaristan Tarihi*, çev. Veysel Atayman, Öncü Kitabevi, İstanbul: 1979, s. 41. Halil İnalcık, fethin –biraz da ihtiyatlı bir şekilde– 1383 tarihinde gerçekleştiğini öne sürmektedir. Bk. Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, C. 31, 2020, s. 160. Sofya Sancağı ile ilgili doktora tezi hazırlayan Emre Ataş; *"Hammer'in 1382, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany ve D. G. Hogart'ın beraber yazdıkları The Balkans: A History of Bulgaria-Serbia-Greece-Rumania-Turkey isimli eserde 1372; Henry Bogdan ve Şerif Baştav'ın ise fethin tarihini 1385 olarak gösterdiğini"* belirtir. Bk. Emre Ataş, *Sofya Sancağı (1520-1580)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2023, s. 23-24.

2 Sofia (Bulgaristan).

3 Arzın bir sureti de *Beyneddüvel Tevarüd Eden Mekâtib Mecmûası, TSMK, Revan Köşkü Kitaphğı, no. 1944, v. 70a-70b*'de kayıtlıdır.

Mezkûr dahi bu tedbîre kâil olduğu gibi Doğancı, Ban'ı esbâba sarıp bağlayıp ormanda kodukdan sonra tekrâr köye gelip Balaban'la Ahmed Gâzî'yi üzerine iledip; "*Türkler beni dahi tutdular.*" deyü Ban'ı tutup Filibe'ye[4] getirdiklerinde mezbûr Doğancı'ya muhkem ri'âyet olunup ve Ban'ı der-zencîr südde-i saâdete revâne edip ve bu bendeleri asâkir-i mansûre ile Doğancı'yı kılavuz edip Sofya'ya ılgar ile vardıkda bi'l-cümle ol bilâd ü nevâhî zabt u teshîr kılınıp sikke vü hutbe nâm-ı şerîfleriyle zîb ü zînet bulup bu haber-i meserret-eser ile mezbûr Doğancı ve Gâzî Ahmed kulları gönderilip; **ümmîddir ki:**

İnâyet-i aliyyeleriyle behre-mend ü kâm-kâr buyurulup sâyirlerine mûcib-i ziyâdet-i[5] gayret vâkı' ola.

Bâkî; fermân devletli Hudâvendigârındır.

Bende

İnce Balaban

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

Sultan I. Murad (1362-1389), TSMK, Hazine, no. 1896-1103

4 Plovdiv (Bulgaristan).

5 Metinde "*ziyâdeẗ*" şeklinde yazılıdır.

3

Manastır ve Pirlepe'nin Fethi

Manastır ve Pirlepe'nin Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa tarafından fethedildiğine ve yapılacak olan Macaristan Seferi için hazır olmasına dair Sultan I. Murad'ın Şehzade Yıldırım Bayezid'e gönderdiği fetihname ve Şehzade'nin cevabı.

12-21 Nisan 1385

[v. 164b] *Sultân Murad Hân-ı Gâzî*[1] *Rumili'nden Anadolu tevâbi'inde Hamidili Hâkimi olan oğlu Şehzâde Sultân Yıldırım Hân'a gönderdiği fetihnâmedir.*[2]

Ferzend-i Eazz-i Erşed-i Kâm-kâr ve Ercümend-i Saâdet-mend-i Nâmdâr, Semere-i Şecere-i Hilâfet ve Gonca-i Gülbün-i Devlet, Serv-i Cûybâr-ı Şâhî ve Nahl-i Çemenzâr-ı Pâdişâhî, Eşca' u A'del-i Zamân Oğlum Bâyezîd-i Kâmrân –tâle bekâhü ve nâle menâhü– Tevkî'-i Refî'-i Sultânî Vâsıl Ohcak Ma'lûm Ola ki:

Hâliyâ Rumili Beylerbeyisi emîru'l-ümerâ'i'l-kirâm Timurtaş Paşa[3] *–dâme ikbâlühû–* birle asâkir-i nusret-meâsir ta'yîn olunup Manastır[4] ve Pirlepe[5] küffâr-ı hâk-sârı üzere revâne kılındıkda bi-avni'llâhi ve tevfîkıhî varıp bi'l-cümle kılâ' u bikâ'ıyla feth u teshîr edip ba'dehû Karlıili'ne[6] teveccüh eyledikde ol yerin keferesi harâc-güzârlık şartıyla itâat eyleyip ve Selanik[7] şehrine dek akın salıp sâlimen ve gânimen avdet edip ve ondan bilâd-ı Arnavud'a varıp Hersek ve Bosna fethine meşgûlken beylerinden; **[v. 165a]** *"Harâc veririz."* deyü tazarru'nâmeleri gelip tevakkuf olundu. İmdi ma'lûmun ola ki, evvel-bahâr-ı hüceste-âsârda küffâr-ı Üngürüs[8] üzere azîm seferim vardır. Ümîddir ki ibtidâsı mes'ûd ve intihâsı mahmûd ola inşâallâhü Te'âlâ; ve hükm-i şerîfim sana vusûl buldukda **gerekdir ki:**

Cemî'-i yat u yarağın ile hâzır olasın ki, benimle bile refîk-ı sefer olman lâzımdır ve Karesi ilinde olan nûr-ı dîde-i cihân-bîn karındaşın Yakub[9]-ı kâm-bîn ahvâlinden haberdâr olup ve Bursa'da bekçi olan oğlum mihr-i sipihr-i şehriyârî ve dürrî-i evc-i nasafet ü kâm-kârî

1 Sultan I. Murad (1362-1389).
2 Fetihnamenin bir sureti de *Beyneddüvel Tevârüd Eden Mekâtib Mecmûası, TSMK, Revan Köşkü Kitaphğı, no. 1944, v. 68a-69a*'da kayıtlıdır.
3 "Kaynaklarda 'Kara' lakabıyla anılmakta olup ilk Osmanlı vezirlerinden biri olarak kabul edilir.", bk. Feridun Emecen, "Timurtaş Paşa", *DİA*, C. 41, 2012, s. 185-186.
4 Bitola, Manastır (Kuzey Makedonya).
5 Prilep (Kuzey Makedonya).
6 Angelokastro (Yunanistan).
7 Thessaloniki (Yunanistan).
8 Osmanlılar'ın Macarlara verdiği isim. (Belgelerde Engürüs, Engerüs, Öngürüs şeklinde de geçmektedir.)
9 Sultan I. Murad'ın oğludur. I. Kosova Savaşı'nda (1389) ağır yaralanıp vefat eden I. Murad'ın vasiyeti üzerine tahta büyük oğul Yıldırım Bayezid geçmiş ve devlet adamlarının tavsiyesiyle Şehzade Yakub öldürülmüştür.

Savcı Bey –*tavvela'llâhü ömrehü'l-azîz*– cânibinden gaflet etmeyip vâkı‘ olan sevânih-i hâlâtı i‘lâm ü i‘lân edesin; şöyle bilesin.

Tahrîren fî-evâili şehri Rebîilevvel sene seb‘a ve semânîn ve seb‘a-mie.

Be-makâm-ı Edirne

El-cevâb

Dergâh-ı Felek-misâl ve Bârgâh-ı Gerdûn-hemâl Cenâbına Arz-ı Bende-i Hâlisu'l-bâl Budur ki:

Hâliyâ varan Kapıcı Ahmed kullarıyla fermân-ı vâcibü'l-iz‘ân vârid olup mazmûn-ı beşâret-meşhûnunda derc buyurulmuşidi ki; *"emîru'l-ümerâi'l-kirâm Rumili Beylerbeyisi Timurtaş Lalam –dâme ulüvvuhû– varıp asâkir-i nusret-meâsirle Manastır ve Pirlepe'yi fethetdikden sonra Karhili'nden Selanik'e dek varıp esîr ve yağmâ eyleyip hâlâ Arnavud usâtına* **[v. 165b]** *müteveccih olmağla Hersek ve Bosna beylerinin harâc-güzârlık üzere darâat-nâmeleri vusûl bulmuş."*

Hakkâ fütûhât-ı mütetâliyâtdan be-gâyet mahzûz olup şükr ü sipâs edâsıyla şenlik ü şâdmânlıklar kılınıp umûmen devâm-ı devlet-i ebed-peyvendleri ed‘iyyesi edâ kılındı ve; *"Evvel-bahâr-ı hüceste-âsârda gazâ-yı garrâya azm-i hümâyûn mukarrerdir; hâzır olasın."* deyü buyurulmuşidi.

Sem‘an ve tâaten inkıyâd gösterilip müheyyâ olduğumuz muhakkakdır inşâallâhü Te‘âlâ; ve cenâb-ı maâlî-nisâb karındaşım Yakub Bey –*dâ‘afa'llâhü Te‘âlâ kadrehû*– kemâl-i adâlet üzere olup lâkin Savcı Bey ahvâli için Bursa kâdîsı bir kâğıd gönderip aynıyla der-kîse kılınıp südde-i seniyyelerine irsâl kılındı.

Bâkî; fermân der-i ma‘delet-unvânındır.

Bende

Bâyezîd

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

4

Kosova Zaferi

Sırp, Bosna, Eflak, Arnavut, Bulgar, Macar, Çek ve Leh askerlerinden oluşan orduya karşı Kosova Sahrası'nda kazanılan zafer dolayısıyla Sultan Yıldırım Bayezid'in, düşmanın şehit ettiği babası Sultan I. Murad adına yazdırıp Bursa kadısına gönderdiği fetihname.

5-14 Ağustos 1389

[v. 173a] *Sultân Murâd-ı Gâzî Kosova Sahrâsı'nda Sırf Hâkimi Lâs*[1]*-ı şerrü'n-nâs birle altı nefer banân-ı bî-îmân yedi başlı ejderhâ gibi birikip mukâbele vü mukâtele etdiklerinde bi-inâyeti'llâhi ve tevfîkıhî mansûr u muzaffer oldukdan sonra; "El-makdûru kâinün."*[2] *üzere ale'l-gafle keyd-i a'dâdan şehîd olup gülgeşt-i firdevs-i a'lâya hırâmân oldukları fetihnâme-i şehâdet-unvândır.*[3]

Teyemmünen bi-zikrihi'l-a'lâ ve lehü'l-esmâü'l-hüsnâ: *"Kuli'llâhümme mâlike'l-mülki tü'ti'l-mülke men teşâ'ü ve tenzi'u'l-mülke mimmen teşâ'ü ve tü'izzü men teşâ'ü ve tüzillü men teşâ'; bi-yedike'l-hayr; inneke alâ-külli şey'in kadîr."*[4]

Hamd-i bî-gâye ve şükr-i bî-nihâye ol Kerîm-i Vehhâb ü Müfettih-i ebvâb ve Gâlibün ale'l-ıtlâk u Râzik-ı halîka-i âfâk cenâbına lâyık u sezâdır ki; livâ'-i saâdet-intimâ-yı selâtîn-ı İslâm-medârı tırâz-ı subh-ı cihân-efrûz gibi meşârıkdan mağâribe mutarraz ü muallâ kılıp ve sancak-ı mihr-i dırahşânı evc-i rif'at ü fîrûzîden ebâid ü akâribe irsâl ü ilkâ edip asâkir-i encüm-meâsir-i sipihr-makâdîr-i ehl-i dînin matâ'ın-ı rimâh u sihâm-ı şihâb-irtisâmın a'dâ-yı şeyâtîn-nihâd rücûmu için berk-ı hâtıf mânendi zulmet-i heycâ-yı deycûr-âsârda revân u perrân eyledi ve ecsâd-ı âteşî-nijâd-ı anede-i abede-i asnâm-ı küffâr-ı hâk-sâr-ı cahîm-makâm *–hazelehümu'llâhü ve demmerahüm–* üzerlerine cihâdı erbâb-ı İslâma farz u lâzım kıldı ve ma'reke-i kıtâlde darb u harb edip; **[v. 173b]** *" ... Yukâtilûne fî-sebîli'llâhi fe yaktülûne ve yuktelûne va'den aleyhi hakkan fi't-Tevrâti ve'l-İncîli ve'l-Kur'ân ... "*[5]

1 I. Kosova Savaşı'nda savaş meydanında öldürülen Sırp Prensi Lazar Hrebelyanoviç (1329-1389).

2 *"Takdir olunmuş olan (mutlaka) olur, gerçekleşir."*

3 Fetihnamenin bir sureti de *Beyneddüvel Tevarüd Eden Mekâtib Mecmûası*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1944 v. 75a-78a'da kayıtlıdır ve oradaki fetihnamenin başlığı; *"Sultân Murâd-ı Gâzî Kosova Gazâsı'nda şehîd oldukdan sonra şehinşâh-ı civân-baht ve sezâvâr-ı taht-ı [âlî-]baht Yıldırım Hân-ı Evvel sefer-i saâdet-rehberde bile olmağın yerine cülûs kıldıkdan sonra işbu fetihnâmeyi ber-vech-i hafâ merhûm babası cânibinden yazdırıp Mevlânâ Bursa kâdîsına gönderdiği sûret-i şerîfdir."* şeklindedir.

4 *"De ki:'Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kadirsin.'"* Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân Suresi 3/26.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/111. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah, mü'minlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. [Ki onlar]* ***Allah yolunda çarpışırken öldürür ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da yer almış gerçek bir vaadidir****. Kim Allah'tan daha fazla sözüne bağlı olabilir! O hâlde yaptığınız bu alışverişten ötürü sevinin. İşte büyük bahtiyarlık da budur."*

mazmûn-ı saâdet-meşhûnuna mazhar düşenleri; *"Men gazâ gazveten fî-sebîli'llâhi eddâ ila'llâhi cemî'a tâ'atih."*[6] hadîs-i şerîfiyle muğtenim edip; *"Ellezîne âmenû ve hâcerû ve câhedû fî-sebîli'llâhi bi-emvâlihim ve enfüsihim a'zamu dereceten inda'llâh; ve ülâike hümü'l-fâizûn. Yübeşşiruhüm Rabbühüm bi-rahmetin minhü ve rıdvânin ve cennâtin lehüm fîhâ na'îmün mukîm. Hâlidîne fîhâ ebedâ; inna'llâhe indehû ecrun azîm."*[7] âyet-i kerîmesiyle derecât-ı azîmeye fâiz kılıp ve fî-sebîli'llâh şehîd olanlara işâret-i pür-beşâret-i hadîs-i şerîf-i Hazret-i Risâlet; *"Lâ-yecidü'ş-şehîdü min-elemi'l-katli illâ ke-messi'l-karsah."*[8] sühûletinden istinâmet ü istirâhat nasîb eyleyip ve fermân-ı hayât-bahş-ı *"Ve lâ-tahsebenne'llezîne kutilû fî-sebîli'llâhi emvâtâ; bel ahyâün inde Rabbihim yurzekûn. Ferihîne bi-mâ âtâhümu'llâhü min-fazlihî ... "*[9] tahkîkından ömr-i ebedî ve bekâ-yı sermedî merzûk edip; *"Men kâtele li-tekûne*[10] *kelimetu'llâhi hiye'l-ulyâ harremehu'llâhü ale'n-nâr."*[11] hadîs-i münîfi üzere berât-ı berâ'et-i azâb-ı cahîm ihsân buyurdu. Li-hâzâ:

Akzâ Kuzâti'l-müslimîn, Evlâ Vülâti'l-muvahhidîn, Hüccetü'l-hakkı Ale'l-halkı Ecma'în, Vârisü Ulûmi'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn, El-muhtassu Bi-mezîdi İnâyeti'l-Meliki'l-Muîn, El-Hâkimü'l-Adlü Bi-kazâi Bursa –dâmet fezâilühû kemâ tâbet şemâilühû– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn **[v. 174a]** *Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:*

Sene ihdâ ve tis'în ve seb'a-mie Şa'bân'ının on dördü vâkı' olan Dûşenbe günü Kosova Sahrâsı'nda küffâr-ı hâk-sârla ma'reke-i gazâda sufûf-ı kıtâl müheyyâ kılınıp muhârebe âğâzında iken ittifâk-ı kefere-i fecere cânibinden nev'an ta'vîk mülâhaza olunmağın; *"El-hayru ma'htârehu'llâh."*[12] üzere tevakkuf olunup lâkin tarafeynden karavullar çıkıp gaflet üzere olmamağla bu cânibden İnce Balaban şîr-i jiyân u bebr-i garrân gibi ol hanâzîrin karavuluna dokunup ve iki üç nefer yarar dilleri, kesilen başlarla mağrib namâzına karîb idi ki rikâb-ı hümâyûn önüne eli bağlı erişdirip nigûn-sâr kıldıkdan sonra haber alındı ki; ahzâb-ı müşrikîn *–aleyhim le'âyinu'llâhi ve'l-melâiketi ve'n-nâsi ecma'în–* İslâm askerine şebihûn tedârükün görmüşken Yorgil[13] nâm Ban-ı bî-îmân; *"Şâyed hâzır şikârımızı gece ile kaçırıp elden çıkaravuz."* deyü kibr ü ucble tevakkuf ettirmiş ve bu husûsun ısgâsından; *" ... Asâ en tekrehû şey'en fe hüve hayrun leküm ... "*[14] fahvâsıyla kulûb-ı mü'minîne nev'an tesellî yönelip ve bi'l-cümle namâz ü niyâz kılınıp Dergâh-ı Kerîm-i Kâr-sâz'dan istid'â'-i feth u zafer olunup

6 *"Kim Allah yolunda bir savaşa girerse Allah'a karşı itaat yükümlülüğünü tümüyle yerine getirmiş olur."*

7 *"İnanan, hicret eden, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür. Muradına erecek olanlar da onlardır. Rableri onları kendi rahmeti, hoşnutluğu ve cennetleriyle müjdeliyor; onlar için orada kesintisiz nimetler vardır. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Kuşkusuz en büyük ödül Allah katında olandır.", Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/20-22.

8 *"Şehid, ölüm acısını bir çimdik kadar bir şey hisseder."*

9 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/169-170. Metinde ayetlerin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler.** Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle **sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.** Artlarından (gelecek ve) henüz kendilerine katılmamış olan (şehid)ler için herhangi korku bulunmadığı ve mahzun olmayacakları müjdesi ile sevinirler."*

10 Metinde *"li-yekûne"* şeklinde yazılıdır.

11 *"Kim Allah'ın kelimesi yücelsin diye savaşırsa Allah ona ateşi (cehennemi) haram kılar."* Kaynaklarda hadîs-i şerifin son kısmı *" ... harremehu'llâhü ale'n-nâr."* yerine *" ... fe hüve fî sebîli'llâh (=Kim Allah'ın dini daha yüce olsun diye savaşırsa) artık o Allah yolundadır."* şeklinde geçmektedir. Buhârî, Cihâd 15; Müslim, İmâre 149-151. Bk. İmâm Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, C. V, tercüme ve şerh: Yaşar Kandemir-İsmail Lütfi Çakan-Raşit Küçük, Erkam Yayınları: İstanbul, 2010, Hadis no. 1346, s. 278.

12 *"Hayırlı olan Allah'ın seçtiğidir."*

13 Arnavutluk İşkodrası'nın yöneticisi Jorgji (Gjerg II Balsha). Bilgi için bk. Bedri Muhadri, "The Battle of Kosovo 1389 and the Albanians", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 7, S. 1, 2021, s. 436-452.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/216. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kıtal (savaş) üzerinize yazıldı (farz kılındı), gerçi o size hoş gelmez. Fakat **olur ki siz bir şey(den) hoşlanmazsınız hâlbuki hakkınızda o bir hayırdır** ve olur ki bir şeyi seversiniz hâlbuki hakkınızda o bir şerdir. Siz bilmezken Allah bilir."*

icâbeti ümmîdiyle ol gece subha dek her kimesne akdâm-ı ikdâmı rikâb-ı ihtimâmdan ayırmayıp dîdeye hâb-ı gaflet harâm **[v. 174b]** ve hüsâm-ı hûn-âşâm fark-ı fırak-ı a'dânın kat'ına niyâmından hâric bî-sabr u ârâm idi ki mâder-i eyyâm; *"El-leyle[tü] hublâ."*[15] mantûkası üzere bir altun başlı unsur-ı latîf tevlîd edip âbâ'-i eflâk ism-i pâkin mihr-i bülend-ahter ü hûrşîd-i burc-ı zafer ıtlâk edip ve dükeli leşker-i İslâm farîza-i subhdan sonra piyâde vü süvâr a'lâm-ı nusret-nigârın yemîn ü yesârında alay alay ve fevc fevc ve fırka fırka ayrışıp âdâb-ı hudû' u inkıyâdla hâzır olup durdular ve tertîb-i sufûfa şürû' kılınıp sağ kolda ferzend-i ercümend-i devlet-yâr ve kâyimmakâm-ı saltanat-şiâr el-müeyyedü min-indi'llâhi'l-Meliki'l-Mennân oğlum Yıldırım Bâyezîd Hân *–edâma'llâhü te'âlâ eyyâme izzihî ve ikbâlihî–* ta'yîn kılınıp ve ondan aşağı emîru'l-ümerâi'l-kirâm Rumili Beylerbeyisi Timurtaş Paşa *–dâme ikbâlühû–* ve ümerâ'-i kirâmdan Evrenos Bey ve İnce Balaban ve Duruca Balaban ve Lala Şahin ve İsa Bey ve Bahşı Bey ve Müstecab Subaşı ve sol kolda ferzend-i saâdet-mend-i âlî-mikdâr oğlum Yakub Bey *–tâle bekâhü–* mukarrer kılınıp ve onun yanınca emîru'l-ümerâi'l-kirâm Anadolu Beylerbeyisi Saruca Paşa[16] Karaman'ın koşundu leşkeriyle ve Kastamonu ve Hamid ve Menteşe ve Teke beyzâdeleri ve Germiyan sipâhîleriyle ve İnebey Subaşı ve Kara Mukbil durup ve zât-ı hümâyûnum cesedde rûh gibi kalb-i sipâha girip ve Vezîr-i lâ-nazîr **[v. 175a]** Ali Paşa[17] *–yessera'llâhü lehû mâ yeşâ'–* mukaddimetü'l-cüyûş merâsimin yerine getirmeğe takabbül edip Ali-vâr şehâmet meydânında sebkati ihtiyâr edip müheyyâ idi ve Yeniçeri Ağası Mehemmed Ağa arsa-i şatrancda şâh önünde piyâde durur gibi yerin bekleyip ferzin-bendlik mansûbesine istihkâm verip ve iki bin nefer tîr-endâzlar dahi Tûs ve Eşkbûs[18] cengine muâdil kabza-i kemândan pençelerin münfekk etmeyip hadeng-i cân-sitânı düşmana havâle etmek üzere dururlardı ki mukâbeleden dahi mâddetü'l-fesâd olan Lasoğlu[19] argun-ı laîn, Vılkoğlu[20] denilen mel'ûnu ve Bosna kralı[21], Vloidoğlu[22] ve Eflak ve Üngürüs ve Bulgar ve Arnavud ve Çeh ve Leh banların cenâheyn-i meksûruna alıp bu yedi nefer küffâr-ı hâk-sârın baş u buğlarıyla yedi başlı ejderhâ gibi zümre-i İslâm kasdına baş biriktirip cümle âhen-pûş u tîğ-ber-dûş yer yer harekete gelip âheng-i ceng ü cidâl ve âğâz-ı harb ü kıtâl eylediler. Derhâl bu cânibden âteş-i gayret iştiâl bulup evvelâ Vezîr-i A'zam Ali Paşa meydâna at salıp kefere-i fecereden şebihûn tedbîrin men' edip karavulları olan Yorgil-i laînle ceng ü cidâl etdiğinde bi-inâyeti'llâh mel'ûn-ı mezbûrun başın kesip rikâb-ı hümâyûn önüne ser-nigûn bırakdıkda a'lâm-ı nusret-encâm feth u zafer ihtizâzıyla **[v. 175b]** hırâma başlayıp ve yer yer kûs-i harbî ve tabl u nakkâre çalınıp ve boru ve surna sadâsı felek-i atlasa peyveste olup sağ u soldan savaş u uğrâşa başlanıp ve top u tüfenkler atılıp havâ tîr-i perrândan nihân ve zemîn hûn-ı yelândan reng-i erguvâna mânend olup kesret-i gubârdan şems-i tâbân görünmeyip her yandan kovuşma ve döndürüşme[23] zuhûr bulup âhiru'l-emr kâfirin âlây-ı nekbet-nümâyı galebe şeklinde kalb-i hümâyûna hücûm kılmışken oğlum yemînü'd-devlet Yıldırım Hân *–dâme eyyâmü ömrihî ve ikbâlihî–* etrâfında olan asâkir-i mansûre ile müdâfaalarına ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı tamâm mebzûl ü masrûf kılıp seyl-i revân u deryâ-yı bî-kerân gibi üzerlerine yürüyüş etmekle rec'a'l-kahkarî hizb-i a'dânın yüzü aksine dönüp ve Lasoğlu denilen

15 *"Gece gebedir."*
16 Gelibolu Tersanesi'ni ve deniz üssünü kurmuştur. Ölümü 1415'ten öncedir.
17 Çandar Ali Paşa (Veziriazam) (ö. 1406).
18 Firdevsî'nin *Şehname*'sinde ismi geçen İran mitolojisine ait kahramanlardan. *"Tûs ve Eşkembûs"* şeklinde yazıldığı örnek için bk. *Mecmûa-i Münşeât-ı Feridun Bey*, C. I, 1264, s. 112.
19 I. Kosova Savaşı'nda savaş meydanında öldürülen Sırp Prensi Lazar Hrebelyanoviç (1329-1389).
20 Vuk Brankoviç (1345-1389).
21 Kosova Meydan Muharebesi'nde bulunan Bosna Kralı literatürde *"Tvrtko"* olarak geçmektedir. Bk. Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", *DİA*, C. 26, 2002, s. 221-224.
22 Bosna Kralı Tvrtko'nun en yakın kumandanı Vlatko Vukovic Kosaca.
23 Bu iki kelime *Mecmûa-i Münşeâtü's-Selâtîn-ı Ferîdûn Bey*, C. I, 1274, s. 115'te *"kavuşma ve dürtüşme"* şeklinde yazılıdır.

şerrü'n-nâsın başı kesilip sancak-ı ma'kûs ü bayrak-ı meksûruyla süm-i[24] semend-i müstemende hâk-sâr bırakılıp ve ibreten li-üli'l-ebsâr nevk-i sinâna takılıp onun katli iştihâr bulıcak tevâbi'-i şeytanet-meâsiri; *"Keenne-hüm humurun müstenfirah; ferrat min-kasverah."*[25] müşârun-ileyh oğlumun satvet-i kahr-ı Kahramânî-sinden[26] müteferrik u perîşân ve münkesir u gürîzân olup evliyâ'-i devlet mansûr ve a'dâ-yı Hazret makhûr oldular. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedîye lev lâ en hedâna'llâh ... "*[27].

Bu bâbda lisân-ı dil ü cân **[v. 176a]** ve nâtıka-i mahmidet-beyân sipâs ü şükrâna müdâvemet gösterip yoldaşlıkda bulunan vazi' u şerîfe yollu yolunca ri'âyetler kılınıp şühedâ-yı Müslimîn *–rahmetu'llâhi aleyhim ecma'în–* haklarına[28] teslîm olunmağla melâike-i a'lâ-yı illiyyînden; *"Üdhulûhâ bi-selâmin âminîn."*[29] hitâb-ı meserret-âyîniyle firdevs-i berîne da'vet olunup; *"Hâlidîne fîhâ ebedâ ..."*[30] hil'atıyla ser-efrâz; *" ... lehüm fîhâ naîm ..."*[31] ni'metiyle muğtenim ü mümtâz oldular ve birkaç gün evvel menâzil-i müteberrikede ikâmet olunup üsârâ-yı a'dâ ve ganâyim-i bî-intihâ külliyyen cem' u taksîm olunup ve otâğ-ı hümâyûn avdete âğâz kılıp taht-ı bahta teveccüh olundukda bu fetihnâme-i hümâyûn yazılıp irsâl olundu. **Gerekdir ki:**

Vusûl buldukda merâsim-i beşâret kânûn-ı kadîm üzere yerine getirilip umdetü'l-akrân Sinan Çavuş *–zîde kadruhû–* ile etrâf u eknâfa ahbâr-ı meserret-âsârı şâyi' edip devâm-ı devlet-i ebed-peyvendim ed'iyyesine iştigâl gösteresiz ve bundan gayri onda Hâssa Harc Emîniyle görülecek mühimmât-ı mîrî için hükm-i şerîfim der-kîse gönderilmişdir; okuyup kemâl-i basîret üzere tedârük göresiz. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

Tahrîren fî-evâsıtı şehri Şa'bâne'l-muazzam, sene ihdâ ve tis'în ve seb'a-mie.

Be-yurt-ı Kosova

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

24 Metinde *"sümm-i"* şeklinde yazılıdır.

25 *"Onlar sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51.

26 Kahraman, Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

27 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: '**Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

28 *"hâklerine"*?

29 *"(Onlara): 'Oraya esenlikle, güven içinde girin!' (denilir)." Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/46.

30 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/22. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Onlar orada (cennette) ebedî kalacaklardır.** Şüphesiz ki büyük mükâfat (yalnızca) Allah katındadır."*

31 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/21. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rableri onları kendi katından bir rahmetle, bir hoşnutlukla ve **içinde kendileri için** daimî **nimetler bulunan** cennetlerle müjdeler."*

"Kosova Savaşı Planı"

Salt Arşiv, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/109097

[Erişim Tarihi: 14.10.2025]

5

Niğbolu Zaferi

İstanbul'un Osmanlı ordusu tarafından kuşatılması üzerine Tekfura destek olmak amacıyla ordusuyla birlikte Osmanlılar'a ait Niğbolu Kalesi'ne saldıran Macar Kralı'na karşı kazanılan zaferin halka duyurulup sokak ve çarşıların süslenerek sevinç içerisinde dualar edilmesine dair Sultan Yıldırım Bayezid Han tarafından Osmanlı ülkesindeki kadılara hitaben yazılan fetihname.

25 Kasım - 4 Aralık 1395[1]

[v. 188b] *Sultân Yıldırım Hân'dan memâlik-i mahrûseye yazılan fetihnâme-i Üngürüs'dür.*[2]

Mefâhiru'l-kuzâti Ve'l-hükkâm, Maâdinü'l-fazli Ve'l-kelâm, El-muhtassûne Bi-mezîdi İnâyeti'l-Meliki'l-Allâm Memâlik-i Mahrûsem Kâdîları –zîdet fezâyilühüm– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn ve Yarlığ-ı Belîğ-ı Beşâret-meşhûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Edesiz ki:

Çün Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*– zât-ı hilâfet-simâtımı lâyık-ı saltanat u kişver-sitânî kılıp tuğrâ-yı menşûr-ı mülûkânemi; *" ... İnnâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz ... "*[3] ile muvakka' buyurdu; ben dahi merâsim-i cihân-bânîden dakîka fevt etmeyip hemîşe adl **[v. 189a]** ü dâd ve gazv ü cihâd için makdûrumu sarf edip gayret-i şâhâne yerine getirilirdi.

Ona binâen geçen sene kümât-ı muvahhidîn ü guzât-ı mü'minîn ve zümre-i vüzerâ ve cümle-i beylerbeyiler ve ümerâ ve umûm-ı sipâh-ı nusret-penâhımla dâru'l-küfr-i Kostantıniyye üzere varılıp muhâsara vü muhârebeye meşgûl iken Üngürüs Kralı[4] diyen mel'ûn, Tekfûr-ı bî-şuûr-ı makhûrla müttefik olmağın bî-tehâşî Niğbolu[5] Hisârı üzere hücum edip ehl-i İslâma

1 *Feridun Bey Münşeatı*'ndan alınan bu belgede tarih bulunmaktadır. Fakat modern kaynaklar belgede yer alan tarihten ziyade Niğbolu Zaferi'nin 25 Eylül 1396'da gerçekleştiği konusunda birleşmişlerdir. Niğbolu Fetihnamesi'nin tarihi ile ilgili Fahamettin Başar'ın: "Niğbolu Muhârebesi'nin tarihi *Feridun Bey Münşeatı*'ndaki 'Niğbolu Fetihnamesi'nde 798 Safer ayının on birinci Cuma günü (25 Kasım 1395) olarak yazılmışsa da bu savaşın 21 Zilhicce 798 (25 Eylül 1396) tarihinde yapıldığı kaynakların ekserisinin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır." şeklinde açıklaması bulunmaktadır. Bk. Fahamettin Başar, "Niğbolu Meydan Muhârebesi ve Haçlı Seferleri Tarihindeki Yeri", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri, 26-27 Mayıs 1997, Bildiriler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul:1997, s. 26. Dipnot.; Aynı savaşın tarihi konusunda Feridun Emecen de *DİA* maddesinde 25 Eylül 1396 tarihini vermektedir. Bk. Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı", *DİA*, C. 33, 2007, s. 89-92.

2 Fetihnamenin bir sureti de *Beyneddüvel Tevarüd Eden Mekâtib Mecmûası*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1944, v. 92a-94a'da kayıtlıdır.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Sad Suresi 38/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey Davud!* ***Biz seni yeryüzünde halife yaptık.*** *O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*

4 Macaristan ve Hırvatistan Kralı Sigismund (1387'den itibaren Macaristan ve Hırvatistan Kralı, 1433-1437 tarihleri arası Kutsal Roma-Cermen İmparatoru).

5 Nikopol (Bulgaristan). Metinde *"Nigeboli"* şeklinde yazılıdır.

küllî gezend ü zarar kasdına mücidd olmağın ale'l-fevr havâss-ı ümerâdan şîr-i bîşe-i vegâ, Nerîmân-ı[6] bezm-i heycâ Şücâüddin Evrenos Bey –*zîde izzühû*– mukaddemâ ısdâr olunup ben dahi devlet ber-yemîn, saâdet ber-yesâr akabince elviye-i nusret-şiârımı açıp asâkir-i bî-şümârla müteveccih olup bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ Kal'a-i mezbûre havâlîsine erişildikde muhâfazasında olan Doğan Ağa kulumdan haber alındı ki Kal'anın zahîre vü istihkâmı murâd üzere olup lâkin hasm-ı makhûrun tasavvuru zu'm-ı fâsidince leşker-i İslâmla mukâbele olmak idüğünde şübhe kalmayıp bu cânibde dahi levâzım-ı harb ü kıtâl bi't-tamâm ve'l-kemâl ârâste vü pîrâste kılınıp sene semân ve tis'în ve seb'a-mie Safer'inin on biri vâkı' olan Cum'a gününde tarafeynden sufûf bağlanıp; *" ... kâtilü'l-müşrikîne kâffeten ... "*[7] mefhûmuyla merdân-ı meydân ve mübârizân-ı İslâmiyân **[v. 189b]** küffâr-ı hâk-sâra sebkat edip ve mukaddimetü'l-cüyûş olan sâlifü'z-zikr Evrenos Bey'e erişip düşmana göz açdırmayıp gürzden başlarına efser ve kandan la'lîn miğfer giyirip bedenlerin zırhdan ve kellelerin gerdenden dûr u mehcûr kılıp ve alınan başları süm-i[8] semend-i saâdet-mendime erişdirip mer'î vü behre-mend oldular.

Bu esnâda sağ kolda olan ferzend-i nâmdâr-ı saâdet-âsâr adudü'd-devleti ve'd-dîn oğlum Süleyman Şâh[9] –*tâle bekâhü*– ile düstûr-ı ekrem Vezîr-i A'zamım Ali Paşa –*dâmet maâlîhi*– ve Rumili Beylerbeyisi Firuz Paşa ve Malkoç Bey ve Timurtaş Bey ki, her biri kûh-i Kâf-peyker ve bahr-i âhen-lenger idiler; düşman-ı laînden Kral-ı menhûsun Vezîri mesâbesinde olan İşnavator (?) Papas Hannas[10] ile seksen binden ziyâde küffâr-ı hanâzîr-girdâr mezbûrların üzerlerine uğradıklarında tarfetü'l-aynda hasmın ekserin tu'me-i şemşîr ü hedef-i tîr edip ve serdâr-ı ser-be-dârlarının başı kesilip baş u buğları olan Kral-ı menhûsun bir cenâhı münkesir olduğu gibi cenâh-ı âharına dahi ehl-i İslâm gulüvv ü hücûm ile yürüdüklerinde mel'ûn-ı makhûr cümle askerin üzerine cem' edip pervâne kendin âteşe vurur gibi bî-tecânüb yürüdüler. Bu hînde sol kolda olan ferzend-i nîkû-hısâl-i pesendîde-fiâl oğlum Mustafa –*tâle bekâhü*– Anadolu Beylerbeyisi Timurtaş Paşa **[v. 190a]** ve Karaman beyleri Mehmed Bey ve Turhan Bey ve Beşir Bey ve Tahir Bey ve bi'l-cümle ümerâ'-i nâmdâr ve sipâh-ı nusret-şiârla Rumili'ne kafâdâr misâli erişip ol gazanfer-girdârlar Kral-ı mel'ûnu geriye tüskürüp ve nice başlar kesilip ba'zı be-nâm beyler dahi bizim cânibimizden şehâdet şerbetin nûş edip; *"Ve lâ-tahsebenne'llezîne kutilû fî-sebîli'llâhi emvâtâ; bel ahyâün inde Rabbihim yurzekûn; ferihîne ... "*[11] zümresine dâhil olup; *" ... Cennâtün tecrî min-tahtihe'l-enhâr ... "*[12] gülzârında karâr buldular.

Nâgâh düşman-ı bed-âyîn münkesir ü mağlûb olduğu mutasavver iken fi'l-cümle gubâr-ı kârzâr çehre-i rûzgârdan mahvolup hûrşîd-i tâbân âyînesi ıyân olmağla çarh-ı kîne-güzâr sûret-i âhar gösterip meğer mel'ûn-ı makhûr otuz binden ziyâde güzîde leşker

6 Fars mitolojisinde Zaloğlu Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babası. Şemseddin Sami, "Neriman", *Kâmûsü'l-A'lâm,* VI. Cilt, Mihran Matbaası: İstanbul, 1316, s. 4574.

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/36. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Doğrusu Allah'a göre ayların sayısı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru olan hesap budur. O aylarda kendinize zulmetmeyin,* ***müşriklerle topyekûn savaşın;*** *tıpkı onların sizinle topyekûn savaştıkları gibi. Bilin ki Allah buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."*

8 Metinde *"sümm-i"* şeklinde yazılıdır.

9 Süleyman Çelebi (ö. 1411). Fetret Dönemi (1402-1413) Osmanlı şehzadesi.

10 Bu ismin Eğri piskoposu ve sonradan Estergon başpiskoposu olan II. Janos Kanizsai (1350?-1418) ile Janos Kanizsai'nin kraliyet kapıcısı olan kardeşi II. Istvan Kanizsai'nin (1368-1427/1428) olabileceği ihtimal dâhilindedir. İkisi de Niğbolu Savaşı'na katılmıştır.

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/169-170. Metinde ayetlerin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler.** Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle **sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.** Artlarından (gelecek ve) henüz kendilerine katılmamış olan (şehid)ler için herhangi korku bulunmadığı ve mahzun olmayacakları müjdesi ile sevinirler."*

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Burûc Suresi 85/11. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"İman edip salih amelleri işleyenlere gelince, onlara **altından ırmaklar akan cennetler vardır**. İşte büyük kurtuluş budur."*

Yıldırım Bayezid (1389-1402),
https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/22049, [Erişim Tarihi: 31.10.2025]
İtalyan ressam Matama tarafından yapılmış Sultan Yıldırım Bayezid'i at üzerinde gösteren resim.

ile Karthil[13] nâm Ban-ı bed-gümânın der-kemîn edip fursata mutarassıd imiş ve Kral-ı bed-fiâlin üzerinde olan asâkir-i nekbet-şiârı münkesir ü zebûn olmağla kemîndeki[14] Banı kendüye mülhak olup ve leşker-i İslâmdan Anadolu cânibinin ekseri tolga ve zırh-pûş olduklarından onlara mahlût olup elviye-i nusret-şiârıma karîn erişinceye dek ekser zamân sükût üzere gelip düşman dostla karışıldığı ma'lûm oluncak her tarafdan dest ü girîbân ve inân ber-inân harb ü darbe başlanıp ve âteş-i kıtâl iştiâl-i tâmla evc-i ayyûka erişip alevi[15] **[v. 190b]** şafaka peyveste ve şem'-i tîğa karîn olan a'dâ pervâne mânend dem-beste düşüp bi'l-âhire bâd-ı nusret, mehebb-i *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ."*[16]dan mütenessim ve gonca-i feth, gülşen-i *" ... Ve yensureka'llâhü nasran azîzâ"*[17]dan mütebessim olup Kral-ı bed-fiâl bakıyyetü's-süyûfla firâr ihtiyâr edip ve leşker-i cerrârım Tuna Nehri'ne dek kovup ve kırıp halâs olanların dahi mecrûh u menkûb müteferrik eyleyip nehrin öte cânibine Kral'ıyla geçen kurtulup mâadâsı kûh ü sahrâda müstehlek ü hâk-sâr ve maktûl ü zahmhâr oldular. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ..."*[18] deyü dest-gîr olanlarına dahi emân verilmeyip müstahıkk-ı azâb oldukları için birer birer tîğ-ı âbdârla; *"İlâ-cehenneme ve bi'se'l-karâr."*[19] irsâl olundu. *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[20] ve bu ahbâr-ı meserret-âsârın i'lâm u i'lânı için kıdvetü'l-emâsil ve'l-emâcid kulum Mahmud *–zîde mecdühû–* revâne kılındı. **Gerekdir ki:**

Erişdikde bir ân ve bir sâat te'hîr u terâhî eylemeyip bu menşûr-ı nusret-meşhûnumu alâ-ruûsi'l-eşhâd okuyup sipâs-ı mahmidet-âyât u şükr-i bî-gâyât edâ edip âdet-i kadîme üzere esvâk-ı bilâdı tezyîn kıldırıp ferah u sürûr ve neşât u hubûr birle devâm-ı devlet-i ebed-peyvendim deavâtına iştigâl gösterip resm-i müjde ile mezbûru mer'î kılasız. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerîfe **[v. 191a]** i'timâd kılasız.

Tahrîren fî-evâsıtı şehri Saferi'l-muzaffer sene semân ve tis'în ve seb'a-mie.

Be-yurt-ı Niğbolu

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

13 Bu kelime başka bir nüshada (bk. *Münşeât Mecmûası*, TSMK, Revan Köşkü, no. 1951, *v. 189a.*) "فرنجيل" *"Frencil"* şeklinde yazılıdır.

14 Metinde "كمين دغى" şeklinde yazılıdır.

15 Metinde "علوى" şeklinde yazılıdır.

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: *"**Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik** ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

17 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/3. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve **benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak.**"*

18 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

19 *Kur'ân-ı Kerîm*, İbrahim Suresi 14/29. ayetine işaret olunmaktadır: *"**Cehenneme**. Ona yaslanırlar. **O ise karar edilecek ne kötü (yerdir)**."*

20 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

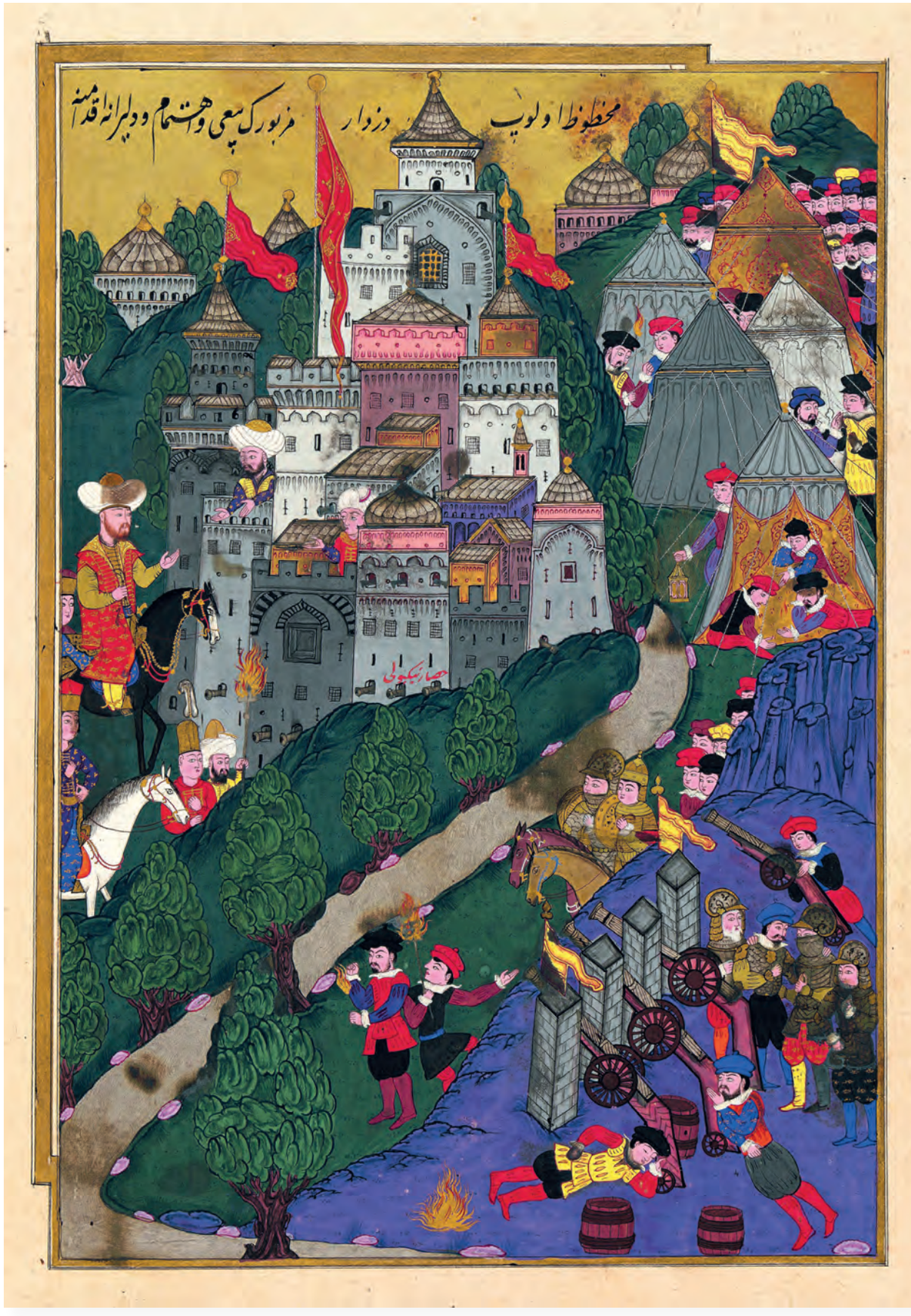

"Niğbolu Kuşatması"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-108b

6

Güvercinlik Kalesi ile Sırp Memleketindeki Daha Başka Yerlerin Fethi

Sırp memleketinde Tuna Nehri'ndeki Güvercinlik Kalesi ile daha başka yerlerin fethedilip henüz fethedilmemiş olan diğer bazı yerlerin de fethine çalışıldığına dair Osmanlı Padişahı Gazi Sultan II. Murad tarafından Mısır Azizi'ne gönderilen mektup.[1]

20 Eylül 1428

[v. 285a] *Gâzî Sultan Murad'ın, Güvercinlik[2] Kalesi'nin fethini bildirmek için Mısır Azizi'ne[3] göndermiş olduğu name.*

Allahü Teala; *el-Melikiyyü'l-Eşrefî*, âlim (ve ilmiyle) amil, adil, büyük, **[v. 285b]** çok yardım eden, sırt veren, destekleyen, kayıran, imdada yetişen, nizamlı, itidalli, himmetli, yükseltip sağlamlaştıran, iyilik ve lütufta bulunan, faziletli, mücahit, sınırlarda nöbet bekleyen, muzaffer, en şerefli, biricik ve en kâmil olan, Allah'ın beldelerini koruyan, Allah'ın kullarına yardım eden, Allah'ın dostlarını destekleyen, Allah'ın düşmanlarını zelil eden, gazi ve mücahitlerin galibiyet ve zaferi, *Zıllu'llâhi fi'l-arzîn*[4], sekaleynin[5] sığınağı, *İmâmü'l-Haremeyn*[6],

1 Mektubun başlığı Farsça, metni Arapça olup burada tercümesi verilmiştir. Bu ve bundan sonra gelecekler-le birlikte toplam üç adet Arapça mektubun tercümelerinde; devlet yazışmalarında muhatabın rütbesine göre daha önceden belirlenmiş olan ve *elkap* denilen hitap ifadelerinden, doğrudan veya dolaylı olarak muhatap Memlük Sultanı / Sultanlık makamı (veya onun nezdindeki Halife) için kullanılan *el-Cenâbü'l-münîf (yüce ve üstün kişi, şahsiyet), el-Cenâbü'l-müstetâb (hoş, makbul kişi, şahsiyet), Cenâbü'l-A'lâ / el-Cenâbü'l-âlî (yüce, üstün zat, şahsiyet), Cenâb, Zıllu'llâhi fi'l-arzîn (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi), Zıllu'llâhi ale'l-hâfikayn (Allah'ın doğu ve batı taraflarındaki gölgesi), Zâtü'ş-şerîf (şerefli Zat), el-Mevlâ'l-kerîm (yüce, şerefli Efendi), İmâmü'l-Haremeyn (Haremeyn'in İmamı, Önderi), Sultânü'l-Haremeyn (Haremeyn'in Sultanı), Sultânü'l-İslâmi ve'l-Müslimîn (İslamın ve Müslümanların Sultanı), Sultânü's-selâtîn (Sultanların Sultanı), Sultan, el-Emîr (devlet başkam, bey, komutan), Emîrü'l-mü'minîn (Müminlerin Emîri), el-Emîrü'l-mükerrem (yüce, ulu Emîr), Hazret-i Şerîf (şerefli Hazret), Hazret, Cenâbü'l-makarru'l-kerîm / el-Makarru'l-münîf / el-Makarru'l-kerîm (yüce, ulu merkez, payitaht), es-Süddetü's-Seniyyetü's-Sultaniyye (Sultanlığın yüce eşiği, kapısı), el-İlmü'l-âlî / İlmü'l-âlî / el-İlmü'l-kerîm / İlmü'l-kerîm (yüksek, şerefli bilgi), el-Melikiyyü'l-Eşrefî, el-Eşrefî, el-Melikiyyü'z-Zâhirî, el-Meclis* tabirleri ile mektubu gönderen Osmanlı Padişahı için kullanılan *el-Muhibbü'l-muhlis (samimi ve içten dost), el-Muhibbü'l-müştâk (özlem duyan dost), el-Muhib (dost)* tabirleri, taşıdıkları *ıstılahî* muhtevanın korunması bakımından Türkçeye çevrilmeksizin aynen aktarılmış; *âlimî, âmilî, âdilî, kebîrî, hâfızu bilâdi'llâh, nâsıru ibâdi'llâh* gibi Memlük Sultanı'nı yüceltmek için kullanılan sıfat ifadeleri ise Türkçeye çevrilmiştir. (Osmanlı – Memlük yazışmaları hakkında bilgi için bk. Cihan Yüksel Muslu, *Osmanlılar ve Memluklar: İslam Dünyasında İmparatorluk Diplomasisi ve Rekabet*, çev. Zeynep Rona, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2016.)

2 Güvercinlik, Golubac (Sırbistan).

3 Memlük Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfüddin Barsbay (1422-1438). Bk. İsmail Yiğit, "Memlükler", *DİA*, C. 29, 2004, s. 93.

4 Allah'ın yeryüzündeki gölgesi.

5 İnsanlar ve cinler.

6 Haremeyn'in (Mekke ve Medine) İmamı. Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'den sonra en kutsal mekân kabul edilen ve Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu *Kudüs*, bazı peygamberlerin ve ailelerinin mezarlarını barındıran *Halil* şehri de bilhassa Haçlı seferlerinden itibaren Haremeyn-i şerîfeyn adıyla anılmış, *Kudüs* için *"Haremeyn'in üçüncüsü"* tabiri de kullanılmıştır. Bk. Ş. Tufan Buzpınar-Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Haremeyn", *DİA*, C. 16, 1997, s. 153-157.

Sultânü'l-İslâmi ve'l-Müslimîn, Emîrü'l-mü'minîn, yüce *el-Cenâbü'l-mümîf*'in izzet ve şanını daim eylesin.

O ki; sayesinde Halifeliğin işleri intizam buldu, Sultanlığın kanunları düzelip iyileşti, cehalet ve düşmanlık sancakları alaşağı oldu, zulüm ve azgınlık yolları ortadan kalktı, güven ve asayiş sancakları yükselip dalgalandı ve düşmanların kelleleri indirilip kırıldı, sürüklenip kesildi ve onun adaletiyle Allah'ın kulları nafileyi, farzı ikame imkânı buldu. O ki; *" ... Hüve'llezî ce'aleküm halâife fi'l-arz ..."*[7] (ayetinin) bahşettiği şerefle şereflenmiştir. Onun saltanat bayrakları doğuda ve batıda hep dalgalansın; onun kılıcının ve mızrağının ayetleri daima fetih ve zaferle konuşsun ve onun lütuf bulutları yaratılmışların başı üzerinden hiç eksilmesin; şerefli ve seçkin Peygamber ve onun ailesi ve dostları (ashabı) (hürmetine).

El-Muhibbü'l-muhlis, el-İlmü'l-kerîm'e *–etrafı her daim, sevindiren, yüksek ve güzel istekler, ulu ve yüce maksatlarla*

7 Kur'ân-ı Kerîm, Fatır Suresi 35/39. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"O (Allah) ki, sizi yeryüzünde halifeler kıldı.*** *Artık kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. İnkârcıların inkârı, Rableri katında ancak (uğrayacakları) gazabı artırır. İnkârcıların inkârı, ancak ziyanlarını artırır."*

çevrilsin–; güneş gibi doğup vefa ve ihlas nurlarıyla aydınlatan, dolunay gibi ortaya çıkıp safi dostluk ve bağlılık ile parıldayan, bahçeleri halis niyetle çiçek açan ve havuzları muhabbet pınarından dolan selam(lar) sunar; salih ve kabul olunan dualar yükseltir; hoş ve güzel kokan övgüler hediye eder ve daha sonra şunu açıklar ki:

(Zatıalilerinin); şerefli ve şeref veren, türlü türlü lütuf ve incelikler ihtiva eden, çeşit çeşit sanatkârane ve ilmî örnekler ile güzel **[v. 286a]** vasıflar içeren, lafızlarındaki yenilik ve güzellikler beyan denizlerinin fesahat ve belagatini anlatan parlak inciler (gibi) ve manalarındaki incelikler tibyan[8] bulutlarının beyazlıklarından taşan ışıl ışıl, rengârenk mücevherler (gibi) olan mektub(u) –***şiir:*** *Bir mektup mu, yoksa kuşluk güneşi mi, yoksa ilahi bir resim mi? / Yoksa melekût âleminden nakledilen bir nüsha mı?*[9]– çok şerefli, ulu, büyük ve yüce, övülmüş şeylerin ve övünülen güzel örneklerin toplanma yeri, iftihar edilen şeylerin ve yüceliklerin kaynağı, melik ve sultanların dayanağı olan mücahid ve gazi *el-Emîr* Seyfüddin Tağrıverdi el-Hicâzî el-Eşrefî'nin –*Allahü Teala onu aziz kılsın ve yüceltsin– Meclis*'inin *el-Muhibbü'l-müştâk*'ına, vakitlerin en iyisi ve hâllerin en güzelinde geldi ve bu benzeri olmayan mektubun[10] gelişi ile *(el-Muhibbü'l-müştâk)*'ın göğsü ve gönlü ferahladı; kabul ederek ve yönelerek onu aldı ve; sevgi, dostluk, nezaket, lütufkârlık, fazilet ve şefkat –*güneşin parlamasında ve miskten güzel koku yayılmasında şaşılacak bir şey yoktur*[11]– ve Müslümanların askerleri ve muvahhidlerin ordularının –*Allahü Teala onları daima galipler, düşmanlarını da bırakıp kaçanlar eylesin*– ahvali ile din düşmanlarından Üngürüs ve ona tabi olan müşriklerin –*Allahü Teala kıyamet gününe dek onları yüzüstü ve yardımsız bıraksın*– hikâyesi hakkında bilgi talebine dair o mektupta yer alan hususlara vâkıf ve muttali oldu.

*(El-Cenâbü'l-münîf)*in *İlmü'l-âlî*sine gizli değildir ki; onların meliki olan melun Kral en uzak küfür beldelerinden bütün kâfirleri ve şeytanların bölük ve fırkalarını bir araya topladı ve Müslümanlara –*Allah esirgesin*– hücum etmeye kastettiler. *El-Muhib* de Allah'a tevekkül ederek muvahhid ve mücahid askerleriyle beraber Hak kelimesini yüceltmek, Dine yardım etmek ve Resulullah'ın (s.a.v.); *"Kulların amellerinin hepsi, Allah yolunda cihad edenler(in yaptığı cihad amelin)e nispetle ancak kırlangıcın deniz suyundan gagasıyla aldığı (miktar) gibidir."*[12] **[v. 286b]** (*Resulullah doğru söyledi.)* sözüne rağbet göstererek cihada yöneldi.

Nitekim asakir-i Muhammediye yola koyuldu ve nihayet onların Tuna Nehri'nin ortasında ve iki yanında sağlam ve korunaklı iki kale bulunan adalarına vardılar. Gemilere bindiler, onu kuşattılar ve; *"Nasrun mina'llâhi ve fethun karîb."*[13]le onu fethettiler; o melun Kral'ın günler ve yıllar boyunca bazı Müslümanlara zarar vermek niyetiyle hazırlamış olduğu gemilerini ve aletlerini ele geçirdiler; *"Ve mâ zâlike ala'llahi bi-azîz."*[14] ve çokça ganimetler aldılar; çocuklarını ve kadınlarını esir edip ulularını ve erkeklerini öldürdüler; evlerini ve köşklerini tahrip ettiler; melun Kral ve müşriklerin bölük ve fırkaları ile muharebe etme isteğinde ısrar ettiler, (fakat) başarılı olamadılar, (çünkü onları) bulamadılar. (Zira); *"ve kazefe fî kulûbihimü'r-ru'be"*[15] ve onlar da korkup çekindikleri için yurtlarının en uzak noktasına kaçtılar;

8 Açık ifade ile beyan etme, açıklama.

9 أَكتابٌ أَم شمسُ الضُّحى أَم صورةُ اللاهوتِ أَم نُسخةٌ مَنْقولةٌ من عالمِ الملكوتِ

10 Metinde *"misâl-i bî-misâl"* ifadesiyle yazılıdır.

11 لا غروَ من الشمسِ أن تلوحَ، ومن المسكِ أن يفوحَ

12 ما جميع اعمال العباد عند المجاهدين فى سبيل الله تعالى الا كمثل خطاف اخذ بمنقاره من ماء البحر

Bk. Kenzü'l-Ummal, Hadis no: 10680.

13 Kur'ân-ı Kerîm, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Hoşlanacağınız diğer bir şey de **Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetihdir.** İnananları müjdele!"*

14 *"Ve Allah'a göre bu, ehemmiyyetli bir şey değildir."* Kur'ân-ı Kerîm, İbrahim Suresi 14/20.

15 Kur'ân-ı Kerîm, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehl-i kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; onlar da zannettiler ki kendilerini*

toplulukları dağıldı ve birlikleri bozuldu; tıpkı şeytanın Hz. Ömer'in (r.a.) gölgesinden kaçtığı gibi.

Sonra biz, nerede olurlarsa ve nerede bulunurlarsa onlar(la muharebe etme) isteğiyle ordumuzla hareket geçip işe koyulduğumuz sırada Laz ülkesinin[16] Meliki Tosbat bin Lan'ın,[17] Müslüman askerlerin cihadı ve kelime-i Hakk u yakîni yüceltme haberini duyunca Muhammedî bir mucizenin bereketiyle ve İslam'ın yayılmış olan namının heybetiyle aniden öldüğüne dair kulaklara bir haber ulaştı ve art arda gelmeye de devam etti ve bundan dolayı Allah'a; *"(Yarabbi!) Ben seni layık olduğun şekilde medh ü sena edemem. Sen kendini nasıl medh ü sena etmişsen öylesin.*[18] *Senin şanın yücedir. Burhan ve delilin büyüktür. Senden başka ilah yoktur. Düşmanımızı ve düşmanın gazabının kahrıyla helak ettin."* (şeklinde) mazeret bildirerek çok hamdettik ve ilk isteğimiz ve en önemli amacımız olan o memlekete doğru yöneldik ve çoğu belde ve kalelerini Allah'ın güç ve kuvvetiyle fethettik. Bunlardan bazısı sağlam ve iyi korunan Güvercinlik Kalesi gibi kuşatılarak zorla alındı; **[v. 287a]** bazısı hüsnükabul ve itaat ile teslim oldu; bazısı henüz kapalı (fethedilmemiş) ve onlar için muharebemiz sürmekte; bazılarının da Allahü Teala dilerse fethi yakındır.

Adı geçen *Emîr* Seyfüddin'in *Meclis*'ini acele ve süratle bu bilgi paylaşımı ile donattık ki: (O bilgi) *Sultânü'l-İslâmi ve'l-Müslimîn*'in ve Kahire'de sakin olan muvahhid kardeşlerimizin hatta Mekke-i Muazzama ve Medine-i Münevvere'dekilerin –*Allah o (şehirleri)n şeref ve tazimini arttırsın; orada yaşayanlara selamlar olsun*– kulaklarına sevinç, neşe ve huzur doldursun; gözlerini aydın, gönüllerini mesrur kılsın –(ki o kardeşlerimiz) bize o makamlarda ve o şerefli yerlerde, Allah'ın lütuf ve bereketiyle pek çok fetihlerin, mühim ve zor işlerin kolaylaşması için makbul dualarla yardım ediyorlar–; *el-Cenabü'l-münîf*'in –*her daim yüce olsun*– nezdine selamı ulaştırıp özlemleri anlatsın ve bundan sonra da aziz ve celil olan Allah'ın muvaffak kılmasıyla karşılıklı elçiler ve mektuplar gidip gelsin.

El-Cenâbü'lmüstetâb'dan umulan; gönüllerin ferahlamasına ve vakitlerin güzel olmasına vesile olsun diye, (çeşitli) hâllerde kalbe gelen ilhamlarla tembihte bulunması, istekler ve mühim şeylerle (bu *Muhibb*'e) dönüş(ü)dür.

Allah onu gökteki melekleri ile desteklesin ve yardım etsin; onu kıyamet gününe değin saltanat yaygısında daim kılsın.

(Hicrî) 10 Zilhicce sene 831 (miladî 20 Eylül 1428) (tarihin)de yazılmıştır.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no.1960, v. 285a-287a

Allah'dan koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ***ve kalblerinin içine korku düşürdü.*** *Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı; düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

16 Memâlik-i Laziyye: Sırbistan. Bk. https://www.ders.es/laz/sirplar_ve_laz.html [Erişim Tarihi: 28.01.2025].

17 Muhtemelen o tarihte Sırp Tosbatı (=Despotu) olan *"Uzun" (=İng., Dan., Rom. vs.=Long (Tr. okunuşu: Lan)* lakaplı Stefan Lazareviç (1402 - 1427) kastedilmektedir.

18 Hadis-i şerife işaret olunmaktadır. Metinde bir kısmı (لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك) yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah'ım! Senin gazabından rızana, azabından affına sığınırım. Ben senden sana sığınırım. Ben seni layık olduğun şekilde medh ü sena edemem. Sen kendini nasıl medh ü sena etmişsen öylesin." Sahîh-i Müslim*, Salât; *Sünen-i Ebu Dâvud*, hadis no: 879.

7

Selanik Kalesi'nin Fethi

Mısır Azizi'ne, oğlunun vefatı dolayısıyla başsağlığı dilemek ve Selanik Kalesi'nin fethini müjdelemek için Osmanlı Padişahı Gazi Sultan II. Murad tarafından gönderilen mektup.[1]

10 Nisan 1429[2]

[v. 288b] *Gâzî Sultan Murad'ın, Selanik*[3] *Kalesi'nin fethini bildirmek için Mısır Azizi'ne*[4] *göndermiş olduğu name.*

Dinin bayraklarını açık ve aşikâr olan Hak kelimesini üstün kılarak yücelten, iman ehlinin sancaklarını, kılıçlarının ışıltısını müşriklerin küfür karanlıklarının üzerinde parlatarak yükselten, şeytanın askerlerini bozguna uğratarak ve kâfir ve melunların beldelerini tahrip ederek; *" ... nasrun mina'llâhi ve fethun karîb ve beşşiri'l-mü'minîn."*[5] (müjdesi ile) bize yardım ve zafer kapılarını açan ve bu müjdenin sevinci ile ihlaslı kullarının kalplerindeki hüzünleri, *onları evlatlardan eksilterek imtihan*[6] ettikten sonra *"ve beşşiri's-sâbirîn."*[7] âyet-i kerimesiyle ortadan kaldıran Allah'a hamdolsun.

Son Peygamber Muhammed Mustafa el-Emin'e ve onun, Dinin hükümlerine uyup sağlam ve gerçek bilgi yollarına süluk eden ailesine ve ashabına salât olsun.

Allahü Teala; *el-Eşrefî*, en ulu, büyük, âlim (ve ilmiyle) amil, adil, çok yardım eden, sırt veren, destekleyen, kayıran, imdada yetişen, itidalli, himmetli, iyilik ve lütufta bulunan, faziletli, mücahit, sınırlarda nöbet bekleyen, yükseltip sağlamlaştıran, döşeyip düzelten, en şerefli, biricik ve en kâmil olan *el-Makarru'l-münîf*'in yani; her şeye gücü yeten (Allah)'ın çok adalet, parlak cömertlik, apaçık ortada olan yardım ve imdat, yüce ve üstün gelen şevket ve kahredip ortadan kaldıran savlet ile kendisini üstün kıldığı, kerem denizinin okyanusu olan, lütuf ridalarını ümmetlerin üzerine yayan, celal dairesini çepeçevre kuşatan, faziletlerin cihet ve taraflarının sınırlarını belirleyen **[v. 289a]**, Dinin sancağını kemalin zirvesine yükselten, Allah'ın düşmanlarını kahır ve zilletin en aşağısına indiren, Âlemlerin Rabbi'nin şeriatına yardım eden ve *Sultânü'l-İslâmi ve'l-Müslimîn* olan *Hazret*'in izzet ve şanının bekasını daim eylesin. Her daim; İslamın kaideleri, temeli onun mekân

1 Mektubun başlığı Farsça, metni Arapça olup burada tercümesi verilmiştir. Ayrıca bk. bir önceki (6 numaralı) belgenin birinci dipnotu.

2 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, belge metninin içerisinde geçen bu tarih *(5 Receb 832 = 10 Nisan 1429)* belge tarihi olarak esas alınmıştır. [Fetih tarihi olarak İsmail Hami Danişmend Mart 1430 (*İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 1, İstanbul: Türkiye Yayınevi, s. 197-198), Machiel Kiel de 29 Mart 1430 ("Selanik", *DİA*, C. 36, 2009, s. 352-357) tarihlerini zikretmektedir.]

3 Selanik, Thessaloniki (Yunanistan).

4 El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (hd. 1422 - 1438).

5 Kur'ân-ı Kerîm, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Hoşlanacağınız diğer bir şey de:* ***Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih. İnananları müjdele!****"*

6 Bk. bir alttaki dipnot.

7 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Suresi 2/155. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Elbette sizi biraz korku, açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden* ***eksiltmekle deneriz. Sabredenleri müjdele!****"*

ve kudreti ile sapasağlam, Dinin direkleri onun devir ve zamanının devamı sayesinde döşeli ve muntazam, Allah'ın yüce Kelimesi onun güzel eserleri ve ihsanı ile mamur olsun; serap parıltısı parladığı veya akla bir mana geldiği müddetçe[8] nimetlerinin kaynakları ve kereminin bolluğu onun dostluğuna bağlananlardan hiç eksik olmasın, dostlarının üzerine taşıp aksın; bütün müminlerin himmet ve gayretleri onun bekasının ziyade olması için niyaz etmeye sarf edilsin; Resullerin Efendisi ve yolların Rehberi olan Hz. Muhammed ve onun, *hidayet yıldızları* ve *düşman(a atılan) taşlar*[9] olan ashabı hürmetine.

Bu içten, samimi ve vefalı *Muhib*; sevgi amberinin rüzgârıyla amberlenmiş ve birlik nergisinin kokusuyla ıtırlanmış tam ve saf selamları, yüce ve neşvünema bulan tahiyyeleri takdimden ve en değerli övgüleri eda ettikten sonra, tıpkı güzel kokulu *"Fe ravhun ve rayhânün ve cennetü naîm."*[10] rüzgârının esintileri gibi ***–şiir:*** *Bir selam ki yağmur damlalarını anlatır / Saflık ve berrakhkta yıllanmış şarap sarısına benzer / Cennet kuşunu kaybedeni*[11] *taziye ve teselli eder / Ve tebrik ederek bildirir ki, onun ecri darusselam (cennet)tir.*[12]– o (*Hazret)*'in *İlmü'l-kerîm*'ine –*her daim, sevindiren şeyleri kuşatsın*– şunu açıklar ki:

Cenâbü'l-A'lâ'ya –*Allahü Teala onu daima yüce kılsın*– ısdar olunan bu mektup iki hususu şamildir. O iki (hususu)n biri: Ulu ayetlerin bereketiyle İslam sancaklarının zaferini ve sonsuz kerem sahibi *(Kerim)*, bütün varlıklardan müstağni ve her şey kendisine muhtaç olan *(Samed)* ve her şeyi hakkıyla bilen *(Alîm)* Rabb'in inayetinin feyziyle ve hidayetinin desteğiyle (içinde) çetin kalelerin ve benzersiz yerlerin bulunduğu çokça memleketlerin fethini müjdelemektir. *"... ve me'n-nasru illâ min-indi'llâhi'l-Azîzi'l-Hakîm."*[13] ***–şiir:*** *Müjdeler olsun bize ey İslam topluluğu / Çünkü (artık)* **[v. 289b]** *(Allah'ın) inayet(in)den yıkılmaz bir direğ(imiz) var.*[14]*–.*

O iki (hususu)n ikincisi ise: Saltanat maşrıkının güneşinin zeval mağribinde batması ve memleketin nizam ayının ecel bulutunun örtüsü altında görünmez olması; yani sultanlığın ulu ağacındaki o taze dalın, memleket bahçesindeki o taravetli ve güzel kokulu gülün, merhum, mağfur, said, şehid, Allahü Teala'nın rahmetine tırmanan ve sultan çocukları gerdanlığının ortasındaki kıymetli mücevher olan *Emîrü'l-mü'minîn*'in ciğerparesinin –*Allah onun ruhunu huzura erdirsin ve cennet köşklerine yükseltsin*– vefatı münasebetiyle taziyenin gereklerini yerine getirmektir.

Allahü Teala biliyor ya, gerçekten de *el-Muhibbü'l-muhlis,* bu hadisenin haberini ve bu musibetin inişini duyunca kendisi üzerine kıyamet gününün korkusu gibi bir durum, sura üfürülecek günün zelzelesi gibi bir çarpma, hüzünlerin kasveti, iç sıkıntısı yangısı, ağlama ve kapanıp kalma (hâlleri) arız oldu ki ne sözle anlatılarak biter, ne parmakların yazdığına sığar. Dostluk merasiminin ve muhabbetin gereklerinin edası (sırasında) kulaklar; *" ... yâ esefâ 'alâ-Yûsuf ... "*[15] nidası ile doldu. Ne var ki şu dönen dünyanın devir ve çağları hep bu kararın üslubu üzerinedir ve her ne zaman talihin doğduğu yerden bir yıldız doğsa talihsizlik ve bahtsızlık bulutları

8 Metinde "ما لمع لامع ال او خطر معنى ببال" şeklinde ifade edilmiştir.

9 *"Ashabım **yıldızlar** gibidir; hangisine uyarsanız **hidayete** erersiniz (doğru yolu bulursunuz)."* hadisine ve; *"Andolsun Biz, en yakın göğü kandillerle donattık. Onları şeytanlara **atılan taşlar** yaptık ve (ahirette de) onlara alevli ateş azabını hazırladık."* ayetine (Kur'ân-ı Kerîm, Mülk Suresi 67/5) işaret olunmaktadır.

10 *"Fakat (ölen kişi) Allah'a yakın kılınmışlardan ise, ona **rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır.**"* Kur'ân-ı Kerîm, Vâkıa Suresi 56/88-89.

11 Aşağıda mektubun devamında bahsi geçeceği üzere, Mısır Sultanı ve küçük yaşta vefat eden oğlu kastedilmektedir.

12 سلام قد حكى قطر الغمام / و يشبه في الصفا صفر المدام / يعزى فاقدا طير الجنان / يهنى اجره دار السلام

13 Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân Suresi 3/126. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah bunu, size sadece bir müjde olsun ve böylece kalpleriniz onunla rahatlasın diye yaptı. **Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır**."*

14 بشرى لنا معشر الاسلام / ان لنا من العناية ركنا غير منهدم

15 Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf Suresi 12/84. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Yakup) onlardan yüz çevirdi ve; **'Vah Yusuf'a vah!'** dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde sakhyordu.*

ile perdelenir –***şiir:*** *Yeryüzünde ölümün hükmü geçerlidir / Bu dünya yerleşip kalma yeri değildir.*[16]– ve her ne zaman safa (veren) saba rüzgârı muvafık surette gelse eziyet ve bitkinlik (veren) debur (lodos) rüzgârı onu geri çevirip bulandırır. –***şiir:*** *Bir yurt (ki) ne zaman bir gün güldürse / Ertesi gün ağlatır. Böyle yurt uzak olsun!*[17]– Ferahlık içkisinden bir yudum alan herkes keder ve ızdırap zehirleriyle zehirlenmiş kadehten (bir gün) mutlaka içecektir. İşlerin gidişatı sürurdan sonra gam ve kederlerin ortaya çıkması şeklinde, hâl ve hadiselerin akışı **[v. 290a]** tedbire değil takdire uygun düşer tarzda ve dünya da meşakkat ve zahmet yurdu olup içerisindekiler dahi faniliğin rehineleri olunca zaman hangi nimeti bulandırıp karartmaz ki? Allahü Teala buyurdu ki: *" … küllü şey'in hâlikün illâ vechehû, lehü'l-hükmü ve ileyhi türce'ûn."*[18] Her halükârda, celâl sahibi olan Allahü Teala'nın hükmüne rıza göstermek ve işi, zeval bulmaz olan O'na ısmarlamak gerekir. *El-makarru'l-kerim*'in –*çok ulu ve yüce olan Allah bu büyük musibet ve ağır imtihanda onu güçlendirip desteklesin*– kemal-i islamından umulan; en sağlam kulpu ve en ideal yolu tutması, Allahü Teala'nın; *" … innemâ yüveffe's-sâbirûne ecrahüm bi gayri hisâb."*[19] ve; *" … ve beşşiri's-sâbirîn. Ellezîne izâ esâbethüm musîbetün, kâlû innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ûn."*[20] sözlerindeki vaade binaen çokça sevap kazanmak için sabr-ı cemile sığınması ve bu musibetin hüzünlerini, din düşmanları ve şeytanın taraftarlarına –*Allah'ın laneti onların hepsinin üzerine olsun*– karşı Müslümanların (kazandığı) zafer ve mücahidlerin (elde ettiği) galibiyet haber(ler)inin sevinçleriyle değiştirmesidir.

Özellikle de en müstahkem Frenk kalelerinden ve en çetin, aşılmaz dârulharplerden[21] olan Selanik Kalesi'nin fethiyle ki; o ve Kostantiniyye, günahkâr kâfirlerin elindeki küfür ve dalalet kaynakları, fasık ve müşriklerin tasarrufundaki düşmanlık ve azgınlık yuvaları olmaları bakımından ikizdir; belki de Selanik Kalesi, fitne ve fesatla ehl-i İslama zarar verme konusunda Kostantiniyye'den daha ileridedir. Bu itibarla biz de Selanik Kalesi'ne yöneldik; halis bir niyet ve itikat ile onu kuşattık; ve burç ve binalarının sapasağlam ve yüksek, duvar ve direklerinin birbirleriyle iç içe geçmiş ve kulelerinin göğün zirvesi ile aynı hizada olduğunu müşahede ettik. Bilenmiş kılıçlarımız (Kale) ahalisinin başları üzerine yaklaşmış iken onları İslama ve cizye vermeye davet ettik ancak onlar ikisini de reddettiler ve davetin tekrarı (da) onlara fayda vermedi. Biz de iman ve itikatlarımızı **[v. 290b]** sadece Allahü Teala'nın adının yüceltilmesine has kıldık; dünyanın süs ve ziynetleri ile mal ve mülkünden sarfınazar ettik ve sekiz yüz otuz iki senesi Receb ayının beşinci günü sabahında *tekbir* ve *tehlil*[22] ile cenge giriştik. İslamın mansur ve düşmana karşı fetih ve zafer (müjdeleyen) ayetlerine mensup ve bağlı olan sancakları dikildiğinde sağdan ve soldan; *" … nasrun mina'llâhi ve fethun karîb."*[23] ve yukardan; *" … câ'e'l-hakku*

16 حكم المنية في البرية جار / و ما هذه الدنيا بدار القرار

17 دار متي ما* اضحكت من يومها / ابكت غدا بعدا لها من دار

* Bu edat metinde –muhtemelen istinsah sırasında, birleşik yazılı hâliyle "متيما"daki "ت" harfinin, şeklî yakınlık sebebiyle "ق" harfi olarak telakki edilmesinden dolayı– "مقيما" şeklinde yazılıdır.

18 Kur'ân-ı Kerîm, Kasas Suresi 28/88. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah ile birlikte başka bir ilaha yalvarma!(Çünkü) O'ndan başka ilah yoktur.* ***O'nun yüzü (zatı) dışındaki her şey yok olacaktır. Hüküm, yalnızca O'na aittir ve O'na döndürüleceksiniz.***"

19 Kur'ân-ı Kerîm, Zümer Suresi 39/10. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: 'Ey iman eden kullarım! Rabb'inize karşı takvalı olun. Bu dünyada, iyi olanlar için iyilik vardır ve Allah'ın arzı geniştir.* ***Ancak sabredenlere ödülleri hesapsız olarak ödenir****.' "*

20 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Suresi 2/155-156. Metinde ayetlerin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Elbette sizi korku, açlık; mallar, canlar ve ürünlerden eksiltmekle deneriz.* ***Sabredenleri müjdele! Onlar ki, kendilerine bir musibet geldiğinde; 'Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve elbette biz O'na döneceğiz.' derler****."*

21 Dârülharp: Müslüman olmayan bir devletin hâkimiyeti altındaki topraklar için kullanılan fıkıh terimi.

22 *Allahü ekber (=Allah en büyüktür.)* ve *Lâ ilâhe illa'llâh (=Allah'tan başka ilah yoktur.)* sözlerini söylemek.

23 Kur'ân-ı Kerîm, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ayrıca seveceğiniz bir şey daha:* ***Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih****. Mü'minleri müjdele."*

ve zeheka'l-bâtılü, inne'l-bâtıle kâne zehûkâ."[24] nidası geldi ve akabinde o gün ilk hücumla kaba kuşluk vaktinin hemen öncesinde (Kale) fethedildi. Bu fetih ancak ve ancak yüce Kur'an'ın ayetlerinden bir ayet, bir işaret ve o kerim Peygamber'in mucizelerinden üzerimize yağan bir berekettir. Nitekim Resulullah (s.a.v.); *"Ümmetimden hakka (doğru ve iyi olana) arka çıkan bir topluluk kıyamet gününe dek hiç eksik olmaz."*[25] buyurmuştur. Mücahitler çokça ganimet aldılar; (kâfirlerin) putlarını ve haçlarını kırdılar, evlerini ve köşklerini tahrip ve kadın ve erkeklerini esir ettiler, kiliselerini camiye çevirdiler. Orada İslam şeâirini[26] meydana çıkardık ve; *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî ezhebe anne'l-hazen; inne Rabbenâ le-gafûrun şekûr."*[27]*;"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû; ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[28] ayetlerini okuduk.

Daha sonra Arnavutluk memleketinde birçok kale ve beldelere sahip olan İvan[29] isimli kişi tekfur olunca, ikiyüzlülük, gadr ve düşmanlıktan geri durmadı; bize her zaman beldelerinin harabiyetinden ve reayasının zayıf durumda olduğundan şikâyet etti; vergi yükünden dolayı son derece acze düştüğüne (dair) yemin etti ve isteğinde daha da ileri giderek vergi ödemesi için biraz mühlet istedi. Önce onun doğru söylediğini zannettik. Ta ki haberlerinin üstündeki örtüyü açıp yalanını, niyetinin bozukluğunu, oyalamasını **[v. 291a]** ve vergiyi toplayıp istedikleri şeyde sadece kendisine sarf ettiğini ortaya çıkarana kadar.

Bunun üzerine muzaffer ordumuzla onun beldelerini tahrip etmeye, eserlerini ezmeye, dokunulmazını yıkmaya, kalelerini taş taş başına devirmeye azmedip karar verdik ve bu kararımızın gereği olarak o belde, kale vs.nin üzerine yürüdük; hepsini de çetin, sarp dağlar ve girilmemiş dar geçitler olarak bulduk; bu hususta çaba sarf etmek için kolları sıvadık ve Allahü Teala'nın yardımıyla (oralar) zorla ve istikamet ve itidale uygun bir şekilde fethedildi.

Melun İvan, memleketinin en uç yerinde dağların zirvelerine sığınmıştı. Sonunda kaçmanın fayda sağlamayacağına kanaat getirerek itaat edip boyun eğmiş hâlde geldi ve kâfirlerin kökü kazındı.

El-Emîrü'l-mükerrem'in *Meclis*'ine, âlemin kahramanlarının hülasası, yücelik ve kerem memleketlerinin sahibi, büyük ve ulu kişilerin menkıbelerinin vârisi olan Bedreddin Mahmud Bey'i[30] *–Allah onun yüceliklerini daim etsin ve Allah'ın fazlı her daim onun hamisi olsun–* hazırlayıp (gönderdik) ki, *el-Muhibbü'l-muhlis* adına orada taziye âdetlerini ve başsağlığı merasiminin gereklerini yerine getirsin; *Sultânü'l-İslâmi ve'l-Müslimîn*'in *–zafer ve yardım aziz olsun–* kulaklarını, müminlerin zuhuru ve mazlumların, beldeleri tahrip ve insanlara azap eden zalimlerin ellerinden kurtulmasından dolayı ortaya çıkan sevinç ve ferahlık ile doldursun. Bu azametli nimetin gerçekleşmesinden ve şu büyük ihsanın kolaylaştırılmasından dolayı âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

Ayrıca kendisine, *el-İlmü'l-kerîm*'e *–her daim bereketlerle kuşatılsın–* sunması için sözlü olarak ifade edilecek hususlar da yükledik; apaçık kerem(iniz)den ve parlayan lutf(unuz)dan umulan, ona kulak verilip dinlenmesidir.

Bir de onunla birlikte, mektuplaşma ve yazışma âdet ve merasimi unutulmamış ve terk edilmemiş olsun diye, bu mektubun altına ekli varakada yazılı hediyeleri

24 *"De ki:'Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur.' "* Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ Suresi 17/81.

25 "لا تـزال طائفـة مـن امتـي علـى الحـق ظاهريـن الـى يـوم القيامـة" Hadîs-i şerif. Sahîh-i Buhârî, Kitâbu'l-İ'tisâm, hadis no: 7311.

26 Şeâir: Âdetler, İslam işaretleri, İslam'a ait kaideler.

27 *"Şöyle diyeceklerdir:'**Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun! Doğrusu Rabbimiz, kesinlikle çok bağışlayandır; iyiliklerin karşılığını fazlasıyla verendir.**' "* Kur'ân-ı Kerîm, Fatır Suresi 35/34.

28 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allahü Teala'ya."* Kur'ân-ı Kerîm, En'âm Suresi 6/45.

29 Arnavutlar tarafından millî kahraman olarak kabul edilen İskender Bey'in (ö. 1468) babasıdır. Kaynaklarda ismi İvan (Yuvan) Kastriyota şeklinde geçmektedir. Bk. Halil İnalcık, "İskender Bey", *DİA,* C. 22, 2000, s. 561. (İsmi Arnavutça Gjon Kastrioti (ö. 1437) şeklindedir.)

30 Metin, sanki bu sıfatlar *El-Emîrü'l-mükerrem*'in sıfatlarıymış gibi anlaşılacak şekilde harekelidir.

hazırlayıp (gönderdik). *El-cenâbü'l-âlî*'nin (yüksek) ahlakından umulan; **[v. 291b]** mühim konularda, onlar için son haddine kadar kıyam ederek var gücü(müz)ü sarf edelim diye akla ve kalbe gelenleri ihtiva eden, yüce ve galip devletinin –*her daim yüce ve galip olsun*– devamı ile ilgili haberleri bildiren, şerefli ve şeref veren, yüce ve yücelik veren mektup ve yazışmalarıyla zaman zaman *el-Muhibb*'i şereflendirmesidir ki, *el-Muhib* (de) devletin devam, beka ve sürekliliği ile son derecede müjdelenip sevinsin, ferahlık, neşe ve sevinç elde etsin.

Allahü Teala *Süddetü's-Seniyyetü's-Sultaniyye*'deki bu kederi, musibetlerin ve belaların son ve sonuncusu eylesin; azametli fazlını ve büyük lütfunu *Cenâbü'l-makarru'l-kerîm*'e has kılsın, onu her halükârda korusun, göklerindeki meleklerle ona yardım etsin. Muhakkak ki O dilediği şey üzerinde sonsuz kudret sahibidir ve müminlerin istek ve ümidine icabet etmek de O'na yaraşır.

Rabbim hayırla sonuçlandır ve işlerimizin akıbetini hayırlı ve doğru kıl; yâ Nâsır (ey yardım eden), yâ Müsebbibe'l-esbâb (ey bütün sebepleri meydana getirme gücü elinde olan) ve yâ Müfettiha'l-ebvâb (ey kapılar açan) (Allah'ım).

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no.1960, v. 288b-291b

Selanik Kalesi

BOA, PLK.p, 1339

8

Semendire Kalesi'nin Fethi

Tuna Nehri kıyısında bulunan Semendire Kalesi'nin fethini müjdelemek, gönderilen hediyelerden duyulan memnuniyetini bildirmek ve tahta çıkışını tebrik etmek üzere Osmanlı Padişahı Sultan II. Murad tarafından Mısır Azizi'ne gönderilen mektup.[1]

27 Ağustos 1439[2]

[v. 301b] *Gâzî Sultan Murad'ın Mısır Azizi Çakmak'a[3], tahta çıkışını tebrik etmek ve Semendire'nin[4] fethini bildirmek için gönderdiği mektup.*

Hamd; hidayetiyle bizi bu (nimet)e kavuşturan Allah'a mahsustur ki, Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik[5] ve yine O'na; yüce ve üstün kıldığı (nimetlerden) hazırlanmış olanla irtibatı sağlayan ve rızık olarak verip ihsan ettiklerinden fazlasının celbedilmesine vesile olan bir hamd ile hamdederiz.

Ve O'nun; kendisini sancakları zaferle dalgalanan bir din, ayetleri hikmetle konuşan bir kitap, gücü zayıflamayan bir egemenlik, alameti gizli olmayan bir delil ile gönderdiği, saf ve temiz kılıp seçtiği, desteklediği, tercih ettiği Seyyidimiz Muhammed'e ve onun; Dinin yardımcıları, yakînin parıltıları, **[v. 302a]** ilimlerin ve hikmetin bekçileri, cömertlik ve şerefin muhafızları olan ailesine ve ashabına salât olsun. Ne mutlu onların yolunda olanlara, onların ışığı ile aydınlananlara, onların süsleriyle bezenenlere ve onlara buğzetmekten kaçınanlara. Her kim onları önder ve rehber edinirse ebedi ve son bulmayan inayet ve saadetin yolunu bulmuş olur.

Allahü Teala; en büyük, en âlim, en adil, en kâmil, en yüce, en yüksek, en ulu, en güzel, en âbid, en müttaki, en salih, himmetli, nizamlı, itidalli, iyilik ve lütufta bulunan, faziletli, yükseltip sağlamlaştıran, döşeyip düzelten, mücahit, sırt verip destekleyen, sınırlarda nöbet bekleyen, yardım eden, imdada yetişen, zeynî, leysî, mevlevî, evlevî, en şerefli, biricik ve en cömert olan, Şer'-i Nebevî'den dolayı Allah'ın sona ermez yardımıyla iftihar eden, Dîn-i Mustafavî'nin yardımcısı, sekaleynin[6] sığınağı, *Sultânü'l-Haremeyn*[7], *Zillu'llâhi*

1 Mektubun başlığı Farsça, metni Arapça olup burada tercümesi verilmiştir. Ayrıca bk. iki önceki (6 numaralı) belgenin birinci dipnotu.

2 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belge tarihi olarak Semendire'nin fetih tarihi olan bu tarih (Bk. Aleksandar Fotic-Machiel Kiel, "Semendire", *DİA*, C. 36, 2009, s. 467-470) esas alınmıştır.

3 El-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin Çakmak (hd. 1438 - 1453).

4 Smederevo, Semendire, Semendria (Sırbistan).

5 Kur'ân-ı Kerîm, A'raf Suresi 7/43. ayete işaret olunmaktadır. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi bu (nimet)e kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kılındınız.' diye seslenilir."*

6 İnsanlar ve cinler.

7 Haremeyn'in (Mekke ve Medine) Sultanı. Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'den sonra en kutsal mekân kabul edilen ve Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu *Kudüs*, bazı peygamberlerin

ale'l-hâfikayn[8], Allah'ın beldelerini koruyan, Allah'ın kullarının yardımcısı, Allah'ın dostlarının muini, Allah'ın düşmanlarını zelil eden, âlicenaplık âdetini meydana çıkaran, nimet kovalarını doldurup taşıran, en açık delillerle nusret olunan, zorluk ve sıkıntı hâllerinde imdad istenen, gökten desteklenen, düşmanlara karşı muzaffer olan *Sultan el-Melikiyyü'z-Zâhirî*[9]'ye ait *el-Makarru'l-kerîm*'in mülkünü daim eylesin.

O ki; faziletlerinin satıhlarıyla dakâyik-ı numan görünür oldu, narçiçeği gibi olan büyük ihsanlarıyla şakâyik-ı numan meydana çıktı; ilmî ve amelî mükemmellikler onun *Cenab*'ından yayıldı, dinî ve dünyevî menziller, mesafeler ona dürülüp büküldü. Önder o, himmetli lider o, tam dolunay o, keskin kılıç ve sancak o, eserleri ve meziyetleri aşağısından yukarısına sıralanıp dolaşırken mukim olan o. (O) gazi ve mücahitlerin galibiyet ve zaferi, din düşmanlarını Müslümanların yollarından söküp atan, İslam sancaklarını kemalin zirvesine yükselten, Rahmanî olana düşman olanları kahr u zilletin dibine indiren, **[v. 302b]** suyun ve toprağın Kahramanı,[10] Müslümanların iyilik ve lütuf isteyenlerini zengin eden, şefkat ve yönelişleriyle kırılmış olanı tedavi edip onaran ve lütuflarıyla karşılıksız olarak çokça veren, ***–şiir:*** *Cömert sensin ve cömertliğin ilki sendendir / Senin cömertliğin başladığında (başka) cömertlik var olmaz / Sağ elin cömertlikten tasvir olunmuştur / Ve parmak uçlarından ağacın*[11] *içine su akar.*[12]– iman ehlinin üzerine güvenlik ve huzur kanatlarını yayan, *"İnna'llâhe ye'müru bi'l-'adli ve'l-ihsân ..."*[13] dayanağına dayanan, Allah'ın kullarına nafileyi ve farzı ikame etmeyi emreden, *" ... Hüve'llezî ce'aleküm halâ'ife fi'l-arz ..."*[14] (ayetinin) bahşettiği şeref (kendisine) tahsis olunan, *Sultânü's-selâtîn* ve *Emîrü'l-mü'minîn*'in yardımcısı ve dayanağıdır.

(Gökyüzündeki) dönen kubbeler döndüğü ve parlak yıldızlar gezip dolaştığı sürece her daim onun saltanat sancakları Simak'in[15] tepesine çakılıp asılsın; adaletinin işaretleri feleklerin alnına yazılsın; celalinin yastıkları semanın zirvesine yükselsin; lütuf ve ihsanlarına eşlik edenler tıpkı cennet meyveleri gibi; *"Lâ-maktû'atin ve lâ-memnû'atin"*[16] olsun; adaletinin güneşleri parlasın, aydınlatsın; cömertliğinin bahçeleri güzel, parlak ve aydınlık olsun; dostlarının yıldızları daima ikbal ufkundan doğup yükselsin, düşmanlarının yıldızları uğursuz olsun, düşsün ve batsın; onun cömertlik ve hoşgörü bulutlarından insanların üzerine lütuf ve kerem yağmurları akıp taşsın; bağış ve nimet Nil'inin akıntıları onun ovasından şehirlere ölçüsüzce aksın; İslamın kaideleri, temeli onun mekân ve kudreti ile sağlam ve yüksek, Dinin direkleri onun devir ve zamanının devamı sayesinde döşeli ve muntazam olsun. Bundan sonra (Zâtı-alilerinin) *İlmü'l-kerîm*'ine açıklanır ki:

Şüphe yoktur ki şerefli mektup ve yüce hitab(ınız) ikbal burcunun tepesinden ve ululuğun yüksekliklerinin zirvesinden, vakitlerin en kutlusu ve saatlerin

ve ailelerinin mezarlarını barındıran *Halil* şehri de bilhassa Haçlı seferlerinden itibaren Haremeyn-i şerîfeyn adıyla anılmış, *Kudüs* için *"Haremeyn'in üçüncüsü"* tabiri de kullanılmıştır. Bk. Ş. Tufan Buzpınar-Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Haremeyn", *DİA*, C. 16, 1997, s. 153-157.

8 Allah'ın doğu ve batı taraflarındaki gölgesi.

9 Metinde *"et-Tâhirî"* şeklinde yazılıdır.

10 Kahraman, Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

11 Metinde kullanılan *"ûd =* عـود*"* kelimesi *ağaç, deynek, asa* anlamlarının yanı sıra çalgı aleti olan *ud* manasına da gelmektedir ve manası bu cümlenin kullanıldığı şiirdeki temaya uygun olarak değişiklik gösterebilmektedir.

12 انت الجواد و منك الجود اوله فى بدء جودك ما جود بموجود

اضحت يمينك من جود مصورة و من بنانك يجرى الماء فى العود

13 Kur'ân-ı Kerîm, Nahl Suresi 16/90. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Gerçek şu ki, Allah adaleti, iyiliği*** *ve akrabaya yardım etmeyi* ***emreder****; yüz kızartıcı işleri, fenalığı ve azgınlığı yasaklar. O, düşünüp öğüt alasınız diye size öğüt veriyor."*

14 Kur'ân-ı Kerîm, Fatır Suresi 35/39. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"O (Allah) ki, sizi yeryüzünde halifeler kıldı.*** *Artık kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. İnkârcıların inkârı, Rableri katında ancak (uğrayacakları) gazabı artırır. İnkârcıların inkârı, ancak ziyan(larını)ı artırır."*

15 Başak burcunun en parlak yıldızı.

16 *"Ne bir kesintiye uğrar, ne de yasaklanır."* Kur'ân-ı Kerîm, Vâkıa Suresi 56/33.

en hayırlı ve saadetlisinde, ümeranın ve meliklerin övüncü, yücelikler ve lütuflar madeni, mertlik, yüce ahlak ve asalet memleketlerinin sahibi, en şerefli, en özel, en kâmil aziz ve ulların menkıbelerinin menbaı, **[v. 303a]** meliklerin ve sultanların emniyet ettiği Esendemir el-Haseki et-Tahiri[17] –*Allah onun yüceliklerini daim etsin ve Allah'ın fazlı her daim onun hamisi olsun*– eliyle ve örtülü yüzlerden ve hurilerin boyunlarındaki inci gerdanlıklardan daha güzel olan latif hediyeler ve yüce armağanlarla beraber tarafımıza gelmiştir.

O (mektubu)n bize gelişi tıpkı çürümüş kemikleri geri döndüren bir esinti yahut lezzetleriyle ruhların nimetlendiği cennet nimetleri gibi olmuştur. Ondan gül ve reyhan kokusu ferahlığı aldık ve aşığın uzun bir ayrılık sonrası sevgiliye kavuştuğunda duyduğu inşirahı hissettik; (geceleyin) yürüyen kimsenin ayın doğuşundan ve çok susamış kimsenin saf ve temiz suyun gelmesinden dolayı sevinmesi gibi sevindik ve onu; tazim ve yüceltme dudağıyla öptük, saygı ve ikbal yüzleriyle karşıladık, müjdelenme eliyle açtık, itibar gözüyle okuyup mütalaa

17 Devrin Memlük Sultanı Çakmak'ın Osmanlılarla iyi ilişkiler içerisinde olup, Sultan II. Murad'a 1438 Kasım ayında Esendemir el-Haseki eliyle bir dostluk mektubu gönderdiği kaynaklarda belirtilmektedir.

ettik. Binaenaleyh o; nurlar saçan bilgi ve marifetler güneşi ve bitkileri parlayan yemyeşil ihsanlar bahçesidir ve gördük ki o; dillerin kendisini vasfetmekten acze düştüğü bir süs ile süslüdür ve; *" ... fîhâ mâ-teştehî[hi]'l-enfüsü ve telezzü'l-aʿyün ... "*[18] zinetiyle müzeyyendir. Tıpkı; *" ... cennâtin tecrî min-tahtihe'l-enhâr ... "*[19] gibi yahut çorak arazi sakinlerine gelen yağmur yüklü bulutlar gibi: Lafızlarının güzellik ve üstünlüğü, hoşluk veren ve beyan denizlerinin akıcılığıyla konuşan inci taneleri ve manalarının letafeti, parlak hikmet cevherleriyle ve güzel maslahatlar ile dolu tibyan bulutlarının beyazlık ve parlaklıklarından nida eden içimi hoş akar sudur.

El-Muhibbü'l-Muhlis'in bütün uzuvları belki de bütün duyuları; *" ... Yâ eyyühe'l-mele'ü innî ülkıye ileyye kitâbün kerîm."*[20] nidasını işitti ve o (mektubu)n çeşit çeşit sevgi, dostluk, nezaket, fazilet ve şefkatin yer aldığı yüce muhtevasından; merhum Melik Barsbay'ın[21] *–Allah onu mağfiretiyle örtsün–* ahirete intikal ettiğine, (vefatından önce) küçük oğlunu veliahd (tayin ettiğine dair) **[v. 303b]** vasiyetine, *el-Makarru'l-Kerîm*'in, küçük oğulun tahta geçmesine dair olan vasiyete uyduğuna ve memleket ahvalinin babasının sağlığında olduğu gibi yürütüldüğüne, yeni türeyen bir zümrenin intizam içerisindeki kelimenin (iktidarın) ayrılmasına ve fitne ve fesat çıkarıp şeriat ve dinin düzenini bozmaya *–bundan Allah'a sığınız–* kastettiğine, bütün ehl-i hakkın özellikle Emîrü'l-mü'minînin, Seyyidü'l-mürselîn'in Amcaoğlu'nun, İslam büyüklerinin, hidayet rehberleri âlimlerin, devlet ve memleket ileri gelenlerinin îvâsına ve İslamın ve Müslümanların korunması için kelimenin (iktidarın) birlik ve bütünlüğü üzerine söz birliği edip anlaştıklarına ve onlara; Dinin ve şeriatin kanunlarını korumak, hak ve hakikat ehline yardım etmek, fesadı kesip bitirmek, adaletsizlik, zorbalık ve serkeşliğin kökünü kurutmak için (bu anlaşmanın) kabulünün vacip olduğuna fetva verenlere ve bu hususstaki istihareye muttali olduk.

Artık (bu anlaşmayı) kabul etmemek nasıl mümkün olabilir ki hâlen; diyanet ve takva onun nezih nefsinde yaratılıştan mevcuttur; Allah'ın mahlukatına karşı şefkat göstermek Allah'ın rızasından dolayı (onun) seciyesindeki bir haslettir; onun mürüvveti peygamberlerin âdetine uygundur; onun adaleti âdet(i)dir ki akıbeti kurtuluş ve saadettir. Onun bu sıfatlarla muttasıf olması sebebiyle ve Allah'ın kapsayıcı inayetiyle *İmamet*in akitleri onun şerefli varlığıyla intizam içerisinde, *Hilafet*in işleri onun latif zatıyla düzgün ve yolunda, emniyet ve huzur sancakları yayılmış ve İslam memleketleri onun adalet ve ihsanı ile mamurdur. Ateş koru onun alameti ile ağaç bahçesine döndü, minberlerin ağaçları yukarı çıkılırken onun ismiyle parıldar oldu. Nice sultanlar alınlarını onun yüce eşiğine koydu, nice asiler ve mutiler onun itaat edilen hükmüne boyun eğdi.

El-Muhibbü'l-Muhlis'in indinde **[v. 304a]** kutlu saltanat tahtının yaratılış ve huy bakımından Allah'ın yarattıklarının en hayırlısının *–Allah onu desteklesin, cülus (makamında) sağlam ve sabit eylesin–* cülusunun yüceliği ile süslendiği tahakkuk edince; *" ... el-hamdü li'llâhillezî ezhebe anne'l-hazen, inne Rabbenâ le gafûrun şekûr."*[22] (ayetini) okudum ve bu ulu nimet ve büyük iyilikten dolayı defalarca şükür secdesinde bulundum. O (mektubu)n gelişi övünmeye, sevgi ve dostluğun sağlamlaşmasına, gönül inşirahına ve vakitlerin güzel olmasına vesile oldu. Ondan sürme cevheri ve hayat maddesi elde ettim ve aziz ve celil olan Allahü Teala'ya, lütfunun artmasını umarak, beşerî kudretin yettiğiyle ve insani takatin genişliğiyle kendisini saymak için hesap mevcut olmayan

18 Kur'ân-ı Kerîm, Zuhruf Suresi 43/71. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Onların etraflarında altından tepsiler ve bardaklarla dolaşılır. **Orada, canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey vardır**. Ve siz orada sürekli kalacaksınız."*

19 Kur'ân-ı Kerîm, Muhammed Suresi 47/12. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Şüphesiz Allah, inanıp iyi amel işleyenleri, **içlerinden ırmakların aktığı bahçelere** sokar. İnkâr edenler ise, dünya nimetlerinden yararlanıp hayvanlar gibi yiyip içecekler. Sonunda varacakları yer ateş olacaktır."*

20 *"(Sebe kraliçesi mektubu alınca):'**Siz ey seçkinler!**' dedi, '**Elime çok önemli bir mektup geçti.**' "* Kur'ân-ı Kerîm, Neml suresi, 27/29.

21 El-Melikü'l-Eşref Seyfüddin Barsbay (ö. 841/1438), Mısır Memlük sultanı (1422-1438).

22 *"Şöyle diyeceklerdir:'**Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun! Doğrusu Rabbimiz, kesinlikle çok bağışlayandır; iyiliklerin karşılığını fazlasıyla verendir.**' "* Kur'ân-ı Kerîm, Fatır Suresi 35/34.

bir hamd ile hamdettim. Tıpkı O izzet sahibinin; *" ... le-in şekertüm le-ezîdenneküm ... "*[23] buyurduğu gibi.

Aramızda güzel vefa, iyi komşuluk ve dostluk olması, sevgi ve muhabbeti yükseltmemiz ve aramızdaki muhabbeti öncekilerinkinden daha fazla hâle getirmemize dair bize işaret olunan hususa gelince; bu *el-Muhibbü'l-Muhlis, el-Makarru'l-kerîm*'in *–Allah onun yardımcalarını yüceltsin ve iktidarını kat kat artırsın–* lütuflarından hayrete düşmüştür. Şüphesiz onun inayeti *el-Muhibbü'l-Muhlis*'le tam ve olgun, muhabbeti kapsayıcıdır. Esasen dostuna ikramda bulunmak kerem sahiplerinin âdetlerindendir. Onun, kendisine olan muhabbet ve dostluğuna bağlılıkla övünen ve kendisine olan vefasının gereklerini yerine getirmekle iftihar edeni sevmesi, onun hoş kokusu afakı saran cömert ahlakındandır ki bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Şüphesiz ki bu *el-Muhib,* o *Hazret-i Şerîf* için ihlas kuşağını kuşanmıştır ve o *es-Süddetü'l-münîf*'e bağlılık ridasını düşürüp atmaz ve *el-Muhib* kendine olan ahit akitlerini sağlam bağlamıştır. Muhakkak ki onun, o ulu *el-Cenâbü'l-âlî*'ye *–Allahü Teala onu ebediyen yüceltsin–* olan ittihadının şiddeti, itikadının sağlamlığı, dostluğunun katışıksızlığı, niyetinin doğruluğu, içinin temizliği, kalbinin muvafakati ve ruhunun dostluğu **[v. 304b]** sona ermez bir noktadadır ki onun sonu (ancak) vehim postası ve hayal elçisidir. Onun dost olduğuna dost, düşman olduğuna düşman olur. Muhabbetin eserleri temeli sağlam ve yapısı yüksek olarak gece ve gündüz artmakta, gizli ve açık kat kat ziyadeleşmektedir. O (muhabbet)in burnundan halel kokusu koklanmaz, ağzına zelel şaibesi karışmaz. O derecede ki bu *Muhibb-i Muhlis*'in onun *Zâtü'ş-şerîf*'ine *– her daim zamanın belalarına karşı korunsun ve Allahü Teala'nın ulu bağış ve nimetlerine yakın olsun–* nisbeti oğulun cömert babasına nisbeti gibidir belki de kölelerin en itaatkârının kölelerin efendisine nisbeti gibi.

El-Muhibbü'l-Muhlis, sultanlıktan kendisine gelen şerefli (mektuptan) uzak (bir vakitte) Büyük Emir, emirlerin ve şereflilerin övüncü, yücelikleri ve övülecek şeyleri (kendisinde) toplayan Veled Bey'i *–ikbali daim olsun– el-Muhibbü'l-Muhlis*'in vekili olarak (cülusu tebrik ve) tehniye âdetini yerine getirmesi için yüce makamlara *–her daim izzet, ululuk, bereket ve ikballe kuşatılsın–* donatıp (gönderme)yi kasdetmişti. Ancak cihadla ilgili işler acilen İslam askerleriyle lanetli *Beni Asfar*[24] *–Allah'ın lanetleri onların hepsinin üzerine olsun–* canibine yönelmemizi gerektirince biz de cihad işi ile meşgul olduk. *El-Makarru'l-kerîm*'in fıtratı da i'lâ-i kelimetullah muhabbeti ile boyalıdır ve onun şanına yaraşan da (tebrik işinin) tehirinden dolayı özrü kabul etmektir. Ancak bu tehirde bir mazeret vardır. Yine de *el-Mevlâ'l-kerîm –her daim sevdiği ve razı olduğu şeylerle sevinsin–* şayet *el-Muhibbü'l-Muhlis*'in ahvaline dair ayrıntılı bilgi isterse ve küffarla cihad edenlerin durumları hakkında haber sorarsa, şüphesiz ki biz Allah'ın hamdi ve iyiliğiyle adaleti yaymak, memleketi ıslah etmek, şeriatin şevketini güçlendirmek, hayır hasenat binalarını çoğaltmak, iyilik yapılarını döşeyip yaymakla meşgulüz. **[v. 305a]** Özellikle de vakitlerimiz devamlı surette değerli babalarımızın geleneği ve ulu atalarımızın âdetlerinden olan i'lâ-i kelimetullah ve Allah yolunda cihad ile geçmektedir. (Bu hususta) Resulullah'ın (s.a.v) sözüne rağbet (gösterdik). O; *"Hangi amel daha üstündür?"* diye sorulduğunda; *"Allah'a imandır."* demiş, daha sonra[25] hangisinin geldiği sorulduğunda da; *"Allah yolunda cihaddır belki de iman ve cihad ikizdir."*[26] demiştir. Nitekim Allahü Teala; *"Yâ eyyühe'llezîne âmenû hel edüllüküm alâ-ticâretin*

23 Kur'ân-ı Kerîm, İbrahim Suresi 14/7. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rabbinizin size duyurduğu şu gerçeği de hatırlayınız: '**Eğer şükrederseniz, ben de sizin için nimetimi mutlaka arttıracağım**. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz benim azabım çok çok şiddetlidir.' "*

24 Arap kaynaklarında Rum adı Roma ile irtibatlandırıldığı gibi Rumlar'ın soyunun Hz. İbrahim'in oğlu İshak'tan geldiğine ve onlara Rûm b. İsû b. İshak'a nispetle bu ismin verildiğine dair farklı görüşler vardır. Rûm b. İsû sarışın olduğu için *"Asfar"* lakabıyla anıldığından onun soyundan gelen Rumlar da bazen Benî Asfar diye kaydedilmektedir. Nitekim İbn Hişâm'ın rivayetine göre Bizanslılara karşı Tebük Seferi hazırlıkları yapıldığı sırada münafıklar Müslümanları caydırmak amacıyla, *"Benî Asfar ile savaş Arapların kendi aralarında yaptıkları savaşlara benzemez"* demişlerdi (es-Sîre, II, 525). Bk. Casim Avcı, "Rum", *DİA*, C. 35, 2008, s. 222-225.

25 Metinde "قَبْلَ: önce" şeklinde yazılıdır.

26 Sahîh-i Buhârî, *Kitabü'l-İman*, hadis no: 26.

tüncâkûm min-azâbin elîm. Tü'minûne bi'llâhi ve Resûlihî ve tücâhidûne fî-sebîli'llâhi bi-emvâliküm ve enfüsiküm ..."[27] buyurmuştur.

Bu sene vuku bulmuş olan işlerin gidişatına gelince; Laz memleketini sahiplenmiş olan Yorgi[28] isimli kişi bizimle musalahadan, bize yaltaklanmaktan, sadakat izhar ve bize kendi beldelerinin harap ve halkının güçsüz olmasından şikâyet etmekten hiç geri durmadı. Evvela onun bu sözlerinde sadık olduğunu zannettik. Ta ki haberlerinin üstündeki örtüyü açtık ve yalanını, ehl-i imana karşı niyetinin bozuk olduğunu tahakkuk ettirdik. O ikiyüzlülük, gadr ve düşmanlıktan hâlî olmadı ve İslam ve Müslümanların güçlendirilmesi hususu o melunun aradan sökülüp atılmasını gerekli kıldı. Ta ki *Beni Asfar*'a karşı cihat kapısı açılsın diye. Akabinde biz onların verdikleri sözlerden dönmelerinden sonra Allahü Teala'nın; *"Ve'llezîne câhedû fî-nâ le-nehdiyennehüm sübülenâ ..."*[29] sözüne rağbet göstererek asakir-i mansure ile onların üzerine (yürümeye) karar verdik. Bu karar gereğince onların üzerine yürüyünce oranın ahalisi; *" ... yu'tu'l-cizyete an-yedin ve hüm sâgırûn."*[30]a razı oldu. Biz de; bizim lehimize olanın onların da lehine ve aleyhimize olanın onların da aleyhine olduğuna dair o belde halkına dönük bir karar verdik. Onların melun krallarına gelince; Tuna Nehri kıyısında bina ettiği ve kalelerin en sağlam, en çetin ve en sarpı olan Semendire Kalesi'nde oğlunu kendi yerine vekil bırakarak *Benî Asfar* diyarının en uzak köşelerine kaçtı; biz de o (Kaleyi) muhasara ettik; bu hususta **[v. 305b]** kolları sıvayıp çalışıp çabaladık ve Allahü Teala'nın yardımıyla onu istikamet ve itidale uygun bir şekilde fethettik.

Mücahitler Üngürüs memleketine doğru (Tuna) Nehri'ni beş kere gemilerle geçtiler ve çokça ganimetler aldılar, putlarını ve haçlarını kırdılar, evlerini ve köşklerini tahrip ettiler, beldelerini ve sığınacakları yerleri yaktılar, merasimlerini ve eserlerini ezdiler, kalelerini taş taş (sökerek) başlarına yıktılar. Adı geçen (Semendire) beldesi ve Belgrad[31] ile Kuhin(?) ve Tımışvar beldeleri bu yerlerdendir ve bu sene *Benî Asfar*'a karşı düzenlenen cihadda anlatılmaz derecede yakıp yıkma, katl ve esir alma gerçekleşti. *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-alemîn."*[32]

Bu mektupla birlikte, gecikmiş elçilik hizmeti için bu yüce hizmet ve benzerinde istihdam edilmeyi hakketmek için gerekli vasıflara sahip olan adı geçen Veled Bey'i hazırlayıp (gönderdik) ki, *el-Muhibbü'l-muhlis* adına tahiyye ve selamı ulaştırsın ve sultanların âdeti olduğu üzere tehniye ve tebrik merasimini ikame etsin. Sizden umulan yazışma kapılarını ve mektuplaşma yollarını kapatmamanızdır ki, *el-Muhibbü'l-Muhlis* (de böylece) ahvalinizin gidişatından, düşmanlarınızın kahrından ve dostlarınızın sevincinden haberdar olsun.

Allahü Teala sizi saadet yolunda kıyamete dek daim kılsın ve koyu gölgenizi bütün mahlukatın başları üzerine uzatıp yaysın; Hz. Peygamber'in[33] *–salât ve selam onun ve değerli ailesinin ve ulu ashabının üzerine olsun–* hürmetine.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no.1960, v. 301b-305b

27 Kur'ân-ı Kerîm, Saf Suresi 61/10-11. Metinde ayetlerin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ey iman edenler! Sizi acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Peygamberine inanır, Allah yolunda malınız ve canınızla cihad ederseniz**, bu sizin iyiliğinizedir; keşke bilseydiniz!"*

28 Namede Yorgi olarak geçen Durad Brankovic'dir.

29 Kur'ân-ı Kerîm, Ankebût Suresi 29/69. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Biz, Bizim yolumuzda cihad edenleri elbette yollarımıza iletiriz.** Kuşkusuz Allah, güzel davrananlarla beraberdir."*

30 Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe Suresi 9/29. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Peygamber'inin haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, **boyun büküp kendi elleriyle cizye verinceye** kadar savaşınız."*

31 Belgrade, Belgrad (Sırbistan).

32 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya."* Kur'ân-ı Kerîm, En'âm Suresi 6/45.

33 Metinde doğrudan ismi zikredilmeden Hz. İbrahim'in (a.s.) lakabı olan *el-Halîl* ismi üzerinden *"Fahru Âli'l-Halîl"* şeklinde ifade edilmiştir.

Sultan II. Murad (1421-1451), TSMK, Hazine, no. 1896-1105

9

İstanbul'un Fethi

İstanbul'un fethi münasebetiyle Fatih Sultan Mehmed Han'ın Acem Padişahı (Karakoyunlu Hükümdarı) Cihan Şah Mirza'ya gönderdiği fetihname.

23 Ekim 1453[1]

[v. 349a] *Bu fetihnâmeyi Sultân Mehemmed Hân[2] Acem Pâdişâhı Cihân Şâh Mîrzâ'ya[3] İstanbul teshîrinde göndermişdir. Hâce Kerimî inşâsıyla.[4]*

Erbâb-ı akl ü dîn ve ashâb-ı fehm ü yakîne hafî vü pûşîde ve mestûr u nâşînide değildir ki ehl-i inâd ü dalâlle cihâd ü kıtâl i'lâen li-kelimeti'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl ahsen-i a'mâl ü efdal-i eşgâldir. Nitekim nass-ı *"Kâtilü'llezîne lâ yü'minûne bi'llâhi ve lâ bi'l-yevmi'l-âhiri ..."*[5] ol hûbterîn-i hısâlin vücûbun iş'âr eder. *"Ve mâ yentıku ani'l-hevâ."*[6] teşrîfiyle müşerref olan Efdal-i Benî-Âdem'in; *"Men kâtele li-tekûne*[7] *kelimetu'llâhi hiye'l-ulyâ fe hüve alâ-sebîli'llâh."*[8] ve; *"Men iğberrat kademâhü fî-sebîli'llâhi harremehu'llâhü ale'n-nâr."*[9] ve bunların emsâli ahâdîs-i şerîfeleri ve ahbâr-ı münîfeleri; *" ... Harızı'l-mü'minîne ale'l-kıtâl ... "*[10] fahvâsı üzere ol bihterîn-i fiâlin lüzûmunu izhâr eder. Lâ-büd akl-ı selîm ü tab'-ı müstakîm dahi bunu ıyânen müşâhede etmişdir ki tîğ-ı âbdâr-ı guzât-ı Müslimîn ve şemşîr-i âteş-bâr-ı kümât-i muvahhidîn –*nasarahümu'llâhü*

1 Bu tarih, belgenin yazılış tarihi olarak yıl belirtilmeksizin sadece gün ve ay tarihi biçiminde belgede zikredilen *19 Şevval* tarihine İstanbul'un fethedildiği yıl olan Hicri 857'nin (Bk. Halil İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, C. 28, 2003, s. 395-407) eklenmesiyle elde edilen *19 Şevval 857* tarihinin çevirisidir.

2 Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) (1444-1446, 1451-1481).

3 "Muzafferüddin" Cihan Şah (hd. 1438-1467). O tarihte İran coğrafyasında hükümran olan Karakoyunlu Devleti'nin hükümdarı. Bk. Enver Konukçu, "Cihan Şah", *DİA,* C. 7, 1993, s. 536; Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *DİA,* C. 24, 2001, s. 434-438.

4 Fetihnamenin aslı Farsça olup yazılı olduğu sayfaların kenarlarında bulunan Türkçe tercümesi esas alınmıştır. Ayrıca İstanbul'un fethi münasebetiyle Fatih Sultan Mehmed tarafından Mısır Hâkimi İnal Şah'a (Bk. [Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960, varak 338a-342b) ve Mekke Şerifine (Bk. [Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960, varak 342b-344a) gönderilen Arapça fetihnameler de mevcuttur.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/29. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ehl-i kitaptan **Allah'a ve âhiret gününe inanmayan**, Allah ve Resulü'nün yasakladığım yasak saymayan ve hak dine uymayan **kimselerle**, yenilmiş olarak ve kendi elleriyle cizye verinceye kadar **savaşın**."*

6 *"O, kendiliğinden konuşmamaktadır." Kur'ân-ı Kerîm*, Necm Suresi 53/3.

7 Metind**e** *"li-yekûne"* şeklinde yazılıdır.

8 *"Kim i'lâ-yı kelimetu'llah için savaşırsa o Allah yolundadır."* Buhârî, Cihâd 15; Müslim, İmâre 149-151. Bk. İmâm Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, C. V, tercüme ve şerh: Yaşar Kandemir-İsmail Lütfi Çakan-Raşit Küçük, Erkam Yayınları: İstanbul, 2010, Hadis no. 1346, s. 278.

9 *"Kimin ayakları Allah yolunda tozlanırsa Allah cehennem ateşine onu haram kılar."* Buhârî, Cihâd 16; Bk. İmâm Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn,* Hadis no. 1306, s. 272.

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enfâl Suresi 8/65. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey Peygamber! **Mü'minleri savaşa teşvik et.** Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz (kâfir)e galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur."*

ilâ-yevmi'd-dîn– ki; *" ... ve enzelne'l-hadîde fîhi be'sün şedîd ... "*[11] kûresinden bedîd olmuşdur; eğer miyân-ı küfr ve İslam'da fârık olmayaydı cihânda hergiz hak bâtıldan müfârık olmazdı ve bî-rayb u riyâ ve şekk ü imtirâ inâyet-i Yezdânî ve himâyet-i Samedânî muâzıd-ı ehl-i dîn ve müsâid-i mü'minîndir. Bu husûsa nass-ı şerîf-i *"Kâtilûhüm yu'azzibhümu'llâhü bi-eydîküm ve yuhzihim ve yensurküm aleyhim ve yeşfi sudûre kavmin mü'minîn."*[12] şâhid-i sâdık ve güvâh-ı muvâfıkdır.

Pes Hazret-i Mâlikü'l-mülk –*cellet azametühû ve alet kudretühû*– bir bendesine ki hall ü akd-i umûr-ı cumhûr-ı berâyâ ve kabz u bast-ı mühimmât-ı âmme-i re'âyâyı havâle edip nâm-ı şerîfini etrâf-ı âlem ü eknâf-ı Ka'be vü Zemzem'de mânend-i sancak-ı şâhî vü râyet-i Pâdişâhî mümtâz ü ser-efrâz ede, lâ-büd ol bendenin rakabe-i himmetine ve uhde vü zimmetine ber-mûceb-i *" ... le-in şekertüm le-ezîdenneküm ... "*[13] mevâcib-i şükr-i Hudâ-yı vâhibü'l-atâyâyı cümleden mukaddem edâ etmek lâzım olur ve bu bast-ı **[v. 349b]** kelâmdan maksûd-ı aslî ve mefhûm-ı küllî budur ki:

Çün Hudâvendi bî-çûn tuğrâ-yı âlem-ârâ-yı saltanatı bizim eyyâm-ı devlet-i rûz-efzûnumuz safhasında keşîde kılıp tâc-ı ictibâ vü efser-i ıstıfâyı mefârık-ı aliyyemize elyak u ahrâ gördü, *"Mâ hüve illâ min-fazli'llâhi ve rahmetih."*[14] biz dahi dehân-ı hamd ü zebân-ı senâyı küşâde kılıp ol i'tâ olunan niam mukâbelesinde şükr-i e'amm-ı istiksâ vü istikrâ etmeği zimmet-i himmetimize akdem-i vâcibât u ehemm-i mefrûzât bilip âdât-ı me'lûfe-i âbâ'-i ızâm ve âdâb-ı ma'rûfe-i ecdâd-ı kirâmımızı ihyâen adl ü dâd ve gazv ü cihâda rağbet-i tâmm u nisbet-i mâ-lâ-kelâm gösterip;

Kesî-i be-kerden-i maksûd dest halka koned
Ki pîş-i tîr-i belâhâ siper tüvâned bûd
Külâh-ı milk taleb mîkonî kabâ ber-bend
Ki ser-firâzî-i mâ-nîm ser-tüvâned bûd"[15]

mazmûn-ı nasîhat-meşhûnuyla amel olunmağa âheng olundu. *Va'llâhü mu'înü'l-hakkı ve hüve alâ-mâ nekûlü şehîd.*[16]

Şimdiki hâlde belde-i Kostantıniyye ki bir hısn-ı hasîn u kal'a-i metîndir; emârât u alâyiminden şöyle fehmolunur ki sıhâh-ı ahâdîs-i nebeviyyeden; *"Fe yeftehûne Kostantıniyyete, fe beynemâ hüm yaksimûne'l-ganâim."*[17] hadîs-i şerîfinde ve; *"Hel semi'tüm bi-medînetin; cânibün minhâ fi'l-berri ve cânibün fi'l-bahr? Kâlû: Ne'am yâ Resûlallâh. Kâle: Lâ tekûmü's-sâ'atü hattâ yağzûhâ seb'ûne elfen"*[18] kelâm-ı münîfinde mezkûr u mesfûr olan şehir ol buk'a-i nâmdâr u kal'a-i üstüvâr olsa

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hadîd Suresi 57/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ant olsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adâleti yerine getirsinler.* ***Kendisinde müthiş bir güç ve insanlar için birçok faydalar bulunan demiri yarattık*** *(ki insanlar ondan yararlansınlar). Allah da kendisine ve Resûllerine gayba inanarak yardım edecekleri bilsin. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."*

12 *"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın." Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/14. Metinde *"bi-eydîküm"*den sonra fazladan, ayette olmayan *"ve eydi'l-mü'minîn"* ifadesi yazılıdır.

13 *Kur'ân-ı Kerîm*, İbrahim Suresi 14/7. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Hani Rabbiniz,* ***'Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim,*** *nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım pek şiddetlidir!' diye bildirmişti."*

14 *"Bu, yalnızca Allah'ın lütuf ve rahmetindendir."*

15 *"Hedefine ulaşmak isteyen bela okları önünde siper olabilmelidir. Padişahlık taçını istiyorsan, elbiseni sıkı giy. Çünkü başı dik olmak başını kaybetmek korkusuyla mümkündür."*

16 *"Allah, hakkın yardımcısıdır ve söylediğimizin şahididir."*

17 *"... ve Kostantıniyye'yi fethederler ve aralarında ganimetleri taksim ederler."*

18 *"Bir tarafı karada ve bir tarafı denizde olan bir şehir duydunuz mu? 'Evet yâ Resulallâh' dediler. Dedi ki: Yetmiş bin kişi orada gaza etmeyince kıyamet kopmaz."* Bazı kelime farklılıkları ve takdim tehirleriyle birlikte bk. Müslim,

belde-i mezbûre ibtidâ'-i binâsından bu zamâna gelince mesvâ-yı müşrikîn ü me'vâ-yı şeyâtîn olup selâtîn-ı İslâm u havâkîn-ı ızâmdan bir kimse zafer u istîlâ bulmamış bir hısn-ı pâydâr u hisâr-ı hem-asr-ı rûzgârdır ki rû-yi zemînde onun mânendi vilâyet ne görülmüş ve ne işidilmişdir. Her gören engüşt-i taaccübü dendân-ı hayretle gezîde kılıp; *" ... lem-yuhlak mislühâ fi'l-bilâd."*[19] âyetin vird-i zebân u zikr-i cenân eder; bünyân-ı mersûs-ı çâr-erkânı sebîke-i *" ... zübere'l-hadîd; ... "*den[20] rîhte ve burchâ-yı bülendi; *"Ve's-semâi zâti'l-burûc"*-la[21] hem-serlik ve ka'r-ı hendeği; *" ... tahte's-serâ."*[22] ile hem-pâlık da'vâsın eder ve bi'l-cümle kudemâ'-i mühendisîn ü hukemâ'-i mütekaddimîn şehr-i mezbûru şekl-i müsellesde bir heykel-i garîb ü hey'et-i acîb üzere vaz' edip bir cânibini berre ve iki cânibini bahre müteveccih kılmışlardır ve bu cümle **[v. 350a]** metânet ü hasânetle müşrikân-ı vakâyi'-dîde vü müdbirân-ı kârzâr-azmûde ile memlû vü meşhûn olup cezâyir-i garbdan Ceneviz ve Venedik ve Rodos ve İfransa[23] ve bunların emsâli kurâ vü bilâdın kefere vü feceresi dâire-i hadd ü hasrdan bîrûndur *–aleyhim le'âyinu'llâhi mil'ü'l-arzı ve's-semâ'–* ve cemî'-i esliha-i kal'a-dârî vü hasm-şikârî müretteb ü âmâde ve müheyyâ vü îstâde olmağın bizden mukaddem gelen selâtîn-ı ızâm u esâtîn-ı fihâm her çend ki inân-ı azîmeti ol semte tevcîh ederlerdi, hergiz zafer bulmazlardı; memâlik-i İslâmiyyenin ortasında pâ-yi sâbit-i pergâr mânendi müstahkem kalmışdı.

Pes biz dahi bu sâl-i meymûn ü rûzgâr-ı hümâyûnda; *" ... kâtilü'llezîne yelûneküm mine'l-küffâri ... "*[24] hasebince ol Hisâr-ı üstüvârın küffâr-ı bed-girdâr elinden istihlâsına kasd u âheng edip; *" ... şâvirhüm fi'l-emr ... "*[25] fermân-ı âlî-şânına ittibâan vüzerâ-yı nîk-rây u ulemâ-i savâb-nümâyla müşâvere edip rûz ü şeb bu kaziyyenin tertîbine i'tinâ gösterip müstaînen bi-fazli *"Men yensuru men yeşâ'"*[26] ve kâilen; *" ... Allâhümme mâlike'l-mülki tü'ti'l-mülke men teşâ' ... "*[27] ehl-i gazâ vü cihâdın techîzine ikdâm edip sekiz yüz elli yedi Rebîülevvel'inin on ikinci günü Cum'a gün ki ibtidâ'-i fasl-ı rebî' vâkı' olmuşidi; Dâru'n-nasr-ı Edirne'den edânî vü ekâsî-i memâlikle peykâr u kârzâr kasdına hurûc edip deryâdan ve kurudan asâkir-i kişver-güşây u memâlik-ârây harekete gelip şöyle ki; muhâsibân-ı enâm asker-i İslâmın ta'dâdında nakş u erkâmla defâtir-i eyyâmı memlû etseler henüz Bahr-i Muhît'den[28] katre ve zerrât-ı mihr-i felekden bir zerre zabt olunmayaydı. Hemân kadem-i ictihâdı tarîk-ı cihâda koyup ve inân-ı azmi ol savba tevcîh edip a'lâm-ı fursat-nigâr ve râyât-ı nusret-âsârla cânib-i berden ve serhengân-ı deryâ kadırgaların yelkenlerin açıp cânib-i bahrdan Hisâr-ı mezbûra

Sahîh, C. 3, s. 2238'den naklen https://istanbultarihi.ist/58-emperyal-kentlerin-ugursuzlugu-istanbul-ve-apokaliptik-temalar#sdfootnote9anc [Erişim tarihi: 12.12.2024].

19 *"Ki **o beldeler içinde misli yaratılmamıştı.**" Kur'ân-ı Kerîm*, Fecr Suresi 89/8.

20 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kehf Suresi 18/96. ayetine işaret olunmaktadır: *" 'Bana, **demir kütleleri** getirin.' Nihayet dağın iki ucunu denkleştirdiği vakit: 'Ateş yakıp körükleyin.' dedi. Demiri bir ateş koru hâline getirince; 'Bana erimiş bakır getirin üzerine dökeyim.' dedi."*

21 *"Ant olsun burçlarla dolu göğe." Kur'ân-ı Kerîm*, Burûc Suresi 85/1.

22 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tâhâ Suresi 20/6. ayetine işaret olunmaktadır: *"Bütün göklerde olanlar, bütün yerdekiler, bu ikisinin arasında ve **toprağın altında** bulunanlar O'nundur."*

23 Fransa.

24 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/123. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey iman edenler! **İnkârcılardan hemen yakınınızda bulunanlarla savaşın.** Onlar sizin çetin gücünüzü görsünler. Biliniz ki Allah, buyruğuna karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."*

25 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/159. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Sen onlara sırf Allah'ın lutfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile ve **iş hakkında onlara danış;** karar verince de Allah'a güven; doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever."*

26 *Kur'ân-ı Kerîm*, Rûm Suresi 30/5. ayetine işaret olunmaktadır: *"(Müminler) Allah'ın yardım sebebiyle (sevinecekler). **O dilediğini muzaffer kılar.** O çok güçlüdür, engin merhamet sahibidir."*

27 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: **'Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin,** dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik Senin elindedir. Hiç kuşku yok Sen her şeye kadirsin.' ".*

28 Bahr-i Muhît: Atlas Okyanusu.

doğru bir ân ve bir sâat tevakkuf etmeyip ber-vech-i sür'at revâne oldular. Mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı günü Cum'a gün şehr-i mezkûra nüzûl edip muhâsara etdiler.

Kal'a-gîrlik ve diz-güşâlık bâbında cemî'-i esbâb-ı harb ü edevât-ı darb ihzâr olunup tophâ-yı girân ki mehâbet-i sa'kaları; *" ... fe sa'ika men fi's-semâvâti ve'l-arz ... "*[29] âyet-i kerîmesin tilâvet eder ve mezbûr **[v. 350b]** topların taşlarına mukâvemetden kûh-i Elburz[30] acz gösterir ve bî-hadd ü bî-kerân tüfekler ki fındıkları; *" ... ve mâ rameyte iz rameyte ve lâkinna'llâhe ramâ ... "*[31] kelâm-ı şerîfin kırâet eder. Muhassal-ı kelâm bu cümle âlât ü esbâbla elli dört gün gece ve gündüz mukâtele vü muhârebe olup belde-i mezkûrenin ekser-i burûcu inhidâma ve asker-i küffâr inhizâma teveccüh edip kûs ü sûr [u] râyât-ı mansûre-âyât; *"Ve yensureka'llâhü nasran azîzâ."*[32] okuyup gûş-i hûş-i ehl-i îmâna; *"Hüve'llezî enzele's-sekînete fî-kulûbi'l-mü'minîn ... "*[33] sadâsı erişip asâkir-i İslâm mu'tasımîne bi-habli'llâhi'l-Meliki'l-Allâm ve müstemsikîne bi-fazli Zi'l-celâli ve'l-ikrâm def'aten deryâdan ve kurudan rücûm-ı nücûm gibi hûm ü hücûm edip şehr-i Cemâziyelûlâ'nın yirminci günü Salı günü bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Ekber feth u zafer müyesser oldu.

Keferenin sîmâsında; *"Yühzemü'l-cem'u ve yüvellûne'd-dübür."*[34] âsârı zâhir olup ol kavm-i evbâş mânend-i huffâş perîşân-hâl ü münkesirü'l-bâl olup tünd bâd-ı savlet-i bâhire cem'iyetleri harmanına vezân olup ol kavm-i mahzûlün kişt-zâr-ı i'mârı *ke-asfin me'kûl*[35] oldu ve ol ferâ'ine vü cebâbireden her biri hedef-i tîr ü tu'me-i şemşîr olup serdârları olan Tekfûr-ı laînin başı semend-i saâdet-mendimizin ayağı altında galtân oldu. Çehre-i rûzgâr-ı ehl-i îmânda envâr-ı *" ... fe yevme-izin yefrahu'l-mü'minûne bi-nasri'llâh; yensuru men yeşâ' ... "*[36] tâbân u dırahşân olup nâkûsları çalınan yerlerde nevbet-i şer'-i Muhammedî âvâze-i tekbîr u tehlîli felek-i atlasa peyveste vü çesbân kılıp ma'âbid-i abede-i evsân mesâcid-i ehl-i îmân oldu. *Li'llâhi'l-hamdü alâ-hâzihi'l-mineni's-seniyyeti ve'n-niami'l-heniyyeti hamden yüşeyyidü bünyâne'l-celâli ve yüeyyidü erkâne'l-âmâl.*[37]

Çünki bu feth-i mübârek –ki fi'l-hakîka kuvvet-i dîn ve kurret-i çeşm-i mü'minîn ve nev-bâve-i bâğ-ı devlet ve meyve-i hadîka-i saâdetdir– bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ ve Tebâreke müyesser ü mukadder oldu, ol Cenâb-ı azamet-penâhî vü saltanat-destgâhî –ki mâbeynimizde ittihâd u musâfât ol derecededir ki bu cânibin zaferi bi'z-zât hazretlerine râci' u âiddir– bu hâlden habîr u

29 *Kur'ân-ı Kerîm*, Zümer Suresi 39/68. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Sûra üflenecek, ardından Allah'ın dilediklerî dışında **göklerde ve yerde bulunanların hepsi düşüp ölecek;** sonra sûra yeniden üflenecek ve onlar birden ayağa kalkmış, etrafa bakıyor olacaklar."*

30 Elburz Dağı (İran).

31 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enfâl Suresi 8/17. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü; (oku) **attığında da sen atmadın, fakat Allah attı;** bunu da mü'minlere kendinden güzel bir lütufta bulunmuş olmak için yaptı. Allah her şeyi işitmekte, her şeyi bilmektedir."*

32 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/3. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve **benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak.**"*

33 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/4. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"İmanlarına iman katsınlar diye **mü'minlerin kalplerine huzur ve güven aşılayan da odur.** Göklerin ve yerin askerleri yalnız Allah'a aittir ve Allah her şeyi bilmekte, yerinde yapmaktadır."*

34 *"Yakında **o topluluk da yenilecek ve arkalarını dönüp kaçacaklar.**" Kur'ân-ı Kerîm*, Kamer Suresi 54/45.

35 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fîl Suresi 105/5. ayetine işaret olunmaktadır: *"Ve onları, **yenilmiş ekin yaprağı gibi** yaptı."*

36 *Kur'ân-ı Kerîm*, Rûm Suresi 30/4-5. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (2-5) birlikte meali; *"Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip gelecekler. Önce olduğu gibi sonra da Allah'ın dediği olur. **O gün mü'minler Allah'ın yardımı sebebiyle sevinecekler.** O dilediğini muzaffer kılar. O çok güçlüdür, engin merhamet sahibidir."*

37 *"Bu yüce lütuflar ve lezzetli nimetlerden dolayı Allah'a, ululuk binasını yükseltip sağlamlaştıran, istek ve emel direklerini güçlendiren bir hamd ile hamdolsun."*

âgâh etmek için şehr-i Şevvâl'in on dokuzuncu günü bu sahîfe-i ferhunde-fâl kaleme gelip umdetü'l-e'âzım ve'l-akrân Abdüssamed dâ'îleriyle ol cânibe irsâl olundu. Mercüvv ü me'mûldür ki **[v. 351a]** sıhhat ü selâmet-i Zât-ı şerîf ahbârını cânib-i muhiblerinden eksik etmeyeler ki müstevcib-i meserret ü müsted'î-i ferhatdir.

Bâkî; devlet ü cihân-bânî der-tezâuf bâd.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

"İstanbul Kuşatması"

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul Kuşatması, Salt Arşiv, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/99243 [Erişim Tarihi: 14.10.2025]

10

Otlukbeli Zaferi

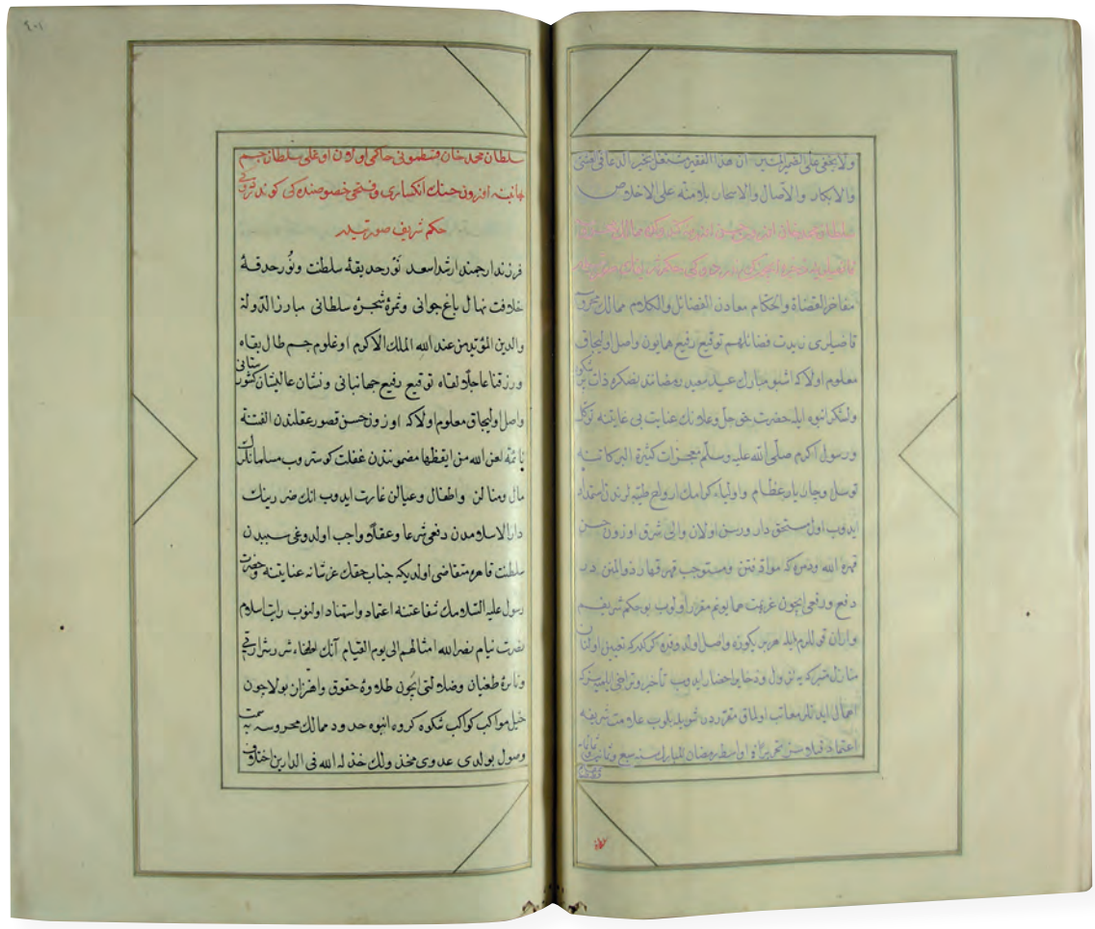

Tercan Ovası'nda Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan ile yapılan savaşta Uzun Hasan ve oğlu Uğurlu Muhammed'in kaçtığı, diğer oğlu Zeynel'in ise öldürüldüğüne dair Fatih Sultan Mehmed Han tarafından oğlu Kastamonu Hâkimi Cem Sultan'a yazılan mektubun sureti.

11 Ağustos 1473

[v. 401a] *Sultân Mehmed Hân Kastamonu Hâkimi olan oğlu Sultân Cem*[1] *cânibine Uzun Hasan'ın*[2] *inkisârı ve fethi husûsundaki gönderdiği hükm-i şerîf sûretidir.*[3]

Ferzend-i Ercümend-i Erşed-i Es'ad, Nevr-i Hadîka-i Saltanat ve Nûr-ı Hadeka-i Hilâfet, Nihâl-i Bâğ-ı Civânî ve Semere-i Şecere-i Sultânî, Mübârizü'd-devleti ve'd-dîn, El-müeyyedü Min-indi'llâhi'l-Meliki'l-Ekrem Oğlum Cem –tâle bekâhü ve razekanâ âcilen likâhü– Tevkî'-i Refî'-i Cihân-bânî ve Nişân-ı Âlî-şân-ı Kişver-sitânî Vâsıl Ohcak Ma'lûm Ola ki:

Uzun Hasan kusûr-ı aklından; *"El-fitnetü nâimetün; le'ana'llâhü men eykazahâ."* mazmûnundan gaflet gösterip Müslimânların mâl ü menâlin ve etfâl ü ıyâlin gâret edip onun zararının dâru'l-İslâm'dan def'i şer'an ve aklen vâcib olduğu sebebden saltanat-ı kâhire mütekâzî oldu ki Cenâb-ı Hakk'ın *–azze şânühû–* inâyetine ve hazret-i Resûl *–aleyhi's-selâm–*ın şefâatine i'timâd ü istinâd olunup râyet-i İslâm-ı nusret-niyâm *–nasara'llâhü emsâlehüm ilâ-yevmi'l-kıyâm–* onun itfâ-i şerer-i şerâreti ve nâire-i tuğyân u dalâleti için talâve-i hufûk u ihtizâz bula.

Çün hayl-i mevâkib-i kevâkib-şükûh-i gürûh-i enbûh hudûd-ı Memâlik-i Mahrûseye semt-i vusûl buldu, adû-yı mahzûlün *–hazelehu'llâhü fi'd-dâreyn–* ihtilâf-ı **[v. 401b]** ahvâline vukûf-ı tâm tahsîl kılındı ki merede-i evbâş-ı Türkmân-ı târikü'l-îmândan cem'-i kesîr u cemm-i gafîr ârâste edip vasat-ı vilâyetinde Tercan demekle ma'rûf mahalde mukâbele eyleye.

Eyle olsa nâle-i rûyîn-i hüsrevânî ve sadâ-yı tabl-hâne-i sultânî dimâğ-ı feleki pür-tanîn etdi. Mezkûr-ı makhûr dahi leşkerin cem' edip masdûka-i *" ... ve zannû ennehüm mâni'atühüm husûnühüm ..."*[4] vâkı'

1 Cem Sultan (ö. 1495).

2 Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan (1452-1478).

3 Fetihnamenin bir sureti de *Münşeâtü'l-Mufassala li Mülûki'l-Osmaniye*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1939, v. 110b-112a'da kayıtlıdır. Ayrıca Otlukbeli Zaferi dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed'in Uzun Hasan'ın etkili olduğu bölgelerin ileri gelenlerine gönderdiği Uygurca yarlık da mevcuttur. Bk. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, evrak (TSMA.e), 1013/10.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz;* ***onlar da zannettiler ki kendilerini*** *Allah'tan* ***koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları****. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

olup; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedeh. ... "*[5] fahvâsından gâfil olup dimâğ-ı cenânı buhâr-ı isyânla pür olmuş idi. Sadrgâh-ı leşkerde durup iki tarafa oğulları Zeynel'i[6] ve Uğurlu Muhammed'i meymene ve meysere edip kıtâle ikbâl etdi. Bu cânibden asker-i cerrâr seylü'l-arim gibi şevâmih-ı atvâd ve kavârih-ı evtâddan a'mâk-ı vihâda mütehaddir kılındı. Çün hevl-i sademât-ı Kahramânî[7] ve tünd-bâd-ı arasât-ı kişver-sitânîden onların kulûbuna ru'b u hirâs gâlib gelip; *"Se-yühzemü'l-cem'u ve yüvellûne'd-dübür."*[8] kavli ile amel olunup benâtü'n-na'ş[9] gibi perîşân oldular. Ekser-i âdemi tu'me-i şemşîr-i âteş-bâr vâkı' olup bakıyyetü's-seyf olan beyleri bi-ecmaihim esîr-i silsile-i hasâret vâkı' oldu ve Zeynel nâm oğlu ki fart-ı şecâat ü kemâl-i şehâmet ile meşhûr idi; esnâ'-i harbde **[v. 402a]** katlolunup başı İstanbul'a irsâl olundu; Uğurlu Muhammed nâm oğlu ile ke-*humurin müstenfirah; ferrat min-kasverah*[10] firâr gösterdi. Min-ba'd ahvâlleri dâire-i imkândan mütecavizdir; cebehânesi ve hazînesi ve bâkî esbâbı nehb ü gâret olunup ma'mûresi tahrîb kılındı. Asâkir-i mansûre ile sâlimen ve gânimen ordu-yı hümâyûnuma muâvedet kılındı. **Beyit:**

Kesî bâ-mâ şeved âsî ki o-râ baht ber-kerded
Çü vakt-i mürg mî âyed be-kerdede güzer kerded[11]

Bu feth-i fîrûzî[12] evvel-i mâh-ı Rebî"in nısfından Çarşamba günü ufk-ı inâyet-i Rabbânîden tulû' kılıp târîh-i sâli; *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ."*[13] suresinden; *"Ve yensureka'llâhü nasran azîzâ."*[14] âyeti ile müverrahdır.

Sene: 878

Bu târîhin netâyici *Fütûhât-ı Gaybiyye*['de] vâkı' olduğu inhâ olundu.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!** Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler, başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Ne oldu bu adamlara ki bir türlü sözü anlayamıyorlar!"*

6 Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Mirza (ö. 1473).

7 Kahraman, Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

8 *"Yakında o topluluk da yenilecek ve arkalarını dönüp kaçacaklar." Kur'ân-ı Kerîm*, Kamer Suresi 54/45.

9 *"Benât"* Arapça kız manasına gelen"bint" kelimesinin çoğuludur. *"Na'ş"* ise tabut, sal, ölü demektir. Birleşik kelime olarak *dübb-i ekber* ve *dübb-i asgar* (büyük ve küçük ayı) takım yıldızları kastedilmektedir. Bk. *Kamus Tercümesi,* https://lugat.osmanlica.online/arama?ai=true&kelime=benat [Erişim tarihi: 17.03.2025].

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51. ayetlere işaret olunmaktadır: *"Onlar **sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir.**"*

11 *"Biri bize karşı isyankâr olursa, talihi tersine döner ve ölüm onun yolunun üstünde gezip beklemektedir."*

12 Metinde *"feth u fîrûzî"* şeklinde yazılıdır.

13 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: *"**Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik** ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/3. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve **benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak.**"*

"Otlukbeli Zaferi"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-170b

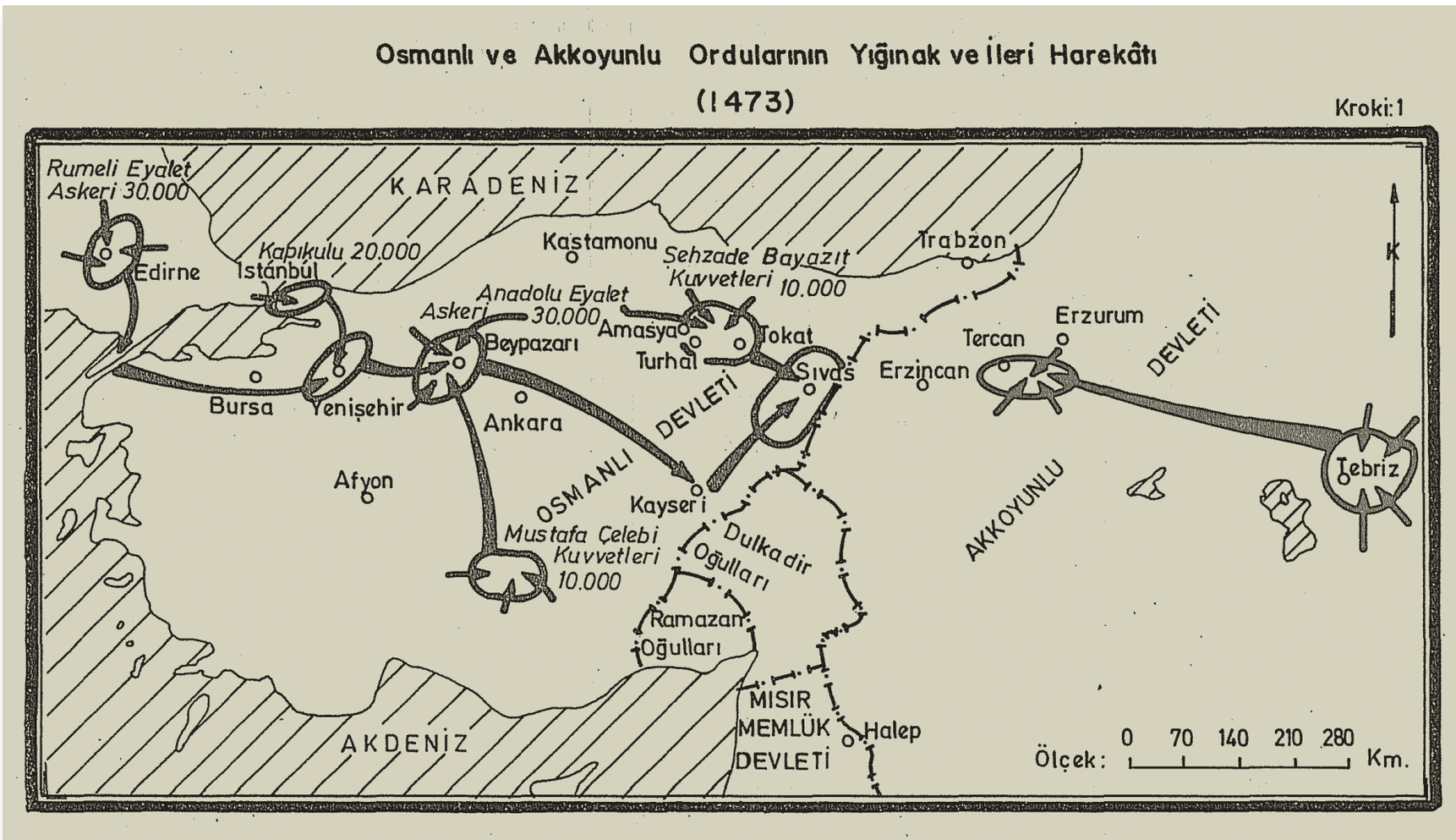

"Otlukbeli Meydan Muharabesi Planı"

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Otlukbeli Meydan Muharebesi (11 Ağustos 1473) "III'ncü Cilt 2'nci Kısım Eki",
Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 168

11

Torul, Canca, Avliyana, Akçakale ve Cezara Kalelerinin Fethi

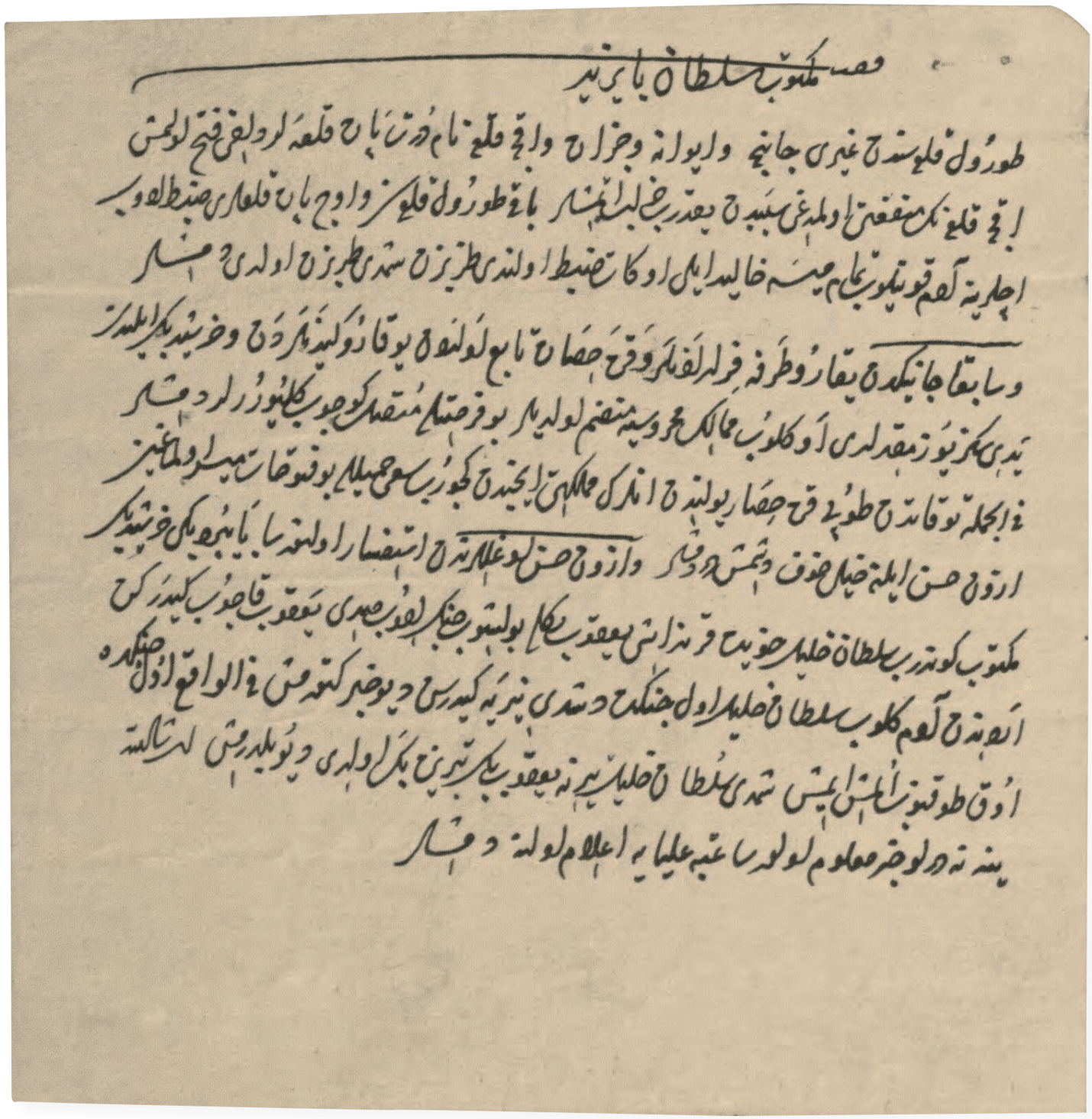

Torul, Canca, Avliyana, Akçakale ve Cezara kalelerinin fethedildiğine, Uzun Hasan'ın oğullarından Sultan Halil'in Hoy'da kardeşi Yakub Bey ile girdiği savaşta öldüğüne ve Yakub Bey'in Tebriz'e Bey olduğuna dair Şehzade Bayezid'in mektubu.

1479[1]

Kaziyye: Mektûb-ı Sultân Bayezid

"Torul Kal'ası'ndan gayri Canca[2] ve Avliyana[3] ve Cezara[4] ve Akçakale[5] nâm dört pâre kal'alar dahi fetholmuş; Akçakale'nin menfaati olmadığı sebebden yıkdırıp harâb etmişler. Bâkî Torul Kal'ası'm ve üç pâre kal'aları zabt edip içlerine âdem konulup tamâm Mise Halidili onat zabt olundu. Trabzon şimdi Trabzon oldu." demişler.

"Ve sâbıkâ Canik'den yukarı tarafa firâr edenler ve Karahisar'a tâbi' olandan yukarı gidenlerden ve Hurşidbeyili'nden yedi sekiz yüz mikdârı ev gelip Memâlik-i Mahrûseye munzam oldular. Bu fursatla muttasıl göçüp geliyordurlar." demişler.

"Fi'l-cümle Tokat'dan topu Karahisar yolundan onların memleketi içinden geçirip sa'y-i cemîlle bu fütûhât müyesser olmağın Uzun Hasan iline hayli havf düşmüşdür." demişler.

"Ve Uzun Hasan oğullarından istifsâr olunursa Bayburd Beyi Hurşid Bey mektûb gönderip; 'Sultân Halil Hoy'da[6] karındaşı Yakub Bey'le buluşup ceng edip sıdı. Yakub kaçıp giderken ardından âdem gelip; 'Sultân Halil ol cengde düşdü; nireye gidersin?' deyü haber getirmiş. Fi'l-vâkı' ol cengde ok dokunup ölmüş imiş. Şimdi Sultân Halil yerine Yakub Bey Tebriz'e Bey oldu.' deyü bildirmiş. İnşâallâh yine ne dürlü haber ma'lûm olursa atebe-i ulyâya i'lâm oluna." demişler.

BOA, TSMA.e, 578/38

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden Torul'un Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bu tarih (Bk. Şerafettin Turan, "Bayezid II", *DİA*, C. 5, 1992, s. 234-238) belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Canca (Türkiye).

3 Avliyana, Gümüştuğ (Türkiye). Metinde "*Ayvana*" şeklinde yazılıdır.

4 Muhtemelen o tarihte var olan ancak günümüze intikal etmeyen bir kale. Hâlen bu isme yakın Torul ilçesine bağlı İlecik köyü yakınlarında "*Cizre Deresi*" isminde bir akarsu bulunmaktadır. Bk. BOA, Haritalar (HRT.h), 355, Trabzon Paftası (Gör. no. 66); https://karadeniz.gov.tr/ilecik-koprusu [Erişim tarihi: 03.02.2025].

5 Akçakale (Gümüşhane'nin güneydoğusunda) (Türkiye).

6 Hoy, Khvoy, Khoy (İran).

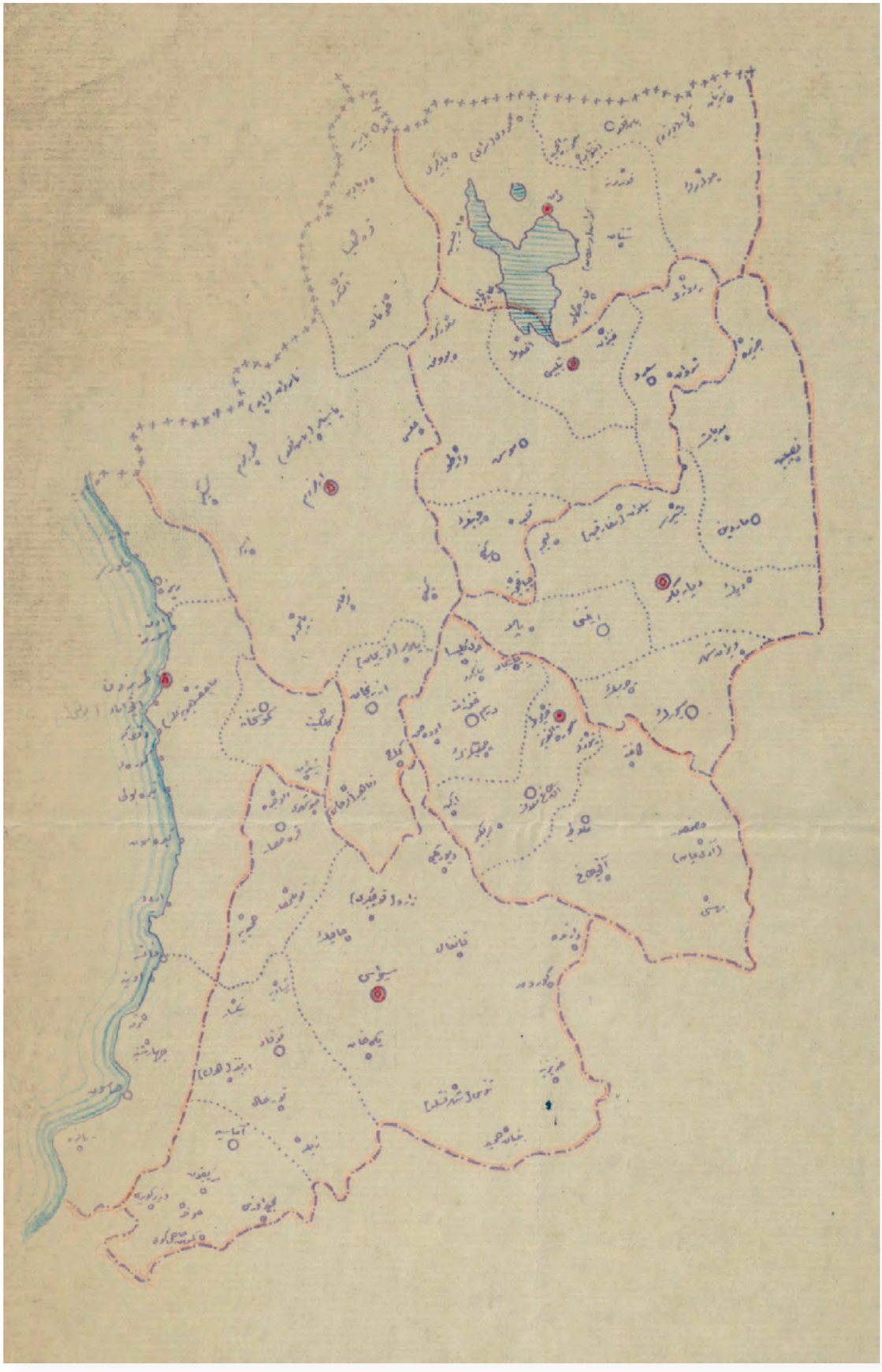

Torul, Canca, Avliyana, Akçakale ve Cezara Kalelerinin Bulunduğu Coğrafyaya Ait Şarkî Anadolu Haritası,
BOA, HRT.h, 1014

12

Kara Boğdan Zaferi I

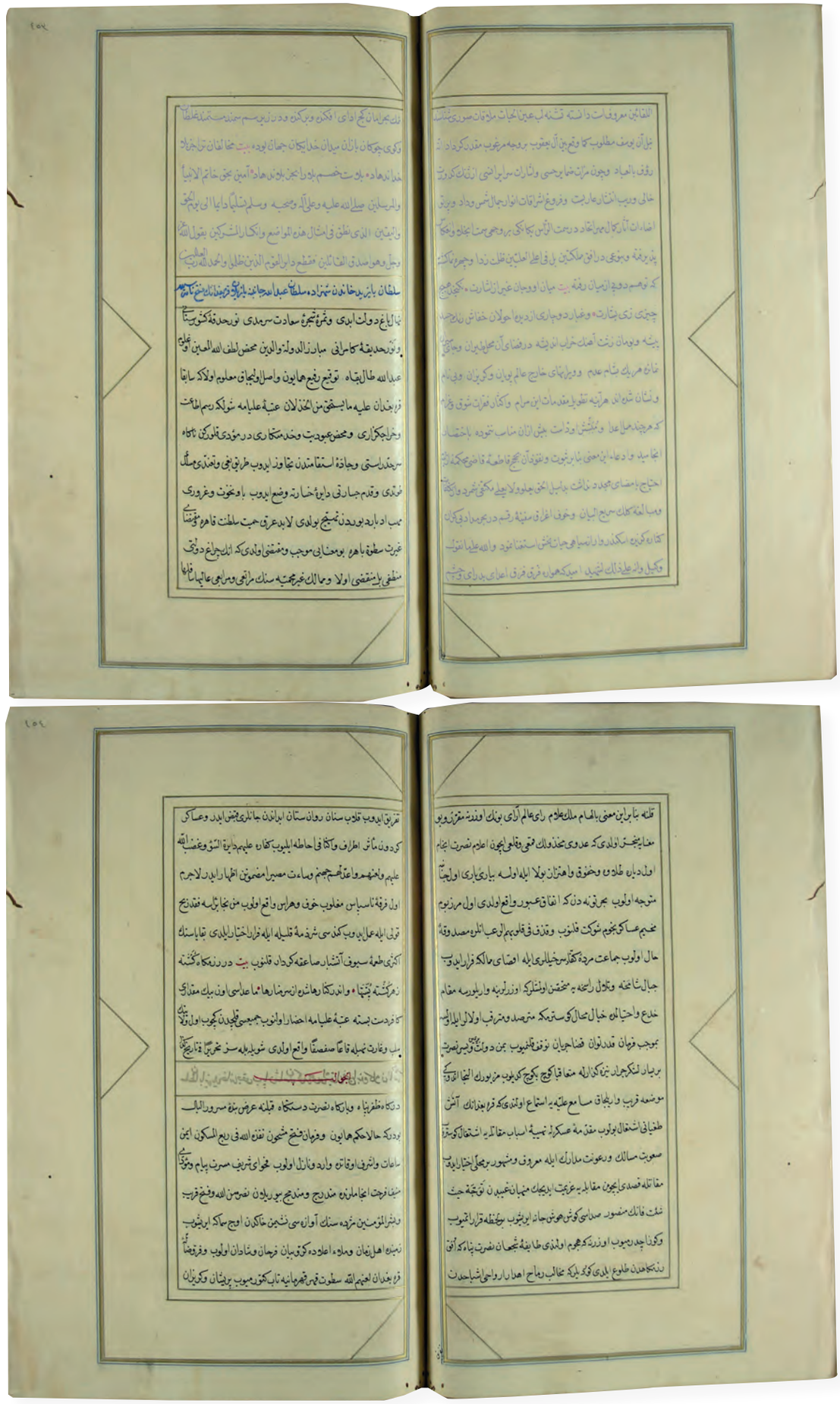

Kara Boğdan Seferi'nin zaferle sonuçlanması üzerine Sultan Bayezid Han tarafından Şehzade Abdullah'a gönderilen fetihname ve gelen cevap.

1484[1]

[v. 453a] *Sultân Bayezid Hân'dan Şehzâde Sultân Abdullah cânibine yazılan Kara Boğdan'ın[2] fetihnâmesidir.*[3]

Nihâl-i Bâğ-ı Devlet-i Ebedî ve Semere-i Şecere-i Saâdet-i Sermedî, Nûr-ı Hadeka-i Kişver-sitânî ve Nevr-i Hadîka-i Kâmrânî, Mübârizü'd-devleti Ve'd-dîn, Mahz-ı Lutfu'llâhi'l-Mûn Oğlum Abdullah –tâle bekâhü– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olcak Ma'lûm Ola ki:

Sâbıkâ Kara Boğdan *–aleyhi mâ yestahkku mine'l-hızlân–* atebe-i ulyâma şol ki resm-i itâat ü harâcgüzârî ve mahz-ı ubûdiyyet ü hidmetkârîdir, müeddâ kılarken nâgâh serhadd-i râstî vü câdde-i istikâmetden tecâvüz edip tarîk-ı bağy u taannüdü meslek tutdu ve kadem-i cesâreti dâire-i hasârete vaz' edip bâd-ı nahvet ü gurûru mehebb-i idbâr-ı debûrdan teheyyüc buldu; lâ-büd ırk-ı hamiyyet-i saltanat-i kâhire vü muktezâ-yı gayret-i satvet-i bâhire bu ma'nâyı mûcib ü muktezî oldu ki, onun çerâğ-ı devleti muntafî bel munkazî ola ve memâlik-i gayr-i mahmiyyesinin merâti'i ve merâbi'i *âliyehâ sâfilehâ*[4] **[v. 453b]** kılına. Binâ ber în ma'nâ, be-ilhâm-i Melik-i Allâm, rây-ı âlem-ârây bunun üzerine mukarrer ve bu ma'nâya müncerr oldu ki, adû-yı mahzûlün kam'ı ve kal'ı için a'lâm-ı nusret-encâm ol diyâra talâve-i[5] hufûk u ihtizâz bula. Eyle olsa; be-yârî-i Bârî ol cânibe müteveccih olup Bahr-i Tuna'dan ki ittifâk-ı ubûr vâkı' oldu, ol merzbûm muhayyem-i asâkir-i nücûm-şevket kılınıp; *" ... ve kazefe fî-kulûbihimi'r-ru'be ... "*[6] onlara masdûka-i hâl olup cemâat-i merede-i küffâr ser-haylleri ile aksâ-yı memâlike firâr edip cibâl-i şâmiha vü tilâl-i râsihaya mütehassın olmuşlar ki üzerlerine varılırsa makâm-ı hida' u ihtiyâlde hayâl-i muhâl göstermeğe müterassıd u müterakkıb olalar.

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bu tarih (Bk. Abdülkadir Özcan "Boğdan", *DİA*, C. 6, 1992, s. 269-271) belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Boğdan, Romanya'nın Moldavya bölgesi. Osmanlı kaynaklarında bir süre *Kara Boğdan* olarak geçmiştir. Bk. Abdülkadir Özcan "Boğdan", *DİA*, C. 6, 1992, s. 269-271.

3 Fetihnamenin bir sureti de *Münşeâtü'l-Mufassala li Mülûki'l-Osmaniye*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1939, v. 144a-146b'de kayıtlıdır.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hûd Suresi 11/82. ayetine işaret olunmaktadır: *"Emrimiz gelince, **oranın altını üstüne** getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık."*

5 Metinde "*talâve ve*" şeklinde yazılıdır.

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; onlar da zannettiler ki kendilerini Allah'tan koruyacak manialardır kaleleri, istihkâmları. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı **ve kalblerinin içine korku düşürdü.** Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

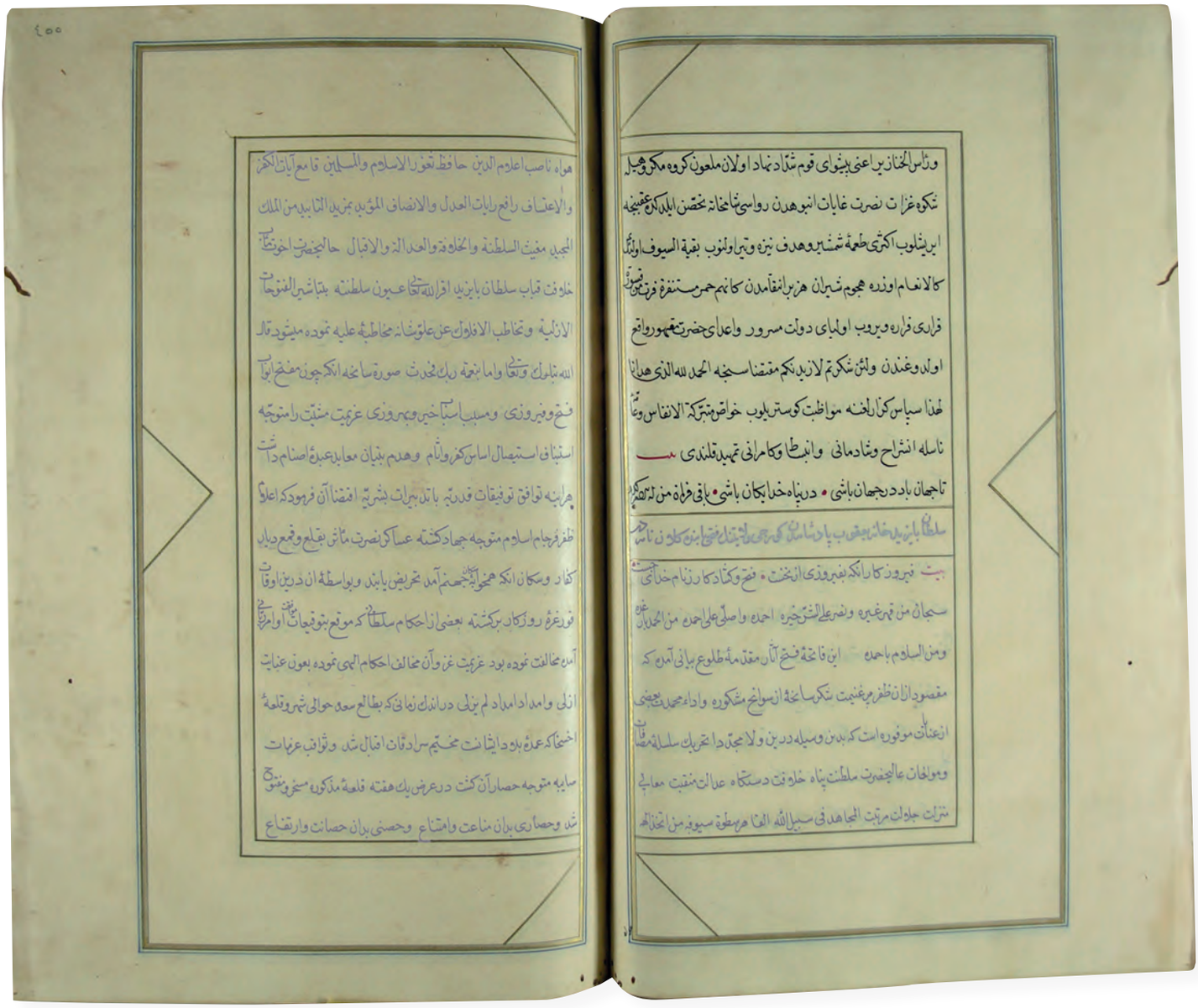

Eyle olsa; be-mûceb-i fermân-ı kader-tüvân-ı kazâ-cereyân tevakkuf kılınmayıp yümn-i devlet ber-yemîn ve yüsr-i nusret ber-yesâr leşker-i cerrâr-ı nîze-güzârla müteâkiben göç be-göç gidilip mezbûrun ilticâ etdiği mevzi'e karîb varılıcak mesâmi'-i aliyyeye istimâ' olundu ki Kara Boğdan'ın âteş-i tuğyânı iştiâl bulup mukaddime-i askerle tehyie-i esbâb-ı mukâtele-ye iştigâl gösterip su'ûbet-i mesâlik ü ru'ûnet-i medârik ile ma'rûf u meşhûr bir mahalli ihtiyâr edip mukâtele kasdı için mukâbeleye azîmet edicek münhiyân-ı gaybdan; *"Tevecceh haysü şi'te fe inneke mansûrun."*[7] sadâsı gûş-i hûş [ü] câna erişip bir lahza karâr etmeyip ve göz açdırmayıp üzerine ki hücûm olundu, tâife-i şüc'ân-ı nusret-penâh ki ufk-ı rezmgâhdan tulû' eyledi, gördüler ki mahâlib-i rimâh-ı ihdâr ervâhı eşbâhdan **[v. 454a]** tefrîk edip kullâb-ı sinân-ı revân-sitân ebdândan cânları kabz eder ve asâkir-i gerdûn-meâsir etrâf u eknâfı ihâta eyleyip küffâra; *" ... Aleyhim dâyiretü's-sev'; ve gadıba'llâhü aleyhim ve le'anehüm ve e'adde lehüm cehennem; ve sâ'et masîrâ."*[8] mazmûnun izhâr eder; lâ-cerem ol fırka-i nâ-sipâs mağlûb-ı havf ü hirâs vâkı' olup; *"Men necâ bi-re'sihî fe kad rabiha."*[9] kavli ile amel edip kendisi şirzime-i kalîle ile firâr ihtiyâr eyledi; bakâyâsının ekseri tu'me-i süyûf-ı âteş-bâr-ı sâ'ika-girdâr kılınıp –***beyit:*** *Der-rezmgâh geşte zehr-i güşte püştehâ / Ve ender-i kenârhâ şode ez ser minârehâ*[10]– mâadâsı on bin mikdârı kâfir dest-beste atebe-i ulyâma ihzâr olunup cemî'si kılıçdan geçip ol vilâyetin selb ü gâret [ü] nehble *kâ'an safsafan*[11] vâkı' oldu. Şöyle bilesiz.

Tahrîren fî-târîhi kezâ.

El-cevâb

Dergâh-ı Zafer-penâh ve Bârgâh-ı Nusret-destgâh Kıbeline Arz-ı Bende-i Mesrûru'l-bâl Budur ki:

Hâlâ hükm-i hümâyûn u fermân-ı feth-meşhûn –*neffezehu'llâhü fî-rubî'l-meskûn*– eymen-i sâat ü eşref-i evkâtda vârid ü nâzil olup fahvâ-yı şerîf-i meserret-peyâm ve müeddâ-yı münîf-i ferhat-encâmlarında münderic ü mündemic buyurulan; *" ... Nasrun mina'llâhi ve fethun karîb ve beşşiri'l-mü'minîn."*[12] müjdesinin âvâzesi nişîmen-i hâkden evc-i simâke erişip zemînde ehl-i zamân ve mele'-i a'lâda kerrûbiyân ferhân u şâdân olup ve fırak-ı dâlle-i Kara Boğdan –*le'anehümu'llâh*– satvet-i kahr-ı Kahramânîye[13] tâb getirmeyip perîşân u gürîzân **[v. 454b]** ve re'sü'l-hanâzîr a'nî pîşvâ-yı kavm-i Şeddâd-nihâd olan mel'ûn gürûh-i mekrûhuyla şükûh-i guzât-ı nusret-gâyât-ı enbûhdan revâsî-i şâmihâta tahassun eyledikde akabince erişilip ekseri tu'me-i şemşîr ve hedef-i nîze vü tîr olunup bakıyyetü's-süyûf *ülâike ke'l-en'âm*[14] üzere hücûm-ı şîrân-ı hizebr-i intikâmdan; *"Keenne-hüm humurun müstenfirah; ferrat min-kasverah."*[15] karârı firâra verip evliyâ-yı devlet mesrûr ve a'dâ-yı

7 *"Her nereye yönelirsen muhakkak ki (Allah'ın) zafer ve yardımına mazhar olan Sen olacaksın."* Peygamberimizin (s.a.v.) sırtındaki nübüvvet mührünün ikinci satırı.

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/6. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Erkek olsun, kadın olsun, Allah hakkında kötü zan besleyen münafıkları ve müşrikleri de cezalandırsın.* ***Kötülük ve belâ çemberi asıl onların boyunlarına geçmiştir. Allah onlara gazap etmiş, kendilerini lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir varış yeridir.***"

9 *"Başım kurtaran elbette kazanmıştır."*

10 *"Savaş meydanında nice bedenler arkası dönmüş yatıyor ve etrafta başlar minareler gibi yükseliyor."*

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tâhâ Suresi 20/106. ayetine işaret olunmaktadır: *"Ve onları* ***dümdüz, bomboş*** *bırakacak."*

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Seveceğiniz başka bir şey daha var:* ***Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri (bunlarla) müjdele.***"

13 Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/179. ayetine işaret olunmaktadır: *"Ant olsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır, fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler.* ***İşte bunlar hayvanlar gibidirler.*** *Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar da gafillerin ta kendileridir."*

15 *"Onlar sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51.

Hazret makhûr vâkı‘ olduğundan ve; *" ... le-in şekertüm le-ezîdenneküm ... "*[16] muktezâsınca; *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ... "*[17] sipâs-güzârlığına muvâzabet gösterilip havâss-ı müteberriketü'l-enfâs ve âmme-i nâsla inşirâh u şâdmânî ve inbisât u kâmrânî temhîd kılındı. **Beyt:**

Tâ cihân bâd der-cihân bâşî,
Der-penâh-ı Hudâ yegân bâşî.[18]

Bâkî; fermân men lehü'l-emrindir.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

Sultan II. Bayezid (1481–1512), TSMK, Hazine, no. 1896-1109

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, İbrahim Suresi 14/7. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Hani Rabbiniz; **'Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim,** nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım pek şiddetlidir! diye bildirmişti."*

17 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

18 *"Dünya var oldukça dünyada olasın; Allah'ın korumasında eşsiz olasın."*

13

İnebahtı Kalesi'nin Fethi

Venedik'in aradaki muahedeyi bozması üzerine düzenlenen sefer neticesinde, tacirlerin mallarını yağmalayan ve denizlerde yolcuları öldüren kâfirlerin yaşadığı İnebahtı Kalesi'nin fethedildiğine dair fetihname.

7-16 Eylül 1499

[v. 476b] *Memâlik-i Mahrûse'ye yazılan İnebahtı*[1] *fetihnâmesidir.*

Şimdiki hâlde kıdve-i fırka-i füccâr ve üsve-i zümre-i küffâr ve reîs-i ehlü'n-nâr Venedik-i la'în-i hâk-sar *–hazelehümu'llâhü ilâ yevmi'l-karâr–* sevâlif-i eyyâm ve sevâbık-ı a'vâmdan bu Âsitâne'ye nisbet-i merâsim-i ubûdiyyet ü ihlâs ve şerâyit-ı rıkkıyyet ü ihtisâs üzere mevâsîk-ı müekkede vü uhûd-i müceddede ile muâmele edip evâmir ü nevâhî-i Pâdişâhîye imtisâl ederken vesâvis-i şeytânî vü hevâcis-i nefsânî hayşûm-ı meyşûmuna sebîl bulup câdde-i ahd-i sedâddan cânib-i fesâda i'vicâc göstermeğin ben dahi âbâ'-i kirâmım ve ecdâd-ı ızâmım silkine sülûk edip inân-ı azâyim-i şâhânem ki karîn-i kazâ vü kader ve hem-nişîn-i feth u zaferdir; küffâr-ı bed-girdârın iline ve vilâyetine munsarif ü mün'atıf kılıp cümle-i kılâ'ından biri ki İnebahtı nâm Kal'adır; içinde olan kefere-i fecere nehb-i emvâl-i tüccâr ve sefk-i dimâ'-i müsâfirân-ı bihâr ile iştihâr bulmuş idiler; emreyleyip sipâh-ı zafer-penâh her tarafdan merkez-vâr ihâta vü muhâsara eyleyip esbâb-ı **[v. 477a]** husûmât ü cidâl ve âlât-ı ceng ü kıtâl müheyyâ vü âmâde olup âhır ahâlî-i Kal'aya ye's ü hırmân hâsıl olup zebûn ü mahzûn olıcak bi'z-zarûre halâs-ı cânı kayd-ı azâbdan ayn-ı ni'met ü mahz-ı ganîmet bilip emân taleb kılıp ben dahi vüfûr-ı eşfâk-ı Pâdişâhânemden onları seby ü selb ve gâret ü nehb olmakdan halâs edip sene hamse ve tis'a mi'e Muharremü'l-harâmının yirmi üçüncü gün[ü] Kal'a-i mezbûre teslîm olunup içine âdem konulup ol dahi cümle-i kılâ'-ı Memâlik-i Mahrûseme munzamm u mülhak oldu. " *... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ...* "[2]. Hemîşe a'dâ-yı saltanat makhûr ve ensâr-ı dîn ü devlet mansûr ve a'lâm-ı İslâm ilâ yevmi'n-nüşûr menşûr ola. Âmîn yâ Muîn.

Hâliyâ bu beşâretin i'lâmı için kulum Süheyl irsâl olundu. Şöyle bilesin.

Tahrîren fî-evâili şehri Saferi'l-muzaffer sene hamse ve tis'a mi'e.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

1 Nafpaktos, İnebahtı (Yunanistan).

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

"İnebahtı Kalesi"

Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid*, TSMK, Revan, no. 1272, v. 21b-22a

14

Moton, Koron ve Anavarin Kalelerinin Fethi

Moton, Koron ve Anavarin kaleleri ile bölgede bulunan irili ufaklı çok sayıda hisarın fethedildiğine dair Sultan Bayezid Han tarafından Şehzade Ahmed'e yazılan fetihname ve Şehzade'nin cevabı.

17-26 Ağustos 1500

[v. 477a] *Sultân Bayezid Hân'dan Şehzâde Sultân Ahmed'e yazılan İnebahtı*[1] *fetihnâmesidir.*

Ferzend-i Ercümend-i Emced ü Erşed, Misbâh-ı Sabâh-ı Devlet ü Kâmrânî ve Miftâh-ı İftitâh-ı Şevket ü Gîtî-sitânî, Mahz-ı Lütfu'llâhi's-Samed Oğlum Ahmed –tavvela'llâhü ömrehû bi'l-izzi'l-müeyyedi ve'l-mecdi'l-muhalled– Tevkî'-i Refî'-i Lâzımü'l-imtisâl Vâsıl Ohcak Ma'lûm Ola ki:

Çün âyet-i kerîme-i *"Lâ yestevi'l-kâ'idûne ... "*[2] ve kelime-i tayyibe-i *"Ellezîne âmenû ve hâcerû ve câhedû fî-sebîli'llâhi bi-emvâlihim ve enfüsihim a'zamu derece-ten inda'llâhi ve ülâike hümü'l-fâizûn."*[3] gazânın ulüvv-i şânı ve sümüvv-i mekânı bâbında **[v. 477b]** nâzil olup Kelâm-ı Kadîm'de bundan gayri mevâzı'-ı adîdede dahi fezâil-i gazv ü cihâd ve semerât-ı cidd ü ictihâd mezkûr u mastûr olmuşdur. Pes her ferde umûmen ve selâtîn-ı zevi'l-kadre husûsan münâsib bel vâcibdir ki bu farizanın edâsına kıyâm gösterip iddihâr-ı ecr-i cezîl eylemekdir. *" ... Fe inne zâlike min-azmi'l-umûr."*[4], *" ... Ve me'l-hayâtü'd-dünyâ illâ metâ'u'l-gurûr."*[5]

Binâen alâ-hâzâ Cenâb-ı Hak'dan *–celle ve alâ–* isti'ânet ve rûh-ı pâk-i Seyyid-i Kâinât'dan *–aleyhi's-selâm–* istigâset edip mücerred ihrâz-ı mesûbât-i uzmâ kasdına tâife-i Venedik-i la'înin *–hazelehümu'l-lâhü ilâ-yevmi'd-dîn–* ki münkirân-ı millet-i Nebevî ve müstekbirân-ı risâlet-i Mustafavîlerdir; taht-ı

1 Fetihnamenin orijinal başlığında "İnebahtı Fetihnamesi'dir." ifadesi geçmekteyse de metnin içerisinde İnebahtı Kalesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İnebahtı Kalesi'nin 26 Ağustos 1499 tarihinde fethedildiğine dair bilgi için bk. Machiel Kiel, "İnebahtı", *DİA*, C. 22, 2000, s. 285.

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/95. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın* ***oturanlar*** *ve Allah Te'âlâ'nın yolunda mallarıyla, canlarıyla mücâhededе bulunanlar* ***müsavî olmazlar.*** *Allah Te'âlâ malları ile ve canları ile cihada atılanları, oturanlar üzerine derece itibariyle tafdil buyurmuştur. Ve Allah Te'âlâ hepsine de hüsnayı vaadetmiştir. Ve Allah Te'âlâ mücahitleri, oturanlara çok daha büyük ecir ve mükâfatla üstün kılmıştır."*

3 *"İnanan, hicret eden, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katındaki mertebeleri pek büyüktür. Muradına erecek olanlar da onlardır." Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/20.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/186. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ant olsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvâ gösterirseniz,* ***muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir.***"

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/185. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Herkes ölümü tadacaktır; yaptıklarınızın karşılığı size eksiksiz olarak ancak kıyamet gününde verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılır da cennete konursa artık kurtulmuştur.* ***Dünya hayatı zaten aldatıcı şeylerden ibarettir.***"

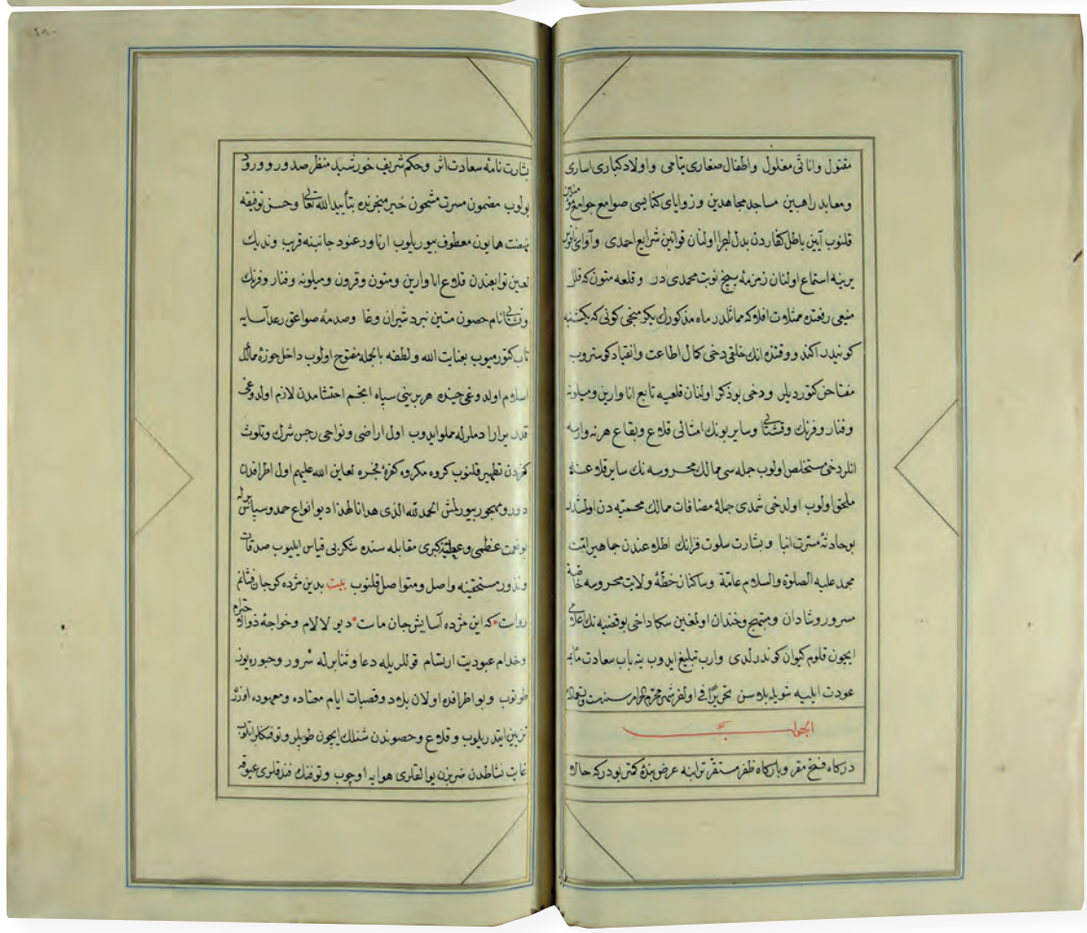

tasarruflarında olan bilâd ü husûndan hısn-ı hasîn-ı Moton'un[6] ki metânet-i medâhili ve su'ûbet-i merâhili şerhinde zebân-i endîşe âciz ü kâsırdır; burûc-ı müşeyyedesi evc-i âsmâna mümâss olup esâs-ı buk'a-i mümehhedesi merkez-i küre-i âleme temâs[7] bulmuşdur ve her köşesi cüfûn-ı uyûn-ı mellâh gibi pür merdüm-i nâvek-endâz ve her tarafda turre-i tarrâr-ı sâde-izârlar gibi bî-had küffâr-ı hîle-sâz istihlâsına leşker-i bî-şümâr ve elviye-i nusret-şiârla azîmet-i meymûnumu musammem kılıp müddet-i medîd menâzil ü merâhil *ke-tayyi's-sicilli li'l-kütüb*[8] tayyolundukdan sonra bir rûz-i pîrûzda nevâhî-i berri hıyâm-ı mihver-imâd ü sevâbit-evtâd-ı ordu-yı hümâyûnum ile muhayyem düşüp **[v. 478a]** bî-tevakkuf Kal'a-i mezbûrenin kal'ına mübâşeret ü mübâderet olundu ve yer yer toplar kurulup dûd [u] duhânı ebr-i sâika-bâr olup göklere ağdı ve her tarafdan ceng ü âşûb ulaşıp nâvek-i çarh u zenberek Hisâr içine yağmur gibi yağdı. *"Ve emtarnâ aleyhim matarâ; fe'nzur keyfe kâne âkıbetü'l-mücrimîn."*[9] Dörd gün bu minvâl üzere harb ü kıtâl olup beşinci gün taşra hisârı ***[mısrâ]':*** *Devlet-i mâ-râ musahhar şüd bi-te'yîd-i Hudây.*[10]

Bu feth-i hümâyûnun akabince donanma gemilerim ki; *" ... El-cevâri'l-münşeâtü fi'l-bahri ke'l-a'lâm."*[11] hasb-i hâlleridir; her birisi dilîrân-ı rezm-âzmâ ve dilâverân-ı kişver-güşâ gibi; *" ... Ve cereyne bihim bi-rîhin tayyibetin ve ferihû bihâ ... "*[12] deryâ yüzünden zuhûr edip cevânib-i bahrdan dahi üç yüz mikdârı sefîne-i gerdûn-peyker-i kamer-lenger-i sehâb-bâdbân-ı şihâb-rîsmân gelip ihâta eylediler. Gâzîler ki; *" ... Enne lehüm kademe sıdkın inde Rabbihim ... "*[13] bahr u berden ve huşk ü terden muhârebeye âğâz kılıp her lahza prankı vü tüfenkler küffâr-ı bed-girdâra; *"Len yenfa'akümü'l-firâru ... "*[14] peygâmın iletip ve peyâpey peykân-ı sihâm ahâlî-i Kal'aya; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedeh ... "*[15] peyâmın inhâ eylerdi. Bu esnâda kâfir gemileri dahi gelip Kal'aya karîb mahalde sefâyin-i ehl-i İslâm ile mukâbil olup cânibeynden nâyire-i harb iştiâl buldu. Âhir, nesâyim-i feth u fîrûzî; *"Le-kad nasaraküm'ullâhü fî* **[v. 478b]** *mevâtne kesîratin ... "*[16] mehebbinden tenessüm edip iki mavnaları mükemmel âdemler ve müretteb esbâbları ile alınıp bir ikisi dahi yandı. Muhassal-ı kelâm cehennemîlerden ba'zı azâb-ı elîm-i harka ve ba'zı Âl-i Fir'avn gibi belâ-yı garka mübtelâ olup bir mikdârı hedef-i tîr ü tu'me-i şemşîr ve bir mikdârı dahi giriftâr u esîr düşüp ve mâ bakıye minhüm; *"men necâ bi-re'sihî fe kad*

6 Methóni (Yunanistan).

7 Metinde "ثماسّ" şeklinde yazılıdır.

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enbiyâ Suresi 21/104. ayetine işaret olunmaktadır: *"Göğü, **kitap dürer gibi** dürdüğümüz zaman, yaratmaya ilk başladığımız gibi, katımızdan verilmiş bir söz olarak onu tekrar var edeceğiz. Elbette Biz (bunu) yaparız."*

9 *"Ve üzerlerine dehşetli bir yağmur (taş) yağdırdık. İşte gör günahkârların sonunun ne olduğunu!" Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/84.

10 *"Allah'ın yardımıyla devletimize zapt ettirildi."*

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Rahmân Suresi 55/24. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Denizde yelkenlerini bayraklar gibi açarak süzülüp giden gemiler** O'nundur."*

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûnus Suresi 10/22. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Karada ve denizde yol alıp ilerlemenizi sağlayan O'dur. Gemide bulunduğunuzda, **güzel bir rüzgârla gemiler onları kaydırıp götürdüğü ve bu yüzden sevinç içinde oldukları** sırada onları bir fırtına yakalar, üzerlerine her taraftan dev dalgalar gelmeye başlar, kuşatıldıklarını zannederler, (işte bu durumda); 'Eğer bizi bu felâketten kurtarırsan vallahi sana şükredenlerden olacağız.' diye –din ve ibadeti yalnız O'na özgü kılarak– Allah'a dua ederler."*

13 *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûnus Suresi 10/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"İçlerinden bir kişiye; 'İnsanları uyar ve **iman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu** müjdele.' diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey midir? Bir de inkâr edenler; 'Bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü.' demektedirler."*

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/16. ayetine işaret olunmaktadır: *"De ki: 'Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçarsanız, **o kaçış size asla fayda vermez** ve o öyle bir durumda da pek azdan başka istifade ettirilmezsiniz.' "*

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!** Kendilerine bir iyilik dokunsa; 'Bu Allah'tan.' derler; başlarına bir kötülük gelince de; 'Bu Senden.' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Ne oldu bu adamlara ki bir türlü sözü anlayamıyorlar!"*

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ant olsun ki Allah birçok yerlerde size yardım etmişdir**; Huneyn gününde de. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat size bir faydası olmamıştı (sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı). Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz."*

rabiha." mefhûmu ile âmil olup[17] firâr ihtiyâr eyledi. ***[Mısrâ]:*** *Ez bâd-ı hevâ âmed ve ber-bâd-ı hevâ reft.*[18]

Bu feth-i meserret-fezâ müyesser oldukdan sonra bir nice gün geçip rûyîn-ten, leşker-şiken, seng-dil, kavî-heyâkil, menâr-kâmet, pür-salâbet, sâika-girdâr, hasm-şikâr, nusret-nigâr, zafer-rehber, ejde[r]hâ-peyker toplar ile der u dîvârı zîr u zeber kılınıp hendeğinin tûl ü arzı ki efkâr-ı ukalâdan amîkdır; hâşâk u hâr ve ahcâr u eşcârla sath-ı zâhiri arsa-i zemîne müstevî kılınmak sadedinde iken sene sitte ve tis'a-mie Muharremü'l-harâmının on dördüncü günü ki, yek-şenbe günüdür; Hisâra esbâb-ı harb ü a'vân u ensâr getirmek hevâsına küffâr-ı hâk-sâr yine deryâ yüzüne gelip; *"Dahi gemilerim var."* deyip mukâbil olmak tedârükünde iken enginden ikindü vaktinde dört beş pâre kadırgası havâ muvâfakatı ve rûzgâr kuvveti ve muâveneti ile gelip Kal'aya dâhil oldu. Eğerçi Hisâr kemâ hüve'l-maksûd yıkılmış ve hendek dahi **[v. 479a]** murâdça dolmuş değil idi ki yürümek kâbil olaydı. Fe emmâ bu kaziyyenin vukû'undan gayret-i İslâm ü hamiyyet-i dîn-i Seyyidü'l-enâm galebe edip hemîn ol sâat cevânibden yürüyüş etmeğe fermân-ı kazâ-cereyânım sâdır olup sâkinân-ı Mele'-i A'lâ âvâze-i *"Kâtilûhüm yu'azzibhümu'llâhü bi-eydîküm ve yuhzihim ve yensurküm aleyhim ve yeşfi sudûre kavmin mü'minîn."*[19] ile dervâze-i mesâmi'-i cünûd-i muvahhidîni pür kıldı, alemler çözülüp tabl u nakkâreler döğülüp dilâverân-ı adû-küş ü kişver-güşâ her köşeden; *"Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm."* deyü azm-i rezm eyleyip câ-be-câ harbeler lisân-ı hâlle sîne-i adû-yı mahzûlde; *"Elem neşrah leke sadrak."*[20] âyetin tilâvet ve zahm-i şemşîr ü tîr hasma silâhın bıraktırıp; *"Ve vada'nâ anke vizrak."*[21] hâletin hikâyet eyledi ve gürz-i kûh-peyker mühre-i püşt-i a'dâyı şikest edip fahvâ-yı *"Ellezî enkaza zahrak."*[22] zâhir, cüyûş-i Müslimînden dürûd u salavât-ı nâ-mahdûd ayyûka çıkıp sırr-ı *"Ve rafa'nâ leke zikrak."*[23] gün gibi zâhir oldu. Tarafeynden gurûb-ı âftâb-ı âlem-tâba değin mukâtele olup âkıbet; *"Fe inne ma'a'l-usri yüsrâ."*[24] muktezâsınca belde-i mezkûre alınıp ve ber-haseb-i nass-ı kerîm-i *"Fe izâ ferağte fe'nsab ve ilâ-Rabbike fe'rgab."*[25] kullesine râyât-ı feth-âyât nasb olunup Bârî Te'âlâ cânibine mûcib-i şükr ü sipâs ve müstevcib-i hamd-i bî-kıyâs vâkı' oldu. El-minnetü li'llâh ki ber-mûceb-i *"İnnemâ cezâ'ü'l-lezîne yuhâribûna'llâhe ve Resûlehû ve yes'avne fi'l-arzı fesâden en-yukattelû ev yusallebû ..."*[26] keferesinin zükûru **[v. 479b]** maktûl ve inâsı mağlûl ve etfâl-i sıgârı yetâmâ ve evlâd-ı kibârı üsârâ ve ma'âbid-i râhibîn mesâcid-i mücâhidîn ve zevâyâ-yı kenâyisi savâmi' cevâmi'-i mü'minîn kılınıp âyîn-i bâtıl-ı küffârdan bedel icrâ olunan kavânîn-i şerâyi'-i Ahmedî ve âvâ-yı nâkûs yerine istimâ' olunan zemzeme-i penç-nevbet-i Muhammedîdir ve Kal'a-i Moton ki kulel-i menî'i rif'atde mümesselât-i eflâke mümâsildir; mâh-i mezkûrun yirminci günü ki yek-şenbe günüdür; ikindü vaktinde onun halkı dahi kemâl-i itâat ü inkıyâd gösterip miftâhın getirdiler ve dahi bu zikrolunan Kal'aya tâbi' Anavarin[27] ve Milona ve Fenar ve Frenk ve Kaştali ve sâir bunun emsâli kılâ' u bikâ' her ne varsa onlar dahi müstahlas olup cümlesi Memâlik-i Mahrûsenin sâir kılâ'ına mülhak olup ol dahi şimdi cümle-i muzâfât-ı Memâlik-i Mahmiyyeden olmuşdur.

17 *"Başım kurtaran elbette kazanmıştır."*

18 *" Rüzgârdan geldi ve rüzgârın üstünde gitti. (Bedavadan geldi, bedavaya gitti.)"*

19 *"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, onları rezil etsin, sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın." Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/14.

20 *"Senin kalbini açıp genişletmedik mi?" Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/1.

21 *"Yükünü üzerinden kaldırmadık mı?" Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/2.

22 *"[Ki o yük] senin belini büktü." Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/3.

23 *"Ve senin şanını yüceltmedik mi?" Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/4.

24 *"Şüphesiz ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır." Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/5.

25 *"O hâlde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul. Ve yalnız Rabbine yönel." Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/7-8.

26 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mâide Suresi 5/33. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Allah'a ve Peygamberine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri veya asılmaları*** *yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada uğradıkları aşağılayıcı cezadır. Âhirette ise onlar için büyük bir azap vardır."*

27 Pylos, Navarino (Yunanistan).

Moton Seferi
Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid*, TSMK, Revan, no. 1272, v. 26

Bu hâdise-i meserret-inbâ vü beşâret-i selvet-fezânın ıttılâ'ından cemâhîr-i ümmet-i Muhammed *–aleyhi's-salâtü ve's-selâm–* âmmeten ve sâkinân-ı hıtta-i Vilâyet-i Mahrûse hâssaten mesrûr u şâdân ve mübtehic ü handân olmağın sana dahi bu kaziyyenin i'lâmı için kulum Keyvan gönderildi. Varıp teblîğ edip yine Bâb-ı saâdet-meâbıma avdet eyleye; şöyle bilesin.

Tahrîren fî-evâhiri şehri Muharremi'l-harâm sene sitte ve tis'a-mie.

El-cevâb

Dergâh-ı Feth-makar ve Bârgâh-ı Zafer-müstakar Türâbına Arz-ı Bende-i Kemter Budur ki:

Hâlâ **[v. 480a]** beşâretnâme-i saâdet-eser ve hükm-i şerîf-i hûrşîd-manzar sudûr ve vürûd bulup mazmûn-ı meserret-meşhûn-ı hayr-müncerrinde bi-te'yîdi'llâhi Te'âlâ ve hüsn-i tevfîkıhî nehzat-ı hümâyûn ma'tûf buyurulup Arnavud-ı anûd cânibine karîb Venedik-i laîn tevâbi'inden kılâ'-ı Anavarin ve Moton ve Koron[28] ve Milona ve Fenar ve Frenk ve Kaştali nâm husûn-ı metîn neberd-i şîrân-ı vegâ ve sadme-i savâ'ık-ı ra'd-âsâya tâb getirmeyip bi-inâyeti'llâhi ve lutfihî bi'l-cümle meftûh olup dâhil-i havze-i memâlik-i İslâm olduğu hînde her birini sipâh-ı encüm-ihtişâmdan lâzım olduğu kadar yarar âdemlerle memlû edip ol arâzî vü nevâhî rics-i şirk ü televvüz-i küfrden tathîr kılınıp gürûh-i mekrûh-i kefere-i fecere *–le'âyinu'llâhi aleyhim–* ol etrâfdan dûr u mehcûr buyurulmuş. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ... "*[29] deyü envâ'-ı hamd ü sipâs birle bu ni'met-i uzmâ vü atıyye-i kübrâ mukâbelesinde şükr-i bî-kıyâs eyleyip sadakât u nüzûr müstahıkkîne vâsıl u mütevâsıl kılınıp ***beyit:***

"Be-dîn müjde ger cân-feşânem revâ'st

Ki în müjde âsâyiş-i cân-ı mâ'st"[30]

deyü Lalam ve Hâce-i zü'l-ihtirâm ve huddâm-ı ubûdiyyet-irtisâm kullarıyla du'â vü senâ birle sürûr u hubûra yüz tutup ve bu etrâfda olan bilâd u kasabât eyyâm-ı mu'tâde vü ma'hûde üzere tezyîn etdirilip ve kılâ' u husûndan şenlik için toplar ve tüfenkler atılıp gâyet-i neşâtdan darbzen yuvalakları havâya uçup ve tüfenk fındıkları ayyûka **[v. 480b]** erişip ve kemâl-i inbisâtdan dağlar ve felekler gümleyip tuyûr u vuhûş erbâb-ı akl ü hûş reşkinden raks u semâ'a girip cümle re'âyâ ve kâffe-i berâyâ samîm-i kalb ve kemâl-i ihlâsla cevâmi' u mesâcidde bu fetihnâme-i müteberrike okunduğu gibi secdât-ı şükr edâ eyleyip bi't-tamâm deavât-ı icâbet-gâyât füzûnî-i ömr ü saâdet ve efzûnî-i feth u nusretleri müdâvemetine iştigâl gösterip âlem ü âlemiyân ve cemî'-i ins ü cân ferah-nâk ü şâdmân oldular.

Ümîddir ki Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–* hazretleri bu feth-i mübîni kilîd-i ebvâb-ı fütûhât-ı kesîre ve kufl-güşâ-yı husûn-ı mütekâsire etmekle her gün bir feth-i tâze ve her sâat bir nusret-i bî-endâze müyesser olup eyyâm-ı devlet-i rûz-efzûnlarında kulûb-ı ehl-i cihânı behcet ü meserret ile handân kılıp derûn-ı dostânı hürrem ü şâdmân edivere bi-lutfihi'l-kâmili ve keremihi'ş-şâmili inşâallâhü Te'âlâ.

Bâkî; fermân dergâh-ı âlem-penâhındır.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

28 Koroni (Yunanistan).

29 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

30 *"Bu müjdeye şayet canım feda etsem revadır. Çünkü bu müjde, bizim ruhumuzun huzur ve emniyetidir."*

Moton Kalesi

Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid*, TSMK, Revan, no. 1272, v. 27

15

Dubovaç Hisarı vs.nin Fethi

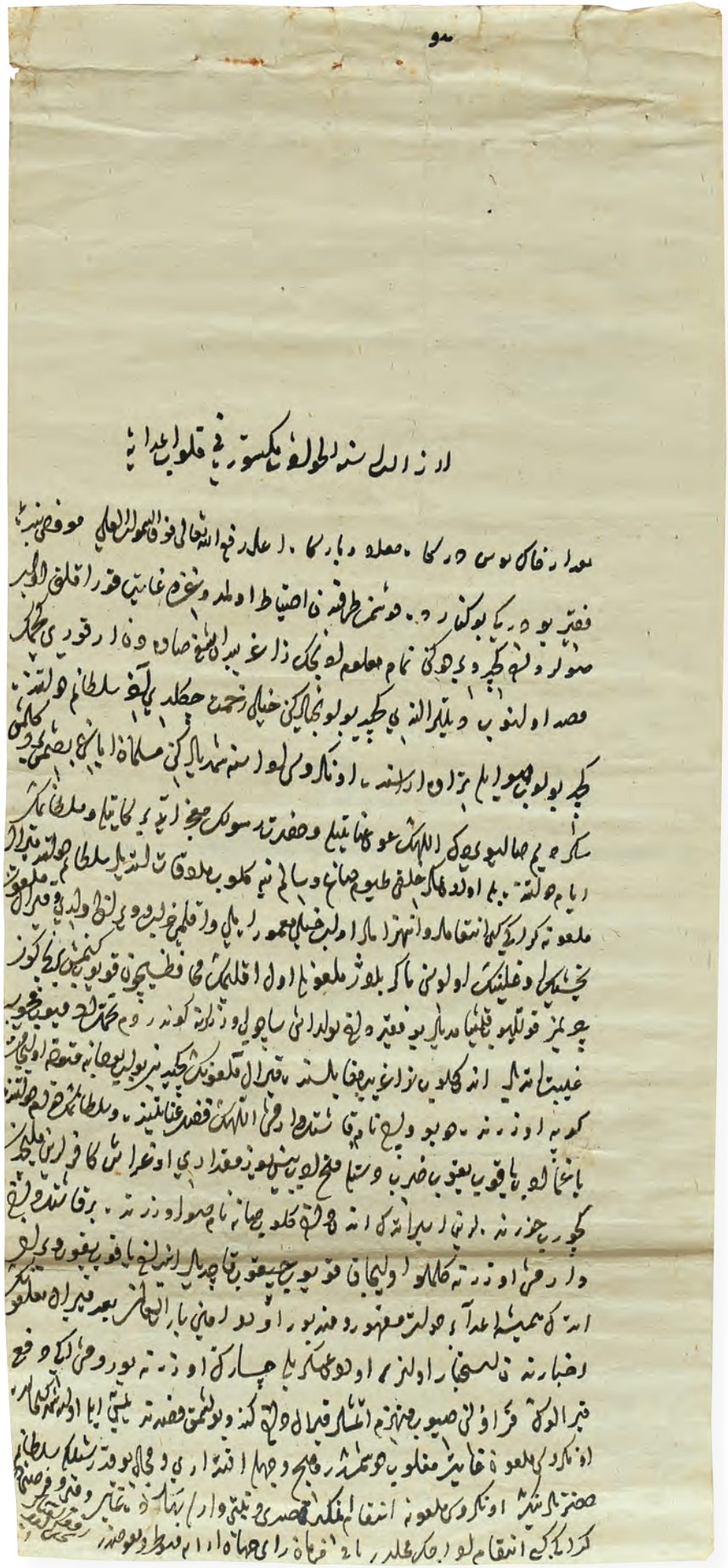

Osmanlı askerî güçlerinin suların azlığından istifade ederek Sava Nehri'ni geçip Macar egemenliği altındaki Dubovaç isimli hisar ile Sana Nehri üzerindeki bir başka hisarı fethettiklerine ve Macaristan üzerine sefere çıkmak için zamanın gayet uygun olduğuna dair bu kuvvetlerin Başbuğu Yahya tarafından Padişaha gönderilen arz.

24 Nisan 1512[1]

Hüve

Lâ zâlet esinnetü'l-havâdisi meksûreten fi-kulûbi a'dâihî[2]

Ba'de Ez-hâk-bûs-i Dergâh-ı Muallâ ve Bârgâh-ı A'lâ –Rafe'a'llâhü Te'âlâ Fevka's-semâvâti'l-ûlâ– Ma'rûz-ı Bende-i Fakîr Budur ki:

Bu kenârda düşman tarafından ihtiyât olmadığın ve gâyet kuraklık olup sular dahi geçid verdiğin tamâm ma'lûm edinicek Zağrib'den[3] aşağı Sava'dan arkurı geçmek kasdolunup diller alındı. Geçid buluncaya değin hayli zahmet çekildi. Âhir, Sultânım devletinde geçid bulup Sava'yla Trava[4] arasında Üngürüs Adası'na –şimdiye değin Müslimân ayağı basmış yer değilmiş– seğirdim salıverdik. Allâh'ın avn [ü] inâyetiyle ve Hazret-i Resûl'ün mu'cizâtı[5] berekâtıyla ve Sultânımın eyyâm-ı devletinde bile olan asker halkı doyum, sağ u sâlim yine gelip mülâkât etdiler.

Sultânım devletinde Kral-ı mel'ûna gereği gibi intikâmlar ve inhizâmlar olup hayli ma'mûr ili ve iklîmi harâb u vîrân oldu ve Kral-ı[6] mel'ûn Yahşikoğlu'nun (?) ulusunu meğer Balaj-ı mel'ûnla ol iklîmin muhâfazası için koyup gitmiş. Bir nice gün çerimiz kollayıp kıyışamadılar. Bu fakîr dahi yoldaş seçip üzerlerine gönderdim. Tahammül edemeyip kaçıp gaybet etdiler. Ondan gelip Zağrib mukâbelesinde Kral-ı mel'ûnun geçidin bulup bu cânibe müteveccih olucak Kupa[7] üzerinde Dubovaç[8] nâm kastel varmış; Allâh'ın fazl [ü] inâyetinde ve Sultânımın devâm-ı devletinde yağmâ edip yakıp yıkıp darb-ı destle fethedip beş yüz mikdârı uğraş kâfirlerin kılıçdan geçirip horendelerin esîr etdik.

Ondan dahi gelip Sana[9] nâm su üzerinde bir kastel dahi varmış; üzerine gelmeli olucak koyup çıkıp

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminde mevcut olan bu tahminî tarih belge tarihi olarak esas alınmıştır.
2 *"Bela ve musibetler süngülerin kırık uçları gibi onun düşmanlarının kalbine saplanıp kalsın."*
3 Zagreb (Hırvatistan).
4 Muhtemelen Drava Nehri *(Hırvatistan, Slovenya, Macaristan ve Avusturya)* kastedilmektedir.
5 Metinde *"mu'cizâtıyla"* şeklinde yazılıdır.
6 Bu tarihte Macaristan Kralı II. Vladislav'dır (Jagiellon Hanedanlığı) (1490-1516).
7 Kupa River (Hırvatistan, Slovenya).
8 Dubovac (Hırvatistan). Karlova'nın batısındadır.
9 Sana (Bosna-Hersek).

kaçdılar. Onu dahi yakıp yıkıp vîrân etdik. Hemîşe a'dâ'-i devlet makhûr u mendebûr ola. Âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn.

Ba'dehû Kral-ı mel'ûnun ahbârından istihbâr olunursa; olan askeriyle Çasarın üzerine yürümüş; iki def'a Kral'ın karavulun sıyup münhezim etmişler; Kral dahi kendi buluşmak kasdındaymış.

Eyle olsa; şimdiki hâlde Üngürüs-i mel'ûn gâyet mağlûb düşmüşdür. Hiç vechile iktidârı ve mecâli yokdur. Şöyle ki; Sultânım hazretlerinin Üngürüs-i mel'ûna intikâm etmeğe kasdı ve niyyeti varsa bahârda gâyet vakti ve fursatıdır; gereği gibi intikâm edecek mahaldir.

Bâkî; fermân re'y-i cihân-ârâya menût u müfevvazdır.

Efkaru'l-ibâd

Yahya

El-fakîr

BOA, TSMA.e, 968/60

16

Çaldıran Fetihnamesi

Yavuz Sultan Selim'in, Çaldıran'da yapılan savaşta Safevî Hükümdarı Şah İsmail'i yendiğine dair oğlu Şehzade Süleyman'a gönderdiği fetihname ve Şehzade'nin cevabı.

22-31 Ağustos 1514

[v. 544a] *Şehzâde Sultân Süleyman cânibine yazılan Çaldıran*[1] *fetihnâmesidir.*

Ferzend-i Ercümend-i Emced-i Erşed-i Es'ad Nûr-ı Hadaka-i Saltanat u Kişver-güşâyî ve Nevr-i Hadîka-i Hilâfet ü Fermân-revâyî El-mahfûfu Bi-sunûfi Letâyifi Avâtıfu'llâhi Adudü'd-Devleti Ve'd-dünyâ Ve'd-dîn Oğlum Süleyman Şâh –tâle bekâhü ve nâle fi'd-dâreyni münâhü– Tevkî'-i Refî'-i Cihân-mutâ' Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:

Erdebiloğlu diyen müfsid ü zındık [u] mülhid fitne vü fesâdı şiâr ve küfr ü ilhâdı disâr ve ta'zîb-i ibâdı iftihâr ve tahrîb-i bilâdı pîrâye-i rûzgâr edindiği sebebden mahzâ iânet-i melhûfîn ve iğâset-i mazlûmîn ve ihyâ-yı merâsim-i dîn ve ibkâ-yı nevâmîs-i şer'-i mübîn etmek için Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–*ya tevekkül ve Seyyid-i kâinât *–aleyhi's-salâtü ve's-selâm–*ın mu'cizât-ı bâ-berekâtına tevessül edip leşker-i tâzî-süvâr-ı hasm-şikârla onun kasdına bilâd-ı şarka teveccüh etmişdim.

Denizden ubûr olunduğu eyyâmda hükm-i şerîf gönderilip mazmûn-ı izzet-makrûnunda; *"hetk-i perde-i İslâm etdiğin hadd-i tevâtüre yetişip meşâyih u ulemâ bi-esrihim küfrüne hükmeyleyip katline fetvâ verdikleri cihetden nokta-i vücûd-ı nâ-pâkini azfâr-ı hançer* **[v. 544b]** *ü tîğ-ı âbdârla safha-i rûzgârdan hakkeylemek himmet-i aliyye-i Şâhâne ve zimmet-i seniyye-i Pâdişâhânemize vâcib ü lâzım olmuşdur. Ammâ kable's-seyf teklîf-i İslâm hükm-i şerîf-i Mustafavî –aleyhi's-selâm– olduğu haysiyetden bu kitâb-ı müstetâb sana gönderdim ki âgâh olasın. Eğer şimdiye dek etdiğin ef'âl-i kabîhaya samîm-i dilden nâdim olup Sünnî ve Müslimân olursan ve sâbıkâ atımız ayağı basdığı nevâhîyi [ve] arâzîyi memâlik-i mahmiyye-i Osmâniyye'ye izâfe kılarsan devlet senin; nüvvâb-ı kâmyâb-ı bâb-ı saâdet-meâbımdan inâyet ü şefkatden gayri nesne görmeyesin ve ger tebdîl-i ahlâk-ı zemîme eylemeyip ahvâl-i fazîha üzerine ısrâr gösterirsen emrullâhın tegallüb cihetinden taht-ı tasarrufunda olan memleket muhayyem-i ordu-yı hümâyûnum olıcak er isen meydâna gelesin; irâdetullâh neye müteallik olmuş ise zuhûr bula."* deyü buyurmuşdum.

Yümn ü ikbâl ile diyâr-ı Azerbaycan şeref-i zıll-i zalîl-i râyât-ı feth-âyâtımla müşerref olıcak iki def'a hükm-i şerîf gönderilip kıtâle da'vet olundu; kat'â mukâbeleyi inbâ eder bir vaz' sâdır olmadı. Âhiru'l-emr şehr-i Tebriz[2] –ki kadîmü'l-eyyâmdan tahtgâh-ı selâtîn-ı Acem'dir– mahatt-ı rihâl-i erbâb-ı gazv ü cihâd olmak musammem olup belde-i mezbûreye karîb nevâhîye nüzûl-i iclâl vâkı' olıcak mübârek Receb **[v. 545a]** ayının evvelki günü yevmü'l-Erbiâ'da dahve-i kübrâ

1 Çaldıran, Siyahçeşme (İran).
2 Tebriz (İran).

vaktinde Çaldıran nâm bir sahrâda gelip asâkir-i nusret-meâsirime mukâvemet etmeğe kendisinde miknet olmadığına cezm eyleyip cümle-i leşkerini başdan ayağa âhen-i pûlâda gark eyleyip dahi bir mikdârına Ustacalu Mehemmed'i baş dikip sağ kola berâber gönderdi; bâkî leşkeriyle kendisi sol kola gelip cânibeynden ceng ü âşûb ulaşdı.

Ustacalu Mehemmed sufûfun peleng-i kulle-i heycâ vü neheng-i lücce-i vegâ Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa tarfetü'l-ayn içinde hâkle yeksân edip kendinin dahi başın aldılar. Sol kola dahi İsmail-i mahzûl gelip hücûm edicek Rumili serverleri ve dilâverleri bir kerre yüzün döndürdüklerinden sonra yine tekrâr hamle edip nevâyir-i harb ü kıtâl tamâm iştiâl bulup müddet-i medîd tarafeynden kovuşma ve döndürüşme[3] olup her tarafdan nice beyler kimi mecrûh ve kimi maktûl olup emîru'l-ümerâi'l-kirâm Rumili Beylerbeyisi Hasan Paşa'ya zahm-ı sehm-nâk erişip düşman cânibinden cür'et fehmolunucak ol kolda olan cemâat-i gurebâ vü zümre-i ulûfeciyân onlara yardım gönderilip ve yeniçeri kullarım dahi top u tüfek ve nâvek-i çarh u zenberek ile a'dâ-yı devlet ü dîne havâle oldular. Düşman-ı nâ-bekâr bu hâleti müşâhede edicek ayrık karâr **[v. 545b]** etmeğe mecâli kalmayıp firâr ihtiyâr eyledi; leşker-i zafer-rehber akabince varıp sancakların ma'kûs ü menkûs ve serdârların mukayyed ü mahbûs getirip hedef-i tîr ü alef-i şemşîr eylediler. Kendisi dahi zahmdâr olduğu muhakkak oldu.

Şimdiki hâlde inân-ı azîmet Tebriz cânibine mün'atıf u munsarifdir; inşâallâhü'l-Eazz fütûhât-ı külliyye mukadder olmuş ola. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ... "*[4]. Eyle olsa; bu feth-i celîlü'l-kadrin beşâreti ile seni mesrûr u şâdân ve mübtehic ü handân kılmak için fahru'l-emâsil ve'l-akrân kulum Sinan irsâl olundu. **Gerekdir ki:**

Varıp şeref-i mülâkâtla müşerref olıcak Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*– cânibine bu mevhibe-i kerîme ve atıyye-i azîme mukâbelesinde hamd-i nâ-mahdûd u şükr-i nâ-ma'dûd edip şenlikler ve şâdlıklar eyleyesin.

Tahrîren fî-evâyili şehri Recebe'l-müreccb sene ışrîn ve tis'a-mie.

Be-yurt-ı Hoy

El-cevâb

Dergâh-ı Zafer-karîn ve Bârgâh-ı Nusret-âyîn Türâbına Arz-ı Bende-i Kemterîn Budur ki:

Hâliyâ fermân-ı feth-âyât-ı beşâret-gâyât vârid olup mazmûn-ı hümâyûnunda; *"Erdebiloğlu diyen İsmail-i bî-dîn gelip Çaldıran nâm mevzi'de râyât-ı saâdet-gâyât hizâsında mukâteleye mübâşeret eyledikde bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Muîn guzât-ı Müslimîn ü kümât-ı muvahhidîn* **[v. 546a]** *ol kavm-i melâhide vü fırak-ı dâlle ile işbu sene-i mübârekenin evâsıtında vâkı' olan mâh-ı Recebü'l-müreccebin evvelki günü yevmü'l-Erbiâ'da mukâbele vü mukâteleye âğâz etdiklerinde a'dâ-yı bed-râyın yemîn-i meksûrunda olan Ustacalu Mehemmed maktûl ü mağlûb olduğu gibi İsmail-i bî-dîn benim sol kolumda olan Rumili Beylerbeyisi Hasan Paşa'ya hücûm edip gezend ü zahm erişdirirken hizebrân-ı bîşe-i vegâ kapım kulları nusrete varıp tarfetü'l-aynda düşmamn yüzü dönüp mahzûl ü menkûb ve mecrûh u madrûb kaçıp nâ-bedîd olup ve cemî'-i leşker ü mâl ü menâl ü huyûl ü bigâli yağmâ vü târâc kılınıp akabince Tebriz'e teveccüh buyurulduğu"* i'lâm olunmağın dârende-i fermân-ı vâcibü'l-iz'ân kıdvetü'l-emâcid ve'l-akrân Lalam Sinan erişip fetihnâme-i müteberrike alâ-ruûsi'l-eşhâd okunduğu gibi mezbûru kâmrân u

3 Bu kelime *Münşeâtü's-Selâtîn*, C. I, 1274, s. 387'de *"dürtüşme"* şeklinde yazılıdır.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

ber-murâd edip ve müstahıkkîne nüzûr u sadakât bezl eyleyip ed'iyye-i füzûnî-i haşmet ü câh edâsıyla şükr-i İlâhî müeddâ vâkı' olup rüsûm-ı âdiyye üzere bir hafta mikdârı kâffe-i enâm tezyîn-i esvâk u büldân kılıp îş ü neşâtla behre-mend ve cümle-i âlem bu müjdenin istimâ'ından berûmend olup; *"Dâimâ düşman-sitân u adû-bend olalar."* deyü arz-ı niyâz etdikleri alâ-mâ hüve'l-vâkı' türâb-ı ni'me'l-meâba arz olundu.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

Yavuz Sultan Selim (1512-1520), TSMK, Hazine, no. 1896-1107

17

Kemah Kalesi'nin Fethi ve Zülkadir Vilayeti Hâkimi Alaüddevle'nin Mağlup Edilmesi

Yapılan savaşlar neticesinde Kemah Kalesi'nin fethedildiği, Çaldıran Seferi esnasında İran ile iş birliği yapan Zülkadir Vilayeti Hâkimi Alaüddevle'nin mağlup ve idam edilip Hâkimliğe akrabasından Şehsüvaroğlu Ali Bey'in getirildiği ve fetih haberinin Kırım'daki Müslüman halka duyurulmasına dair Yavuz Sultan Selim Han tarafından Tatar Hanı Mengli Giray'a gönderilen fetihname.

23 Haziran - 2 Temmuz 1515

[v. 572a] *Sultân Selim Hân hazretleri Tatar Hân'a yazdığı Kemah ve Zülkadir fetihnâmesidir.*[1]

Cenâb-ı Emâret-meâb, Devlet-intisâb, Saâdet-iktisâb, Zü'l-kadri'l-etemmi Ve'l-fahri'l-eşem El-mahfûfu Bi-inâyeti'l-Meliki'l-Mennân Mengli Giray Hân –dâmet maâlîhi– Tahiyyât-ı Anber-bâr u Teslîmât-ı Gevher-nisâr –ki Mahz-ı İnâyet-i Pâdişâhîden Sâdır Olur– Mütâlaa Kılındıkdan Sonra Ma'lûm Ola ki:

[v. 572b] İşbu bahâr-ı hüceste-âsârda vâkı' olan mübârek mâh-ı Rebîülâhir'in beşinci günü yevmü's-Sebt Kal'a-i Kemah üstüne nüzûl-i hümâyûnum müyesser olup ve eğerçi Hisâr-ı mezbûrun irtifâ'ı tasavvur-ı endîşeden dûr ve hendeğinin umku mülâhaza-i fikirden mehcûr idi lâkin leşker-i mansûr onun metânet ü istihkâmına bakmayıp her tarafdan ejder-fem ü âteş-dem neheng-hey'et-i menâr-kâmet sengîn toplar ve âhenîn padluşçalar ve rûyîn darbzenler havâle edip ve yeniçeri tâifesi tüfenk üşürüp fındıklarını burc-ı cevzâdan aşırıp ra'd-sadâ vü berk-peymâ kavâri'le bedenlerin döğüp yıkmağa mübâşeret olunduğu gibi içinde olan Kızılbaş-ı bed-maâşın başına alâmet-i kıyâmet zâhir olup ve çalışma ve döğüşmeden kalıp serâsime oldukları için bî-tehâşî leşker-i cerrâr-ı hasm-şikâr burc u bârû üzerine çıkıp kullesine İslâm sancağı dikip asra karîb zamânda zabt u teshîr olunup kütüvalinin[2] başı kesilip Kal'a-i mesfûre ehl-i İslâmla memlû olup tâife-i melâhideden tathîr olunup; *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'l-lezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[3] fahvâsı zuhûr buldu ve onda bey ve dizdâr ta'yîn **[v. 573a]** olundukdan sonra Sivas'a avdet-i hümâyûn buyurulup sâbıkâ Çaldıran Seferi'nde Zülkadir Hâkimi Alaüddevle-i bî-devlet rikâb-ı hümâyûnum hidmetinden inhirâf gösterdiğinden gayri envâ'-ı hiyâneti ve Kızılbaş-ı evbâşla ittifâkı derece-i vuzûha erişdiği ecilden def' u ref'i vâcibât-ı dîniyyeden olmağın peleng-i bîşe-i vegâ ve neheng-i bahr-i heycâ ol vakitde Rumili Beylerbeyisi olup hâlâ Vezîr-i A'zamım olan Sinan Paşa –*dâme ikbâlühû*–yu on bin nefer güzîde leşker-i zafer-rehber ve

1 Kemah ve Zülkadriye'nin fethi münasebetiyle Sultan Selim Han tarafından Mısır Azizi Gavri'ye gönderilen Arapça başka bir fetihname de mevcuttur. Bk. [Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960, varak 573b-576a.

2 Kütüval: Muhafız; kale dizdarı. TDK, *Tarama Sözlüğü*. https://sozluk.gov.tr/ [Erişim tarihi: 11.04.2025]

3 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya."* *Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

bir mikdâr yeniçeri birle mukaddemâ üzerine gönderip ben dahi zât-ı celâlet-simâtımla bir gün sonra azîmet edip yedinci günde Zülkadir tevâbi'inden Çepni Kal'ası'na konulup bir gün oturak kılındığı esnâda Paşa-yı mezbûr düşmana buluşup gâlib olduğu haber[i] erişip ve yarınki gün –ki sene-i mezbûre Cumâdelûlâ'sının gurresi yevmü'l-Erbiâ idi– Alâüddevle-i bed-bahtın kelle-i bî-devleti dört nefer bî-saâdet oğulları ve otuz nefer boy beylerinin başlarıyla birkaç nefer çavuş terkisinde Vezîr-i mezbûr kıbelinden gelip süm-i semend-i saâdet-mendim önüne hâk-sâr bırakdılar ve onun mukâbelesinde; *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedîye lev lâ en hedâna'llâh ..."*[4] şükrânı edâ kılınıp vilâyet-i mezbûre **[v. 573b]** hükûmetin akribâsından sadâkat ü ihtisâsla hidemât-ı saâdet-âyâtımda cân u baş dirîğ etmeyen cenâb-ı eyâlet-meâb, saâdet-nisâb, adudü'd-devle ve'd-dîn Şehsüvaroğlu Ali Bey *–dâmet maâlîhi–*ye verip ondan Kayseriyye'ye gelip an-karîb avdet ü ric'at-i hümâyûnumu taht u baht-ı Kostantıniyye savbına mün'atıf u munsarif bilesiz ve bu beşâret-i behiyye vü nusret-i seniyyenin i'lâmı için kullarımdan umdetü'l- e'âzımı ve'l-ekâbir Mehmed Bey *–zîde mecdühû–* irsâl olundu. Varıp huzûr-ı şerîflerine vusûl buldukda **gerekdir ki:**

Cemî'-i vilâyet-i Kırım'da bu fetihnâme-i meserret-meşhûnu iştihâr u mufâharetle okudup ebvâb-ı şâdmânîyi umûm enâm vücûhuna küşâde ve esbâb-ı meserret ü kâmrânîyi âmâde kılıp du'â-yı devlet-i ebed-peyvend-i Pâdişâhî merâsimine iştigâl gösterile.

Tahrîren fî-evâsıtı şehri Cemâziyelûlâ sene ihdâ ve ışrîn ve tis'a-mie.

Be-medîne-i Kayseriyye

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: '**Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

"Mengli Giray Han, Sultan II. Bayezid'in Huzurunda"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-186b

18

Diyarbakır'ın Fethi

Yavuz Sultan Selim Han'ın, Semerkand Hâkimi Ubeydullah Han'a, daha önce kendisinden gelen mektuba cevaben gönderdiği ve içerisinde Diyarbakır bölgesinin fethedildiğini de bildirdiği mektup.

31 Ağustos - 9 Eylül 1515

[v. 578b] *Bu nâmeyi Sultân Selim Hân hazretleri Semerkand Pâdişâhı Ubeyd*[1] *Hân'ın sâbıkâ gelen mektûbu cevâbında yazıp Diyarbekir fethin i'lâm etmişdir.*

Vâlâ-cenâb, emâret-meâb, izzet-nisâb, devlet-kıbâb, rif'at-menâb, saâdet-iktisâb, siyâdet-intisâb, melikiyyü'z-zât, melekiyyü's-sıfât, felekiyyü'l-azemât, mâlikü nevâsı'l-milel, sâlikü akâsı'd-düvel, nâsıbü râyâti'l-haşmeti'z-zâhireti alâ-kunneti'l-kubbeti'l-hadrâ, râfi'u el-viyeti'l-azameti'l-bâhireti alâ-zirveti'l-mecdi ve'l-i'tilâ, bâsitu'l-emni ve'l-emân, nâşiru'l-adli ve'l-ihsân, el-müstağnî ani't-tavsîfi ve't-ta'rîfi ve'l-beyân, el-muhtassu bi-sunûfi letâyifi avâtıfi'l-Meliki'l-Müsteân **[v. 579a]** celâlü'd-devleti ve'd-dünyâ ve'd-dîn hazret-i uhuvvet-mertebet Ubeyd Hân **–*şiir:*** *Dâme men vâlâhü fî-mecdin behiyy / Gumme men 'âdâhü fî-gammin rediyy*[2]– cânibinden makâtır-ı aklâm-ı gevher-bâr ve maâtıf-ı erkâm-ı dürer-nisâr şemmâme-i tayyibe-i gülzâr-ı kudsî ve gül-deste-i hadâyık-ı firdevsî ya'nî kitâb-ı müşkîn-nikâb-ı mahabbet-nümûn u meveddet-füzûn-ı belâgat-nisâb-ı fesâhat-istî'âb, nûr-ı hadaka-i rûh, nevr-i hadîka-i fütûh ve münbî-i teâruf-ı ezelî ve mübnî-i ber-ittihâd-ı lem-yezelî –ki müekkid-i kavâid-i muhâlasat ve müşeyyid-i mebânî-i ihlâs u musâdakatdır– seyyidü's-sâdât ve senedü'l-izzi ve's-saâdât, müstecmiu'l-hısâli'l-hamîde Seyyid Muhammed Berke –*ruzikat selâmetühû*– vesâtatı ile vusûl bulıcak envâ'-ı i'zâz ü ikrâmla ikbâl edip **–şiir:** *Fe kultü lehû ehlen ve sehlen ve merhabâ / Bi-hayri kitâbin câe min-hayri mürsil*[3]– sunûf-ı tahiyyât-ı vâfiye ve ülûf-ı teslîmât-ı şâfiye ile –ki safâyıh-ı sahâyif-i safâsı rukûm-ı vedâd ile merkûm ve mefhûm ü muhassalı isti'ârât-ı lâyıka vü ibârât-ı râyika-i ittihâd ile muhallâdır– mukâbele edip meknûzât-ı mazâmin-i kelimât-ı mürettebe vü terâkîb-i mühezzebe ve ibârât-ı bülendî vü isti'ârât-ı ercümendî mübeyyen ü zâhir olup elfâz-ı müreşşaha vü maânî-i münakkahası muntavî olduğu Kızılbaş-ı evbâşla mâbeynde vâkı' olan ahvâl ü mâ-cerâ mufassalan rûşen **[v. 579b]** ü zâhir oldu.

Vâkı'â selâtîn-ı İslâmiyye-i zevi'l-kadre lâzım ü vâcib belki farz-ı ayndır ki her bâr nevâmîs-i İlâhiyye vü şerâyi'-i Nebeviyye zalâm-ı zulm-i muhâlifân-ı dîn ü devlet ve muânidân-ı mülk ü milletde muhtefî olsa darb-ı süyûf-i bevâtik ve ta'n-ı rimâh-ı fevâtikle hetk-i perde-i fitne vü fesâd eyleye. Tâ ki sevâkıb-ı kevâkib-i şerâyi'-i Nebeviyye âlemi pür-nûr edip iştiâl-i nâr-ı cevr u i'tisâf cereyân-ı tîğ-ı âbdârla muntafî ola.

1 Ubeydullah Han (ö. 1539).

2 *"Ona dostluk gösteren görkemli bir ululuk içinde daim olsun / Ona düşmanlık eden kötü bir gam içinde üzülüp hüzünlensin."*

3 *"Ve ona (Elçi'ye), göndereni hayırlı olandan gelen hayırlı mektuptan dolayı; 'Hoş geldin, safalar getirdin, merhaba! dedim."*

Şol nesne ki muktezâ-yı emâret ve müsted'â-yı diyânet idi [ki] vuzûh u sünûh bulmuş. Ba'demâ inhâ-yı rây-ı sâmî-mekân oldur ki:

Çün inâyet-i Hayy-i ber-devâm çemen-i eyyâm-ı bûsitân-ı behişt-nişân-ı İslâmı ezâhîr-i husûl-i merâmla reşk-i gülşen-i mînâ-fâm edip a'dâ-yı dîn üzerine mevâzı'-ı adîdede fütûhât-ı külliyye müyesser edip nesîm-i nusret ü zafer; *"Le-kad nasarakümu'llâhü fî-mevâtıne kesîratin ... "*[4] mehebbinden tenessüm edip; *" ... Fe zâkû vebâle emrihim ... "*[5]; *"Cezâ'en bi-mâ kânû ya'melûn."*[6]; *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[7] şânlarına muvâfık olmuşdur. Tâ ki Diyarbekir ve Kürdistan ve mâbeynde vâkı' olan kılâ', tilâl ü cibâli ile ve levâhık u merâfıkı ile ve sayâsî vü feyâfî vü nevâhîsi ile müstahlas ve cümle muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyemden olup ol diyârın ehli âmmeten müste'men olup; *"Ve nâmû fî-madâci'ihim âmînîn va'tme'ennû fî-menâzilihim sâkinîn."*[8] fahvâsını **[v. 580a]** ayn-ı ıyân ile müşâhede etmişlerdir. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedîye lev lâ en hedâna'llâh ... "*[9]

Âhır-ı kâr bu hâlete tâkat getirmeyip rû-yi meskenetden mütevâlî elçiler gönderip envâ'-ı tazarru' u ibtizâl ve esnâf-ı tezellül ü irtizâlle niyâz-mendlikler gösterip; *"Ne tarîkıle dilerseniz sulh edelim."* dedikde melekât-ı rediyye-i tabîatı kâbil-i zevâl olmayıp **mısrâ'-ı** *"Ki zengî be-şüsten ne-kerded sefîd."*[10] ve fart-ı tehevvür ü hod-râyî ve vüfûr-ı tehettük ü sebük-sârî üzere mecbûl olmasını ilm-i şerîfim muhît olduğu cihetden **mısrâ'-ı** *"İzâ ente ekremte'l-leîme temerredâ."*[11] mûcebi ile kat'â ahvâl ü akvâllerine mültefit olmayıp ahvâl-i sâbıka üzere mukarrir oldum.

Hâliyâ himmet-i aliyye-i Pâdişâhâneme lâzım ü vâcib oldu ki inân-ı azîmet-i hümâyûnumu kal' u kam'-ı fitne vü fesâda munsarif kılıp inşâallâhü'l-Azîz rû-yi zemîni evsâh-ı vücûdlarından tîğ-ı âbdârla tanzîf eyleyip cerîde-i âlemden sevâd-bürûzlarını bi'l-külliyye mahveyleyem; *"Men selle seyfe'l-bağyi kutile bih."*[12] hasbihâlleri olup; *"Men zera'a'l-ihan hasade'l-mihan."*[13] netîce-i âmâlleri ola; tevârî-i kümûnda vâdî-i ademe kadem basıp; *"Keenne-hâ lâ aslun sâbitün ve lâ fer'un nâbit."*[14] olmağla halk-ı etrâf u eknâf-ı âlem âsûde-dil olup ol tâife-i bed-âyînin şerr u şûrundan halâs bulalar.

Pes cenâb-ı âl[î]ye dahi lâzımdır ki ol nevâhîde olan ümerâ'-i kirâm ile **[v. 580b]** mürâsele vü müşâvere edip ittifâkla mâdde-i fitne vü fesâdı bi'l-külliyye kat' edip mümkün oldukça nâm u nişânları âlemden nâ-bedîd olmanın esbâbına mübâşeret oluna. Min-ba'd hem-vâre ebvâb-ı mahabbet [ü] vedâd mefâtîh-i mükâtebet-i meveddet-mevâd ile meftûh ve cümel-i cemîle-i ittihâd elif-i müteharrik-i kalem ve nûn-ı müşedded-i devâtla müekked kılına ve ahvâl-i lâyiha ve ahbâr-ı sâniha tevârüd-i resâyil-i teveddüd-peyâm ve tereddüd-i

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ant olsun ki Allah birçok yerler de size yardım etmişdir**; Huneyn gününde de. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat size bir faydası olmamışdı (sizi hezimete uğramaktan kurtaramamışdı). Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz."*

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tegabün Suresi 64/5. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Bundan evvel küfredenlerin haberi gelmedi mi size ki **yaptıklarının vebalini tattılar;** daha da onlara elîm bir azâb var."*

6 *"Yaptıklarına karşılık olarak." Kur'ân-ı Kerîm*, Vâkıa Suresi 56/24.

7 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

8 *"Yataklarında güven içinde uyudular ve evlerinde ikamet ederek huzur buldular."*

9 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: **'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

10 *"Zenci yıkanarak beyaz olmaz."*

11 *"Kötü insana ikramda bulunduğun zaman inat eder, kafa tutar."*

12 *"Azgınlık ve isyan kılıcını çeken onunla öldürülür."*

13 *"Öfke ve gazap eken, eziyet ve sıkıntı biçer."*

14 *"Âdeta onun ne sabit bir kökü ne de filizlenen bir dalı vardır."*

rüsül-i zevi'l-ihtirâm ile beyne'l-cânibeyn ithâf u ihdâ olunmakdan hâlî olmaya. Tâ ki habl-i vedâd u ittihâd –ki istimsâk-i ahibbâ vü evliyâ onunla olur– tarafeynden dü-tâ ola ve bünyân-ı yegânegî vü uhuvvet rûz be-rûz istihkâm bula.

Ve müşârun-ileyh Seyyid –*ruzikat selâmetühû*– şerâyit-ı risâleti kemâl-i vechile tamâm edip inâyât-ı bî-gâyât ve riʿâyât-ı bî-nihâyâtımız ile melhûz u mahzûz olup ve hüsn-i icâzetimize makrûn olup savb-ı savâb-meâba müteveccih oldu. Hem-vâre imdâd-ı inâyet-i Sübhânî ve tevfîkât-ı Rabbânî ve teʾyîdât-ı Samedânî karîn-i hâl[i] bâd, bi-nassı'n-nûni ve's-sâd.

Hurrire fî-evâhiri şehri Recebe'l-müreccebi sene ihdâ ve ışrîn ve tisʿa-mie.

Be-makâm-ı Edirne

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

19

Mercidabık Zaferi

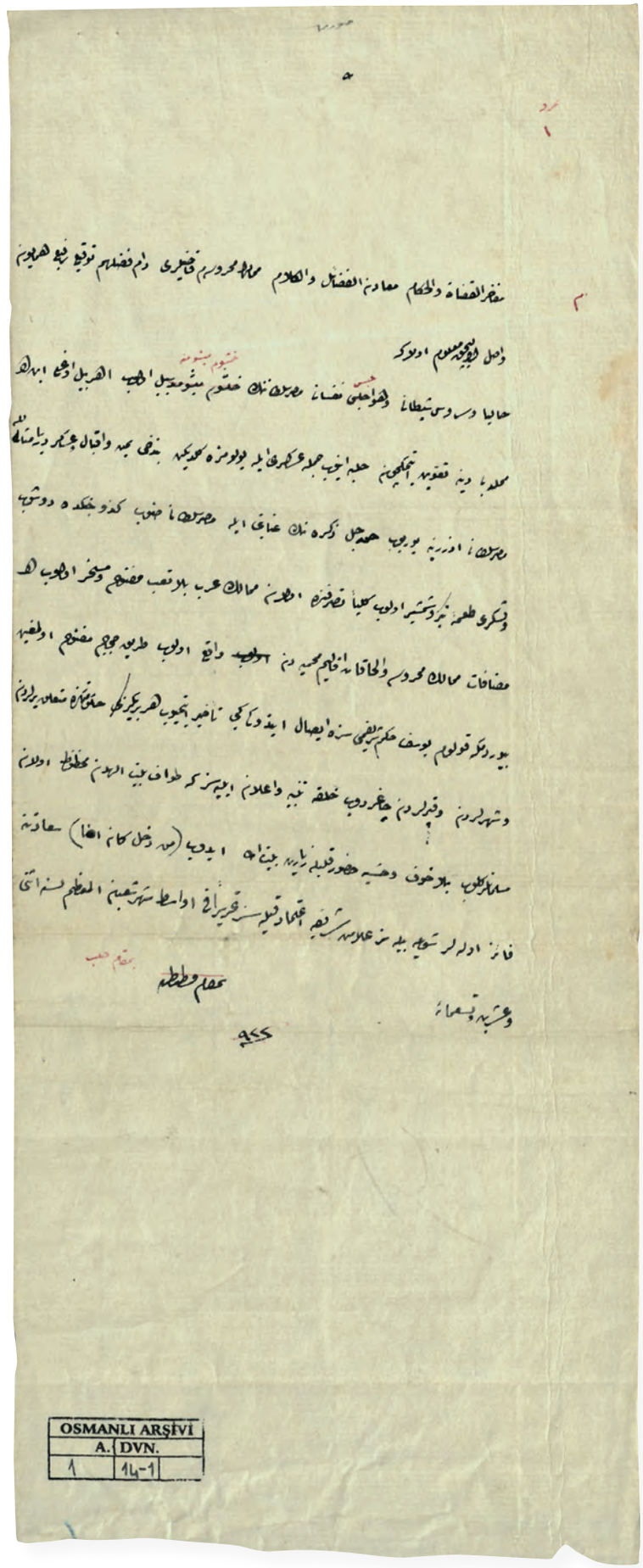

OSMANLI ARŞİVİ
A. DVN.
1 14-1

Ehrebiloğlu (?) ibn-i Muhalled'i desteklemek için ordusu ile Halep'e gelip Osmanlı ordusunun yoluna çıkan Mısır Sultanı'nın yapılan savaşta yenilmesi neticesinde, hâkimiyeti altındaki Arap memleketlerinin fethedilip Osmanlı mülkü hâline getirildiği ve hac yolunun açıldığının bütün Müslümanlara bildirilmesine dair Osmanlı ülkesi kadılarına gönderilen ferman.

9-18 Eylül 1516

Mefâhiru'l-kuzâti Ve'l-hükkâm, Maâdinü'l-fezâili Ve'l-kelâm
Memâlik-i Mahrûsem Kâdıları –dâme fazlühüm– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Ohcak Ma'lûm Ola ki:

Hâliyâ vesâvis-i şeytânî ve hevâcis-i nefsânî Mısır Sultânı'nın hayşûm-ı[1] meyşûmuna sebîl olup Ehrebiloğlu (?) ibn-i Muhalled-i bî-dîne takviyet etmek için Haleb'e[2] inip cümle asâkiri ile yolumuza geldiğin ben dahi yümn ü ikbâl ve asâkir-i deryâ-misâlle Mısır Sultânı üzerine yürüyüp Hak *–celle zikruhû–*nun inâyeti ile Mısır Sultânı[3] sınıp kendi cengde düşüp ve leşkeri tu'me-i tîr ü şemşîr olup külliyyen tasarrufunda olan memâlik-i Arab bilâ-ta'b meftûh u müsahhar olup muzâfât-ı memâlik-i mahrûse ve ilhâkât-ı ekâlîm-i mahmiyyeden vâkı' olup tarîk-ı huccâc meftûh olmağın **buyurdum ki:**

Kulum Yusuf hükm-i şerîfimi size îsâl etdiği gibi te'hîr etmeyip her biriniz hükûmetinize müteallik yerlerden ve şehirlerden ve kırlardan çağırıp halka tenbîh ü i'lân eyleyesiz ki tavâf-ı Beytullâh'dan mahzûz olan Müslimânlar gelip bilâ-havf u haşye[t] huzûr-ı kalble ziyâret-i Beytullâh edip; *" ... Men dehale[hû] kâne âminen ... "*[4] saâdetine fâiz olalar. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

Tahrîren fî-evâsıtı şehri Şa'bâne'l-muazzam li-sene isnâ ve ışrîn ve tis'a-mie.

Be-makâm-ı Haleb

BOA, A.DVN, 1/14-1

1 Metinde "*huşûm*" şeklinde yazılıdır.
2 Aleppo (Suriye).
3 Kansu Gavri (ö. 1516).
4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/97. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır.* ***Oraya giren emniyette olur.*** *Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir."*

"Mercidabık Savaşı"
Şükri Bitlisî, *Selimname*, TSMK, Hazine, no. 1597-98-216a

20

Ridaniye Zaferi ve Mısır'ın Fethi

Mısır Sultanı Gavri'nin Mercidabık'ta yenilmesinden sonra Mısır'a çekilen ordusunun kalan kısmının da mağlup olup Osmanlı ordusunun Kahire'ye girmesiyle birlikte Mısır ve ona bağlı diyarların Osmanlı ülkesi olduğu, bu sebeple durumun bütün ahaliye ilan edilip toplar atılarak şenlikler düzenlenmesine dair Yavuz Sultan Selim Han tarafından oğlu Şehzade Süleyman Şah'a gönderilen fetihname.

13-22 Şubat 1517

[v. 594b] *Mısr-ı Kâhire teshîrinde Şehzâde Sultân Süleyman cânibine irsâl olunan fetihnâme-i hümâyûn.*

Ferzend-i Ercümend-i Devlet-yâr ve Halef-i Saâdet-mend-i Kâm-kâr, Hadeka-i Bâsıra-i Dîn ü Devlet ve Hadîka-i Zât-ı Behce-i Mülk ü Millet, Dürr-i İklîl-i Şehriyârî ve Dürriyy-i Felek-i Tâcdârî El-muhtassu Bi-envâ'ı Mevâhibi'l-Meliki'l-İlâh Oğlum Süleyman Şâh –tâle bekâhü ve nâle menâhü– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:

İşbu geçen sene dokuz yüz yirmi iki Receb'inin evâhirinde Haleb'e karîb Mercü'd-dâbık[1] nâm mahalde Gavri makhûr-ı mahzûlüyle muhârebe kılınıp bi-inâyeti'llâh leşker-i İslâm gâlib ve gürûh-ı Çerâkise mağlûb düşüp ve Gavri'nin başı kesilip süm-i semend-i hümâyûnum önüne **[v. 595a]** nigûn-sâr bırakıldıktan sonra Tomanbay nâm bed-baht bakıyyetü's-süyûfla Mısır'a varıp da'vâ-yı saltanat u taht etmeğin Haleb'den Şam'a varılıp onda birkaç gün ârâm kılınıp tedârük-i tamâmla evvel-bahârda üzerine teveccüh ve nehzat-ı hümâyûnum vâkı' olup bir rûz-i pîrûzda Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–*ya tevekkül ve Seyyid-i Kâinât *–aleyhi efdalü's-salavât–*[ın] mu'cizâtına tevessül ve Çâr-yâr-ı ızâm ve evliyâ-yı kirâm *–rıdvânu'llâhi aleyhim ilâ-yevmi'l-kıyâm–* ervâh-ı tayyibelerinden istid'â-yı himmet kılınıp a'lâm-ı zafer-nigâr ve elviye-i saâdet-şiâr ve asâkir-i ceng-cûy u sâika-hûy ve dilîrân-ı âhenîn-kabây u memâlik-güşây ve mübârizân-ı tâzî-süvâr-ı hasm-şikârla mahmiyye-i Dımaşk'dan kalkılıp kat'-ı menâzil ü tayy-i merâhil kılınıp Tomanbay-ı makhûr Canberdi Gazâlî nâm kimesneyi; *"Şam eyâletin sana verdim."* deyü Gazze[2] cânibine gönderdiği istimâ' olunmağla bu cânibden dahi mukaddimetü'l-cüyûş olan umdetü'l-vüzerâi'l-ızâm, kıdvetü'l-küberâi'l-fihâm, el-gâzî fî-sebîli'llâh, el-mücâhidü li-vechi'llâh Vezîrim Sinan Paşa onda bulunup mukâtele etdiklerinde bi-inâyeti'llâh Vezîr-i müşârun-ileyh gâlib ve tâife-i mezbûre mağlûb düşüp ve Canberdi-i mezbûr dahi bu cânibe nev'an izhâr-ı ihlâs edip ve geri kaçıp Mısır'a varıp Tomanbay'a mülâkât edip tedârüke meşgûlken ben dahi fer-i şükûh ve leşker-i **[v. 595b]** enbûhla sene-i mezbûre Zilhicce'sinin yirmi yedinci günü Mısır mukâbelesinde Hanke[3] nâm mahalle konulup ondan yarındası Birketü'l-hâc[4] ve Cebel-i Mukattab[5] semtinden nefs-i şehre dâhil olmağa

1 Dabiq (Suriye).
2 Gaza, Gazze (Filistin).
3 Khanka, Al Khānkah (Mısır).
4 Birkat al Hajj (Mısır).
5 Jabal al Muqattam (Mısır).

sa'y ü ikdâm olunıcak tutulan dillerden haber alındı ki; *"Makhûr-ı mezbûr küffâr-ı hâk-sârdan yarar topçular getirdip ve Âdiliyye nâm imâretin önünde bir tavîl u arîz hendek kazdırıp ve umku dahi kemâl mertebede mübâlağa üzere olup ve çıkan toprağın metris edinip ve iki yüz kıt'a sengîn toplar câ-be-câ hâzır u müheyyâ eyleyip ve alayın dahi etrâfında tertîb edip gaddârlık üzere imiş."*

Lâ-cerem yarındası –ki mâh-ı mezbûrun yirmi dokuzuncu günü yevmü'l-Hamîs idi– sağ kolda hizebr-i bîşe-i vegâ Vezîr-i akdemim Sinan Paşa ta'yîn olunan beylerbeyiler ve ümerâ ve sipâhî ile sol kolda peleng-i kulle-i heycâ Vezîr-i ekremim Yunus Paşa ve sâir beylerbeyiler ve ümerâ birle durup meymene-i meymenet-şiârda Zülkadriye Hâkimi Şehsüvaroğlu Ali Bey ve Haleb Vâlîsi Hayr Bey ve meysere-i meyseret-âsârda Ramazanoğlu Mahmud Bey ve Ayntab Hâkimi Çerkes Yunus Bey ve cenâheyn-i mansûreynde Rumili ümerâsından Evrenos ve Mihaloğulları ve kalb-i muzaffer-i kavîde Zât-ı Hümâyûnum kapım halkı olan ecnâd-ı emcâd ve bölük ağaları müretteb ü mükemmel kılınıp ve yeniçeri kullarım piyâde şâh önünde durur gibi **[v. 596a]** ol arsda kıyâm gösterip ve tarafeynden karavul ve çarhacılar birbirine el sunup cidâle mübâşeret etdiklerinde âteş-i kıtâl iştiâl bulup her yandan merdân meydân-ı cenge germ olup yürüdüler ve her cânibden toplar ve tüfenkler atılıp rû-yi hevâ şerâr-ı nâr-ı fitne vü âşûbdan savâ'ik u ra'dla mâlâmâl ve gerd-i niâl-i matâyâdan arsa-i kıtâl zalâm-ı leyâle dönüp ve rûz-i rûşen a'dâ başına bahtları mânendi teng ü târ ve mihr-i felek kızmış tas gibi ruûs-ı menhûslarına mün'akis ü şerâre-bâr düşüp her tarafdan kovuşma ve döndürüşme olup ve sağ koldan mûmâ-ileyh Sinan Paşa adûnun sol kolun sıyup topları üzerine bî-bâk hücûm eyleyip leşker-i dalâlet-rehberi mağlûb u münkesir kılıp Tomanbay koluna yürüdükde bi-takdîri'llâh kendüye zahm-i sehm-nâk erişip sol koldan dahi Vezîrim Yunus Paşa gereği gibi cümlesine hamle eyleyip mukâbilinde olan husamâ-yı nâ-fercâmı darb-ı hüsâmla bî-vücûd ü güm-nâm edip âhiru'l-emr düşmanın yüzü aksine dönüp; *"Elâ inne hizba'llâhi hümü'l-gâlibûn"*[6] sadâsı kâh-ı sımâh-ı ehl-i îmâna erişicek cünûd-ı Çerâkise karârı firara tebdîl etdiklerinde; *" ... len-yenfa'akümü'l-firâru in ferertüm mine'l-mevti evi'l-katl ... "*[7] vaîdi dâmen-gîr olup *eyne'l-mefer*-gûyân[8] çâr u nâ-çâr **[v. 596b]** Kâhire'nin kûçe vü bâzârından kaçıp vilâyet-i Said'e yöneldiklerinde asâkir-i zafer-meâsirim bir gün bir gece akablerinden taht edip elviye-i menkûseleriyle ekser ümerâ vü nâmdârları mukayyed ü mahbûs huzûr-ı lâmi'u'n-nûruma getirilip hedef-i tîr ü alef-i şemşîr kılınıp rû-yi zemîn hûn-ı a'dâ ile âgışte ve âdem küştelerinden püşte olup ser-i bî-sâmânları meydân-ı siyâsetde galtân ve tâyir-i rûh-ı bî-fütûhlarına tengnâ-yı nîrân mekân u âşiyân oldu ve zikrolunan menzil-i mübârekde dört gün mikdârı ikâmet olunup beşinci bâmdâd-ı saâdet-imdâd ondan kalkılıp Mısır'a muttasıl Nil kenârında Cezîre-i Bulak[9] demekle ma'rûf mevzi'de izz ü iclâlle nüzûl kılınıp tâife-i Çerâkise'nin pinhân olan vücûd-ı habîslerinden ol arâzî-i tayyibe tathîr olunmağa himmet-i aliyye-i şâhâne ve dikkat-i seniyye-i mülûkânem mebzûl ü masrûfken nâgâh sene selâse ve ışrîn ve tis'a-mie Muharremü'l-harâmının yedinci gecesi vâkı' olan leyletü'l-Erbiâ'da Tomanbay-ı makhûr bakıyyetü's-süyûf olan gürûh-i mekrûhuyla hufyeten bir köşeden gelip Kâhire'nin içine girip esvâk u mahallâtda hendekler kazdırıp ve metrisler yasadıp ve şehri tekrâr kûçe-bend ü hisâr edinip âheng-i ceng edicek **[v. 597a]** bu cânibden dahi asâkir-i mansûre ale's-sabâh yürüyüş edip tulû'dan gurûba dek harb ü darb olunup eğerçi

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mâide Suresi 5/56; *" ... Şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir."* ve Mücâdele Suresi 58/22; *" ... İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."* ayetlerinin birer kısımlarına işaret olunmaktadır.

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/16. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: **Eğer ölümden yahut öldürülmekten kaçıyorsanız bilin ki, kaçmak size fayda vermeyecektir**; kaçsanız bile az bir zamandan fazla yaşatılmazsınız."*

8 *" 'Kaçacak yer neresi'* diye diye". *Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyâmet Suresi 75/10. ayetine işaret olunmaktadır: *"İşte o gün insan '**Kaçacak yer neresi?**' diyecektir."*

9 Boulaq (Mısır).

gürûh-ı aʿdâ her cihetden mahzûl ü menkûb idiler lâkin bi'l-külliyye def'lerine baʿzı kûçe-bend hâyil olup subha dek mülâhaza-i tâmla tevakkuf olundu ve çün gurâbü'l-beyn-i şeb-i zulmânî baht-ı düşman gibi rû-yi hevâdan fezâ-yı ademe tayerân edip tâvûs-ı felek beyza-i subh-ı sâdıkdan âfâka cilve-ger oldu zât-ı hümâyûnumla defʿ-i muhâlifîne saʿy ü ikdâm olunup aʿlâm-ı zafer-nigâr ve elviye-i nusret-şiâr farak-ı Ferkadân-sâyime sâye-güster bel her biri üzerime evc-i saâdetden bir hümâ-yı ferhunde-fer gibi müstakar olup –***mısra***ʿ: *Yümn ü fursat ber-yemîn ve yüsr ü nusret ber-yesâr*–[10] cümle kapı halkı ve yeniçeri kullarımla piyâde vü süvâr hamle kılınıp ve metrisleri basılıp ve hendeklerden geçilip tahassun etdikleri evlerin üzerlerine nerdübânlar konulup ve râh-i gürîzleri Anadolu askeriyle kuşadılıp; *"Yevme yağşâhümü'l-azâbü min-fevkıhim ve min-tahti ercülihim ... "*[11] hâlâtın müşâhede etdiklerinde evlâd ü etbâʿlarıyla; *"Yevme yefirru'l-mer'u min-ahîhi ve ümmihî ve ebîh."*[12] vakâyiʿinden cemîʿsi muztaribu'l-hâl olup ekserinin dü'ûr u büyûtu; *"Ve ceʿalnâ*[13] *âliyehâ sâfilehâ ... "*[14] üzere başlarına yıkılıp zulümle binâ etdikleri duvarlarının ahcârı birle seng-sâr ve bünye-i vücûdları ân-ı vâhidde **[v. 597b]** *ke-beyti'l-ankebût*[15] târ-mâr olunup ve Tomanbay libâs-ı nisvânda bir köşeden çıkıp gaybet eyleyip keyfiyyet-i ahvâli tefahhus olunurken geri vilâyet-i Said'den tazarruʿnâmesi gelip afvolunmuşken tînet-i habîsesinde merkûz olan nifâk-ı cibillîsi muharrik-i vesvâs-ı şeytânî olduğu için der-i devlet-penâhıma gelmek bahânesiyle Mısır'a karîb oldukda Nil'den İskenderiye[16] cânibine ubûr eyleyip Şam ve Şark'a kaçmak istediği tutulan dilden haber alınıp muhakkak olıcak mukaddemâ Rumili Beylerbeyisi Mustafa Paşa ve Çerâkise'den bu esnâlarda gelip itâat ü ihlâs birle izhâr-ı ubûdiyyet eden Canberdi Gazâlî ve Şehsüvaroğlu Ali Bey ılgar ile akabince gönderilip ben dahi ale't-teâkub yürüyüp onlar cenge meşgûlken mâhçe-i[17] aʿlâm-ı zafer-encâmım âyîne-i İskenderî mânendi rahşân olduğun gördüklerinde şükûh-i fer-i Şehinşâhîden; *"Keenne-hüm humurun müstenfirah; ferrat min-kasverah."*[18] hirâsân u gürîzân sevdâ-yı şarkdan geçip necm-i ömürleri tekrâr cânib-i garba yönelip müteferrik u perîşân olduklarında müşârun-ileyh Mustafa Paşa ve Canberdi Gazâlî kırarak ve kovarak bir iki gün kafasından ayrılmayıp; *"Kul inne'l-mevte'llezî tefirrûne minhü fe innehû mülâkîküm ... "*[19] peygâmıyla mezbûr Tomanbay'a erişip hem-inânı olan üç yüz neferden ziyâde bî-devlet **[v. 598a]** beylerinin başları kesilip ve kendisi dest-beste vü kemer-bend-i devlet-güsiste dil tutulup rikâb-ı hümâyûnuma hâk-sâr erişdirdiklerinde; *"İrhamû azîze kavmin zelle"*[20] mantûkasıyla amel kılınıp envâʿ-ı riʿâyet-i şâhâneye mazhar buyurulmuşken; *"Ve'stekbera hüve"*[21] muktezâsınca müfîd düşmeyip ısrâr u istikbâr

10 *"Fırsat, bereket ve uğur sağda; kolaylık, yardım ve zafer solda."*

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/55. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**O günde azap, onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından saracak** ve Allah (onlara): 'Yaptıklarınızı(n cezasını) tadın! diyecektir."*

12 *"O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından kaçar." Kur'ân-ı Kerîm*, Abese Suresi 80/34-35.

13 Ayet-i kerimede *"Fe ceʿalnâ..."* şeklindedir.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik.** Tepelerine de balçıkdan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık."*

15 *"Örümceğin evi gibi". Kur'ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/41. ayetine işaret olunmaktadır: *"Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendine yuva yapan dişi örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz **örümceğin yuvası**dır. Keşke bilseler."*

16 Alexandria, İskenderiye (Mısır).

17 Metinde *"mâhîçe"* yazılıdır.

18 *"Onlar sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51.

19 *Kur'ân-ı Kerîm*, Cumʿa Suresi 62/8. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır.** Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de o size bütün yaptıklarınızı haber verecektir."*

20 *"Zelil olan kavmin reisine merhamet ediniz."*

21 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kasas Suresi 28/39. ayetine işaret olunmaktadır: *"**O (Firavun)** ve askerleri, yeryüzünde haksız yere **büyüklük tasladı**lar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar."*

"Ridaniye Savaşı"
Şükri Bitlisî, *Selimname*, TSMK, Hazine, no. 1597-98-235a

etmeğin ibreten li-üli'l-ebsâr salb ü siyâset kılınıp dâru'l-bevâra[22] irsâl olundu. *"Fe kuṭi'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[23] ve el-hâletü hâzihî cemî'-i memâlik-i Mısır: Malatiyye ve Haleb ve Şam-ı Şerîf ve nefs-i Kâhire ve diyâr-ı Said ve Habeş ve Yemen tâ hadd-i Kayrevan-ı Mağrib'e dek tûlen ve Hicaz ve Mekke ve Yesrib ve Medîne ve Kudüs-i Şerîf *–zâdehâ'llâhü şerefen ve ta'zîmen–* bi't-tamâm ve'l-kemâl arzan memâlik-i Osmâniyye muzâfâtına dâhil olup ve Şerîf Ebülberekât ibn-i Şerîf Muhammed'in sulbî oğlu Seyyid Ebû Nümeyy el-Hasenî *–rufi'at derecâtühû–* pâye-i serîr-i âlem-masîrime gelmek üzere olup ve tavâyif-i A'râb meşâyihi bi'l-cümle gelip mutî' u munkâd olup envâ'-ı hil'at ü ri'âyetlerle her birisi; *"Ve yenkalibü ilâ-ehlihî mesrûrâ."*[24] mazmûnunca şâd u hurrem muâvedet edip devâm-ı devlet-i ebed-peyvendim ed'iyyesine kıyâm gösterdiler. *" ... Ve kâlû el-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedîye levlâ en hedâna'llâh ... "*[25] Eyle olsa bu fetihnâme-i müteberrike sana kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân **[v. 598b]** çâşnigîrim Rıdvân *–ruzikat selâmetühû–* yedinden vusûl buldukda **gerekdir ki:**

Temhîd-i şükr ü sipâsdan sonra bu beşâret-âmîz haberi her cânibe i'lâm u i'lân etdirip; *"Ve emmâ bi-ni'meti Rabbike fe haddis."*[26] emr-i âlîsine imtisâl gösterip havâss u avâmma ayş ü neşât ve ferah u inbisât için eyyâm-ı mu'tâde-i kadîme mikdârı bâr-ı âmm verip ve burûc u kılâ'dan şinlik ü şâdmânlık işʻârına top u tüfenkler atdırıp ve esvâk-ı bilâdı tezyîn kıldırıp sulehâ vü ubbâda ve abîd ü âzâde füzûnî-i izz ü câhım için hayır du'âlar etdirip bezl-i sadakâtda dakîka fevt eylemeyesin ve ol cânibin ahvâlin bildirip kudûm-ı hümâyûnuma müterassıd olasın; şöyle bilesin.

Tahrîren fî-evâhiri şehri Muharremi'l-harâm sene selâse ve ışrîn ve tis'a-mie.

Bi-medîneti Mısri'l-Kâhire

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

22 *Kur'ân-ı Kerîm*, İbrahim Suresi 14/28. ayetine işaret olunmaktadır: *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini **helâk yurduna (cehennem)** sürükleyenleri görmedin mi?"*

23 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

24 *"Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir." Kur'ân-ı Kerîm*, İnşikâk Suresi 84/9.

25 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. **Ve onlar derler ki: 'Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

26 *"Rabbinin nimetini de yâd et." Kur'ân-ı Kerîm*, Duha Suresi 93/11.

"Kansu Gavri'nin Kesik Başının Getirilmesi"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-211a

21

Belgrad Kalesi ile Böğürdelen vs. Kalelerin Fethi

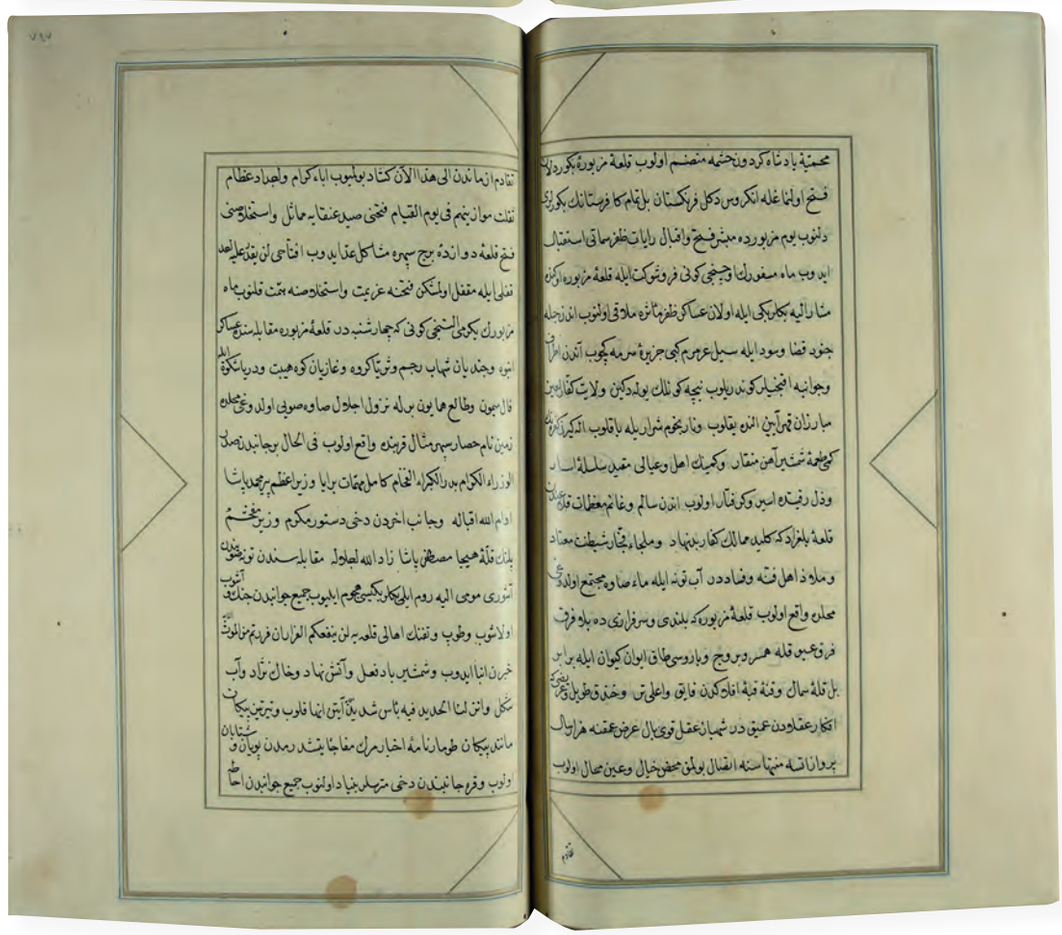

Şam'da bulunan Vezir Ferhad Paşa'nın, Belgrad Kalesi ile Böğürdelen vs. kalelerin fethi münasebetiyle kendisine gelen fetihname üzerine fethi tebrik maksadıyla Padişah'a gönderdiği ve muharebelerin safhalarının fetihnameden naklen tekrar aktarıldığı tehniye arzı.

8 Eylül 1521[1]

[v. 745b] *Şam'da Vezîr Ferhad Paşa'ya vârid olan Belgrad Fetihnâmesi mukâbilinde tehniye arzıdır.*

Dergâh-ı Felek-iştibâh ve Bârgâh-ı Zafer-destgâh Türâbına Yüz Sürmekden Sonra
Ma'rûz-ı Fakîr Budur ki:

Hâliyâ âstân-ı âsmân-rif'atden Çavuş Ali bendeleriyle hükm-i âlem-mutâ' vârid olup; *"Pâdişâh-ı cihân, fermân-fermâ-yı zemîn ü zamân –hullide mülkühû– hazretlerinin nusûs-ı kelâm-ı Rabbânî ve medlûl-i âyât-ı Sübhânî muktezâsınca ihrâz-i mesûbât-ı uzmâ ve iddihâr-ı zehâyir-i ukbâ kasdına azm-i karînü'l-hazm-i hümâyûn ve niyyet-i nehzat-ı nusret-makrûnları fecere-i fırka-i küffâr-ı Üngürüs-i menhûs –hazelehümu'llâhü bi-sû'i'd-dâr– ki, münkirân-ı risâlet-i Ahmedî ve muânidân-ı nübüvvet-i Muhammedî'dir; kal' u kam'ı ecli için tasmîm-i teveccüh kılmp –**beyit:** Fütûh sû-yi yemîn ve sü'ûd sû-yi yesâr / Sipihr zîr-i rikâb ve zamâne pîş-i inân.[2]– meyâmin-i izz ü iclâl* **[v. 746a]** *ve asâkir-i nusret-meâl ile menâzil ü merâhil tayyolunurken rây-ı savâb-fermâ-yı Pâdişâhî mukaddemâ emîru'l-ümerâ, leysü'l-vegâ Rumili Beylerbeyisi Ahmed Paşa –dâme ulüvvuhû– Rumili'nin asker-i zafer-rehberi ile merhûm İsa Bey binâ eylediği Kal'a-i Böğürdelen'in ki, burûcu evce ve esâsı hazîza erişmişdir, sonra bir vechile küffâr-ı hâk-sâr eline düşmüş imiş; amn teshîri bâbında cüll-i ikdâm ve sa'y ü ihtimâm eylemek için irsâl olunmağa mü'allik olup ve akabince bâkî kalan sipâh-ı zafer-penâh bârgâh-ı berîn-iştibâhla hazret-i Hudâvendigâr-ı âlem-medâr –eazza'llâhü ensârehû– mâh-ı mencûk-ı râyât-ı nusret-beyyinâtlarıyla iki gün bir menzilde karâr eylemeyip Kal'a-i mezbûreye erişmek üzere iken müşârun-ileyh Ahmed Paşa emr-i kader-kadr-i hâkânî mûcebince Kal'a-i mezkûreye vusûl bulduğu gibi Rumili dilîrleri ile hemân ol ân cevânibinden yürüyüş edip âvâze-i ceng ü âşûb ve sadâ-yı gavgâ-yı vegâ vü hurûb tâk-ı ayyûka erişip âhiru'l-emr sabâ-yı Nusret; "Nusırtü bi's-sabâ"[3] mehebbinden tenessüm edip*

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belge tarihi olarak; metinde fethin gerçekleşmesinin hemen öncesine ait olarak yıl ifade edilmeksizin sadece gün ve ay olarak zikredilen *5 Ramazan* tarihi ile Belgrad'ın fethedildiği *1521* (Bk. Dıvna Djurıc-Zamolo, "Belgrad", *DİA*, C. 5, 1992, s. 407-409) yıl tarihi birleştirilmek ve üzerine de belgede bahsi geçen fetihnamenin Şam'daki Ferhad Paşa'ya ulaşması ve cevabı olan bu tehniye arzının kaleme alınması için asgari geçmesi gerekli olduğu farz edilen 1 aylık süre ilave edilmek suretiyle tahminî olarak belirlenen bu tarih esas alınmıştır.

2 *"Fetih sağ yanda, saadet ve bereket sol yanda / Gökyüzü üzenginin altında, zaman dizginin önünde."*

3 Hadis-i şerif. Metinde hadisin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Ben sabâ rüzgârı ile yardım olundum.** Âd kavmi ise debûr (=batı rüzgârı) ile ihlâk olundular."* Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmail el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi,* C. II, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat: İstanbul, 1987, s. 985, (Bâb: 25, Hadis no. 28).

mâh-ı Şa'bân-ı muazzamın gurresinde Kal'a-i mezbûre fetholunup içinde olan afârîtin kulûb-ı kâsiyelerinde biten şecere-i küfr ü şikâk –ki, pür-semere-i buğz u nifâkdır– Rumili gâzîlerinin tîğ-ı âteş-bâr u şemşîr-i şihâb-âsârlarıyla perâkende olunup inâyet-i Hâlıku'l-halâyık ile ol Kal'a-i muhkem yine kemâ-kân memâlik-i **[v. 746b]** *mahmiyye-i Pâdişâh-ı gerdûn-haşeme munzamm olup Kal'a-i mezbûre-i Böğürdelen fetholunmağla Üngürüs değil Frengistân bel tamâm kâfiristânın böğürleri delinip yevm-i mezbûrda mübeşşir-i feth u ikbâl râyât-ı zafer-simâ istikbâl edip mâh-ı mesfûrun üçüncü günü fer u şevket ile Kal'a-i mezbûre önünde müşârun-ileyh Beylerbeyi ile olan asâkir-i zafer-meâsire mülâkî olunup andan cümle cünûd-i kazâ-vesûd ile seyl-i arim*[4] *gibi Cezîre-i Sirem'e*[5] *geçip andan etrâf u cevânibe akıncılar gönderilip nice günlük yola değin vilâyet-i küffâr-ı laîn mübârizân-ı kahr-âyîn elinde yıkılıp ve nâr-ı nücûm-şerârıyla yakılıp ele giren keferenin kimi tu'me-i şemşîr-i âhen-minkâr ve kiminin ehl ü ıyâli mukayyed-i silsile-i îsâr ve züll-i nkkıyyetde esîr ü giriftâr olup andan sâlim ü gânim muazzamât-ı kılâ'ından Kal'a-i Belgrad ki, kilîd-i memâlik-i küffâr-ı bed-nihâd ve melce'-i füccâr-ı şeytanet-mu'tâd ve melâz-i ehl-i fitne vü fesâddır; âb-ı Tuna ile mâ'-i Sava müctemi' olduğu mahalde vâkı' olup Kal'a-i mezbûre ki bülendî vü ser-firâzîde bilâ-fark farak-ı ayyûkla hem-ser ve burûc u bârûsu tâk-ı eyvân-ı Keyvân ile berâber bel kulle-i simâk ve kunne-i kubbe-i eflâkden fâyık u a'lâ-ter ve hendek-ı tavîl ü arîzı –ki efkâr-ı ukalâdan amîkdır– şehbâz-ı akl-ı kavî-bâl arz [u] umkuna hezâr sâl pervâz etse müntehâsına ittisâl bulmak mahz-ı hayâl ve ayn-ı muhâl olup* **[v. 747a]** *tekâdüm-i ezmândan ilâ-hâze'l-ân küşâd bulmayıp âbâ'-i kirâm ve ecdâd-ı izâm –sükûlet mevâzînühüm fî-yevmi'l-kıyâm– fethini sayd-ı ankâya mümâsil ve istihlâsını feth-i kal'a-i düvâzdeh-burc-ı sipihre müşâkil addedip iftitâhı; " ... len-yakdira aleyhi ahad."*[6] *kuflü ile mukaffel olmuşken fethine azîmet ve istihlâsına himmet kılınıp mâh-ı mezbûrun yirmi altınca günü –ki, Çarşamba'dır– Kal'a-i mezbûre mukâbelesinde asâkir-i enbûh ve cündiyân-ı şihâb-recm ü süreyyâ-gürûh ve gâziyân-ı kûh-heybet ü deryâ-şükûh ile fâl-i meymûn ve tâli'-i hümâyûn birle nüzûl-i iclâl Sava Suyu olduğu mahalde Zemin*[7] *nâm Hisâr-ı sipihr-misâl kurbünde vâkı' olup fi'l-hâl bir cânibden sadru'l-vüzerâi'l-kirâm, bedrü'l-küberâi'l-fihâm, kâmil-i mühimmât-ı berâyâ Vezîr-i A'zam Pîr Mehmed Paşa –edâma'llâhü te'âlâ ikbâlehû– ve cânib-i âhardan dahi düstûr-ı mükerrem, Vezîr-i mufahham, peleng-i kulle-i heycâ Mustafa Paşa –zâda'llâhü iclâlehû– mukâbelesinden Tuna Suyu'ndan aşırı mûmâ-ileyh Rumili Beylerbeyisi hücûm eyleyip cemî'-i cevânibden ceng ü âşûb ulaşıp ve top u tüfenk ahâlî-i Kal'aya; " ... Len yenfa'ukümü'l-firâru in ferartüm mine'l-mevt ..."*[8] *haberin inbâ edip ve şemşîr-i bâd-fi'l ü âteş-nihâd ü hâk-nijâd ü âb-şekl; " ... Ve enzelne'l-hadîde fîhi be'sün şedîd ... "*[9] *âyetin inhâ kılıp ve tîr-i tîz-peykân mânend-i peykân tomâr-ı nâme-i ahbâr-ı merg müfâceen yetişdirmeden pûyân u şitâbân olup ve kara cânibinden dahi metrisler bünyâd olunup cemî'-i cevânibden ihâta* **[v. 747b]** *vü muhâsara kılınıp tüfenkciyân-ı cân-sitân küffâr-ı hâk-sâr üzerine sehâb-ı azâbdan mânend-i tayr-ı ebâbîl; " ... Ve emtarnâ aleyhim hicâreten min-siccîl."*[10] *bârânın yağdırıp ve seng-dil ü kavî-heyâkil ejde[r]hâ-peyker toplar ile câ-be-câ rahneler olup ebvâb-ı*

4 Metind*e* "*arimrem*" şeklinde yazılıdır.

5 Günümüzde Sırbistan ile Hırvatistan arasında kalan tarihî bir bölge. Bk. Nenad Moačanin, "*Srem*", *DİA*, C. 37, 2009, s. 423-424.

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Beled Suresi 90/5. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*İnsanoğlu,* ***kendisine kimsenin güç yetiremeyeceğini*** *mi sanıyor?*"

7 Zemun, Semlin (Sırbistan).

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/16. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*De ki:* ***Eğer ölümden*** *yahut öldürülmekten* ***kaçıyorsanız bilin ki, kaçmak size fayda vermeyecektir****; kaçsanız bile az bir zamandan fazla yaşatılmazsınız.*"

9 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hadîd Suresi 57/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Ant olsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adâleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.* ***Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet*** *ve insanlar için faydalar* ***vardır****. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.*"

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik.* ***Tepelerine de balçıkdan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık.***"

"Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566)"
Levnî, *Kebir Musavver Silsilename*, TSMK, III. Ahmed, no. 3109, v. 10a

fütûh meftûh olmağın mâh-ı Ramazân-ı mübârekin beşinci günü avn-i İlâhî ve yümn-i himmet-i Pâdişâhî ile Varoş fetholunup ammâ içinde olan küffâr-ı div-nijâd itâat ü inkıyâd etmeyip i'lân-ı gerden-keşî vü inâd edip Kal'amın bir katına dahi duhûl eylemeğin nevâyir-i savlet-i Pâdişâhî leme'ân ve şerâre-i hiddet-i Şehinşâhî cevelân gösterip tekrâr müstahlas olan Varoşu içinden ve sâir cevânibinden yine toplar tedârük olunup her biri ra'd-vâr sâikalar izhâr eyleyip dûd ü duhâmından sipihr-i devvâr pür-şerâr olup yer yer rahneler açılıp ve lağım urulup ondan sonra üç def'a dahi yürüyüş olup küffâr-ı bed-girdârla girü muhkem gîr u dâr kılınıp lağımın birisine od konulup burc u bârûsunun gerdi gerdûna ağdırılıp ve râyât-ı feth-âyât-ı "İzâ câe nasru'llâhi ve'l-feth."[11] *her mekândan rahşân olup ve âyet-i vahy-i "Beli'l-insânü alâ-nefsihî basîreh."*[12] *kulûb-ı kürûb-mashûbuna isti'dâd-i sedâd ve kâbiliyyet-i reşâd*[13] *verip hemân cânların halâsına emân talebinde[n] gayri râh mülâhaza etmeyip bi't-tavı' ve'l-ihtiyâr hezâr tezellül ü inkisârile gelip* **[v. 748a]** *erbâb-ı Dîvân-ı Hilâfet ve erkân-ı serîr-i gerdûn-şâna ve pâye-i saltanatın zeyl-i şefâatine teşebbüs etmeğin hazret-i Hudâvendigâr-ı cihânın cenâb-ı refî'u'l-mekânından; " ... Ve en-ta'fû akrabü li't-takvâ ... "*[14] *muktezâsınca bakıyyetü's-süyûf olan keferenin halâsı husûsunda fermân-ı kazâ-cereyân sâdır olup Kal'a-i mezbûre küffâr-ı hâk-sârın evsâh-ı vücûd-i bî-sûdlarından pâk kılınıp ma'âbid-i esnâm mesâcid-i ehl-i İslâm ve şeâyir-i dalâl ü zalâm şerâyi'-i Şefî'u'l-enâma mübeddel olup yarındası asâkir-i nusret-karîn ile Cum'a namâzı kılınıp hazret-i Hudâvendigâr-ı âlem-medârın ism-i şerîfine hutbe okunup ve zikrolunan kal'alardan gayri bir nice kal'alar –ki, her birinin burûcu evc-i Süreyyâya ve bünyâm ka'r-ı serâya erişmişdir– tevâbi' u levâhıkları ve nevâhî vü arâzîleri ve âbâr ü enhârı tilâl ü cibâli ile bi-nâyeti'l-Meliki'l-Ekber meftûh u müsahhar olup muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyetü'l-etrâf ve mülhakât-ı ekâlîm-i mevkıyyetü'l-eknâf-ı Pâdişâh-ı cihân-penâhdan olduğu"* inbâ vü iş'âr buyurulmuş. *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ... "*[15]

Bu ma'nâ Bârî Te'âlâ cânibine mûcib-i şükr ü sipâs ve müstevcib-i hamd-i bî-kıyâs vâkı' olup hazret-i Hudâvendigâr-ı kâm-kârın *–eazza'llâhü ensârehû–* devâm-ı devlet-i rûz-efzûnunda bu fütûhât-ı azîmenin istimâ'ından âmme-i enâm husûsâ bu türâb-ı akdâm bir vechile şâd-kâm **[v. 748b]** oldu ki, kalem-i tîz-kâm binde birin arz u i'lâm etmek mümkin ü mutasavver değildir. Hazret-i İzzet *–azzet âlâ'ühû ve tebâreket esmâ'ühû–*dan tazarru' olunan oldur ki bu fütûhât-ı azîme nice fütûhât-ı kesîreyi müstetbi' olup hemîşe Pâdişâh-ı âlem-penâh *–eazza'llâhü [men] vâlâhü–* hazretlerinin a'dâ-yı devlet-i kâhiresi mağlûb u makhûr ve evliyâ-yı saltanat-ı bâhiresi mahbûr u mesrûr ve râyât-ı feth-âyâtı ilâ-yevmi'n-nüşûr menşûr ola. Âmîn yâ Muînü bi-hakkı Muhammedi'l-Emîni ve Âlihi't-tayyibîne't-tâhirîn.

Beyit: *Cihânet be-kâm ve felek yâr bâd / Cihân âferînet nigehdâr bâd.*[16]

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nasr Suresi 110/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali:*"**Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde** ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tesbihte bulun ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir".*

12 *"Doğrusu insan, kendi öz benliğinin gözlemcisidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyamet Suresi 75/14.

13 Metind*e "kâbiliyet ü reşâd"* şeklinde yazılıdır.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/237. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Yazılı olan kısmın meali: *" ... **Bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur.** ... "*

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki:'**Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun!** Allah bize bahşetmeseydi biz kendiliğimizden elde edemezdik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.'Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

16 *"Dünyan mesut ve felek dost ve yardımcı olsun / Cihanı Yaratan seni gözetip korusun."*

"Böğürdelen Kalesi'nin Fethi"
Arifî, *Süleymanname*, TSMK, Hazine, no.1517-081a

22

Rodos'un Fetih Günlüğü

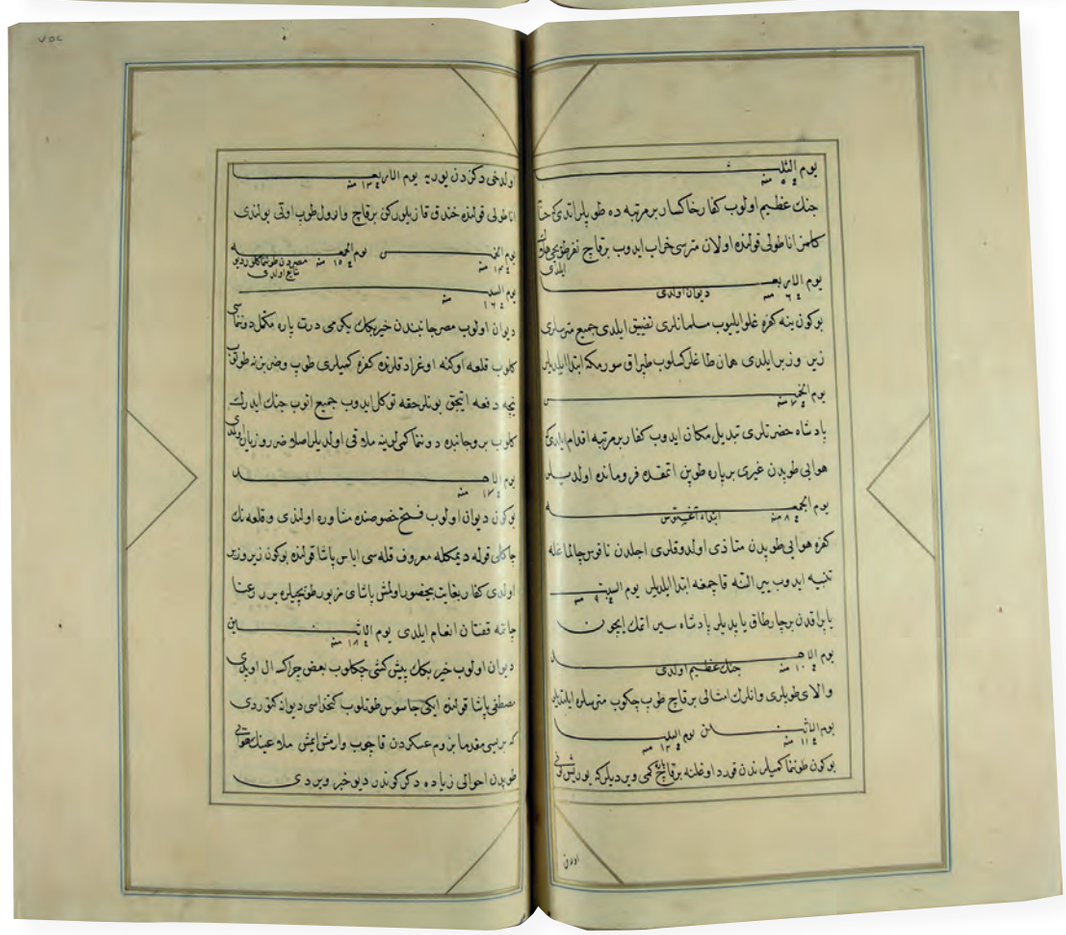

Rodos Kalesi'nin kuşatılmasından fethine kadar 28 Temmuz-25 Aralık 1522 tarihleri arasındaki 4 ay 27 günlük sürede meydana gelen olaylar hakkında günlük olarak tutulan kayıtlar.

25 Aralık 1522

[...][1] **[v. 751a]**

Yevmü'l-İsneyn, fî 4 minh. Fî 28 Temmuz

Rodos[2] Cezîresi'ne. Bugün devletle deryâdan ubûr edip cezîre-i mezbûreye geldiği ne denli donanma ve sâir gemiler varsa cümlesinden peyâpey toplar ve darbzenler atılıp kemâl-i mertebede şenlikler eylediler. Bugünden sonra cenge mübâşeret olundu.

Esnâ-yı Cengde Vâkı‘ Olan Havâdis ü Vakâyi‘dir ki Ale't-tafsîl Ketb ü Sebt Olundu

[v. 751b] Yevmü's-Sülâsâ, fî 5 minh.

Ceng-i azîm olup küffâr-ı hâk-sâr bir mertebede toplar atdı ki hesâba gelmez. Anadolu kolunda olan metrisi harâb edip birkaç nefer topçu helâk eyledi.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 6 minh.

Dîvân oldu. Bugün yine kefere gulüvv eyleyip Müslimânları tazyîk eyledi. Cemî‘-i metrisleri zîr u zeber eyledi. Hemân dağlar kesilip toprak sürmeğe ibtidâ eylediler.

Yevmü'l-Hamîs, fî 7 minh.

Pâdişâh hazretleri tebdîl-i mekân edip küffâr bir mertebe ikdâm eyledi ki havâyî topdan gayri bir pâre topun atmakda fürûmânde oldular.

Yevmü'l-Cum‘a, fî 8 minh. İbtidâ’-i Ağustos

Kefere havâyî topdan müteezzî oldukları ecilden nâkûs çalmağla tenbîh edip yer altına kaçmağa ibtidâ eylediler.

1 Metnin bundan önceki bölümü **(v. 749b-751a)** sefere gidilirken uğranılan konaklarla ilgili olduğu için çeviri metne dâhil edilmemiştir.

2 Rhodes, Rodos (Yunanistan).

Yevmü's-Sebt, fî 9 minh.

Yaprakdan bir çardak yapdılar, Pâdişâh seyretmek için.

Yevmü'l-Ahad, fî 10 minh.

Ceng-i azîm oldu ve alay topları ve onların emsâli birkaç top çekip metrislere iletdiler.

Yevmü'l-İsneyn, fî 11 minh.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 12 minh.

Bugün donanma gemilerinden Kurdoğlu'na birkaç pâre gemi verdiler ki yürüyüş günü **[v. 752a]** ol dahi denizden yürüye.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 13 minh.

Anadolu kolunda hendek kazılırken birkaç varil top otu bulundu.

Yevmü'l-Hamîs, fî 14 minh.

Yevmü'l-Cum'a, fî 15 minh.

"*Mısır'dan donanma gelir.*" deyü şâyi' oldu.

Yevmü's-Sebt, fî 16 minh.

Dîvân olup Mısır cânibinden Hayr Bey'in yirmi dört pâre mükemmel donanması gelip Kal'a önüne uğradıklarında kefere gemileri top ve darbzene tutup nice def'a atıcak bunlar Hakk'a tevekkül edip cemî' atıp ceng ederek gelip beri cânibde donanma gemilerine mülâkî oldular, aslâ zarar u ziyân olmadı.

Yevmü'l-Ahad, fî 17 minh.

Bugün Dîvân olup fetih husûsunda müşâvere olundu ve Kal'anın Çanlı Kule demekle ma'rûf kullesi Ayas Paşa kolunda bugün zîr u zeber oldu. Küffâr be-gâyet bî-huzûr olmuş. Paşa-yı mezbûr topçulara birer ra'nâ çatma kaftan in'âm eyledi.

Yevmü'l-İsneyn, fî 18 minh.

Dîvân olup Hayr Bey'in pîşkeşi çekilip ba'zı Çerâkise el öpdü. Mustafa Paşa kolunda iki câsûs tutulup Kethüdâsı Dîvâna getirdi ki birisi mukaddemâ bizim askerden kaçıp varmış imiş. "*Melâînin havâyî topdan ahvâli ziyâde diğer-gûndur.*" deyü haber verdi.

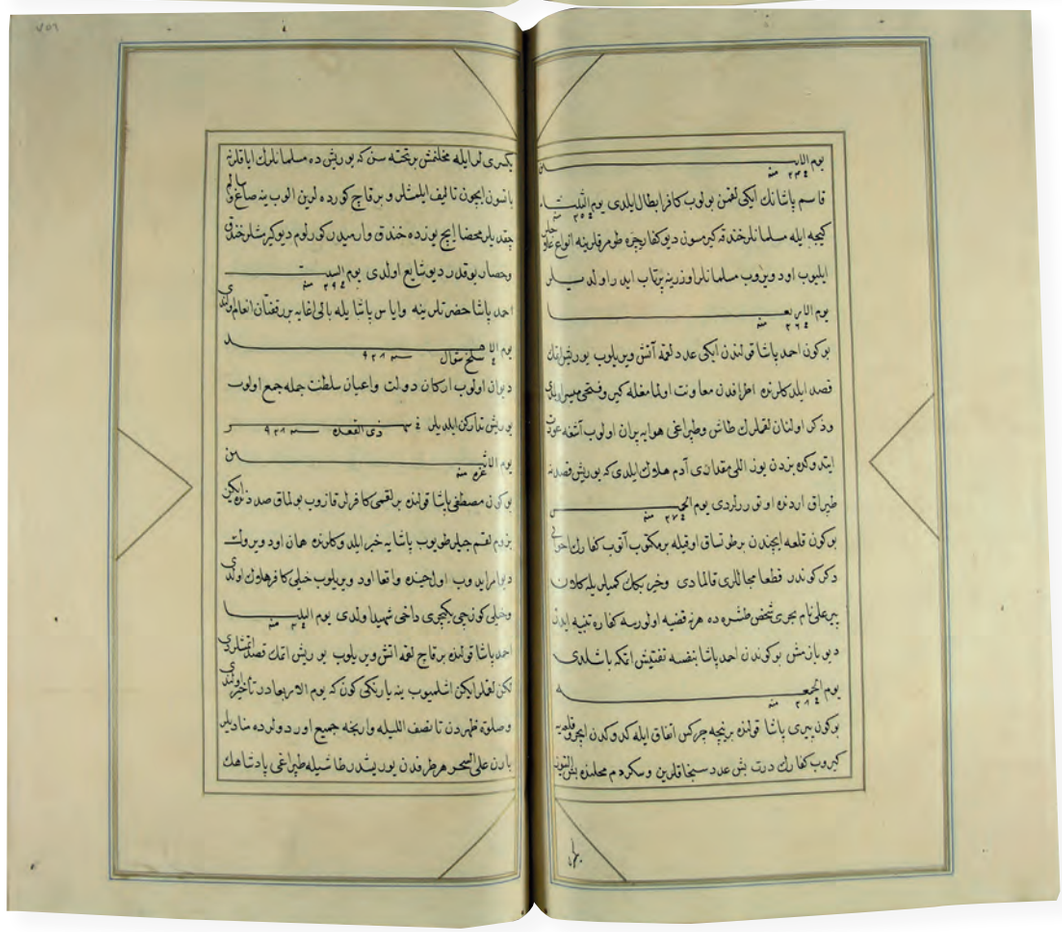

[v. 752b] Yevmü's-Sülâsâ, fî 19 minh.

Pâdişâh süvâr olup Santurluoğlu[3] Bâğçesi'n seyrân eyledi. Kal'ada olan kefere gece ile şebihûn etmek kasdeyledikleri ma'lûm olmağın cebe üleşdirdiler.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 20 minh.

Mukaddemâ kazmağa başladıkları hendeği koyup dahi ileriden bir gece içinde tekrâr hendeğe ibtidâ eylediler ve Mısır'dan gelen askere Piri Paşa gediği kurbünde yer ta'yîn olunup birkaç tabl verildi.

Yevmü'l-Hamîs, fî 21 minh.

Bugün. Bugün Kara Mahmud nâm reîsi İllek[4] nâm Kal'a fethine îsâl eylediler.

Yevmü'l-Cum'a, fî 22 minh.

Bugünden Piri Paşa topların kurup muhârebeye meşgûl oldu.

Yevmü's-Sebt, fî 23 minh.

İlbasan alaybeyisi şehîd oldu.

Yevmü'l-Ahad, fî 24 minh.

Yevmü'l-İsneyn, fî 25 minh.

Sürdükleri toprak bugün hendek kenârına varıp içine seng ü çûb pertâb etmeğe ibtidâ eylediler. Anadolu kolunda olan hendek yıkılıp hayli sipâhî basıp helâk eyledi.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 26 minh.

[v. 753a] Ceng-i azîm olup Anadolu kolunda üç yüz mikdârı kefere Piri Paşa'nın topların basıp dil almak kasdına Kal'adan taşra çıkıp top hendeğine mütevecciih oldukları gibi bu cânibden dahi hücûm olunup melâîn karâr edemeyip yine Kal'aya firâr etdiklerinde iki baş kesilip bir dil alındı.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 27 minh.

Bugün yine Kal'adan kâfir çıkıp ammâ bir lahza karâr etmeyip girüsine firâr eylediler.

Yevmü'l-Hamîs, fî 28 minh.

Bugün kefere topçularından bir şahıs gelip itâat eyledi.

3 Nicolas Centurione, Rodos şövalyelerinden. Bk. İdris Bostan "Kemal Reis", *DİA*, C. 25, 2022, s. 226-227.
4 İleki Ada, Tilos (Yunanistan). İleki Adası, Rodos'un kuzeybatısındadır.

Yevmü'l-Cum'a, fî 29 minh.

Bugün yine Anadolu kolunda bir mikdâr kâfir çıkıp mukâbele oldukda üç nefer diri kâfir tutulup bizden iki kişi mecrûh oldu.

Fî-şehri Şevvâli'l-mükerrem sene 928[5]

Yevmü's-Sebt, fî-gurrei minh.

Ale's-seher kânûn-ı Osmânî üzere vüzerâ ve ekâbir ve ümerâ el öpüp ba'de't-taâm eğlenmeyip Kal'a cânibine teveccüh eylediler. Rumili kolunda bir mikdâr kâfir çıkıp cür'et edemeyip yine içeriye firâr eylediler.

Yevmü'l-Ahad, fî 2 minh.

Ceng-i azîm oldu.

[v. 753b] Yevmü'l-İsneyn, fî 3 minh.

San'atında mahâretle ma'rûf Topçubaşı oğlu Mehmed nâm topçu şehîd oldu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 4 minh.

Sâbıkâ Kal'a topçuları; *"Kat'â Cezîrede bir âdem yürütmeyelim."* deyü da'vâ-yı merd ederler imiş. Hâliyâ beyleri, Megali Mastori[6] getirdip; *"Kam Kal'a kurbüne değil Cezîre dâiresine âdem uğratmasamız gerekidi?"* dedikde; *"Biz Türk'ün yer altından geleceğin bilmezdik."* demişler. İçeriden bir kimesne kaçıp haber verdi.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 5 minh.

Ceng oldu.

Yevmü'l-Hamîs, fî 6 minh.

Bugün cümle ordu halkı hendeğe taş ve ağaç taşıyıp doldurmağa emrolundu ve Piri Paşa'yla Kasım Paşa'nın topları atıldı.

Yevmü'l-Cum'a, fî 7 minh.

Piri Paşa topların atmağa başladı. Zîrâ bugüne gelince bunlar bir topu ıslâh eyleyip atınca kefere otuz mikdârı top havâle edip zîr u zeber ederdi.

Yevmü's-Sebt, fî 8 minh.

Ale's-seher hendek bi't-tamâm mâlâmâl olup dolması için Cezîrede mevcûd olan bende ve âzâde a'lâ ve ednâ Kal'a cânibine müteveccih oldular.

5 Metinde sehven *"927"* yazılıdır.

6 *"Büyük Üstat"* manasına Rodos şövalyelerinin başındaki kişiye *(o tarihte: Philippe Villiers de L'Isle Adam)* verilen ünvan.

[v. 754a] Yevmü'l-Ahad, fî 9 minh.

Hisâr muhâsara olunaldan beri kefere-i fecere cemîʿ pazar günlerinde Kalʿayı bayraklarıyla tezyîn edip kendiler dahi bi'l-külliyye mest ü evgâr olup bir mertebede ceng ederlerdi ki kâbil-i tahrîr değil. Bugün dahi ziyâde kıtâl-i şedîd oldu.

Yevmü'l-İsneyn, fî 10 minh.

Dîvân olup Kalʿa tedbîrin etdiler ve Ahmed Paşa Zindan Kule'yi döğmeğe ibtidâ etdi ve bir mikdâr yerin vîrân eyledi.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 11 minh.

Kara Mahmud nâm Reîs'i ki, bir mikdâr asker ile mukaddemâ İllek nâm Kalʿa fethine göndermişlerdi. *"İbtidâ yürüyüşde kendi pîşrev olduğu ecilden şakalozile*[7] *urulup şehîd oldu."* deyü haber geldi. Âhir Kalʿa dahi fetholdu.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 12 minh.

Ahmed Paşa kolunda olan hendek memlû olmağa karîb olup Hudâvendigâr, vüzerâ ve ümerânın ahvâline muttaliʿ olmak için Kapıcılar Kethüdâsı Yakub Bey'i gönderdiler.

Yevmü'l-Hamîs, fî 13 minh.

Mustafa Paşa kolunda bir lağıma od verilip bir kulle zîr u zeber oldu ve cümle ne denlü toplar varsa bir yerden atıldı. Küffâr yürüyüş ederler zannedip top u tüfenk birle âlî ceng oldu ve Hisâr üzerinden küffârın bir sancağı **[v. 754b]** ve birkaç meçi alındı.

Yevmü'l-Cumʿa, fî 14 minh.

İncirlü[8] nâm Kalʿa ahâlîsi itâat edip miftâhların getirdiler ve lağım kazılırken küffâr râst gelip bî-had neft saçdı ammâ kimesneye zarar olmadı.

Yevmü's-Sebt, fî 15 minh.

Dîvân olup yirmi beş kâdî azlolundu vilâyet-i Anadolu'dan.

Yevmü'l-Ahad, fî 16 minh.

Bir mürted câsûs tutulup ahvâl-i küffârdan istifsâr olundukda; *"Sâbıkâ od verilen lağım havâya perrân oldukda cemiʿ Hisâr dâiresinde olan lağımlara od verilip yürüyüş ederler zannedip İç Kalʿaya revân olup sehel zamân geçmedin defʿî yerlü yerlerine gelip cenge şürûʿ eylediler."* deyü haber verdi.

7 Çakaloz da denilen ve çakıl taşı atan bir çeşit savaş topu.
8 İncirli Adası, Nisi Nisyros (Yunanistan).

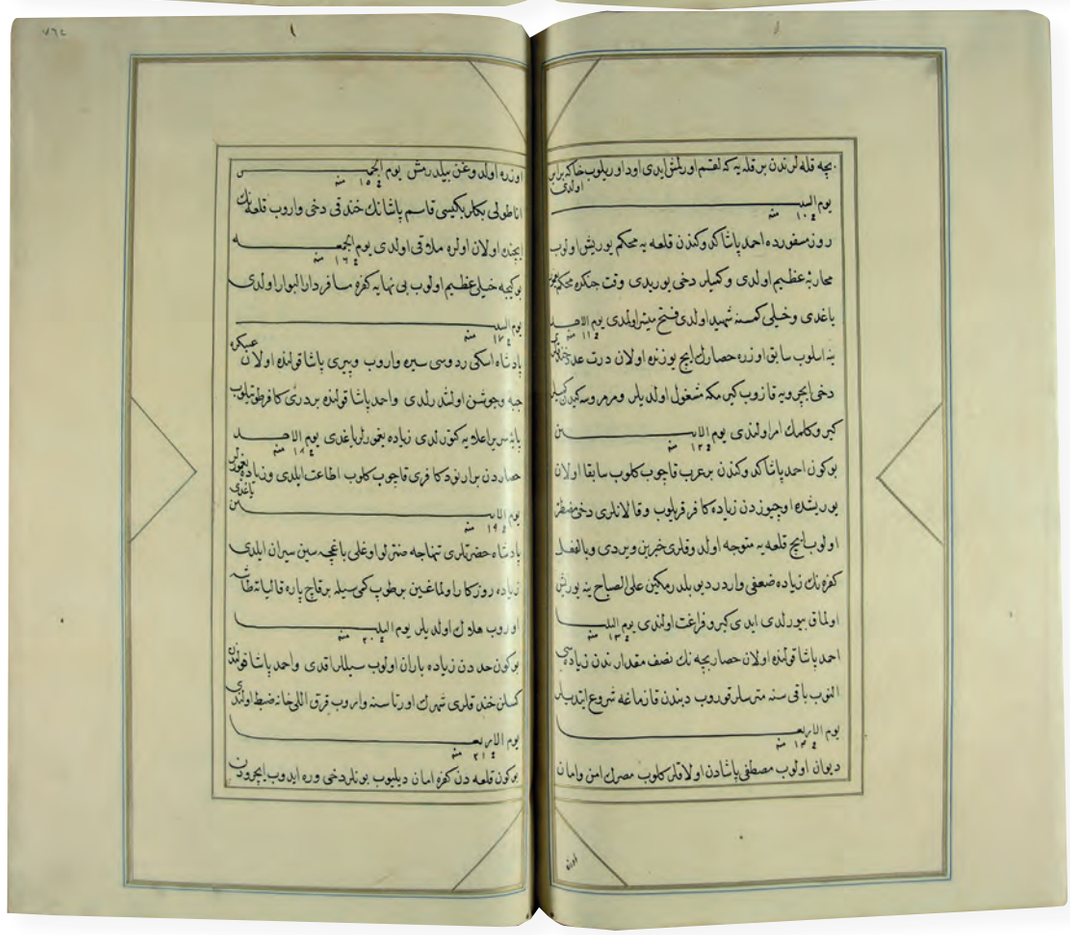

Yevmü'l-İsneyn, fî 17 minh.

Küffâr-ı hâk-sâr toprak ardında duran Müslimânları helâk etmek kasdına havâyî top ihtirâʿ eyledi.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 18 minh.

Hâlî.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 19 minh.

Bugün Mustafa Paşa hazretleri kolunda olan iki aded lağıma od verilip ve cemîʿ toplar bir yerden atılıp yürüyüş kasdeylediklerinde baʿzı kimesneler varıp Kalʿaya dâhil olup ve hisâr-peçeye dahi nice âdem girip ardı eşilmemek ile hayli kimesne şehîd oldu, sâirleri beri cânibe **[v. 755a]** gelip mülâkî oldular. Zikrolunan lağımların seng ü çûbu[9] ayyûka çıkıp tedrîcle hendeğe inip temâşâlar eyledi ve küffâr-ı hâk-sâr bugünden mancınık teʾlîf edip hayli âdem helâk eyledi.

Yevmü'l-Hamîs, fî 20 minh.

Saâdetle süvâr olup Eski Rodos'u seyrân eylediler. Ahmed Paşa kolunda sürülen dağı iki şık etdirip mâbeynde toplar vazʿ edip Kalʿayı dibinden yıkmağa başladı. Bu kaziyye olurken Topçubaşının ayağı mecrûh olup ol darbdan ertesi fevt oldu. Bölük halkı ve sâir ehl-i hiref cümleten Ahmed Paşa kolunda hendeğe muâvenet için varmak emrolundu.

Yevmü'l-Cumʿa, fî 21 minh.

Toprak başından baʿzı Müslimânlar kefere vü fecereye; *"Abes yere azâb çekeceğinize versenize; biz hod almayınca gitmeziz."* dediklerinde; *"Abes yere siz zahmet çekersiz; bu Kalʿayı siz alamazsız."* deyü cevâb verirler imiş.

Yevmü's-Sebt, fî 22 minh.

Gece ve gündüz berâber olduğu gündür. Ehl-i İslâm Kalʿanın top u tüfenk ile fethi düşvâr belki muhâl idüğün fehmetmeğin Mustafa Paşa kolundan kırk elli nefer gâzîler hendeğe girip hisâr-peçeyi dibinden kazmalar ve külünkler ile yıkmağa ibtidâ eylediler ve Ahmed Paşa kolundan dahi kezâlik yıkmağa mübâşeret eylediler.

Yevmü'l-Ahad, fî 23 minh.

Dîvân olup Kalʿanın fethi bâbında meşveret olundu.

9 Metinde *"çöpü"* şeklinde yazılıdır.

[v. 755b] Yevmü'l-İsneyn, fî 24 minh.

Kasım Paşa'nın iki lağımın bulup kâfir ibtâl eyledi.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 25 minh.

"Gece ile Müslimânlar hendeğe girmesin." deyü küffâr çıra tomruklarına envâ'-ı ilâclar eyleyip od verip Müslimânlar üzerine pertâb eder oldular.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 26 minh.

Bugün Ahmed Paşa kolundan iki aded lağıma âteş verilip yürüyüş etmek kasdeylediklerinde etrâfdan muâvenet olmamağla geri fethi müyesser olmadı ve zikrolunan lağımların taş ve toprağı havâya perrân olup aşağı avdet etdikde bizden yüz elli mikdârı âdem helâk eyledi ki yürüyüş kasdına toprak ardında otururlardı.

Yevmü'l-Hamîs, fî 27 minh.

Bugün Kal'a içinden bir tutsak ok ile bir mektûb atıp; *"Küffârın ahvâli diğer-gûndur, kat'â mecâlleri kalmadı."* ve; *"Hayr Bey'in gemileriyle gelen Pîr Ali nâm bahrî şahs taşrada her ne kaziyye olursa küffâra tenbîh eder."* deyü yazmış. Bugünden Ahmed Paşa bi-nefsihî teftîş etmeğe başladı.

Yevmü'l-Cum'a, fî 28 minh.

Bugün Piri Paşa kolunda bir nice Çerkes ittifâk ile gedikden içeri Kal'aya girip küffârın dört beş aded sancakların ve seğirdim mahallinde beş altı yüz **[v. 756a]** yeğseriler ile mıhlanmış bir tahtasın –ki, yürüyüşde Müslimânların ayaklarına batsın için te'lîf eylemişler– ve birkaç kürdelerin alıp yine sağ u sâlim çıkdılar. Mahzâ; *"İç yüzde hendek var mıdır görelim."* deyü girmişler. *"Hendek ve hisâr yokdur."* deyü şâyi' oldu.

Yevmü's-Sebt, fî 29 minh.

Ahmed Paşa hazretlerine ve Ayas Paşa'yla Bâlî Ağa'ya birer kaftan in'âm olundu.

Yevmü'l-Ahad, fî-selhi Şevvâl sene 928

Dîvân olup erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat cümle cem' olup yürüyüş tedârükün eylediler.

Fî-şehri Zilka'de sene 928

Yevmü'l-İsneyn, gurre-i minh.

Bugün Mustafa Paşa kolunda bir lağımı kâfirler kazıp bulmak sadedinde iken bizim lağımcılar duyup Paşa'ya haber eylediklerinde; *"Hemân od verin."* deyü emredip ol hînde vâkı'â od verilip hayli kâfir helâk oldu ve hayli gözcü yeniçeri dahi şehîd oldu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 2 minh.

Ahmed Paşa kolunda birkaç lağıma âteş verilip yürüyüş etmek kasdetmişlerdi. Lâkin lağımlar iğen eşilmeyip yine yarınki gün ki, yevmü'l-Erbiâ'dır; te'hîr olundu ve salât-ı zuhrdan tâ nısfü'l-leyle varınca cemî' ordularda münâdîler; "*Yarın ale's-seher her tarafdan yürüyüşdür. Taşıyla toprağı Pâdişâhın;* **[v. 756b]** *sâir zükûr u inâsı, mâlları, menâlleri ile yağmâ olsun, gâzîlerindir.*" deyü nidâ eylediler.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 3 minh.

Bugün kable salâti's-subh her cânibden Kal'aya yürüyüş olup üç dört sâat mikdârı azîm ceng ü cidâl olup âhiru'l-emr küffâr-ı hâk-sâr Müslimîn üzerine nice zamân âteşîn kumbaralar atıp ihrâk edip ve her tarafdan top u tüfenk ve çûb u seng üşürüp tarafeynden muhkem ceng oldu. Asâkir-i nusret-meâsir hiç vechile dâhil olmak derece-i imkânda olmadığın fehmeyleyip halâs bulan ve mecâli olan beri cânibe teveccüh eyledi. Hayli kimesne şehîd oldu.

Yevmü'l-Hamîs, fî 4 minh.

Nüzül[10] sürmek için Anadolu'ya kollar gönderildi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 5 minh.

Dîvân olup Rumili Beylerbeyisi Ayas Paşa mağdûb olup mahbûs oldu; yürüyüş günü sonra yürüdüğü için.

Yevmü's-Sebt, fî 6 minh.

Bugün Dîvân olup Ayas Paşa halâs oldu ve Beylerbeyiliği mukarrer oldu.

Yevmü'l-Ahad, fî 7 minh.

Ayas Paşa cemî' Rumili askeri ile Piri Paşa gediğine varmak emrolundu; Piri Paşa'nın ayakları zahmet edip marîz olduğu için.

[v. 757a] Yevmü'l-İsneyn, fî 8 minh.

Bugün Kal'adan Moralı bir topçu kâfir çıkıp gelip itâat eyledi ve İslâm'a geldi. "*Sâbıkâ olan yürüyüşde bir beyleri cehenneme mülâkî olup bir beyleri dahi mecrûhdur ve üç yüz mikdârı kefere ol gün toprağa düşüp ve Topçu ve Tüfenkçi Başısı dahi mecrûhlardır.*" deyü haber verdi. Mezbûra hil'at verilip istimâlet olundu ve hufyeten cerehordan ve yayadan birkaç şahsı öte yakaya geçirdikleri için on beş gemicileri serenlerde salb eyledi.

10 Metinde "نزول" şeklinde yazılıdır.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 9 minh.

Devletli Pâdişâhın bir oğlu vücûda geldiği haberi gelip şenlikler olup nevbet-i şâhî çalındı.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 10 minh. İbtidâ'-i Teşrîn-i Evvel

Kızılbaş tarafından âdem gelip iki baş getirdiler.

Yevmü'l-Hamîs, fî 11 minh.

Bugün İç Kal'a ki, Frenk Hisârı demekle ma'rûfdur; toplar kurulup döğülmeğe ibtidâ olundu.

Yevmü'l-Cum'a, fî 12 minh.

Saâdetle süvâr olup Eski Rodos cânibin seyrân eylediler ve ziyâde kış alâmeti olmağın gemiler âhar limana gitmek tedârükün eylediler.

Yevmü's-Sebt, fî 13 minh.

Bugünden hisâr-peçeyi dibinden külünk ve kazmalar ile kazmağa başladılar.

Yevmü'l-Ahad, fî 14 minh.

[v. 757b] Semendirek[11] döğülmekden ferâgat olunup topların çekdirip Hisâr karşısına götürdüler.

Yevmü'l-İsneyn, fî 15 minh.

Hudâvendigâr saâdetle seyre süvâr olup Ayas Paşa geri gediğine gelip Piri Paşa yine geldi.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 16 minh.

Bugün vakt-i asrda Ahmed Paşa kolundan hisâr-peçeye gemi palamarları bağlayıp toprak başından iki bin mikdârı ehl-i İslâm zor eyleyip gülbâng ü tekbîr ile hayli yerleri zîr u zeber eylediler. Ba'dehû kat'â tahammül etmeyip asıl duvar dibin kazmağa şürû' etdiler ve hisâr-peçeye bayrak dikilip Hisâra muttasıl kullelerden birini darb u harb ile alıp zabt eylediler.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 17 minh.

Bugün geceli gündüzlü ceng olup Ayas Paşa kolunda bir lağıma nısfü'l-leylde od verilip bir mikdâr yerin harâb eyledi.

11 Muhtemelen "*mendirek*" kastedilmektedir.

Yevmü'l-Hamîs, fî 18 minh.

Mustafa Paşa kolunda olan hisâr-peçeye yürüyüş etdiler.

Yevmü'l-Cum'a, fî 19 minh.

Bugün Tahtalu[12] nâm Kal'a keferesinden iki nefer câsûs kâfir tutuldu; "*Frengistân'dan Kal'aya bir kayık geldiği ve an-karîb küffârın donanması gelir.*" deyü haber verdi.

Yevmü's-Sebt, fî 20 minh.

[v. 758a] Dîvân olup Diyâr-ı Mağrib Kapudanı ile Mağrib'den gelen Elçi el öpüp pîşkeş çekdi ve hendeğe top atmağa hâyil olan kullelerden bir kulleye küffâr iç yüzden birkaç top kurup yıkıp bugün hendeğe girip çıkanlardan elli altmış nefer âdem şehîd eyledi. Ammâ ehl-i İslâm aslâ ve kat'â küffârın top u tüfengine iltifât etmeyip cân u dilden duvarı kazıp yıkmağa meşgûl oldular.

Yevmü'l-Ahad, fî 21 minh.

Piri Paşa tenhâ, kapıya gelip Pâdişâh ile ba'zı kaziyye müşâvere eyledi ve tekrâr Mustafa [Paşa] kolunda olan hisâr-peçeye yürüyüş olup bir mikdâr yerin alıp zabt eylediler ve Yeniçeri Ağası Bâlî Ağa mecrûh oldu ve Piri Paşa Hisâr içinde kâfir yürütmemek için garârdan gedik mukâbelesinde bir kule yapdırıp birkaç top dahi çıkartdı.

Yevmü'l-İsneyn, fî 22 minh.

Hudâvendigâr devletle süvâr olup Eski Rodosluk cânibin seyreyledi ve Kal'a-i mezbûre hâkile berâber olup ibtidâdan tekrâr ma'mûr olmak emrolundu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 23 minh.

Bugün yine Piri Paşa tenhâ, Dîvâna gelip ağalar tebdîl olunup ve Eski Rodos bugünden binâ olunmağa ibtidâ olunup Defterdâr Abdüsselam ve Menteşe Beyi İskender Bey ve Karesi Beyi Okçu Sinan sancakları halkıyla binâlar üzere **[v. 758b]** mu'temed konup Ferhad Paşa'dan âdemler gelip Kızılbaş'dan bir bey dil getirdiler ve kal'a husûsu için Anadolu'dan yüz re's bârgîr getirmeğe âdemler gönderildi.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 24 minh.

Bugün ahşam vaktinde Mustafa Paşa kolunda olan hisâr-peçede bir metris yıkıp kefereye ikdâm-ı tâmla galebe etdiler. Melâîn-i mezbûre dahi karârı firâra değişip hisâr-peçeyi hâlî koyup asker-i zafer-peyker hisâr-peçeye duhûl etdiler.

12 Masari (Yunanistan).

Yevmü'l-Hamîs, fî 25 minh.

Devletli Pâdişâh saâdetle süvâr olup Cem Sultân Bâğçesi'n seyreyledi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 26 minh.

Bugün Mustafa Paşa kolunda ahşâm vaktinde bâkî kalan hisâr-peçeye yürüyüş olundu ve gece ile yine tekrâr yürüyüş olup bi-inâyeti'llâh hisâr-peçe tamâm fetholundu.

Yevmü's-Sebt, fî 27 minh.

Bugün Ahmed Paşa kolunda nısfü'l-leylde Kal'aya od uruldu.

Yevmü'l-Ahad, fî 28 minh.

Ceng-i azîm oldu.

Yevmü'l-İsneyn, fî 29 minh.

Ahmed Paşa kolunda kesip od urdukları duvar yıkıldı.

Şehr-i Zilhicce sene 928

Yevmü's-Sülâsâ, fî-gurrei minh., fî 21 Teşrîn-i Evvel

[v. 759a] Saâdetle seyre süvâr oldular.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 2 minh.

Bugün Mısır cânibinden bir kayık gelip Hayr Bey'in fevti haberin getirdi.

Yevmü'l-Hamîs, fî 3 minh.

Dîvân oldu. Ba'zı sancaklar verildi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 4 minh.

Bugün Dîvân olup Mustafa Paşa Mısır muhâfazası için Mısır'a gitmek emrolundu.

Yevmü's-Sebt, fî 5 minh.

Bugün dahi Dîvân olup ziyâde yağmurlar yağdı.

Yevmü'l-Ahad, fî 6 minh.

Mustafa Paşa destûr elin öpdü.

Yevmü'l-İsneyn, fî 7 minh.

Mustafa Paşa on beş mikdârı gemiler ile Mısır'a revâne oldu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 8 minh.

Anadolu Beylerbeyisi Kasım Paşa, Mustafa Paşa gediğine gelip kendi gediği muattal kaldı.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 9 minh.

Ceng-i azîm oldu.

Yevmü'l-Hamîs, fî 10 minh.

Anadolu beylerbeyisi askeri ile Ahmed Paşa koluna varıp toprak çekmeğe mecî eylediler ve mezkûr gedikde keferenin bir sa'b metrisin yıkdılar.

Yevmü'l-Cum'a, fî 11 minh.

Dîvân olup Ferhad Paşa'ya gelmek emrolundu ve kışlamak tedbîri olunup gemiler Marmaros[13] Limanı'na gitmek buyuruldu.

Yevmü's-Sebt, fî 12 minh. İbtidâ'-i Teşrîn-i Sânî

[v. 759b] Pâdişâh devletle süvâr olup Eski Rodos'u seyrân eylediler.

Yevmü'l-Ahad, fî 13 minh.

Hâlî.

Yevmü'l-İsneyn, fî 14 minh.

Hâlî.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 15 minh.

Kal'a-i Tahtalu'dan bir dil getirdiler. Haber soruldukda; *"Rodos keferesinden dâimâ kayık gelip bizden top u tüfenk taleb ederler."* deyü haber verdi.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 16 minh.

Kal'a beylerinden biri itâat etmek istediği için sâyiri mezkûru dört çeyrek edip her gedikde bir pâresin salb eylediler.

13 Marmaris (Türkiye).

Yevmü'l-Hamîs, fî 17 minh.

Piri Paşa dahi metris için sürdüğü toprağı Hisâr dibine iletip ve dayamaların dayayıp külünk ve kazma birle duvarı kazmağa başladılar.

Yevmü'l-Cum'a, fî 18 minh.

Bugün cümle gemiler Marmaros Limanı'na gitdiler.

Yevmü's-Sebt, fî 19 minh.

Hudâvendigâr devletle Santurluoğlu Bâğçesi'ni seyre vardı.

Yevmü'l-Ahad, fî 20 minh.

Bugün Ahmed Paşa cemî' dâiresinde olan topları çekdirip gediğe mukâbil kurdular. On altı aded be-gâyet büyük toplardır.

Yevmü'l-İsneyn, fî 21 minh.

Saâdetle süvâr oldular. Eski Rodos'a varıldı.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 22 minh.

Ahşâm vaktinde Ahmed Paşa kolunda bir kullenin dâyiresin ihâta edip **[v. 760a]** ceng-i şedîd oldu. Fethi müyesser değilmiş.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 23 minh.

Bugün İstanbul'dan iki gemi top otu geldi ve bir rencber gemisi azık getirirken küffâr kayık ile arkurı çıkıp aldı. Ammâ halkı denize dökülüp gelip selâmete çıkdılar.

Yevmü'l-Hamîs, fî 24 minh.

Ahmed Paşa kolundan bir top atılıp ehl-i İslâmdan beş altı nefer kimesne şehîd eyledi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 25 minh.

Bugün Rumili'nden ulaklar gelip: *"Erdel Bam nâm meşhûr laîn gelip Eflak içine girip zabt etmeğe mübâşeret etdiği"* haberin verdi.

Yevmü's-Sebt, fî 26 minh.

Pâdişâh devletle seyre süvâr oldu.

Yevmü'l-Ahad, fî 27 minh.

Hâlî.

Yevmü'l-İsneyn, fî 28 minh.

Bugün vakt-i asrdan tâ nısfü'l-leyle varınca muhâlif rûzgâr olup ziyâde furtunalar olup yedi pâre gemi helâk eyledi. Hayli âdem gark oldu. İkisi kadırga idi; birinin kırkdan ziyâde âdemi gark oldu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 29 minh.

Bugün Ahmed Paşa gediğinden ale's-sabâh üç nefer tutsak kaçıp gelip halâs oldular ve vakt-i zuhrda bir filar[14] dahi kaçıp gelip itâat eyledi ve sâbıkâ gitmeyip bunda kalan kadırgalar ve sâir gemiler dahi Marmaros'a **[v. 760b]** gitmek buyurulup revâne oldular.

Yevmü'l-Erbiâ, fî-selhi Zilhicce

Dîvân olup Kal'aya yürüyüş olmak tedârükün eylediler ve Piri Paşa gediğinden bir filar kaçıp gelip Kal'a ahâlîsinin zevâdeye ziyâde muzâyaka ve zarûretleri olduğun i'lâm eyledi.

Şehr-i Muharremü'l-harâm sene 929, fî 20 Teşrîn-i Sânî

Yevmü'l-Hamîs, gurre-i minh.

Devletli Hudâvendigâr Cem Bâğçesi'ne varıp seyreyledi ve bugün Ahmed Paşa gediğine mukâbil konulan toplar ale't-tertîb atılıp dibi kazılan asıl Kal'a duvarı ile iç yüzde ihdâs olunan dîvâr-ı cedîdi hâke berâber eylediler ve cümle asker arasında nidâ olundu ki; *"Âlât-ı harble mükemmel olup Ahmed Paşa gediğine varıla, yürüyüş etmeğe hâzır olasız."* deyü bu cânibden atılan toplar aslâ dîvârda ve evlerde karâr etmeyip şehrin nısf mikdârı yerin harâb eyledi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 2 minh.

Bugün yine sabâhdan ahşâma değin toplar yerli yerinden atılıp küffârın gözün açdırmadılar. Asâkir-i mansûre âdet-i kadîmeleri üzere temcîdden Ahmed Paşa gediğine hâzır olup ahşâma değin müterakkıb oldular; fethi müyesser olmadı.

Yevmü's-Sebt, fî 3 minh., Teşrîn-i Âhir

Ülker düşdü. **[v. 761a]** Toplar geri kemâ-kân yerli yerinden atılıp asker-i zafer-peyker yine ale's-seher Ahmed Paşa gediğine hâzır olup ve Piri Paşa kolunda Mesih Paşa Kullesi demekle ma'rûf kulleye yürüyüş etdiler; fetih müyesser olmadı. Kırk elli mikdârı âdem şehîd oldu ve bir mîrî kadırga taşa urup helâk oldu, cümle halkı gark oldu. Ziyâde yağmurlar yağdı.

14 *Şövalye.*

Yevmü'l-Ahad, fî 4 minh.

Ceng-i azîm oldu.

Yevmü'l-İsneyn, fî 5 minh.

Bugün yürüyüş olmak muayyen iken geri te'hîr olundu. Beş yüz nefer gönüllü yazılmak emrolundu ve Emîr-i Âhûr Mustafa Ağa Dîvân-ı Âlî'de min-ba'd Kapıcıbaşları ve Emîr-i Alemi tasaddur etmek buyuruldu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 6 minh.

Dîvân olup yürüyüş ahvâli müşâvere olundu.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 7 minh.

Piri Paşa kolunda sâbıku'z-zikr Mesih Paşa Kullesi ile bir gayr[i] kulleye tekrâr yürüyüş olup fetholundu ve Hudâvendigâr Sancağı Beyi askeriyle gemilere girip yürüyüş günü onlar da deryâdan yürümek emrolundu.

Yevmü'l-Hamîs, fî 8 minh.

Hâliyâ yazılan gönüllülere reîs nasb olunup ve bir mağâra içinde sekiz nefer câsûs tutuldu.

Yevmü'l-Cum'a, fî 9 minh.

Pâdişâh devletle Eski Rodos'u seyredip ve Ahmed Paşa kolunda hisâr **[v. 761b]**-peçe kullelerinden bir kulleye –ki, lağım urulmuş idi– od urulup hâke berâber oldu.

Yevmü's-Sebt, fî 10 minh.

Rûz-ı mesfûrda Ahmed Paşa gediğinden Kal'aya muhkem yürüyüş olup muhârebe-i azîm oldu ve gemiler dahi yürüdü. Vakt-i cengde muhkem yağmur yağdı ve hayli kimesne şehîd oldu; fetih müyesser olmadı.

Yevmü'l-Ahad, fî 11 minh.

Yine üslûb-ı sâbık üzere Hisârın iç yüzünde olan dört aded hendekleri dahi içeriye kazıp girmeğe meşgûl oldular ve Marmaros'a giden gemiler geri gelmek emrolundu.

Yevmü'l-İsneyn, fî 12 minh.

Bugün Ahmed Paşa gediğinden bir Arab kaçıp gelip; *"sâbıkâ olan yürüyüşde üç yüzden ziyâde kâfir kırılıp ve kalanları dahi muztarr olup iç kal'aya müteveccih*

oldukları" haberin verdi ve; "*Bi'l-fi'l keferenin ziyâde za'fı vardır.*" deyü bildirmeğin ale's-sabâh yine yürüyüş olmak buyuruldu idi; geri ferâgat olundu.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 13 minh.

Ahmed Paşa kolunda olan hisâr-peçenin nısf mikdârından ziyâdesi alınıp bâkîsine metrisler kurup dibinden kazmağa şürû' etdiler.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 14 minh.

Dîvân olup Mustafa Paşa'dan ulaklar gelip Mısır'ın emn ü emân **[v. 762a]** üzere olduğun bildirmiş.

Yevmü'l-Hamîs, fî 15 minh.

Anadolu Beylerbeyisi Kasım Paşa'nın hendeği dahi varıp Kal'anın içinde olan evlere mülâkî oldu.

Yevmü'l-Cum'a, fî 16 minh.

Bu gece hayli azîm [ceng] olup bî-nihâye kefere müsâfir-i dâru'l-bevâr oldu.

Yevmü's-Sebt, fî 17 minh.

Pâdişâh Eski Rodos'u seyre varıp ve Piri Paşa kolunda olan askere cebe vü cevşen üleştirildi ve Ahmed Paşa kolunda bir diri kâfir tutulup pâye-i serîr-i a'lâya getirildi. Ziyâde yağmurlar yağdı.

Yevmü'l-Ahad, fî 18 minh.

Hisârdan bir Arnavud kâfiri kaçıp gelip itâat eyledi ve ziyâde yağmurlar yağdı.

Yevmü'l-İsneyn, fî 19 minh.

Pâdişâh hazretleri tenhâca Santurluoğlu Bâğçesi'n seyrân eyledi. Ziyâde rûzgâr olmağın bir top gemisiyle birkaç pâre kalyata taşa urup helâk oldular.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 20 minh.

Bugün hadden ziyâde bârân olup seyller akdı ve Ahmed Paşa kolundan kesilen hendekleri şehrin ortasına varıp kırk elli hâne zabt olundu.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 21 minh.

Bugün Kal'adan kefere emân dileyip bunlar dahi vere[15] edip içeriden **[v. 762b]** iki yarar kâfir çıkıp ve bizden dahi Zağarcıbaşı ve Ahmed Paşa Kethüdâsı

15 *Vire.*

birer hidmetkâr ile ve mukaddemâ içeriden çıkıp Müslimân olan şahsı içeriye gönderdiler ve vere Mustafa Paşa gediğinden oldu ve içeriden çıkan mezbûr kilâbın biri Mîr-i Filar, biri Kapudanmış.

Yevmü'l-Hamîs, fî 22 minh.

Dîvân olup zikrolunan iki nefer kefere el öpdüler ve ikisine dahi hil'at giy[d] ürdüler ve rû-yi deryâdan karavul olan Kurdoğlu bir câsûs kayığın tutup gönderdi ve Filar Beyi, Megali Mastori ile müşâvere etmeğe içeriye gitdi.

Yevmü'l-Cum'a, fî 23 minh. Fî 12 Kânûn-ı Evvel

Bugün dahi Dîvân oldu. Bir kâfir dahi çıkıp el öpdü, hil'at giydi.

Yevmü's-Sebt, fî 24 minh.

Bugün Piri Paşa gediğinden bir kâfir çıkıp; *"Küffârın sizin ile vere edip emân dilediklerinden garaz mahzâ netîce-i hîledir. Zîrâ yardım gelmesin işitdiler, sizi bir mikdâr eğlemekle tarvanmak ümîd ederler. Hemân cenge mübâşeret eylen, göz açdırman."* deyü i'lân etmeğin Mîr-i Filar içeriye gitdi.

Yevmü'l-Ahad, fî 25 minh.

Sâbıkâ olan vere yine darb u harbe tebdîl olunup vaz'-ı sâbık üzere **[v. 763a]** her top yerli yerinden atılmağa başladı ve dün çıkan kâfire bir mikdâr akçe in'âm olundu ve hil'at verildi ve onların iki nefer kimesnesi taşrada ve bizim iki nefer âdemimiz içeride kaldı –ki, Zağarcıbaşıyla Tercümândır– ve bugün sabâhdan ahşâma değin şol denlü top atıldı ki vasfa gelmez. Hattâ küffâr-ı şakâvet-şiâr âciz ü fürûmânde olıcak tekrâr emân dileyügördü, kat'â i'tibâr olunmayıp peyâpey toplar atıldı, arası kesilmedi.

Yevmü'l-İsneyn, fî 26 minh.

Geçen gece ba'de nısfi'l-leyl birkaç pâre kâfir gemisi yüz elli mikdârı küffâr getirip kuvvet-i rûzgârla Kal'aya dâhil olmuşlar. Küffâr-ı bed-girdâr evvel-i emirden mukaddemâ ellerinden darb u harb ile alınan *"Hisâr-peçeyi alverin."* deyü havâle etmişler. Zikrolunan melâîn dahi hisâr-peçede nevbetci olanlara hücûm edip gulüvv edicek etrâfdan ehl-i İslâmdan hayli gâzî erişip muhkem ceng ü cidâl olup âkıbetü'l-emr iki diri kâfir tutulup birkaç baş dahi kesilip getirdiler ve hisâr-peçenin bir mikdârı dahi fetholundu. Mîr-i Filar tekrâr taşra çıkıp Ahmed Paşa'yla kelimât edip yine içeri gitdi ve Filar Beyi çıkdıkda Ahmed Paşa; *"Zağarcabaşı elbette taşra gönderilmek gerekdir."* deyü ikdâm etdi. Zağarcıbaşı taşra çıkdı. **[v. 763b]** Tercümân içeride kaldı.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 27 minh.

Dîvân olup ve Kapudan Balak Mustafa[16] Bey ma'zûl olup Kapudanlık Avlonya Beyi Behram Bey'e verildi. Bâis dünkü mâddedir ve Rumili'nden ulaklar gelip; *"Kral-ı Laîn iç ile yürümek kasdedip hemân âb-ı Tuna donmağa tevakkuf eder."* deyü haber verdi. Husûsâ; *"Erdel dâyimâ fesâddan hâlî değildir."* deyü haber verdiler ve; *"Uç muhâfazasında olan beyler ale't-ta'cîl Mihaloğlu yamna cem' olsunlar."* deyü hükümler gönderildi ve sâbıku'z-zikr iki kâfirin iki ellerin ve iki kolların ve burunların kesip içeriye salıverdiler.

Yevmü'l-Erbiâ, fî 28 minh.

Bugün Ahmed Paşa kolundan bir kâfir çıkıp; *"Küffârın itâat etmediklerine sebeb birbiriyle uyuşmadıklarıdır."* deyü haber verdi ve bu gece ceng-i şedîd olup ve Filar Beyi geri çıkıp Ahmed Paşa'yla söyleşip geri içeri gitdi ve Megali Mastori mezkûr Filar Beyi ile haber göndermiş ki; *"Ben devletli Hudâvendigârın kuluyın; verem*[17] *veredir. Ammâ bir bölük ehl-i inâd vardır; onlar rızâ göstermezler."* demiş.

Yevmü'l-Hamîs, fî 29 minh.

Bugün yine hisâr-peçenin bakıyyesine yürüyüş olup bir mikdâr yeri dahi fetholundu ve birkaç kâfirin başı kesilip iki nefer diri **[v. 764a]** getirdiler ve bizden bir yeniçeri şehîd olup birkaç kimesne mecrûh oldu.

Yevmü'l-Cum'a, fî-selhi minh.

Bugün üç nefer filar çıkıp gelip itâat eylediler ve; *"küffârın top otuna ziyâde muzâyakası olduğun"* bildirdi ve Hudâvendigâr Cem Bâğçesi'n seyrâna vardı ve küffâr-ı hâk-sâr bugün dahi tekrâr vakt-i asrda emân dileyip bunlar dahi iltifât etmeyip topun arasın kesmediler. Sehel zamân geçmedin feryâd edip; *"emân, emân"* deyü efgân edicek iki kâfir taşra çıkıp ve bizden iki zaîm içeri girip tekrâr vere olundu. Ammâ top u tüfenk ile ale't-tevâlî ceng oldu, *"Küffâr hud'a eder ola."* deyü ve erkâna kışlık câmeler verildi ve Megali Mastori on gün mehil isteyip elli üç nefer kefereye Mîr-i Cezîre-i İstanköy[18] olan Sir Covan nâm laîni reîs ta'yîn edip taşra rehin gönderdi ve bu gece nısfü'l-leylde cümle çıkıp on gün mühlet verildi ve Silahdârbaşı ile beş yüz nefer silahdâr üzerlerine müvekkel ta'yîn eylediler ve ta'mîr olunmağa ibtidâ olunan Eski Rodos bugün tamâm oldu.

16 BOA'daki bazı belgelerde *"Palak"* şeklinde geçmektedir.
17 Metinde "وَرَمْ" şeklinde harekeli olarak yazılıdır.
18 Kos, Cos, İstanköy (Yunanistan).

Şehr-i Safer sene 929

Yevmü's-Sebt, gurre-i minh., fî 20 Kânûn-ı Evvel

[v. 764b] Dîvân olup şehir keferesi mün'imlerinden üç nefer küffâr Dîvân-ı Âlî'ye gelip; *"Şimdiye değin itâat etmeğe rızâ göstermeyip inâd eden biz idik, el-ân cân u dilden tâbi'-i mutlak olduk."* deyü tekrâr ahidnâmeler verildi. Yine içeriye revâne oldular. Üçüne dahi hil'at verildi. Ferhad Paşa ile olan yeniçeriler Sekbanbaşı ile bugün gelip ordu-yı hümâyûna vâsıl oldu.

Yevmü'l-Ahad, fî 2 minh.

Küffâr-ı hâk-sâr asker ile alışveriş edip cemî' ordular kefere ile mâlâmâl oldu.

Yevmü'l-İsneyn, fî 3 minh.

Dîvân olup ve ba'de'd-Dîvân yümn [ü] ikbâlle süvâr olup Cem Bâğçesi'n seyrân eylediler ve vakt-i zuhrda şehir keferesinden dört nefer kâfir gelip; *"Bizi cebren kürekçiliğe yazmak isterler."* deyü şikâyet eylediler.

Yevmü's-Sülâsâ, fî 4 minh.

Ahmed Paşa, Kethüdâsı Bayezid Çelebi ile Kapıcılar Kâtibin tutsaklar ahvâlin teftîş edip bend ü zindândan halâs için içeriye gönderdiler ve kefereye muâvenet için otuz nefer kalafatçı verdiler. Bugün cemî'-i ekâbir ü esâgır Kal'a temâşâsına vardılar ve büyük karaka ve sâyir bile gidecek gemilere küffâr muttasıl esbâbın taşıyıp koymak üzere oldular.

[v. 765a] Yevmü'l-Erbiâ, fî 5 minh.

Bugün tutsakların ekseri Kal'adan taşra çıkıp ordular kefere-i fecere tutsakları ile mâlâmâl oldu ve Piri Paşa ve Ahmed Paşa kollu kolundan Kal'anın içine girdiler ve Yeniçeri Ağası Bâlî dahi yüz elli nefer yeniçeri ile içeri girdi.

Yevmü'l-Hamîs, fî 6 minh.

Bugün bi-inâyeti'llâh vakt-i zuhrda devletli Hudâvendigâr nâm-ı şerîfine Kulle-i Arab'da hünkâr müezzinleri ezân okuyup ve yeniçerinin kızıllı sarılı sancağını Kulle-i mezbûrede dikip ve bir nice def'a nevbet-i şâhî çalınıp şenlikler oldu ve Ferhad Paşa dahi deryâdan ubûr edip gelip orduya mülâkî oldu ve Kal'anın her köşesinde sadâ-yı *Allâh Allâh* ile gülbâng-ı Muhammedî âfâkı tutdu ve zikrolunan sancağı otağ-ı hümâyûndan Kulle-i mezbûreye gelince gülbâng ü tekbîr ile ve tabl ü nakkâre ile çala çala getirdiler ve Pâdişâh saâdetle Eski Rodos'u seyreyledi ve yolda üç nefer kefere Kal'adan çıkıp

köylerine giderken Hünkâr râst gelip bir mikdâr in'âm eyledi ve taşrada rehin olan kefereye icâzet verilip içeriye revâne oldular.[19] [20]

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

"Rodos Kuşatması"
Arifî, *Süleymanname*, TSMK, Hazine, no.1517-143a

19 Metnin bundan sonraki bölümü **(v. 765a–767b)** seferden dönülürken uğranılan konaklarla ilgili olduğu için çeviri metne dâhil edilmemiştir.

20 Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi'ne ait olarak hazırlanmış olan bu ruznamçenin bir nüshası da Viyana Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kısmı no. 327'de bulunmaktadır. Bk. M. Akif Erdoğru, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi Ruznamesi", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XIX, S. 1, 2004, s. 55-71.

"Rodos Kuşatması"
Arifi, *Süleymanname*, TSMK, Hazine, no.1517-149a

23

Rodos Fetihnamesi

Rodos Kalesi ve ona bağlı daha birçok kalenin fethedildiği ve hac yolunun güvenli hâle geldiği, bu fethin halka duyurularak, şenlikler yapılıp, devletin ve saltanatın devamı için dualar edilmesi hususlarında Bursa kadısına gönderilen fetihname.

20-29 Aralık 1522

[v. 768b] *Mahmiyye-i Bursa Kâdîs'na vârid olan Kal'a-i Rodos fetihnâmesidir.*

Akzâ Kuzâti'l-müslimîn, Evlâ vülâti'l-muvahhidîn, Ma'denü'l-fazli Ve'l-yakîn, Hüccetü'l-hakkı Ale'l-halkı Ecma'în, Vârisü Ulûmi'l-enbiyâ'i Ve'l-mürselîn, El-mahsûsu Bi-mezîdi Avâtıfi'l-Meliki'l-Muîn, Mevlânâ Abdülkadir –dâmet fezâilühû– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olcak Ma'lûm Ola ki:

İbtidâ'-i zuhûr-ı tebâşîr-i Saltanat-ı zafer-encâm ve iftitâh-ı sudûr-ı menâşîr-i Hilâfet-i nusret-ihtitâmımdan ilâ-hâzihi'l-eyyâm te'yîd-i inâyet-i bî-nihâyet-i Melik-i Nasîr ve tevfîk-ı hidâyet-i bî-gâyet-i Fettâh-ı lâ-nazîr ki; *"Bi-yedihi'l-mülkü ve hüve alâ-külli şey'in kadîr."*[1] kâffe-i himmet-i âlî-nehmet-i Pâdişâhânem a'lâm-ı âlî-makâm-ı dîn-i metîn *–lâ-zâlet mansûbeten ilâ-yevmi'd-dîn–*[i] feth ve ref'-i âsâr-ı küfr ü zulm-i[2] zaleme-i zulmet-âyîni **[v. 769a]** kal' u kam' etmeğe masrûf u mebzûl olup ve ale'd-devâm samsâm-ı cidd ü ictihâd ve şemşîr-i gazv ü cihâd dahi hâmme-i âmme-i ecsâd-ı fesâd-nihâd-ı küffâr-ı bed-girdâr üzere maf-sûl ü meslûl olmak âdet-i hasene-i şâhâne ve sünnet-i marzıyye-i hüsrevânem olduğu sebebden teshîr u istihlâs-ı Kal'a-i Rodos-ı menhûs için esbâb-ı kıtâl ve ebtâl-i ricâl ile mâlâmâl bâd-seyr u kûh-misâl sefâyin ü merâkib ile düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, müessisü kavâidi'd-devleti ve'd-dîni ve'd-dünyâ Vezîrim Mustafa Paşa'yı *–dâmet maâlihi–* mukaddemâ irsâl edip ben dahi refîk-ı tevfîk-ı *"Ve'llezîne câhedû fînâ le-nehtediyennehüm sübülenâ ... el-âye."*[3] murâfakati ile Dâru's-Saltanati'l-Aliyye mahrûse-i Kostantıniyye'den Üsküdar'a mürûr u ubûr etdiğim gibi âftâb-ı râyât-ı feth-âyâtım iki gün bir menzilde karâr etmeyip muttasıl yürüyüp ve müşârun-ileyh Mustafa Paşa dahi fermân-ı kazâ-cereyânım üzere zikrolunan gemiler ile bâl-i ikbâl ü şehper-i zaferi açıp; *" ... ve cereyne bihim bi-rîhin tayyibetin ... el-âye."*[4] mûcebince nusret bâdının önüne düşüp meşyen ale'l-hâmmi lâ-ale'l-akdâm nice eyyâm gidip âhir muvâfık rûzgârile mecma'-ı muhâlif

1 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mülk Suresi 67/1. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Mutlak hükümranlık elinde olan Allah**, yüceler yücesidir **ve onun her şeye gücü yeter**."*

2 Metinde *"zulm ü"* şeklinde yazılıdır.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/69. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Bizim uğrumuzda mücahede edenlere gelince elbette biz onlara yollarımızı göstereriz** ve şübhesiz ki Allah her hâlde muhsinlerle beraberdir."*

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûnus Suresi 10/22. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Sizi karada ve denizde yürüten Allah'tır. Bulunduğunuz gemi, içindekileri **güzel bir rüzgârla götürürken** yolcular neşelenirler; bir fırtına çıkıp da onları her taraftan dalgaların sardığı ve çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları anda ise Allah'ın dinine sarılarak, 'Bizi bu tehlikeden kurtarırsan ant olsun ki şükredenlerden oluruz.' diye ona yalvarırlar."*

rûzgâr olan cezîre-i Kal'a-i mezbûreye vusûl bulup dahi hemân gemilerde olan askeri ve topları ve sâyir âlât-ı darb u harbi ihrâc edip ve müsâra'at-i akdâm-ı ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı tamâm ile ben dahi menâzil **[v. 769b]** ü merâhil tayy edip erişmekde iken âyîne-i celiyye-i hüsn-i tedbîrimde mukarrer olan rây-ı savâb-nümâyım muktezâsınca düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, fâris-i meydân-ı şecâat, mübâriz-i meârik-i celâdet Vezîrim Ahmed Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ maâliyehû–*yu râyât-ı zafer-âyâtımdan akdem irsâl eyleyip müşârun-ileyh dahi fermân-ı vâcibü'l-iz'ânım üzere hemân pâ-yi azmi rikâb-ı hazme basıp iki üç menzil yer kalıp cezîre-i mezbûreye vâsıl olduğu gibi cibilletinde olan celâdet ü merdâneliği ve şehâmet ü ferzâneliği zuhûra getirip hüsn-i tedbîr u firâseti birle netîce-i fethin tertîb-i mukaddemâtına nasb-ı nefs edip Hisâr-ı mesfûrun muhâsaraya münâsib olan yerlerini görüp dahi müşârun-ileyh Mustafa Paşa'yla ve emîru'l-ümerâi'l-ızâm Rumili Beylerbeyisi Ayas Paşa ve Anadolu Beylerbeyisi Kasım Paşa *–dâme ikbâlühümâ–* ve mefharu'l-emâcid ve'l-ekâbir Yeniçeri kullarım Ağası Bâlî *–dâme ulüvvuhû–* ile ve yanlarınca bile olan Rumili ve Anadolu askeri ile ve yeniçeri kullarım ile def'aten Hisârı kuşadıp esbâb-ı kârzâ[r] ve edevât-ı gîr u dârı her cânibden kurup ceng ü cidâlde iken elviye-i nusret-şiârımla ben dahi livâ-yı Menteşe'de Marmaros nâm iskeleye gelip dahi bir gün ale's-sabâh mellâh takdîr-i fülk-i felekin nûrânî bâdbânını keşfetdiği sâat **[v. 770a]** hûrşîd-i sıfat-ı saâdet ü haşmet ile keştî-i hilâl-hey'ete asker-i sitâre-şümârımla süvâr olup cezîre-i mezbûreye –ki, tulû'-i a'lâm-ı İslâmdan akdem tâ bu deme gelince havâfir-i huyûl ve lemeât-ı süyûf-ı selâtîn-ı nâmdârdan pîrâmûn-ı kûh u hâmûnu mestûr ü masûndur– ubûr edip dahi Hisâra havâle-i hıyâm-ı gerdûn-kıyâmım şeref verdiği mahalle nüzûl-i iclâl ve hulûl-i ikbâl vâkı' oldukdan sonra Hisârın cânib-i şarkîsini dahi düstûr-ı a'zam, müşîr-i efham, mükemmilü mesâlihi'l-âlem Vezîr-i A'zam Pîr Mehemmed Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ maâliyehû–* ba'zı Rumili ve Anadolu sancakları beyleriyle ve sipâhîleriyle ve ba'zı yeniçeri kullarım ile ve mahrûse-i Mısır cânibinden gelen Çerâkise ve gönüllü tâifesi ile muhâsara edip ve bi'l-cümle Kal'a-i mezbûre-i Rodos'un –ki, mâdde-i ızrâr-ı müsâfirân-ı bihâr ve illet-i sefk-i dimâ'-i tüccâr u züvvâr olup ibtidâ'-i zuhûr-ı dînden ilâ-hâze'l-hîn gurûr-ı istihkâm-ı mahâll ve vüfûr-ı edevât-ı kıtâl ile sûret-i husûl-i temellükü nazar-ı hayâlde imtinâ' u farz-ı muhâl ile mevsûf u men'ût ve hasânet ü metânetinin keyfiyyeti ta'bîrinde ukûl-i ukalâ âciz ü mebhût olup der u dîvârının tûl ü arzı takdîrinde hıred-i hurde-bîn-i hukemâ kâsır u hâyirdir; hendeğinin gavri ibret-nümâ-yı vehm-i dûr-bîn ve cevsakının devri gayret-fezâ-yı çarh-ı berîn **[v. 770b]** [ve] küngüre-i bârûsu efser-i âftâba hem-ser ve kullesinin kellesi menzil-i simâke berâber olup ve içinde olan abede-i asnâm ve anede-i İslâmın basar-ı bî-basîretlerinde selâtîn-ı meşârık u meğâribin kâsîleri mihrâk-ı lâ'ib görünüp bunca mâh ü sâlden beri hiçbir pâdişâh-ı kal'a-güşâ vü kişver-gîr âyîne-i zamîrinde vech-i teshîrini görmek müyesser olmayıp bu hâletle hasretü'l-mülûk olup kalmışdır– cümle-i etrâf u aktârı asâkir-i nusret-makrûnumla –ki, *" ... türhibûne bihî adüvva'llâhi ve adüvveküm ... el-âye."*[5] vasl-ı nâtıklarıdır– memlû vü meşhûn olup her cânibinden çok çok asker-i nusret-fevc ü deryâ-mevc sevk olunup mevâzı'-ı adîdeden sâika-girdâr toplar kurulup âvâze-i dâr u gîr dervâze-i çarh-ı esîre erişdirilip her topun nerre fîl bel sûr-ı İsrâfîl gibi âvâz-ı vâcibü'l-ihtirâz ve mûcibü'l-ihtizâzını istimâ' edenlere; *" ... yec'alûne esâbi'ahüm fî-âzânihim mine's-savâ'ıkı hazere'l-mevt ...el-âye."*[6] fahvâsıyla kemâl-i dehşet ü haşyet müstevlî

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enfâl Suresi 8/60. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve cihad için beslenen atlardan hazırlık yapın,* ***onunla hem Allah düşmanını korkutursunuz hem sizin düşmanınızı*** *hem de onlardan başka diğerlerini ki onları siz bilmezsiniz, Allah bilir ve Allah yolunda her ne masraf verseniz ecri size tamamen ödenir, hiç de ziyan etmezsiniz."*

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/19. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir.* ***Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar.*** *Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."*

olurdu ve havâyî toplar dahi şahîn-i bülend-pervâz gibi ol nâkeslerin ser-i bî-devletleri üzere biri suûd ve biri hübût edip subh u şâm bâm-ı âsmândan başlarına taş yağardı; ceng ü âşûb sehminden ve tüfeng ü top vehminden burcları üstünde bedenlerden gayri bir kâfir başın kaldırmağa cânı yoğidi ve'l-hâsıl bu tarîkıle ale't-tevâlî nice eyyâm ü leyâlî gurre-i garrâ-yı sabâhdan **[v. 77a]** turre-i mutarrâ'-i revâha değin ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olup lâkin ebvâb-ı fütûh geri aslâ meftûh olmamağın âhir; *"Himmetü'r-ricâli takla'u'l-cibâl."* muktezâsınca Kal'a-i mezbûrenin üzerine kûh-misâl topraklar sürülüp burclar binâ olunup ve hendek u esvâk kesilip hendeğinin üzerine varılıp atbâk-ı kusûr ve büyût-ı dü'ûrunun üzerine havâle olup dahi sene semân ve ışrîn ve tis'a-mie Zilka'de'sinin üçüncü gününde bir def'a yürüyüş kılınıp tarafeynden teber ü tüfek bârân u tekrek gibi yağdırılıp asâkir-i cerrâr-ı nusret-şiâr seyl-i kûhsâr gibi Hisâr dîvârları üzerine akıp hücûm kılıp ve ba'zı kullelerine ve dîvârlarına dahi lağımlar kılınıp od verildikde; *" ... [İnne] zelzelete's-sâ'ati şey'ün azîm. el-âye."*[7] deyü ol berk Hisârın bedeni berg-i hazân gibi lerzân olup evc-i teraffu'da olan serkeş kulleleri; *"Fe ce'alnâ âliyehâ sâfilehâ ... el-âye."*[8] mûcebince tevâzu' belin büküp ve mâdde-i istizhârları olan muhkem dîvârları dahi rûz-i rüstehîz-i *"Ve tekûnü'l-cibâlü ke'l-'ihni'l-menfûş. el-âye."*[9] misâli yıkılıp târ-mâr oldu. Ammâ geri dâhilinde olan küffâr-ı melâîn-i bed-âyînin tevâfür-i merd-i neberd ve tekâsür-i aded-i uded birle ser-i pür-şürûrlarında gurûrları zâyil olmayıp; *" ... ve zannû ennehüm mâni'atühüm husûnühüm ... el-âye."*[10] guzât ü kümâtın üzerlerine seng ü çûp ve kunbara vü topdan gayr-i mahsûb geri bulduğunu atıp **[v. 77b]** bu tarîkıle isyân u tuğyânları her ânda mütezâyid olup kadem-i taannüd ü temerrüdü dahi dâmen-i itâat ü takayyüde çekmek kat'â mümkin ü mutasavver olmadı. Lâkin andelîb-ihlâs-ı kâmil şâh-sâr-ı dil-i meserret-hâsılımda; *" ... İste'înû bi'llâhi va'sbirû inne'l-arza [li'llâhi] yûrisühâ men yeşâ'. ... el-âye."*[11] mefhûm-ı beşâret-inşâsını dâimâ müterennim olup ve mülhim-i turuk-ı tevfîk-ı kerîme-i nusret-zamîme-i *" ... Tahsebühüm cemî'an ve kulûbühüm şettâ ... el-âye."*[12] fahvâsıyla müşkil-i zamîr-i rûşen-tedbîrimi hall ü keşf kılıp; *" ... fe izâ dehaltümûhü fe inneküm gâlibûn ... el-âye."*[13] müjdesin dahi cümle-i asâkir-i nusret-iltimâ'ıma istimâ' etdirmeğin yevmen fe yevmen tahrîb ü ta'zîbleri; *" ... Lâ yuhaffefü anhümü'l-azâbü ve lâ hüm yunzarûn. el-âye."*[14] mazmûnu ile teza'uf u tezâyüdde olup top u tüfenk cünûd-i mücennede[nin]; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedeh ... el-âye."*[15]

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hac Suresi 22/1. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey insanlar! Rabbinizden sakının. **Doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir.**"*

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik.** Tepelerine de balçıkdan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık."*

9 *"Dağlar da atılmış renkli yünler gibi olacaktır." Kur'ân-ı Kerîm*, Kâria Suresi 101/5.

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; **onlar da zannettiler ki kendilerini** Allah'tan **koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları**. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/128. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Musa milletine: '**Allah'tan yardım dileyin ve sabredin; yeryüzü şüphesiz Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar**; sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.' dedi."*

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/14. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Onların, hepsi birden sizinle savaşmazlar, ancak müstahkem yerlerde yahut da surların ardında çarpışırlar; onların gücü kuvveti, aralarında çetindir, **onları bir topluluk sanırsın ama gönülleri dağınıktır, ayrı ayrıdır**; bu da akıl etmez bir topluluk olmalarındandır."*

13 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mâide Suresi 5/23. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Korkanlar arasında bulunan, Allah'ın nimete erdirdiği iki adam: 'Üstlerine kapıdan yürüyün, **oradan girerseniz şüphesiz galip gelirsiniz;** eğer inamyorsamz Allah'a güvenin.' demişlerdi."*

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/162. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Onlar ebediyen [lânet] içinde kalırlar. **Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır.**"*

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Yazılı olan kısmın meali: *"**Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!** ..."*

mefhûmunu gûş-i bî-hûşlarına muttasıl ulaşdırıp ve mezkûr toprak üzerinden ve hendek kenârından geri ejde[r]hâ-peyker toplar kurulup ve dehlîzler ile handağının içinden dîvârının altına girilip temelinden kazılıp hisâr-peçesinin ve nefs-i dîvârının hayli yerleri serâser hâke berâber bi'l-külliyye münhedim olup müfettihu'l-ebvâb-ı *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ."*[16] muâveneti ile ebvâb açılıp ve hâdî-i *"Üdhulûhâ bi-selâmin âmînîn. el-âye."*[17] delâleti ile hemân büyût ü esvâkının içine girilip yasadıkları hendekleri **[v. 772a]** ve metrisleri bozulup yıkılmağın işbu sene tis'a ve ışrîn ve tis'a-mie Muharrem-i muhtereminin Onuncu günü yevm-i âşûrâda bir def'a yürüyüş kılınıp; *"Yevme yağşâhümü'l-azâbü min-fevkıhim ve min-tahti ercülihim ... el-âye."*[18] muktezâsınca bârân-ı sihâm ve tîr-i belâ-yı[19] kahr [u] intikâm geri ol bed-nâmların üzerlerine yağıp topların dûd-ı şerer-âlûdu ayyûka su'ûd edip hurûş-ı cüyûşdan tuyûr u vuhûşun hûşu gidip dü'ûr u kusûrları harâb ü yebâb ve menâzır u masâdırları pür-türâb kılınıp nazîri ve adîli olmayan tâkları ve atbâkları eğerçi yıkılıp hâk-i hakîr-i zelîle berâber olup ammâ hareketü'l-mezbûh mânendi pâ-yı taannüdü geri salıp ve; *"El-garîku yeteşebbesü li-külli şey'."*[20] mûcebince cân-ı nâ-sipâsları hirâsından dest-i tetâvüllerini her nesneye sunup âteş gibi serkeşlik etdikleri sebebden leheb-i gazab-ı hamiyyet-i kahramânî iştiâl bulup zenbûr-ı belâ gibi her tarafdan geri bilâ-te'hîr tüfek ü tîr ve sâyir edevât-ı dâr u gîr üşürülüp top taşları nicesinin kaddini çevgân gibi ham ve gûy-i galtân gibi başını havâya perrân eyleyip mevc-i hâne-i belâ üzerlerine bir vechile istîlâ buldu ki endîşe-i inâd-pîşeleri onun def'ini muhît olamayıp kesret-i tezelzülden ol gürûh-ı pür-tebâh ü şeyâtîn-iştibâh hisâr-ı nâ-pâydârları ile lücce-i ummânda kalmış keştî-i sergerdâna döndüler. Âhiru'l-emr bu hâl-i musîbet-meâlden **[v. 772b]** küffâr-ı pür-dalâlin cihân deyri başlarına yıkılıp çanlarına od tıkılıp bütleri sınup her biri neheng-i cûybâr-ı kârzâr iken sûsmâra belki mûr-ı bî-mikdâra dönüp hısn-ı hasîn-ı istîmâna girmeyince pençe-i kahrdan halâsa dermân yok idüğün bilip bi'z-zarûre asıl muktedâları olan Megali Mastori sâyir yarar sipâhîleri ile ve filarları ile erkân-ı devlet-i nasafet-şiâr ve a'yân-ı saltanat-ı mekrümet-disârımın dahi zeyl-i şefâatlerine yapışıp kar'-ı bâb-ı emân ve recâ'-i afv u ihsân edip Kal'anın miftâhların pâye-i serîr-i âlem-masîrime getirip teslîm eylemeğin emr-i celîlü'l-kadr-i Murtazavî ki; *"İzâ kadirte alâ-adüvvike fe'c'ali'l-afve şükran li'l-kudreti."*[21] muktezâsınca ulüvv-i himmet-i şâhâne ve sümüvv-i âtıfet-i Pâdişâhânemden mezkûrların çeng-i cengden halâs bulan keferesinin cânlarına ve mâllarına ve evlâd ü ıyâllerine emân-ı şerîfim ihsân olunup dahi tâife-i re'âyâsı sâyir memâlik-i mahrûsem re'âyâsı gibi yerlü yerinde geri marzıyyü'l-bâl ve mahmiyyü'l-ahvâl olduklarından sonra ol menhûs-ı devlet-ma'kûs ü râyet-menkûsların ellerinde mahbûs ü me'yûs olan Müslimân esîrlerinden kayd-ı hayâtda olan sagîr u kebîr ve bernâ vü pîrleri kaç nefer ise bi-esrihim kayd-i esrden halâs olup âzâd kılındılar ve el-hamdü li'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl bunca mâh ü sâlden beri nass-ı kâtı'-ı " ... *İnneme'l-müşrikûne* **[v. 773a]**

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: ***"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik*** *ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

17 *"(Onlara):'Oraya esenlikle, güven içinde girin! (denilir)." Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/46.

18 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/55. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"O günde azap, onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından saracak*** *ve Allah (onlara):'Yaptıklarınızı (cezasını) tadın! diyecektir."*

19 Metinde *"fızen"* kelimesine *"belâ"* kelimesinin sonradan eklenmesiyle *"fîr-i belân"* şeklinde yazılıdır. Çeviri yazıda ise kelimenin anlama daha uygun düşen ve *Münşeât*'ın 1264 tarihli baskısında yazılı olan *"fîr-i belâ"* şekli tercih edilmiştir. Bk. *Mecmûa-i Münşeât-ı Feridun Bey*, C. I, 1264, s. 472.

20 *"Suda boğulan her şeye yapışıp tutunur."*

21 Hz. Ali'nin (r.a.) sözlerinden: *"Düşmanına galip geldiğinde, galibiyetin şükrü olarak onu affet."* Bk. *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali (Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü)*, çev. Aksaraylı Hasan Rızâî, Haz. Âdem Ceyhan, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Aksaray:2023, s. 56.

necesün ... el-âye."[22] fahvâsıyla ecnâs-ı encâs, envâ'-ı elvâs ehl-i küfr ü dalâl ile mâlâmâl olan Kal'a-i menî'a-i Rodos bi-inâyeti'l-Meliki'l-Kuddûs ikdâm ü ihtimâm-ı asâkir-i mutahhere-i İslâm ile tanzîf ü tathîr kılınıp; *"İnnemâ ya'muru mesâcida'llâhi men âmene bi'llâh ... "*[23] mûcebince ma'âbid-i asnâm ü evsân mesâcid-i ehl-i îmân olup ve ma'âbir ü merâsıd-ı Beytü'l-harâm dahi kefere-i fecere-i bed-nâmdan me'mûn oldu ve Kal'a-i mezbûreden gayri İstanköy ve Tahtalu ve Bodrum ve falân u filân nâm on bir kal'aları dahi umûmen cezâyir ü ma'âbirleri ve arâzî vü nevâhîleri ve levâhık u tevâbi' ve merâti' u merâbi'leri ve tilâl ü cibâlleri ile meftûh u müsahhar olup bi-cümletihâ muzâfât-ı memâlik-i mahrûsemden vâkı' oldu. *"Ve'l-hamdü li'llâhi hamden dâimen ebedâ; iz yessera li*[24] *mâ lem-yü'tihî ahadâ."*[25] Hemîşe arsa-i İslâm mencûk-ı râyât-ı feth-âyâtımdan mazbût u münevver ve asker-i mansûr u muzaffer-sıfâtıma basît-ı zemîn meftûh u müsahhar ola. Âmîn yâ Hayra'n-nâsırîn.

Eyle olsa; bu feth-i meymûn u cesîm ve teshîr-i hümâyûn u azîmi sana inbâ vü i'lâm edip hürrem u handân ve mübtehic ü şâdân eylemek için fahru'l-emâsil ve'l-akrân kulum Çâşnigîr Ahmed *–zîde kadruhû–* irsâl olundu. İnşâallâhü'l-Eazz varıp teblîğ edicek envâ'-ı şenlikler ve şâdlıklar edip şehri tezyîn kılıp etrâf u cevânibine dahi bu ahbâr-ı meserret-âsâr ve fütûh-ı behcet-şiârı **[v. 773b]** ifşâ vü i'lân eyleyip devâm-ı eyyâm-ı devlet-i kâhire ve sebât-ı a'vâm-ı saltanat-ı zâhire-i rûz-efzûnum du'âsına iştigâl gösteresin. Şöyle bilesin; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Tahrîren fî-evâili şehri Saferi'l-muzaffer sene tis'a ve ışrîn ve tis'a-mie.

Be-yurt-ı Kal'a-i Rodos

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

22 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/28. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey iman edenler! **Müşrikler ancak bir pisliktir.** Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir."*

23 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/18. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a** ve ahiret gününe **iman eden**, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan **kimseler imar eder**. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."*

24 Metinde *"ve yessera ler"* şeklinde yazılıdır. *"iz yessera li"* şeklinde okunuşu için krş. *Mecmûa-i Münşeât-ı Feridun Bey*, C. I, s. 525, 1274 ve bu kitapta da yer alan Estergon'un fethi münasebetiyle gönderilen hüküm: BOA, Bâb-ı Âsafi, Divan-ı Hümayun Sicillatı, Mühimme defterleri (A.DVNS.MHM.d), defter no. 77, hüküm no. 179.

25 *"Kimseye vermediğini bana kolaylaştıran Allah'a daima hamdolsun." Kur'ân-ı Kerîm*, Mâide Suresi 5/20. ayete işaret edilmektedir: *"Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) nimetini hatırlayın: Hani O, içinizden peygamberler çıkarmışt ve sizi hükümdarlar kılmışt ve âlemlerde hiç **bir kimseye vermediğini size vermişti**."*

"Rodos Kuşatması Planı"

Salt Arşiv, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/119997

[Erişim Tarihi: 14.10.2025]

24

Mohaç Zaferi

Macarlar üstüne düzenlenen ve halk arasında Mohaç Seferi diye meşhur olan sefer neticesinde Varadin ve İlok kaleleri ile daha birçok kalenin fethedildiğine ve kazanılan bu zafer münasebetiyle kutlama ve şenlikler yapılıp fetih haberinin her tarafta ilan edilmesine dair beylere ve kadılara gönderilen fetihname.

29 Ağustos - 7 Eylül 1526

[v. 805a] *Fetihnâme-i vilâyet-i Üngürüs-i menhûsdur ki, Kral-ı bed-fiâl-i hasâret-meâl münhezim oldukda ümerâ ve kuzât-ı memâlik-i mahrûseye irsâl olunmuşdur ve sefer-i mezbûr beyne'l-enâm Mohaç*[1] *Seferi demekle meşhûrdur.*

Çün âyât-ı kadîme-i Rabbânî ve fusûs-ı saâdet-nusûs-ı Sübhânî Tenzîl-i Azîm ve Furkân-ı Kerîm'de kıtâl-ı müşrikîn ve ta'zîb-i kâfirîn için mastûr u mübeyyen olmağın âbâ'-i kirâm u ecdâd-ı izâmımın –*enâra'llâhü berâhînehüm*– ihrâz-i mesûbât-ı gazv ü cihâd âyîn-i hidâyet-mu'tâdları olup benim dahi zât-ı Hilâfet-nisâb-ı şâhâneme her bâr Hakk'ın inâyeti zahîr ü yâver ve râyât-ı cihân-güşâ-yı hüsrevânem mukârin-i feth u zaferdir. *"Zâlike fazlu'llâhi yü'tîhi men yeşâ'ü va'llâhü zü'l-fazli'l-azîm. el-âye."*[2] Binâen alâ-hâzâ Hazret-i Vâhibü'l-atıyyâti ve'l-âmâl dergâhına rûy-mâl edip; *" ... Fe izâ azemte fe tevekkel ala'llâh ... el-âye."*[3] muktezâsınca inâyet-i bî-gâyeti İlâhiyyeye –*amme nevâlühû*– tevekkül ve sâlâr-ı rusül, hâdî-i sübül, maksûd-ı cüz' ü küll Hazret-i Muhammed Mustafa'nın –*salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû*– mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevessül edip; *"İnna'llâhe yuhibbü'llezîne yukâtilûne fî-sebîlihî saffen keenne-hüm bünyânün mersûs.el-âye."*[4] âyetinin fahvâ-yı saâdet-nümâsından hissedâr u behre-mend ve; *" ... câhidû bi-emvâliküm ve enfüsiküm ... zâliküm hayrun leküm ... el-âye"*[5] emrine imtisâlle dâreynde müsâb ü ercümend **[v. 805b]** olmak için gazâya azm ü niyyet edip küffâr-ı füccâr ve tâife-i eşrârdan fırka-i Üngürüs-i menhûs –ki, risâlet-i Seyyidü'l-kevneyne inkârla me'nûs ve dalâlet ü tuğyânla tarîka-i hidâyetden me'yûsdur– memleketi mülâsık-ı diyâr-ı dâr-ı İslâm olmağın inân-ı azîmet-i zafer-kırân-ı hüsrevânem onların üzerlerine munsarif ü mün'atıf olup mütevekkilen ala'llâhi'l-Azîzi'l-Fettâh râyât-ı zafer-necâh u elviye-i nusret-miftâh açıp asâkir-i deryâ-cûş u ummân-hurûş ve cündiyân-ı cevşen-pûşla menâzil-i baîde ve merâhil-i adîde kat' ederken bahâdırân-ı adû-şikâr ve dilîrân-ı hançer-güzârdan Rumili askeri ile peleng-i kulle-i şehâmet, bebr-i bîşe-i şecâat, safder-i dîn-perver,

1 Mohacs, Mohatsch, Mohaç (Macaristan).

2 *"Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Cum'a Suresi 62/4.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/159. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış,* ***karar verdiğin zaman da Allah'a tevekkül et.*** *Doğrusu Allah tevekkül edenleri sever."*

4 *"Doğrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, saf hâlinde çarpışanları sever." Kur'ân-ı Kerîm*, Saf Suresi 61/4.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/41. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın.* ***Mallarınızla, canlarınızla*** *Allah yolunda* ***cihad edin.*** *Eğer bilirseniz* ***bu sizin için daha hayırlıdır."***

Rüstem-i[6] meydân-ı zafer, şîr-i arîn-i rezm-i cihân-dârî ve dürr-i semîn-i bahr-i kâm-kârî el-mücâhidü li-vechi'llâh Vezîr-i A'zam ve Rumili Beylerbeyisi İbrahim Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* fermân-ı şerîfim ile bir göç ileri azîmet edip dâru'l-fethi ve'n-nasr Kal'a-i Belgrad önünde cârî olan Sava Suyu üzerinde ubûr-ı guzât-ı nusret-karîn ve mürûr-ı mübârizân-ı rezm-âyîn için fermân-ı hümâyûnum ile tertîb olunan cisr-i üstüvâr ve binâ-yı sâbitü'l-karârdan asâkir-i encüm-şümâr Cezîre-i Sirem'e geçip sahrâ vü cibâl, püşte vü tilâl muhayyem-i câh ü celâl-i asâkir-i deryâ-misâl oldukda **[v. 806a]** akablerince ben dahi ikbâl ü devlet ile ve şîrân-ı kûh-i heycâ vü hizebrân-ı kulle-i vegâ müşeyyid-i mebânî-i dîn ü devlet mümehhid-i esâs-ı izz ü rif'at vezîrlerim Mustafa Paşa ve Ayas Paşa *–dâmet maâlîhimâ–* ve emîru'l-ümerâi'l-ızâm Anadolu Beylerbeyisi Behram *–dâme ikbâlühû–* ve sâyir kapım kulları ve Anadolu dilâverleri ile azîmet-i âlî-nehmet edip Cezîre-i mesfûre zılâl-i râyât-ı saâdet-âyâtla müstes'id oldukda Üngürüs-i me'yûs-i küfr-âyînin husûn-ı hasîne vü kılâ'-i metînesinden Kal'a-i Varadin ki hasânet-i bünyân-ı pâydâr ve metânet-i esâs-ı üstüvâr ile iştihâr bulup burûc-ı hevâ-mekânı cevv-i semâya dâhil ve kulel-i âsmân-âşiyânı felekü'l-burûca mümâsil derûnu makarr-ı afârît-i küffâr u liyâm-ı füccâr-ı hâk-sâr olup seng-i râh-ı cihâd olmağın mûmâ-ileyh Vezîr-i devlet-müşîr fermân-ı kazâ-te'sîr ile kal'ı ve kam'ı için azîmet edicek Kal'anın Banı Tomor Pavli nâm Papas-ı şeyâtîn-istînâs olup asâkir-i bî-had ve sitâre-i bî-kıyâs nev'an taarruz kasdına Kal'ası önünde gürûh-ı şakâvet-şükûh cem' edip hâzır iken alâ-niyyeti'l-gazâ âhen-pûş olan yelân-ı yemm-hûrûş u dilîrân-ı deryâ-cûşun hücûmu gûş-i bî-hûşuna vusûl buldukda karârı kalmayıp Tuna'yı geçip mukâbelesinde **[v. 806b]** alaylar bağlayıp gemilerimi geçirmemek sevdâsına araba ile toplar ve darbzenler kurup bu esnâda bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ su yüzünden dahi sekiz yüz mikdârı sefâyin-i nusret-karâyin ebtâl-i ricâl ü bahâdırân-ı rezm ü kıtâl ile erişip havâlî-i hisâr berren ü bahren hıyâm-ı süreyyâ-nizâm ve fülk-i felek-kıyâm ile mâlâmâl olup sırr-ı azîz-i *"Kâtilü'llezîne lâ yü'minûne bi'llâhi ve lâ bi'l-yevmi'l-âhir ... el-âye"*[7] mesâmi'-i cünûd-ı muvahhîdine lâyih u sânih oldukda gürûh-ı enbûh-ı gâziyân ve zümre-i mübârizân-ı ma'reke-gîrân ile müşârun-ileyh Vezîr-i a'zamım kuru cânibinden Hisârın varoşuna ve gemilerim dahi su yüzünden küffâr-ı hâk-sârın toplarına ve metrisleri üzerine hücûm etdiklerinde dilâverân-ı şîr-hamle vü peleng-ceng ve bahâdırân-ı bebr-sadmet ü hizebr-âheng cehennemîlere cihân yüzün târ u teng edip Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–*nın inâyeti ile varoşunu fetheyleyip içinde bulunan merede-i hâk-sârı tîğ-ı âteş-bâr u zafer-nigârla tu'me-i şemşîr-i âbdâr edip gemilerim dahi kat'â göz açdırmayıp sâ'ika-girdâr u ra'd-âsâr toplar atıp; *" ... ve ce'alnâhâ rücûmen li'ş-şeyâtîn ... el-âye."*[8] muktezâsınca küffâr-ı melâîni ahcâr-ı cân-şikârla recm ü seng-sâr edip topların ibtâl ve alayların târ-mâr edicek Papas-ı vesvâs **[v. 807a]** tevâbi'-i nâ-sipâs ile *eyne'l-mefer*[9]-gûyân firâr ihtiyâr edip su yüzü kemâ hüve'l-murâd feth u küşâd buldukda Kal'ada olan tâyife-i tuğyân-pîşe ve anede-i isyân-endîşe; *" ... ve zannû ennehüm mâni'atühüm husûnühüm ... el-âye."* [10] Kal'alarının metânet ü

6 Zaloğlu Rüstem diye meşhur olan Fars mitolojisi kahramanı; Neriman'ın oğlu Sam'ın oğlu olan Sistan ve Zabulistan Hâkimi Zal'ın oğlu Rüstem. Fars mitolojisinde Zaloğlu Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babası. Şemseddin Sami, "Rüstem", *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. III, Mihran Matbaası: İstanbul, 1308, s. 2276.

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/29. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kendilerine Kitap verilenlerden **Allah'a ve ahiret gününe inanmayan**, Allah ve Resûlünün haram kıldığım haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen **kimselerle**, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar **savaşın**."*

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mülk Suresi 67/5. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ant olsun biz, en yakın göğü kandillerle donattık. **Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık** ve (ahirette de) onlara alevli ateş azabını hazırladık."*

9 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyâmet Suresi 75/10. ayetine işaret olunmaktadır: *"İşte o gün insan '**Kaçacak yer neresidir?**' diyecektir."*

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; **onlar da zannettiler ki kendilerini** Allah'tan **koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları**. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

hasânetine i'timâd edip ihtirâz[11] üzere olmağın cevânib-i erbaadan toplar kurulup leyl ü nehâ[r] döğülüp kulel ü burûcu âhenîn seng-i kal'a-gîrle mânend-i kefgîr olup der u dîvârı sadme-i top-ı kal'a-kûb[12] ile vîrân u harâb ve kulle vü bârûları darbe-i lağım-ı[13] bünyân-âşûb ile talan ü yebâb kılınıp gayret-i İslâm-ı saâdet-encâm ve hamiyyet-i dîn-i Seyyidü'l-enâmdan *–aleyhi's-salâtü ve's-selâm–* guzât-ı nusret-fercâm; *"Ve indehû mefâtihu'l-gaybi lâ ya'lemühâ illâ Hû ... el-âye."*[14] sadâsıyla muğtenim ve; *"Rabbenâ ve sebbit akdâmenâ ve'nsurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn. el-âye."*[15] kavline gûyâ olup câ-be-câ ümerâ'-i kibâr u küberâ'-i zevi'l-iktidârla bahâdırân-ı meydân-ı arbede ve ceng-cûyân-ı masâff u ma'reke du'â-yı müstecâb-ı ebrâr semâya su'ûd eder gibi Hisâra hücûm edip dâmen-gîr-i Kal'a-i havâ-âşiyân olduklarında içeride olan zümre-i melâîn ve fırka-i hâsirîn gediklerde âlât-ı ceng ü cidâl ve esbâb-ı harb ü kıtâl ile hâzır u müheyyâ olup gâzîlere tüfeng-i bî-direng ü harbe-i darb-âheng **[v. 807b]** ve neft ü çûb ü seng havâle edip güneş dahve-i kübrâya varınca taraf taraf ceng ü âşûb ulaşıp tâyife-i Müslimîn füccâr-ı liyâma sihâm-ı hûn-âşâm u peykân-ı ecel-peyâm ile; *" ... fe zûku'l-azâbe bi-mâ küntüm teksibûn."*[16] peygâmın inhâ ve şemşîr-i düşman-gîr-i merg-te'sîr ve sinân u tîğ u tîr-i mevt-tedbîr ile; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedetin ... el-âye."*[17] haberin inbâ eylediler ammâ ol gün takdîr-i Hayy-i lâ-yezâlîde fetholunmak mukadder olmayıp; *" ... İsteînû bi'llâhi va'sbirû ... el-âye."*[18] âyetinin mefhûm-ı saâdet-manzûmu havâtır-ı guzât-ı zafer-mir'âta lâyih olmağın tevakkuf olunup tekrâr toplar ve mevâzı'-ı adîdede lağımlar tedârük olunup mâh-ı Şevvâl-i mübârekin on yedinci günü ki, yevm-i Cum'a'dır; lağımlara âteş verildikde ol Kal'a-i âsmân-hem-ser; *"Fe ce'alnâ âliyehâ sâfilehâ ... "*[19] mûcebince hâke berâber yıkılıp her rahne-i feth-medâr ve her kûşe-i nusret-şiârından; *" ... nasrun mina'llâhi ve fethun karîb ... "*[20] alâmeti rûşen ü peydâ ve zâhir ü hüveydâ olıcak küffâr-ı hâk-sâra ru'b ü hirâs müstevlî olup nicesi haşyet-i şemşîr-i bürrân ve heybet-i tîğ u sinândan serâsime vü hayrân olup kendilerini bedenlerden aşağı perrân edip asker-i ceng-cûy ü sâ'ika-hûy dahi mecâl vermeyip her tarafdan Kal'aya koyulup melâîn-i hüsrân-âyînin zükûrun **[v. 808a]** alef-i şemşîr ve inâs ü etfâlin mahbûs ü esîr edip Kal'anın Porkolabı ve sâyir be-nâmları bir kulleye tahassun edip cenâb-ı celâlet-meâbımda kar'-ı bâb-ı istîmân etdiklerinde; *"El-afvü zekâtü'z-zafer"*[21] mûcebince mezbûrlara emân-ı şerîfim ihsân olunup yevm-i mezbûrda mübeşşir-i

11 Metinde *"ihraz"* şeklinde yazılıdır. Bu şekilde yazılışı için krş. *Mecmûa-i Münşeât-ı Feridun Bey*, C. I, 1264, s. 484.

12 Metinde *"küp"* şeklinde yazılıdır.

13 Metinde *"lakım-ı"* şeklinde yazılıdır.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/59. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Gaybın anahtarları onun katındadır. Onları ancak o bilir.** Karada ve denizde olam da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın."*

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/147. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Onların sözleri ancak, '**Rabbimiz!** Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla **ve (yolunda) ayaklarımızı sabit kıl. Kâfir topluma karşı bize yardım et.**' demekten ibaretti."*

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/39. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Öncekiler de sonrakilere derler ki: Sizin bize bir üstünlüğünüz yok ki. **O hâlde** siz de **yaptıklarınıza karşılık azabı tadın!**"*

17 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!** Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler, başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Ne oldu bu adamlara ki bir türlü sözü anlayamıyorlar!"*

18 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/128. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Musa milletine: '**Allah'tan yardım dileyin ve sabredin;** yeryüzü şüphesiz Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar; âkıbet (gelecek) Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır' dedi."*

19 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik.** Tepelerine de balçıkdan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık."*

20 *Kur'ân-ı Kerîm*, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Seveceğiniz başka bir şey daha var: **Allah'tan yardım ve yakın bir fetih.** Mü'minleri (bunlarla) müjdele."*

21 *"Af, zaferin zekâtıdır."*

feth u ikbâl; *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ."*[22] müjdesini gûş-i cihâniyâna erişdirdikde Fettâh-ı zi'l-minen –*tekaddeset âlâühû*– dergâhına hamd olunup Kal'a-i mezbûre etrâf u eknâfıyla meftûh u müsahhar olup kenâyis ü ma'âbidi cevâmi' u mesâcid olup ve ezân okunup câmi'-i şerîfinde ol gün cum'a namâzı kılınıp ba'dehû menhûs-i mezbûrun kabza-i tasarrufunda olan kılâ'-ı menîa ve husûn-ı refîasından Kal'a-i İlok ki, hısn-ı semk-bünyân ve bârû-yı felek-âşiyândır; temhîd-i sûr-ı üstüvârı merkez-i hâke vusûl [ve] her kulle-i gerdûn-kellesi evc-i havâdan küre-i eflâke duhûl edip vâdî-i hendek-ı amîkı ibret-nümâ-yı erbâb-ı ukûl olup tertîb-i bünyâd-ı sengîn-nihâdında mühendisîn-i mâhir harc-ı bedâyi' ve tanzîm-i burûc-i âsmân-urûcunda üstâdân-ı kâmil sarf-ı sanâyi' kılıp derûnu erbâb-ı küfr ü nifâk ve ashâb-ı dalâlet ü şikâk ile memlû olmağın ol Kal'a-i gerdûn-hemtânın dahi inâyet-i Hazret-i Zü'l-celâl ile –*te'âlâ şânühû*– istihlâsı için müşârun-ileyh **[v. 808b]** Vezîr-i büzürgvâr-ı azîmü'ş-şân –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*– fermân-ı lâzımü'l-iz'ân ile cevânib-i berri hıyâm-ı âsmân-nişân ve su tarafı dahi semâ-bâdbân gemilerle muhâsara kılınıp ejde[r]hâ-girdâr u sü'bân-âsâr âteş-fâm ü düşman-şikâr toplar kurulup şeb ü rûz nâyire-i harb ü kıtâl zuhûr u bürûz edip ânen fe ânen sadâ-yı zemzeme-i heycâ vü âvâ-yı velvele-i vegâyla künbed-i gerdûn pür-hurûş ve sâaten fe sâaten buhâr-ı hûn-ı düşman ve duhân-ı top u darb-zenden kubbe-i hadrâ dûd-pûş olup çâr-dîvâr-ı dalâlet-âsâr içinde mua'zzeb ü mahsûr olan fırka-i dâlle; *" ... yec'alûne esâbi'ahüm fî-âzânihim mine's-savâ'ıkı hazere'l-mevt ... el-âye."*[23] hasb-i hâlleri olmağla garîk-ı bihâr-ı haşyet ve harîk-ı nâr-ı dehşet vâkı' olup âhiru'l-emr a'lâm-ı feth-peyâm-ı ehl-i îmân ve râyât-ı nusret-simât ü saâdet-nişânın âsâr-ı zafer-nümâsı ile kefere-i gümrâh; *"[Ve] inne cündenâ lehümü'l-gâlibûn. el-âye."*[24] ma'nâsından habîr u âgâh olıcak halâslarına emândan gayri râh bulmayıp mûmâ-ileyh Vezîr-i âsaf-nazîr ü mübârek-tedbîrin dâmen-i şefâatine teşebbüs edip dergâh-ı nusret-penâh ve bârgâh-ı zafer-destgâhım türâbından istid'â-yı inâyet ü âtıfet ve recâ-yı şefkat ü re'fet etdiklerinde; *"İzâ kadirte alâ-adüvvike fe'c'ali'l-afve şükran li'l-kudreti"*[25] mûcebince Kal'a-i mezbûre **[v. 809a]** ahâlîsine emân-ı şerîfim verilip mâh-ı mezbûrun yirmi sekizinci gününde müşârun-ileyh Paşa kendüyle olan dilîrân-ı düşman-bend ü asâkir-i deryâ-mânend ile ol Hisâr-ı âsmân-girdârın ve Kal'a-i gerdûn-mikdârın duhûlü için üzerine varıp emân taleb eden zümre-i füccâr hezâr tezellül ü inkisârla Kal'a kapısın açıp sadâ-yı gayb-telkîn-ı *"Üdhulûhâ bi-selâmin âmînîn."*[26] gûş-i hûş-i Müslimîne erişip Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*–nın avn ü inâyeti ile ebvâb-ı fütûh meftûh olmağın kullelerine râyât-ı zafer-simât-ı hüsrevânem nasb olunup ve ezân okunup sadâ-yı nâkûs-ı eşrâr gülbâng-i saâdet-me'nûs-i ebrâra tebdîl ve kenâyis-i küffâr-ı bed-âyîn mesâcid-i erbâb-ı dîn-i mübîne tahvîl olundu –*el-hamdü li'llâhi alâ-hâzâ*– ve Kal'a-i mezbûreden gayri Üngürüs-i menhûsun nâmdâr kal'alarından İrig[27] ve Grgoriçe[28] ve Çerevik[29] ve

22 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: ***"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik*** *ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

23 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/19. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir.* ***Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar.*** *Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."*

24 *"Ve galip gelenler, mutlaka bizim ordumuz olacaktır!" Kur'ân-ı Kerîm*, Saffat Suresi 37/173.

25 Hz. Ali'nin (r.a.) sözlerinden: *"Düşmanına galip geldiğinde, galibiyetin şükrü olarak onu affet."* Bk. *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali (Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü)*, çev. Aksaraylı Hasan Rızâî, Haz. Âdem Ceyhan, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Aksaray:2023, s. 56.

26 *"(Onlara):'Oraya esenlikle, güven içinde girin! (denilir)." Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/46.

27 Irig (Sırbistan).

28 Grgurevci (Sırbistan).

29 Čerević (Sırbistan).

"Mohaç'ta Savaş Öncesi Çarhacıların Çatışması"
Arifi, *Süleymanname*, TSMK, Hazine, no.1517-212a

Berkas[30] ve Sotin[31] ve Vokin[32] ve Erdud[33] ve Dimitrofça[34] ve Nokay[35] ve Vukovar[36] ve Boraç[37] ve Ösek[38] ve Raça[39] nâm kal'aları ki, her biri kilîd-i memâlik-i küffâr-ı bed-girdâr ve melce'-i eşrâr-ı dalâlet-şiâr idi; sükkân-ı azîmet-nişânları leşker-i iklîm-peymâ vü cihân-güşânın mehâbet-i sît u sadâsından sergeşte-i bâdiye-i dalâlet vâkı' olup kiminin halkı benâtü'n-na'ş gibi vâdî vü cibâle perîşân olup **[v. 809b]** ve kiminin ahâlîsi südde-i murâd-bahşım hâkine yüz sürüp istîmân etdiklerinde kılâ'-ı mezbûre ve cümle-i vilâyât u aktâr ve mecmû'-ı âfâk ve mülhakâtı ile sâyir memâlik-i mahmiyye-i gerdûn-haşem muzâfâtından olup ba'de zâlik kuru cânibinden asâkir-i cerrâr-ı gîtî-sitân ve dilâverân-ı nâmdâr-ı zafer-nişân ve su yüzünden dahi guzât-ı düşman-şiken ve kümât-ı merdüm-efgen ile memlû gemilerim Kral-ı bed-fiâl-i hasâret-meâl savbına azîmet edip Drava[40] demekle ma'rûf su ki, kesretde Nîl ü Ceyhûn ve vefretde Fırât'dan efzûndur; asker-i mansûr mürûr u ubûr için gemiler üzere iki üç gün içinde bir cisr-i vesî' ve binâ-yı menî' bünyâd edip mâh-i Zilka'de'nin on ikinci gününde cümle-i ecnâd-ı nusret-mu'tâd ve gürûh-ı gâziyân-ı zafer-nihâd ile Üngürüs-i bî-neng ü nâmûs semtine şehbâz-ı bülend-pervâz-ı himmetim bâl ü per açıp ma'mûre-i memleket ü vilâyeti pâymâl-i huyûl-i gâziyân-ı saâdet-şümûl oldukda adû-yı mahzûlün keyfiyyet-i ahvâline ıttılâ' hâsıl oldu ki azîmet-i âlî-nehmetim gûş-i bî-hûşlarına vusûl buldukda Üngürüs Kralı olan La[y]oş Kral nâm-ı bî-dîn kendi vilâyetinde ve taht-ı hükûmetinde olan fırka-i melâîn ü zümre-i muânidîn *–hazelehümu'llâhü ilâ-yevmi'd-dîn–* cem' edip **[v. 810a]** dimâğ-ı dalâlet-ferâğına haşyet-i şemşîr-i memâlik-sitân-ı ehl-i îmân müstevlî olmağın sâyir Kâfiristân beylerinden istiânet ü istimdâd edicek bâkî fırka-i dâlle-i küffâr-ı hâk-sâr muâvenet ü muzâheret için âdem verip bi'l-cümle makhûr-ı mezbûr yüz elli bin mikdârı müsellah u âhen-libâs merede-i şeyâtîn-istînâsla mezkûr Kral-ı bergeşte-bahtın [pâyı]tahtı olan Budin'den yedi sekiz göç beri Mohaç demekle ma'rûf sahrâda gelip ârâ'-i bâtıla vü efkâr-ı âtılaları muktezâsınca asker-i İslâm ile mukâbele etmeğe toplar ve darbzenler kurup on binden ziyâde tüfenk-endâz piyâdesi ile mukâbele-i cünûd-ı muvahhidîne hâzır u âmâde olmuş idi. Benim dahi âyîne-i zamîr-i münîr-i hüsrevânemde –ki, medâr-ı ilhâmât-ı Rabbânîdir– çehre-i zafer-behre-i *" ... asâ Rabbüküm en yühlike adüvveküm ve yestahlifeküm ... el-âye."*[41] müşâhed ü zâhir ve mir'ât-ı hâtır-ı âtır-ı cihân-bânımda likâ'-i saâdet-irtikâ'-i *"Ve evreseküm arzahüm ve diyârehüm ve emvâlehüm ... el-âye."*[42] gün gibi rûşen ü bâhir olmağın inâyet-i Hâlık-ı kevneyne *–azze şânühû–* ittikâ ve mu'cize-i Seyyidü's-sekaleyne *–salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû–* ilticâ eyleyip leşker-i kûh-vakâr u bürûh(?)-girdâr[43] ve asâkir-i mûr-şümâr u sitâre-mikdâr ile üzerine yürüyüp mâh-ı mübârek-i Zilka'de'nin yirminci günü ki, yevmü'l-Erbiâ'dır; vakt-i asrda zikrolunan sahrâda mukâbil olunup **[v. 810b]** cânibeynden nevâyir-i

30 Berkasovo (Sırbistan).
31 Sotin (Hırvatistan).
32 Šarengrad (Hırvatistan).
33 Erdut (Hırvatistan).
34 Sremska Mitrovica (Sırbistan).
35 Noćaj (Sırbistan).
36 Vukovar (Hırvatistan).
37 Borač (Sırbistan).
38 Osijek, Osek, Esseg (Hırvatistan).
39 Raca, Sremska Rača (Sırbistan).
40 Drava Nehri.
41 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/129. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *" '(Ey Mûsâ), sen bize gelmezden önce de, sen bize geldikten sonra da bize işkence edildi.' dediler. (Mûsâ) dedi: **'Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi** yeryüzüne **hâkim kılar** da nasıl hareket edeceğinize bakar.' "*
42 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/27. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"(Allah) onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını size miras kıldı.** Bir de henüz ayak basmadığınız bir yeri (size miras kıldı). Allah, her şeye kadirdir."*
43 Bu ifade *Mecmûa-i Münşeât-ı Feridun Bey*, C. I, 1264, s. 486'da *"leşker-i kûh-şükûh kirâr"* şeklinde geçmektedir.

harb ü kıtâl iştiâl buldukda mücâhidân-ı dilâver ü çâlâk zemzeme-i tekbîr ü tehlîli mesâmi‘-i müsebbihân-ı savâmi‘-i eflâke erişdirip sayha-sâz u ra‘d-âvâz topların mehâbet ü gırîvi; *"İzâ zülzileti'l-ardu zilzâlehâ."*[44] âyetinin mefhûmun iş‘âr edip şu‘le-i şemşîr-i düşman-gîr ile şem‘-i neberd-i fürûzân ve nîze-i cân-sitân lem‘a-i âteş gibi meydânda dırahşân oldukça pertev-i top u tüfenk; *"Yekâdü'l-berku yahtafu ebsârehüm ... "*[45] mûcebince cehennemîlere azâb-i elîm ve ikâb-ı azîm eyleyip bu esnâda Kral-ı şakâvet-meâl zümre-i asâkir-i hızlân-ahvâli ile müşârun-ileyh düstûr-ı devlet-müşîr Vezîr-i A‘zamım ve Rumili Beylerbeyisi İbrahim Paşa –*edâma'llâhü Te‘âlâ iclâlehû*– ile olan Rumili askerinin üzerine hücûm edicek Paşa-yı müşârun-ileyh hilkat-i şehâmet-menzilet ve cibillet-i şehâbet-mertebetinde merkûz ü mecbûl olan âsâr-ı merdî vü netîce-i hüner-mendî[yi] zuhûra getirip süyûf-ı âbdâr-ı cevşen-güzârla asker-i gaddârı tu‘me-i şemşîr-i âteş-bâr ve nîze-i şehâdet-âsâr ve tîr-i âhenîn-minkârla cünûd-ı füccârı hâk-sâr edip mübârizân-ı devlet ü dîn ve mücâhidân-ı gazâ-âyîn ol fırka-i hâsirîni hâh nâ-hâh makarr-ı dalâlet-menziletlerine mürâcaat etdirip küşte-i a‘dâdan kûh ü sahrâ püşte vü cibâl **[v. 811a]** ve meydân-ı ma‘reke vü kıtâl cîfe-i ebdân-ı ehl-i dalâl ile mâlâmâl olup ol cânibde sûret-i inhizâm müşâhede edip *ke-humurin müstenfirah; ferrat min-kasverah*[46] firâr göstericek mehâbet-i âşûb u cengden basar-ı bî-basîretine rû-yi dünyâ çeşm-i mûr gibi teng görünüp ve; *"Li'l-bâtıl cevletün."*[47] muktezâsınca her çend ki asker-i mansûrla mukâvemet eyledi, bi-inâyeti'llâhi Te‘âlâ dilîrân-ı pîl-efgen ü gâziyân-ı saff-şiken küffâr-ı liyâmın hayâtları harmenin âteş-i fenâyla *keen lem-yekün şey'en mezkûrâ*[48] eyleyip ashâb-ı sakar u sa‘îri; *" ... Cehennemü yaslevnehâ fe bi'se'l-masîr."*[49] cânibine îsâl eylediler. Âhiru'l-emr nesîm-i feth u fîrûzî; *"Le-kad nasarakümu'llâhü fî-mevâtıne kesîratin ... "*[50] mehebbinden tenessüm edip mübeşşir-i ikbâl-i âyet-i *feth u nusreti*[51] mesâmi‘-i cünûd-ı muvahhidîne erişdirmeğin Kral-ı bed-fiâl; *"Men necâ bi-re'sihî fe kad rabiha."*[52] kavliyle âmil olup hemân ol sâat ma‘rekegâh-ı zafer-destgâhımdan firâr edip ol leşker-i enbûh-ı şakâvet-gürûhu asker-i Müslimîn[53] ta‘kîb edip ekserini kılıçdan geçirip ve ba‘zını dahi Tuna'ya döküp Âl-i Fir‘avn gibi belâ-yı garka mübtelâ edip banlarının ve serdârlarının başı kesilip alef-i şemşîr-i düşman-gîr ve bakıyyetü's-süyûf olanları mahbûs ü esîr kılınıp ol menhûsların külliyyen

44 *"Vakta ki, yer kendisine ait şiddetli bir zelzele ile sarsılır." Kur'ân-ı Kerîm*, Zilzâl Suresi 99/1.

45 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/20. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Şimşek, neredeyse gözlerini çarpıp götürüverecek.** Kendilerine her aydınlık sunduğunda, orada yürürler. Üzerlerine karanlık bininceçakılıp kalırlar. Eğer Allah dileseydi, işitme güçlerini de gözlerini de elbette alıp götürürdü. Çünkü Allah her şeye Kadîr'dir."*

46 *"Arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi". Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51. ayetine işaret olunmaktadır: *"Onlar sanki **arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi**dir."*

47 *"Li'l-bâtıl cevletün sümme yazmahllü. =**Bâtılın hareketi, gezip dolaşması bir kereliktir;** sonra yok olup gider."* darbımeseline işaret edilmektedir.

48 *Kur'ân-ı Kerîm*, İnsan Suresi 76/1. ayetine işaret olunmaktadır: *"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin **anılan bir şey olmadığı** uzun bir süre geçmedi mi?"*

49 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mücâdele Suresi 58/8. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklanan yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler. **Cehennem** onlara yeter. **Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!**"*

50 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ant olsun ki Allah birçok yerlerde size yardım etmişdir**; Huneyn gününde de. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat size bir faydası olmamıştı (sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı). Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz."*

51 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. ve 3. ayetlerine işaret olunmaktadır. Anlam bakımından bağlı oldukları 2. ayetle birlikte mealleri: *"**Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik** ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve **benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak.**"*

52 *"Başım kurtaran elbette kazanmıştır."*

53 Metinde *"Müslimîni"* şeklinde yazılıdır.

alemleri ma'kûs getirilip yat u yarakı ve topları ve cebehânesi alınıp kendisinin **[v. 811b]** hayâtı ve memâtı ma'lûm olmayıp ve külliyyen ele giren sıgâr u kibâr tu'me-i şemşîr-i âhen-minkâr ve lâşeleri lokma-i mûr u mâr olup –*el-hamdü li'llâhi ve'l-minne*– a'lâm-ı İslâm müeyyed ü mansûr ve a'dâ-yı dîn-i Seyyidü'l-enâm mübtezel ü makhûr olup selâtîn-ı nâmdâr u havâkîn-ı zevi'l-iktidâr belki ashâb-ı güzîn-i hayru'l-ahyârdan kimesneye müyesser olmayan fütûhât-ı cemîle-i İlâhî Hakk'ın inâyeti ile cenâb-ı celâlet-meâbıma nasîb oldu. *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[54]

Eyle olsa; bu fütûhât-ı külliyyenin târîh-i sâli ki, kelâm-ı hidâyet-nizâm-ı *nusretü'l-İslâm* ile muvaffakdır; cemâhîr-i İslâmiyân-ı dîn-i hayru'l-enâm mesrûr u şâdmân ve mübtehic ü handân olmak için dârende-i hükm-i hümâyûn ( ) irsâl olundu. İnşâallâhü'l-Eazz teblîğ edicek şenlikler ve şâdlıklar eyleyip bu ahbâr-ı fütûh-âsârı etrâf u cevânibe i'lân u ifşâ edip devâm-ı devlet-i ebed-peyvend-i rûz-efzûnum için du'âya iştigâl gösteresiz.

Tahrîren fî-evâhiri şehri Zilka'deti'ş-şerîfe sene isnâ ve selâsîn ve tis'a-mie.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

"Mohaç Savaşı Planı"
Salt Arşiv, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/93743
[Erişim Tarihi: 14.10.2025]

54 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

"Mohaç Meydan Savaşı"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1524-256b

25

Irakeyn Seferi

Kanunî Sultan Süleyman'ın, Acem ülkesine düzenlediği sefer (Irakeyn Seferi) neticesinde kazandığı zaferler, fethedip Osmanlı ülkesine kattığı diyarlar ve Acem Şahına isteği üzerine verdiği emana dair sefer dönüşünde Tebriz'den Fransa Kralı I. Fransuva'ya gönderdiği mektup.

12 Temmuz 1535[1]

Hazret-i İzzet –*azzet kudretühû ve alet kelimetühû*–nun inâyeti ve mihr-i sipihr-i nübüvvet, ahter-i burc-ı fütüvvet, pîşvâ-yı zümre-i enbiyâ, muktedâ-yı fırka-i asfiyâ Muhammed Mustafa'nın –*salla'llâhü aleyhi ve sellem*– mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtı ve dört yârının ki, Ebubekir ve Ömer ve Osman ve Ali'dir; –*rıdvânu'llâhi Te'âlâ aleyhim ecma'în*– onların ve cemî'-i evliyâların ervâh-ı felâh-eşbâhları murâfakatı ile.

Süleyman-şâh
bin
Selim-şâh Hân
el-muzaffer dâimâ

Ben ki sultânü's-selâtîn, bürhânü'l-havâkîn, tâc-bahş-ı hüsrevân-ı rû-yi zemîn, zıllu'llâh-ı fi'l-arzîn Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rumili'nin ve Anadolu'nun ve Rum ve Karaman vilâyetlerinin ve vilâyet-i Zülkadriye'nin ve Kürdistan ve Diyarbekir'in ve Azerbaycan'ın ve vilâyet-i Tatar'ın ve Şam'ın ve Haleb'in ve Mısır'ın ve Kudüs-i Şerîf'in ve Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Muazzama'nın ve Cidde'nin ve sâyir diyâr-ı Arab'ın ve Yemen'in ve diyâr-ı Acem'in ve Dârüsselâm-ı Bağdad'ın ve Basra'nın ve Muşa'şa'

1 Belgede yazılış tarihi olarak yıl ifade edilmeksizin sadece "*11 Muharrem / 12 Yulyos* (Temmuz)" biçiminde gün ve ay tarihleri zikredilmiştir. İlave edilen *1535* yıl tarihi bilgisi için bk. Feridun Emecen, "Irakeyn Seferi", *DİA*, C. 19, 1999, s. 116-117.

vilâyetinin ve Luristan'ın[2] ve Tunus'un[3] ve Cerbe'nin[4] ve memâlik-i Maşrık'ın ve diyâr-ı Mağrib'in ki, âbâ'-ı kirâm ve ecdâd-ı ı'zâmım –*enâra'llâhü berâhînehüm*– kuvve-i kâhire ile fetheylediği nice memleketlerin ve iklîmlerün ve cenâb-ı celâlet-meâbım dahi tîğ-ı âteş-bâr u şemşîr-i zafer-nigârım ile fetheylediğim nice memleketin Pâdişâhı ve Sultânı Sultân Bayezid Hân oğlu Sultân Selim Hân oğlu **Sultân Süleyman-şâh Hân'ım**. Sen ki iftihârü'l-ümerâi'l-milleti'l-mesîhiyye, muhtâru küberâi't-tâyifeti'l-İseviyye Francse Kralı Franceskoş'sun. Ma'lûm ola ki:

Bundan akdem cenâb-ı vezâret-meab, sadâret-nisâb, devlet-intisâb, saâdet-iktisâb, vâsıta-i ıkdü'd-devleti'l-ebediyye, râbıta-i akdü's-saâdeti's-sermediyye, kâid-i cüyûşü'l-islâm, sâhibü'l-izzi ve'l-mecdi ve'l-ihtişâm, es-sârimü's-samsâm, dırgâm-ı peleng-intikâm, Âsafü'z-zamân, melâz-i ehl-i îmân, hüccetü'r-Rahmâni ale'l-insân, mazhar-ı avâtıfu'llâhi Te'âlâ, masdar-ı eltâf-ı bî-intihâ ellezî tele'le'e min-vecenâti devletihî nûrü'l-hüdâ ve tebeyyene min-ufukı saâde[ti]hî şemsü'l-i'tilâ, el-gâzî fî-sebîli'llâh, el-mücâhidü li-vechi'llâh, el-mahfûfu bi-sunûfi letâifi avâtıfi'l-Meliki'l-A'lâ, mübârizü'd-devleti ve'd-dîni ve'd-dünyâ, nizâmü'l-mülk kâimmakâm-ı saltanat, leşker-keş-i sâmî-mertebet Vezîr-i A'zam-ı cenâb-ı Hilâfet-menkabetim kulum Serasker Sultân[5] –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*– fermân-ı şerîfim üzere ba'zı asker-i nusret-meâsirimle Acem vilâyetine sefer edip Kızılbaş-ı makhûrun hudûduna dâhil olup tahtı olan Tebriz şehrini ve memleketinin nâmdâr kal'alarını fetheyleyip içine âdemler koyup zabt etdikte Şâh-ı mahzûl dahi müşârun-ileyhle mukâbele etmek sevdâsına diyâr-ı Horasan'dan asker çekip Kazvin nâm şehre geldiğinde ben dahi saâdet ü ikbâl ve leşker-i deryâ-misâl ile yürüyüp Tebriz'den ileri Ucan[6] nâm sahrâda erişip müşârun-ileyh Serasker Sultân ile olan leşkerime mülâkî olup Şâh-ı makhûrun üzerine teveccüh-i hümâyûn olundukda haşyet-i şemşîr-i mübârizînden karâra kudret getirmeyip müşârun-ileyh Serasker Sultân –*edâma'llâhü maâliyehû*–nun önünden kaçıp cebehânesin ve tecemmülâtın döküp Dergezin[7] ve Hemedan[8] şehirlerine değin nice günler kovulup bu esnâda dahi kış erişmeğin Bağdad[9] tahtına azîmet olunmuş idi.

Eyle olsa; müşârun-ileyh Serasker Sultân asker-i mansûrun önünce yürüyüp üzerine vardıkda Hak –*celle ve alâ*–nın avn ü inâyeti ile Bağdad tahtını dahi fethedip içine sancak-ı hümâyûnum dikip akabince ben dahi izz ü ikbâl ile yürüyüp mahrûse-i mezbûreye vusûl bulup saâdet ile bu kış onda kışlayıp ol câniblerde âsûde olan Hz. Ali –*kerrema'llâhü vechehû*– ve İmâm Hüseyin –*radıya'llâhü anhü*– ve sâyir evliyâ'-i kibâr ve meşâyih-i büzürgvârın mezâr-ı şerîflerini ziyâret edip külliyyen Bağdad'a müteallik olan kal'alar ve şehirler zabt olunup onlardan gayri Basra[10] vilâyeti ve Muşa'şa'a[11] ve Soran ve Kelhuristan vilâyetleri dahi umûmen kal'aları ve şehirleri ile feth u zabt olunup Bağdad tahtına beylerbeyi kullarımdan biri beylerbeyi dikilip ve bir bir sancak beyler[i] ta'yîn olunup zabt olunmuşdur.

Bu esnâda kış hengâmı olup Bağdad taraflarının yollarını kış kesip münsedd eyledikde Şâh-ı makhûr müşârun-ileyh Serasker Sultân'ın fethetdiği kal'alardan Van Kal'ası'n almak kasdına hayâl-i bâtıl edip asker ile varıp birkaç ay muhâsara etdikde içine konulan dilîrân-ı zafer-âmâl ve mübârizân-ı nusret-ahvâl Şâh-ı bed-fi'âl

2 Luristan (İran).
3 Tunus (Tunus).
4 Cerbe, Djerba (Tunus).
5 Veziriazam İbrahim Paşa (ö. 1536). Bk. Yüksel Çelik, "Serasker", *DİA*, C. 36, 2009, s. 547-549.
6 Oudjan (İran). Bk. BOA, HRT.h, 104.
7 Darjazīn (İran).
8 Hamadan (İran).
9 Baghdad, Bagdad (Irak).
10 Basra (Irak).
11 "1435-1924 yılları arası Hûzistan'da Havîza ve çevresine hâkim olan Arap asıllı Şiî hânedanı." Bk. Osman Gazi Özgüdenli, "Muşa'şa'lar", *DİA*, C. 32, 2006, s. 155-156

ile her gâh muhkem ceng ü kıtâl edip Kal'ayı vermeyip mûmâ-ileyh Serasker Sultân –*edâma'llâhü te'âlâ-maâliyehû*– Kal'a-i mezbûreyi mukaddemâ hüsn-i tedbîr [ü] firâseti muktezâsınca üzerine vardığı gibi fetheylemiş idi. Şâh-ı makhûr cümle askeri ile varıp üç ay mikdârı ceng edip yine alamayıp olanca askerinin yararları dahi kılıçdan geçip müşârun-ileyh Serasker Sultân bu husûsu istimâ' etdikde Bağdad'dan çıkıp üzerine yürüyüp ben dahi izz ü iclâl ile akabince azîmet-i hümâyûn edip mûmâ-ileyhin ol tarafa teveccühünden Şâh-ı makhûr haberdâr olup Kal'a üzerinden kalkıp me'yûs ü münhezim dönüp mezkûr Ucan Sahrâsı'na konup cem'iyet edip mûmâ-ileyh Serasker Sultân –*dâmet maâlîhi*– dahi asker-i mansûrumun önünce Şâhın üzerine yürüyüp akabince ben dahi zât-ı şerîfimle teveccüh-i hümâyûn eylediğimde sît-ı satvet-i sâhib-kırânîden tâyife-i hâyifenin kulûb-ı mağlûblarına haşyet ü hirâs galebe edip müşârun-ileyhle mukâbele edemeyip mahall-i mezbûrdan leşker-i meksûru ile kalkıp nice menzil ileri kaçdıkdan sonra elçiler gönderip envâ'-ı tezellül ü inkisâr, müşârun-ileyh Seraskerimin dâmenine ilticâ eyleyip müşârun-ileyh dahi pâye-i serîrime i'lâm eyleyip tazarru' u istid'â eylemeğin Şâh-ı mahzûle emân-ı şerîfim verilip Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*–nın inâyet-i fütûh-bahşları ile Tebriz ve Bağdad tahtları tevâbi'leri ile Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem dahi cümle kılâ' u bilâdı ile ve Şirvan[12] ve Gilan[13] memleketleri feth u zabt olunup bu taraflar tamâm rızâ-yı şerîfim üzere itmâma erişmeğin hâliyâ devlet ü iclâl ile muzaffer ü mansûr makarr-ı saltanatım Dârü'l-Hilâfe Kostantıniyye'ye avdet ü mürâcaat-ı hümâyûn olundu ve bu hükm-i şerîf bizim ulu Peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın –*salla'llâhü aleyhi ve sellem*– hicreti târîhinin Muharrem ayının on birinci günündeki İsa Peygamber –*aleyhi's-selâm*– târîhinin Ulyus[14] ayının on ikinci gününde medîne-i Tebriz'de yazılıp gönderildi.

Bibliothèque Nationale de France. Département des Manuscrits. Supplément Turc 815

12 Bugünkü Azerbaycan'da Kür Nehri, Kafkas sıradağları ve Alazan çayı arasında yer alan tarihî bir bölge.
13 Gilan (İran).
14 Temmuz ayı.

"Yavuz Sultan Selim Han'ın Kızılbaş Seferinden Dönüşü"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-205b

26

Aden'in Fethi

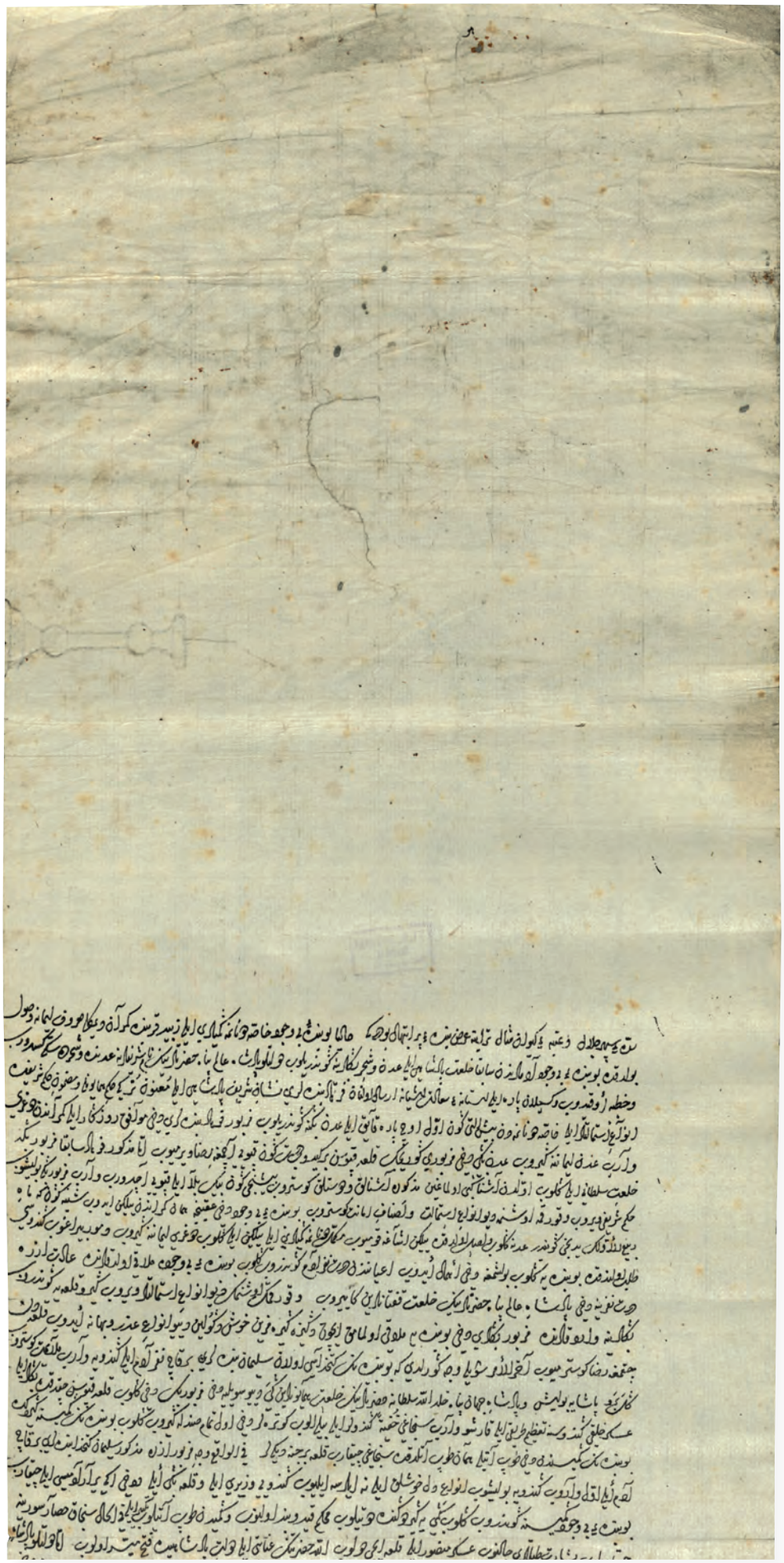

Aden Kalesi'ni fetheden Donanma Serdarı Süleyman Paşa'nın;[1] fethin ne şekilde gerçekleştirildiğinin ayrıntılarına, bundan sonra oranın elde tutulması için askerî bakımdan yapılması gerekenlere ve fethi müteakip Kaledeki camilerde Cuma namazı kılınıp Padişah adına fetih hutbesi okunduğuna dair gönderdiği arz.

9 Ağustos 1538

Südde-i Sipihr-celâl ve Atebe-i Keyvân-misâl Türâbına Arz-ı Bende-i Pür-ibtihâl Budur ki:

Hâliyâ bu bende-i bî-vücûd hâssa donanma gemileri ile Zebid[2] kurbünde Kamaran[3] demekle ma'rûf limana vusûl buldukda bu bende-i bî-vücûd âdemlerinden sâbıkâ hil'at-i Pâdişâhî ile Aden[4] ve Şihr[5] beylerine gönderilip devletli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin nâm-ı şerîflerine Aden'de ve Şihr'de sikke kestirip ve hutbe okudup ve kesilen para ile Âsitâne-i saâdet-âşiyâna irsâl olunan Ferhad bendeleri nişân-ı şerîf-i Pâdişâhî ile mu'anven Türkî hükm-i hümâyûnla ve mazmûn-ı hükm-i şerîfde envâ'-ı istimâletler ile hâssa donanmadan beş altı gün evvel üç pâre kayık ile Aden Beyi'ne gönderilip mezbûr Ferhad bendeleri dahi muvâfık rûzgâr ile Kamaran'dan doğru varıp Aden Limanı'na girip Aden Beyi dahi mezbûru göricek Kal'a kapısın berkidip dört gün kapıyı açmağa rızâ vermeyip ammâ mezkûr Ferhad sâbıkâ mezbûr Bey'e hil'at-i sultânî ile gelip evvelden âşinâ gibi olmağın mezkûra âşinâlık ve dostluk gösterip beşinci gün bin belâ ile kapıyı açdırıp varıp mezbûr Bey'e buluşup hükm-i şerîfi verip ve; *"Korkma, üşenme"* deyü envâ'-ı istimâlet ü esnâf-ı emânet gösterip bu bende-i bî-vücûd dahi akabince hemân Kamaran'dan yelken edip Şenbe gün –ki, mâh-ı Rebîülevvel'in yedinci günüdür– Aden'e gelip vâsıl oldukda yelken aşağı komayıp mükemmel donanma gemileri ile yelken ile gelip doğru limanına girip demir bırakıp kendisi taleb olundukda bu bendeye gelip buluşmağa dahi ihmâl edip a'yânından dört nefer âdem gönderip gelip bu bende-i bî-vücûda mülâkî olduklarında âdet üzere dört neferine dahi Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin hil'at kaftanların giyirip[6] ve; *"Korkman, üşenmen!"* deyü envâ'-ı istimâletler verip geri Kal'aya gönderip beylerine vardıklarında mezbûr beyleri dahi bu bendeye mülâkî olmamak için; *"Denize giremezin."*, *"Hoş değilin."* deyü envâ'-ı özr ü bahâne edip Kal'adan çıkmağa rızâ göstermeyip âhiru'l-emr şöyle vech görüldü ki:

"Bu bendenin Kethüdâsı olan Süleyman bendeleri birkaç nefer âdem ile kendiye varıp mülâyemet gösterip; 'Gel berü, Paşa'ya buluş ve Pâdişâh-ı cihân-penâh –halleda'llâhü sultânehû– hazretlerinin hil'at-i hümâyûnların giy.' deyü söyleye dahi mezbûr Bey dahi gelip Kal'a kapısın çıkdıkda beyler

1 Mısır Beylerbeyi iken, bu tarihte Hint Seferi için *Bahrü'l-Kulzûm Kaptam* sıfatıyla Donanma Serdarı tayin edilen ve daha sonra Sadrazam olan Hadım Süleyman Paşa (ö. 1547). Bk. Erhan Afyoncu "Süleyman Paşa, Hadım", *DİA*, C. 38, 2010, s. 96-68.

2 Zebid, Zabīd (Yemen).

3 Kamaran, Qamaran (Yemen). Metinde *"Kemeran"* şeklinde yazılmıştır.

4 Aden (Yemen).

5 Al-Shihr, Ash Shiḥr, Ash Shaḥar (Yemen).

6 Metinde "كاييروب" şeklinde yazılıdır.

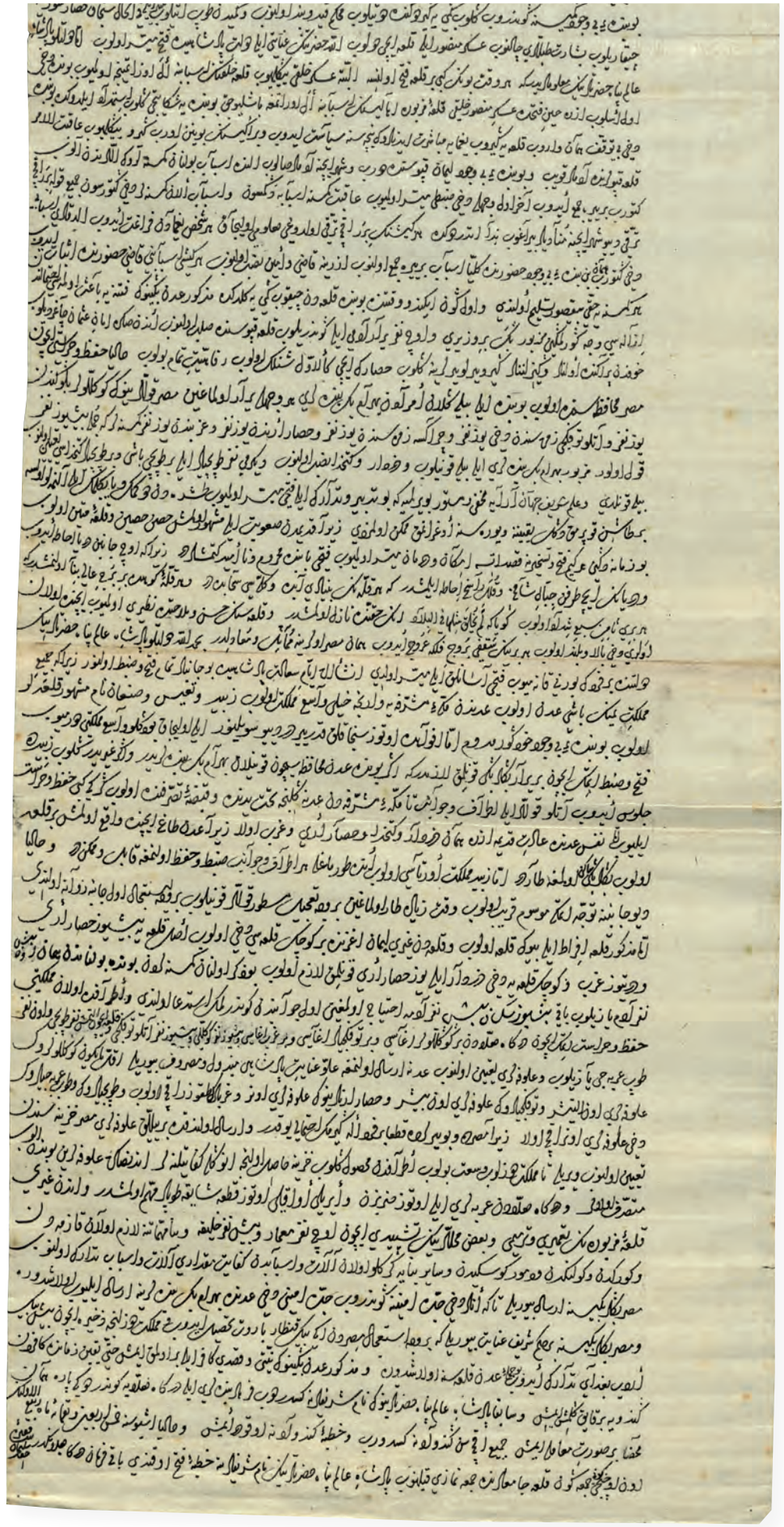

ile asker halkı kendisine taʿzîm tarîkı ile karşı varıp sancağı hufyeten kendiler ile bile alıp götüreler dahi ol tamâm sandala girip gelip bu bendenin gemisine girdikde bu bendenin gemisinden dahi top atıla hemân top atıldıkda sancağı çıkarıp Kalʿa burcuna dikeler."

Fi'l-vâkiʿ vech-i mezbûr üzere mezkûr Süleyman Kethüdâ bendeleri birkaç âdem ile evvel varıp kendiye buluşup envâʿ-ı dil-hoşluk ile ne eylerse eyleyip kendiyi Vezîri ile ve Kalʿa Beyi ile ve dahi iki yarar âdemisi ile çıkarıp bu bende-i bî-vücûd gemisine gönderip gelip gemiye girdiğinde dutulup muhkem kayd ü bend olunup ve gemiden top atılıp tekbîr ile fi'l-hâl sancak Hisâr sûruna çıkarılıp beşâret tablları çalınıp asker-i mansûr ile Kalʿa içi dolup Allâh hazretinin inâyeti ile devlet-i Pâdişâhîde fetih müyesser olup ammâ devletli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin maʿlûmlarıdır ki her vakit bunun gibi bir kalʿa fetholunsa elbette asker halkı yiğlemeyip Kalʿa halkının esbâbına el uzatmayınca olmayıp bu bende dahi ol üslûb üzere hîn-i fetihde asker-i mansûr halkı Kalʿa-i mezbûre ahâlîsinin esbâbına el uzatmağa başlayıcak bu bendeye şikâyetçi gelip istimdâd eyledikde bu bende dahi bî-tevakkuf hemân varıp Kalʿaya girip yağmâya mübâşeret edenlerin nicesine siyâset edip ve bir ikisinin boynun urup geri yiğlemeyip âkıbetü'l-emr Kalʿa kapılarında âdemler koyup ve bu bende-i bî-vücûd liman kapısında durup ve şehir içine âdemler salıp elinde esbâb bulunan kimesnelerin ellerinden alıp getirip bir yere cemʿ edip âhir ol vechile dahi zabtı müyesser olmayıp âkıbet; *"Kimesne esbâba değmesin ve esbâb alan kimesneler dahi getirsin, cemîʿ kula birer akçe terakkî."* deyü şehir içine münâdîler bırakıp nidâ etdirdikde her kişinin birer akçe terakkî olduğu maʿlûmu olıcak her şahıs yağmâdan ferâgat edip aldıkları esbâbı dahi getirip hemân ben bende-i bî-vücûd huzûrunda külliyyen esbâb bir yere cemʿ olunup üzerine kâdî ve emîn nasb olunup her kişi esbâbını kâdî huzûrunda isbât edip her kimesneye hakkı bî-kusûr teslîm olundu ve ol gün ikindi vaktinde bu bende Kalʿadan çıkıp gemiye geldikde mezkûr Aden Beyi'nin fitneye bâis olması ihtimâlinden izâlesi vech görülmeğin mezbûr Bey bir Vezîri ve üç nefer yarar âdemi ile gönderilip Kalʿa kapısında salb olunup ondan sonra emân-ı Osmân çağırdılıp havfdan perâkende olanlar ve gizlenenler geri yerlü yerlerine gelip Hisârın içi ke'l-evvel şenlik olup refâhiyyet-i tamâm bulup hâliyâ hıfz u hırâseti için Mısır muhâfazasında olup bu bende ile bile gelen ümerâdan Behram Bey bendeleri her vechile yarar olmağın Mısır kullarının gönüllüler bölüğünden yüz nefer ve atlı tüfekçi zümresinden dahi yüz nefer ve Çerâkise zümresinden yüz nefer ve hisâr erinden yüz nefer ve azebinden yüz nefer kimesneler ki, cümle beş yüz nefer kul olur; mezbûr Behram Bey bendeleri ile bile konulup ve Dizdâr ve Kethüdâ nasb olunup ve yirmi nefer topçular ile bir Topçubaşı ve bir Topçular Kethüdâsı taʿyîn olunup bile konuldu ve ilm-i şerîf-i cihân-ârâya mahfî ve mestûr buyurulmaya ki bu tedbîr ü tedârük ile fethi müyesser olmayıp taşradan döğmek veya beklemek ile alınmalı olsa bir taşın koparmak değil yakınına ve yöresine uğranmak mümkün olmazdı. Zîrâ kadîmden suûbet ile meşhûr olmuş hısn-ı hasîn ve kalʿa-i metîn olup bu zamâna değin her kim feth u teshîrine kasdetse imkân ü dermân müyesser olmayıp fethi bâbında mahrûm ve nâ-ümîd gitmişlerdir. Zîrâ ki üç cânibin deryâ ihâta edip ve deryânın iç tarafın cibâl-i şâmiha ve kullel-i râsiha ihâta eylemişdir ki her kullenin bünyâdı ayda ve kellesi sehâbdadır ve her kulle-i kûhda bir burc-ı âlî binâ olunmuşdur ki her biri sâmin-i sebʿ-i şidâd olup gûyâ ki; *" ... lem-yuhlak mislühâ fi'l-bilâd."*[7] onun hakkında nâzil olmuşdur ve kalʿasının hüsn ü melâhatde nazîri olmayıp içinde olan evleri dahi bâlâ vü bülend olup her birinin sakfı burûc-i feleke urûc edip hemân Mısır evlerine mümâsil ü muâdildir bi-hamdi'llâh devletli pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin devletinde bir ferdin burnu kanamayıp fethi âsânlık ile müyesser oldu. İnşâallâh eyyâm-ı saâdet-i Pâdişâhîde bu cânibler tamâm feth u zabt olunur zîrâ ki cemîʿ-i memleket-i Yemen'in başı Aden olup Aden'den Mekke-i Müşerrefe'ye varınca hayli vâsiʿ memleket olup Zebid ve Taiz[8] ve Sanʿân[9] nâm meşhûr kalʿalar olup bu

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fecr Suresi 89/8. Ayetin tamamının meali: ***"Ki o beldeler içinde misli yaratılmamıştı."***

8 Taiz (Yemen). Metinde "*Taîs*" şeklinde yazılıdır.

9 Sanʿâ (Yemen).

bende-i bî-vücûd hod görmedim ammâ efvâhda otuz sancaklık kadar yerdir deyü söylenir. Eyle olıcak bu denli vâsi‘ memleketi durmayıp feth u zabt etmek için bir yarar beylerbeyi konulmak lâzımdır ki eğer bunda Aden muhâfazası için konulan Behram Bey bendeleridir ve eğer gayridir; gelip Zebîd'de cülûs edip atlı kullar ile etrâf u cevânib tâ Mekke-i Müşerrefe'den Aden'e gelince taht-ı yedinde ve kabza-i tasarrufunda olup gereği gibi hıfz u hırâset eyleyip ammâ nefs-i Aden'de âdet-i kadîme üzere hemân Dizdâr ve Kethüdâ ve hisâr eri ve azeb ola. Zîrâ Aden dağ içinde vâkı‘ olmuş bir Kal‘a olup beylerbeyi sâkin olmağa dardır ammâ Zebîd memleket ortası olup onda durmağla her etrâf u cevânib zabt u hıfz olunmağa kâbil ü mümkündür ve hâliyâ Diyu[10] cânibine teveccüh etmeğe mevsim[11] karîb olup vakit ziyâde dar olmağın ber-vech-i ta‘cîl mastûr kullar konulup ber-vech-i isti‘câl ol cânibe revâne olundu. Ammâ mezkûr Kal‘a ifrât ile büyük kal‘a olup ve kal‘adan gayri liman ağzında bir küçük kal‘ası dahi olup asıl kal‘aya beş yüz hisâr eri ve dört yüz azeb ve küçük kal‘aya dahi Dizdâr ile yüz hisâr eri konulmak lâzım olup bu zikrolunan kimesnelerden bunda bulunandan hemân on beş nefer âdem yazılıp bâkî beş yüz seksen beş nefer âdeme ihtiyâc olmağın ol cevânibden gönderilmek istid‘â olundu ve etrâfda olan memleketi hıfz u hırâset etmek için Dergâh-ı Muallâ'dan bir Gönüllüler Ağası ve bir Tüfekçiler Ağası ve bir Azeb Ağası ve beş yüz nefer gönüllü ve beş yüz nefer atlı tüfekçi ve kal‘a için altmış nefer topçu ve on nefer top arabacı yazılıp ve ulûfeleri ta‘yîn olunup Aden'e irsâl olunmağa ulüvv-i inâyet-i Pâdişâhî mebzûl ü masrûf buyurula. Ekall-i mâ-yekûn gönüllülerin ulûfeleri on altışar ve tüfekçilerin ulûfeleri on beşer ve hisâr erenlerinin ulûfeleri onar ve azeblerin dokuzar akçe olup ve topçuların ve top arabacıların dahi ulûfeleri onar akçe ola. Zîrâ Mısır'da ve bu yerlerde kat‘â bir ferd ele girmek ihtimâli yokdur ve irsâl olundukda bir yıllık ulûfeleri Mısır Hazînesi'nden ta‘yîn olunup verile tâ memleket düzelip vüs‘at bulup etrâfdan mahsûl gelip hazîne hâsıl olunca onunla kifâyetleneler ondan sonra ulûfelerin bundan alıp mutasarrıf olalar ve Dergâh-ı Muallâ'dan arabaları ile otuz darbzen ve irili ufaklı otuz kıt‘a şayka toplar mühimm olmuşdur ve ondan gayri Kal‘a-i mezbûrenin ta‘mîri ve termîmi ve ba‘zı mahallerinin teşyîdi için üç nefer Mi‘mâr ve beş nefer halîfe ve binâ mühimmâtına lâzım olan kazmadan ve kürekden ve külünkden ve demir küsküden ve sâyir binâya gerekli olan âlât u esbâbdan kifâyet mikdârı âlât u esbâb tedârük olunup Mısır Beylerbeyisi'ne irsâl buyurula tâ ki onlar dahi Cidde[12] Emîni'ne gönderip Cidde Emîni dahi Aden'de Behram Bey bendelerine irsâl eyleyip ulaşdıra ve Mısır Beylerbeyisi'ne bir hükm-i şerîf inâyet buyurula ki ber-vech-i isti‘câl Mısır'dan iki bin kantâr barut tahsîl edip ve memleket düzelince zahîre için beş bin erdeb buğday tedârük edip bu cümleyi Aden Kal‘ası'na ulaşdıra ve mezkûr Aden Beyi'nin niyyeti ve kasdı kâfir ile bir olmak imiş; hattâ yakın zamânda kâfirden kendiye bir kayık gelmiş imiş ve sâbıkâ Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin nâm-ı şerîflerine kesdirdip Ferhad bendeleri ile Dergâh-ı Muallâ'ya gönderdiği para hemân mahzâ bir sûret-i muâmele imiş; cemî‘-i akçesin kendi adına kestirip ve hutbeyi kendi adına okudur imiş ve hâliyâ işbu sene hamse [ve] erbaîn ve tis‘a-mie mâh-ı Rebîülevvel'inin on üçüncü günü Cum‘a günü Kal‘a câmi‘lerinde Cum‘a namâzı kılınıp Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin nâm-ı şerîflerine hutbe-i fetih okundu.

Bâkî; fermân Dergâh-ı Muallâ'nındır.

Bende-i fakîr

Süleyman-ı hakîr

BOA, TSMA.e, 757/61

10 Diu (Hindistan).
11 Metinde "*mevsûm*" şeklinde yazılıdır.
12 Jiddah, Jeddah, Cidda (Suudi Arabistan).

27

Kara Boğdan Zaferi II

فتح نامهٔ قرهٔ بغدان

بعد از فتح فاتحهٔ ظفر نامهٔ پادشاه جهان ❊ وختم خاتمهٔ فتح نامهٔ
خسرو دور زمان ❊ ورشیح دیباچهٔ غرای مادهٔ اهل ایمان اولدرکه ❊
چون سلطان سلاطین الاسلام ❊ مالک ممالک رقاب الانام ❊
جمشید کیوان مقام ❊ خورشید بهرام غلام ❊ خلدت خلافته
وابدت بشاير فوصة حضرتلری ❊ فضل الله المجاهدين على القاعدين
منهو وسعادت مرسوم مقتضاسنجه ❊ عزم وجهاد دی وسیلهٔ شافیه ❊
وجاهدوا في سبيل الله باموالكم وانفسكم ذلكم خير لكم
خواستنجه سعی ایتمهٔ دذریعهٔ کافیه ❊ ملاحظه ایدنوب ❊
اعمال ارقام حسنات فرخنده فاله مرقومه ❊ وصحایف درر
انتظام مثوباته منظومه ❊ اولمق امیدینه علی الدوام ❊ فی افتتاح
انعام ❊ اعداء دینله مقابله ❊ ومخالفان ملت یقینله ❊
مقاتله ❊ ایدکلوب ایام همایونلرنده بر سیل دور اتمه مشدد کمه ❊

106

یز اولوغزا ❊ ورو زکاریمونده بر دیار قلعا مشدد که وارو ب
اندن بر حادثهٔ عظمی اعلام اولمش اوله ❊ بناء علیهذا لوای غزای
دست جها دله رفعه ❊ وبیخ سخت تکزیدنها دی پیرامن
کلشن دار الاسلام دن نیروی اجتها دله قلعه ❊ اقدام
تام ❊ واهتمام تمام ❊ ایدوب قدیم الایام دن ❊ مقصود ایدوکی
عنقای تمنای عدم اشیا فی که ماوراء قاف قضا وقدرده نیشمن
امتناع ممتکن ایدی ❊ شهباز بلند پرواز جها دله صید و شکاره ❊
وحالب صعو کردار اجا دله قید اسارده ❊ کتورمکه طالب وراغب
اولدیغی طوایف شرکین ❊ ووفقهٔ شیاطین دن ❊ قره بغدان نامنده
ویوده سی یتری نام ❊ بدا هنکه سلطان ظل الله وخلیفة فی ارض
الله حضرتلرینوک اجداد عظامی واباء کرامی زمانندن بروی ❊
حتى يتبين لهم انه الحق
ذلتله تحیر اولان کفره وفجره دن اولوب عتبهٔ عالم پناهه ❊ وایشان
سعادت دست کاهه ❊ متابعت واخلاص ❊ وصداقت واختصاص ❊
کوستر مکین خوف نصال سهام اهل اسلام ❊ واتصال حسام مرتضوی

107

سلطان جوان بخت ❊ وپادشاه اسمان تخت ❊ پایهٔ سریرنده تاج
اورمغله دشت قبچاق ❊ مشهور آفاق ❊ ولایتنه تاجدار روسیه سلاطین
اولان صاحب کرای خان حضرتلرینه ❊ درکاه کردون قیامدن ❊
نشان شریف عالیشان سلطانی ❊ وفرمان غرای کیتی ستان خاقانی ❊
ارسال ولنوب امر اولندیکه ❊ خدم وحشم ❊ وتوغ وطبل وعلم ❊
وساز وسلب ❊ واهنک جنک مرتبله ❊ طوبه صحراسنه وارو ب
جمع اولدقده باقی استان سعادت اشیانه دایم لازم ودرکاه عدالت
استانه مدام ملازم ❊ اولوب غیرت دین اسلام ❊ وحمیت
ملک وملت خیر الانام ❊ معرکسنده بذل دل وجان ❊ وحضرت ابراهیم علیه السلام کبی کندو ونفس زکیه لرن لوجه الله قربان ❊ ومرضات الله
طریقنده حیاتلرینی کیسه ❊ وجوان مردلک میدانده کوی نیک نامی
الله کوتورمکه باش وجانلرین ترک ایده کلن ❊ بیت ❊
کوزیدک قولتری شاهِ جهانک ❊ کوزین سرو زلری دور زمانک ❊
حاضر اولوب استان مخدم الاقبال ❊ قبلندن علم عالم ستان ضیاء
قرابی ❊ افتاب مهر جهانتاب کبی ❊ تیغ زن نشان کشیده ❊ وبهلوان
فامدن ❊ اسوده حال ایکن ابلیس پر تلبیسک اضلال واغوا سن
اصغا ایدوب ❊ دخی جادهٔ عصیانه قدم باصوب جمهور
کفار بدکردار ❊ وعدوی شرذمهٔ ستمکار ❊ طرفلریله برلکده ❊
واتفاقله ❊ وحیله ونفاقله ❊ اولوب همده دین اسلام ❊
وخسارت ملک وملت خیر الانام ❊ قصدله کمین کینده کمانه قهر
قوربایا مرصده ناظر ❊ وقضا وقدرلک قدرنه منتظر ❊ اولوب
طور رکن ❊ مزبور خاکسار نکبت اثارلک ❊ دشمن بدحوال وعدوی
ضلالت مآللک ❊ بومنوال اوزره ❊ معامله وانقیادی ❊ وحیله
فسادی ❊ اولدیغی سدهٔ سداده اساس ❊ وابواب سرا پرده دولت
اقتباسه ❊ معلوم اولیجق اول اصحاب طغیان ❊ بحر مواج کبی
قینوب طاشمدین ❊ واول ارباب خذلان کوزلرینی کبی باشدن
اشمدین ❊ نار حیات بی ثبات لرین ❊ اب تیغ مینع تابله سوندکمه
ادوات جنک وحرب تدبیر ❊ واولخصم پرکینه عزم وروزه تصمیم ❊
قلنوب مقدما روم ایلنوک لشکر کش دلاور لرنده ❊ واناطولی ولایت
لرینوک پیاده سلاح سردار لرنده ❊ وارو ع خان شوکت نمای فروغ

Kara Boğdan ve havalisinin fethi maksadıyla düzenlenen seferin ve bu sefer neticesinde yapılan fetihlerin ayrıntılarına dair Matrakçı Nasuh tarafından kaleme alınan fetihname.

27 Ekim 1538

[v. 105b] *Fetihnâme-i Kara Boğdan*

Ba'de Ez-feth-i Fâtiha-i Zafer-nâme-i Pâdişâh-ı Cihân ve Hatm-i Hâtime-i Fetihnâme-i Hüsrev-i Devr[u] Zamân ve Terşîh-i Dîbâce-i Gazâ-yı Melâz-i Ehl-i Îmân Oldur ki:

Çün sultân-ı selâtînü'l-İslâm, mâlik-i memâlik-i rikâbü'l-enâm, Cemşîd-i keyvân-makâm ve Hûrşîd-i Behrâm-gulâm *–hullidet hilâfetühû ve übbidet beşâyiru fursatihî–* hazretleri; *" ... faddala'llâhü'l-mücâhidîne ale'l-kâidîn ... "*[1] mefhûm-ı saâdet-mersûm[u] muktezâsınca gazv [ü] cihâdı vesîle-i şâfiye [ve]; *" ... ve câhidû fî-sebîli'llâhi bi-emvâliküm ve enfüsiküm; zâliküm hayrun leküm ... "*[2] fahvâsınca sa'y ü ictihâd[ı] zerîa-i kâfiye mülâhaza edinip a'mâl erkâm-ı hasenât-ı ferhunde-fâlle merkûm ve sahâyif dürer-i le'âlî-intizâm-ı mesûbâtla manzûm olmak ümîdine ale'd-devâm fî-iftitâhi'l-âm a'dâ'-i dînle mukâbele ve muhâlifân-ı mülk [ü] millet-i yakînle mukâtele edegelip eyyâm-ı hümâyûnunda bir yıl devretmemişdir ki **[v. 106a]** bir ulu gazâ ve rûzgâr-ı meymûnunda bir diyâr kalmamışdır ki varıp onda bir hâdise-i uzmâ eylememiş ola.

Binâen alâ-hâzâ livâ-yı gazâ[y]ı dest-i cihâdla ref'a ve bîh-ı saht-ı dıraht-ı küfr-i bed-nihâdı pîrâmen-i gülşen-i Dâru'l-İslâm'dan nîrû-yı bâzû-yı ictihâdla kal'a ikdâm-ı tâmm u ihtimâm-ı tamâm edip kadîmü'l-eyyâmdan maksûd edindiği Ankâ-yı temennâ-yı adem-âşiyânı –ki mâ-verâ'-i Kâf-ı kazâ vü kaderde nişîmen-i imtinâ'da mütemekkin idi– şehbâz-ı bülend-pervâz-ı cihâdla sayd ü şikâra ve mahâlib-i[3] sukûr-ı[4] kârzâr-ı ecnâdla kayd-ı isâra getirmeğe tâlib ü râgıb olduğu tavâyif-i müşrikîn ve fırka-i şeyâtînden Kara Boğdan vilâyetinin Voyvodası Petri nâm bed-âheng ki Sultân-ı zıllu'llâh ve Halîfetün fî-arzı'llâh hazretlerinin ecdâd-ı ızâmı ve âbâ'-i kirâmı zamânından beri; *" ... hattâ yu'tu'l-cizyete an-yedin ve hüm sâgîrûn."*[5] zilleti[y]le tahkîr olu[n]an kefere vü fecereden olup atebe-i âlem-penâha ve âsitân-ı saâdet-destgâha mütâbaat ve ihlâs u

1 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/95. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar ve Allah Te'âlâ'nın yolunda mallarıyla, canlarıyla mücâhedede bulunanlar müsavî olmazlar. Allah Te'âlâ malları ile ve canları ile cihada atılanları, oturanlar üzerine derece itibariyle tafdîl buyurmuştur. Ve Allah Te'âlâ hepsine de hüsnayı vaadetmiştir. Ve* ***Allah Te'âlâ mücahitleri, oturanlara*** *çok daha büyük ecir ve mükâfatla* ***üstün kılmıştır.***"

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/41. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Gerek yaya olarak gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın.* ***Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihad edin.*** *Eğer bilirseniz* ***bu sizin için daha hayırlıdır.***"

3 Metinde "مخالب" yerine "محالب" şeklinde yazılıdır.

4 Metinde "*sugûr-ı*" şeklinde yazılıdır.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/29. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlünün haram kıldığım haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle,* ***küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.***"

sadâkat ü ihtisâs göstermeğin havf-ı nisâl-i[6] sihâm-ı ehl-i İslâm ve ittisâl-i hüsâm-ı sûzen**[v. 106b]**-fâmdan âsûde-hâl iken iblîs-i pür-telbîsin ıdlâl ü iğvâsın ısgâ edip dahi câdde-i isyâna kadem basıp cumhûr-ı küffâr-ı bed-girdâr ve adû-yı şirzime-i sakar-medâr taraflarıyla birlikde ve ittifâkda ve hîle vü nifâkda olup hedm-i[7] dîn-i İslâm ve hasâret-i mülk-i millet-i hayru'l-enâm kasdı[y]la kemîn-i kînde kemân-ı intikâm kurup eyyâm-ı fursata nâzır ve kazâ vü kaderin kudretine muntazır olup dururken mezbûr hâk-sâr-ı nekbet-âsârın düşman-ı bed-ahvâl ve adû-yı dalâlet-mâlle bu minvâl üzere muâmele vü inkıyâdı ve hîle vü fesâdı olduğu süddе-i sidre-esâs ve ebvâb-ı serâperde-i devlet-iktibâsa ma'lûm olıcak ol ashâb-ı tuğyân bahr-i mevvâc gibi kaynayıp taşmadın ve ol erbâb-ı hızlân [u] belâ gözyaşı gibi başdan aşmadın nâr-ı hayât-ı bî-sebâtların âb-ı tîğ-ı mîğ-tâbla söyündürmeğe edevât-ı ceng ü harb takdîm ve ol hasm-ı pür-kîne azm-i rezm tasmîm kılınıp mukaddemâ Rumili'nin leşker-keş dilâverlerine ve Anadolu vilâyetlerinin sipehsâlâr serdârlarına ve Aruğ Hân-ı şevket-nümây fürûundan **[v. 107a]** Sultân-ı civân-baht ve Pâdişâh-ı âsmân-tahtın pâye-i serîrinde baş urmağla Deşt-i Kıpçak-ı meşhûr-ı âfâk vilâyetine Tâcdâr u Sipehsâlâr olan Sâhib Giray Hân hazretlerine dergâh-ı gerdûn-kıyâmdan nişân-ı şerîf-i âlî-şân-ı sultânî ve fermân-ı garrâ-yı gîtî-sitân-ı hâkânî irsâl olunup emrolundu ki; *"Hadem ü haşem ve tûğ u tabl ü alem ve sâz ü seleb ve âheng-i ceng-i müretteble Tuna Sahrâsı'na varıp cem' olalar; bâkî âsitân-ı saâdet-âşiyânda dâyim lâzım ve dergâh-ı adâlet-âsitânda müdâm mülâzım olup gayret-i dîn-i İslâm ve hamiyyet-i mülk ü millet-i hayru'l-enâm ma'rekesinde bezl-i dil ü cân ve Hazret-i İsmail –aleyhi's-selâm– gibi kendi nefs-i zekiyyelerin li-vechi'llâh kurbân ve merdânelik tarîkında hayât-ı ebedî kesb ve civân-merdlik meydâmnda kûy-ı nîk-nâm ele getirmeğe bâş u cânların terk edegelen –**beyit:** Güzîde[8] kulları Şâh-ı cihâmn / Güzîn[9] serverleri[10] devr-i zamânın– hâzır olup âsitân-ı muhalledü'l-ikbâl kıbelinden alem-i[11] âlem-sitân-ı Sâhib-kırânî âftâb-ı mihr-i cihân-tâb gibi tîğ-ı zer-nişânın keşîde ve pehlivân-ı* **[v. 107b]** *meydân-ı subh-ı çarh gibi siper-i ahter-feşânın küşâde edicek ve dırahş-ı mâh-tâb gibi altun başh tuğlar saçın çözüp yürüyicek yamnca kûs-i rihlet çalalar ve tabl-ı azîmet uralar."* deyü emrolundu.

Emr-i âlî muktezâsınca Rumili dilâverleri diyârlarında bir ân karâr ve Anadolu sipehsâlârları makâmlarında bir dem ıstıbâr eylemeyip –***beyit:*** *Alem ber-keşîdend leşker-keşân / Be-dîd âmede'z-rûz-i mahşer nişân*[12]– kûhsâr-ı sehâb-ı nev-bahâr gibi tâb-ı şitâbla Tuna Sahrâsı'na varıp cem' olmak üzerine olduklarından sonra Bürhânü'l-havâkîn, Tâc-bahş-ı hüsrevân-ı rû-yi zemîn hazretleri a'lâm-ı nusret-şiâr ve asker-i encüm-seyyârıyla bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Allâm târîh-i Hicret-i Nebeviyyenin *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm–* dokuz yüz kırk beşinci [senesi şehr-i] Safer'inin on birinde dâru's-selâm İstanbul'dan teveccüh edip kat'-ı menâzil ü tayy-i merâhille sene-i mezbûre Rebîülevvel'inin on ikisinde Prevadi[13] kurbünde Duna Pınarı demekle ma'rûf ve ayn-i letâfetle mevsûf nâm pınar –ki bunca yıllardan beri çeşmeler gibi gözleri yollarda kalıp Sâhib-kırân-ı **[v. 108a]** cihân-sitâna ve Süleyman-ı âsmân-âsitâna muntazır olup ârzû-yı âftâb-tâbla şâh-râh-ı ümîzde dîde-i intizârla ağzı suyu akıp dururdu– Sultân-ı âlemin ve Hâkân-ı dehrin muhayyem-i mükerremiyle şeref bulıcak ol düşman-ı bî-dîn ü adû-yı dûzah-temkîn, Sultânü'l-İslâm-ı Zıllu'llâhi ale'l-enâm hazretleri leşker-i izzet-nümûn u cünd-i zafer-füzûn u a'lâm-ı nusret-makrûn ile mahall-i mezbûra gelip vusûl bulduğun ma'lûm edinicek erbâb-ı cidâl ü ashâb-ı kıtâl olan ebtâl-i ricâlin azm-i rezmin ibtâl ve âheng-i cengin ihmâl etdirmek bâbında mümânaa vü hud'aya âgâz ve müdâfa'a vü hîleye pervâz

6 Metinde "نصّال" şeklinde yazılıdır.
7 Metinde "*hemdem*" şeklinde yazılıdır.
8 Metinde "كوزيده" şeklinde yazılıdır.
9 Metinde "كوزين" şeklinde yazılıdır.
10 Metinde "سرُوزلَرِی" şeklinde yazılıdır.
11 Metinde "عَلَم" şeklinde yazılıdır.
12 *"Kumandanlar sancak(ları)nı kaldırdıkları(nda) / (Âdeta) mahşer günü(nü andıran) bir görüntü ortaya çıktı."*
13 Provadia, Pravodi (Bulgaristan).

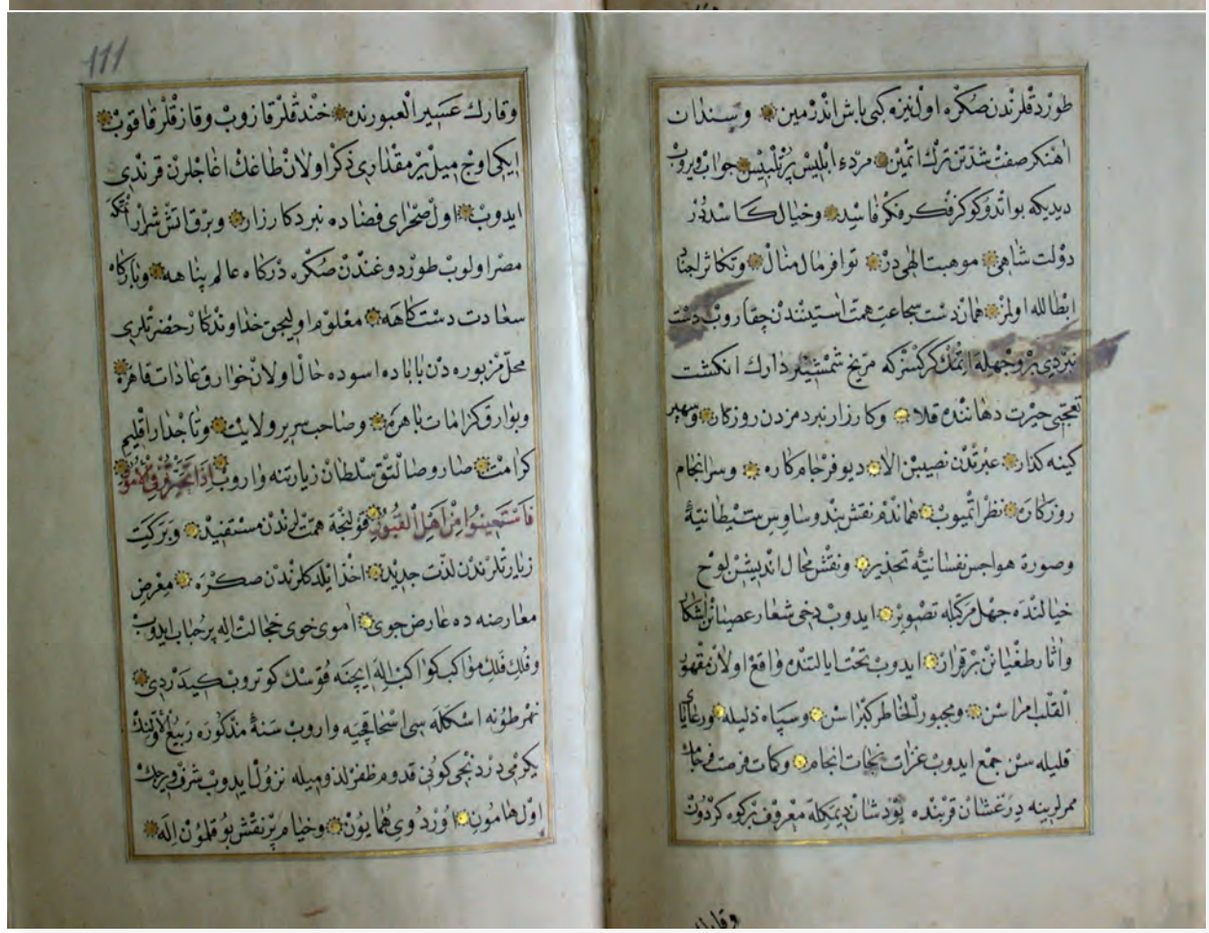

ve nâme-i vifâkda nakş-ı tezvîri tasvîr ve hâme-i nifâkla fikr-i telbîs tahrîr edip hisâr-ı temennu‘ u kûhsâr-ı tereffu‘dan nüzûl edip zemîn-i tezellülde zebân-ı tazarru‘la Bâsitu'l-emni ve'l-emân, Nâşiru'l-adli ve'l-ihsân hazretlerinin dâmân-ı emânın tevessül edip dergâh-ı saâdet-âşiyâna Ungora bin Tavla[14] nâm Kapıcıbaşısın gönderip kendisi bisât-ı ihtiyât üzere simât-ı nedâmeti döşeyip; **[v. 108b]** *"Emr-i şerîf ne vech üzere sudûr u zuhûr bula?"* deyü muntazır olup durmuşdu.

Laîn-i mezbûrun Kapıcıbaşısı bî-ihmâl ü imhâl alâ-tarîkı'l-isti‘câl teveccüh [ü] irtihâlle mahall-i mezbûra gelip mâ fi'z-zamîrin dergâh-ı gerdûn-iktidâra arz edip dedi ki; *"Havâ-yı gazâmn şehbâz-ı bülend-pervâzı merhûm Sultân Mehemmed Hân-ı Gâzî zamânından beri ilâ-yevminâ hâzâ makâm-ı itâatde akdâm-ı itâat üzerine durup dest-i darâatle dâmân-ı emânda itâat eteğine ayak dolayıp emân yakasına baş çeken Voyvodamız hakkında hâliyâ sûret-i nizâ‘ u cidâl vâkı‘ olup sipâh u raiyyete hasâret ve kişver [ü] memlekete nehb ü gâret erişdirmeğe sebeb ne? Pâdişâh-ı cihâna ve Sâhib-kırân-ı zamâna sezâvâr olan bu idi ki eyyâm-ı devletinde ve hengâm-ı savletinde halâyık rûzgâr-ı emn ü emânda fâriğu'l-bâl ü müreffehü'l-hâl olup rûz ü şeb îş u işretde ve safâ vü meserretde kâmrânlık edeler. Bu bende gelip maslahat gördüğü budur ki mâbeynde vâkı‘ olan reng-i küdûret* **[v. 109a]** *ü jeng-i adâvet saykal-ı musâlahat u cilâ’-i musâdakat birle âyine-i dilden silinip erbâb-ı fesâd u ashâb-ı inâdın kelimât-ı nifâk-âmîz ü tesvîlât-ı fitne-engîzlerine i‘tikâd u i‘timâd-ı kem kılına."* deyü cevâb edicek taleb-i bî-tâyili ve ta‘b-ı bî-hâsılı ma‘lûm oldukdan sonra fermân-ı lâzımü'l-iz‘ân-ı Sâhib-kırânî bu vechile sâdır oldu ki; *" 'El-hayru lâ yu’ahharu."*[15] *kavlince adûya mühlet ve düşmana meydân u fursat vermek bâtıl hayâldir. Onun kalı ve kamı ve fesâd[ı]*[16] *def‘i benim zât-ı gazanfer-savlet ve şân-ı tüvânâ-himmetime lâzım bel vâcib olmağın asker-i encüm-misâl ü leşker-i tüvanâ-mecâlle yürüdüm. Bâb-ı devlet-merâmma ve âsitân-ı saâdet-nişâmma karşı gelip yüz sürecek olursa rakam-ı afv u gufrânla merkûm ve in‘âm u ihsân-ı hüsrevânemle mersûm olur ve illâ maâric-i resenle âsmâna mi‘râc ve mahâric-i*[17] *celâ-yı vatanla cihândan ihrâc etmeyince komazım."*

Kapıcıbaşı bu emri işidicek ol laîn-i bed-nihâda âdemisiyle haber gönderip dedi ki; *"Kahramân-ı*[18] *mülkün serveri ve Nerîmân-ı*[19] *ekâlîm-i seb‘amn dilâveri olan* **[v. 109b]** *Pâdişâh-ı heft-kişver ve Şehinşâh-ı bahr u berr hazretlerinin pâyitaht-ı serîrinde gelip baş koyup dest-bûs-ı şerîfleriyle müşerref olasın ki rezm-i harble memleketimize hücûm ve bezm-i cengle civârımza kudûm edip geldi. Şöyle ki; inâd edip gelmeyecek olursan vilâyetimize nehr-i gâreti salmayınca ve dârımza cârûb-ı hasâreti çalmayınca komaz."*

Ol bed-fercâm-ı nekbet-encâm bu haberden âgâh olıcak cân-ı bed-kîş-i fesâd-endîşinin nûş-ı huzûruna nîş-i zenbûr-ı teşvîş girip seylâb-ı pür-şitâb gibi akıp üzerine varan cüyûş-ı deryâ-cûşun hurûşundan humâr-ı hamr-i sürûrdan ayılıp sürûr-ı sükr-i gurûru zâyil olup dahi a‘yân-ı bî-bâhire ve erkân-ı bî-tâhiresine hitâb edip dedi ki; *"Pâdişâh-ı cihân ve Sâhib-kırân-ı zamân hazretleri bezm-i ceng ü rezm-i harble üzerimize geldi. Fikriniz ne?"* deyicek Logofat[20] ve Mihu[21] nâm bî-d[î]nler tahkîk yüzünden ayn-ı dirâyet-i sâkıb ile âyine-i fikr-i âfiyetde sûret-i âkıbete nazar edip pîşvâ-yı akl-ı dûrbînin rây-ı maslahat-ârâsıyla âmil olup dediler ki:

[v. 110a] *"Mesâlikü üli'l-azme sâlik olan hâzime lâzım ve sâhib-i sâyib-râya vâcibdir ki mevârid-i umûrda masâdır-ı mahzûrun hazerinden hazer ede ki, mir’ât-ı kâinât-ı ihtibârda ihtiyâr-ı rây-ı maslahat-ârâ için rû-yi efkârda*

14 Onkor (Ungor) bin Tavla. Mihail Guboğlu, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. = 945 H.)," *Belleten*, C. 50, S. 198, 1986, s. 767'de, bu kişinin "Tautau (boyar-logofat)" olabileceğini belirtir.

15 *"Hayırlı olan tehir edilmez."*

16 Metinde "*fesâd ve*" şeklinde yazılıdır.

17 Metinde "معارج" yazılıdır.

18 Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

19 Fars mitolojisinde Zaloğlu Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babası. Şemseddin Sami, "Neriman", *Kâmûsü'l-A'lâm,* VI. Cilt, Mihran Matbaası: İstanbul, 1316, s. 4574.

20 Logofat Gavril Trotuşan.

21 Mihul.

dem-â-dem nâzır olmayanların enzâr nâ-tamâmdır. Câm-ı pür-nûr-ı ziyâ'-i ihtiyâr-ı huzûr-ı rây-ı sürûr-fezâyda fercâm-ı kâra ve ser-encâm-ı rûzgâra nazar etmek gereksin ki, her hûrşîd-i âsmân-iktidâr ve şehriyâr-ı kâm-kâr olanlar hoş-güvâr-ı saltanat ile müdâm mest ve gülzâr-ı memleket ile ale'd-devâm hem-dest olmaz. Hemân sezâvâr olan budur ki hudû' [u] iftikârla bâb-ı siyâdet-iyâbına çehre-i ubûdiyyeti ve râh-ı hâk-i saâdet-nisâbına cebhe-i hizmeti varıp sürelüm. Tâ kim kemâ-kân memleketimiz[d]e mâl ü menâl ve ehl [ü] ıyâlimizle huzûrda ve refâhiyyet ü sürûrda kâm-rânlık edevüz. Sipâh u raiyyetden ve kişver [ü] memleketden istimdâd ü istinâd[22] *yokdur ki devlet bizden yüz döndürdü. –**Beyit:** Çû devlet-mende ikbâl ede idbâr / Olur kârında her sâat ziyân-kâr. **Nesir:**– Bâkî; emr senindir."* deyü sükût makâmında **[v. 110b]** durduklarından sonra ol nîze gibi baş indirmeyen ve sendân-ı âhenger-sıfat şiddetin terk etmeyen merd-i iblîs-i pür-telbîs cevâb verip dedi ki; *"Bu etdiğiniz fikir fikr-i fâsid ü hayâl-i kâsiddir. Devlet-i şâhî mevhibet-i ilâhîdir. Tevâfür-i mâl [ü] menâl ve tekâsür-i ecnâd [u] ebtâlle olmaz. Hemân dest-i şecâati himmet âstînînden çıkarıp dest-i neberdi bir vechile etmek gereksiz ki Merrîh-i şemşîr-dârın engüşt-i taaccübü hayret dehâmında kala ve kârzâr [u] neberdimizden rûzgâr u sipihr*[23] *kîne-güzâr ibretden nasîbin ala."* deyü fercâm-ı kâra ve ser-encâm-ı rûzgâra nazar etmeyip hemân-dem nakş-ı bend-i vesâvis-i şeytâniyyeyi ve sûret-i hevâcis-i nefsâniyyeyi tahzîr[24] ve nakş-ı muhâl-endîşin levh-i hayâlinde cehl-i mürekkeble tasvîr edip dahi şiâr-ı isyânın âşikâr ve âsâr-ı tuğyânın ber-karâr edip taht-ı eyâletinde vâkı' olan makhûru'l-kalb ümerâsın ve mecbûru'l-hâtır küberâsın ve sipâh-ı zelîle ve reâyâ-yı kalîlesin cem' edip guzât-ı necât-encâm u kümât-ı fursat-fercâmın memerlerine Dırağşan[25] kurbünde Bodşan[26] demekle ma'rûf bir kûh-ı gerdûn**[v. 111a]**-vakârın asîru'l-ubûrunda hendekler kazıp ve kazıklar kakıp iki üç mîl yer mikdârı zikrolan dağın ağaçların kırındı edip ol sahrâ-yı fezâda neberd [ü] kârzâr ve berk-ı âteş-i şerâr etmeğe musırr olup durduğundan sonra dergâh-ı âlem-penâha ve bârgâh-ı saâdet-destgâha ma'lûm olıcak Hudâvendigâr hazretleri mahall-i mezbûreden Baba'da[27] âsûde-hâl olan havârık-ı âdât-ı kâhire ve bevârık-ı kerâmât-ı bâhire ve sâhib-i serîr-i velâyet ve tâcdâr-ı iklîm-i kerâmet Saru Saltuk Sultân ziyâretine varıp; *"İzâ tehayyertüm fi'l-umûri fe'steînû min-ehli'l-kubûr."*[28] kavlince himmetlerinden müstefîd ve bereket-i ziyâretlerinden lezzet-i cedîd ahz eylediklerinden sonra –mi'raz-ı muârazada ârız-ı Cûy-ı Âmûy hûy-ı hacâlet ile pür-habâb edip ve fülk-i feleki mevâkib-i kevâkib ile içine kosan götürüp giderdi– Nehr-i Tuna iskelesi İshakçı'ya[29] varıp sene-i mezkûre Rebîülevvel'inin yirmi dördüncü günü kudûm-ı zafer-lüzûm[30] ile nüzûl edip şeref vericek ol hâmûnu ordu-yı hümâyûn ve hıyâm-ı pür-nakş-ı bûkalemûn ile **[v. 111b]** mâl-â-mâl ve asâkir-i encüm-seyyârın direfşân-ı şihâb-nişânlarının nücûmuyla rû-yi zemîn çarh-ı gerdûn-misâl olup ol nehr-i bahr-cûşun ubûru ve ol ebr-i pür-hurûşun mürûru için mukaddemâ gemiler üstüne köprü bağlamak emrolunmuşidi; emr-i sâbık üzere muhkem ü mübrem girihgîr zencîrler ve pür-tâb kullâblar ile halelden emîn ve zelelden metîn köprü bağlanıp onun heybet-i hey'et[i] ile nehr-i Tuna dîv-i hezâr-deste ve ağzı köpüklenmiş üştür-i ser-meste dönüp gerdân-ı itâati ve pâ-yi mukâvemeti zencîr-i mütâbaatla akdedip Sîmurg-ı Kâf-ı Saltanat ve Hümâ-yı evc-i Hilâfet hazretlerinin mürûruna râh-ı intizârda muntazır durmuşdu.

22 Metinde "*istindâd*" şeklinde yazılıdır.
23 Metinde "*sihipr*" şeklinde yazılıdır.
24 Metinde "تحضير" yerine "تحذير" şeklinde yazılıdır.
25 Dracşani (Romanya).
26 Botosana (Romanya).
27 Babadağ, Babadau (Romanya).
28 *"İşlerinizde şaşırdığınız zaman, kabirdekilerden yardım isteyiniz."* mealindeki yukarıdaki ibare bazı kaynaklarda hadîs-i şerif olarak zikredilmektedir. Bk. Fatma Yasemin Pakdil, *Rûhu'l-Beyân Tefsirinde Kur'ân kıssalarının İşârî Yorumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 24.
29 Isaccea, Isakcha (Romanya).
30 Metinde "لذوم" şeklinde yazılıdır.

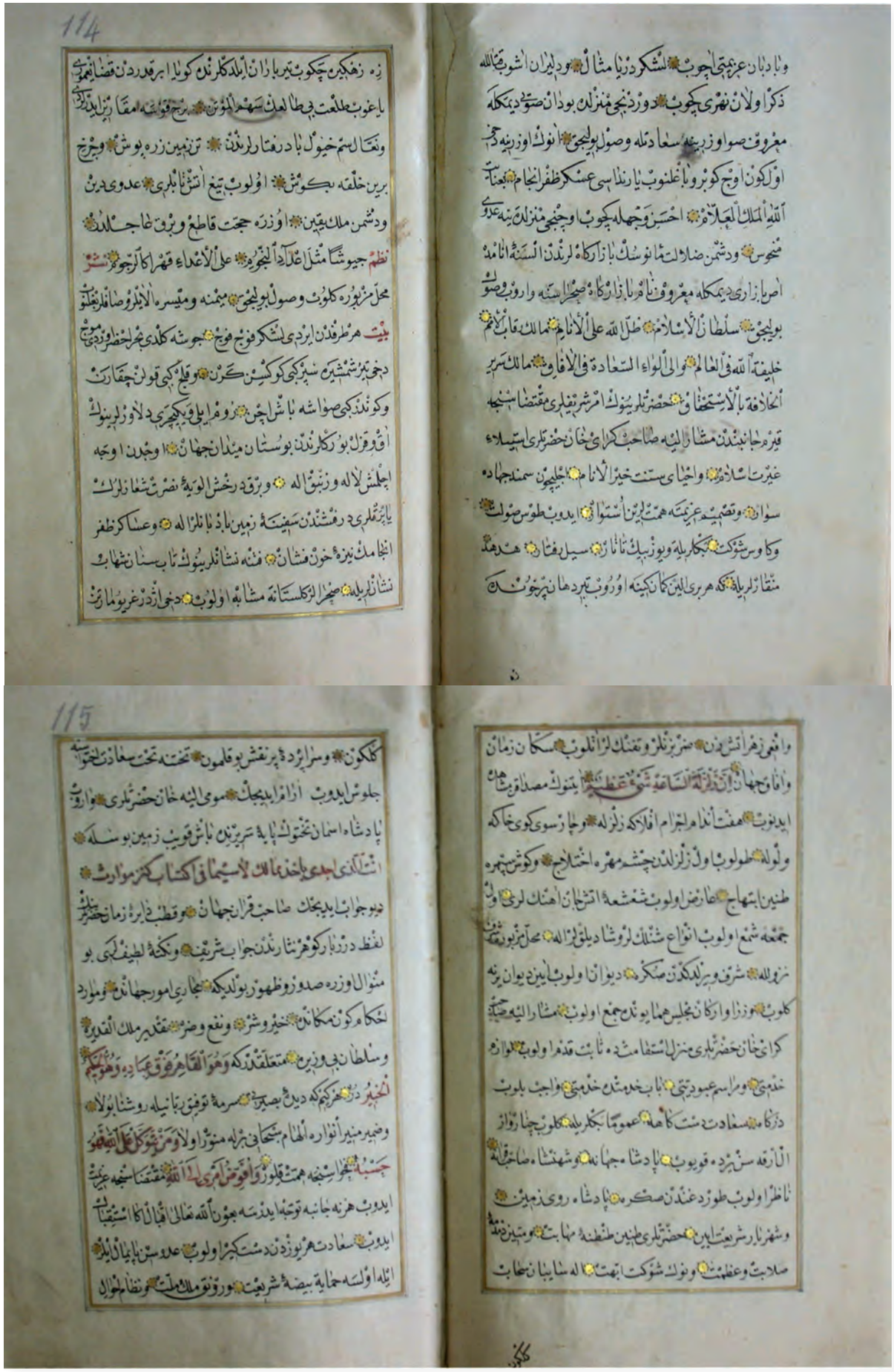

Mahall-i mezbûrda altı gün ikâmet olundukdan sonra Rumili'nin leşker-keş dilâverlerine ve Anadolu vilâyetlerinin sipehsâlâr serdârlarına emrolundu ki; "*Hadem ü haşem ve tûğ u tabl ü alem ve edevât-ı ceng ü harble Tuna'yı geçip öte yakasında duralar.*" Emr-i âlî muktezâsınca mi'râc-ı gazâya urûc eden Rumili beylerinin mukaddemlerinden dâyim gazâ çerâğını küffâr-ı hâk-sâr yağının bağrı yağıyla yakagelip dâğ u râğda dağları **[v. 112a]** dağıdıp nâr-ı kârzârla ciğerlerin pür-dâğ edegelen Yahya Paşa oğlu Mehemmed Bey ve cûybâr-ı dâr [u] gîrin nehengi ve kûhsâr-ı kârzârın pelengi emîru'l-ümerâi'l-kirâm Rumili Beylerbeyisi Hüsrev Paşâ-yı Behrâm-ikdâm Rumili'nin sâyir cüyûş-ı ceng-cû vü cünûd-ı rezm-hûlarıyla ve vücûd-ı pür-sûduyla mesned-i müşeyyed-i Vezârete zînet veren müfessir-i taht-ı hilâfet-iktidâr ve müstakarr-ı saâdet-medâr olan Mehemmed Paşa *–yessera'llâhü mâ yeşâ'–* hazretleri umûmen Anadolu vilâyetlerinin dilâverân-ı şîr-feri ve mübârizân-ı âteş-şererleriyle ve fütüvvet [ü] merdânelikle mevsûf ve şecâat ü şehâmetle me'lûf olan Mihal oğlu Hızır Bey evler yakıcı ve vilâyetler yıkıcı akıncılarıyla geçip çemen serverleri gibi saflar ve leşker-i reyâhîn gibi alaylar bağlayıp durduklarından sonra Pâdişâh-ı âlem-penâh, Zıllu'llâh-ı saâdet-destgâh, el-gâzî fî-sebîli'llâh, el-mücâhidü li-vechi'llâh, el-müeyyedü min-indi'llâh hazretleri; "*mütevekkilen ala'llâh ve müstaînen bi-fazli'llâh*" deyü kemâl-i kudret ü azamet-i[31] kişver-sitânî ve fart-ı uddet-i sâhib-kırânî ve şehzâdegân-ı civân-baht, sezâvârân-ı tâc u taht, el-müeyyedâni min-indi'llâhi'l**[v. 112b]**-Alîm Sultân Mehemmed ve Sultân Selim *–tâle bakâhümâ ve nâle münâhümâ–* ve mümehhidân-ı kavâid-i ma'delet-i sultânî ve müessisân-ı ebniye-i nısf-ı Süleymanî ve mütemmimân-ı umûr-ı cumhûr-ı İslâm ve mütekeffilân-ı mesâlih-i enâm olan vüzerâ'-i sâhib-i tedbîr ve ulemâ-yı şerîat-tevkîr ve dilâverân-ı kal'a-kam' u mübârizân-ı süreyyâ-cem' ve bahâdırân-ı sipâh u dilîrân-ı fursat-nigâh ve şîrân-ı peleng-ceng ü mübârizân-ı neberd-âheng, süvâr-ı ceng-sâz ve piyâde-i tüfenk-endâz ve mihr-i cihân-ârâ âftâb gibi altun başlı tuğlar ve dırahş-ı mâh-tâb gibi livâ-yı sefîd [ve] ejderhâ peykerli alemleriyle azm-i karînü'l-cezm ve niyyet-i nehdat-ı nusret-i rezm ile şehr-i Rebîülâhir'in gurresinde Tuna'yı mürûr edip bi-avni'l-Meliki'l-Mennân vilâyet-i Kara Boğdan'da vüs'at ü füshat ile mekşûf ve letâfet-i havâyla mevsûf olan Kahve[32] sahrâsına varıp şeref vericek sipehsâlâr u serdârlar umûmen ve ceyş-i nusret-kîş husûsan savaş kumâşın giyip başdan ayağa ve pâdan dırnağa varınca atları ve kendileri bergüstüvân-ı âhenle ve miğfer [ü] cevşen-i tekebbürle bürünüp **[v. 113a]** dûd içinde ahger veya kara bulud içinde ahter gibi gözleri görünürdü; ancak gayret-i ırzla sağ u solda alaylar bağlanıp altun başlı sancaklar gökyüzünde âftâb-ı âlem-tâb gibi ve cevşenlerinin âyineleri sâfî vü rûşen âb üstüne düşmüş aks-i âftâb gibi tâb verirdi ki hudûd-ı felek-i devvâr, cünûd-ı melek-i seyyârla ârâste olaldan beri dîde-i pîr-i cihân mislin görmüş değildi; kara dağlar gibi bürünüp; "*Ve tera'l-cibâle tahsebühâ câmideten ve hiye temürru merre's-sehâb ...* "[33] fahvâsınca yürüdüklerinden sonra dördüncü menzilde düşman-ı bed-nihâd ve adû-yı kem-nijâde vilâyetinde cârî olan Prut[34] nâm nehr-i azîm kenârında Vitol nâm karyeye varıp nüzûl-i ikbâl ve vusûl-i iclâlle vusûl bulıcak; "*Sür'atül-intikâmi leyse fî-âdeti'l-kirâm*"[35] deyü dört gün ikâmet olunup nehr-i mezbûrun mürûru asîr olup üzerine köprü bağlanması lâzım olduğu ecilden fi'l-hâl alâ-tarîkı'l-isti'câl köprü bağlanıp ondan sonra Hâmî havzeti'd-dîn, Zıllu'llâhi fi'l-arazîn hazretleri lenger-i ikâmeti alıp **[v. 113b]** ve bâdbân-ı azîmeti açıp leşker-i deryâ-misâl ve dilîrân-ı âşûb [u] kıtâlle zikrolan nehri geçip dördüncü menzilde Bodan Suyu demekle ma'rûf su üzerine saâdetle vusûl bulıcak onun üzerine dahi ol gün üç köprü bağlanıp

31 Metinde "*azamet ü*" yazılıdır.

32 Cahul (Moldova).

33 *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Suresi 27/88. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "***Sen dağları görürsün de onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler.*** *(Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarımızdan tamamıyla haberdardır.*"

34 Prut, Pruth River (Moldova, Romanya, Ukrayna).

35 "*İntikamda hızlı davranmak ulu ve şerefli kimselerin âdeti değildir.*"

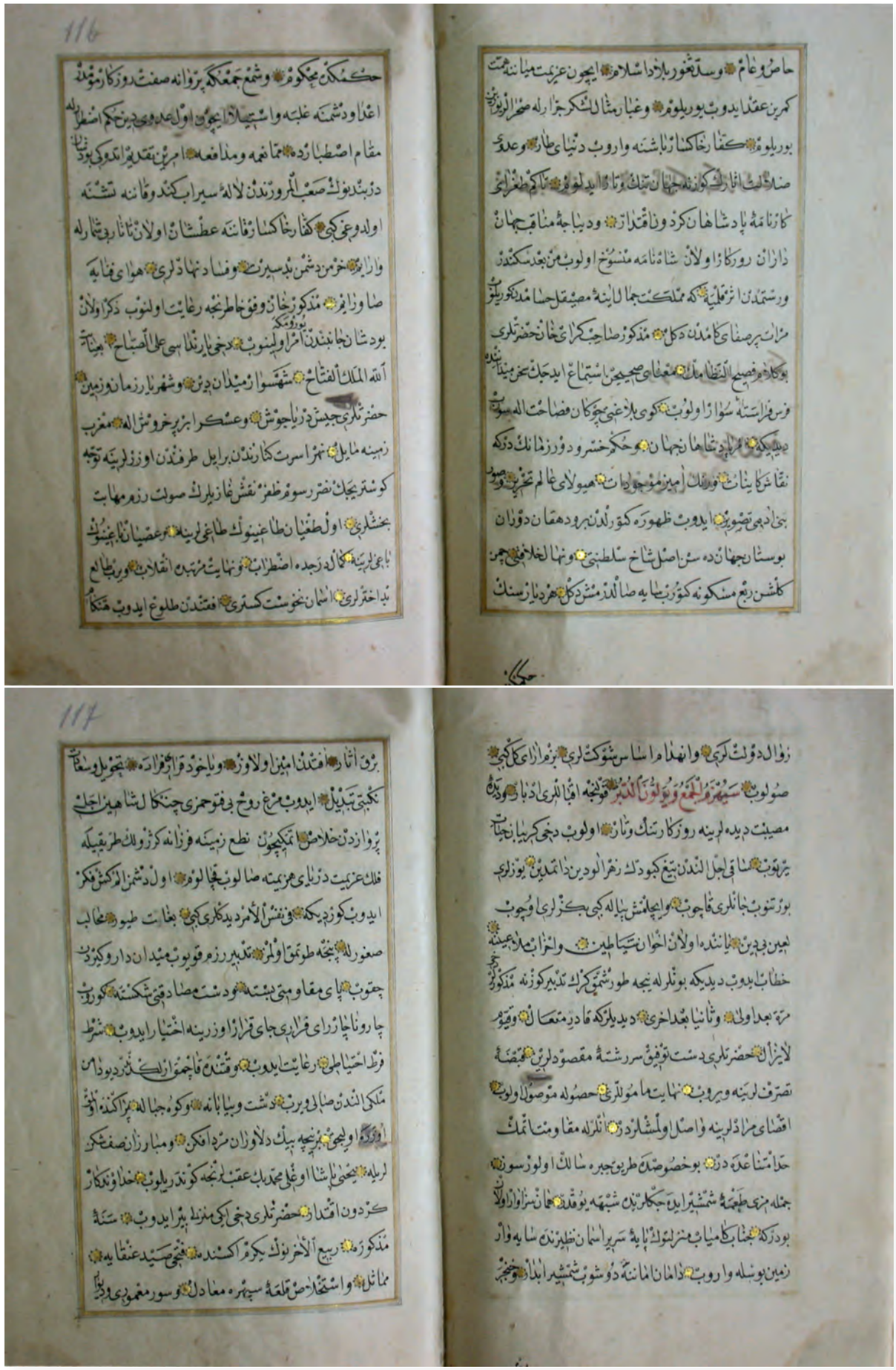

yarındası asker-i zafer-encâm bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Allâm ahsen-i vechile geçip üçüncü menzilde yine adû-yı menhûs ve düşman-ı dalâlet-me'nûsun bâzârgâhlarından elsine-i enâmda As Bâzârı[36] demekle ma'rûf nâm bâzârgâh sahrâsına varıp vusûl bulıcak Sultânü'l-İslâm, Zıllu'llâhi ale'l-enâm, Mâlikü rikâbi'l-ümem, Halîfetu'llâhi fi'l-âlem, Vâli'[l]-livâ'i's-saâdeti fi'l-âfâk, Mâlikü serîri'l-Hilâfeti bi'l-istihkâk hazretlerinin emr-i şerîfleri muktezâsınca Kırım cânibinden müşârun-ileyh Sâhib Giray Hân hazretleri istîlâ'-i gayret-i İslâm ve ihyâ-yı sünnet-i Hayru'l-enâm ecli için semend-i cihâda süvâr ve tasmîm-i azîmete himmetlerin üstüvâr edip Tûs[37]-savlet ü Kâvus[38]-şevket beyleriyle ve yüz bin Tatar-ı seyl-reftâr-ı hüdhüd-minkârlarıyla –ki her biri elin kemân-ı kîne urup tîr-i dehân-ı pür-hûnda **[v. 114a]** zih-i zihgîre çekip tîr-bârân eylediklerinde gûyâ ebr-i kaderden kazâ yağmuru yağıp tal'at-ı bî-tâliin sehmü'l-mevtin burc-ı kavse mukârin[39] ederlerdi ve niâl-i[40] süm-i[41] huyûl-i bâd-reftârlarından ten-i zemîn zırh-pûş ve çarh-ı berîn halka be-gûş olup tîğ-ı âteş-tâbları adû-yı dîn ve düşman-ı mülk-i yakîn üzere hüccet-i kâtı' u berk-ı âcildir; –***nazım:*** *"Cüyûşen misle a'dâdi'n-nücûm / Ale'l-a'dâ'i kahren ke'r-rücûm."*[42] ***nesir:***– mahall-i mezbûra gelip vusûl bulıcak meymene ve meysere alaylar ve saflar bağlanıp –***beyit:*** *Her tarafdan erdi leşker fevc fevc / Cûşa geldi bahr-i ahdar urdu mevc*– dahi tîr [ü] şemşîre siper gibi göğsün geren ve kılıç gibi kolun çıkaran ve gönder gibi savaşa baş açan Rumili ve yeniçeri dilâverlerinin ak ve kızıl börklerinden bûsitân-ı meydân-ı cihân uçdan uca açılmış lâle vü zanbak ile ve berk-dırahş elviye-i nusret-şiârların yaprakları direfşinden sefîne-i zemîn bâdbânlar ile ve asâkir-i zafer-encâmın nîze-i hûn-feşân-ı fitne-nişânlarının tâb-ı sinân-ı şihâb-nişânlarıyla sahrâlar gülistâna müşâbih olup dahi ejder-gırîv [ü] mâr-ten **[v. 114b]** ve ef'î-zehr [ü] âteş-zen darbzenler ve tüfenkler atılıp sükkân-ı zamân ve âfâk-ı cihân; *" ... İnne zelzelete's-sâ'ati şey'ün azîm."*[43] âyetinin mısdâkın müşâhede edinip heft-endâm ecrâm-ı eflâke zelzele ve çâr-sû-yi kûy-i hâke velvele dolup ol zelzeleden çeşm-i mihre ihtilâc ve gûş-i sipihre tanîn-i ibtihâc ârız olup şa'şa'a-i âteş-i cân-âhengleri ol cem'a şem' olup envâ'-ı şenlikler ve şâdîlikler ile mahall-i mezbûra şeref-nüzûlle şeref verildikden sonra dîvân olup âyîn-i dîvân yerine gelip vüzerâ vü erkân meclis-i hümâyûnda cem' olup müşârun-ileyh Sâhib Giray Hân hazretleri menzil-i istikâmetde sâbit-kadem olup levâzım-ı hidmeti ve merâsim-i ubûdiyyeti [ve] bâb-ı hidmetde hidmeti vâcib bilip dergâh-ı saâdet-destgâha umûmen beyleriyle gelip çenâr-vâr el arkasın yerde koyup Pâdişâh-ı cihâna ve Şehinşâh-ı sâhib-kırâna nâzır olup durduğundan sonra Pâdişâh-ı rû-yi zemîn ve Şehriyâr-ı şerîat-âyîn hazretleri tanîn-i tantana-i mehâbet ve metîn-i demdeme-i salâbet ü azamet ve nûk-i şevket [ü] übbehet ile sâyebân-ı sehâb-ı **[v. 115a]** gülgûn ve serâperde-i pür-nakş-ı bûkalemûn tahtına[44] taht-ı[45] saâdet-ihtivâsına[46] cülûs edip ârâm edicek mûmâ-ileyh Hân hazretleri varıp Pâdişâh-ı âsmân-tahtın pâye-i serîrinde baş

36 Guboğlu, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi", s. 774'te "Yaş Pazarı (Romence: Iaşi)" şeklinde geçmektedir.

37 Kadim İran kahramanlarından Tûs bin Nevzer. Bk. Şemseddin Sami, "Tûs bin Nevzer", *Kamusü'l-A'lâm*, C. IV, Mihran Matbaası: İstanbul, 1311, s. 3021.

38 Kadim İran hükümdarlarından. Bk. Ziya Şükün, *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftar, Ferhengi Ziya,* Millî Eğitim Basımevi:İstanbul, 1984; Şemseddin Sami, "Keykavus", *Kamusü'l-A'lâm*, C. V, Mihran Matbaası: İstanbul, 1314, s. 3942.

39 Metinde "*mukârîn*" şeklinde yazılıdır.

40 Metinde "نَعّال" şeklinde yazılıdır.

41 Metinde "*sümm-i*" şeklinde yazılıdır.

42 *"Bir ordu ki yıldızlar adedince / Düşmam kahretmek için üzerine atılan taşlar gibi."*

43 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hac Suresi 22/1. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey insanlar! Rabbinizden sakının.* ***Doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir.***"

44 Metinde "تختنه" şeklinde yazılıdır.

45 Metinde "تحت" şeklinde yazılıdır.

46 Metinde "اختواسنه" şeklinde yazılıdır.

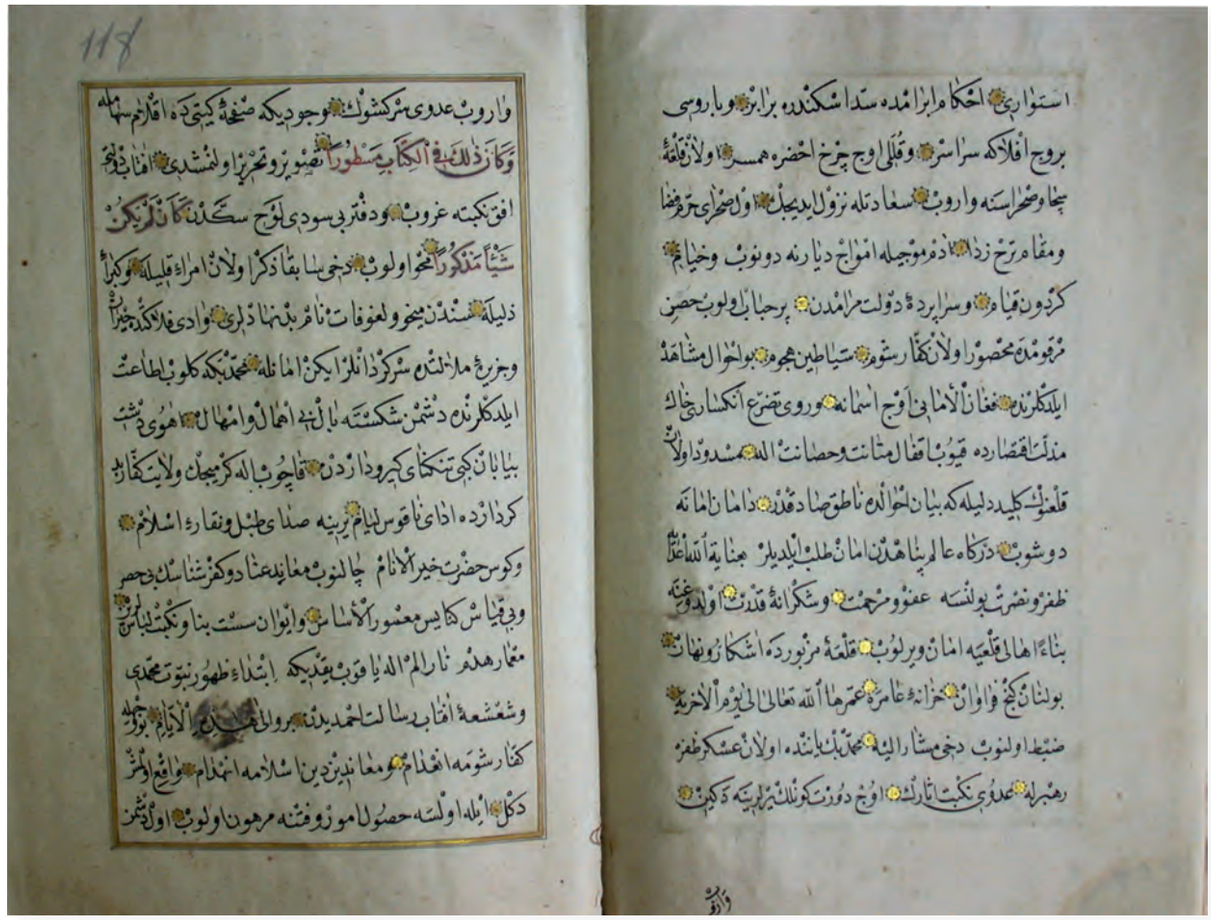

استوارى احكام ايرامده سد اسكندر برابر وبا روسى
بروح افلاكه سراسر وقللى اوج چرخ اخضره همسر ولاژقلعهٔ
سحاب صحراسنه واروب سعادتله نزول ايديجك اول صحراى حرم فضا
ومقام رحب زدا اذ موجيله امواج دياره دونوب وخيام
كردون قباه وسرايردهٔ دولت مرامدن برجبال اولوب حصن
مرهومدن محصورا ولان نكارشومه شياطين هجومه بوالحوال مشاهده
ايلدكلرنده غفلتان الامانى اوج اسمانه وروى تضرع انكسارى خاك
مذلت اقصاردهٔ قيوب اقفال مشاتت وحصانت الهه مسدود اولان
قلعه نك كليد دليله كه بيان احواله ناطق صادق در امان امانه
دوشوب دركاه عالم پناهدن امان طلب ايلديلر بعناية الله تعالى
ظفر ونصرت بولنسه عفو ومرحمت وشكرانهٔ قدرت اولدوغنه
بناءً اهالى قلعه يه امان ويرلوب قلعهٔ مزبوره اشكار ونهان
بولنان كنج واوان خزانهٔ عامرهٔ عمرها الله تعالى الى يوم الاخرة
ضبط اولنوب دخى مشار اليه محمد بك يانده اولان عسكر ظفر
رهبرله عدوى نكبت اثار اوج دولت كوكلنه ايريه دكين

واروب عدوى سركشوك وجوديكه صفحهٔ كيتى ده اقلام سهامله
وكان ذلك في الكتاب مسطورا تصوير وتحرير اولنمشدى افتاب ذرنجى
افق نكبته غروب ودفتر بى سودى لوح سكندكان لم يكن
شيئا مذكورا محو اولوب دخى سابقا ذكر اولان امراء قليله وكبراء
ذليله مسندن يحو ولعوفات نامه بدنهاد ارى وادى فنا لكدهٔ حيرت
وجزيرهٔ ملالتده سركردان اولرايكن امانله محمد بكه كلوب اطاعت
ايلدكلرنده دشمن شكستنه بال بى اهمال وامهال اهوى دشت
بيابان بكى تنكناى كبرو دارزدن قاچوب الكر مجال ولايتكاريه
كردار زده اداى ناموس ايام زيبنه صداى طبل ونقاره اسلامز
وكوس حضرت خير الانام چالنوب معانيدعنا دوكنز شناسك وحصر
وقياس كايس معمور الاساس وايوان سست بنا ونكبت ايلبان ويران
معمار هدم نار الم الله يا قوب بقدبكه ابتداء ظهور نبوت محمدى
وشعشعهٔ افتاب رسالت احمديدن بروالى الان بو الايام بولمله
كفار شومه انعدام ومعانيدين اسلامه اختدام واقع اولمز
دكل ايله اولسه حصول اموزوفتنه مرهون اولوب اول دشمن

نكبت اثار الله كلمسى اينهٔ تقدير ملك انجازده صورة تأخيرده
مشاهده اولغين مذكور محمد بك عسكر ظفر رهبرله ذوكا
كرده اختذاره وبناركاه سعادت مداره كلوب ملاقى اولنجق
ايين سابق اوزره ديوان اولوب حسن تدبير ظفر تاثيره بو وجهله
سلوك اولندكده ولايت مزبوره ومملكت مقهوره نك جانب
شمالندن جهت جنوبه منبسط اولان عرضنك طرف شرقى وغربه
ممتد اولان طولنك كه كارجو بيار نهر بروندن مرحلهٔ قلعهٔ كليه
واروب منتهى اولور وساحل نهر طونيه كلوب واصل اولوب اول
غايته نهايت بولور سايرا قاليم عظيمه كى اقليم قديم ال عثمان
عالى شانه ملحق وملصق اولوب نهر مذكورك جانب شرقى مسندن برو
جين اله فلجيز اذ لوايكه قلعه بنا اولنمغه امر اولندكده شمشير
عصرله اول ديار محفوظ ومضبوط اولان ماعدا نهر مذبور كناره
عزى مسندن مغربيه مايل اولان نواحى ولايت كفره جزء
وتوده نصب اولنه كه اطاعت اولى الامر ايجاب ايمين مفسدلرى
روشن بيان حسام قاطع ولسان سنان جان ستان برق لامع له

جواب ويره ديو مقدما ولايت مقهوريه وتوده اولوب مرد
اولان استفان فوعندن استان سعادت اشيانه ملازم
اولان چنته وبوده نصب اولنوب اول ديار خصوصلرندن جمله
مرادات همايون وكليا مقاصد ظفر مقرون پادشاه شريعت فنون
حضرتلرينه دست رس اولوب حديقهٔ سبزه زار ولايت و
روضهٔ كلزار مملكت تمام رونق وطراوت بولوب احسن نظامله
انتظام واحوال مملكت على وفق المرام تمام الانتظام بولدقدن صكره
محل مزبوره بشركن اقامت برشارت اولنوب دخى مشار اليه صاحب
كرانخان حضرت لرينه طلعتله اجازت ويرلوب عقبنجه شهر ربيع الاخر
يكرمسنده سر بركردون نظير خلافت وسلطان هاشم همايون
طلعت هرعنان قيد توفيق ربانى وعون رفيق يزدانى برله عنان
عزيمت يمون تلرين وبجاهمت مقرون تلرين مدار بركاه سعادت
وپايكاه تخت خلافت جانبنه منصرف ومتعطف ايدوب سابقا
ذكر اولان بوده شان دربندينوك صعب العبور تندمرو ايدوب شجع
منزلده برود صوى اوزرينه لشكر ظفر فوزنله عبور ايتمك ايچون لامور

koyup zemîn-bûsla; *"Ente'llezî ecdâ bi-ahzi memâlike / Lâ siyyemâ fî-iktisâbi kenzi mevârise"*[47] deyü cevâb edicek Sâhib-kırân-ı cihân ve Kutb-ı dâire-i zamân hazretlerinin lafz-ı dürer-bâr-ı gevher-nisârından cevâb-ı şerîf ve nükte-i latîfleri bu minvâl üzere sudûr u zuhûr buldu ki:

"Mecârî-i umûr-ı cihânda ve mevârid-i ahkâm-ı kevn [ü] mekânda hayr u şerr u nef' u zarr[48] *takdîr-i Melikü'l-Kadîr'e ve Sultân-ı bî-vezîre müteallikdir ki; 'Ve hüve'l-kâhiru fevka ibâdihî ve Hüve'l-Hakîmü'l-Habîr'*[49]*dir; her kim ki dîde-i basîreti sürme-i tevfîk-ı Rabbânîyle rûşenâ bula ve zamîr-i münîr[i] envâr-ı*[50] *ilhâm-ı Sübhânî birle münevver ola; " ... ve men yetevekkel ala'llâhi fe hüve hasbüh ... "*[51] *fahvâsınca himmet kılur; " ... ve üfevvidu emrî ila'llâh ... "*[52] *muktezâsınca azîmet edip her ne cânibe teveccüh ederse bi-avni'llâhi Te'âlâ ikbâl ona istikbâl edip saâdet her yüzden dest-gîr olup adûsun pâymâl eyler. Eyle olsa; himâyet-i beyza-i şerîat ve revnak-ı mülk [ü] millet ve nizâm-ı ahvâl-i* **[v. 115b]** *hâss u âmm ve sedd-i sügûr-ı bilâd-ı İslâm için azîmet miyânına himmet kemerin akdedip yürüyelüm ve gubâr-misâl leşker-i cerrârla sahrâlar yüzün bürüyelüm; küffâr-ı hâk-sâr başına varıp dünyâyı dar ve adû-yı dalâlet-âsârın gözüne cihân[ı] teng ü târ edelüm; tâ kim tuğrâ-yı kâr-nâme-i pâdişâhân-ı gerdûn-iktidâr ve dîbâce-i menâkıb-ı cihân-dârân-ı rûzgâr olan Şâhnâme mensûh olup min-ba'd Skender*[53] *ü Rüstem'den*[54] *eser kalmaya ki memleket cemâl-i âyine-i musaykal-ı hüsâmdan görülüp mir'ât-ı pür-safâ-yı kâmdan değil."*

Mezkûr Sâhib Giray Hân hazretleri bu kelâm-ı fasîhu'n-nizâmın ma'nâ-yı sahîhin istimâ' edicek sühan meydânında feres-i firâsete süvâr olup gûy-ı belâgati çevgân-ı fesâhat ile sürüp dedi ki: *"Emir Pâdişâh-ı*[55] *cihân ve hüküm Hüsrev-i devr [u] zamânındır ki Nakkâş-ı kâinât u reng-âmîz mevcûdât heyûlâ-yı âlem[i] tahrîr ve suver-i benî-Âdem'i tasvîr edip zuhûra getirelden beri dihkân-ı devrân bûsitân-ı cihânda Sen asıl şâh-ı Saltanatı ve nihâl-i Hilâfeti çemen-i gülşen-i rub'ı meskûna getirip sâye saldırmış değil. Her diyâr senin* **[v. 116a]** *hükmünde mahkûm ve şem'-i cem'una pervâne-sıfat rûzigâr mûmdur. A'dâ vü düşmana galebe vü istilâ için ol adû-yı dîn hükm-i ıztırârla makâm-ı ıstıbârda mümâna'a*[56] *ve müdâfa'a emrin takdîm etdiği Bodşan Derbendi'nin sa'bü'l-mürûrundan lâle-i sîrâb kendi kanına teşne olduğu gibi küffâr-ı hâk-sâr kanına atşân olan Tatar-ı bî-şümârla varayım harmen-i düşman-ı bed-sîret ü fesâd-nihâdları havâ-yı fenâya savurayım."*

Mezkûr Hân vefk-ı hâtırınca ri'âyet olunup zikrolan Bodşan cânibinden yürümeğe emrolunup dahi yarındası ale's-sabâh bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Fettâh Şehsüvâr-ı meydân-ı dîn ve Şehriyâr-ı zamân ü zemîn hazretleri ceyş-i deryâ-cûş ve asker-i ebr-i pür-hurûş ile mağrib-i zemîne mâyil nehr-i İsret[57] kenârından Brayil[58] tarafından üzerlerine teveccüh göstericek nasr-ı rüsûm-ı zafer-nakş gâzîlerin savlet-i rezm-i mehâbet-bahşları ol tuğyân-ı tâğînin tâğîlerine ve isyân-ı bâğînin bâğîlerine kemâl derecede ıztırâb ve nihâyet mertebede inkılâb verip tâli'-i bed-ahterleri âsmân-ı nuhûset-güsterî

47 *"Memleketleri alma, özellikle de miras kalan hazineleri elde etme hususunda en faydalı olan sensin."*

48 Metinde *"darra"* şeklindedir.

49 *"O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyden haberdardır." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/18.

50 Metinde *"envâra"* şeklinde yazılıdır.

51 *Kur'ân-ı Kerîm*, Talak Suresi 65/3. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ve onu, hesaplamadığı yerden rızıklandırır **ve kim Allah'a dayanırsa O, yeter ona;** şüphe yok ki Allah, yapacağı işi yerine getirir, gerçekten de Allah, her şeye bir ölçü, bir miktar tayin etmiştir."*

52 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mü'min Suresi 40/44. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. **Ben işimi Allah'a havale ediyorum.** Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir."*

53 Makedonya Kralı Büyük İskender.

54 Zaloğlu Rüstem diye meşhur olan Fars mitolojisi kahramanı; *Neriman*'ın oğlu *Sam*'ın oğlu olan Sistan ve Zabulistan Hâkimi *Zal*'ın oğlu Rüstem. Şemseddin Sami, "Rüstem", *Kâmûsü'l-A'lâm*, C. III, Mihran Matbaası: İstanbul, 1308, s. 2276.

55 Metinde *"pâdişâhân-ı"* şeklinde yazılıdır.

56 Metinde "ممّا نعمه" şeklinde yazılıdır.

57 Siret, Raul Siret, Siret Nehri (Romanya).

58 Braila, İbrail (Romanya).

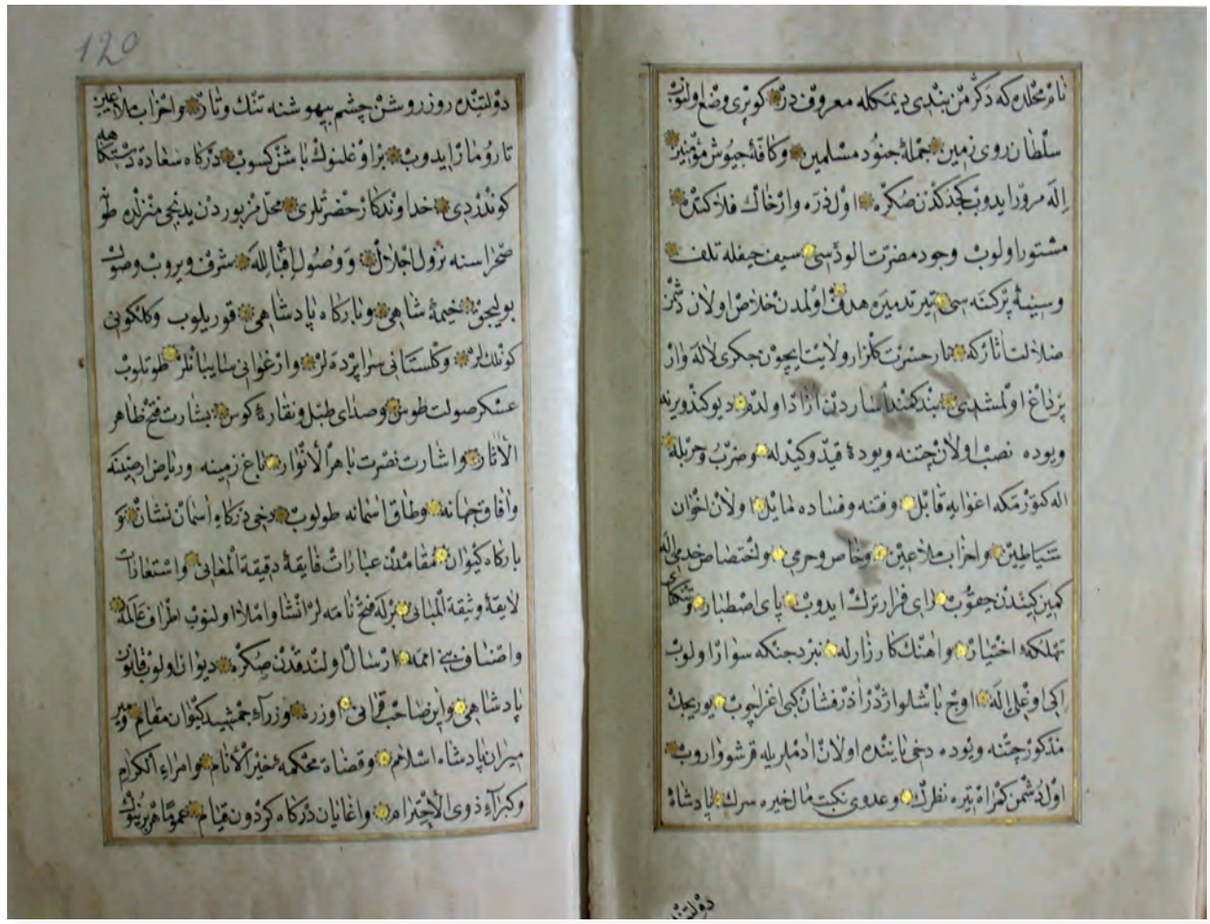

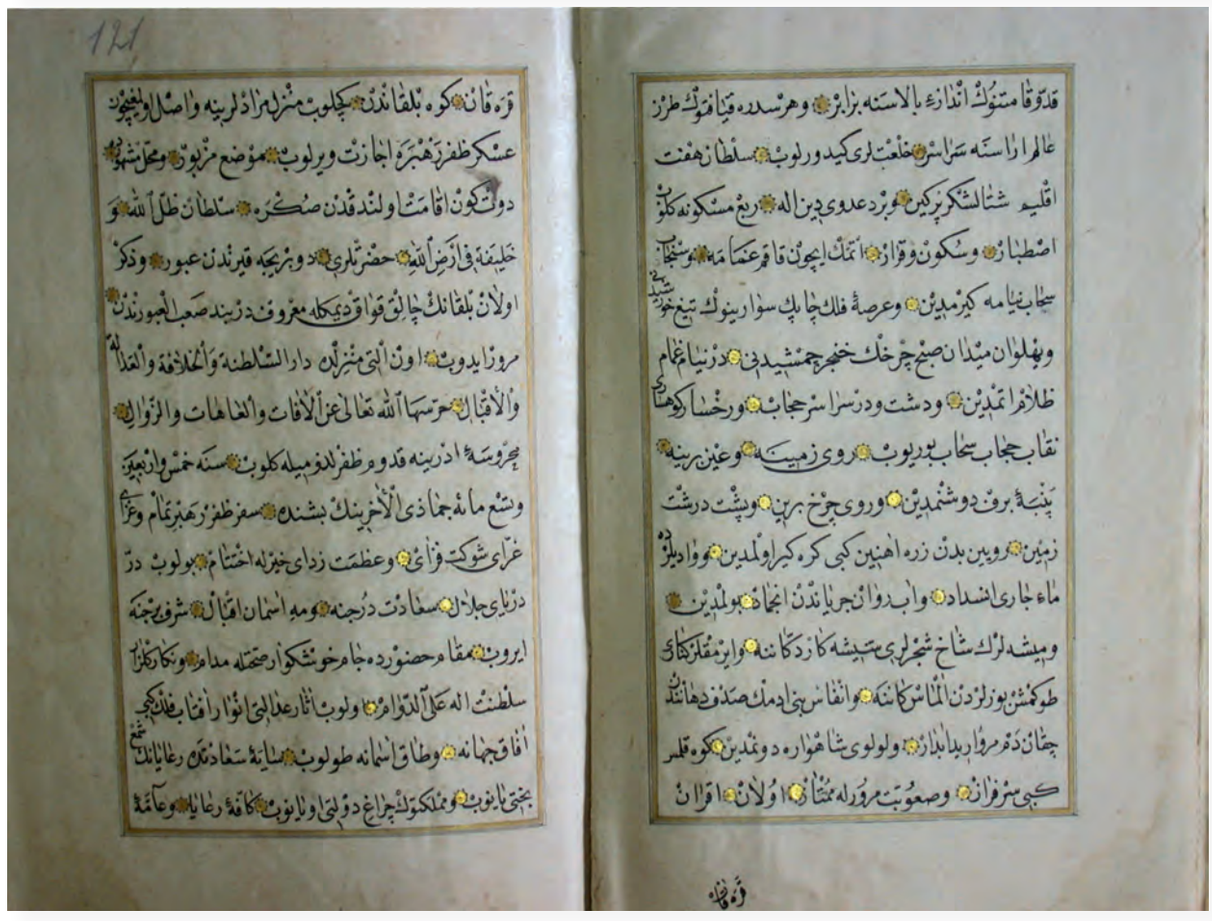

ufkundan tulû‘ edip hengâm-ı **[v. 116b]** zevâl-i devletleri ve inhidâm-ı esâs-ı şevketleri bezm-ârâ-yı gül gibi solup; *"Se-yühzemü'l-cem‘u ve yüvellûne'd-dübür."*[59] kavlince ikbâlleri idbâr ve dîde-i musîbet-dîdelerine rûzgâr teng ü târ olup dahi girîbân-ı hayâtı yırtıp sâkî-i ecel elinden tîğ-ı kebûdun zehr-âlûdun datmadın yüzleri burtunup cânları kaçıp ve içilmiş piyâle gibi benizleri uçup laîn-i bî-dîn yanında olan ihvân-ı şeyâtîn ve ahzâb-ı melâîne hitâb edip dedi ki:

"Bunlarla nice turuşmak gerek, tedbîriniz ne?" Mezkûrlar dahi merreten ba‘de-ûlâ ve sâniyen ba‘de-uhrâ dediler ki:

"Kâdir-i Müteâl ve Kayyûm-ı Lâ-yezâl hazretleri dest-i tevfîk-ı ser-rişte-i maksûdların kabza-i tasarruflarına verip nihâyet me’mûlleri husûle mevsûl olup aksâ-yı murâdlarına vâsıl olmuşlardır. Onlarla mukâvemet etmek hadd-i imtinâ‘dadır. Bu husûsda tarîk-ı cebre sâlik olursuz, cümlemizi tu‘me-i şemşîr edeceklerinde şübhe yokdur. Hemân sezâvâr olan budur ki; cenâb-ı kâmyâb-ı menziletin pâye-i serîr-i âsmân-nazîrinde sâye-vâr zemîn-bûsla varıp dâmân-ı emâmına düşüp şemşîr-i âbdâr ve hançer-i **[v. 117a]** *berk-âsâr-ı âfetden emîn olavuz veyâhûd karârı firâra tahvîl ve saâdet[i] nekbete*[60] *tebdîl edip mürg-ı rûh-ı bî-fütûhumuzu çengâl-i şâhîn-i ecel-pervâzdan halâs etmek için nat‘-ı zemîne ferzâne-kejrevlik tarîkıyla fülk-i azîmet[i] deryâ-yı hezîmete salıp kaçalum."*

Ol düşman-ı elem-keş fikr edip gördü ki fî-nefsi'l-emr dedikleri gibi bugâs-i[61] tuyûr ve mahâlib-i[62] sukûrla[63] pençe tutmak olmaz, tedbîr-i rezm[i] koyup meydân-ı dâr u gîrden çıkıp pâ-yi mukâvemeti beste ve dest-i musâdakati şikeste görüp çâr u nâ-çâr rây-ı firârı câ-yı karâr üzerine ihtiyâr edip şart-ı fart-ı ihtiyâtı ri‘âyet edip; *"Vaktinde kaçmak erlikdendir."* deyü dâmen-i mülkü elinden salıverip deşt ü beyâbâna ve kûh [ü] cibâle perâkende olmak üzere olıcak bir nice bin dilâverân-ı merd-efgen ve mübârizân-ı saf-şikenleriyle Yahya Paşa oğlu Mehemmed Bey akablerince gönderilip Hudâvendigâr-ı gerdûn-iktidâr hazretleri dahi iki menzili bir edip sene-i mezkûre Rebîülâhir'inin yirmi ikisinde fethi sayd-ı ankâya mümâsil ve istihlâs[ı] kal‘a-i sipihre muâdil ve sûr-ı ma‘mûru ve dîvâr-ı **[v. 117b]** üstüvârı ihkâm [u] ibrâmda sedd-i İskender'e berâber ve bârûsu burûc-i eflâke serâser ve kuleli evc-i çarh-ı ahdara hem-ser olan Kal‘a-i Suçav[64] sahrâsına varıp saâdetle nüzûl edicek ol sahrâ-yı hürrem[65]-fezâ ve makâm-ı terah-zidâ âdem mevciyle emvâc diyârına dönüp ve hıyâm-ı gerdûn-kıyâm ve serâperde-i devlet-merâmdan pür-habâb olup hısn-ı merkûmda mahsûr olan küffâr-ı şûm-ı şeyâtîn-hücûm bu ahvâl[i] müşâhede eylediklerinde figânü'l-emânı evc-i âsmâna ve rû-yi tazarru‘-ı inkisârı hâk-i mezellet-i iktisârda koyup akfâl-i metânet ü hasânet ile mesdûd olan kal‘anun kilîd diliyle ki beyân-ı ahvâlde nâtık-ı sâdıkdır; dâmân-ı emâna düşüp dergâh-ı âlem-penâhdan emân taleb eylediler.

Bi-inâyeti'llâh a‘dâya zafer u nusret bulunsa afv u merhamet şükrâne-i[66] kudret olduğuna binâen ahâlî-i Kal‘aya emân verilip Kal‘a-i mezbûrda âşikâr u nihân bulunan genc-i firâvân Hızâne-i Âmire –*ammereha'llâhü Te‘âlâ ilâ-yevmi'l-âhire*–ye zabt olunup dahi müşârun-ileyh Mehemmed Bey yanında olan asker-i zafer-rehberle adû-yı nekbet-âsârın üç dört günlük yerlerine değin **[v. 118a]** varıp adû-yı serkeşin vücûdu ki, safha-i gîtîde aklâm-ı sihâmla; *"... Ve kâne zâlike fi'l-kitâbi*

59 *"Toplulukları dağıtılacak, yüzgeri edileceklerdir." Kur’ân-ı Kerîm*, Kamer Suresi 54/45.
60 Metinde "*nekbeti*" şeklinde yazılıdır.
61 Metinde "*bugât-i*" şeklinde yazılıdır.
62 Metinde "مخالب" yerine "محالب" şeklinde yazılıdır.
63 Metinde "*sugûrla*" şeklinde yazılıdır.
64 Suceava (Romanya).
65 Metinde "خرّم" yerine "حرّم" şeklinde yazılıdır.
66 Metinde "*ve şükrâne-i*" şeklinde yazılıdır.

mastûrâ."[67] tasvîr u tahrîr olunmuşdu; âftâb-ı devleti ufk-ı nekbete gurûb ve defter-i bî-sûdu levh-i sikkeden; *" ... keen lem-yekün şey'en mezkûrâ."*[68] mahvolup dahi sâbıkâ zikrolan ümerâ'-i kalîle ve küberâ'-i zelîlesinden Mihu ve Logofat nâm bed-nihâdları vâdî-i felâketde hayrân ve cezîre-i melâletde sergerdânlar iken emânla Mehemmed Bey'e gelip itâat eylediklerinde düşman-ı şikeste-bâl bî-ihmâl ü imhâl âhû-yı deşt [ü] beyâbân gibi tengnâ-yı gîr u dârdan kaçıp elegirmeyicek vilâyet-i küffâr-ı bed-girdârda edâ-yı nâkûs-ı liyâm yerine sadâ-yı tabl u nakkâre-i İslâm ve kûs-i hazret-i Hayru'l-enâm çalınıp muânid-i inâd ü küfr-şinâsın bî-hasr u bî-kıyâs kenâyis-i ma'mûru'l-esâs ve eyvân-ı süst-binâ vü nekbet-libâsların mi'mâr-ı hedm nâr-ı elem ile yakıp yıkdı ki ibtidâ'-i zuhûr-ı nübüvvet-i Muhammedî ve şa'şa'a-i âftâb-ı risâlet-i Ahmedî'den berü ilâ hâzihi'l-eyyâm bu vechile küffâr-ı şûma in'idâm ve muânidîn-i dîn-i İslâma inhidâm vâkı' olmuş değil.

Eyle olsa; husûl-i umûr ve fitne merhûn olup ol düşman-ı **[v. 118b]** nekbet-âsârın elegelmesi âyine-i takdîr-i Melikü'l-Cebbâr'da sûret-i te'hîrde müşâhede olmağın mezkûr Mehemmed Bey asker-i zafer-rehberle dergâh-ı gerdûn-iktidâra ve bârgâh-ı saâdet-medâra gelip mülâkî olıcak âyîn-i sâbık üzere dîvân olup hüsn-i tedbîr-i zafer-te'sîre bu vechile sülûk olundu ki vilâyet-i mezbûre ve memleket-i makhûrenin cânib-i şimâlinden cihet-i cenûba münbasit olan arzının taraf-ı şark ve garba mümtedd olan tûlü –ki kenâr-ı cûybâr-ı nehr-i Prut'dan serhadd-i Kal'a-i Kili'ye[69] varıp müntehî olur ve sâhil-i nehr-i Tuna'ya gelip vâsıl olup ol gâyetde nihâyet bulur– sâyir ekâlîm-i azîme gibi iklîm-i kadîm-i Âl-i Osmân-ı âlî-şâna mülhak u mülsak olup nehr-i mezkûrun cânib-i şarkîsinde Brodçin[70] ile Felçin[71] adlı iki kal'a binâ olunmağa emrolundu ki şemşîr-i cihângîr-i asrla ol diyâr mahfûz u mazbût ola. Mâadâ; *"Nehr-i mezbûrun cânib-i garbîsinden mağrib-i zemîne mâyil olan nevâhî-i vilâyet[e] kefere-i fecereden voyvoda nasb oluna ki itâat-i üli'l-emr îcâb etmeyen müfsidlere zebân-ı rûşen-beyân-ı hüsâm-ı kâtı' ve lisân-ı sinân-ı cân-sitân-ı berk-ı lâmi' ile* **[v. 119a]** *cevâb vere."* deyü mukaddemâ vilâyet-i makhûreye Voyvoda olup mürd olan İstefan fürûundan âstân-ı saâdet-âşiyânda mülâzım olan Çetine[72] Voyvoda nasb olunup ol diyâr husûslarında cümle-i murâdât-ı hümâyûn ve külliyyen makâsıd-ı zafer-makrûn Pâdişâh-ı şerîat-nümûn hazretlerine destres olup hadîka-i sebzezâr-ı vilâyet ve ravza-i gülzâr-ı memleket tamâm revnak u tarâvet bulup ahsen-i nizâmla intizâm ve ahvâl-i memleket alâ-vefkı'l-merâm tamâm iltiyâm buldukdan sonra mahall-i mezbûrda beş gün ikâmet-i pür-beşâret olunup dahi müşârun-ileyh Sâhib Giray Hân hazretlerine hil'atle icâzet verilip akabince şehr-i Rebîülâhir'in yirmi yedisinde serîr-i gerdûn-nazîr-i Hilâfet ve Sultân-ı hümâ-himmet-i hümâyûn-tal'at hem-inân-ı kayd-ı tevfîk-ı Rabbânî ve avn-i refîk-ı Yezdânî birle inân-ı azîmet-meymûnların ve licâm-ı himmet-makrûnların medâr-ı bârgâh-ı saâdet ve pâygâh-ı taht-ı Hilâfet cânibine munsarif ü mün'atıf edip sâbıkâ zikrolan Bodşan Derbendi'nin sa'bü'l-ubûrundan mürûr edip beşinci menzilde Prut[73] Suyu üzerine leşker-i zafer-füzûnla ubûr etmek için Lamuyir (Lamoir)[74] **[v. 119b]** nâm mahalde –ki Değirmenbendi demekle ma'rûfdur– köprü vaz' olunup Sultân-ı rû-yi zemîn cümle-i cünûd-ı Müslimîn ve kâffe-i cüyûş-ı mü'minîn ile mürûr edip geçdikden sonra ol zerre-vâr hâk-i

67 *Kur'ân-ı Kerîm*, İsrâ Suresi 17/58. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır ve baştak***i*** *"vav"* harfi ayette yoktur. Tamamının meali: *"Kıyamet gününden önce ortadan kaldırmayacağımız veya çetin azaba uğratmayacağımız bir şehir yoktur.* ***Bu, Kitap'ta yazılıdır.***"

68 *Kur'ân-ı Kerîm*, İnsan (Dehr) Suresi 76/1. ayetine işaret olunmaktadır: *"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin* ***anılan bir şey olmadığı*** *uzun bir süre geçmedi mi?"*

69 Kili, Kiliya (Ukrayna).

70 Burdujeni (Romanya).

71 Falticeni (Romanya).

72 Boğdan Voyvodası IV. Petru Rareş'in (1527-1538, 1541-1546) kardeşi Stefan.

73 Metinde *"Brud"* şeklinde yazılıdır.

74 Guboğlu, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi", s. 794, 491. dipnotta *"Romence belki 'La Movile (tepelerde)' olabilir."* şeklinde görüş belirtmiştir.

felâketde mestûr olup vücûd-ı mazarrat-âlûdesi seyf-i hayfla telef ve sîne-i pür-kînesi tîr-i tedmîre hedef olmadan halâs olan düşman-ı dalâlet-âsâr ki nâr-ı hasret-i gülzâr-ı vilâyet için ciğeri lâle-vâr pür-dâğ olmuşdu; *"Bend-i kemend-i isârdan âzâd oldum."* deyü kendi yerine voyvoda nasb olan Çetine Voyvoda'yı kayd ü keydle ve darb u harble elegetirmeğe iğvâya kâbil ve fitne vü fesâda mâyil olan ihvân-ı şeyâtîn ve ahzâb-ı melâîn ve hâss u haremi ve ihtisâs-ı hademi ile kemîn-i kînden çıkıp rây-ı firâr[ı] terk edip pâ-yı ıstıbâr ve tengnâ-yı tehlükeyi ihtiyâr ve âheng-i kârzârla neberd [ü] cenge süvâr olup iki oğlu ile üç başlı ejder-i âzer-feşân gibi ağız açıp yürüyicek mezkûr Çetine Voyvoda dahi yanında olan âdemleriyle karşı varıp ol düşman-ı gümrâh-ı tîre-nazarın ve adû-yı nekbet-mâl-i hîre-serin Pâdişâh **[v. 120a]** devletinde rûz-i rûşen çeşm-i bî-hûşuna teng ü târ ve ahzâb-ı melâîni târumâr edip bir oğlunun başın kesip dergâh-ı saâdet-destgâha gönderdi.

Hudâvendigâr hazretleri mahall-i mezbûrdan yedinci menzilde Tuna sahrâsına nüzûl-i iclâl ve vusûl-i ikbâlle şeref verip vusûl bulıcak hayme-i Şâhî ve bârgâh-ı Pâdişâhî kurulup ve gülgûnî günlükler ve gülistânî serâperdeler ve erguvânî sâyebânlar tutulup asker-i savlet-i Tûs[75] ve sadâ-yı tabl u nakkâre-i kûs, beşâret-i feth-i zâhiru'l-âsâr ve işâret-i nusret-i bâhiru'l-envâr bâğ-ı zemîne ve riyâz-ı arazîne ve âfâk-ı cihâna ve tâk-ı âsmâna dolup dahi dergâh-ı âsmân-nişân ve bârgâh-ı keyvân-makâmdan ibârât-ı fâyika-i dakîkatü'l-maânî ve isti'ârât-ı lâyıka-i vesîkatü'l-mebânî birle fetihnâmeler inşâ vü imlâ olunup etrâf-ı âleme ve esnâf-ı benî-ümeme irsâl olundukdan sonra dîvân olup kânûn-ı pâdişâhî ve âyîn-i sâhib-kırânî üzere vüzerâ'-i cemşîd-i keyvân-makâm ve mîr-i mîrân-ı Pâdişâh-ı İslâm ve kuzât-ı mahkeme-i Hayru'l-enâm ve ümerâ'i'l-kirâm ve küberâ'-i zevi'l-ihtirâm ve ağayân-ı dergâh-ı gerdûn-kıyâm umûmen her birinin **[v. 120b]** kadd ü kâmetinin endâze-i bâlâsına berâber ve her sidre-kıyâfetin tarz-ı âlem-ârâsına serâser hil'atleri giydirilip Sultân-ı heft-iklîm şitâ leşker-i pür-kîn ve berd adû-yı dîn ile rub'-ı meskûna gelip ıstıbâr ve sükûn u karâr etmek için kâkum gamâma ve sincâb sehâb-ı niyâma girmedin ve arsa-i felek çâpük-süvârının tîğ-ı hûrşîdini ve pehlivân-ı meydân subh-ı çarhın hançer-i cemşîdini der-niyâm-ı gamâm-ı zalâm etmedin ve deşt ü der[76] serâser hicâb ve ruhsâr-i kûhsarı nikâb [u] hicâb-ı sehâb bürüyüp rû-yi zemîne ve ayn-ı berîne penbe-i berf döşenmedin ve rû-yi çarh-ı berîn ve püşt-i dürüşt-i zemîn rûyîn-beden [ve] zırh-ı âhenîn gibi girihgîr olmadın ve vâdîlerde mâ'-i cârî insidâd ve âb-ı revân cereyândan incimâd bulmadın ve mîşelerin şâh-ı şecerleri şîşe-kâr dükkânına ve ırmaklar kenârı donmuş buzlardan elmâs kânına ve enfâs-ı Benî-Âdem'in sadef-i dehânından çıkan dem mürvârîd-i âbdâr ve lü'lü-yi şâhvâra dönmedin kûh-i kalem-ser gibi ser-firâz ve suûbet-i mürûrla mümtâz olan akrân-ı **[v. 121a]** karakan Kûh-i Balkan'dan geçilip menzil-i murâdlarına vâsıl olmak için asker-i zafer-rehbere icâzet verilip mevzi'-i mezbûr ve mahall-i meşhûrda dö[r]t gün ikâmet olundukdan sonra Sultân-ı zıllu'llâh ve Halîfetün fî-arzı'llâh hazretleri Dobruca[77] kırından ubûr ve zikrolan Balkan'ın Çalıkkavak demekle ma'rûf derbend-i sa'bü'l-ubûrundan mürûr edip on altı menzilde Dâru's-Saltanati ve'l-Hilâfeti ve'l-adâleti ve'l-ikbâl *–harreseha'llâhü Te'âlâ ani'l-âfâti ve'l-âhâti ve'z-zevâl–* mahrûse-i Edirne'ye kudûm-ı zafer-lüzûm[78] ile gelip sene hamse ve erbaîn ve tis'a-mie Cemâziyelâhir'inin beşinde sefer-i zafer-rehberi tamâm ve gazâ-yı garrâ-yı şevket-fezây u azamet-zidây hayrla ihtitâm bulup dürr-i deryâ-yı celâl saâdet dürcüne ve meh-i âsmân-ı ikbâl şeref burcuna erip makâm-ı huzûrda câm-ı hoş-güvâr-ı sıhhatle müdâm ve nigâr-ı gülzâr-ı saltanat ile ale'd-devâm olup âsâr-ı adâleti envâr-ı âftâb-ı felek

75 Kadim İran kahramanlarından Tûs bin Nevzer. Bk. Şemseddin Sami, "Tûs bin Nevzer", *Kamusü'l-A'lâm*, C. IV, Mihran Matbaası: İstanbul, 1311, s. 3021.

76 *Dağ mağarası.* Bk. Ziya Şükün, *Farsça-Türkçe Lügat, Gencine-i Güftar, Ferhengi Ziya,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.

77 Dobruja (Romanya, Bulgaristan).

78 Metinde "لذوم" şeklinde yazılıdır.

gibi âfâk-ı cihâna ve tâk-ı âsmâna dolup sâye-i saâdetde reâyânın şem‘-i bahtı yanıp ve memleketin çerâğ-ı devleti uyanıp[79] kâffe-i reâyâ ve âmme-i **[v. 121b]** berâyâ sâyebân-ı saâdet-ihtivâsında âsûde-hâl ü müreffehü'l-bâl olup bâkî e[v]liyâ-yı devlet mesrûr ve a‘dâ’-i memleket makhûr ve râyât-ı feth-âyât ilâ-yevmi'n-nüşûr menşûr ve asker-i gerdûn-meâsir [tâ be-]nefha-i sûr mansûr bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Gafûr.

Pes Pâdişâh-ı âlem-penâh ve Şehinşâh-ı melâik-intibâh el-müeyyedü bi-vüfûdi[80] cünûdi melâike-i ülî ecnihatin ve'l-müebbedü bi-a‘dâdihi'l-hırzeti ve'l-eslihati hazretlerinin bu feth-i nâdiru'l-vukûuna ve gazv-i mahmûdü'l-avâkıbına maânî-i bedî‘a ilhâk ve ibârât-ı garîbe ilsâk edip dürc-i beyâna ve burc-ı ıyâna getiren efkaru ibâdi'l-mütecennide ve ahkaru ecnâdi'l-müteabbide el-muhtâcü ilâ-rahmeti'llâhi'l-Bâkî **Nasuh**[81] eş-şehîr bi-**Matrakî**'nin murâd-ı küllîsi ve maksûd-ı aslîsi budur ki; min-ba‘d feres-i firâsete râkib ve sefer-i sefârete tâlib olan ashâb-ı merâhile delîl ve erbâb-ı menâzile sebîl ola. Dahi bu çemenün pîrâyendesin ve bu encümenin ârâyendesin hayır du‘âyla yâd ve zikr-i cemîl ile şâd edeler ki bu hayme-i kebûd-ı çarh-ı pür-dûd sahrâ-yı fenâda kurulup bekâsı yokdur ve binâ’-i hayât kıbâb-ı habâb-ı bî-sebât gibi mâ[’] üzere urulup esâsı yokdur ve tınâb-ı **[v. 122a]** hayme-i vücûd-ı bî-bekâ târ-ı büyût-ı ankebût-misâl havâ üzere kurulmuşdur: " *... Ve inne evhene'l-büyûti le-beytü'l-ankebût ..* "[82] Ka‘r-ı deryâ-yı ademden, zulmet-âbâd-ı kıdemden sâhil-i sahrâ-yı vâsiu'l-fezâ-yı mevcûda gelen her mevcûd ve dâhil-i dâyire-i vücûd sefer etmeden mecâl-i ikâmet ü ârâm [u] istirâhat yokdur. **Beyit:**

Bir müsâfirhânedir âlem, bu halk ehl-i sefer

Çok ikâmet kasdın etme bunda, ey dil, kıl hazer

Eyle olsa; erbâb-ı keremden mes’ûl ve ashâb-ı himemden me’mûldür ki bu fetihnâmenin her tensîk-i erkâmında mezellât-ı[83] akdâm-ı aklâm ve her tevfîk-i merâmında hefevât-ı vâkı‘-ı kelâm göreler, " *... Fe men afâ ve aslaha fe ecruhû ala'llâh ...* "[84] muktezâsınca ıslâh-ı bî-dirîğlerin dirîğ buyurmayıp ecr-i cezîle lâyık ve sevâb-ı cemîle müstahık olalar inşâallâhü Te‘âlâ.

Cerâ ve hurrire zâlike fi'l-yevmi's-sâlis min-selâsi's-sâlisi şehri Cemâziyelâhir min-şuhûri sene hamse ve erbaîn ve tis‘a-mie.

***Mecmû‘a*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1284**

79 Uyanmak, oyanmak: Işık parlamak, yanmak. TDK, *Tarama Sözlüğü*, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 23.09.2025).

80 Metinde "*füvûd*" şeklinde yazılıdır.

81 Osmanlı Tarihçisi Matrakçı Nasuh (ö. 1564).

82 *Kur’ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/41. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendine yuva yapan dişi örümceğin durumu gibidir.* ***Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümceğin yuvasıdır.*** *Keşke bilseler.*"

83 Metinde "مزلّات" yerine "مذلّات" yazılıdır.

84 *Kur’ân-ı Kerîm*, Şûrâ Suresi 42/40. Âyet. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Bir kötülüğün karşılığı, aynı şekilde bir kötülüktür.* ***Ama kim affeder ve barışırsa, onun ecri Allah'a aittir.*** *Doğrusu O, zulmedenleri sevmez.*"

Eflak ve Boğdan Haritası
https://www.davidrumsey.com, no. 11598134
[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

28

Budin Fetihnamesi

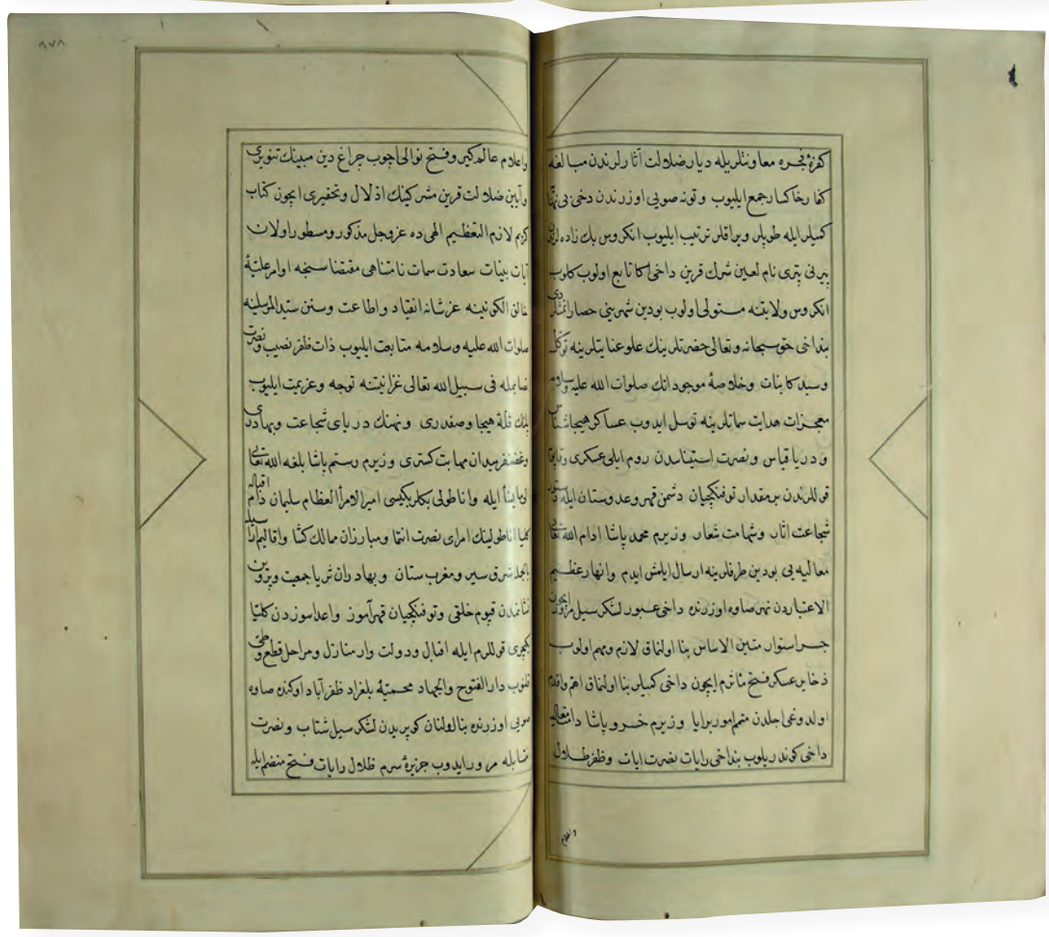

Osmanlı Devleti tarafından Macaristan tahtına geçirilen Kral Yanoş oğlu İstefan'ın idaresindeki Budin'in Avusturya Arşidükü I. Ferdinand tarafından zapt edilmek istenmesi üzerine yapılan sefer neticesinde fethedildiğine ve bunun halka duyurularak kutlamalar yapılmasına dair Veziriazam Süleyman Paşa'ya gönderilen fetihname.

2-11 Ekim 1541

[v. 877a] *Sûret-i fetihnâme-i istaburdur*[1] *ki Vezîr-i A'zam Süleyman Paşa cânibine irsâl olunmuşdur.*

Düstûr-ı Ekrem, Müşîr-i Efham, Nizâmü'l-âlem, Müdebbiru Umûri'l-cumhûri Bi'l-fikri's-sâkıb, Mütemmimü Mehâmmi'l-enâmi Bi'r-râyi's-sâib, Müessisü Bünyâni'd-devleti Ve'l-iclâl, Müşeyyidü Erkâni's-saâdeti Ve'l-ikbâl, El-mahfûfu Bi-sunûfi Letâyifi Avâtfi'l-Meliki'l-Mennân Vezîr-i A'zamım Süleyman Paşa –edâma'llâhü te'âlâ maâliyehû– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:

Sâbıkâ inâyet-i Hazret-i Vâhibü'l-âmâl karîn-i hâl olup şemşîr-i zafer-nevâl ile fethetdiğim Üngürüs vilâyetinin dâru'l-mülkü olan Budin[2] tahtı ki ol zamânda memâlik-i İslâmiyyeden baîd ve zabtı asîr olup Yanoş Kral harâca iltizâm etmeğin mezîd-i âtıfetimden Üngürüs Krallığı mezbûra tevcîh olunup onun vefâtından sonra oğlu İstefan Kral'a inâyet eylemişidim.

Üngürüs memleketi ile hem-civâr olan Nemçe Kralı Feranduş nâm bî-dîn –ki, laîn-i küfr-âyîn olup ehl-i İslâm ile buğz u adâvetde ısrâr üzere sâhib-i kîn bir müfsid-i fesâd-karîndir– Üngürüs iklîmlerine dahi kral olmak sevdâsına düşüp karındaşı olan İspanya Kralı Karlo[3] nâm bî-dîn ittifâkı ve sâyir **[v. 877b]** kefere-i fecere muâvenetleriyle diyâr-ı dalâlet-âsârlarından mübâlağa küffâr-ı hâk-sâr cem' eyleyip ve Tuna Suyu üzerinden dahi bî-nihâye gemiler ile toplar ve yaraklar tertîb eyleyip Üngürüs beyzâdelerinden Pireni Petri[4] nâm laîn-i şirk-karîn dahi ona tâbi' olup gelip Üngürüs vilâyetine müstevlî olup Budin şehrini hisâr etmişlerdi.

Ben dahi Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–* hazretlerinin ulüvv-i inâyetlerine tevekkül ve Seyyid-i kâyinât ve Hulâsa-i mevcûdâtın *–salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû–* mu'cizât-ı hidâyet-simâtlarına tevessül edip asâkir-i heycâ-şinâs u deryâ-kıyâs u nusret-istînâsdan Rumili askeri ve kapım kullarından bir mikdâr tüfenkciyân-ı düşman-kahr u adû-sitân ile düstûr-ı şecâat-âsâr u şehâmet-şiâr Vezîrim Mehmed Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ maâliyehû–*yı Budin taraflarına

1 İstabur: 1-Bir ordugâhı çeviren ve birbirine zincirle bağlı arabalarla topraktan yapılmış savunma duvarı. 2-Tahta perde. Bk. TDK, *Etimoloji Sözlüğü.* https://sozluk.gov.tr. [Erişim tarihi: 12.09.2024]. Mesela bu kelime BOA, A.DVNS.MHM.d, 32/562'de " *... nice soltatn evlâd u ıyâli hendek kesüp istabur şeklinde darbzenler kurup tahassun etmekle ...*" şeklinde geçmektedir.

2 Buda, Budin (Macaristan).

3 Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Karl veya Şarlken (hd. 1519-1556).

4 Peter Petrovics (1486-1557).

irsâl eylemiş idim ve enhâr-ı azîmü'l-i'tibârdan nehr-i Sava üzerinde dahi ubûr-ı leşker-i seyl-mürûr için cisr-i üstüvâr-ı metînü'l-esâs binâ olunmak lâzım ü mühimm olup zehâyir-i asker-i feth-meâsirim için dahi gemiler binâ olunmak ehemm ü akdem olduğu ecilden mütemmim-i umûr-ı berâyâ Vezîrim Hüsrev Paşa *–dâmet maâlîhi–* dahi gönderilip ben dahi râyât-ı nusret-âyât u zafer-zılâl[5] **[v. 878a]** ve a'lâm-ı âlem-gîr ü feth-nevâli açıp çerâğ-ı dîn-i mübînin tenvîri ve âyîn-i dalâlet-karîn-i müşrikînin izlâl ü tahkîri için Kitâb-ı Kerîm-i lâzımü't-ta'zîm-i İlâhîde *–azze ve celle–* mezkûr u mastûr olan âyât-ı beyyinât-ı saâdet-simât-ı nâ-mütenâhî muktezâsınca evâmir-i aliyye-i Hâliku'l-kevneyne *–azze şânühû–* inkıyâd ü itâat ve sünen-i Seyyidü'l-mürselîne *–salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû–* mütâbaat eyleyip zât-ı zafer-nasîb ü nusret-nisâbımla fî-sebîli'llâhi Te'âlâ gazâ niyyetine teveccüh ü azîmet eyleyip peleng-i kulle-i heycâ vü safderî ve neheng-i deryâ-yı şecâat ü bahâdırî ve gazanfer-i meydân-ı mehâbet-güsterî Vezîrîm Rüstem Paşa *–belegahu'llâhü Te'âlâ ilâ-mâ yeşâ'–* ile ve Anadolu Beylerbeyisi emîru'l-ümerâi'l-ızâm Süleyman *–dâme ikbâlühû–* külliyyen Anadolu'nun ümerâ-yı nusret-intimâ ve mübârizân-ı memâlik-güşâ vü ekâlîm-ârâsıyla bi'l-cümle şark-seyr ü mağrib-sitân ve bahâdırân-ı süreyyâ-cem'iyyet ü pervîn-nişânımdan kapım halkı ve tüfenkciyân-ı kahr-âmûz ü a'dâ-sûzdan külliyyen yeniçeri kullarım ile ikbâl ü devlet var[6] menâzil ü merâhil kat' u tayy kılınıp dâru'l-fütûhı ve'l-cihâd mahmiyye-i Belgrad-ı zafer-âbâd önünde Sava Suyu üzerinde binâ olunan köprüden leşker-i seyl-şitâb u nusret-intisâbla mürûr edip Cezîre-i Sirem zılâl-i râyât-ı feth-munzam ile **[v. 878b]** müstes'id olıcak tilâl ü cibâl muhayyem-i sürâdikât-ı ikbâl vâkı' olup hâmûn-ı zemîn ordu-yı hümâyûnum ile nümûne-i firdevs-i berîn olmuşidi.

Bu esnâda müşârun-ileyh Vezîrim Mehmed Paşa gürûh-ı düşman-sitân u kal'a-güşâ ile mahmiyye-i Budin'e vusûl bulup akabince Rumili askeri ile leysü'l-vegâ Rumili Beylerbeyisi Ahmed Paşa *–zâda'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* dahi erişip tâyife-i müşrikîn *–hazelehümu'llâhü ilâ-yevmi'd-dîn–* her cânibden Hisâra toplar kurup burc u bedenlerini yıkıp harâb edip câ be-câ rahneler açıp ahâlî-i Kal'a zebûn u bî-mecâl oldukları vakitde asker-i ferhunde-rûz ü feth-efrûz dahi erişdikleri gibi küffâr-ı hâk-sâr el çekip leşker-i nusret-eser birle mukâbele etmek kasdına havâlî-i Budin'den bir cebel-i asîru'l-mürûr üzere muhkem istabur bağlayıp Tuna yalısına varınca hark-ı zemîn edip amîk hendekler kesip ceng için yer yer bârûlar peydâ kılıp ve Tuna içinde ba'zı cezîrelerde kulle yapıp her cânibden istaburunu hıfz u hırâset etmek için badoloşkalar kurup hısn-ı hasîn eylemişler.

Leşker-i fîrûz-ahter [ü] bahâdırân-ı gazanfer-fer dahi göz açdırmayıp melâîn-i sakar-mekîn üzerlerine hücûm edip kâfirân-ı bî-dîn dahi alay alay **[v. 879a]** hendekler içinden çıkıp istaburları önünde vâkı' olan sahrâda cânibeynden kovuşmalar, döndürüşmeler olup duhân-ı topdan cevf-i künbed-i gerdûn pür-dûd olup gâzîler sadme-i şemşîr-i cihângîrle dûzahîleri şikest edip kırk günden ziyâde leyl ü nehâr ceng ü âşûb üzere iken ben dahi devlet ü ikbâl ve şevket ü iclâl ile şeb ü rûz yürüyüp Ösek nâm Kal'a civârında Drava Suyu üzerinde emr-i şerîf ile binâ olunan köprüden zemîn-i Üngürüs'e mürûr eyleyip Budin'e üç dört menzil kaldığı gibi velvele-i gîtî-sitânla zemîn ü zamân muztarr, niâl-i matâyâdan cirm hâk [ü] eflâkden güzer kılıp, gubâr-ı süm-i[7] semend-i guzâtdan havâ muğberr olmuşidi. Tantana-i leşker-i kişver-âşûbdan kulûb-ı melâîn mağlûb olup heybet-i leşker-i zafer-hâssıyetimden ârâm u karâra mecâlleri kalmayıp sene semân ve erbaîn ve tis'a-mie Rebîülâhir'inin yirmi dokuzuncu günü mel'ûnlar gürîze kasdedip Frenk-i bî-neng firâra âhenk etmişler; kimileri Budin mukâbelesinde olan Peşte[8] nâm şehir cânibine geçip mürûr u ubûra

5 Metinde "*tılâl*" şeklinde yazılıdır.
6 Var (I): 3. Olanca, hep. Bk. TDK, *Tarama Sözlüğü.* https://sozluk.gov.tr. [Erişim tarihi: 16.09.2025].
7 Metinde "*sümm-i*" şeklinde yazılıdır.
8 Pest, Peşte, Pesta (Macaristan).

başladıkları gibi asker-i fevz-intibâh habîr u âgâh olup gece içinde süvâr olup istaburları kapılarına hücûm edip içeriden küffâr-ı hâk-sâr badoloşkalar, **[v. 879b]** toplar ve darbzenler kurup harbe âgâz edicek gâzîler istaburlarını basıp içeri girip zalâm-ı leyl-i zulmet-zeyl içre Müslim ü kâfir ve mü'min ü fâcir birbirine karışıp zümre-i ehl-i îmân gürûh-i nîrândan berk-ı top ile fark olunup erbâb-ı dîn-i münîr ashâb-ı sa'îrden şu'le-i şemşîrle ma'lûm olurmuş. Zamân-ı ceng ü âşûb tulû'-ı fecre mümtedd olup âftâb-ı cihân-tâb ile rû-yi âlem münevver olduğu gibi inâyet-i Hazret-i Perverdigâr-ı lâ-yezâl karîn-i hâl-i leşker-i ferhunde-fâl vâkı' olup bâzû-yı devletim kemâl-i kuvvetde olup leşker-i fevz-hâssıyetim a'dâ-yı dîne gâlib ü mansûr, cumhûr-ı müşrikîn ü zümre-i hâsirîn kemâl-i inhizâm ile münhezim ü makhûr olup gâzîler fırka-i tuğyânı tu'me-i şemşîr eyleyip Budin sahrâsını ebdân-ı cîfe-nişân-ı küffârla memlû kılıp bî-dînler cânlarına dermân mülâhazasıyla Tuna'ya düşüp Âl-i Fir'avn gibi suya garîk olup ekbâd-ı şevk-mu'tâdları âteş-i tîğ-ı âbgûn ile harîk olmuş, gemilerim dahi su yüzünden hücûm edip öte cânibine geçmek isteyen erbâb-ı şikâkı şemşîr-i zafer-vifâk ile kırıp dilîrân-ı kâfir-sitândan bir mikdâr asker-i fevz-nasîb firâr edenleri ta'kîb eyleyip bî-dînleri tu'me-i süyûf-ı **[v. 880a]** nusret-me'lûf eylemişler deyü hurûş ve âhen-pûş mel'ûnlardan bir nice bin küffâr-ı hasâret-âsârı esîr dahi eyleyip Hazret-i Hakk'ın inâyeti ve İki Cihân Fahri'nin *–salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû–* mu'cizât-ı saâdet-âyeti vâsıtasıyla ehl-i İslâma nusret-i küllî gelip a'dâ-yı dîne kemâ yenbagî zillet ü hakâret müstevlî olup şevket-i küffâra tamâm nekbet ü inkisâr vâkı' oldu. El-hamdü li'llâhi alâ-hâzâ saâdet ü iclâl ile Budin'e nüzûl-i hümâyûn edeceğim gün mübeşşir-i feth u ikbâl râyât-ı nusret-âyâtımı istikbâl edip müşârun-ileyh Vezîrim ile Rumili Beylerbeyisi ve sâyir beylerim ve kullarım rikâb-ı hümâyûnum takbîliyle müstes'id oldular.

Kâfiristân bel umûmen Frengistân krallarının ehl-i îmân kasdına tertîb etdikleri sancakları ve alay bayrakları ser-nigûn ü ma'kûs, tabl u nakkâresi ve surna vü nefîrleriyle gürûh-ı mekrûh ile alay alay beste-i selâsil ü ağlâl olup pâymâl-i süm-i semend-i leşker-i nusret-hısâl olup otâğ-ı hümâyûnuma şeref-nüzûl olunduğu gibi esîr olan erbâb-ı sa'îrin vücûd-ı merdûdları safha-i âlemden şemşîr-i dilâverân-ı memâlik-sitân ile tathîr olundu.

Asıl murâd-ı hümâyûnum Budin tahtını dâru'l-İslâm edip memâlik-i Üngürüs şemşîr-i zafer-me'nûsum ile **[v. 880b]** zabt olunmak idi. Bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ düşman-ı reh-zen def' olunduğu gibi Budin'de olan Yanoş Kral'ın oğluna atasının ocağı olan Erdel vilâyetinin banlığın ihsân eyleyip Hızâne-i Âmire'ye bir mikdâr mâl vermek üzere ol cânibe gönderildi. Üngürüs beylerinden sâyir sadâkat üzere olanlara sancaklar verilip ihsân eyleyip Budin şehrini tevâbi' u levâhıkı ile ve muzâfât u ekâlîmi ile feth u teshîr eyledim. Muazzam kiliselerini cevâmi'-i ehl-i îmân edip cumhûr-ı guzât-ı mülk-sitân ile cum'a namâzı kılınıp ism-i saâdet-resmime hutbe okundu. Âvâ-yı nâkûs ile me'nûs olan iklîmleri gülbâng-ı Ahmedî ve zemzeme-i penç-nevbet-i Muhammedî ile *–aleyhi's-salâtü ve's-selâm–* ma'mûr u âbâd kıldım. Arâzî-i Üngürüs tamâm kal'aları ve cümle-i muzâfât u mülhakâtı ile ve re'âyâ vü berâyâsı sâyir memâlik-i mahrûseme munzam kılınıp kâdîlar ve dizdârlar ve müstahfızlar nasb olunup hıfz u hırâset için leşker-i gîtî-sitândan bir mikdâr asker-i fîrûz-baht ifrâz olunup düstûr-ı Âsaf-şuur Vezîrim Süleyman Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ maâliyehû–* ta'yîn olundu. Bu esnâda Kral-ı nuhûset-ahvâl-i mezbûrun ve Lih[9] vilâyeti Kralının âstân-ı refi'u'l-mekânıma müteaddid elçileri vârid olup **[v. 881a]** dergah-ı âlem-penâhımdan tazarru' u isti'fâ edip harâca mutî' oldular. Hak *–sübhânehû ve te'âlâ–* hazretlerinin ulüvv-i inâyetleriyle bu def'a cenâb-ı devlet-meâbıma müyesser olan fütûhât-ı cemîle dahi kimesneye nasîb ü mukadder olmayıp cümle-i âmâl-i ferhunde-fâlim alâ-vefkı'l-bâl derece-i vuzûhda âşikâr olup leşker-i medâyin-güşâ ile sâlim ü gânim Budin'den mürâcaat-ı hümâyûn eyleyip makarr-ı saâdetim cânibine teveccüh olundu. İnşâallâhü'r-rahmân an-karîbi'z-zamân zılâl-i râyât-ı feth-âyâtım ile ol cânibler müstes'id olur. Eyle olsa:

9 Leh ülkesi, Lehistan, Polonya.

Bu fütûhât-ı behcet-şiârın istimâ'ından cumhûr-ı Müslimîn ve kâffe-i mü'minîn mübtehic ü handân ve mesrûr u şâdmân olmak için dârende-i menşûr-ı meşhûr-ı mûcibü's-sürûr çâşnigîrlerimden kıdvetü'l-emâcidi ve'l-ekârim, câmi'u'l-mahâmidi ve'l-mekârim Keyvan *–dâme mecdühû–* irsâl olundu. İnşâallâhü'l-Eazz varıp teblîğ edicek şenlikler ve şâdlıklar eyleyip ve bu haber-i meserret-eseri ehl-i İslâma tenbîh ü i'lân eyleyip devâm-ı devlet ü saâdetim ve sebât-ı izz ü şevketim du'âsına meşgûl olasız. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

Tahrîren fî-evâsıtı Cumâdelâhire sene semân ve erbaîn ve tis'a-mie.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

"Budin Kuşatması"
Arifi, *Süleymanname*, TSMK, Hazine, no. 1517-282a

29

Osmanlı Donanmasının Askerî Destek İçin Fransa'ya Gönderilmesi

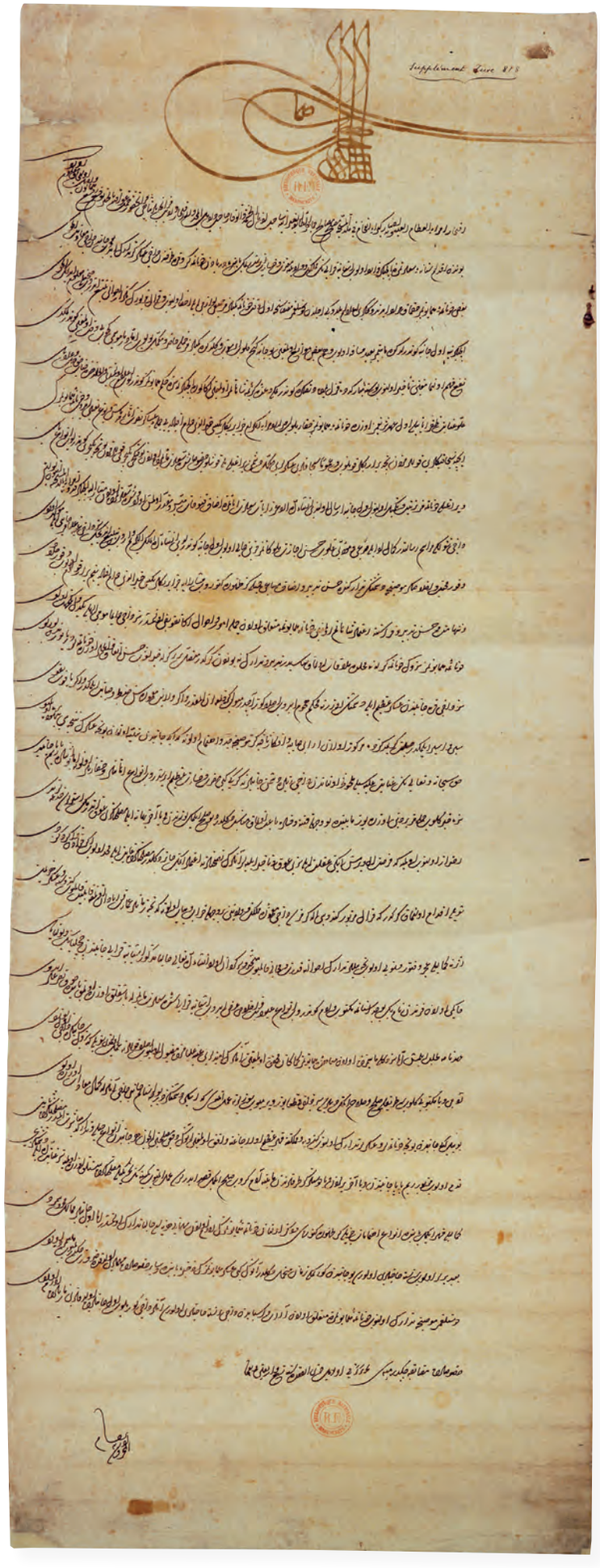

Fransa Kralı Fransuva'nın İspanya'ya karşı yapacağı askerî harekâta destek için Osmanlı Devleti'nden istediği donanmanın Cezayir Beylerbeyi Barbaros Hayreddin Paşa kumandasında gönderildiğine dair Kanunî Sultan Süleyman tarafından Fransuva'ya yazılan mektup.

6-15 Şubat 1543

Süleyman-şâh bin Selim-şâh Hân el-muzaffer dâimâ

İftihâru Ümerâi'l-ızâmi'l-İseviyye, İhtiyâru Küberâi'l-fihâmi Fî-milleti'l-Mesîhiyye, Muslihu Mesâlihi Cemâhîri't-tâyifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü Ezyâli'l-haşmeti Ve'l-vakâr, Sâhibü Delâili'l-mecdi Ve'l-iftihâr, Vilâyet-i França Pâdişâhı Franceşko[1] *–hutimet*[2] *avâkıbuhû bi'l-hayr– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:*

Bundan akdem Âsitâne-i Saâdetimize Elçiniz vârid olup; *"İspanya Kralı'mın*[3] *memleket ü vilâyetine mazarrat u hasâret erişdirilmek bâbında deryâdan donanmamız ve kara tarafından dahi askeriniz tedârük edip bu cânibden dahi muâvenet için ba'zı donanma-i hümâyûnumuz çıkmak murâd edindiğinizi"* i'lâm eylediği ecilden dostluğumuz muktezâsınca ol vakit donanma gemilerimiz cemî'i levâzımı ile ihzâr olunup ve Kral-ı mezbûrun tekrâr ahvâlini tetebbu' etdirip sıhhatiyle ma'lûm edinmek için Elçiniz yine ol cânibe gönderildikde mâbeynimiz baîd mesâfe olup ve hem ba'zı mevâni' olmağın bu cânibe geç gelip erişip ve geldikde gemilerimiz cümle hâzır u mükemmel bulup ammâ deryâ mevsimi geçip bî-vakt olmağın gönderilmekden nef'

1 I. François (hd. 1515 - 1547).
2 Metinde "*ruhimet*" şeklinde yazılıdır.
3 Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Karl veya Şarlken (hd. 1519-1556).

fehmolunmamağın te'hîr olunup bu sene-i mübârekede Kızılyumurta'dan[4] sonra gönderilmeğe va'de-i kerîme-i şâhânemiz olmağın ona göre Elçinizle size hükm-i hümâyûnumuz gönderilip i'lâm olunmuşdu ve el-hâletü hâzihî Cenâb-ı Hak –*celle va alâ*–nın ulüvv-i inâyet-i zafer-âyâtıyla ol ahd-i şerîfimiz üzere donanma-i hümâyûnumuz çıkarılıp emîru'l-ümerâi'l-kirâm Cezayir Beylerbeyisi Hayreddin[5] –*dâme ikbâlühû*–yu cümle-i asâkir-i nusret-âsârıma baş u buğ ta'yîn edip ve donanma-i hümâyunumuzun içine sancakbeyleri kullarımızdan nice yarar beyler konulup ve umûmen sancakları askerleri mükemmel düşman yarağıyla bile koşulup husûsan Südde-i Saâdet-meâbımızda olan tüfenkci yeniçeri kullarımızdan bunca yeniçeri gönderilip envâ'-ı yat u yarağla donanmamız tertîb ü tekmîl olunup ol cânibe irsâl olundu. İnşâallâhü'l-Eazz râyât-ı saâdet-âyâtımıza esnâf-ı fütûhât müyesser ü mukadder olmuş ola ve Südde-i Saâdetimizde olan müşârun-ileyh Elçiniz kıdvetü ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye Anton Polin[6] dahi şol ki merâsim-i risâletdir kemâl-i edâyla mer'î vü mü'eddâ kılıp hüsn-i icâzet-i mülûkânemiz karîn-i hâli olup ol cânibe gönderildi. İnşâallâhü'l-Meliki'l-Kerîm varıp teblîğ edicek Siz dahi Atebe-i Ulyâmız cânibi ile müekked olan vüfûr-ı mahabbet ü ihlâsınız mûcebince düşmanın tedârükünde hüsn-i tedbîr ve esnâf-ı mesâî-i cemîleniz zuhûra getirip müşârun-ileyh Cezayir Beylerbeyisi Hayreddin –*dâme ikbâlühû*– benim yarar kulum olup vüfûr-ı celâdet ü şehâmet ve hüsn-i tedbîr ü firâsetine i'timâd-ı şâhânem olmağın donanma-i hümâyûnuma müteallik olan cümle umûr u ahvâl ona tefvîz olunmuşdur.

Siz dahi dâyimâ mûmâ-ileyhle yek-dil ü yek-cihet olup donanma-i hümâyûnumuz sizin donanmanızla ne mahalde mülâkât olmak münâsibdir; tedbîr ü tedârük ne yüzden gerekdir; muttasıl birbirinizle haberleşip hüsn-i ittifâk u ittihâd üzere donanmalar deryâ yüzünden yürüyüp Siz dahi kara cânibinden asker-i azîm ile düşmanın üzerine muhkem hücûm edip aslâ göz açdırmayıp eğer kal'aların almakdır ve eğer vilâyet-i ma'mûresin zabt u sıyânet[7] eylemekdir ve eğer yakıp yıkıp seby ü esîr eylemekdir; cibillet-i kerîmenizde merkûz olan ârâ-yı sâyibe vü efkâr-ı sâkıbeniz mûcebince cidd ü ihtimâm oluna ki iki cânibden tehiyye olunan bunca askerin netîcesi beyhûde yere olmayıp Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*–nın inâyet-i aliyyesiyle melhûz olunandan dahi ziyâde düşman cânilerine gereği gibi mazarrat u hasâret-i azîm erişdirip envâ'-ı ihânetler ve hakâretler oluna.

Ammâ bu esnâda Rimpapa[8] cânibinden size haber gelip; *"Cümlemiz bir dîn üzereyiz; mâbeynde bu vechile fitne vü fesâda bâ'is olmak münâsib değildir."* deyü sulh eylemek yüzünden veya âhar bahâne ile maslahatınızı avk etdirmek isterlerse hud'alarından ihtirâz olunup olmaya ki fursat el vermiş iken gaflet ile sizi avk u te'hîr eyleyeler. Onların nasîhatlerine i'timâd etmek câiz değildir. Maslahatınızda gâyet ile mücidd olup eğer karadan ve eğer denizden şöyle ikdâm olunmak gerekdir ki Kral-ı mezbûr kendisi ele girmezse dahi ma'mûre-i memleket ü vilâyetini bir vechile harâb ü yebâb oluna ki nice zamânlar imâret ü âbâdân olmağa kâbiliyyet kalmayıp kendisine ve asker-i hezîmet-eserine kemâliyle acz ü fütûr müstevlî olup nice yıllar tedârük-i ahvâline kudret ü mecâli kalmayıp mütehayyir ü sergerdân ola –*inşâallâhü Te'âlâ*–.

Hâliyâ mezkûr İspanya Kralı cânibinden Çiçilya'nın[9] ve Pulya'nın[10] Hâkimi olan Ferranden[11] nâm Bey yüce Âsitânıma mektûb u âdem gönderip envâ'-ı ubûdiyyet ü ihlâs arz edip İspanya Kralı südde-i saâdet-meâbımızla barışıklık üzere olmak bâbında çok tazarru'lar edip ahidnâme taleb eylemiş.

4 Kızılyumurta: Hristiyan dünyasında Paskalya'nın diğer adı. Metinde "قزل يمرده" şeklinde yazılıdır.
5 Barbaros Hayreddin Paşa (ö. 1546).
6 Antoini Escali des Aimers (Le Capitaine Paulin, Baron de la Garde. İstanbul'daki elçilik dönemi: 1541-1547).
7 Metinde *"sıyâbet"* şeklinde yazılıdır.
8 Papalık (Katolik kilisesinin ruhanî ve cismanî liderliğini temsil eden makam).
9 Sicilya (İtalya).
10 Napoli Krallığı: Güney İtalya'da hüküm sürmüş tarihî bir krallık.
11 Ferrante Gonzaga (28 Ocak 1507 - 15 Kasım 1557).

Ammâ Sizinle mâbeynimizde olan muâhede-i hümâyûnumuz kemâ-kân muhakkak olmağın onların ümîzleri Atebe-i Ulyâmızda makbûl olmayıp aslâ kavillerine amel olunmadı. Şöyle ki; Sizin cânibinize dahi ol yüzden âdemi veya mektûbu gelip bir tarîkla sulh u salâh etmek dilerse Siz dahi kat'â yüz vermeyip sözlerine amel etmeyesiz ki eski düşmanınızdır. Yüce Âsitânım cânibi dahi onlarla kemâl-i muâdât üzere olup bu yıl iki cânibden bunca donanmalar ve askerler tedârük olunup kendüye ve memleketine kahr-ı azîm olacağına vâkıf olmağın onun def'i maslahatı için her cânibden envâ'-ı hîle vü tedârüke mübâşeret etmişdir. Maslahatınızda sâbit-kadem olup mezbûr Rimpapa cânibinden veya âhar yerlerden veya dostlarınız taraflarından mâbeyne âdem girip sulh eylemek kasdederlerse amel etmeyip kimesnenin tahrîkiyle maslahatınızda süstluk üzere olmayasız. İnâyetu'llâh ile düşmanınızı kemâliyle kahreylemek bâbında envâ'-ı ihtimâmât-ı cezîleniz zuhûra getiresiz ve zikrolunan donanma-i hümâyûnumuzun lâzım olan mühimmâtı her ne ise hâliyâ tedârük olunmuşdur. Ammâ ol cânibler memâlik-i mahrûsemizden baîd yerler olup bir nesne[ye] hâcetleri olursa bu cânibden görülmeğe zamân mütehammil değildir. Onun gibi asker-i hümâyûnumuzun zahîre bâbında ve sâyir husûslarda mühimleri oldukda zarûret çekdirilmeyip mâbeynimizde olan dostluğumuz mûcebince tedârük olunup donanma-i hümâyûnumuza müteallik olan âlât ü esbâbdan dahi bir nesne hâcetleri olursa onlar dahi görülüp ol cânîblerde oldukları zamânlarda lâzım olan husûslarda muzâyaka çekdirmeyesiz.

Tahrîren fî-evâili Zilka'de sene tis'a ve erbaîn ve tis'a-mie.

Be-makâm-ı Edirne el-mahrûse

Bibliothèque Nationale de France. Département des Manuscrits. Supplément Turc 818

Barbaros Hayreddin Paşa (ö. 953/1546)
Salt Arşiv https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/21034
[Erişim Tarihi: 14.11.2025]

30

Van Kalesi ile Azerbaycan ve Gürcistan'daki Bazı Yerlerin Fethi

Kanunî Sultan Süleyman'ın doğuya yaptığı seferde aralarında Van, Akçakale ve Tortum kalelerinin de bulunduğu otuz beş hisar ile Azerbaycan ve Gürcistan'daki bazı yerlerin ve Şirvan'ın fethedildiğine dair Fransa Kralı'na gönderdiği fetihname.

17 Eylül 1549[1]

[v. 881a] *Françа'ya yazılan Kal'a-i Van fetihnâmesi sûretidir.*

[v. 881b] *İftihâru'l-ümerâi'l-ızâmi'l-İseviyye, Muhtâru'l-küberâi'l-fihâmi Fi'l-milleti'l-Mesîhiyye, Muslihu Mesâlihi Cemâhîri't-tâyifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü Ezyâli'l-haşmeti Ve'l-vakâr, Sâhibü Delâyili'l-mecdi Ve'l-iftihâr, Vilâyet-i Fransa Kralı –hutimet avâkıbuhû bi'l-hayr– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olcak Ma'lûm Ola ki:*

Çün meşiyyet ü irâdet-i Hazret-i Mâlikü'l-mülk ile *–azze şânühû ve behere bürhânühû–* " *... tü'ti'l-mülke men teşâ'ü ...* "[2] muktezâsınca sahâyif-i murâdât u âmâlimize erkâm-ı meserret-irtisâm-ı feth-i mübînî merkûm ve; " *... tü'ızzü men teşâ'ü ...* "[3] müsted'âsınca a'lâm-ı âlem-ârâ-yı devlet ü iclâlimiz fark-ı Ferkadân-ı[4] izzetde âftâb-ı "*nasr-ı azîz*"[5] ile mevsûmdur *–el-minnetü li'llâhi te'âlâ ve tekaddes–* ki dâimâ âlâ'-i amîme-i İlâhî ve na'mâ'-i celîle-i nâ-mütenâhî nasîb-i zât-ı saâdet-simâtımız vâkı' olup pertev-i hûrşîd-i tâbân-ı devlet-i kâhiremiz birle ravza-i dîn münevver ü pür-nûr ve şemşîr-i memâlik-sitân-ı adû-teshîrimizin zılâl-i feth-nevâli vâsıtasıyla ahâlî-i İslâm hıtta-i emn ü emânda mesrûr olmuşlardır.

Bundan esbak tâife-i Kızılbaş-ı evbâş-ı dalâlet-maâş ki, nâyirân-ı nevâyir-i fesâd ü fiten ve tuğât-ı tarâyık-ı ferâyiz u sünen olup rafz u ilhâd ile mestûr mezheb-i şenî'a-i Şîaya şüyû' vermekle çerâğ-ı devletleri şu'le-i îmândan mehcûrdur; Serdâr-ı dalâlet-âsârları olan Tahmas[b]-ı sâhib-i hirâsın karındaşı Elkas[6]-ı hannâs

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belge tarihi olarak; metin içerisinde kalelerin fethi ile ilgili zikredilen tarihlerden sonuncusu olan bu tarih *(24 Şaban 956 = 17 Eylül 1549)* esas alınmıştır.

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım!* ***Mülkü dilediğine verirsin,*** *dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü hayır ve iyilik Senin elindedir. Hiç kuşku yok Sen her şeye kadirsin."*

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın.* ***Dilediğini yüceltirsin,*** *dilediğini de alçaltırsın. Her türlü hayır ve iyilik Senin elindedir. Hiç kuşku yok Sen her şeye kadirsin."*

4 Küçükayı burcundaki parlak iki yıldız.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/3. ayetine işaret olunmaktadır. Ayetin anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle birlikte (1-3) meali: *"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve* ***benzersiz bir muzafferiyet ile*** *seni Allah* ***mansur ve muazzez*** *kılacak."*

6 Elkas Mirza: Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in ikinci oğludur. 1550'de ağabeyi Şah Tahmasb (1524-1576) tarafından öldürülmüştür.

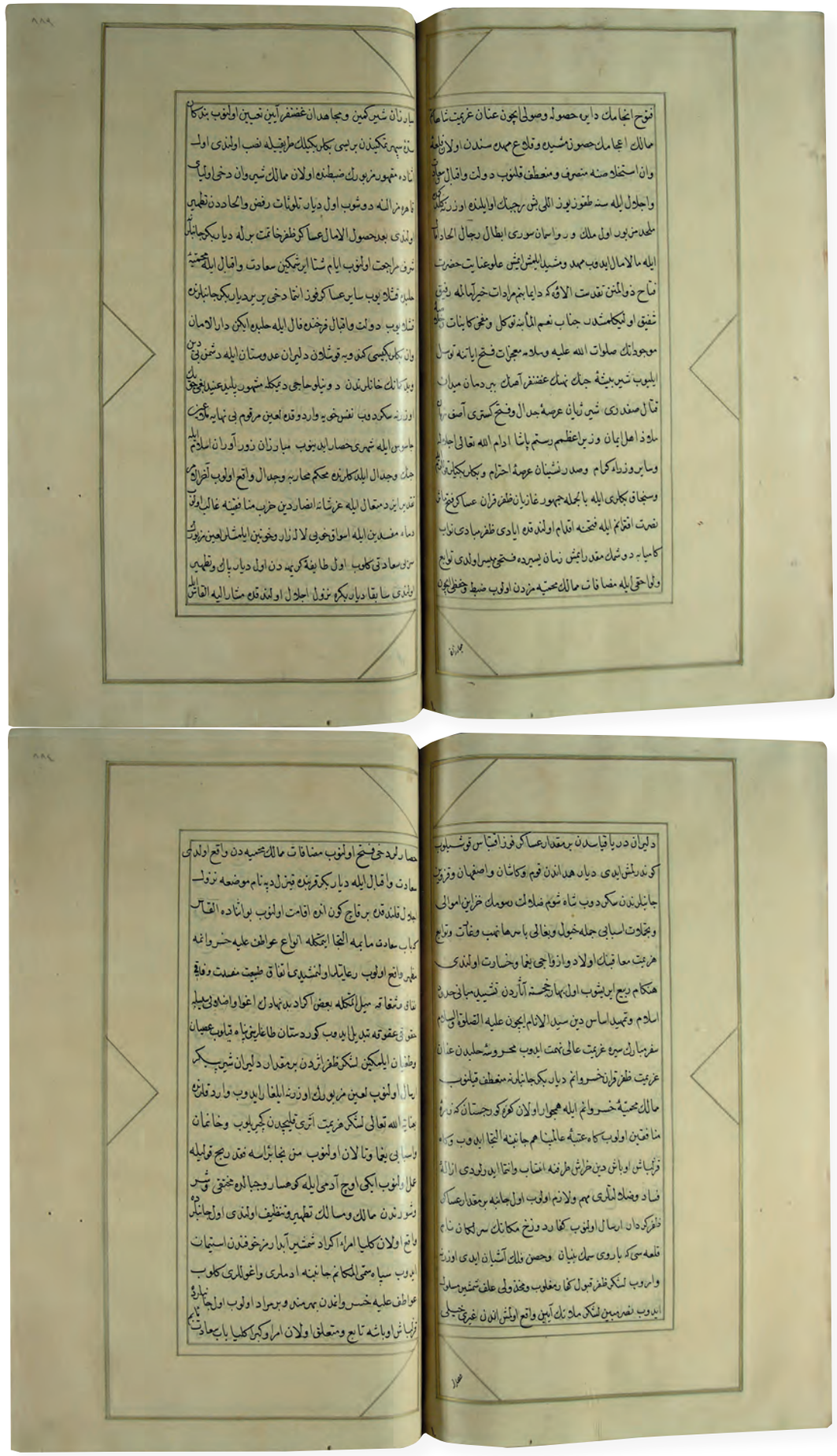

Atebe-i **[v. 882a]** Ulyâmıza ilticâ vü ihtisâs etmekle arz-ı niyâz ve tazallüm eylemeğin onların katarât-ı emtâr-ı hüsr-şiârlarıyla mir'ât-ı dîne ârız olan jeng ü pâs mıskala-i tîğ-ı âbdâr-ı Zülfikâr-âsâr ile mahv u tırâş olunmak için râyât-ı nusret-âyât açıp asâkir-i zafer-meâsirimiz ile diyâr-ı şarka teveccüh-i hümâyûn olunmuşidi.

Arâzî-i Azerbaycan zılâl-i a'lâm-ı feth-peyâm ile müstazıll olup hıtta-i Tebriz makarr-ı râyât-ı *"nasr-ı azîz"*[7] olıcak etrâf u eknâf-ı memleket onların vücûd-ı fesâd-mu'tâd u ilhâd-endîşelerinden hâlî ve bîşe-i mülk şagâl-i zulm ü bî-dâdlarından tehî bulunup Şâh-ı şeâmet-penâh adına olan mahzûlden âsâr-ı celâdet ü şehâmetden şemme vü zerre zuhûra gelmeyip mehâbet-i cüyûş-ı sürûş-hurûşdan perde-i ihfâda mestûr u mi'cer-pûş ve şehâmet-i şemşîr-i dâd-verân-ı düşman-gîrden mûr-ı zebûn gibi sukbe-i zemînde pinhân ü medhûş olduğu zâhir ü bâhir oldu, ol diyârın re'âyâ vü berâyâsı vüfûr-ı himâyet ü adâlet-i hüsrevânî ve kemâl-i mevhibet ü âtıfet-i cihân-bânîye mazhar düşüp nehb ü gâretden masûn u mahfûz olup mihâd-i emn ü emânda lahazât-ı merhamet-simât-ı Pâdişâhânemden mahzûz oldular.

Asıl maksûd-ı zafer-vürûd memâlik-i Azerbaycan eyâdî-i nüvvâb-ı sâmî-mekân-ı hüsrevânîde müsahhar u mazbût olmak idi. Lâ-cerem ol merâm-ı **[v. 882b]** fütûh-encâmın dâyire-i husûle vusûlü için inân-ı azîmet-i şâhânem memâlik-i A'câm'ın husûn-ı müşeyyede vü kılâ'-ı mümehhedesinden olan Kal'a-i Van istihlâsına munsarıf ü mün'atıf kılınıp devlet ü ikbâl ve saâdet ü iclâl ile sene dokuz yüz elli beş Receb'inin evâyilinde üzerine geldiğimde Mülhid-i mezbûr ol mülk ve rû-âsmân sûru ebtâl-ı ricâl-i ilhâd-âmâl ile mâl-â-mâl edip mümehhed ü müşeyyed eylemiş imiş. Ulüvv-i inâyet-i Hazret-i Fettâh-ı Zü'l-minen *–tekaddeset âlâ'ühû–* ki, dâyimâ benim murâdât-ı hayr-âmâlime refîk-ı şefîk olıgelmişdir; Cenâb-ı Ni'me'l-meâbına tevekkül ve Mefhar-i kâinât ve Hulâsa-i mevcûdâtın *–salavâtu'llâhi aleyhi ve selâmühû–* mu'cizât-ı feth-âyâtına tevessül eyleyip şîr-i bîşe-i ceng, neheng-i gazanfer-âheng, bebr-i demân-ı meydân-ı kıtâl [ü] safderî, şîr-i jiyân-ı arsa-i cidâl ü feth-güsterî, Âsaf-ı zamân, melâz-i ehl-i îmân Vezîr-i A'zamım Rüstem Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* ve sâyir vüzerâ'-i kirâm u sadr-nişînân-ı arsa-i ihtirâm ve beylerbeyiler kullarım ile ve sancakbeyleri ile bi'l-cümle cumhûr-ı gâziyân-ı zafer-kırân [ve] asâkir-i feth-meâsir-i nusret-iktirânım ile fethine ikdâm olundukda eyâdî-i zafer-mebâdî-i nüvvâb-ı kâmyâba düşmek mukadder imiş [ki] zamân-ı yesîrde fethi müyesser oldu. Tevâbi' u levâhıkı ile muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyemizden olup zabt u hıfzı için **[v. 883a]** mübârizân-ı şîr-kemîn ve mücâhidân-ı gazanfer-âyîn ta'yîn olunup bendegân-ı Südde-i Sipihr-temkînden birisi beylerbeyilik tarîkıyla nasb olundu. Ol esnâda makhûr-ı mezbûrun zabtında olan memâlik-i Şirvan dahi evliyâ-yı kâhiremiz eline düşüp ol diyâr televvüsât-ı rafz u ilhâddan tathîr olundu.

Ba'de husûli'l-âmâl asâkir-i zafer-hâtimet birle Diyarbekir câniblerine şeref-mürâcaat olunup eyyâm-ı şitâ erişmeğin saâdet ü ikbâl ile mahmiyye-i Haleb'de kışlayıp sâyir asâkir-i fevz-intimâ dahi yer yer Diyarbekir câniblerinde kışlayıp devlet ü ikbâl-i ferhunde-fâl ile Haleb'de iken dâru'l-emân Van Beylerbeyisi kendüye koşulan dilîrân-ı adû-sitân ile düşman-ı bî-dîn ü bed-gümânın hânlarından Dünbüllü Hacı[8] demekle meşhûr pelîd-i anîd-i bağy-cûyun üzerine seğirdip nefs-i Hoy'a vardıkda laîn-i merkûm bî-nihâye melâîn-i câsûs ile şehri hisâr edinip mübârizân-ı zûr-âverân-ı İslâm ile ceng ü cidâl eylediklerinde muhkem muhârebe vü cidâl vâkı' olup âhiru'l-emr takdîr-i İzed-i Müteâl ile *–azze şânühû–* ensâr-ı dîn hizb-i münâfıkîna gâlib olup dimâ'-i müfsidîn ile esvâk-ı Hoy'u lâlezâr u hûnîn eylemişler. Laîn-i mezbûrun ser-i bî-saâdeti gelip ol tâyife-i kerîheden ol diyâr pâk ü tathîr olundu.

Sâbıkâ Diyarbekir'e nüzûl-i iclâl olundukda müşârun-ileyh Elkas ile **[v. 883b]** dilîrân-ı deryâ-kıyâsdan

7 Bk. İki önceki dipnot.

8 Metinde *"Dünilü Haca"* şeklinde yazılıdır. "İran'ın Hoy Kalesi Beyi Dünbüllü Hacı Han", bk. Abdülkadir Özcan, "İskender Paşa", *DİA*, C. 22, 2000, s. 565-566.

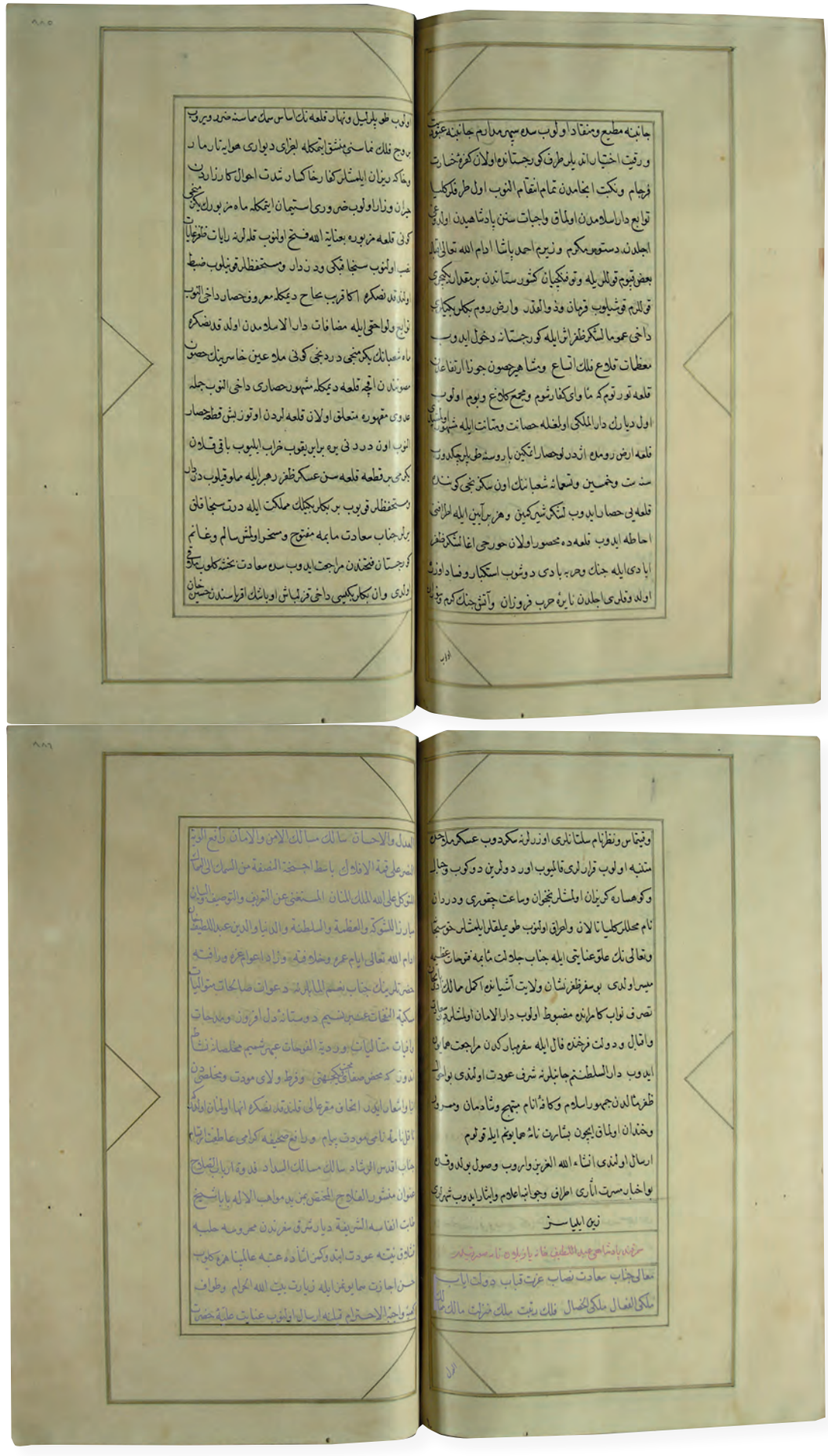

bir mikdâr asâkir-i fevz-iktibâs koşulup gönderilmiş idi. Diyâr-ı Hemedân'dan Kum[9] ve Kâşân[10] ve Isfahân[11] ve Kazvîn[12] cânîblerinden seğirdip Şâh-ı şûm-ı dalâlet-rüsûmun hazâyin [ü] emvâli ve tecemmülât [ü] esbâbı [ve] cümle huyûl ü bigâli bi-esrihâ nehb ü gâret ve tevâbi‘-i hezîmet-muâkıbının evlâd ü ezvâcı yağmâ vü hasâret olundu.

Hengâm-ı rebî‘ erişip evvel-bahâr-ı hüceste-âsârdan teşyîd-i mebânî-i hudûd-ı İslâm ve temhîd-i esâs-ı dîn-i Seyyidü'l-enâm için *–aleyhi's-salâtü ve's-selâm–* sefer-i mübârek-seyre azîmet-i âlî-nehmet edip mahrûse-i Haleb'den inân-ı azîmet-i zafer-kırân-ı hüsrevânem Diyarbekir cânîblerine mün‘atıf kılınıp memâlik-i mahmiyye-i hüsrevânem ile hem-civâr olan kefere-i Gürcistan ki, zümre-i münâfıkîn olup gâh Atebe-i Âlem-penâhım cânibine ilticâ edip ve gâh Kızılbaş-ı evbâş-ı dîn-hırâş tarafına intisâb ü intimâ ederlerdi; izâle-i fesâd ü dalâletleri mühimm ü lâzım olup ol cânibe bir mikdâr asâkir-i zafer-girdâr irsâl olunup küffâr-ı dûzah-mekânın Serlikan (?) nâm Kal‘ası –ki, bârû-yı semek-bünyân ve hısn-ı felek-âşiyân idi– üzerine varıp leşker-i zafer-kabûl küffâr-ı mağlûb u mahzûlü alef-i şemşîr-i meslûl edip nasr-ı mübîn-i leşker-i melâik-âyîn vâkı‘ olmuş.

Ondan gayri hayli **[v. 884a]** hisârlar dahi fetholunup muzâfât-ı memâlik-i mahmiyyeden vâkı‘ oldu. Saâdet ü ikbâl ile Diyarbekir kurbünde Kızıldepe nâm mevzi‘e nüzûl-i iclâl kılındıkda birkaç gün onda ikâmet olunup bu esnâda Elkas –ki, bâb-ı saâdet-meâbıma ilticâ etmekle envâ‘-ı avâtıf-ı aliyye-i hüsrevâneme mazhar vâkı‘ olup ri‘âyetler olunmuşidi– ittifâk-ı tabîat-ı mefsedet-vifâkı nifâk u şikâka meyletmekle ba‘zı Ekrâd-ı bed-nihâdın iğvâ vü ıdlâli sebebiyle hukûku ukûka tebdîl edip Kürdistan dağlarını penâh kılıp isyân u tuğyân eylemeğin leşker-i zafer-eserden bir mikdâr dilîrân-ı şîr-peyker irsâl olunup laîn-i mezbûrun üzerine ılgar edip vardıklarında bi-inâyeti'llâhi Te‘âlâ leşker-i hezîmet-eseri kılıçdan geçirilip ve hânmân u esbâbı yağmâ vü talan olunup; *"Men necâ bi-re'sihî fe kad rabiha"*[13] kavliyle amel olunup iki üç âdemi ile kûhsâr u cibâlde muhtefî ve şerr u şûrundan memâlik ü mesâlik tathîr u tanzîf olundu. Ol cânîblerde vâkı‘ olan külliyyen ümerâ'-i Ekrâd şemşîr-i âbdârımız havfından istîmân edip sipâh-ı semiyyü'l-mekânım cânibine âdemleri ve oğulları gelip avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânemden behre-mend ü ber-murâd olup ol cânîblerde Kızılbaş-ı evbâşa tâbi‘ u müteallik olan ümerâ vü küberâ külliyyen bâb-ı saâdet-meâbım **[v. 884b]** cânibine mutî‘ u münkâd olup Südde-i Sipihr-medârım cânibine ubûdiyyet ü rıkkıyyet ihtiyâr etdiler.

Taraf-ı Gürcistan'da olan kefere-i hasâret-fercâm u nekbet-encâmdan tamâm intikâm alınıp ol taraflar külliyyen tevâbi‘-i dâr-ı İslâmdan olmak vâcibât-ı sünen-i pâdişâhîden olduğu ecilden düstûr-ı mükerrem Vezîrim Ahmed Paşa *–edâma'llâhü Te‘âlâ ikbâlehû–* ba‘zı kapım kullarıyla ve tüfenkciyân-ı kişver-sitândan bir mikdâr yeniçeri kullarım koşulup Karaman ve Zülkadr ve Erzurum beylerbeyileri dahi umûmen leşker-i zafer-eser ile Gürcistan'a duhûl edip muazzamât-ı kılâ‘-ı felek-ittisâ‘ ve meşâhîr-i husûn-ı cevzâ-irtifâ‘dan Kal‘a-i Tortum –ki, me'vâ-yı küffâr-ı şûm ve mecma‘-ı kelâğ u bûm olup ol diyârın dâru'l-mülkü olmağla hasânet ü metânet ile meşhûr olmuşidi– Kal‘a-i Erzurum'da ejderlü hisâr etmeğin bârûsuna toplar çekdirip sene sitte ve hamsîn ve tis‘a-mie Şa‘bân'ının on sekizinci gününde Kal‘ayı hisâr edip leşker-i şîr-kemîn ü hizebr-âyîn ile etrâfını ihâta edip Kal‘ada mahsûr olan Horhi Ağa leşker-i zafer-eyâdî ile ceng ü harbe bâdî düşüp istikbâr u fesâd üzere oldukları ecilden nâyire-i harb fürûzân ve âteş-i ceng germ ü sûzân **[v. 885a]** olup toplar leyl ü nehâr Kal‘anın esâs-ı semek-mümâssına zarar verip burûc-ı felek-nümâsını münşakk etmekle eczâ-yı

9 Qom, Kom (İran).
10 Kashan (İran).
11 Isfahan, Esfahan (İran).
12 Qazvin (İran).
13 *"Başını kurtaran elbette kazanmıştır."*

dîvârı havâya târ-mâr ve hâke rîzân eylemişler. Küffâr-ı hâk-sâr şiddet-i ahvâl-i kârzârdan hayrân u zâr olup zarûrî istîmân etmekle mâh-ı mezbûrun yirminci günü Kal'a-i mezbûre bi-inâyeti'llâh fetholunup kullelerine râyât-ı zafer-gâyât nasb olunup sancakbeyi ve dizdâr ve müstahfızlar konulup zabt olundukdan sonra ona karîb Nihah[14] demekle ma'rûf Hisâr dahi alınıp tevâbi' u levâhıkı ile muzâfât-ı dâru'l-İslâm'dan oldukdan sonra mâh-ı Şa'bân'ın yirmi dördüncü[15] günü melâîn-i hâsirînin husûn-ı masûnundan Akçakale demekle meşhûr Hisârı dahi alınıp cümle adû-yı makhûra müteallik olan kal'alardan otuz beş kıt'a hisâr alınıp on dördünü yere berâber yıkıp harâb eyleyip bâkî kalan yirmi bir kıt'a kal'asın asker-i zafer-rehber ile memlû kılıp dizdâr ve müstahfızlar koyup bir beylerbeyilik memleket ile dört sancaklık yerler cenâb-ı saâdet-meâbıma meftûh u müsahhar olmuş. Sâlim ü gânim Gürcistan fethinden mürâcaat edip Südde-i Saâdet-bahşa gelip mülâkî oldu.

Van Beylerbeyisi dahi Kızılbaş-ı evbâşın akrabâsından Hüseyin Hân **[v. 885b]** ve Kayıtmas ve Nazar nâm sultânları üzerlerine seğirdip asker-i melâhide mütenebbih olup karârları kalmayıp ordu'ların döküp ve cibâl ü kûhsâra gürîzân olmuşlar. Nahcıvan ve Saatçukuru[16] ve Derdan nâm mahaller külliyyen talan u ihrâk olunup doyumluklar eylemişler. Hak –*sübhânehû ve te'âlâ*–nın ulüvv-i inâyeti ile cenâb-ı celâlet-meâbıma fütûhât-ı azîme müyesser oldu.

Bu sefer-i zafer-nişân-ı vilâyet-âşiyânda ekmel-i memâlik-i Azerbaycan tasarruf-ı nüvvâb-ı kâmrânda mazbût olup dâru'l-emân olmuşlardır. Saâdet ü ikbâl ve devlet-i ferhunde-fâl ile sefer-i mübârekden mürâcaat-i hümâyûn edip Dâru's-Saltanatım câniblerine şeref-avdet olundu. Bu ahvâl-i zafer-meâlden cumhûr-ı İslâm ve kâffe-i enâm mübtehic ü şâdmân ve mesrûr u handân olmak için beşâretnâme-i hümâyûnum ile kulum ( ) irsâl olundu. İnşâallâhü'l-Azîz varıp vusûl buldukda bu ahbâr-ı meserret-âsârı etrâf u cevânibe i'lâm ü îsâr edip şehirleri zeyn eyleyesiz.

[Ahmed Feridun et-Tevkîî el-Muhammedî], *Münşeât-ı Selâtîn*, TSMK, Revan Köşkü Kitaplığı, no. 1960

14 Nihah (Türkiye).
15 Metinde "*yirminci dördüncü*" şeklinde yazılıdır.
16 BOA, A.DVNS.MHM.d, 132/1437'de "*Sadçukuru demekle ma'rûf Sürmeli nâhiyesi*" ifadesi bulunmaktadır.

Van'ın Fethi
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1524-271a

"Şirvan'ın Fethi"

Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, İÜ. NEK, F. no. 1404, v. 89b

31

İspanya Donanmasına Karşı Kazanılan Zafer ve Cerbe Kalesi'nin Fethi

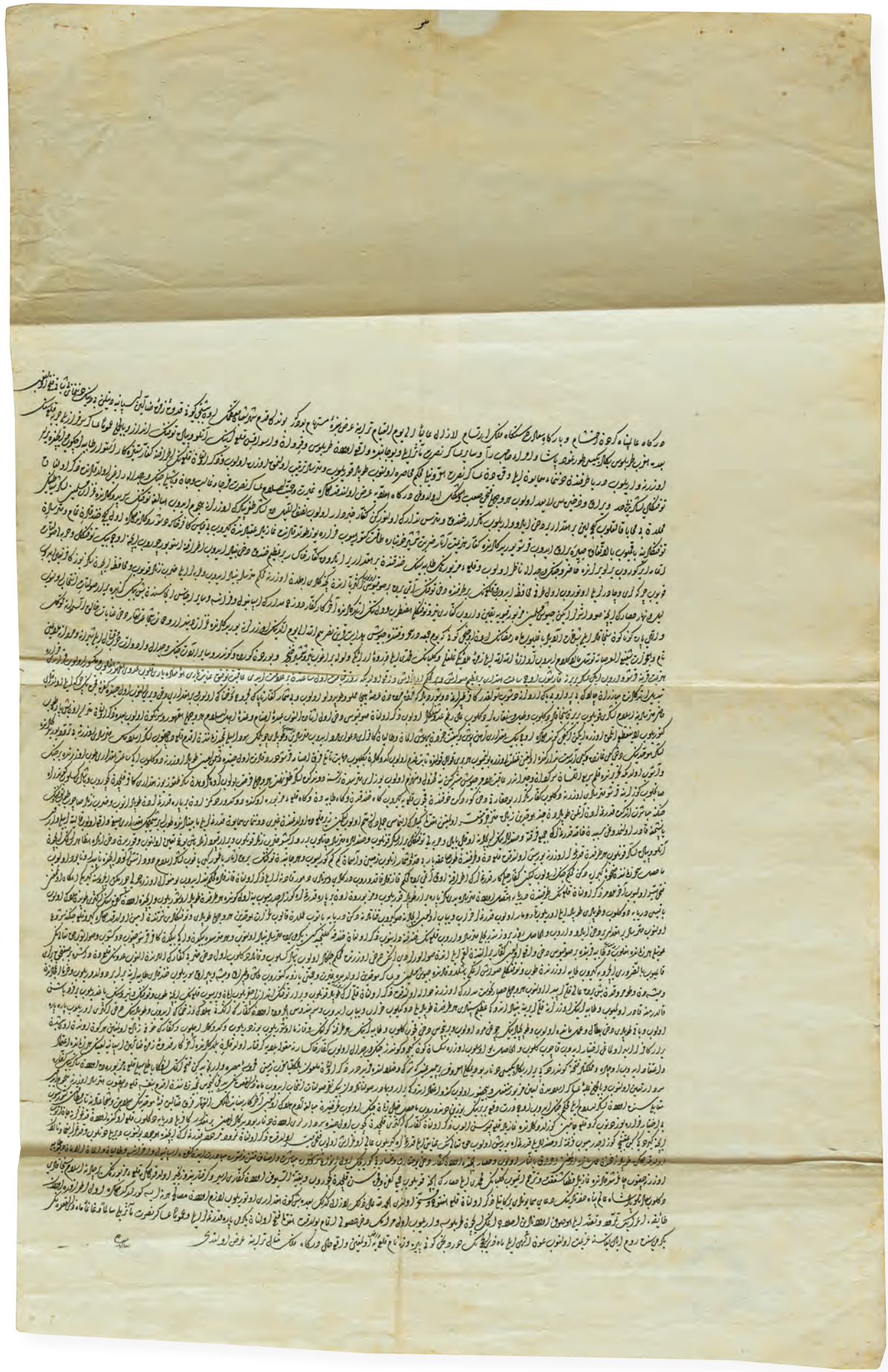

Kaptanıderya Piyale Paşa'nın; İspanya donanmasına karşı kazanılan zafere ve müteakiben Trablusgarb Beylerbeyi Turgut (Reis) Paşa ile birlikte Cerbe Kalesi'nin karadan ve denizden kuşatılarak fethedilişinin ayrıntılarına dair Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği mektup.

26 Ağustos 1560[1]

Dergâh-ı Âlem-penâh-ı Gerdûn-ihtişâm ve Bârgâh-ı Saâdet-destgâh-ı Felek-irtisâm –lâ-zâle âliyen ilâ-yevmi'l-kıyâm– Türâbına Arz-ı Bende-i Müstehâm Budur ki:

Bundan akdem şehr-i Şa'bân-ı muazzamın on beşinci günü kıdve-i zümre-i dâllîn İspanya denilen bî-dînin donanma-yı bî-sebâtı fetholunup ba'dehû Mağrib Trablusu Beylerbeyisi Turgud Paşa[2] ve ümerâ'-i sâhib-i râ[y] ve sâyir asâkir-i nusret-meâsir ile ve bu cânibde vâkı' olan Trablus[3] ve Kayrevan[4] ve İsvakıs[5] kal'alarının atlı ve piyâde tüfenk-endâz ve bi'l-cümle umûmen asâkir-i ser-firâzıyla Cerbe[6] Kal'ası'nın üzerine varılıp deryâ tarafından donanma-i hümâyûn ile ve karadan asâkir-i nusret-makrûnile muhkem muhâsara olunup toplar kurulup ve metrisler tertîb olunmak üzere olup ve zikrolunan Kal'anın etrâfına küffâr-ı sitîze-kâr üstüvâr tabyalar çekip ve içinde yarar tüfenkli leşkeri bî-had ve yarak u zahîresi lâ-yu'add olup her vechile fethi sa'b ü müşkil olduğu Dergâh-ı Mualâ'ya arz olundukdan sonra gayret ü hamiyyet-i İslâm asâkir-i nusret-fercâma gâlib ve cân ü başile ceng ü cidâle râgıb olduklarında zikrolunan mahalden bî-muhâbâ kalkılıp geceleyin bir mikdâr yer dahi ileri varılıp tekrâr hendek u metris tedârük olunurken küffâr haberdâr olup nısfü'l-leylde leşker-i zafer-peykerin üzerlerine hücûm edip mübâlağa tüfenk serpdiklerinde guzât-ı Müslimîn leşker-i şeytânînin tüfenklerine bakmayıp bi'l-ittifâk sıyıra yarak edip karşu yürüdüklerinde küffâr-ı hezîmet-âsâr darbet-i şemşîr-i hûn-bâra tâkat getirmeyip firâra yüz tutduklarında gâzîler akablerinden gidip bî-kıyâs kâfir[i] hâke düşürdüklerinden sonra ol gece hendeklerin tamâm ve metrislerin itmâma irgürüp yerlü yerlerinde hâzır ve ceng ü cidâle nâzır olup ve Kal'a-i mezbûrenin tabyasının hendeğinden bir mikdâr yer ileride küffâr-ı hâk-sâr bir azîm hendek dahi bünyâd edip etrâfına istabur[7] çevirip içine üç bin tüfenkli ve harbeli soltat koyup çergeleri ve çadırlarıyla oturup ol tarafı muhâfaza edip ve Kal'anın bir tarafında dahi

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden; metnin sonunda fetihten sonra Preveze Kalesi'ne varış tarihi olarak yıl ifade edilmeksizin gün ve ay tarihi biçiminde zikredilen *4 Zilhicce* tarihinin Cerbe'nin fethedildiği *1560* yıl tarihi (Bk. Abdülkadir Özcan, "Cerbe", *DİA*, C. 7, 1993, s. 391-392) ile birleştirilip önce hicrî tarihe sonra tekrar miladi tarihe çevrilmesi neticesinde elde edilen bu tarih belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Turgut Reis (ö. 1565).

3 Trablus, Tripoli (Tunus).

4 Kayravan, Kairouan (Tunus).

5 Safakes, Sfax (Tunus).

6 Cerbe, Djerba (Tunus).

7 Metinde "*istobur*" şeklinde yazılıdır.

tüfenk atımı yerde bir su kuyusu olup ekseriyâ ondan geçindikleri ecilden üzerine muhkem metrisler bünyâd edip ve arabalar ile darbzenler koyup ve muhâfaza için sekiz yüz kâfir ta'yîn edip leyl ü nehâr Hisârın içine su daşırlar iken cüyûş-ı Müslimîn mezbûr kuyuya yakın varıp küffârı tîr ü tüfenkle muztarib ü dil-teng etdiklerinde âhir-i kâr küffâr-ı dûzah-medârın İspanyol ve Fransa ve sâyir ecnâs-ı encâsından beş bin güzîde yarar soltat intihâb olunup ve elli pâre gûnâ-gûn sancaklar ile beş kat alaylar bağlayıp mâh-ı Ramazân'ın on üçüncü günü –ki yevm-i Cum'a'dır– seher vaktinde cüyûş-ı hidâyet-karîn–*nasarahümu'llâhü ilâ-yevmi'd-dîn*–in üzerlerine yürüdüklerinde guzât-ı dîndâr ve humât-ı şecâat-şiâr dahi inâyât-ı Hâlıku's-semâvâta tevekkül-i tâm ve mu'cizât-ı Şefî'u'l-arasâta tevessül-i mâ lâ-kelâm edip âvâze-i *Allâh Allâh* ile zümre-i melâike gulgule ve gülbâng-i Muhammedî ile zirve-i erâike velvele bırakıp tîr ü şemşîr ü hançer ve burdun (?) kürde vü gönder ve sâyir âlât-ı ceng ü cidâl ve edevât-ı harb ü kıtâl ile şîrâne ve merdâne melâîn-i hezîmet-karîne karşı varıp iki asker birbirine karışıp üç sâat mikdârı bir azîm savaş ve bir muhkem uğraş vâkı' oldu ki rûz-i kıyâmet ol sâatden bir alâmet idi.

Âkıbet tevfîk-ı inâyet-i Bârî mü'minlere yârî kılıp adû-yı makhûr mağlûb u meksûr olup karârı firâra tebdîl etdiklerinde mübârizân-ı çâlâk-ı bî-pervâ vü bî-bâk ardlarına düşüp şol kadar kâfir[i] toprağa düşürdüler ki mürde-i merededen arsa-i heycâ memlû ve dopdolu olup ve bî-şümâr küffâr-ı nâ-pâk mecrûh u zahm-nâk olup ve bir mikdârı dahi diri alınıp ol hînde kefere-i fecerenin çergeleriyle oldukları hâzır metrislerine İslâm leşkeri koyulup yeryerin sancaklar dikilip ve tabl u nakkâreler döğülüp alâ-rağmi adû şenlikler olup zikrolunan su kuyusu dahi ol esnâda alınıp abede-i asnâm ve anede-i ehl-i İslâm her vechile makhûr u ser-nigûn olup ba'dehû zikrolunan metrise on beş pâre top getirilip lâ-yenkatı' atılmak üzere iken ikinci günden sonra üç bin mikdârı âhen-pûş ve keyfiyyet-i hamrdan bî-hûş Alman ve Talyan[8] kâfirleri da'vâ-yı merd edip metrisleri basıp ve topları çivilemek sevdâsıyla temcîd zamânından akdem Kal'adan çıkıp leşker-i İslâmın metrisleri üzerine bî-tereddüd yürüdüklerinde leşker-i muvahhidînin dahi kimi namâzda ve kimi âbdest tedârükünde olmağın gaflet üzere bulunmayıp her biri kollu kolunda sâbit-kadem olup gediklerin bekleyip mehâbet-i tâmla fırak-ı asnâma karşı durduklarında ol hînde düşman-ı laîn toplar üzerine dökülüp iki sâat mikdârı top üzerinde bir ceng ü âşûb oldu ki tahrîrinde kalem-i serî'u'l-lisân sergerdân u hayrândır.

Âkıbetü'l-emr cüyûş-ı müşrikîn yine mahzûl ü münhezim olup yüzleri metrisden tersine döndükde leşker-i zafer-nehmet her vechile fursat bulup gürûh-ı mekrûhdan sekiz dokuz yüz mikdârı kâfir[i] kılıçdan geçirip ve başları kesilip gönderlere sancılıp gözlerine karşı metrisleri üzerine dikilip küffâr tekrâr bu hakâreti dahi gördükde havfından kaçıp Kal'aya girip gâh hendekden ve gâh tabyadan ve gâh Kal'a-i mezbûre önünde döğdürdüğümüz on bir pâre kadırgalardan toplar atıp ve darbzenler saçıp top u tüfenk cengine mübâşeret etdikde kadırgalardan atılan toplardan cünd-i muvahhidîn ziyâde mütezeccir ü müteassir olmağın mukaddemâ gemilerin alınması cümleden ehemm olup lîkin zîr-i Kal'ada olduğundan gayri donanma-yı hümâyûn kadırgalarıyla mâbeynlerinde top erişmeyecek mikdârı sığ vâkı' olup kalyatalar bile varıp yapışmağa kâdir olunmadığı sebebden hâssa kadırgaların cemî'-i fırkate ve sandallarının içlerine oklu yaylı ve harbeli tüfenkli yarar asker konulup ve sandallara metrisler çatılıp birer ve ikişer darbzenler konulup ve yarar kapudanlar başbuğ ta'[y]în olunup ve kurudan dahi onlara muzâheret etmek için atlı ve piyâde leşker konulup her tarafdan kadırgalar üzerine yürüyüş olundukda Kal'adan ve tarafeynden top-ı sâ'ika-bâr bî-hadd ü bî-şümâr atılıp zemîn ü âsmân güm güm gürleyip ve her cânibden tüfenk-i berk-âsâr yağmur gibi yağıp leşker-i İslâm dûd-ı âteş-âlûd içinde nâ-peydâ vü nâ-bûd olup mâ-hasal seher zamânından dahve-i kübrâya değin muhkem ceng olup lîkin küffâr-ı hîlekâr kadırgaların etrâfına ok atımı yerde muhkem kazıklar kakdırıp direkleri ve serenleri demir kadanalar ile zikrolunan kazıklara muhkem

8 İtalyan.

bend edip bu minvâl üzere havlu çevirmeğin içerisine girmeğe imkân olmamağın fethi müyesser olmayıp âhiru'l-emr zikrolunan Kal'anın tarafeynden deryâya muttasıl olan metrislere yedi sekiz pâre yarar toplar kurulup ve mezbûrûn on bir pâre kadırgalara göz açdırmayıp yine ol günde her tarafdan toplar üşürülüp ve içinde olan keferesinin ekseri topdan helâk olup bâkîsi deryâya dökülüp ve topları toplar ile urulup târumâr olup kadırgalar harâb ü yebâb olup içlerine su girip kanatlarına değin deryâya batıp amelden kalıp guzât-ı muvahhidîn her vechile topları ve tüfenkleri şerrinden emîn oldukdan sonra geri kal'a cengine şürû' olunup metrisler bir mikdâr yer dahi ileri varıp ve'l-hâsıl rûz be-rûz tedrîcle metrisler[e] varıp Kal'anın hendeğine dayanıp zikrolunan hendeğe gelinceye değin yirmi yerde metrisler bünyâd olunup ve her metrisde binden ve iki binden kâfir karşı çıkıp döğüşüp ve savaşıp Hak Te'âlâ'nın avniyle her zamânda mağlûb olup ve tabya kurbünde bir su kuyusu dahi vâkı' olup küffâr yer altından lağım ile ondan su alırlardı; onun dahi üzerinde muhkem cengler olup başlar kesilip ve kanlar dökülüp ol dahi darbî küffârın ellerinden alınıp adûnun Kal'adan taşra bir sığınacak yerleri kalmayıp bi'z-zarûrî içeriye girip tabya üzerinden top u tüfenkle savaş etmeğe başladıklarında cüyûş-ı Müslimîn ve asâkir-i muvahhidîn ol demde gayret ü hamiyeti bâzûya getirip taş u toprak ve meşe vü yaprak sürülüp hendekleri tabyalarına berâber doldurulup ve hurma ağaçlarından ve meşeden ve tomrukdan beş yerde âlî kulleler peydâ olunup her vechile Hisâr-ı nuhûset-medârın üzerine havâle olundukda zikrolunan kullelerin üzerine toplar konulup ve yarar tüfenk-endâzlar çıkarılıp emân vermeyip Kal'anın içine top u tüfenk ve tîr ü seng yağdırılıp bir ferd başın kaldırmağa kâdir olmayıp ve tabyalarının üzerlerine kulleler yerine bünyâd etdiği azîm sepetleri her tarafdan toplarile döğülüp harâb ü yebâb edip ve serpindisi içeride olan küffârın ekserini helâk ü zahm-nâk edip ve toplarının dahi ekseri urulup pâre pâre olup ve bâkî topları dahi battâl u amel-mânde olup ve topcularının çoğu mürd olup ve bir nicesi dahi kaçıp gelip ve tabyalarının her tarafına külünk ü kazma üşürülüp bozdurulup ve gedikler açılıp ve küffârın havfı ziyâde olmağın her gün ondan on beşden yarar kâfir esîr olmağı ihtiyâr edip kaçıp gelip ve'l-hâsıl bu üslûb üzere seksen gün gece ve gündüz ceng ü cidâl olup küffâr-ı hâk-sâr ne makûle belâya giriftâr oldukların bildiklerinde âhir-i kâr kıdve-i zümre-i dâllîn İspanya-i laînin her zamânda i'timâd u i'tikâd edip uçda ve memleketler fethine gönderdiği yarar beylerbeyisi Dö Narbo[9] demekle ma'rûf bir pelîd-i anîd ki şirk ü dalâletde ferîddir; zikrolunan mel'ûn bi'l-külliyye Mağrib-zemîni mahrûse-i Mısır'a varıncaya değin fethetmek efkâ[r]-ı bâtılasıyla Kal'a-i mezbûrede olan sekiz bin küffâra serdâr ta'yîn olunup ve bi'l-cümle galebe-i asâkir-i İslâm'dan laîn-i mezbûr münfa'il ü bî-huzûr olup kendi i'timâd etdiği yarar u bahâdır soltatlardan bin nefer soltat intihâb edip mâh-ı Zilka'de'nin yedinci gecesi temcîd zamânından akdem bi-nefsihî Kal'adan çıkıp metrisler üzerine hücûm edip mukâbelesinde olan leşker-i İslâm ile muhkem ceng edip üç dört def'a birbirinin yüzün döndürüp mâ-hasal hayli zamân ceng olup tarafeynden mübâlağa âdem helâk olup âhir-i kâr bî-inâyeti'l-Meliki'l-Kahhâr fırak-ı dâllîn fie-i muvahhidînin salâbet ü şecâatlerine tâb u tâkat getirmeyip bî-ihtiyâr firâra yüz dutup geri Kal'a cânibin gözlediklerinde gâzîler Kal'a kapısın alıp zikrolunan küffârın ekseri kılıçdan geçip ol hînde serdârları olan Dö Narbo dedikleri laîn bir mikdâr kâfirile deryâya dökülüp Kal'a önünde olan kadırgalarına cân atıp içine girdiği gibi akabince göz açdırmayıp fırkateler ve sandallarile kadırgalara yürüyüş olup Hak Te'âlâ'nın inâyeti ile kadırgalara girilip âlî uğraş olup fethi müyesser oldukda zikrolunan Nemrûd-ı merdûd kadırgaların içinde mevcûd bulunup diriyle dutulup ve kadırgalar yağmâ vü talan oldukdan sonra toplar zahmından amel-mânde olmağın ihrâk bi'n-nâr olup ve Hisâr içinde olan küffâr dahi bu hakâret ü hasâreti görücek ol envâ'-ı şerr u şûra mübâşeret ve esnâf-ı fiten ü fütûra mübâderet eden kefere-i İspanyol ve Fransa ve Talyan ve Alman "*el-emân*" deyü tabya üzerine çıkıp çağrışdıklarında

9 Cerbe Kalesi'ni savunan Hristiyan kuvvetlerin komutanı Alvaro de Sande (1489-1573).

gâzîler kat'â şefkat ü terahhum etmeyip gülbâng-ı Muhammedî ile Hisârın içine koyulup cemî' kefere vü feceresin kılıçdan geçirip ve bakıyyetü's-süyûf olan küffârı esîr ve giriftâr-ı bend ü zincîr oldukdan sonra Kal'a-i mezbûrenin burclarına İslâm sancakları dikilip saâdetli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin du'â-yı hümâyûnları berekâtıyla zikrolunan Kal'a meftûh u müsahhar olundu. *El-hamdü li'llâhi alâ-zâlik, lâ-zâle kezâlik*[10].

Ba'dehû beş gün mikdârı oturulup lâzım olan mesâlih her ne ise görüldükden sonra ol etrâfda olan tâife-i A'râbın temerrüd[11] ü taannüd ile mevsûf olanların ıslâh etmek için Trablus'a varılıp ol merâmın dahi husûlü itmâm buldukda mukaddemâ fetholunan yirmi pâre kadırgalar ile ve umûmen asâkir-i nusret-meâsirile sâlimen ve gânimen mâh-ı Zilka'de'nin yirmisinde Rumili yakasına azîmet olunup avn-i ilâhî ile mâh-ı Zilhicce'nin dördüncü günü Preveze nâm Kal'aya dâhil olmağın vâkı'-ı hâl dergâh-ı felek-misâl türâbına arz olundu.

Bende

Piyale[12]

BOA, TSMA.e, 640/55

10 *"Bundan dolayı Allah'a hamdolsun; her daim bunun gibi olsun."*

11 Metinde "*temerrûd*" şeklinde yazılıdır.

12 Piyale Paşa (Osmanlı Kaptan-ı Deryası, vezir) (ö. 1578).

32

Sakız Adası'nın Fethi

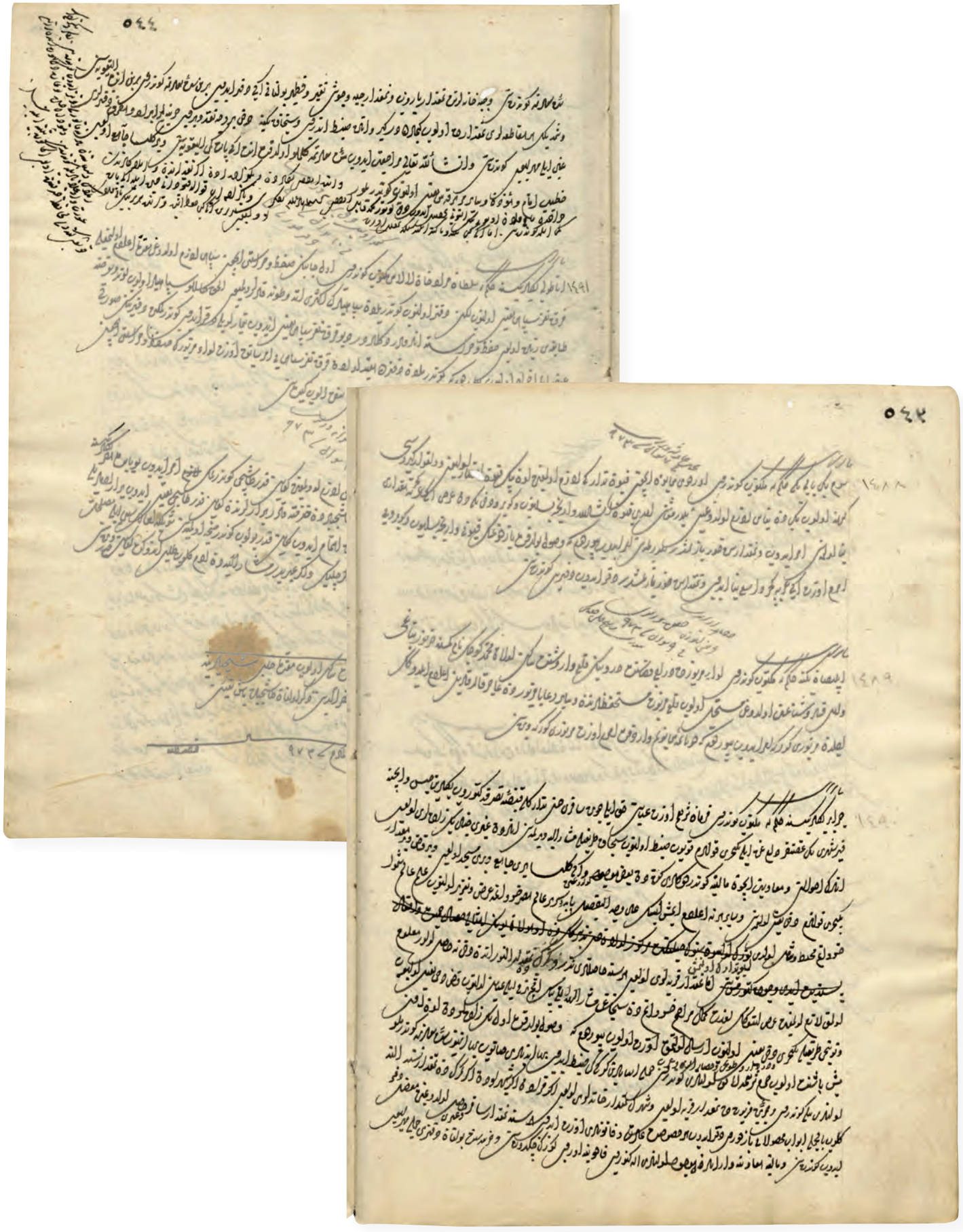

Sakız Adası'nın fethedilip beylerinin hapse konulduğuna ve bundan sonra yapılması gereken hususlara dair bir mektup gönderen Cezayir Beylerbeyi'ne; adadaki köy ve şehirdeki hane sayıları ile ürün ve gelir miktarlarını tespit ettirip bildirmesine ve Sakız beyzadelerinin durumu, sancakbeyi ve diğer görevlilerin tayini vs. hususlara dair gönderilen hüküm.

27 Nisan 1566[1]

Cezayir Beylerbeyisi'ne Hüküm ki:

Mektûb gönderip; *"fermân-ı şerîfim üzere inâyet-i Hakk ile Cezîre-i Sakız'ı*[2] *hüsn-i tedârükle kabza-i tasarrufa getirip beylerin habs ve içine Kırşehri Beyi Gazanfer –dâme izzühû– ile yeniçeri kullarım koyup zabt olunup sancak tarîkıyla müşârun-ileyhe verilmesin [ve] onlardan gayri hayli beyzâdeleri olup onların ahvâlin ve muâvenet*[3] *için Malta'ya gönderdikleri kefereden ba'zı mevcûd olduğun ve iki kilise biri câmi' ve biri mescid olup ve bir kâdî ve bir mikdâr yeniçeri kullarım dahi ta'yîn olunmasın"* ve sâyir her ne i'lâm etmiş isen alâ-vechi't-tafsîl pâye-i serîr-i âlem-masîr-i hüsrevâneme arz u takrîr olunup ilm-i âlem-şümûl-i hüsrevânem muhît u şâmil oldu. Eyü tedârük olunmuş. Ammâ ne mikdâr karyeleri olup, her sene hâsılları nedir ve gümrükden ne mikdâr alınır, ondan dahi ne hâsıl olur; ma'lûm olmak lâzım olmağın arz etdiğin üzere kemâl-i merâhim-i hüsrevânemden sancağı müşârun-ileyhe elli bin akçe terakkî ile inâyet olunup kâdî dahi ta'yîn olunup ve nevbetci tarîkıyla yeniçeri ve dizdâr ve topçu ve hisâr eri ve azeb dahi ta'yîn olunup irsâl olunmak üzere olup **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda ol beyzâdelerden on on beş yaşında olup harem-i şerîfime lâyık olanları gönderip, cümle esbâbların gereği gibi zabt edip, bahâ edenleri satıp bahâ etmeyip südde-i saâdetime göndermelü olanları bile gönderip ve cezîre-i mezbûrede ne mikdâr karye olup ve şehrin ne mikdâr hâneleri olup, eğer kurâdan eğer şehirliden ve eğer gümrükden ne mikdâr nesne alınagelip bi'l-cümle ebvâb-ı mahsûlâtı yazdırıp defter edip her husûsda âdet ü kânûnları üzere edip her sene ne mikdâr sakız ve gayri hâsıl olduğun mufassal defter edip gönderesin ve Malta'ya muâvenete varanlardan mevcûd olanları elegetirip kadunaya[4] urup kürek çekdiresin ve hazînesinde bulunan defteri cümle mühürleyip südde-i saâdetime gönderesin ve cebehânelerinde ne mikdâr barut ve ne mikdâr cebe vü cevşen nakîr u kıtmîr bulunanı iki defter edip birin südde-i saâdetime gönderip birin onda alıkoyasın ve şimdilik her mukâtaaları ne mikdârda olup kimlerdedir geri onlara zabt etdirip ve sancak beyine dahi ber-vech-i nakd verip hazîne îrâd ve masraf defterleri aynı ile mühürleyip

1 Bu tarih; hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından önceki ilk başlık tarih olan *7 Şevval 973*'ün çevirisidir.

2 Nisi Chios, Sakız Adası (Yunanistan).

3 Metinde *"muâveyet"* şeklinde yazılıdır.

4 Kadina: Gemilerde kürek çeken tutsakların ayaklarına takılan kalın zincir, pranga. Bk. TDK, *Etimoloji Sözlüğü,* https://sozluk.gov.tr [Erişim tarihi: 25.03.2022].

gönderesin ve inşâallâhü Te'âlâ mürâcaat edip südde-i saâdetime gelmeli oldukda onda iki pâre gemi alıkoyasın ve bir kilise câmi' olup hatîb, imâm ve müezzin ve sâyir mürtezikası ta'yîn olunup gönderilir ve onda olan beylerden ve beyzâdelerden eğer nakidlerinden ve emlâklerinden, harâcdan bâkî kalan otuz bin altunu tahsîl edip dahi göndermeğe kâbil olan esbâblarıyla beyleri ve beyzâdeleri Kavala[5] Kapudanı Hüseyin ile iki pâre gemi ile gönderesin. Ammâ gereği gibi tenbîh ü te'kîd eyleyesin ki gaflet üzere olmayıp her birin gereği gibi hıfz ede ve onda her birinin bâkî kalan emlâk ve esbâbından her ne kalırsa defter edip gönderesin. Beyler ve beyzâdeleri avret ve oğlanlarıyla gönderesin ve Kapudan Hüseyin Boğaz'a dek getire ondan bir reîsi koşup kendisi muhâfaza hidmetinde olup ona göre tenbîh eyleyesin.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 5/1490

"1565 Malta Kuşatması"
https://www.davidrumsey.com, no. 16005000
[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

5 Kavala (Yunanistan).

33

Sigetvar Kalesi'nin Fethi

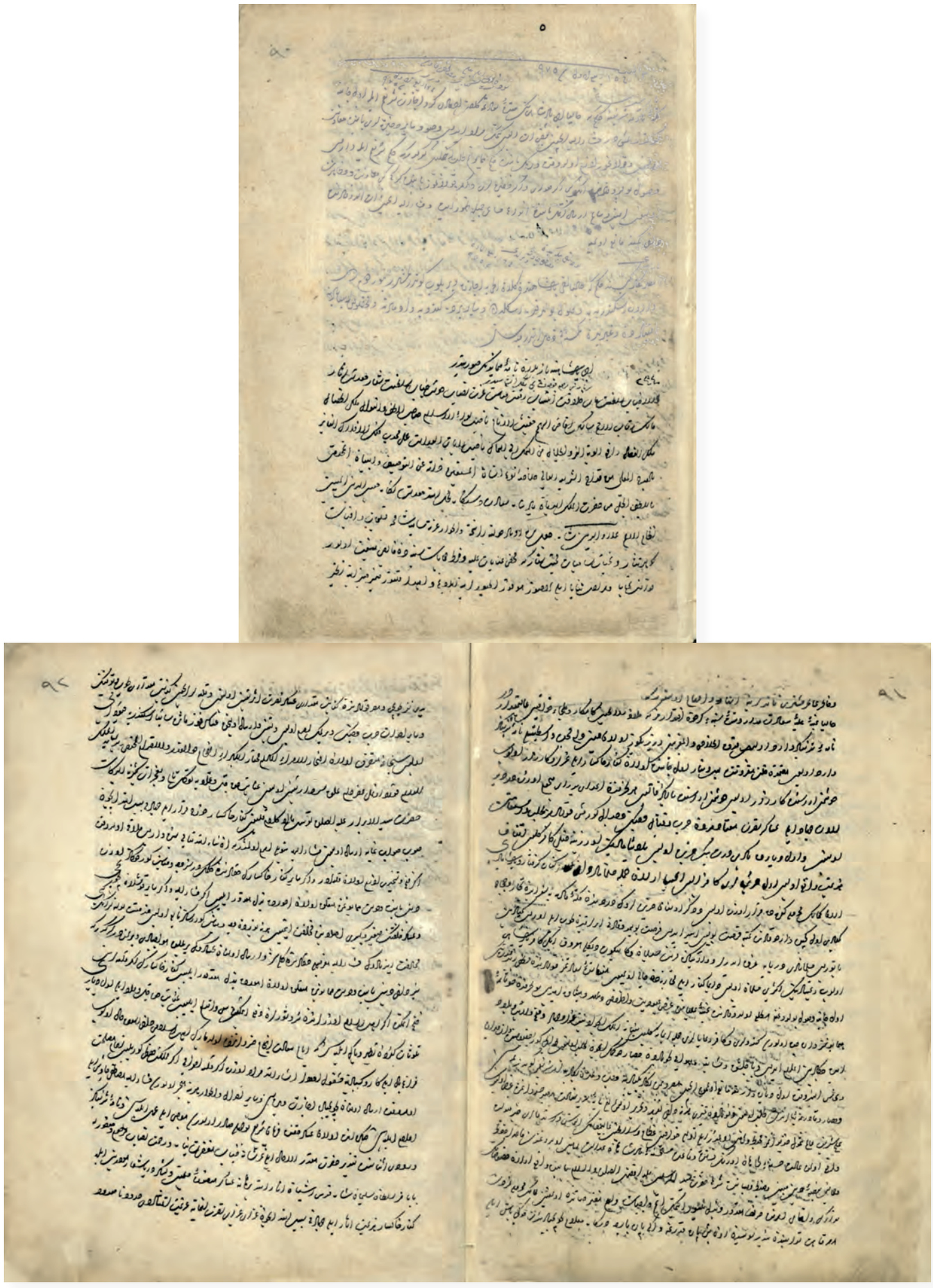

Açe Padişahı Alâeddin Şah'a; *Elçisi Vezir Hüseyin ile gönderdiği mektubun alındığı ve o taraflardaki durumlardan haberdar olunarak kendilerine yardım için bir miktar kuvvet hazırlandığı, Elçi geldiği sırada Osmanlı Padişahı olan babası Sultan Süleyman Şah'ın Nemçe Kralı üzerine düzenlediği seferde Sigetvar Kalesi ile birlikte düşman ülkesinden daha birçok yerleri fethettikten sonra vefat ettiği ve bunun üzerine Osmanlı tahtına kendisinin geçtiği*ne dair Osmanlı Padişahı Sultan II. Selim tarafından gönderilen nâme-i hümâyun.

19 Eylül 1567[1]

Açe[2] Pâdişâhına yazılan nâme-i hümâyûnun sûretidir.

Ser-nâmesi merhûm Koca Nişâncı Beğ'in[3] inşâsıdır.

Vâlâ-cenâb, Saltanat-meâb, Hilâfet-intisâb, Rif'at-menâb, İzzet-nisâb, Devlet-cenâb, Saltanat-şiâr, Ma'delet-âsâr, Mâlik-i Rikâbü'l-ümem, Sâlik-i Efâdı'l-himem, Mugîsü'l-enâm, Nâsıb-i Livâü'l-İslâm, Sâhibü'l-lutfi Ve'n-nevâl, Melekiyyü'l-hısâl, Melikiyyü'l-fi'âl, Râfi'-ı Elviyetü'l-izzi Ve'l-celâli Mine's-semeki İle's-simâk, Nâsıb-ı râyâtü'l-adâleti Alâ-muhaddebi Feleki'l-eflâk, El-fâyizu Bi'l-kıdhı'l-mu'allâ Min-kıdâhı'ş-şerîfi'l-âlî, Hulâsa-i Nev'-i İnsân, El-müstağnî[4] Zâtühû Ani't-tavsîfi Ve'l-beyân, El-muhtassu Bi'l-lutfi'l-celiyyi Min-hazreti'l-Meliki'd-Deyyân, Pâdişâh-ı Saâdet-destgâh, Zıllu'llâh-i Ma'delet-nigâh, Muînü'd-dîni'l-mübîn, Nizâmü'l-ümem Alaüddîn Şâh –ce'ala'llâhü evtâde devletihî râsihaten ve etvâra izzetihî sâmiyeten şâmihaten– Teslîmât-ı Vâfiyât-ı Gevher-nisâr ve Tahiyyât-ı Sâmiyât-ı Mahabbet-şiâr ki; Mahz-ı İnâyât-ı Aliyye ve Fart-ı Himâyât-ı Seniyyeden fayız [u] münba'is olur Kavâfil-i Tehâyâ ve Merâhıl-i Senâyâ ile İzz-i Huzûr-ı Mevfûru'l-hubûrlarına İblâğ u İhdâ Kılınır; Zamîr-i Münîr-i Âyine-nazîr ve Hâtır-ı Âtır-ı Müşterî-te'sîrlerine İnhâ vü İfhâm olunur ki:

Hâliyâ atebe-i aliyye-i saâdet-medâr ve südde-i seniyye-i gerdûn-iktidârımız –ki, melâz-i selâtîn-ı kâm-kâr ve melce'-i havâkîn-ı âlî-mikdârdır– nâme-i şerîfiniz vârid olup kıdvetü'l-havâssı ve'l-mukarrabîn Vezîriniz olan Hüseyin –*dâme mecdühû*– vesâtatıyla[5] nâme-i şerîfiniz vârid olup mazmûn-ı hullet-makrûnunda; *"leyl ü nehâr ol cânibde olan küffâr-ı hâksâr ile gazâ vü kâr-zâr olup düşmen arasında yalnız kalıp; "Her tarafdan a'dâ-yı bed-re'y hücûm üzeredir."* deyü âlât-ı cihâd ile asâkir-i nusret-mu'tâdımızdan harb u kıtâl ve ceng ü cidâl görmüş kullarımız taleb ü isti'ânet olunup

1 Bu tarih; hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından önceki ilk başlık tarih olan *15 Rebiülevvel 975*'in çevirisidir. Fetih tarihi ise *5 Ağustos – 5 Eylül 1566*'dır.

2 "Sumatra Adası'nın kuzeyinde yer alan bölge ve XX. yüzyılın başlarına kadar bu bölgede hüküm süren bir İslâm devleti." Bk. Numan Kurtulmuş, "Açe", *DİA*, C. I, 1988, 329-332.

3 Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi (ö. 1567).

4 Metinde *"el-müstaîn"* şeklinde yazılıdır.

5 Metinde *"vâsıtatıyla"* şeklinde yazılıdır.

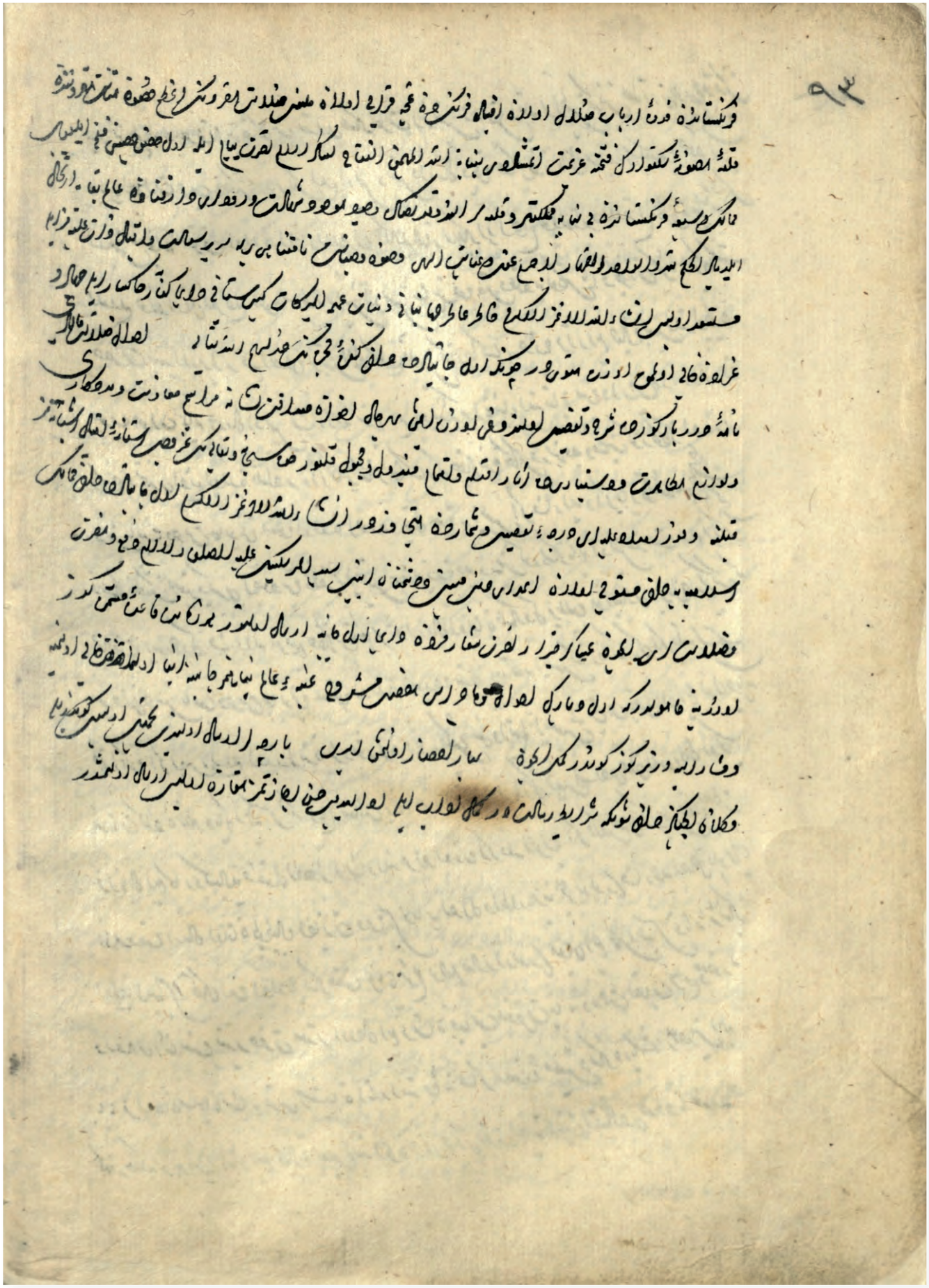

ve; *"ol diyârda yiğirmi dört bin cezîre olup pâdişâhlarının üzerine hayli kâfir gelip fers-i nâf-ı hezîmet vâkı' olup ol cezîreleri kâfir alıp içinde olan cümle Müslümânlar dahi küffâra giriftâr ve pâdişâhları el-ân memâlik-i mahrûsemizde*[6] *karâr üzere olup ve zikrolunan cezîrelerin dördünden Mekke-i Mükerreme'ye sefer eden tüccâr u huccâc gemileri ol geçide vardıklarında kimine fursat bulup esîr edip fursat bulamadıklarını ırakdan top ile urup gemilerin batırıp Müslümânları deryâya gark ederler ve vilâyetinize karîb Seylân*[7] *ve Kaliküt*[8] *demekle ma'rûf iki kâfir pâdişâhı olup raiyyetlerinin ekseri Müslümân olup dâyimâ küffâr ile muhârebeden hâli olmayıp mukaddemâ südde-i saâdetimiz kullarından Lutfi –zîde kadruhû–nun ol cânibe vusûl bulduğuna muttali' olduklarında atebe-i ulyâmıza arz-ı ubûdiyyet ü ihlâs ve ahd ü mîsâk edip bu tarafdan donanma-i hümâyûnumuz varacak olursa kendileri ve kâfir reâyâları cümle îmâna gelip bi-inâyeti'l-Meliki'l-Cevâd niyyet-i gazâ vü cihâd ve feth-i vilâyet ü bilâd edeceklerin"* i'lâm edip ve bacaluşka ve şayka ve hevâyî toplardan hisâr döğmek için taleb olunup ve Elçiniz husûsunda ve at ve yarak ve nühâs alındıkda ol diyâra varmağa mâni' olmamak için Mısır ve Yemen beğlerbeğilerine ve Cidde ve Aden beğlerine emr-i şerîfimiz gönderilmesin ve hisâr ve kadırga bennâlarından taleb olunup ve bunlardan gayri her ne dahi takrîr ü tahrîr olunmuş ise pâye-i serîr-i saâdet-masîr-i husrevânemize arz olunup ilm-i şerîf-i âlem-şümûl-i hidîvânemiz muhît u şâmil olmuşdur. Eyle olsa; havâkîn-ı ızâm ve selâtîn-ı âlî-makâmın iltimâs ü istid'âları hayyiz-i kabûlde vâkı' olmak âdet-i hasene-i şâhân-ı evreng-nişîn ve kâide-i müstahsene-i pâdişâhân-ı adâlet-rehîn olduğundan mâadâ hıfz u himâyet-i beyza-i dîn-i mübîn ve zabt u sıyânet-i şer'-i Hazret-i Seyyidü'l-mürselîn *–aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâm–* bâbında vâkı' olan husûsâtın tedârük ü itmâmı emrinde sarf-ı makdûr u bezl-i meysûr etmek etemm-i vâcibât ve ehemm-i müferazâtdan olmağın memâlik-i mahrûsemizden Mısr-ı Kâhire tevâbiinden Bender-i Süveys'den on beş pâre kadırga ve iki pâre barça Dergâh-ı Muallâm topcularından dökücübaşı ile yedi nefer topcu ve Mısır kullarından kifâyet mikdârı asker-i nusret-eser ta'yîn olunup ve kal'alar için kifâyet mikdârı top u tüfenk ve sâyir edevât-ı harb ü ceng verilmek emrim olup ve ta'yîn ü irsâl olunacak asâkir-i fevz-meâsire sâbıkâ İskenderiyye Kapudânı olup sancağa mutasarrıf olan iftihâru'l-ümerâi'l-kirâm, muhtâru'l-küberâi'l-fihâm, zü'l-kadri ve'l-ihtirâm, el-muhtassu bi-mezîdi inâyeti'l-Meliki'l-Allâm Kurd-oğlu Hızır *–dâme ulüvvühû–* serdâr ta'yîn olunup inâyet-i Hakk *–celle ve alâ–*ya tevekkül-i tâm ve mu'cizât-ı kesîretü'l-berekât-ı Hazret-i Seyyidü'l-ebrâr *–aleyhi'l-salât–*[a] tevessül-i mâ-lâ-kelâm kılınıp küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-karâr ile cihâd-ı fî-sebîli'llâh için savb-ı savâb-nümâya irsâl olunup müşârun-ileyhe şöyle emrim olmuşdur ki: *"İnşâa'llâhü Teâlâ size varıp mülâkî oldukda, eğer feth u teshîri lâzim olan kal'alardır ve eğer sâyir küffâr-ı hâksârın haklarından gelmekdir; siz vech ü münâsib gördüğünüz üzere dîn bâbında ve devlet-i hümâyûnumuza müteallik olan umûrda bezl-i makdûr eyleyip eğer müşârun-ileyh ve eğer sâyir koşulan topcu vü asker halkının sagîr u kebîri aslâ size muhâlefet etmeyip her ne yüzden vech ü münasib görürseniz tâbi' olup hizmetde bulunalar."* Onun gibi muhâlefet edenlerin müşârun-ileyh ma'rifetiyle haklarından gelesiz ve irsâl olunan askerin bir yıllık mevâcibleri verilmişdir. **Gerekdir ki:**

Siz dahi dîn bâbında ve devlet-i hümâyûnumuza müte'allik olan umûrda bezl-i makdûr eyleyip küffâr-ı hâksârın eğer kal'aların feth etmekde eğer ehl-i İslâm üzerlerinden şerr u şûrların def' etmekde sa'y ü ikdâm eyleyip inâyet-i Hakk *–celle ve alâ–* ile ol diyârı televvüsât-ı küfrden tathîr ü pâk eyleyesiz ki, eyyâm-ı saâdet-encâm-ı hüsrevânemizde ol diyârın ehl-i İslâmı dahi âsûde-hâl olup ferâğ-ı bâl ile kâr u kisblerine meşgûl olalar. İnşâa'llâh murâd üzere eğer kal'a ahvâli, eğer memleket hıfzı görülüp itmâm-ı maslahat oldukda irsâl olunan topculara icâzet veresiz ve sayir ahvâl ü etvâr her neye müncerr olursa müşârun-ileyh

6 Metinde *"kemâlik-i mahrûse keferede"* şeklinde yazılıdır.
7 Sri Lanka.
8 Kalküta, Kolkata (Hindistan).

"Sigetvar Kalesi'nin Fethi"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1524-278a

"Sigetvar Kalesi'nin Fethi"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1524-277b

Mustafa Çavuş ile iʻlâm eyleyesiz. Sonra onda olan asker hakkında fermân-ı şerîfim ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel eyleyesiz ve nâme-i şerîfiniz vürûdu esnâsında takdîr-i Hazret-i Mukaddiru'l-âcâl ile –*azze şânühû*– cenâb-ı mağrifet-penâh u rahmet-nisâb merhûm ve mağfûrun-leh babamız Sultân Süleymân Şâh-ı kuds-âşiyân –*enâra'llâhü bürhânehû*– asâkir-i mansûre-i müslimîn ve leşker-i deryâ-şiâr-ı muvahhidîn ile küffâr-ı hâksâr-ı hezîmet-âsâr ile cihâd-ı fî-sebîli'llâh için gazâ-yı garrâ-yı nusret-intimâya azîmet etmişlerdi. Hudûd-ı nâ-maʻdûd-ı Frengistân'dan kıdve-i erbâb-ı dalâl olan akbâl-i Frenk'den Nemçe Kralı olan melʻûn-ı dalâlet-makrûnun aʻzam-ı husûn-ı metânet-makrûnundan Kalʻa-i masûne-i Sigetvar'ın fethine azîmet etmişlerdi. Bi-ınâyeti'llâhi'l-Müheymini'l-Fettâh leşker-i İslâm-ı nusret-peyâm ile ol hısn-ı hasînı feth eyleyip memâlik-i vesîa-i Frengistân'dan bî-nihâye memleketler ve kalʻalar alındıkdan sonra vücûd-ı mevdûd-ı şehâdet-vürûdları dâr-ı fenâdan âlem-i bakâya irtihâl eylediler. *El-hükmü li'llâhi'l-Vâhıdi'l-Kahhâr.* Lâ-cerame avn ü ınâyet-i ilâhî ve savn ü sıyânet-i nâ-mütenâhî birle serîr-i saʻâdet ü ikbâl zât-ı aliyyemiz ile müstesʻid olup inşâa'llâhü'l-Eazzü'l-Ekrem hâtır-ı âtır-ı cihân-bânî ve niyyât-ı amîmetü'l-berekât-ı gîtî-sitânî dâyimâ küffâr-ı hâksâr ile cihâd ü gazâdan hâlî olmamak üzere menvîdir. Çün ki ol câniblerde dahi kefere-i fecerenin –*hazelehümu'llâhü Teâlâ*– ( ) ahvâl-i dalâlet-mâlleri nâme-i dürer-bârınızda şerh u tafsîl olunduğu üzere imiş, beher-hâl ihvân-ı sadâkat-nişâna merâsim-i muâvenet ü meded-kârî ve levâzim-i muzâheret ü dest-yârîde âsâr-ı ikdâm u ihtimâm mebzûl ü mecbûl kılınır. Hakk –*sübhânehû ve teâlâ*–nın –*azze ve celle*– Âsitâne-i İkbâl-âşiyânemiz kıbeline vüfûr-ı imdâd-ı aliyyeleri derece-i tafsîl ü şümârdan mütecâvizdir. İnşâa'llâhü'l-Eazzü'l-Ekrem ol câniblerde dahi memâlik-i İslâmiyyeye dahi müstevlî olan aʻdâ-yı dîn-i mübîn ve düşmenân-ı âyîn-i Seyyidü'l-mürselîn'in –*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*– defʻ-i mazarrat u dalâletleri için asâkir-i cerrâr-ı nusret-şiârımızdan dâyimâ ol cânibe irsâl olunur. Her zamânda kâide-i müstemirreniz üzerine me'mûldür ki; ol diyârın ahvâl ü mâ-cerâsı mufassal [ü] meşrûh atebe-i âlem-penâhımız cânibine inbâ olunmakdan hâlî olunmaya ve müşârun-ileyh Vezîriniz gönderilmek için ( ) bahâr ihzâr olunmuş idi. ( ) Barçalar irsâl olundu; tahmîl olunup gönderile ve gelen Elçiniz dahi şol ki şerâyıt-ı risâletdir, kemâl-i âdâb ile edâ edip hüsn-i icâzetimiz mukârin olup irsâl olunmuşdur.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 7/244

34

Lefkoşa'nın Fethi

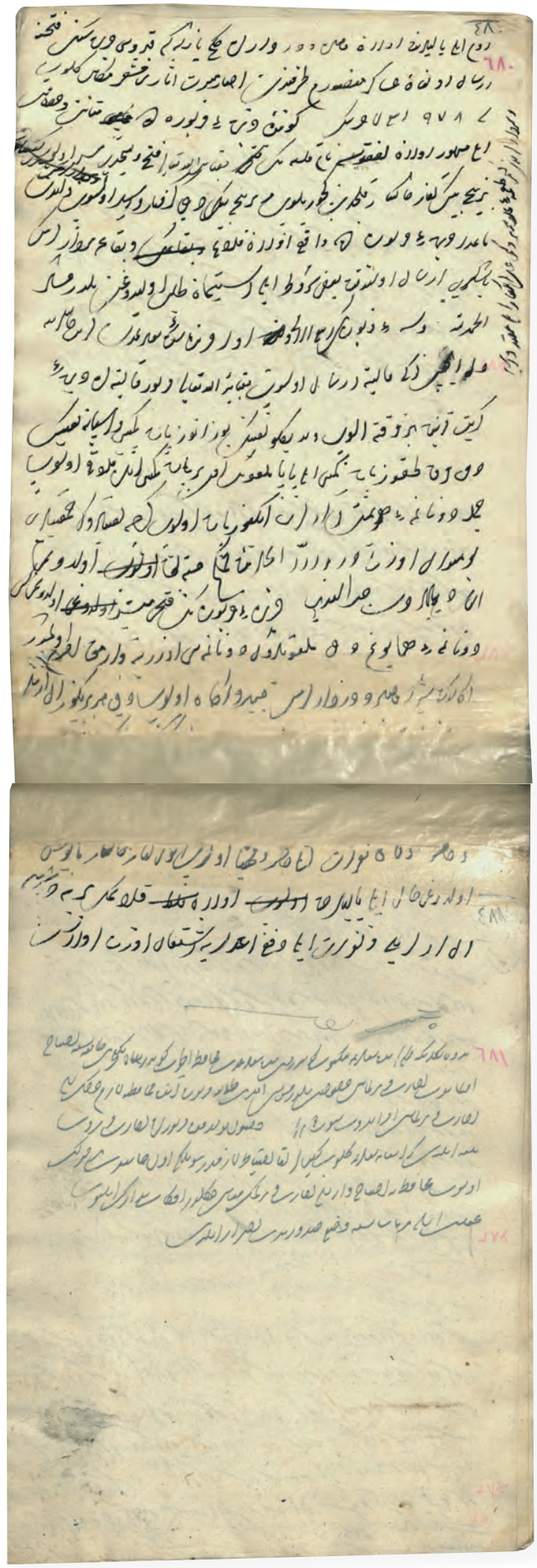

Lefkoşa Kalesi'nin fethedildiği ve bunun üzerine Kıbrıs'ın diğer kalelerinde yaşayanların da eman talebinde bulundukları bildirildiğinden, Rumeli'de denize kıyısı olan yerlerin kadı ve kale dizdarlarının olası düşman saldırılarına karşı hazırlıklı bulunmalarına dair hüküm.

28 Eylül 1570[1]

Rumeli Yahlarında Olan Kâdîlara ve Dizdârlara Hüküm Yazıla ki

Kıbrus Cezîresi'nin fethine irsâl olunan asâkir-i mansûrem tarafından ahbâr-ı meserret-âsârı müş'ir mekâtib gelip; "*sene 978 Rebîülâhir'inin [sekizinci]*[2] *gününde cezîre-i mezbûrede metânet ü hasânet ile meşhûr olan Lefkoşa*[3] *nâm Kal'a'nın bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ feth u teshîri müyesser olup bir nice bin küffâr-ı hâk-sâr kılıçdan geçirilip ve bir nice bin dahi giriftâr u esîr ve serdârlarından kimi tu'me-i alef-i şemşîr ve kimi gıll-i inkisâr ile mukayyed ü esîr olup ve ondan mâadâ cezîre-i mezbûrede vâkı' olan kılâ' u bikâ'a, serdârlarının başları irsâl olundukda ba'zı şurût ile istîmân taleb olunduğun*" bildirmişler. *El-hamdü li'llâh.* ( ) Ve sene-i mezbûrenin Rebîülevvel'i evâhirinde Südde-i Saâdetimden Girit[4] cânîblerine dil için iki kalyata irsâl olunup bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ mezbûr kalyatalara Cezîre-i Girit kurbünde bir fırkate alıp; "*Venedikli laînin yüz otuz pâre gemisi ve İspanya laînin dahi kırk dokuz pâre gemisi ile Papa mel'ûnun on bir pâre gemisi onlara mülâkî olup cümle donanma-i hezîmet-karârları iki yüz pâre olup gerçi laînlerin cem'iyyetleri bu minvâl üzeredir ve illâ içlerinde muhkem hastalık olduğu*" alınan dillerden haber alınıp cezîre-i mezbûrenin fethi müyesser olduğu gibi donanma-i hümâyûnum dahi mel'ûnların donanması üzerine varmak emrim olmuşdur.

Ona göre siz ki, kâdîlar ve dizdârlarsız; habîr ü âgâh olup dahi her biriniz il eriyle ve hâzır olan neferât ile hâzır u müheyyâ olup onun gibi küffâr-ı hâk-sâr me'yûs olduğu hâl ile yalılarda olan kılâ'ın birine düşdükde il erleriyle ve neferât ile def'-i a'dâya iştigâl üzere olasız.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 14-1/680

1 Bu tarih; hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından önceki ilk başlık tarih olan *2 Rebiülahir 978*'in Lefkoşa'nın fetih tarihi olan *8 Rebiülahir 978*'in 6 gün öncesine ait bulunmasından dolayı dikkate alınmayıp onun yerine belge tarihi olarak esas alınan ve hüküm kaydından sonraki ilk başlık tarih olan *27 Rebiülahir 978*'in çevirisidir.

2 Hüküm metninde Lefkoşa Kalesi'nin fetih tarihi olarak ifade edilen tarihteki eksik olan gün tarihi için köşeli parantez içerisinde yapılan ilave için bk. BOA, A.DVNS.MHM.d, 8/1359: "*[Yev]mü's-sebt, fî 8 Rebiülâhir sene 978. Bugün bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ Kal'a-i Lefkoşa fetholundu. Namâz-ı subhdan sonra iki sâate değin fetholdu.*"

3 Lefkoşa, Nicosia (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi).

4 Crete (Yunanistan).

"Sultan II. Selim (1566-1574)"
Levnî, *Kebir Musavver Silsilename*, TSMK, III. Ahmed, no. 3109, v. 10b

35

Yemen'in Yeniden Fethi

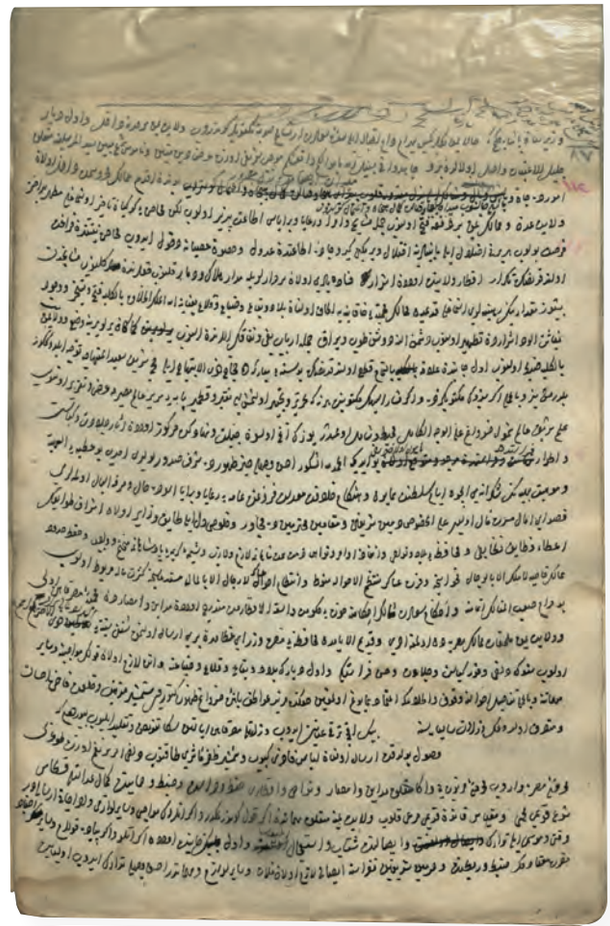

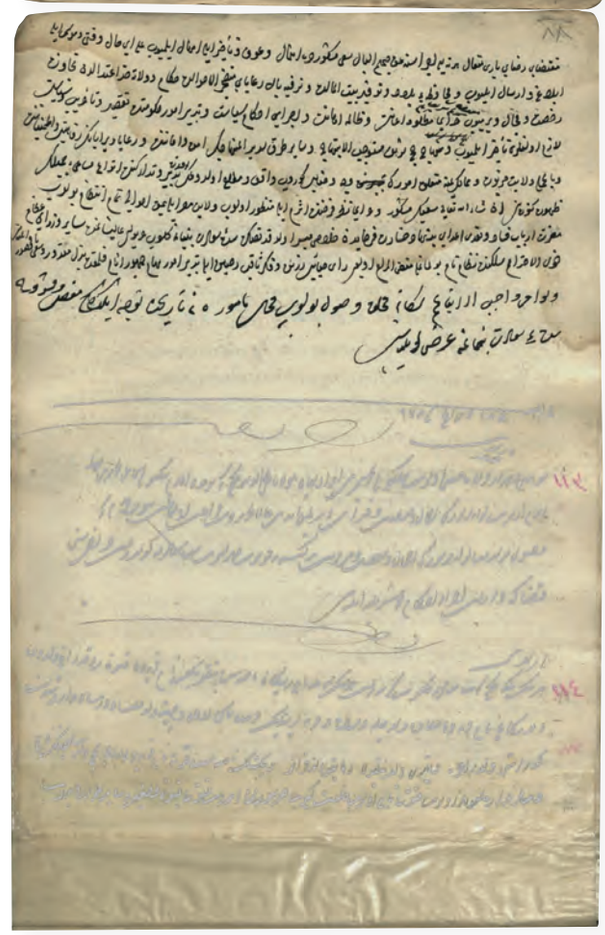

Yemen'i fetheden Vezir Sinan Paşa'ya hilat ve kılıç gönderilerek Mısır Beylerbeyiliğinin verildiği, bu emri alır almaz hemen Mısır'a hareket etmesi gerektiği ve İstanbul'a döndüğünde de kendisine Divan'da yer verileceğine dair gönderilen hüküm.

10 Nisan 1571[1]

Vezîr Sinan Paşa'ya Hüküm ki:

Hâlâ Yemen Beylerbeyisi Behram *–dâme ikbâlühû–* ile Südde-i Saâdet-irtisâmım savbına mektûblar gönderip; *"vilâyet-i Yemen serhaddine dâhil ve ol diyâr-ı celîlü'l-i'tibâra vâsıl olaldan beri ' ... câhidû fî-sebîli'llâhi bi-emvâliküm ve enfüsiküm ..."*[2] *mûceb-i şerîfi üzere ırz-ı dîn-i metîn ve nâmûs-ı şer'-i mübîn-i Seyyidü'l-mürselîne müteallik umûrda cân u başla çalışıp meydân-ı heycâ vü kıtâlde kemâl-i heyecân u i'timâl gösterip bundan akdem memâlik-i mahrûsemde dâhil olan vilâyet-i Aden ve memâlik-i Yemen bir def'a fetholunup cümle meşâyih u ümerâ ve reâyâ vü berâyâsı itâat-pezîr olup lâkin muhâsara-i Kevkebân te'hîr olunmağla Mutahher-i bed-ahter fursat bulup her birini ıdlâl ile mâbeynlerine ihtilâl vermeğin geri câdde-i itâatden udûl ve husûn-ı isyâna duhûl edip muhâsara niyyetinden ferâgat olundukdan sonra tekrâr aktâr-ı vilâyetde olan eşrâr fesâda bâdî olan serdârlarıyla medâr-ı helâk ü dimâr kılınp haklarından gelinip meşâyihden beş yüz mikdârının rehîneleri alınmağla kadîmden memâlik-i mahmiyye-i hâkâniyyeye ilhâk olunan bilâd ü bikâ' ve zıyâ' u kılâ' bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Hallâk bi'l-külliyye feth u teshîr ve vücûd-ı habâset-âlûd-ı eşrârdan tathîr olunup düşman eline düşen top u yarak cümle erbâb-ı bağy u nifâkın ellerinden alınp kemâ-kân yerlü yerine vaz' ve vilâyet-i Yemen bi'l-külliyye zabt olunup ol cânibden alâka bi't-tamâm kat' olundukdan sonra bu sene-i mübârekede huccâc-ı zevi'l-ibtihâc ile hacc-ı şerîf-i saâdü'l-minhâca teveccüh eylediğiniz"* bildirmişsiz ve bi'l-cümle eğer Sizin mektûbunuzda ve eğer müşârun-ileyhin mektûbunda her ne ki tahrîr u tahbîr olunmuş ise nakîr u kıtmîr pâye-i serîr-i âlem-masîrime arz u takrîr olunup ilm-i şerîf-i âlem-şümûl-i hüsrevânem ale'l-vechi'l-kâmil muhît u şâmil olmuşdur. Yüzün ağ olsun. Cibillet ü nihâdında merkûz olan âsâr-ı celâdet ü kiyâset ve etvâr-ı firâsetden me'mûl olan dahi bu idi ki *–el-hamdü li'llâhi'ş-Şekûr–* ahsen-i vechile hayyiz-i zuhûrda şeref-sudûr buldu. İmdi; bu atıyye-i İlâhiyye ve mevhibet-i behiyyenin şükrânesi için eyyâm-ı saltanat-ı hümâyûn ve hengâm-ı hilâfet-i ma'delet-füzûnumda âmme-i reâyâ vü berâyâ âsûde-hâl ü müreffehü'l-bâl olmaları kusvâ-yı âmâl-i meserret-meâl olup ale'l-husûs Haremeyn-i Şerîfeyn ve Makâmeyn-i Muhteremeynde mücâvir ve hulûs-ı dil ile tâyif ü zâyir olan eşrâf-ı tavâyifin i'tâ'-i vezâyif-i nezâyifi ve muhâfaza-i bilâd ü nevâhî ve infâz-ı evâmir ü nevâhî zimmet-i himmet-i şâhâneme lâzım ü

1 Bu tarih, hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından önceki ilk başlık tarih olan *15 Zilkade 978*'in çevirisidir.

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/41. ayetinin ***"*** *... câhidû bi-emvâliküm ve enfüsiküm fî-sebîli'llâh ..."* şeklindeki kısmına atıfta bulunulmaktadır. Ayetin tamamının meali: *"Gerek yaya olarak gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın.* ***Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihad edin.*** *Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."*

lâzib ve şîme-i kerîme-i Pâdişâhâneme mütehattim ü vâcib ve hıfz-ı hudûd-ı memâlik-i kâsıye; *"Lâ mülke illâ bi'r-ricâl"*[3] fahvâsınca vefret-i asâkir-i muntazamü'l-ahvâle menût ve intizâm-ı ahvâl-i asâkir; *"Lâ ricâle illâ bi'l-mâl"*[4] müsted'âsınca kesret-i mâla merbût olup bu merâm-ı sa'bü'l-menâlin itmâmına ve ahkâm-ı saâdet-meâlin ihkâmına havze-i hükûmet-i vâsiatü'l-aktârımda münderic olan medâyin ü emsârdan mahmiyye-i Mısr-ı Kâhire evlâ ve vilâyet-i Yemen mülhakât-ı memâlik-i Mısriyye'den olmağa ahrâ ve kadîmü'l-eyyâmdan muhâfaza-i Mısır'a vüzerâ-yı ızâmdan biri irsâl olunmak sünen-i seniyye-i ecdâd-ı âlî-nijâd-ı zevi'l-ihtirâmımdan olup senin dahi vüfûr-ı kiyâset ü celâdet ve hüsn-i firâsetine ve ol diyârın bilâd ü bikâ' ve kılâ' u zıyâ'ına ve onda lâzım olan kulun mevâcibine ve sâyir mühimmâtına ve bi'l-cümle tefâsîl-i ahvâline vukûf u ıttılâına i'timâd-ı hümâyûnum olmağın hakkında mezîd-i avâtıf-ı bâhire-i hüsrevânem zuhûra getirip şemşîr-i müzehheb ve hil'at-i fâhire ihsân ve mutasarrıf olduğun Vezâret sâlyânesine ( ) bin akçe terakkî inâyet edip Vezâretle Mısr-ı Kâhire eyâletin sana tefvîz u taklîd eyleyip **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda irsâl olunan libâs-ı fâhiri giyip ve şemşîr-i zafer-meâsiri takınıp dahi emr-i şerîfim üzere doğru mahrûse-i Mısır'a varıp mahrûse-i mezbûreyi ve ona müteallik medâyin ü emsâr ve nevâhî vü aktârı hıfz u hırâset ve zabt u himâyetde kemâl-i adâletle kıstâs-ı şer'-i kavîmi mahmî ve mikyâs-ı kânûn-ı kadîmi mer'î kılıp vilâyet-i Yemen'e müteallik mühimmâtdan, eğer kul gönderilmekdir ve eğer onların mevâci[b]i ve sâyir levâzımı ve ihrâcâtı irsâlidir, vakti ve mevsimi ile tedârük ü îsâlinde şitâb ü isti'câl eyleyip ve ol cânibde olan eğer atlı ve eğer piyâde kullarım ve sâyir ecnâd-ı nusret-mu'tâdımın zabt u rabtında ve Haremeyn-i Şerîfeyn fukarâsına îsâli lâzım olan gallât ve sâyir levâzım u mühimmâtdır, ahsen-i vechile tedârük edip ol bâbda [**s. 88**] muktezâ-yı rızâ-yı Bârî-i Müteâl her ne ise icrâsına an-samîmi'l-bâl sa'y-i meşkûrda ihmâl ve avk u te'hîr ile imhâl eylemeyip alâ-eyyi hâl vakti ve mevsimi ile iblâğ u irsâl eyleyip ve muhâfaza-i bilâd ve tevfîr-i beytü'l-mâlde ve terfîh-i bâl-i reâyâ-yı mütezacciru'l-ahvâlde hükkâm-ı vilâyete hadd-i i'tidâlden tecâvüze ruhsat u mecâl vermeyip muktezâ-yı şer'-i şerîf ile dâimâ mazlûma iânet ve zâlime ihânet ve icrâ-yı ahkâm-ı siyâset ve tedbîr-i umûr-ı hükûmetde taksîr ve te'dîb ü siyâset lâzım olanları te'hîr eylemeyip ve minhâc-ı hacc-ı şerîf-i müstevcibü'l-ibtihâc ve sâyir turuk-ı sedîdü'l-minhâcın emn ü emânında ve reâyâ vü berâyânın refâhiyyet ü itmînânında ve bi'l-cümle vilâyet-i mezbûre ve memâlik-i Yemen'e müteallik umûrun vech ü münâsib görüp vâkıf u muttali' olduğun üzere tedbîr ü tedârükünde envâ'-ı mesâî-i cemîlen zuhûra getiresin. İnşâallâhü Te'âlâ sa'yin meşkûr ve dâimâ nazar-ı ferhunde-eserim ile manzûr olup vilâyet-i Mısır ile Yemen ahvâli tamâm intizâm bulup mazarrat-ı erbâb-ı fesâd ve teaddî-i a'dâ-yı bed-nihâd-ı hasâret-fercâmdan halâsı müyesser oldukdan sonra Südde-i Saâdet-bünyânıma gelip Dîvân-ı âlî-şânımda sâyir vüzerâ-yı ızâm-ı zevi'l-ihtirâmım silkinde nizâm-ı tâm bulmağla makzıyyü'l-merâm olup re'y-i sâib-i rezîn ve fikr-i sâkıb-ı rasîn ile tedbîr-i umûr-ı mehâmm-i cumhûr-ı enâm kılmakda bezl-i makdûr ve sa'y-i nâ-mahsûr eyleyesin ve bu emr-i vâcibü'l-ittibâ'ım sana ne mahalde vusûl bulup mahall-i me'mûra ne târîhde teveccüh eylediğini mufassal ü meşrûh Südde-i Saâdet-bünyânıma (?) arz eyleyesin.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 14-1/112

3 *"Devlet ancak (devlet) adamlar(ı) ile (var olur)."*
4 *"(Devlet) adamlar(ı da) ancak mal (yani para) ile (devletin işlerini yürütebilir)."*

36

Tunus ve Halkulvad'ın Fethi

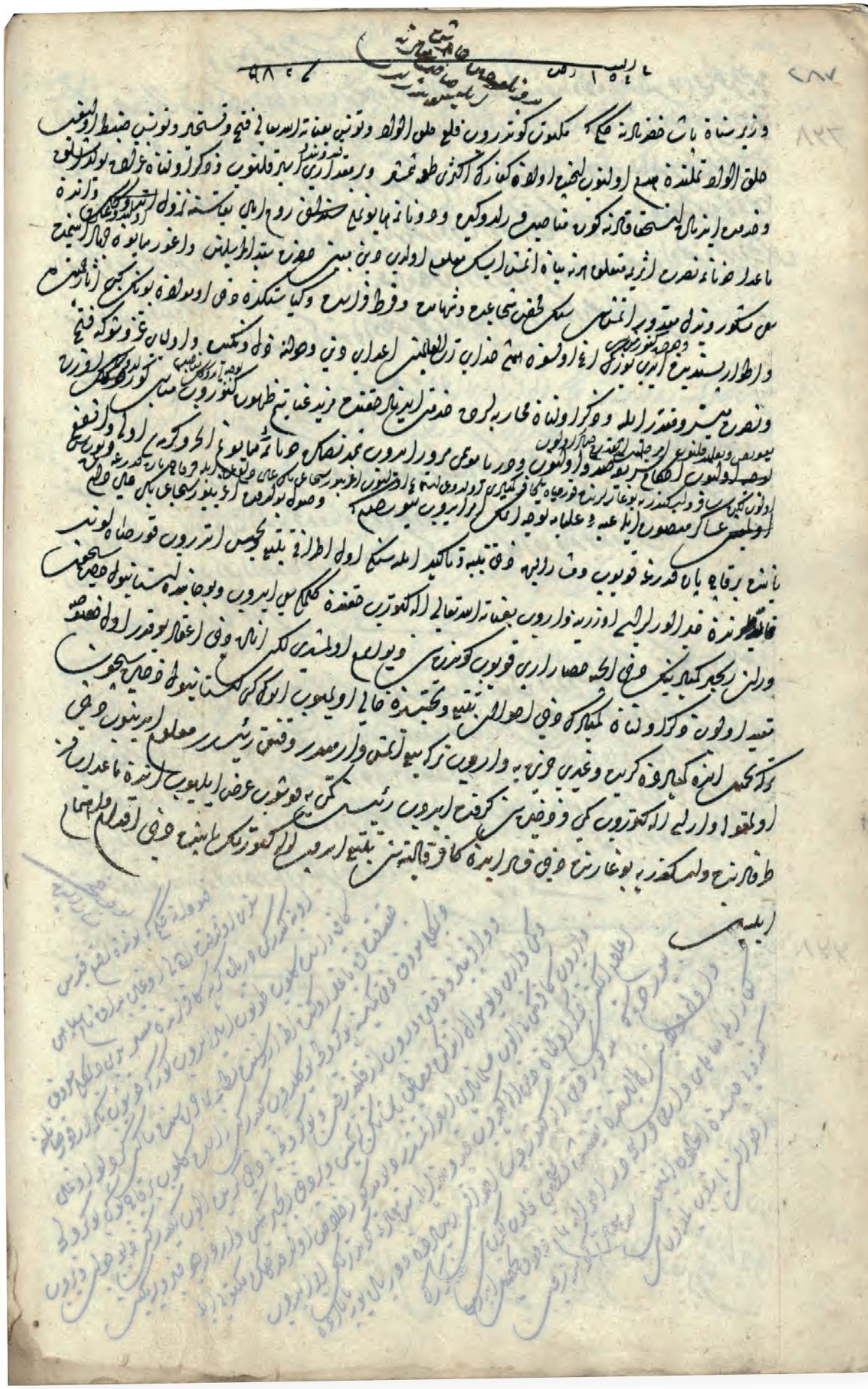

Gönderdiği mektupta Tunus'un fethedildiğini, Halkulvad Kalesi'nin yıktırıldığını ve gazada yararlık gösterip hizmet edenlere mansıplar verildiğini bildiren Vezir Sinan Paşa'ya; fethin büyük memnuniyet uyandırdığı, verilen mansıpların uygun bulunduğu ve kendisinin düşman korsan gemilerine karşı gerekli güvenlik tedbirlerini aldıktan sonra İstanbul'a dönmesi hususlarında gönderilen hüküm.

31 Ekim 1574

[Yev]mü's-Sebt, fî 15 Receb sene 982

Budunlu Hüseyin Çavuş ile sâhib-i saâdete gönderildi.

Vezîr Sinan Paşa Hazretlerine Hüküm ki:

Mektûb gönderip; *"Kal'a-i Halkulvâd*[1] *ve Tunus*[2] *bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ feth u teshîr ve Tunus zabt olunup Halkulvâd temelinden hedm olunup içinde olan küffârın ekseri tu'me-i şemşîr ve bir mikdârı kayd ü bend ve esîr kılınp ve zikrolunan gazâda yoldaşlık ve hidmet edenlere istihkâklarına göre menâsıb verildiğin ve donanma-i hümâyûnumla Rumili yakasına nüzûl olunduğun"* [bildirmiş] ve ondan mâadâ donanma-i nusret-eserime müteallik her ne beyân etmiş isen ma'lûm oldu. Dîn-i mübîn-i hazret-i Seyyidü'l-mürselîn ve uğur-ı hümâyûn-ı cihâd-âyînimde sa'y-i meşkûr ve bezl-i makdûr etmişsin. Senin mahz-ı şecâat ü şehâmet ve fart-ı firâset ü kiyâsetinden dahi umulan bunun gibi âsâr-ı hamîde ve etvâr-ı pesendîde idi [ki] vücûda getirmişsin. Yüzün ağ olsun. Hemîşe Hudâ-yı Rabbü'l-âlemîn a'dâ-yı dîn ü devlete züll ü nekbet ve evliyâ-yı izz ü şevkete feth u nusret müyesser ü mukadder eyleye ve zikrolunan muhârebelerde hidmet edenler hakkında mezîd-i inâyetim zuhûra getirip tevcîh etdiğin menâsıb münâsib görüldüğü üzere tefvîz u taklîd kılınıp emr-i celîlü'l-kadrim sâdır olup ahkâm-ı şerîfe sadaka olunup ve deryâ mevsimi mürûr edip şimden sonra donanma-i hümâyûnum içeri girmesi evlâ vü enfa' olup lâkin Sakız ve İskenderiye boğazlarında korsan kâfir gemileri olduğu istimâ' olunup Ağrıboz Sancağı Beyi Ali *–dâme izzühû–* ile birkaç pâre kadırga koyup sen asâkir-i mansûre ile Atebe-i Ulyâya teveccüh etmen emredip **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda Ağrıboz Sancağı Beyi Ali *–dâme izzühû–* yanında birkaç pâre kadırga koyup ve müşârun-ileyhe dahi tenbîh ü te'kîd eyleyesin ki ol etrâfı tetebbu' u tecessüs etdirip korsan levend kalyataların-dan haber alırlar ise üzerine varıp bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ ele getirip hakkından gelmeğe sa'y edip ve; *"Bu cânibden İstanbul zahîresi için varan rençber gemilerinin dahi içine hisâr eri koyup gönderesin."* deyü emrim olmuşdu. Lâkin onlara dahi i'timâd yokdur. Ol husûsa mukayyed olup

1 Halq al Wadi, La Goulette (Tunus).
2 Tunis, Tunus, Tunisi (Tunus).

zikrolunan gemilerin dahi ahvâlin tetebbu‘ u tecessüsden hâlî olmayıp onun gibi İstanbul zahîresi için tereke tahmîl eden gemilerden Girit ve gayri cezîreye varıp tereke bey‘ etmiş var mıdır ve kangı reîsdir; ma‘lûm edinip dahi ol makûle var ise ele getirip gemi ve zahîresin girift edip reîsin gemiye koşup arz eyleyip ondan mâadâ Sakız taraflarında ve İskenderiye Boğazı'nda dahi fesâd eden kâfir kalyatasın tetebbu‘ edip ele getirmek bâbında dahi ikdâm ü ihtimâm eyleyesin.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 26/832

37

Tiflis'te Kazanılan Zafer

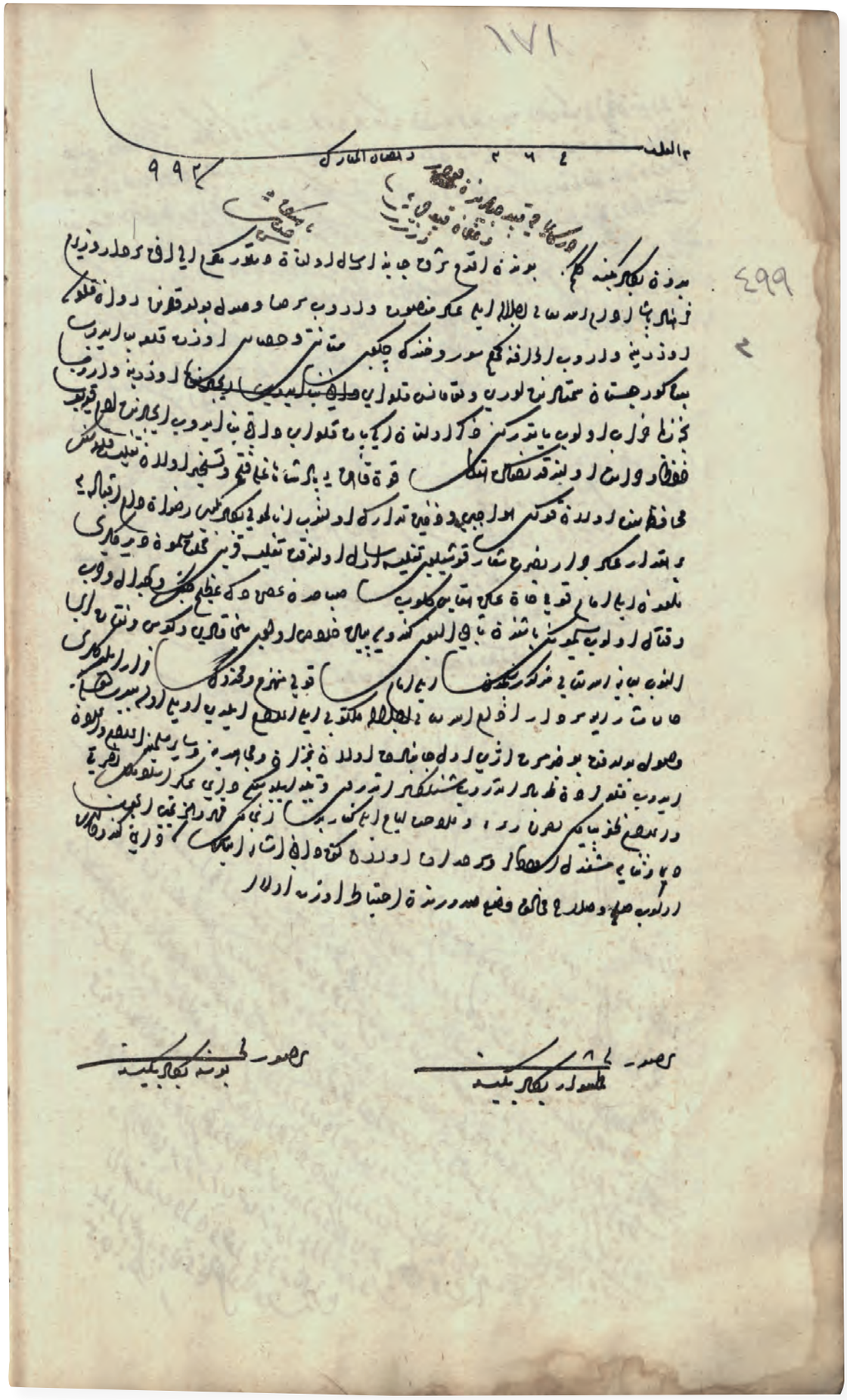

Tiflis Kalesi'nde bulunan Osmanlı askerleri için para ve zahire götüren Anadolu Beylerbeyi Rıdvan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun Tiflis yakınlarında müttefik İran ve Gürcü ordusuna karşı kazandığı zaferin kalelerden top atılarak ilan edilmesi ve şenlikler yapılmasına dair Budin, Bosna ve Tımışvar Beylerbeyilerine gönderilen hüküm.

1 Ekim 1584

[Yev]mü's-Sülâsâ, fî 26 Ramazânü'l-mübârek sene 992

Dergâh-ı Âlî kapılarından Kurd ve Osman Kapıcı'ya verildi.

Budun Beylerbeyisi'ne Hüküm ki:

"Bundan akdem Şark cânib[in]e irsâl olunan düstûr-ı mükerrem ilâ-âhirihî serdâr Vezîrim Ferhad Paşa –edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû– ile asâkir-i mansûre varıp serhadde vusûl bulduklarında Revan[1] Kal'ası üzerine varıp etrâfına muhkem sûr u hendek çekip metânet ü hasânet üzere kal'a binâ edip ba'dehû Gürcistan semtlerinde Lori[2] ve Tomanis[3] kal'aları üzerine varıp nice zamâ[n] harâb olup yatur-ken zikrolunan iki pâre kal'aları dahi binâ edip içlerinde âdem koyup hıfz u hırâset olundukdan sonra mukaddemâ kuvvet-i kâhire-i Pâdişâhânemle feth u teshîr olan Tiflis[4] Kal'ası'nın muhâfazasında olan kulun mevâcibi ve zahîre tedârük olunup Anadolu Beylerbeyisi Rıdvân –dâme ikbâlühû–ya bir mikdâr asâkir-i cerrâr-ı nusret-şiâr koşulup Tiflis'e irsâl olundukda Tiflis'e karîb mahalde Simon dedikleri mel'ûn ile İmâmkulu Hân askere mukâbil gelip sabâhdan asra dek azîm ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olup Simon'un başından tâcı alınıp kendisi piyâde halâs olup sancakları ve kûs ü nakkâreleri alınıp bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ mezkûr Simon ile İmâmkulu münhezim ü mahzûl firâr eylediklerin" hâlâ müşârun-ileyh Serdâr *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* mektûbu ile i'lâm eyledi. Öyle olsa **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu haber-i meserret-eseri ol câniblerde olan guzât u mücâhidîne ve sâyir Müslimîne i'lâm ü i'lân edip kal'alardan toplar atdırıp şenlikler etdirip ve tenbîh eyleyesin ki dâyimâ asâkir-i İslâmın nusreti ve a'lâm-ı zafer-peyâmın nusret ü izzet ve melâhide-i liyâm ile küffâr-ı bed-encâmın kahr u hezîmeti için du'â vü senâya meşgûl olalar ve serhadlerde olan kefere[ye] dahi işâa edesin ki dâyimâ kendi hâllerinde olup sulh u salâha muhâlif vaz' sudûrundan ihtiyât üzere olalar.

Bir sûreti Tımışvar Beylerbeyisi'ne.

Bir sûreti Bosna Beylerbeyisi'ne.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 53/499

1 Yerevan, Erivan, Revan (Ermenistan).
2 Lori Marz, Lorri (Ermenistan).
3 Jvara, Dmanisi (Ermenistan).
4 Tibilisi, Tiflis (Gürcistan).

"Tiflis'in Fethi"
Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, İÜ. NEK, F. no. 1404, v. 79a

38

Eğri Kalesi'nin Fethi

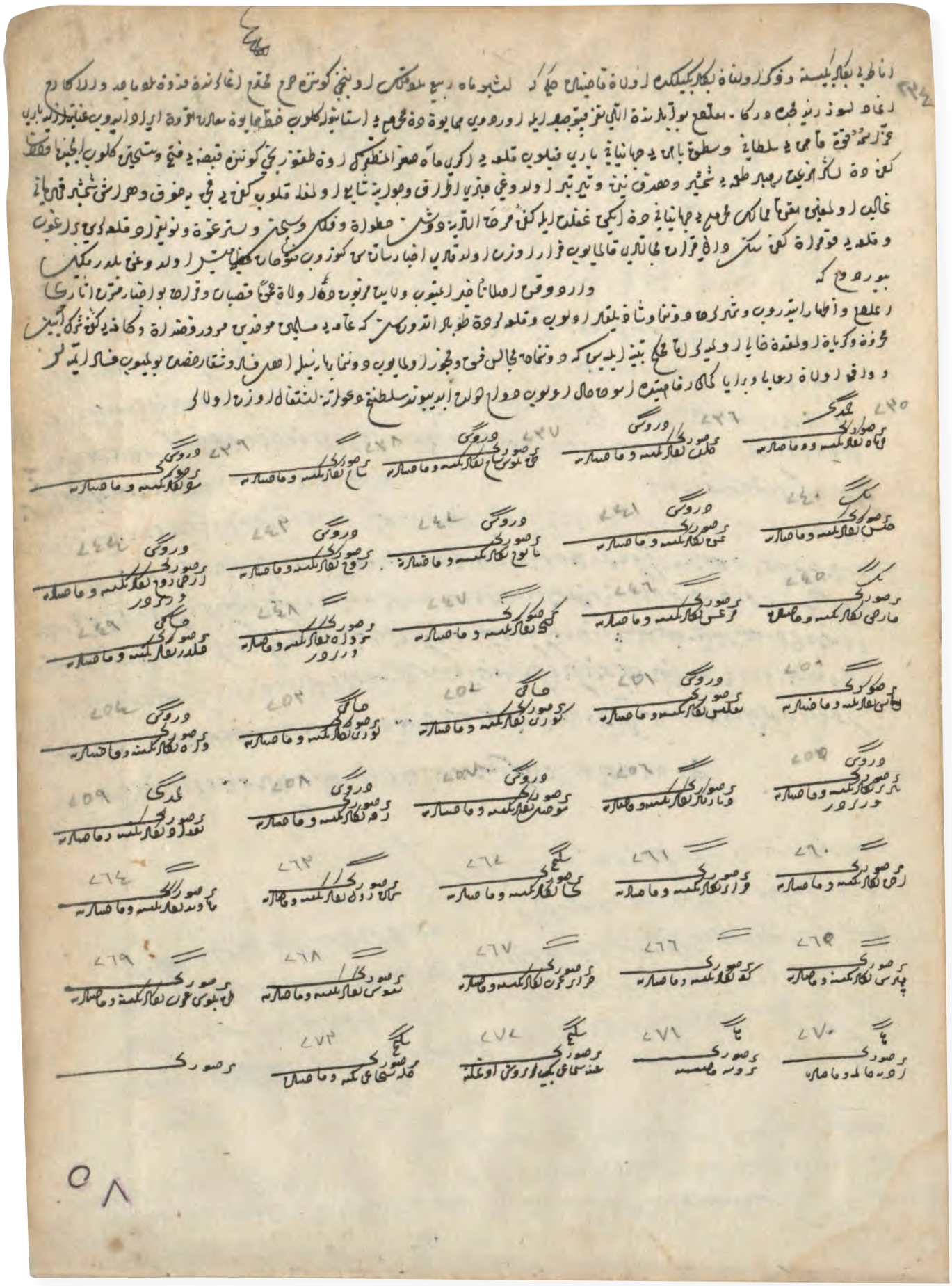

Eğri Kalesi'nin fethedildiği ve düşmanın daha önce Osmanlılar'dan kendilerine geçen Hatvan, Filek, Seçen, Estergon ve Novigrad kalelerini de bırakıp kaçtığı haberinin halka duyurularak kalelerden top atılıp şenlikler yapılmasına dair Anadolu Beylerbeyi ile diğer beylerbeyilere ve kadılara gönderilen hüküm.

1 Kasım 1596[1]

Anadolu Beylerbeyisi'ne ve Zikrolunan Beylerbeyilikde Olan Kâdîlara Hüküm ki:

İşbu mâh-ı Rebîülevvel'in onuncu gününde Harem-i muhterem ağalarından kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim ( ) Ağa Dilsüz *–zîde mecdühû–* Dergâh-ı Muallâm bevvâblarından altı nefer kapucular ile ordu-yı hümâyûndan mahrûse-i İstanbul'a gelip hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûn îrâd edip *"inâyet-i ezeliyye-i Bârî –azze ismühû– kuvvet-i kâhire-i sultânî ve satvet-i bâhire-i cihân-bânî yârî kılup Kal'a-i Eğri*[2] *mâh-ı Saferü'l-muzafferin on dokuzuncu gününde kabza-i feth u teshîre gelip içinde olan kefereden leşker-i hezîmet-rehber tu'me-i şemşîr ve hedef-i nîze vü tîr [ü] teber olduğu haberi etrâf u cevânibe şâyi' olmağla kulûb-ı kefere-i fecereye havf u hirâs-ı*[3] *şemşîr-i Kahramânî*[4] *gâlib olmağın mukaddemâ memâlik-i mahrûse-i cihân-bânîden iken gaflet ile kefere-i merede ellerine düşen Hatvan*[5] *ve Filek*[6] *ve Seçen*[7] *ve Stergon*[8] *ve Novigrad*[9] *kal'aların bırakıp ve Kal'a-i Komaran*[10] *keferesinin dahi karâra mecâlleri kalmayup firâr üzere oldukları"* ahbâr-ı sârresin getirip fütûhât-ı azîme müyesser olduğun bildirmeğin **buyurdum ki:**

Vardıkda aslâ te'hîr etmeyip vilâyet-i mezbûrede olan umûmen kasabât u kurâda bu ahbâr-ı meserret-asârı i'lâm ü izhâr etdirüp ve şehirlerde donanma vü şâzîlıklar olup ve kal'alardan toplar atdırasın ki âmme-i Müslimîn-i muvahhidîn mesrûr u handân ve kâffe-i kefere-i şirk-âyin mahzûn u giryân olmakdan hâlî olmayalar. Ammâ muhkem tenbîh eyleyesin ki donanmada mecâlis-i fısk u fücûr olmayup donanma bahânesiyle ehl-i fesâd ü şakâ ruhsat bulmayıp fesâd etmeyeler ve vâkı' olan reâyâ vü berâyâ kemâl-i refâhiyyetde âsûde-hâl olup devâm-ı devlet-i ebed-peyvend-i saltanatın deavâtına iştigâl üzere olalar.

1 Bu tarih; hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından geriye ve ileriye doğru rastlanan ilk başlık tarihlerin, hüküm metninde Eğri Kalesi'nin fetih tarihi olarak belirtilen *19 Safer [1005] (12 Ekim 1596)* tarihinden daha önceki tarihlere ait olmalarından dolayı dikkate alınmayıp onların yerine belge tarihi olarak esas alınan ve metinde fetih haberinin İstanbul'a ulaşma tarihi olarak zikredilen *10 Rebiülevvel 1005*'in çevirisidir.
2 Eger, Agria, Eğri (Macaristan).
3 Metinde "*hirâş*" şeklinde yazılıdır.
4 Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.
5 Hatvan (Macaristan).
6 Filakovo, Filek, Fülek (Slovakya).
7 Szecseny (Macaristan).
8 Esztergom, Estergon, Ostrogon (Macaristan).
9 Nograd (Macaristan).
10 Komarno, Komarnas (Slovakya).

Bir sûreti Karaman Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Haleb Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Trablusşam Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Şam Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Mısır Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Habeş Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Yemen Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Batum Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Rum Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Erzurum Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına. *Vezîrdir.*

Bir sûreti Kars Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Maraş Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Gence Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Şirvan Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına. *Vezîrdir.*

Bir sûreti Çıldır Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Tomanis Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Tiflis Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Gori Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Lori Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Van Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Tebriz Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına. *Vezîrdir.*

Bir sûreti Diyarbekir Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Musul Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Rakka Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Bağdad Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Acara Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Cezayir Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Lahsa Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Şehrezol[11] Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Nihavend Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Kıbrıs Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Kefe Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Cezayir-i Garb Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Tunus Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Trablusgarb Beylerbeyisi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Adana Hâkimi'ne ve kâdîlarına.

Bir sûreti Bursa Kâdîsı'na.

Bir sûreti Ana Sancağı Beyi Ebû Rîş[12] Oğlu'na.

Bir sûreti Hille Sancağı Beyi'ne ve kâdîlarına.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 74/234

11 Şehrizor Şehrezûr, Şehrüzûr, Şehrizol (Irak). Kuzey Irak'ta Avraman dağ silsilesinin batısında Gülanber, Süleymaniye, Köysancak, Erbil ve Kerkük gibi yerleşim merkezlerinin de içinde yer aldığı tarihî bölge.

12 Metinde "*İroşi*" şeklinde yazılıdır.

Sultan III. Mehmed (1595-1603), TSMK, Hazine, no. 1896-1114

39

Haçova Zaferi

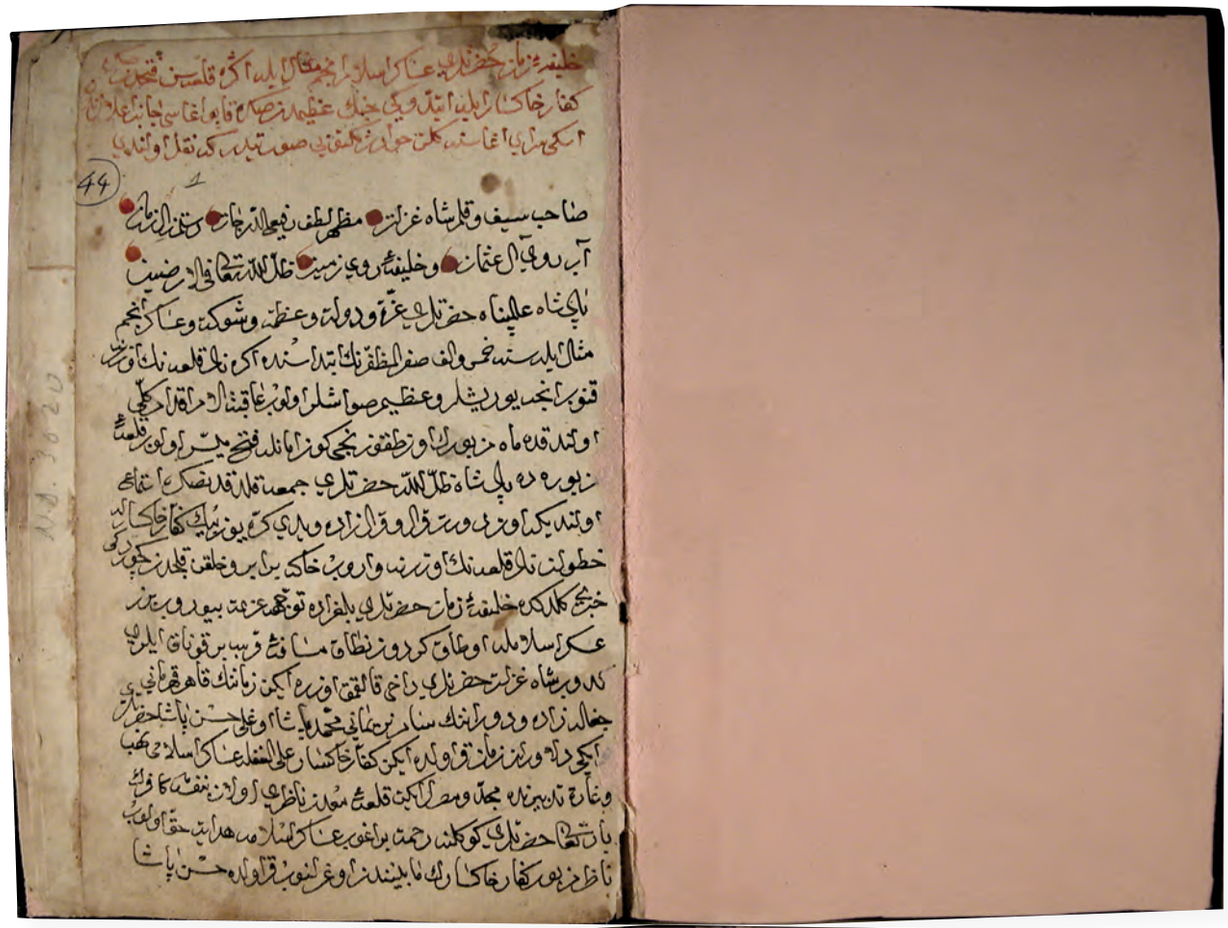

Eğri Kalesi'nin fethinden sonra Osmanlı Padişahı III. Mehmed'in başında bulunduğu ordu ile Avusturya ordusu arasında Haçova'da yapılan savaşın safhaları ile yapılan atama ve görevden almalara dair Kapı Ağası tarafından Eski Saray Ağasına gönderilen havadis mektubu.

26 Ekim 1596[1]

[v. 1a] *Halîfe-i zamân hazretleri asâkir-i İslâm-ı encüm-misâl ile Eğre Kal'ası'n fetihden sonra küffâr-ı hâk-sâr ile etdiği ceng-i azîmden sonra Kapı Ağası cânib-i a'lâlarından Eski Saray Ağasına gelen havâdis mektubu sûretidir ki naklolundu.*

Sâhib-i seyf ü kalem Şâh-ı guzât, mazhar-ı lutf-i refî'u'd-derecât, Rüstem-i Zâl-i[2] zamân, âb-ı rû-yi Âl-i Osmân ve Halîfe-i rû-yi zemîn, Zıllu'llâhi Te'âlâ fi'l-arzîn, Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri izzet ü devlet ve azamet ü şevket ve asâkir-i encüm-misâl ile sene hamse ve elf Saferü'l-muzafferinin ibtidâsında Eğre nâm Kal'a'nın üzerine konup onca yürüyüşler ve azîm savaşlar olup âkıbetü'l-emr ikdâm-ı küllî olundukda mâh-ı mezbûrun on dokuzuncu gün emânla fetih müyesser olup Kal'a-i mezbûrede Pâdişâh-ı Zıllu'llâh hazretleri Cum'a kıldıkdan sonra istimâ' olundu ki; *"on dört kral ve kralzâde ve yedi kerre yüz bin küffâr-ı hâk-sârla Hatvan nâm Kal'a'mn üzerine varıp hâke berâber ve halkın kılıçdan geçirdiği"* haberi geldikde Halîfe-i zamân hazretleri Belgrad'a teveccühe azîmet buyurup birez asker-i İslâmla otâk-ı gerdûn-nitâk mesâfe-i karîb bir konak ileri gidip Şâh-ı guzât hazretleri dahi kalkmak üzere iken zamânının kâhir-i Kahramân'ı[3] Cıgalazâde[4] ve devrânının Sâm-ı[5] Nerîmân'ı[6] Mehemmed Paşa oğlu Hasan Paşa[7] hazretleri iki dilâverân-ı zamân karavulda iken küffâr-ı hâk-sâr ale'l-gafle asâkir-i İslâmı nehb ü gâret tedbîrinde mücidd ü musırlar iken Kal'a-i Maden Nâzırı olan Yan Fişer / Penefşe (?) kâfirin Bâr[î] Te'âlâ hazretleri gönlüne rahmet bıragup asâkir-i İslâma hidâyet-i Hakk olup Nâzır-ı mezbûr küffâr-ı hâk-sârın mâbeyninden uğurlanıp karavulda Hasan Paşa **[v. 1b]** hazretlerinin âdemlerine mülâkât edip küffâr-ı hâk-sârın asâkir-i İslâm hakkında olan tedbîr ü tedârüklerin

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belge tarihi olarak, Haçova Meydan Savaşı'nın gerçekleştiği bu tarih (Bk. Feridun Emecen "Haçova Meydan Savaşı", *DİA*, C. 14, 1996, s. 546-547) esas alınmıştır.

2 Zaloğlu Rüstem diye meşhur olan Fars mitolojisi kahramanı; *Neriman*'ın oğlu *Sam*'ın oğlu olan Sistan ve Zabulistan Hâkimi *Zal*'ın oğlu Rüstem. Şemseddin Sami, "Rüstem", *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. III, Mihran Matbaası: İstanbul, 1308, s. 2276 ve Şemseddin Sami, "Zal", *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. IV, Mihran Matbaası: İstanbul, 1311, s. 3942.

3 Fars mitolojisinde Fars Padişahı Tahmasb'ın oğlu.

4 Cigalazade Sinan Paşa (ö. 1606).

5 Fars mitolojisinde Zaloğlu Rüstem'in dedesi. Şemseddin Sami, "Sâm", *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. IV, Mihran Matbaası: İstanbul, 1311, s. 2504-2505.

6 Fars mitolojisinde Zaloğlu Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babası Şemseddin Sami, "Neriman", *Kâmûsü'l-A'lâm,*- VI. Cilt, Mihran Matbaası: İstanbul, 1316, s. 4574.

7 Osmanlı Veziri Sokulluzâde Hasan Paşa (ö. 1602).

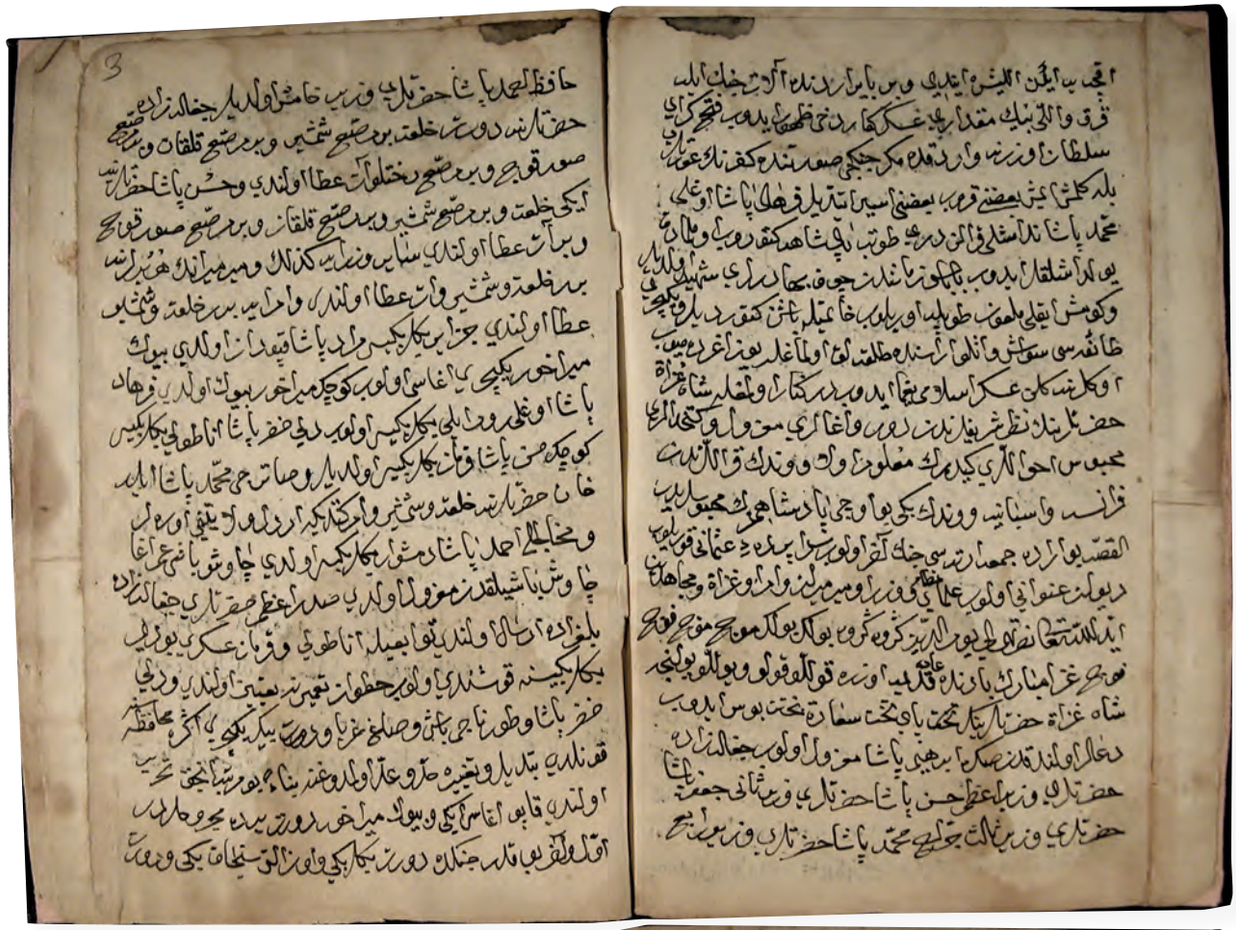

ale't-tafsîl haber verip onlar dahi Paşa hazretlerine götürüp Paşa hazretleri söyledip kendi Kethüdâsın yerine koyup dili alıp Cıgalazâde hazretlerine götürüp onlar dahi saâdetli Pâdişâh hazretlerine götürdükde Pâdişâh-ı Zıllu'llâh hazretleri otâk-ı hümâyûn önüne iskemli kodurdup Nâzır-ı mezbûr ahvâli ale't-tafsîl haber verip îmâna gelip hil'at ve sancak atâ olunup Hoca Efendi[8] hazretleri vüzerâ ve mîr-i mîrân ve ümerâ ve ceng-âzmûde-i dilâverân-ı İslâm cem' olup müşâvere olundukda bu mertebeyi re'y ü tedbîr etdiler ki; *"Küffâr-ı hâk-sâr gelmezden mukaddem üzerlerine varılsın."* deyüp kapı halkından ve gayriden cengâver yüz bin er ile zamânının bebr ü pelengi Cafer Paşa hazretlerini mukaddemâ küffâr-ı hâk-sârın üzerine gönderip Çarşamba gün ale's-seher varıp küffâra mukâbil olup Hak Te'âlâ hazretlerinden isti'ânet edip el kılıç kabzasına urup bir iki sâat küffâr-ı hâk-sârla ceng-i azîm edip gitdikçe küffâ[r] yekinmekde olmağla beri cânibe haber gelip evvel Osman Paşa-yı Sânî Cıgalazâde ve Hasan Paşa hazretleri yüz bin mikdârı asker ile muâvenet ü muzâherete revâne olup ve bir mikdâr asker bir konak ileri otâk-ı hümâyûnla Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ile ancak iç oğlanları ve baltacıyân ve cebeciyân ve ahır halkı ve beylerbeyiler âdemleri kalıp ol zamânının dilâveri Cıgalazâde ve Hasan Paşa hazretleri dahi küffâra mukâbil olup Hudâ'ya sığınıp sâir mîr-i mîrân u ümerâ ve dilîrân-ı asâkir-i İslâm el şemşîre urup deryâ-yı a'dâya dalıp *Allâh, Allâh* sadâları evc-i âsmâna, **[v. 2a]** Deli Hızır Paşa ve sâir mîr-i mîrân-ı Âl-i Osmân vâsıl ve Fetih Giray Sultân[9] dört tarafdan küffâr-ı hâk-sârı ihâta edip ol kadar savaş u uğraş ve ceng-i azîm olur ki beyân u ayâna gelmez; şebihûna gelen eli harbeli elli altmış bin kâfirden bir ferd halâs olmadı ve Cerrâh Mehemmed Paşa[10] hazretleri serâperde ve hazâyin ve cebehâne hıfzında küllî hidmetler etdi. Hulâsa-i kelâm perşembe gün kabakuşluk küffâr-ı hâk-sârın yüzü dönüp feth u nusret bi-emri Hudâ asâkir-i İslâm tarafına gelip ol hâlde Halîfe-i rû-yi zemîn *–hullidet hilâfetühû ilâ yevmi'd-dîn–* hazretleri asâkir-i İslâm-ı encüm-misâl ile küffâr-ı hâk-sârı kıra kıra ma'den olan Kal'anın üzerine varıp onda dahi bir azîm uğraş ve harb ü kıtâl olmuşdur ki olan kırkın devr-i Adem'den beri ma'lûm değildir ki olmuş ola. Ve'l-hâsıl; *"Yevme yefirru'l-mer'u min-ahîhi ve ümmihî ve ebîhî ve sâhibetihî ve benîhi"*[11] makâmına varılıp Hudâ-yı Müteâl hazretlerinin avniyle feth u nusret müyesser olup bi-hamdi'llâh Kal'a-i Maden dahi fetholunup bir hatar-ı azîm savulmuşdur ki gûyâ Hicret-i Nebeviyye'nin evâilidir, yüz yaşında olan pîrler; *"Ne gördük ve ne dahi işitdik."* derler.

El-hâletü hâzihî yedi kerre yüz bin küffârdan tahmînen on bin kimesne selâmet üzere halâs olmamışdır. Küffâr-ı hâk-sâr münhezim olup yüz altmış aded darbzen ve otuz bin tüfek ve elli bin zenberek ve sâir âlât-ı harb ona göre on beş bin çıtır[12] ve on altı bin araba yükü zahîre dökülüp kalıp arpanın keyli üç yüz kırk **[v. 2b]** akçeye iken ellişere indi ve bir bayır ardında âlât-ı ceng ile kırk ve elli bin mikdârı asâkir-i küffâr dahi zuhûr edip Fetih Giray Sultân üzerine vardıkda meğer cengci sûretinde keferenin avratları bile gelmiş imiş; ba'zını kırıp ba'zını esîr etdiler. Ferhad Paşa oğlu Mehemmed Paşa Nedaşlı (?) Kralın diri tutup Pâdişâha götürüp ve umulmadık yoldaşlıklar edip babasın zamânından çok bahâdırları şehîd oldular ve Gümüş Ayaklı mel'ûn topla urulup hâtemiyle başın getirdiler ve yeniçeri tâifesi sıvaş (?) ve atlı arasında dalgalık olmağla yüz ağardamayıp önlerine gelen asker-i İslâmı yağmâ edip, derkenâr olmağla, Şâh-ı guzât hazretlerinin nazar-ı şerîflerinden dûr ve Ağaları ma'zûl ve Kethüdâları mahbûs, ahvâlleri giderek ma'lûm ola ve Venedik krallarından Fransa ve İspanya ve Venedik Beyi bu üçü Pâdişâhımızın mahbûslarıdır.

8 Osmanlı Şeyhülislamı ve tarihçisi Hoca Sadeddin Efendi (ö. 1008/1599).

9 Kırım Hanı Fetih Giray Sultan (1596-1597).

10 Cerrah Mehmed Paşa (bu tarihte üçüncü vezir, 9 Nisan 1598 – 6 Ocak 1599 tarihleri arasında Sadrazam).

11 *"İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar." Kur'ân-ı Kerîm*, Abese Suresi 80/34-36.

12 Çıtır (III): Hububat ölçüsü, kile. Bk. TDK, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 14.07.2025).

El-kıssa; bu arada Cumartesi ceng-i âhar olup serâperde-i Osmânî kurulup Dîvân unvânı olup ulemâ-yı ızâm ve vüzerâ ve mîr-i mîrân ve ümerâ ve guzât u mücâhidîn *–eyyeda'llâhü Te'âlâ nusretehüm ilâ yevmi'd-dîn–* gürûh gürûh, bölük bölük, mevc mevc, fevc fevc; "*Gazâ mübârek-bâd*"ında âdet-i kadîme üzere kollu kolu ve yollu yolunca Şâh-ı guzât hazretlerinin pâytaht-ı saâdet-bahtın bûs edip du'âlar olundukdan sonra İbrahim Paşa ma'zûl olup Cıgalazâde hazretleri Vezîr-i A'zam, Hasan Paşa hazretleri Vezîr-i Sânî, Cafer Paşa hazretleri Vezîr-i Sâlis, Cerrâh Mehmed Paşa hazretleri Vezîr-i Râbi' **[v. 3a]** Hâfız Ahmed Paşa hazretleri Vezîr-i Hâmis oldular. Cıgalazâde hazretlerine dört hil'at, bir murassa' şemşîr ve bir murassa' kalkan ve bir murassa' sorkuç ve bir murassa' rahtlı at atâ olundu ve Hasan Paşa hazretlerine iki hil'at ve bir murassa' şemşîr ve bir murassa' kalkan ve bir murassa' sorkuç ve bir at atâ olundu. Sâir vüzerâya kezâlik. Ve mîr-i mîrânın her birlerine birer hil'at ve şemşîr ve at atâ olundu. Ve ümerâya birer hil'at ve şemşîr atâ olundu. Cezayir Beylerbeyisi Murad Paşa Kapudan oldu. Büyük Mîrâhûr Yeniçeri Ağası olup, Küçük Mîrâhûr Büyük oldu. Ferhad Paşa oğlu Rumili beylerbeyisi olup, Deli Hızır Paşa Anadolu beylerbeyisi, Küçük Hasan Paşa Karaman beylerbeyisi oldular. Ve Satırcı Mehemmed Paşa ile Hân hazretlerine hil'at ve şemşîr ve emir gitdi ki Erdel vilâyetini uralar ve Mihaliçli Ahmed Paşa Tımışvar[13] Beylerbeyisi oldu. Çavuşbaşı Ömer Ağa Çavuşbaşılıkdan ma'zûl oldu. Sadr-ı A'zam Cıgalazâde Belgrad'a irsâl olundu. Tevâbi'iyle Anadolu ve Karaman askeri Budin Beylerbeyisine koşundu olup Hatvan ta'mîrine ta'yîn olundu ve Deli Hızır Paşa ve Turnacıbaşı ve sağ gurebâ ve dört bin yeniçeri Eğre muhâfazasına konuldu. Tebdîl ü tağyîre hadd ü add olmadığına binâen bu mertebe ancak tahrîr olundu.

Kapı Ağası iki ve Büyük Mîrâhûr dört yerde mecrûhlardır. Evvel ü âhir bu kadar cengde dört beylerbeyi ve on altı sancakbeyi ve dört **[v. 3b]** yüz Dergâh-ı Âlî çavuşları düşdüler. İbrahim Paşa hazretleri ceng görmüş olmamağla cebehâne baskını mahallinde Eğre Kal'ası'na gidip ba'de'l-muhârebe gelip Hoca Efendi sebebiyle bâ'is-i azl oldu ve küffâr-ı hâk-sâr ile ceng günü firâr edip yoklamada bulunmayıp ve me'mûr-ı sefer olup gelmeyenlerin dirlikleri a'lâ ve ednâ at oğlanlarından yoldaşlık edenlere verildi. Ve'l-hâsıl menâsıb bir mertebe döküm oldu ki ömren kendüye dirlik olmak ihtimâlin vermeyenler dirliğe vâsıl oldular.

Hâlâ dahi Eğre'deyiz. Pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretleri nerede kışlak edeceği dahi ma'lûm değildir. Ol diyâr-ı şeref-âsâra meğer sefer-i hümâyûn mühimmâtından at u deve vü çadır ve sâir umûr-ı mühimme tekmîli lâzım gelirse teveccüh buyuralar. İnşâallâhü Te'âlâ sene-i âtiyede karadan ve deryâdan Pâdişâhımızın küffâr-ı pür-dalâl üzerine azîm seferi mukarrerdir. Pâdişâhımızın min-külli'l-vücûh tedbîr ü vukûf u tedârükü ta'rîf ü tahdîdden müstağnî olup ricâlu'llâh ile muâmelesi olduğunda asâkir-i İslâmın şübheleri kalmamışdır. İnşâallâh ol diyâr ahâlîsi dahi kudûm-ı şerîfleriyle müşerref olduklarında velâyeti zâhir gerçek er olduğunu bileler. Va'llâhü a'lem.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Kitap no. 3630-44

13 Metinde "*Dımşvar*" şeklinde yazılıdır.

40

Estergon'un Yeniden Fethi

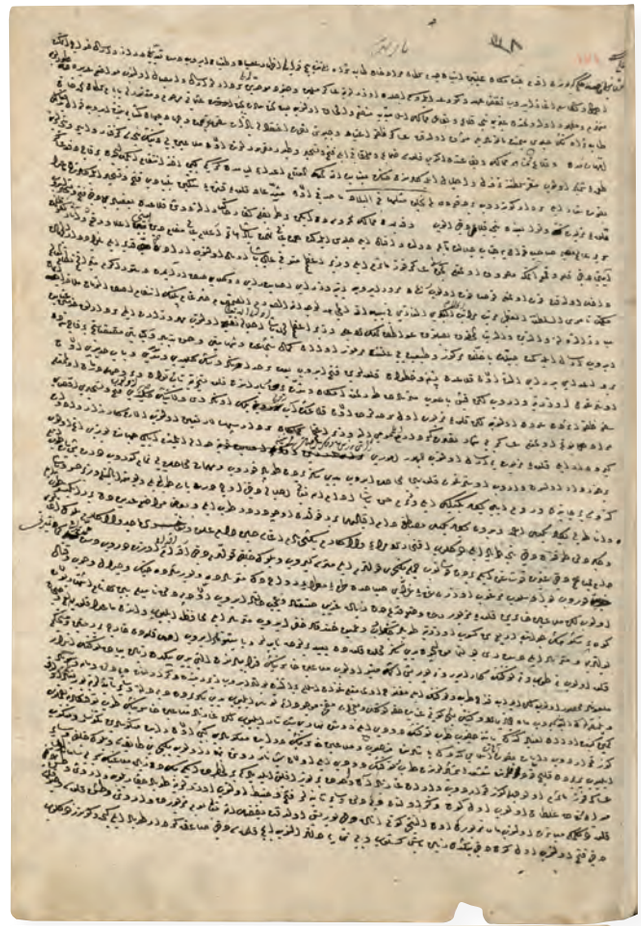

Macaristan'ın kilidi olarak bilinen Estergon Kalesi'nin yeniden fethinin ayrıntılarına ve fetih müjdesinin halka ilan edilmesine dair İstanbul, Edirne, Filibe, Sofya ve Belgrad kadıları ile Saray mollasına gönderilen hüküm.

28 Ekim 1605[1]

İstanbul Kâdîsı'na Hüküm ki:

Bundan akdem cennet-mekân, illiyyîn-âşiyân ceddim Sultân Murad Hân *–tâbe serâhü–* zamânında Beç Kralı izhâr-ı isyân u tuğyân edip dest-i teaddîyi dırâz ve irsâl-i harâc etmekde ihmâl ü tekâsüle âgâz edip nakz-ı ahd ü kesr-i va'd eylediği ecilden üzerlerine asâkir-i Müslimîn ü cünûd-ı muvahhidîn ile serdârlar irsâl ü îsâl olunup mevâzı'-ı adîdede taburları münhezim ü makhûr olduğundan gayri nice kılâ' u bikâ'ı memâlik-i İslâmiyyeye munzamm u ilhâk olunup ba'dehû taht-ı saâdet-baht-ı Osmânî merhûm ve mağfûrun-leh babam Sultân Mehmed Hân *–tâbe serâhü–* nün cülûs-ı meymenet-me'nûslarıyla müşerref oldukda asâkir-i zafer-i'tiyâd u cüyûş-ı nusret-i'tikâdla bi'z-zât sefere azîmet ve cihâd-ı cihân-güşâya niyyet edip Kral-ı bed-fiâlin ümmehât-ı müdün ü kılâ' ve meşâhir-i memâlik ü bikâ'ından Eğri Kal'ası zamâyim ü mülhakâtı ile feth u teshîr ve tabur-ı makhûrlarında olan melâîn-i bî-dînin nicesi giriftâr u esîr ve niceleri tu'me-i şemşîr olup makarr-ı saltanata nüzûl ü iclâl eylediklerinden sonra bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Allâm a'dâ'-i liyâmdan gereği gibi ahz-i intikâm eylemek için birkaç def'a asâkir-i nusret-şiâr ile serdâr gönderip bu[2] def'a da; *" ... lem-yuhlak mislühâ fi'l-bilâd."*[3] mâ-sadakı olan müşeyyed-i 'Âd Kal'a-i Kanije-i[4] sengîn-bünyâdı feth u teshîr eylediklerinden mâadâ Kal'a-i mezbûre ve tevâbi'inden nice kılâ'ı dahi alıp ve kadîmden memâlik-i mahrûseden iken bir tarîkla küffâr-ı hâk-sâr eline düşen kılâ'dan ba'zıların dahi feth u teshîr edip serîr-i âlem-masîr-i Sâhib-kırânîye cenâb-ı celâlet-meâbım devlet ü ikbâl ile cülûs eyledikde himmet-i âlî-nehmet-i Pâdişâhânem a'lâm-ı âlî-makâm-ı dîn-i mübîni i'lâ vü ref' ve âsâr-ı küfr-i zulmet-âyîni dahi kal' u kam' etmeğe masrûf olmağla geçen sene asâkir-i fevz-meâsirim ile Vezîr-i A'zamım müteveffâ Ali Paşa irsâl olunup irâdet-i Hayy-i Kadîr ile Belgrad-ı dâru'l-cihâda dâhil oldukda fevt olmağla fursat fevt olup bir zamân mürûr edip yerine vüzerâ-yı isâbet-rây u vükelâ-yı saff-ârâyımdan düstûr-ı ekrem, müşîr-i efham, nizâmü'l-âlem, mükemmilü nâmûsi's-Saltanati'l-uzmâ, mürettibü merâtibi'l-Hilâfeti'l-kübrâ, el-gâzî fî-sebîli'llâh, el-mücâhidü li-vechi'llâh, es-sârimü's-samsâm, dırgâm-ı peleng-intikâm, Âsafü'z-zamân, melâz-i ehl-i îmân,

1 Bu tarih; hükmün yazılı olduğu Mühimme Defteri'nde hüküm kaydından önceki ilk başlık tarih olan *15 Cemaziyelâhir 1014* tarihinin çevirisidir. Hüküm metninde geçen *19 Cemâziyelûlâ, yevmü'l-İsneyn (2 Ekim, Pazartesi günü)* tarihi ise orada da ifade edildiği üzere Kaledekilerin teslim olma talebinde bulundukları tarihtir.

2 Metinde "*bir*" şeklinde yazılıdır.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fecr Suresi 89/8. Ayetin tamamının meali: "*Ki* ***o beldeler içinde misli yaratılmamıştı.***"

4 Kanije, Nagykanizsa (Macaristan).

mübârizü'd-devleti ve'd-dîni ve'd-dünyâ, el-mahfûfu bi-sunûfi avâtıfi'l-Meliki'l-A'lâ Vezîr-i A'zamım Mehmed Paşa[5] –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*– ta'yîn olunup mühr-i Vezâret ile Serdârlık hidmetin inâyet edip irsâl eylediğimde cibillet-i bâ-hulle[ti]nde merkûz ve tabîat-ı[6] bî-illetinde mermûz olan kemâl-i şecâat ü şehâmeti ve hüsn-i tedbîr ü kiyâseti muktezâsınca birkaç seneden beri a'dâ-yı bed-rây elinde olan kılâ'dan Peşte ve Hatvan kal'aların fethedip ba'dehû serhadd-i Üngürüs'ün kilîdi ve sedd-i sedîdi ve bâb-ı hadîdi olan Ostorgon[7] üzerine varıp lâkin kış basıp metrislerde durulmağa imkân ve şiddet-i berk u bârândan kal'a teshîrine tâb ü tüvân ve bir vechile dermân olmamağla sefer-i zafer-eserden avdet olunup lâkin Kal'a-i mezbûre ol serhadlerde olan kılâ'ın âb-ı rûyu belki Üngürüs vilâyetinin kilîd-i hadîdi olup feth u teshîri aksâ-yı murâd-ı hümayûnum olmağla asâkir-i bî-şümâr-ı nusret-girdârım ile mûmâ-ileyh Vezîr-i A'zamım kemâ-kân Serdâr [u] Sipehsâlâr ta'yîn olunup âlât-ı kârzâr u edevât-ı gir u dâr ile Kal'a-i mezbûreye irsâl olunup cumhûr-ı umûru re'y-i rezîn ü fikr-i isâbet-karînine havâle eylemişdim.

İki cihânda yüzü ağ olup berhûrdâr olsun, varıp Ostorgon Kal'ası'n muhâsara edip yedi sekiz yerden toplar kurup ve mühimmât-ı muhâsarayı tamâm görüp dört beş pâre top ile kendisi bir cânibden ve Rumili Beylerbeyiliği ile Vezîrim Hasan Paşa –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*– dahi üç dört pâre top ile ve Bosna eyâletiyle Vezîr Hüsrev Paşa ve Anadolu Beylerbeyisi Ahmed ve Budun Beylerbeyisi Mustafa –*dâme ikbâlühümâ*– birer koldan üçer dörder top ile ve ba'zı mevâzı'-ı adîdeden birer ikişer top ile ve Ciğerdelen[8] tarafından dahi nice toplar ile döğülüp iftihâru'l-ümerâi ve'l-ekârim Yeniçerilerim Ağası Hüseyin –*dâme ulüvvuhû*– ve mefâhiru'l-emâcidi ve'l-ekârim Bölük Ağaları –*dâme mecdühüm*– dahi gayret kuşağın iki yerden kuşanıp cümle yeniçeri kullarım ile metrise girip ve bölük halkı kullarım dahi akdâm-ı ikdâm üzere durup dest-i himmetlerinde kemân-ı gayreti kurup bu üslûb-ı mergûb üzere gurre-i garrâ-yı sabâhdan turre-i mutarrâ'-i revâha dek metrislerde ve yürü[yü]şlerde ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olup lâkin melâîn-i hâsirîn Kal'a-i mezbûrede vaz'-ı kadîmden ziyâde garîb san'atlar ve acîb hâletler edip evvelâ Depedelen nâmıyla beyne'l-enâm iştihâr bulan kûh-ı pür-şükûhun cevânib-i erbaasın kesip üzerine toplar çekip ve amîk hendekler hafr edip metrisler ile muhâfaza eyleyip ve ondan mâadâ Kal'aya lağım ve sıçan yolları ve metrisler ile destres bulunmamak için yedi sekiz mahalde Kal'adan baîd yerlerde tabyalar ve bastiyonlar edip asıl Kal'adan hâric birer metîn ü müstahkem kal'a olup ne top ve ne tüfenk kâr eder ve ne yürüyüş etmek müyesser olup melâîn-i hâsirînin fedâyilerinden altı yedi binden ziyâde piyâde tüfenk-endâz mel'ûnlar mahsûr olup lâkin ebvâb-ı fütûh top u tüfenk ile meftûh olmamağla guzât-ı İslâm yer altından yollar edip zîr-i zemînden zikrolunan Depedelen ve tabya ve bastiyonlar ve palankaların altına girip mâh-ı Cemâziyelûlâ'nın beşinci günü inâyet-i Hakk'a tevekkül ve mu'cizât-ı Mefhar-i mevcûdâta tevessül eyleyip yedi sekiz yerden Depedelen'e ve sâyir tabyalarına yürüyüşler olundu.

Kemîn-i kînde olan laînler gedik başına çıkıp top [u] tüfenk dûdu ile rûşen-i nehârı şeb-i târ eyleyip lâkin gâzîler melâîn-i hâsirînin top [u] tüfenklerine bakmayıp göz karardıp râyât-ı nusret-âyât-ı İslâmı gedik başlarında mansûb ve melâîn-i hâsirînin dirâyet-i ma'kûsleri gibi olan râyet-i menkûslerin nigûn-sâr u menkûb eyleyip bir yerden kılıç koduklarında şa'şa'a-i şemşîrlerinde, top u tüfenk dûdu ile olan şeb-i târ, rûşen-i nehâr olup yeniçeri tâyifesi ve bölük halkı ve sâyir asâkir-i fevz-meâsirim ol vechile göz karardıp varan gâzîler ân-ı vâhidde bir yüz aklığı eylediler ki bir lahzada iki binden ziyâde melâînin ser-i bî-sâmânları meydân-ı vegâda galtân olup ol gün zikrolunan Depedelen ve sâyir tabyalar feth u zabt olunup üzerlerine toplar

5 Sokulluzade Lala Mehmed Paşa (ö. 1606).
6 Metinde "*tabi'iyyet*" şeklinde yazılıdır.
7 Esztergom, Estergon, Ostrogon (Macaristan).
8 Štúrovo, Parkany (Slovakya).

çıkarılıp varoş ve taşradan kal'a döğülmeğe mübâşeret olunup mâh-ı mezbûrun on altıncı günü onlara dahi yürüyüş oldukda bi-fazli'llâhi Te'âlâ yevm-i mezbûrda varoş ve taşra kal'ası ve su kullesi dahi fetholunup ol gün dahi binden ziyâde baş kesilip ve bî-nihâye diller alınıp iç kal'ası dahi sâ'ika-girdâr toplar ile gice vü gündüz döğülüp fi'l-leyâlî ve'l-eyyâm akdâm-ı ikdâm üzerine kıyâm olunup mâh-ı mezbûrun on dokuzuncu günü –ki yevmü'l-İsneyn'dir– ona dahi yürüyüş etmek musammem olup geceden guzât-ı İslâm hâzır u âmâde olduklarında mahsûr olan a'dâ-yı liyâm yürüyüşe ihtimâm olunduğun ve lağımlar hafr olunup kîse kîse barutlar nakloldığun mel'ûnlar müşâhede etmekle hısn-ı hasîn-ı istîmâna girmeyince pençe-i kahrdan halâs olmağa dermân yok idüğün iz'ân eylemekle dâmen-i emâna yapışıp kar'-ı bâb-ı emân u recâ'-i afv u ihsân eyledikleri ecilden emr-i celîlü'l-kadr-i Murtazavî; *"İzâ kadirte alâ-adüvvike fe'c'ali'l-afve şükran li'l-kudreti."*[9] fahvâsınca merâhim-i aliyye-i Pâdişâhânem zuhûra getirip bakıyyetü's-süyûf mahsûr olan keferenin cânına ve mâllarına ve ezvâc ü ıyâllerine emân ihsân olunup ol menhûs-ı devlet-ma'kûs ü râyet-menkûslerin ellerinde mahbûs ü me'yûs olan ehl-i İslâm esîrlerinden ricâl ü nisvândan kayd ü bend-i zindânda olan kaç nefer var ise cümlesi halâs kılınıp dahi her biri bir kal'a değer seksen pâre güzîde topları ve nice bin kantâr barut ve bî-hadd [ü] bî-kıyâs cebehâneleri alınıp ve Kal'a içinde olan ma'âbid-i evsân mesâcid-i ehl-i îmân olup âvâze-i gulgule-i tekbîr dervâze-i çarh-ı esîre ulaştırılıp Kal'adan çıkanlar başına gelen musîbeti krallarına ve memleket ü vilâyetleri sükkânına i'lân için gemiler ile Komaran câniblerine ve memleket ü vilâyetlerine gönderilip Kal'a-i mezbûre cânib-i hümâyûnumdan zabt olunup sâyir memâlik-i mahrûseme zamm u ilhâk olunmuşdur. –*El-hamdü li'llâhi hamden kesîran ebeden iz yessera lî mâ lem-yü'tihî*[10] *ahaden*[11]–. Hemîşe asâkir-i zafer-encâmım mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı liyâm makhûr u müdemmer olmakdan hâlî olmayalar. Eyle olsa bu feth-i saâdet-makrûn ve teshîr-i meymenet-meşhûn memâlik-i mahrûse-i Pâdişâhânemde olan kâffe-i Müslimîn ü âmme-i muvahhidîne i'lâm u i'lân olunmak lâzım olmağın bu husûsun i'lâmı için ( ) irsâl olunmuşdur. **Buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu ahbâr-ı feth-âsârı herkese i'lâm eyleyesin ki kâffe-i enâm mesrûr u mahzûz olup dâyimâ bunun emsâli fütûhât-ı cemîle müyesser olmak için sıdk u ihlâs ile du'âya iştigâl göstereler.

Bir sûreti Edirne Kâdîsı'na yazılmışdır.

Bir sûreti Filibe Kâdîsı'na yazılmışdır.

Bir sûreti Sofya Kâdîsı'na yazılmışdır.

Bir sûreti Belgrad Kâdîsı'na yazılmışdır.

Bir sûreti Saray Mollâsı'na yazılmışdır.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 77/179

9 Hz. Ali'nin (r.a.) sözlerinden: *"Düşmanına galip geldiğinde, galibiyetin şükrü olarak onu affet."* Bk. *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali (Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü)*, çev. Aksaraylı Hasan Rızâî, Haz. Âdem Ceyhan, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: Aksaray, 2023, s. 56.

10 Metinde *"lem-yü'tihi"* şeklinde yazılıdır.

11 *"Kimseye vermediğini bana kolaylaştıran Allah'a daima hamdolsun." Kur'ân-ı Kerîm*, Mâide Suresi 5/20. ayete işaret edilmektedir: *"Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) nimetini hatırlayın: Hani O, içinizden peygamberler çıkarmışt ve sizi hükümdarlar kılmışt ve âlemlerde hiç **bir kimseye vermediğini size vermişti**."*

Sultan I. Ahmed (1603-1617), TSMK, Hazine, no. 1896-1116

41

Hotin Zaferi

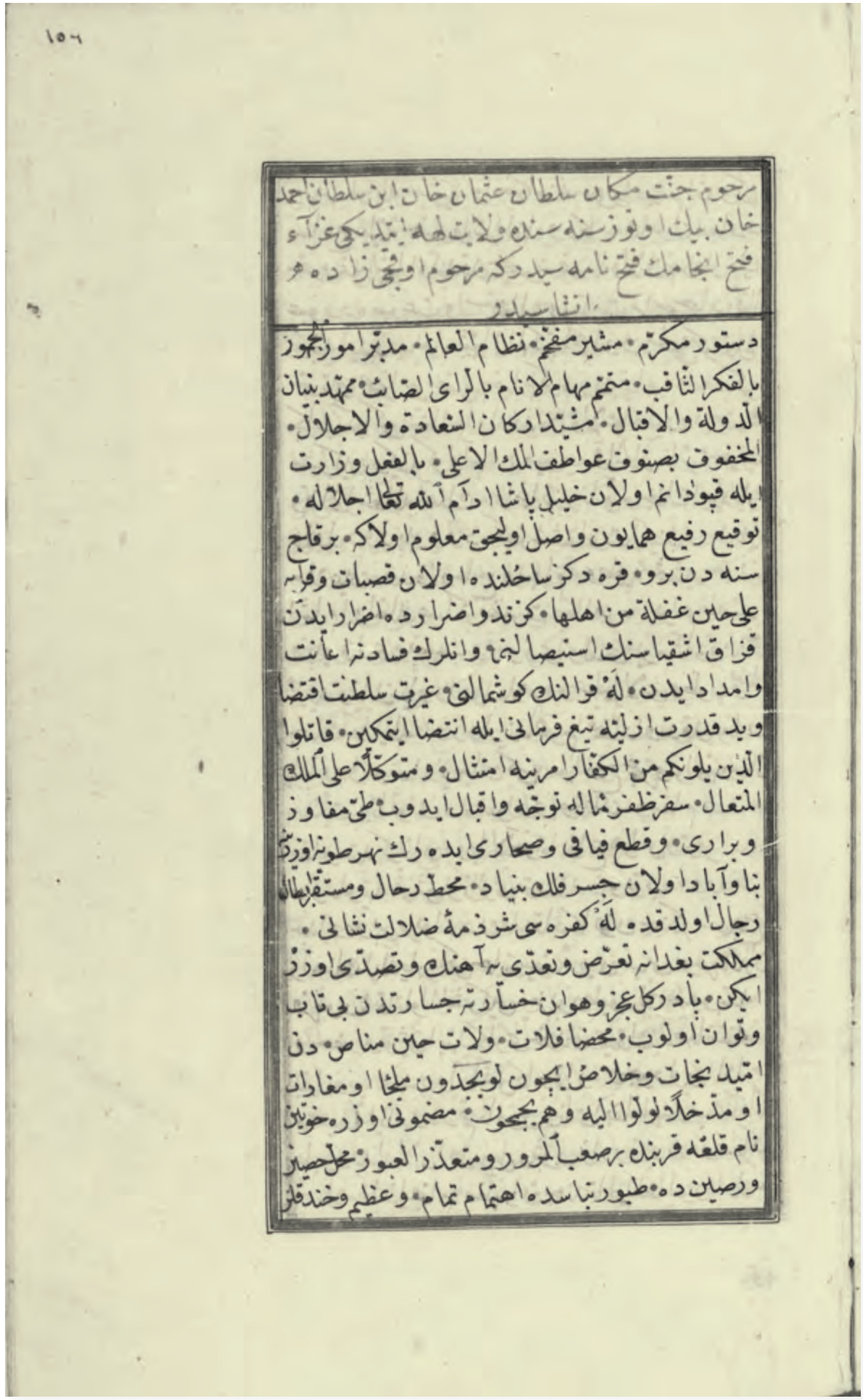

١٥٦

مرحوم جنت مكان سلطان عثمان خان ابن سلطان احمد
خان بيك اوتوز سنه سنده ولايت لهه ايتديكى غزآء
فتح انجامك فتح نامه سيدركه مرحوم اوقچى زاده
انشاسيدر

دستور مكرم • مشير مفخم • نظام العالم • مدبر امور الجمهور
بالفكر الثاقب • متمم مهام الانام بالراى الصائب • ممهد بنيان
الدولة والاقبال • مشيد اركان السعادة والاجلال •
المخفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى • بالفعل وزارت
ايله قپودانم اولان خليل پاشا ادام الله تعالى اجلاله •
توقيع رفيع همايون واصل اوليجق معلوم اولاكه • برقاچ
سنه دن برو • قره دكز ساحلنده اولان قصبات وقرايه
على حين غفلة من اهلها • كزندو اضرارده اضرار ايدن
قزاق اشقياسنك استيصالنى • وانلرك فسادنه اعانت
وامداد ايدن • له قرالنك كوشمالنى • غيرت سلطنت اقتضا
ويد قدرت ازليه تيغ فرمانى ايله انتضا ايتمكين • قاتلوا
الذين يلونكم من الكفار امرينه امتثال • ومتوكلا على الملك
المتعال • سفر ظفر مآله توجه واقبال ايدوب • طى مفاوز
وبرارى • وقطع فيافى وصحارى ايده رك نهر طونه اوزرينه
بنا وآباد اولان جسر فلك بنياد • محط رحال ومستقر ابطال
رجال اولدقده • له كفره سى شرذمهٔ ضلالت نشانى •
مملكت بغدانه تعرض وتعدى يه آهنك وتصدى اوزره
ايكن • پادركل عجز وهوان خسارته جسارتدن بى تاب
وتوان اولوب • محضا فلات • ولات حين مناص • دن
اميد نجات وخلاص ايچون لو يجدون ملجا او مغارات
او مدخلا لولوا اليه وهم يجمحون • مضمونى اوزره خوتين
نام قلعه قربنده بر صعب المرور ومتعذر العبور محل حصين
ورصين ده • طيور نباسده اهتمام تمام • وعظيم وخندقلر

Karadeniz sahillerindeki kasaba ve köylere musallat olan Kazak eşkıyasına yardım eden Lehliler üzerine düzenlenen sefer neticesinde Hotin Kalesi civarında yapılan harbin ayrıntılarına, kazanılan zaferin insanlara duyurulmasına ve Tuna Köprüsü'nün korunması ile donanmanın ihtiyaçlarının tamamlanmasına dair Sultan II. Osman tarafından Kaptanıderya Halil Paşa'ya gönderilen fetihname.

9 Ekim 1621[1]

[v. 159a] *Merhûm cennet-mekân Sultân Osman Hân ibn-i Sultân Ahmed Hân, bin otuz senesinde vilâyet-i Leh'e etdiği gazâ'-i feth-encâmın fetihnâmesidir ki merhûm Okçuzâde inşâsıdır.*[2]

Düstûr-ı Mükerrem, Müşîr-i Mufahham, Nizâmü'l-âlem, Müdebbiru Umûri'l-cumhûri Bi'l-fikri's-sâkıb, Mütemmimü Mehâmmi'l-enâmi Bi'r-re'yi's-sâib, Mümehhidü Bünyâni'd-devleti Ve'l-ikbâl, Müşeyyidü Erkâni's-saâdeti Ve'l-iclâl, El-mahfûfu Bi-sunûfi Avâtıfi'l-Meliki'l-A'lâ Bi'l-fi'l Vezâret ile Kapudanım Olan Halil Paşa –edâma'llâhü te'âlâ iclâlehû– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olcak Ma'lûm Ola ki:

Birkaç seneden beri Karadeniz sâhilinde olan kasabât u kurâya *alâ-hîni gafletin min-ehlihâ*[3] gezend ü ızrârda ısrâr[4] eden Kazak eşkıyâsının istîsâlini ve onların fesâdına iânet ü imdâd eden Leh Kralı'nın gûş-mâlini gayret-i saltanat iktizâ ve yed-i kudret-i ezeliyye tîğ-ı fermânı ile intizâ etmeğin; " *... kâtilü'llezîne yelûneküm mine'l-küffâr ...* "[5] emrine imtisâl ve mütevekkilen ale'l-Meliki'l-Müteâl sefer-i zafer-meâle teveccüh ü ikbâl edip tayy-i mefâviz ü berârî ve kat'-ı feyâfî vü sahârî ederek Nehr-i Tuna üzerine binâ vü âbâd olan cisr-i felek-bünyâd mahatt-ı rihâl ve müstakarr-ı ebtâl-i ricâl oldukda Leh keferesi şirzime-i dalâlet-nişânı memleket-i Boğdan'a taarruz u te'addîye âheng ü tasaddî üzere iken pâ-der-gil-i acz ü hevân hasârete cesâretden bî-tâb ü tüvân olup mahzâ felât-ı " *... ve lâte hîne manâss.*[6]"dan ümmîd-i necât ü halâs için; "*Lev*

1 Belgede yazılış tarihi zikredilmediğinden, Hotin Savaşı'ndan sonra yapılan antlaşmanın tarihi olan *9 Ekim 1621* tarihi (Bk. Darius Kolodziejczyk "Hotin", *DİA*, C. 18, 1998, s. 253-254) belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Fetihnamenin bir sureti için bk. Sarı Abdullah Efendi b. Seyyid Muhammed, *Düstûru'l-İnşa,* İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, no. 3110'da (NEKTY03110), 183b-186a varakları arasında yer almaktadır.

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kasas Suresi 28/15. ayetinin bir kısmına işaret olunmaktadır. Ayetin tamamının meali: "*Musa, **ahalisinin habersiz olduğu bir sırada** şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adam birbiriyle döğüşür buldu. Kendi tarafından olam, düşmana karşı ondan yardım diledi. Musa da ötekine, bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu. (Bunun üzerine:) 'Bu şeytan işidir. O, gerçekten saptırıcı, apaçık bir düşmandır.' dedi.*"

4 Metinde "*ızrâr*" şeklinde yazılıdır.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/123. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Ey imân edenler! **Kâfirlerden civarınızda bulunanlar ile mukatelede bulunun** ve onlar sizde bir şiddet bulsunlar ve biliniz ki, Allah Te'âlâ muttakîler ile beraberdir.*"

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Sâd Suresi 38/88. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlar da feryat ettiler, **ama artık kurtuluş zamanı değildi.***"

yecidûne melce'en ev magârâtin ev müddehalen le-vellev ileyhi ve hüm yecmahûn."[7] mazmûnu üzere Hotin[8] nâm Kal'a kurbünde bir sa'bü'l-mürûr u müteazziru'l-ubûr mahall-i hasîn u rasînda tabur binâsı[n]da ihtimâm-ı tamâm ve azîm hendekler[9] **[v. 159b]** ve metrisler ile teşyîd ü ihkâmına sa'y ü ihtimâm etdiği mesâmi'-i aliyye-i hüsrevâneme ilkâ ve rikâb-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûnuma inhâ olundukda Ceyhun'a[10] nümûne olan Nehr-i Tuna'yı ubûra sür'at ü isti'câl ve ikâmet-i merâsim-i cihâd ü kıtâle teveccüh edip mâh-ı Şevvâlü'l-mükerremin on beşinci gününde Hotin Sahrâsı madrab-ı hıyâm-ı gerdûn-kıyâm ve muasker-i ketâyib-i kevâkibî-intizâm oldukda evvelâ mücâhidîn-i dîn müşrikîn-i pür-kîne göz açdırmayıp fi'l-hâl nâire-i harb ü kıtâli iş'âle âheng ve iğmâz-i perhâş u ceng eylediler ve ol rûz-i pîrûzda kefere-i şakâvet-âyînden bî-nihâye melâîn hedef-i rimâh u sihâm ve tu'me-i şemşîr-i hûn-âşâm olmağla asâkir-i nusret-mazâhire envâ'-ı zafer ü pîrûzî nasîb ü rûzî oldu.

Yevm-i sânîde dahi te'yîd-i Rabbânî yâver-i ehl-i İslâm ve azîm alay ve top u tüfenk-i ceng-ârâ ile üzerlerine hücûm-ı iftihâr (?) oldukda mâr-ı pîçân ve sûsmâr-ı bî-cân gibi sûrâh-ı[11] acz ü tevânî ve magâk-i mezellet ü nâ-tevânîde mütevârî vü nihân ve makâm-ı adem-i mukâvemete gürîzân ve bi'l-âhire envâ'-ı hirâs ü ters ile metrislerine karşı yüzleri tersine dönüp verâ-yı cidâr u pes-i dîvârdan îkâd-ı kânûn-i cenge şürû' u âheng eylediler.

Lâkin humât-ı beyza-i dîn-i mübîn ve fermân-berân-ı fermûde-i *"... kâtilû'l-müşrikîn ..."*[12] mezbûr taburun su'ûbetine ve hafr u tevsîk etdikleri hendek-ı amîkın rasânetine bakmayıp semender-vâr âteş-i kârzârâ vücûdların ilkâ ve sahîfe-i eyyâmda rakam-ı nâmûs ü nâmı ibkâ edip ânen fe ânen taburda olan ehl-i veyl ü sübûr zâr u zebûn ve asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm mazharân-ı *"... cündenâ lehümü'l-gâlibûn."*[13] olup **[v. 160a]** nice kûs-i menkûslerin yed-i bî-te'yîdlerinden intizâ' u istilâb ve nice edevât-ı cengleri ser-pençe-i gâziyân-ı tîz-ceng ile ahz ü intihâb olunmağla ol câ-yı heycâ heyecân-ı guzât-ı neheng-âheng ile azyaku min-semmi'l-hıyât ve merede-i dûzah-meâbın her biri insıbâb-ı sevt-ı azâb ile giriftâr-ı dehşet ü hıyât oldu.

Birkaç gün bu üslûb-ı gayr-ı meslûb üzere âsiyâb-ı cidâl ü hırâb deverân ve gubâr-ı kârzâr severân edip ol kavm-i bûrun aşağı taburları cümle top-ı kal'a-kûb ve sâir esbâb-ı ceng ü âşûbları ile dâhil-i dâire-i teshîr ve hedef-i nâvek-i tahsîr oldukdan sonra melâîn-i hâk-sâr envâ'-ı züll ü hasâr ile yukarı taburlarına tahassun ve bir câ-yı düşvâr-güzârda tahaffuz u temekkün etmişler iken cünûd-ı ehl-i îmân onda dahi emân vermeyip rimâh-ı harb ü kifâhı tesdîd ve her ân tazyîk u teşdîd edip medâfi'-i âteş-bâr-ı kazâ-girdâr cevânib-i erbaaların ihâta ve her tarafda imdâd-ı akvât ü ezvâdların imâta olduğundan Tatar-ı sarsar-şitâb ve sâir ketâib-i zafer-metâb husûsan akıncı tâifesinden nice bin vüfûd-ı gayr-ı hâife Leh vilâyetini gârete âheng ü hücûm ve ol ihvân-ı şeyâtîne ilkâ'-i şühüb-i rücûm edip makarr-ı nuhûset-eserlerinden güzîde vü mu'teber nice kasabât u mesâkin ve yirmi bin mikdârı kurâ vü emâkin harâb ve eşrâr-ı füccâr; *"Cündün mâ hünâlike mehzûmün mine'l-ahzâb"*[14] oldu ve mesâkin ü hânmânları yağmâ vü talan ve sükkân-ı sa'îr-mekânı giryân ü nâlân olup;

7 *"Eğer sığınlacak bir yer veya bir mağara veya girilecek bir delik bulsalardı, panik içinde oraya koşarlardı." Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/57.

8 Khotyn, Hotin (Ukrayna).

9 Metinde *"azîm ve hendekler"* şeklinde yazılıdır.

10 Ceyhun (Amuderya) Irmağı.

11 Metinde *"sevârih"* şeklinde yazılıdır.

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/36. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü hürmetli aydır. Bu dosdoğru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içinde kendinize yazık etmeyin, topyekûn sizinle savaşan* ***putperestlerle*** *siz de topyekûn* ***savaşın****, Allah'ın sakınanlarla beraber olduğunu bilin."*

13 *Kur'ân-ı Kerîm*, Saffat Suresi 37/173. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ve* ***galip gelenler, mutlaka bizim ordumuz olacaktır!****"*

14 *"Onlar burada takım takım bozguna uğramış perişan bir ordudur." Kur'ân-ı Kerîm*, Sad Suresi 38/11.

"... va'ktülûhüm haysü vecedtümûhüm ..."[15] mısdâkı üzere katl ü izhâk olandan mâadâ üç yüz bine karîb ehl-i bağy ü şikâk seby ü istirkâk olunup sâlimen ü gânimen **[v. 160b]** ordu-yı hümâyûn-ı nusret-meşhûna vâsıl ve envâ'-ı fevz ü yümn ile dâru'l-emne dâhil oldular.

Binâen alâ-hâzâ taburda olan ehl-i fücûr dest-bürd-i ashâb-ı mücâhedeyi müşâhede etdiklerinde cevf-i pür-havfları vesvâs-ı bîm ü hirâs ile mâlâmâl ve her biri nişâne-i sehm-endûda melâl olup hâl bu minvâl üzere kalırsa kendiler dahi âmâcgâh-ı tîr-i telef ü heder olacakların mukarrer bilmek ile üç def'a ordu-yı hümâyûna mu'teber ü yarar ve mu'temed ü nâmdâr elçiler irsâl ve deryûze-i afv u nevâl [ve] mezîd-i tazarru' u iftikâr ve fart-ı şart-ı tezellül ü inkisâr ile dâmân-ı emâna teşebbüs ve makâm-ı istikânet ü istislâmda telebbüs etmekle tav'an bel rav'an kabûl-i itâat ü inkıyâda ve taahhüd-i pîşkeş ü hedâyâsın dı'fü'l-mu'tâd edip ubûdiyyet-i sâbıkaların itâat-i lâhıka ile tevsîk ve isticâr[16] u istîmânların sunûf-ı half ü eymân ile tahkîk etdikleri ecilden lisân-ı hâtifden; ***şiir:*** *Kavm-i Leh'e eyle inâyet Şehâ / " ... in cenahû li's-selmi fe'cnah lehâ ..."*[17] medlûl-i makbûlü ve; *"El-afvü zekâtü'z-zafer."*[18] eser-i mu'teberi ile amel ind-i ehli'd-düvel kâr-ı sütûde olduğundan mâadâ bâb-ı merhamet-meâbım tâlib-i afv ü emân olanlara küşâde ve keff-i recâlarına sadakât-ı amîmetü'l-eltâfım nihâde olmak âbâ'-i encâd ü ecdâd-ı emcâdımın mevhibe-i Hudâ-dâdları olmağın recâ'-i sulh u salâhları is'âf u encâma karîn ve cerâyid-i cerâyimleri kalem-i safh u kerem ile terkîn olunup cenâb-ı Hilâfet-meâbım asâkir-i pîrûzî-meâsir ile feth u nusret ber-yemîn[19] ve izz ü rıf'at der-yesâr sefer-i hümâyûndan ric'at ve makarr-ı saltanat cânibine tevcîh-i vechе-i avdet tasmîm ve sâir umûr-ı mâ-lâ-büdde minhâ tekmîl ü tetmîm olunup sahâyif-i rûzgâr erkâm-ı beşâyir ü mesârr ile **[v. 161a]** tezyîn ve bu peyâm-ı hayr-encâmın neşr-i menâşîr-i i'lâmı için ( ) ta'yîn olunmuşdur. **Buyurdum ki:**

Hükm-i cihân-mutâ'-ı âlem-şümûlüm vusûl buldukda bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl bu sâl-i ferhunde-fâlde vücûda gelen fütûhât-ı meşhûdeyi miyân-ı âlemiyânda izhâr u îzân ve cânib-i[20] Dâru's-Saltana'ya avdet eyledikde lâzımü'l-i'lâm olan makâmda işâat ü i'lân edip dahi nihâdında merkûz olan re'y-i sâib muktezasınca eğer Cisr-i Tuna'nın muhâfazası ve eğer donanma-yı hümâyûna müteallik umûr-ı lâzıme ve sâir mühimmâtın tedârük ü telâfîsinde sa'y-i vâfî edip takayyüd ü ihtimâm eyleyesiz. Şöyle bilesin; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Abdullah Efendi, *Düstûrü'l-İnşâ*, Bibliothèque Nationale de France. Département des Manuscrits. Supplément Turc 1179

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisa Suresi 4/89. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O hâlde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın,* ***bulduğunuz yerde öldürün*** *ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin"*. Ayette geçen *"Va'ktülûhüm"* kelimesi metinde *"fa'ktülûhüm"* şeklinde yazılıdır.

16 Metinde *"isticâr"* şeklinde yazılıdır.

17 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enfâl Suresi 8/61. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş*** *ve Allah'a güven; o her şeyi işiten ve bilendir."*

18 *"Af, zaferin zekâtıdır."*

19 Metinde *"bez-yemîn"* şeklinde yazılıdır.

20 Metinde *"cenâb-ı"* şeklinde yazılıdır.

"Sultan II. Osman'ın Seferden Dönüşü"

Şehnâme-i Nâdirî, TSMK, Hazine, no. 1124-53b

42

Revan Kalesi'nin Yeniden Fethi

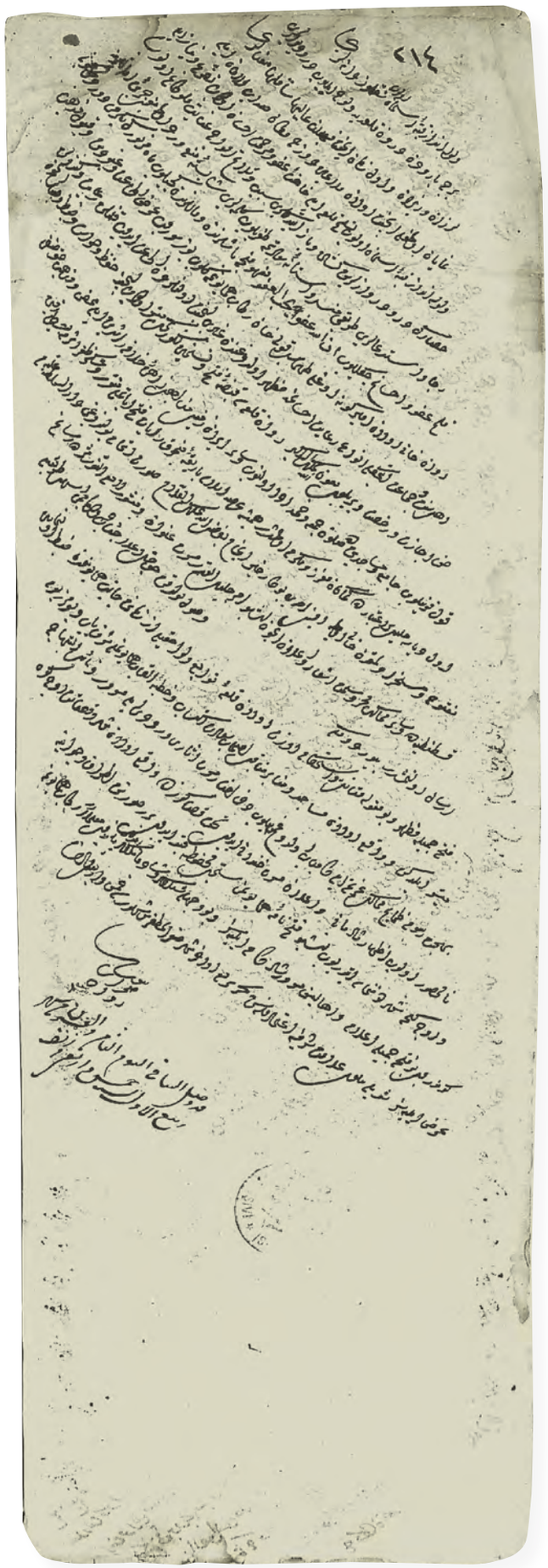

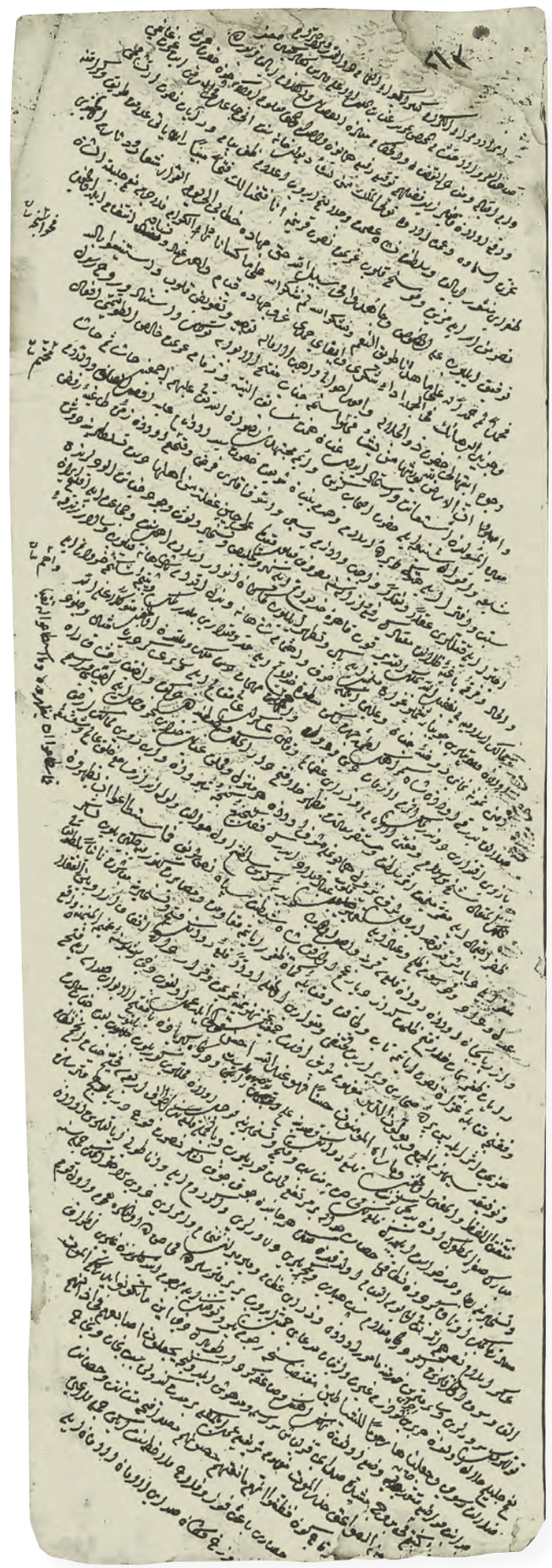

Daha önce Osmanlı Devleti'nin elinde iken kaybedilen Revan Kalesi'nin yeniden fethedildiğine ve bunun şenlikler yapılarak kutlanıp haberinin her tarafa duyurulmasına dair Kıbrıs Beylerbeyi'ne ve Kıbrıs'taki kadılara gönderilen fetihname.

6-14 Ağustos 1635

[s. 213] *Emîru'l-ümerâ'i'l-kirâm, Kebîru'l-küberâ'i'l-fihâm, Zü'l-kadri Ve'l-ihtirâm, Sâhibü'l-izzi Ve'l-ihtişâm, El-muhtassu Bi-mezîdi İnâyeti'l-Meliki'l-A'lâ Kıbrıs Beylerbeyisi Cafer –dâme ikbâlühû– ve Mefâhiru'l-kuzâti Ve'l-hükkâm, Maâdinü'l-fazâyili Ve'l-kelâm Eyâlet-i Mezbûrede Vâkı' Olan Kâdîlar –zîde fazlühüm– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:*

Çün Hazret-i İzzet *–azzet esmâ'ühû ve ammet âlâühû–; " ... tü'ti'l-mülke men teşâ'ü ... "*[1] dîvân-hânesinde; *" ... innî câ'ilün fi'l-arz ... "*[2] âyet-i izzet-gâyetini[3] tuğrâ-yı menşûr-ı eyâlet ü saltanat [ve] nişân-ı ismet ü celâletim edip a'lâm-ı zafer-peyâm u râyât-ı nusret-irtisâmımı; *" ... nasrun mina'llâhi ... "*[4] ile müzeyyen ü muvaşşah kılıp azîmet-i nusret-karînime; *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen."*[5] râyâtını alâmet-i tarîk ve kerâmetine tevfîk eyleyip ale'l-husûs; *"Ve câhidû fî-sebîli'llâhi hakka cihâdih ..."*[6] hitâbı ilâ-yevmi'l-karâr şiâr u dîsârım olmuşidi. *Fe hamden sümme hamden lehû alâ-mâ-hedânâ tarîka'n-niam ve neşküru'llâhe sümme neşküru'llâhe alâ-mâ-kesânâ ridâe'l-kirâm.*

Fe lâ-cerem niam-ı Celîletü'ş-şân ve Cezîlü'l-bürhân'ın fi'l-cümle edâ-i şükrü ve îfâ-yı hamdi gazv [ü] cihâda kıyâm ve ehl-i inâd ü fesâda intikâm ile olmağın

1 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! **Mülkü dilediğine verirsin,** dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kadirsin."*

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/30. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rabbin meleklere '**Ben yeryüzünde** bir halife **var edeceğim**' demişti; melekler, 'Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı tesbih ve takdis ediyoruz.' dediler; Allah 'Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim.' dedi."*

3 Metind**e** *"izzet-gâyetimi"* şeklinde yazılıdır.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Saf Suresi 61/13. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Seveceğiniz başka bir şey daha var: **Allah'tan yardım** ve yakın bir fetih. Mü'minleri (bunlarla) müjdele."*

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: ***"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik** ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hac Suresi 22/78. ayetinin bir kısmına işaret olunmaktadır. (Ayetteki ***"fi'llâhi"*** ifadesi yerin**e** metinde ***"fî-sebîli'llâhi"*** ifadesi kullanılmıştır.) Ayetin tamamının meali: ***"Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin.** O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi). Peygamber'in size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'ân'da) size 'müslümanlar' adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır!"*

vücûh-i ibtihâli Hazret-i Zü'l-celâl'e ve umûr-ı ahvâli Vâhibü'l-âmâl'e tevcîh ü tefvîz kılıp ve; *" ... İsteînû bi'llâhi va'sbirû inne'l-arza li'llâhi yûrisühâ men yeşâ'. ..."*[7] fahvâsınca Cenâb-ı Müfettihu'l-ebvâb'a tevekkül ü istinâd ve rûh-ı Resûl-i mu'înü'l-mes'ûlden isti'ânet ü istim[d]âd edip inân-ı himmet-i sâbıku'n-niyyet ve zimâm-ı azîmet-i hâlisu't-taviyyetimi ef'âl-i Şîa ve akvâl-i şenî'a ile hazret-i ashâb-ı güzîn ü eimme-i müctehidîn *–rıdvânu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'în–*[e] *–hâşâ sümme hâşâ–* sebb[8] ü iftirâ ile hetk-i perde-i İslâm ve hedm-i bünyân-ı şerîat-i hazret-i Seyyidü'l-enâm *–aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâm–*a ictirâ ile katilleri aklen ve naklen vâcib ü lâzım ve seby ü istirkâkları farz u mütehattim olan zümre-i tâğıye-i rafz u ilhâd ve fırka-i bâğıye-i dalâlet[9]-mu'tâdın ref' u izâlesine masrûf kılıp mukaddemâ *alâ-hîni gafletin min-ehlihâ*[10] dest-i tasallutlarına düşen memâlik-i İslâmiyeyi bi-fazli'llâhi'l-Meliki'l-Kadîr kuvvet-i kâhire-i hidîvânem ile geri tahlîs u teshîr ve levs-i vücûd-ı habâset-âlûdlarından ol[11] vilâyetleri cûybâr-ı şemşîr-i guzât-ı Müslimîn ile pâk ü tathîr eyleyip kemâ-kân envâr-ı İslâm Ehl-i Sünnet ve Cemâat ile iklîm-i Îrân-zemîni nümûne-nümâ-yı ravza-i cinân ü illi[yy]în eylemeye sarf-ı[12] ihtimâm-ı Şâhâne ve bezl-i ikdâm-ı Pâdişâhâne kılıp ve sâlâr-ı zendeka-i dalâlet-bedreka olan Şâh-ı gümrâhın latme-i çehre-şiken-i satvet-i hidîvânem ile hadd ü mikdârı bildirilmek ve pençe-i şikence-i hüsrevânem ile bâzû-yı iktidârı döndürülmek elzem-i lâzımât-ı dîn ü devlet ve ehemm-i mühimmât-ı mülk ü milletden olmağın mütevekkilen ala'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl Şeyhü'l-islâm ve Müfti'l-enâm ve Vüzerâ-yı ızâmım ve Kâdîaskerân-ı âlî-makâmım ile ve sâyir asâkir-i deryâ-misâl ü cünûd-ı zafer-ictimâl ile makarr-ı meymenet-eser-i Saltanat ve müstakarr-ı saâdet-mazhar-ı Hilâfetim dâru'l-mülk-i Kostantıniyye'den hareket ve ihtiyâr-ı meşâkk-ı râh-ı sefer ile diyâr-ı şarka teveccüh edip şeref-i nüzûl-i hümâyûnumla müşerref olan her menzil ü mahalde inâyet-i Hudâ-yı *–azze ve celle–* ile ihyâ-yı merâsim-i adl ü dâd ve mahv-ı rüsûm-ı zulm ü inâd ile ta'mîr-i kulûb-ı ibâd u bilâd ederek kufl-i gencîne-i Gence-i Şirvân ve âb-ı rû-yi memâlik-i arz-ı Azerbaycan[13] olan Revan Kal'ası kurbüne vâsıl olup debdebe-i kûs-i Saltanatım ol havâlîde velvele-endâz-ı mesâmi'-i halk-ı âlem ve şa'şa'a-i râyât-ı zafer-simât-ı Hilâfetim zulmet-güdâz-ı diyâr-ı Acem oldukda Şâh-ı şeytanet-sipâh nass-ı şerîf-i *"Fe me'stâ'û en-yazherûhü ..."*[14] vefkınca mukâbele-i guzât-ı nusret-âyâtıma tâb u tâkat ve mukâbele-i kümât-ı zafer-râyâtıma mukâvemet ü musâberet getirmeyeceğin bilip leşker-i hezîmet-eserleriyle pes-i perde-i sahârî vü berârîde muhtefî vü mütevârî olmağla evvelen Kal'a-i Revan'ın feth u teshîrine mübâşeret sâniyen bi-lutfihî Te'âlâ ve tevfîkıhî; *"Se-yühzemü'l-cem'u ve yüvellûne'd-dübür."*[15] mefhûm-ı şerîfi üzere cem'iyyetinin tehzîmine azîmet[16] karâr-dâde-i ittifâk-ı ârâ ve beyne'l-ukalâ müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ olmağın; *"Ve mâ ra'âhü'l-mü'minûne hasenen fe hüve inda'llâhi ahsen."*[17]

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/128. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Musa milletine: '**Allah'tan yardım dileyin ve sabredin; yeryüzü şüphesiz Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar**; sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.' dedi."*

8 Metinde "*sebt*" şeklinde yazılıdır.

9 Metinde "*zalâlet*" şeklinde yazılıdır.

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kasas Suresi 28/15. ayetinin bir kısmına işaret olunmaktadır. Ayetin tamamının meali: *"Musa, **ahalisinin habersiz olduğu bir sırada** şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adam birbiriyle döğüşür buldu. Kendi tarafından olam, düşmana karşı ondan yardım diledi. Musa da ötekine, bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu. (Bunun üzerine:) 'Bu şeytan işidir. O, gerçekten saptırıcı, apaçık bir düşmandır.' dedi."*

11 Metinde "*olan*" şeklinde yazılıdır.

12 Metinde "*sarf ve*" şeklinde yazılıdır.

13 Metinde "*arz u Azerbaycan*" şeklinde yazılıdır.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kehf Suresi 18/97. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Artık** (Ye'cûc Me'cûc) **onu ne aşabildiler** ne de delebildiler."* Ayetin tamamı daha sonra –muhtemelen ferman metni sicile kaydedilirken– satırın kenarına yatık olarak; *"Fe me'stâ'û en-yazherûhü ve me'stetâ'û lehû nakbâ."* şeklinde tam olarak yazılmıştır.

15 *"Her hâlde o cemiyet bozulacak ve arkalarım dönüp gidecekler." Kur'ân-ı Kerîm*, Kamer Suresi 54/45.

16 Metinde "*azîmet ve*" şeklinde yazılıdır.

17 Hadîs-i şerif. Metinde hadisin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali:*"**Müminlerin güzel gördüğü Allah indinde de güzeldir.** Müminlerin kerih gördüğü Allah indinde de kerihtir."* Ahmed b. Hanbel, Müsned, I/379

kavli ile amel olunup dahi işbu sene-i amîmetü'l-meymenede vâkı‘ mübârek Saferü'l-muzafferin on yedinci gününde Kal‘a-i Revan'ın kasdına alem-i teveccühü râst ve dergâh-ı kibriyâdan *Yâ Müfettiha'l-ebvâb*[18] sadâsı ile feth u teshîrini recâ vü der-hâst eyleyerek Kal‘anın muhâsaraya münâsib ve feth u teshîrini mûcib olan mahalleri görülüp bilinip ba‘dehû cenâb-ı saâdet-meâbımın otâk-ı gerdûn-nitâkı Hisâra havâle bir mürtefi‘ mahalde kurulup ve bi'l-cümle Kal‘anın etrâf-ı erbaası muhayyem-i hıyâm-ı encüm-nizâm-ı asâkir-i İslâm –*nasarahümu'llâhü Te‘âlâ ilâ-yevmi'l-kıyâm*– oldukdan sonra her cânibden çok çok leşker-i nusret-fevc-i deryâ-mevcim metrislere ilkâ vü sevk olunduklarında eğer Dergâh-ı Muallâm sipâhîleri ve yeniçerileri dilâverleri ve eğer Rumeli ve Anadolu eyâletlerinde olan kullarımın serdârları ve sâyir metris hidmetine me’mûr olan vüzerâ-yı ızâm u mîr-i mîrân-ı fihâm u ümerâ-yı zevi'l-ihtirâmımın cümlesine niam-ı celîlem helâl olsun; her biri icrâ-yı levâzım-ı gayret ve isbât-ı müdde‘â-yı hamiyyet edip yer yer metrislerde muhâsarada olanlara hücûm ve ol kavm-i dalâlet-rüsûmu; *" ... ve ce‘alnâhâ rücûmen li'ş-şeyâtîn ..."*[19] muktezâsınca rücûm-ı tîr ü tüfenk ile mercûm etdiklerinden gayri etrâf [u] cevânibde mevâzı‘-ı müteaddideye vaz‘ olunan neheng-âheng ü sâ‘ika-girdâr topların dahi; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedeh ..."*[20] sadâsı Kızılbaş[ı] serâsime vü medhûş eylediğince; *" ... yec‘alûne esâbi‘ahüm fî-âzânihim mine's-savâ‘ıkı hazere'l-mevt ..."*[21] mefhûm-ı şerîfiyle amel eylemekle bir müddet kendilere sebeb-i necât ü necâh ve birkaç gün; *"Fe*[22]*-zannû ennehüm mâni‘atühüm husûnühüm ..."*[23] mısdâkınca metânet ü hasânet-i hisârı bâ‘is-i fevz ü felâh mülâhazasında iken cümle melâîn-i dûzah-mekân sadâ-yı *el-amân, el-amân* ile **[s. 214]** velvele-endâz-ı kubbe-i âsmân olup şakaloz dâneleri burc [u] bârûdan derûn-ı Kal‘aya vülûc eyleyip der ü dîvârların lerzân ü rîzân ve ol zamân içinde; *"Fe ce‘alnâ âliyehâ sâfilehâ ..."*[24] ma‘nâları nümâyân olmağla içinde olan melâîn-i dûzah-mekân sadâ-yı *el-amân* ile velvele-endâz-ı kubbe-i âsmân olup teslîm-i Kal‘a ile hâhende-i afv u merhamet [ü] ihsân olup tazarru‘ u niyâz ile Hisârın der ü dervâz[e]lerin küşâde vü bâz etdikleri sebeb ve telâtum-ı[25] emvâc-ı inâyet-i mülûkânem olup recâ vü istid‘âları tarîkı münsed ve âsitâne-i saâdetime doğrulup gelmeleri şâyeste-i men‘ u redd olmamağın cerîde-i âmâllerine kalem-i afv u ihsânım çekilip; *"İnna'llâhe afüvvün yuhıbbü'l-afv."*[26] mefhûmunca başlarından ve mâllarından geçilip mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü günü Revan Hânı olan Emirgûne oğlu Tahmasb Kulu Hân rikâb-ı hümâyûnuma gelip yüz sürüp arz-ı itâat ü ubûdiyyet ve kabûl-i mezheb-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat etmekle envâ‘-ı ri‘âyet [ü] ihsânıma mazhar olduğundan gayri

18 Dua sözü. Metinde bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ey kapıları açan (Allah'ım)!** Bizim için de hayırlı kapı aç."*

19 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mülk Suresi 67/5. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ant olsun biz, en yakın göğü kandillerle donattık. **Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık** ve (ahirette de) onlara alevli ateş azabını hazırladık."*

20 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!** Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler, başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Ne oldu bu adamlara ki bir türlü sözü anlayamıyorlar!"*

21 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/19. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. **Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar.** Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."*

22 Ayet-i kerimede *"Ve"* şeklindedir.

23 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; **onlar da zannettiler ki kendilerini** Allah'tan **koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları**. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

24 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Hemen (şehirlerinin) üstünü altına getirdik.** Tepelerine de balçıkdan pişirilmiş bir taş (yağmuru) yağdırdık."*

25 Metinde *"telâtüm-i"* şeklinde yazılıdır.

26 *"Allah affedicidir, affetmeyi sever."*

"Revan Seferi"
Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, TSMK, Bağdat, no. 200, v. 102a

"Revan Seferi"
Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, TSMK, Bağdat, no. 200, v. 101b

içinde olanlardan itâat edip kalanlara ri'âyet ve kendilere hüsn-i icâzet ü ruhsat verilip bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Ekber Revan Kal'ası kabza-i feth u teshîre getirilmek müyesser olup içine hıfz u hırâset ve zabt u sıyânet için kul konulup câmi' u mesâcidinde salât-ı cum'a ve hamse edâ olunup ve sâyir İran-zemîn mezâhib-i zâhire-i Hulefâ-i[27] Râşidîn ile mümzâ ve mezheb-i hakk-ı Hanefî ol diyâr-ı celîlü'l-i'tibârda kemâ-kân mu'azzez ü mükerrem olmuşdur.

Hemîşe arsa-i İslâm bârika-i[28] mencûk-ı râyât-ı feth-âyâtımla münevver ve asâkir-i zafer-eserime basit-ı zemîn meftûh u müsahhar olmakdan hâlî olmaya. Âmîn. İmdi; bu kâr-ı hayr-encâm bi-fazli'llâhi'l-Meliki'l-Allâm sûret-i itmâm bulunduğu Dâru's-Saltanat-ı Aliyyem Kostantıniyye'de ve sâyir memâlik-i mahrûsemde iş'âr u i'lân için işbu emr-i celîlü'l-kadr-i meserret-unvân ve menşûr-ı lâmi'u'n-nûr-i müjde-resânım irsâl olunmuşdur. **Buyurdum ki:**

Vusûl buldukda Hakk –*celle ve alâ*– cenâb-ı devlet meâbımı eshel-i tarîkıle feth-i cemîle mazhar ve bu makûle metânet ü istihkâm üzere olan Kal'ayı tevâbi' u levâhıkıyla az zamânda cânib-i hümâyûnumdan zabt olunmasın müyesser eyledikde ve vâkı' olan mesâcid ü menâbir menâkıb-ı ashâb-ı saâdet-iktisâb ve hutbe-i elkâb-ı hümâyûnumla şeref-yâb ve bu merzbûm-ı behcet-rüsûm zamâim-i[29] memâlik-i izzetim ile kâmyâb olduğun bilip dahi ahbâr-ı meserret-âsârı vürûdu ile mesrûr ve nâil-i ibtihâc-ı nâ-mahsûr olup izhâr-ı şâdmânî ve i'lân-ı meserret [ü] handânî edip taht-ı kazânızda vâkı' olan şehr ü kasabâtda üç gün ve üç gece şehir donanması etdirilip işbu fetihnâme-i hümâyûnumu sicill-i mahfûza kaydedip birer sûretin etrâf u cevânibe gönderip bu feth-i cemîli i'lâm ve ahâlîsini mesrûr [u] şâd-kâm eyleyesiz ve ne[30] vechile şenlikler ve şâdmânlıklar eylediğinizi yazıp mu'accelen rikâb-ı hümâyûnuma arz eyleyesiz. Şöyle bilip alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Tahrîren fî-evâhiri şehri Saferi'l-muzaffer min-şühûri sene hamse ve erbaîn ve elf.

Be-yurt-ı Sahrâ-yı Revan

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-ışrîn min-şehri Rebîilevvel li-seneti hamse ve erbaîn ve elf.

BOA, KB.ŞSC.d, 5

27 Metinde "*hilâfe-i*" şeklinde yazılıdır.
28 Metinde "*bârîka-i*" şeklinde yazılıdır.
29 Metinde "طمايم" şeklinde yazılıdır.
30 Metinde "*bu*" şeklinde yazılıdır.

43

Hanya'nın Fethi

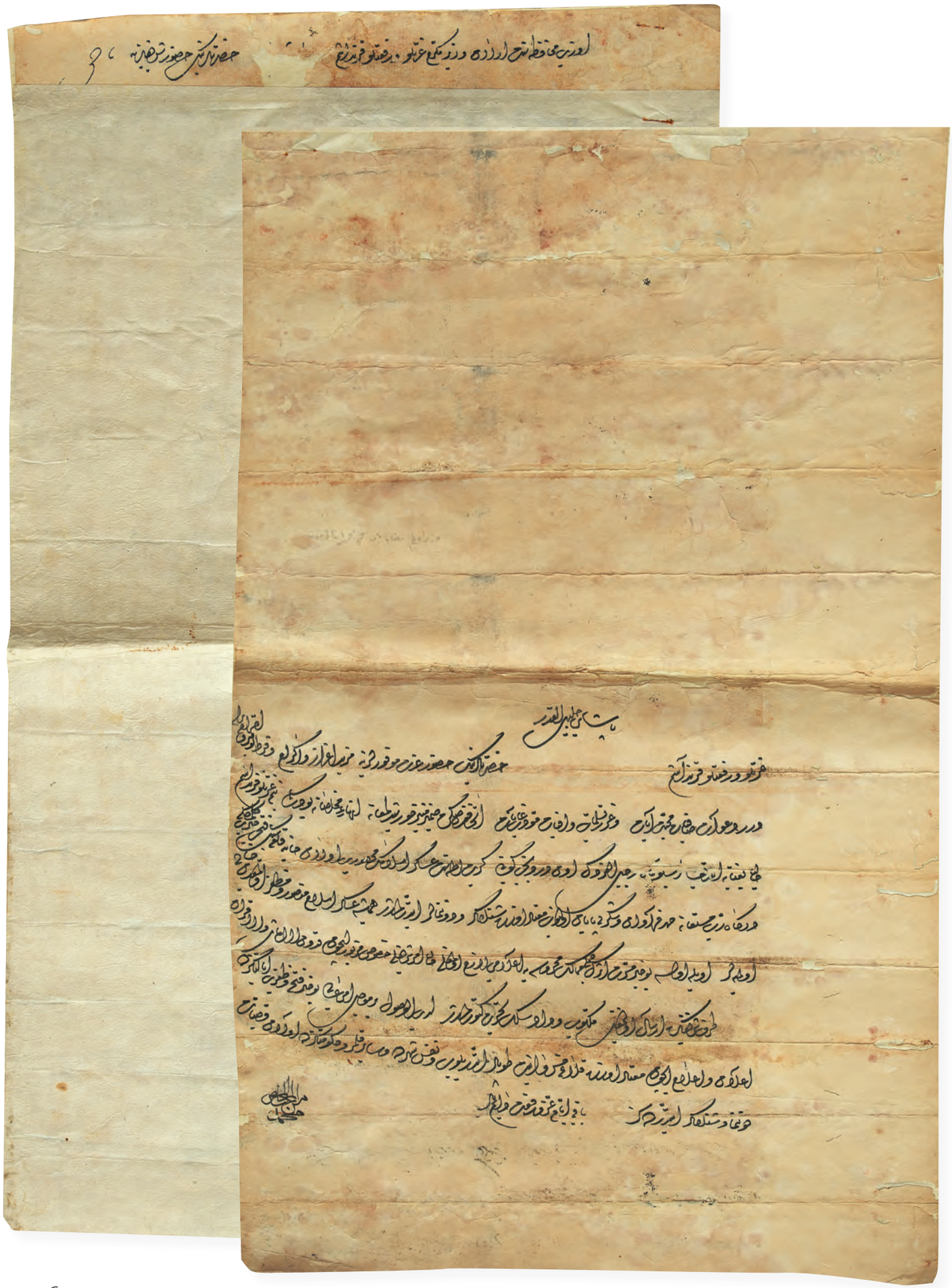

Girit'teki Hanya Kalesi'nin fethinin halka ilan edilerek şenlikler düzenlenmesi isteğiyle Sadrazam Sultanzade Mehmed Paşa tarafından Özi Muhafızı Siyavuş Paşa'ya gönderilen mektup.

5 Eylül 1645[1]

İzzetli ve Rif'atli Karındaşım Paşa-yı Celîlü'l-kadr Hazretlerinin Huzûr-ı İzzet-mevfûrlarına Mezîd-i İ'zâz ü İkrâm ve Fart-ı Tevkîr u İhtirâm Birle Dürer-i Deavât-ı Sâfiyât-ı Mahabbet-âyât ve Gurer-i Teslîmât-ı Vâfiyât-ı Meveddet-gâyât İthâfından Sonra Zamîr-i Münîr-i Hûrşîd-leme'âna İnhâ'-i Muhlisâne Budur ki:

Benim İzzetli Karındaşım

Hâliyâ bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ işbu mâh-ı Recebü'l-ferdin on dördüncü günü Girit[2] Adası'nda asâkir-i İslâmın mahsûru olan Hanya[3] Kal'ası'nın fethi haberi gelmekle dergâh-ı Rabb-i Müsteân'a hamd-i firâvân ve şükr-i bî-pâyân olunup mu'tâd üzere şenlikler ve donanmalar etdirilmişdir. Hemîşe asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer olmakdan hâlî olmayalar. Öyle olsa bu haber-i meserret-eserin cümle memâlik-i mahrûseye i'lâmı lâzım olmağla hâlâ emr-i şerîfle husûs-ı mezbûr için kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân ( ) taraf-ı şerîfinize irsâl olunmağın mektûb-ı vidâd silk-i tahrîre getirilmişdir.

Lede'l-vusûl ber-mûceb-i emr-i âlî bu haber-i feth u zaferi eyâletinizde i'lân u i'lâm için mu'tâd üzere kılâ'-ı hüsrevanîde toplar atdırılıp ve nefs-i şehirde ve sâyir kalem-rev-i hükûmetinizde olan kasabâtda donanma ve şenlikler etdirdesiz.

Bâkî; eyyâm-ı izz ü rif'at dâim bâd.

Mine'l-muhibbi'l-muhlis

Mehmed[4]

[Belgenin arka yüzü]

Özi muhâfazasında olan Vezîr-i mükerrem izzetli ve rif'atli karındaşım Siyavuş Paşa[5] *hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine.*

BOA, TSMA.e, 272/24

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden; metnin başında yıl ifade edilmeksizin fetih haberinin İstanbul'a ulaşma tarihi olarak zikredilen *14 Receb* gün ve ay tarihi ile Hanya'nın fethedildiği *1055* yıl tarihinin (Bk. Cemal Tukin, "Girit", *DİA*, (Düzenleyen: Cevdet Küçük), C. 14, 1996, s. 85-93) birleştirilip *(14 Receb 1055)* miladi tarihe çevrilmesi neticesinde ortaya çıkan bu tarih belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Creta, Girit (Yunanistan).

3 Chania, Hania, Hanya (Yunanistan).

4 Sadrazam Sultanzâde Mehmed Paşa (ö. 1646).

5 Belgenin kopuk olan bu kısmında yazılı bu isim aynı konuda yine aynı Paşa'ya gönderilen BOA, TSMA.e, 272/23 referans numaralı belgeden alınmıştır. Siyavuş Paşa, 1651 ve 1656 senelerinde, toplamda üç ay sadrazamlık yapmıştır. 26 Nisan 1656 tarihinde vefat etmiştir.

"Sultan İbrahim (1640-1648)"
Levnî, *Kebir Musavver Silsilename*, TSMK, III. Ahmed, no. 3109, v. 18a

44

Resmo'nun Fethi

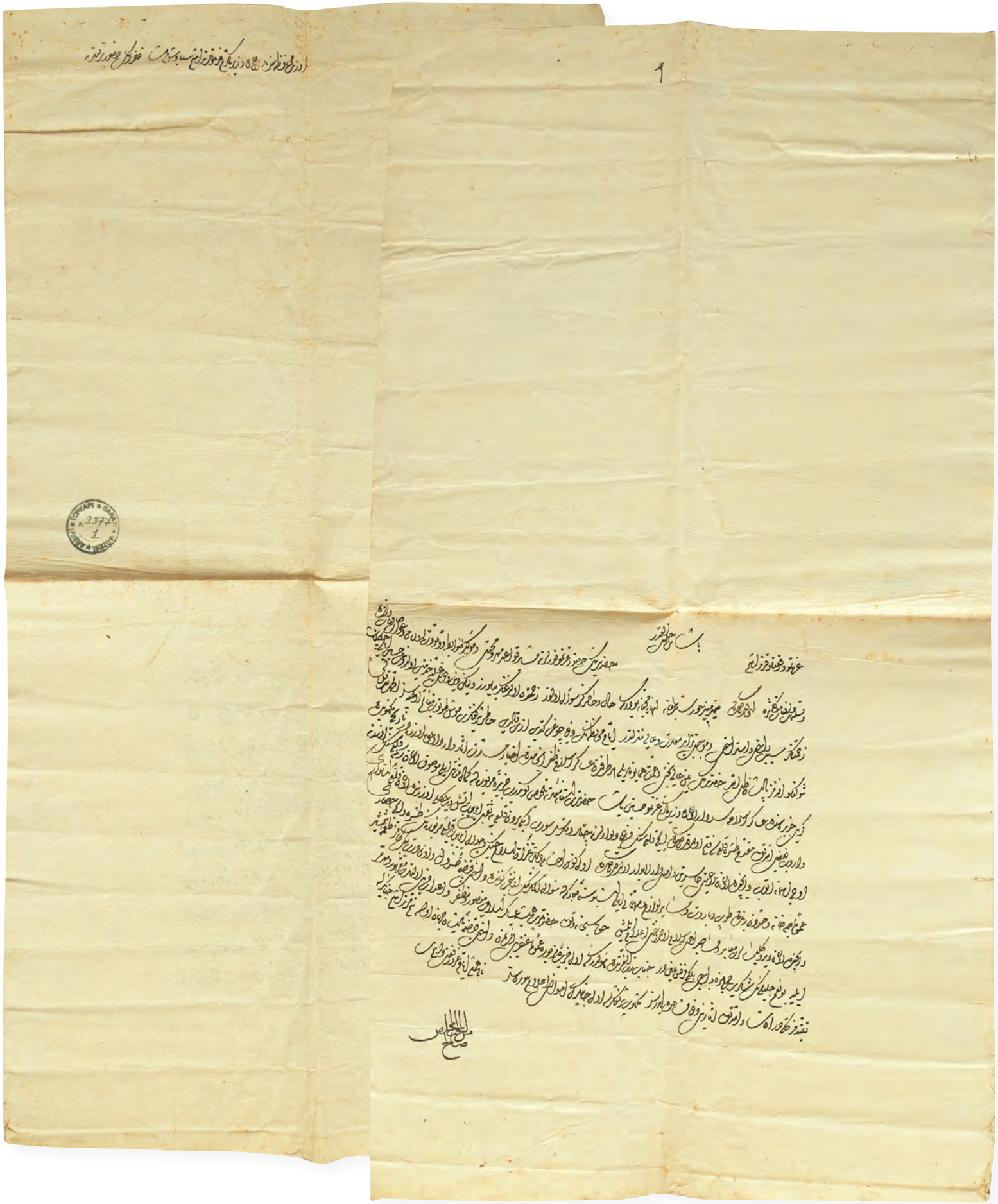

Girit'teki Osmanlı Ordusunun Serdarı Vezir Hüseyin Paşa'nın gönderdiği telhise atfen; oradaki Resmo Kalesi'nin fethedildiğine ve fethin ayrıntılarına dair Sadrazam Salih Paşa tarafından Özi Muhafızı Siyavuş Paşa'ya gönderilen mektup.

19 Kasım 1646[1]

İzzetli ve Rif'atli Karındaşım Paşa-yı Celîlü'l-kadr Hazretlerinin Huzûr-ı İzzet-mevfûrlarına Müşeyyid-i Kavâid-i Mihr u Mahabbet ve Müekkid-i Zavâbıt-ı Vidd [ü] Meveddet Olan Deavât-ı Sâfiyât-ı Vâfire ve Teslîmât-ı Vâfiyât-ı Mütekâsire İthâfından Sonra Zamîr-i Münîr-i Hûrşîd-leme'âna İnhâ'-i Muhibbâne Budur ki:

Hâl ü hâtırınız suâl olunur. Zahmetde olduğunuz biliriz ve lîkin dîn ü devlet-i aliyye hidmeti olduğu hasebi ile çekilen zahmetiniz sebeb-i râhat ü istirâhat ve mûcib-i tezâyüd-i saâdet ü âlî menziletdir. Eyyâm-ı muhâfazanın dahi çoğu gitdi azı kaldı. Hâtır-ı şerîfinizi hoş tutup müteellim olmayasız. El-hamdü li'llâhi Te'âlâ şevketli Efendimiz Pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretlerinin yümn-i âlî-baht ve himmet-i hümâyûnlarıyla her tarafdan asâkir-i İslâm-ı zafer-encâmdan ahbâr-ı meserret-âsâr vârid olmak üzeredir.

Târîh-i mektûbda Girit Cezîresi'nde asâkir-i İslâma Serdâr olan Vezîr-i mükerrem izzetli Hüseyin Paşa hazretleri Âsitâne-i Saâdet'e telhîs gönderip; *"Cezîre-i mezbûrede kemâl-i metânet ile mevsûf olan Resmo[2] Kal'ası'nın üzerine varıp bi-fazli'llâhi Te'âlâ mukaddem taşra kal'ası fetholdukdan sonra iç kal'asının dahi duvarlarına çitler ve metrisler sürüp iki yerden Kal'aya sakb eyleyip âteş verilmekle üzerinde olan kal'a-i üstüvârı evc-i âsmâna atıp ve içinde olan melâîn-i hâsirîn vâsıl-ı dâru'l-bevâr oldukdan sonra ol gün ahşâma değin guzât-ı İslâm ceng ü cidâl eyleyip Kal'a-i mezbûrenin taşra ve iç hisârı umûmen cebehâne ve hadden ziyâde top u barut ve sâyir levâzım u mühimmâtı ile işbu sene-i mübârekede Şevvâlü'l-mükerremin onuncu gününde dâhil-i kabza-i hüsrevânî ve on dört bin kâfir tu'me-i şemşîr ve içinde olan deyr u kiliseleri ma'âbid ü mesâcid-i ehl-i İslâm olduğun"* i'lâm eylemiş.

Hak –*sübhânehû ve Te'âlâ*– hazretleri hemîşe asâkir-i İslâmı mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîn olanları makhûr u müdemmer eyleye. Bu niam-ı celîlenin şükrü cümlemize vâcib belki farz-ı ayndır. Cenâb-ı Rabbü'l-izzet'den me'mûldür ki ol Cezîre-i mezbûre umûmen an-karîbi'z-zamân dâhil-i kabza-i Pâdişâh-ı cihân ola.

Benim karındaşım cenâbınızla takayyüdümüz küllîdir; inşâallâhü Te'âlâ âsârın dahi müşâhede edersiz. Mektûb-i şerîfinizle ol câniblerin ahvâlin i'lâm buyurasız.

Bâkî; hemîşe eyyâm-ı izz ü rif'at dâyim bâd.

Mine'l-muhibbi'l-muhlis

Salih[3]

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belgede yıl belirtilmeksizin fetih tarihi olarak zikredilen *10 Şevval* gün ve ay tarihi ile fethin gerçekleştiği *1056* yıl tarihinin (Bk. Ersin Gülsoy "Resmo", *DİA*, C. 34, 2007, s. 585-587) birleştirilip *(10 Şevval 1056)* miladi tarihe çevrilmesiyle elde edilen bu tarih belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Resmo, Rethymno (Yunanistan). Metinde "*Resme*" şeklinde yazılıdır.

3 Osmanlı Sadrazamı Salih Paşa (ö. 1647).

[Belgenin arka yüzü]

Özi muhâfazasında olan Vezîr-i mükerrem izzetli karındaşım
Siyavuş Paşa hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine.

BOA, TSMA.e, 638/28_2

"Resmo Kalesi"
https://www.davidrumsey.com, no. 12220080
[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

45

Yanova Kalesi'nin Fethi

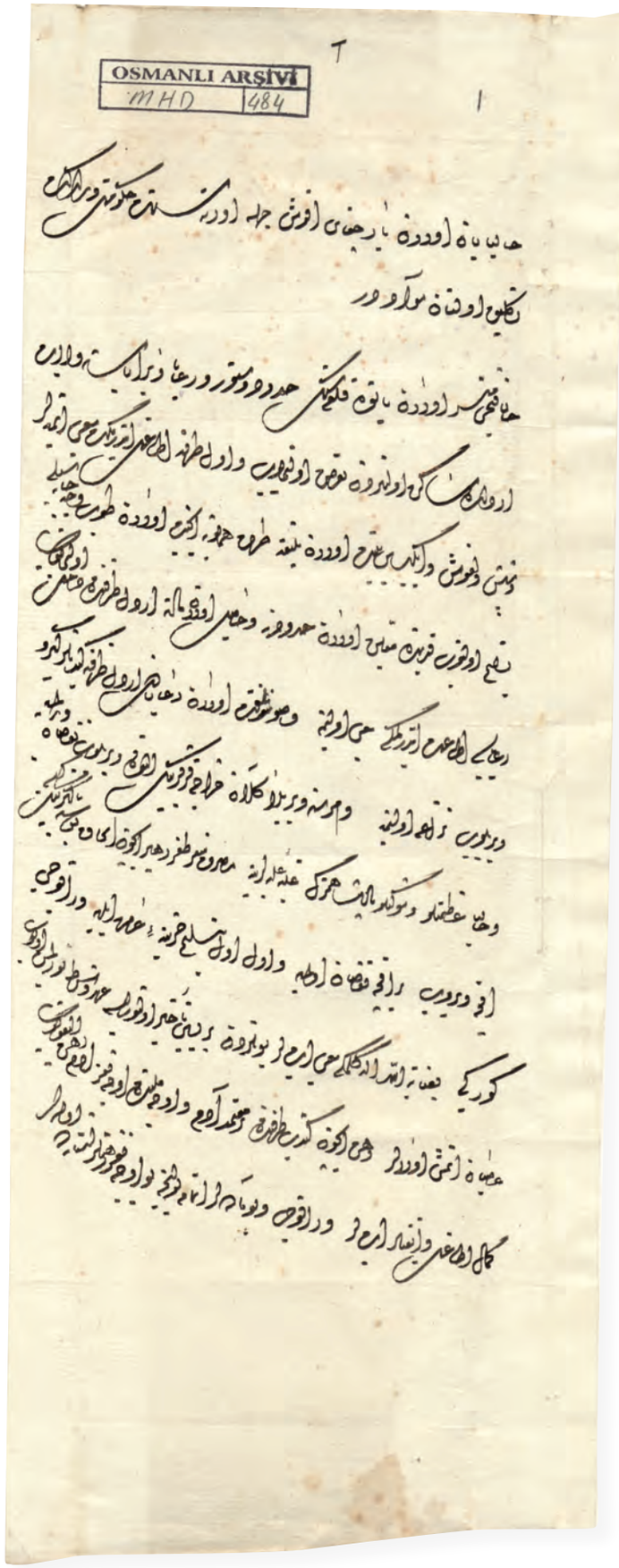
OSMANLI ARŞİVİ
MHD 484

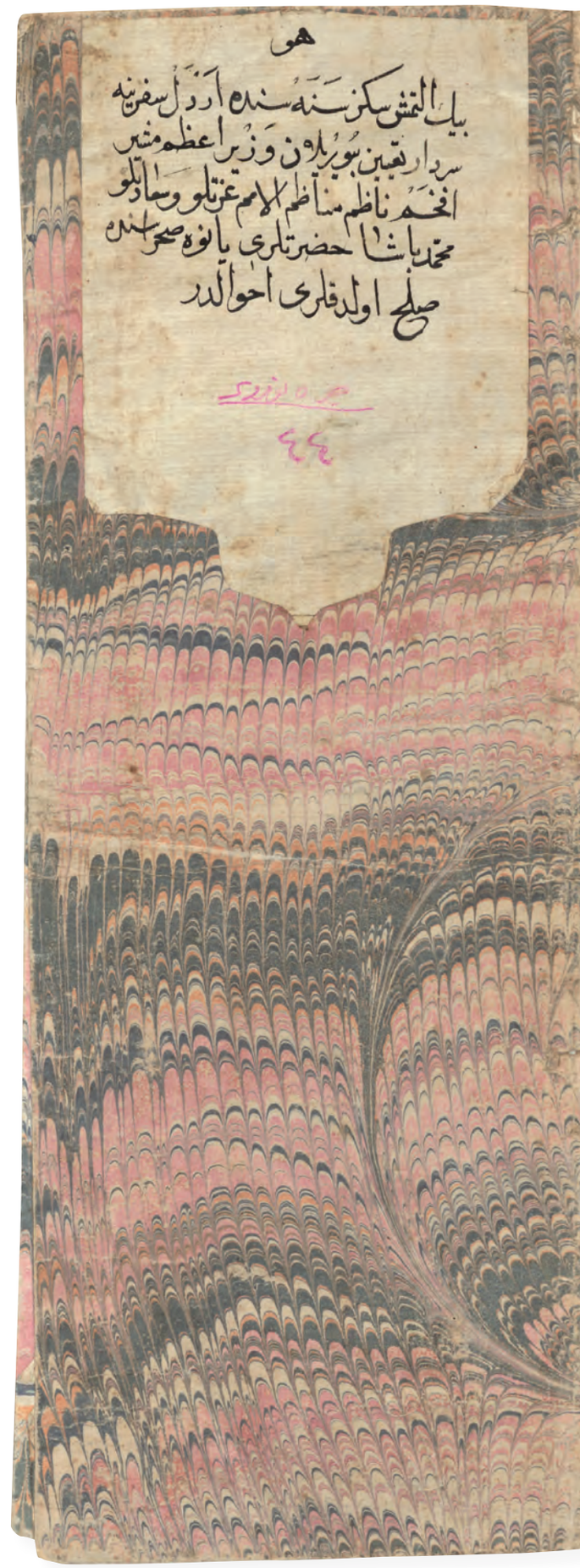

Osmanlı Devleti'ne isyan eden Erdel Prensi Rakoçi üzerine Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa tarafından yapılan sefer neticesinde Yanova Kalesi'nin fethedildiği ve Barçkay Akoş'un yeni Erdel Prensi olarak atanıp kendisi ile Osmanlı Devleti'ne sadık kalacağına vs.ye dair muahede yapıldığı.

14 Eylül 1658

Hüve

Bin altmış sekiz senesinde Erdel Seferi'ne Serdâr ta'yîn buyurulan Vezîr-i A'zam, Müşîr-i efham, nâzım-ı menâzımü'l-ümem izzetli ve saâdetli Mehemmed Paşa hazretleri Yanova Sahrâsı'nda sulh oldukları ahvâldir.

***

Hâliyâ Ban olan Barçkay Akoş[1] cümle ortasında hükûmet verildikde teklîf olunan mevâddır.

Hâlâ fethi müyesser olan Yanova[2] Kal'ası'nın hudûd u sınur ve reâyâ vü berâyâsına vilâyet-i Erdel'de[3] sâkin olanlardan taarruz olunmayıp ve ol tarafa itâat etdirmekde sa'y etmeyeler.

Ve Şepiş[4] ve Lugoş[5] ve ikisi beyninde olan palanka taraf-ı hümâyûna içinde olan top ve cebehânesiyle teslîm olunup kadîmden muayyen olan hudûduna ve hâsıl olan mâlına Erdel tarafından dahl olunmayıp reâyâsı itâat etdirilmeğe sa'y olunmaya.

Ve Sonlok'da[6] olan reâyâdan Erdel tarafına gidenler geri verilip nizâ' olunmaya.

Ve her sene verilegelen harâc kırkar bin altun verilip noksân verilmeye.

Ve hâliyâ azametli ve şevketli Pâdişâhımızın galebe-i aliyyelerine masraf-ı sefer-i zafer-rehber için ancak bu sene yalnız bin kîse akçe verip bir akçe noksân olmaya ve evvel [be-]evvel teslîm-i Hazîne-i Âmire eyleye.

1 Barcsai Ákos (1610 - 1661).
2 Borosjenő, Ineu, Yanova (Romanya).
3 Transilvania, Ardeal, Erdel (Romanya). Bugün Romanya'nın kuzeybatısında Transilvanya denilen idari bölgenin Osmanlılar dönemindeki adı.
4 Sebiş (Romanya).
5 Lugos, Lugoj (Romanya).
6 Szolnok, Solnok, Solnokas (Macaristan).

OSMANLI ARŞİVİ
MHD 4184

حالا اراده لحاي اولان افاكه اوس برجصفاي ايلدوكي عينك عتبك ترجمه سيدر

زافاكه اوس برجصفاي شوكتلو وعظمتلو وقدرتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرينك صدر اعظم

وسردار اكرم حضرتلري اولان غزلو وسعادتلو وعالي همتلو محمد پاشا حضرتلرينك حضور

عاليه لرينه دول مملكتنك ساكن اولان اوج طايفه نك الجاري ايله مغاكلدوكمزده وارد ول

مملكتنك بنجه مصلحتلريني كورمك اوزره ايكن سعادتلو ومرفتلو صدر اعظم حضرتلري

بو قالرينه شوكتلو وعظمتلو پادشاه اسلام حضرتلرينك اذن شريفلري يله دول حكومتپناهي

احسان ايدوب بو قالرينك مرادي دكل ايكن وبقول اتمز ايكن شوكتلو وعظمتلو پادشاه

افندم حضرتلرينك خدمت عاليه لرينه وسعادتلو صدر اعظم حضرتلرينك فرمان عاليه لرينه

رجوع ايتمامك ايچون دول حكومتپناهي قول ايدوب اشبو شرطلر اوزره يمين ايدرم كه بم طوغري

ديم حقيقون والله تعالينك بركيچون وحضرت عيسي وروح القدس حقيچون ما دامكه دول

حكومتپناهم شوكتلو وعظمتلو وقدرتلو پادشاه اسلام حضرتلرينك طوغري قولي اولوب

صداقت واستقامت اوزره خدمت ايليم واشانه يه دولت مدار دون يزه هرنه كه فرمان اولنور ايسه

قادر اولدقجه مرتبه صداقت واستقامت اوزره يرينه كتورمكه سعي ودقت ايدم وشيدكي حالدن

سايرادول مملكتنك الجاري ايله مغاغزلو وسعادتلو صدر اعظم حضرتلرينك حضور عاليه لرينه

ادول مملكتي ايچون وسايرهرنه حالكه سولشلري ايسه يرينه كتورمكه سعي ايدرم وهرنه كه

ويرمكه اقرار ايتمش ايدك جملسن ذكر اتمكله شرط ايده روز ودخي شرط ايده روز كه كوركي

رافوجي ايله نه كونه نه اشكاره ودوستانه يا مخاويانه كله اصلا ريمعامله متاولميه بلكه آني

ودخي بلوب دوكولمان كوركي رافوجي بي ايكي دوده لوايله بيله اله كتورمكه سعي ايده يوز

والبته كوندرلميه اشانه يه سعادته ارسال ايده يوز وبو جمله شرطلر ايله دوكرو كوركي مخالفت

ايدرايسم شوكتلو وعظمتلو پادشاه عالمپناه حضرتلرينك عاصيسي وباشي اولورم تحريرا في

وجميع عسكر اسلامك وشخي الشر اولورز والله تعالي حضرتلري يزه فريادرس اولسون تحريرا في

١٦ شهر ذي الحجة الشريفه سنة ثمان وستين والف

عفي عنه

سيدي
افاكه اوس بر
جصفاي

Ve Rakoçi Görgi[7] bi-inâyeti'llâh elegelmeğe sa'y edeler.

Bunlardan birisi te'hîr olunur ise ahd ü şart bozulmuş olup isyân etmiş olalar.

Rehin için kendi tarafından bir mu'temed âdem ve üç milletden üç nefer âdem rehin alıkonup kemâl-i itâat ü inkıyâd edeler ve Rakoçi ve bu mâddeler itmâm bulunca bu üç nefer rehinler Âsitâne'de olalar.

***

Hâlâ Erdel Hâkimi olan Akakeos Barçskay eylediği yemînin temessük tercümesidir.

"Biz Akakeos Barçskay; şevketli ve azametli ve kudretli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin Sadr-ı A'zam ve Serdâr-ı Ekrem hazretleri olan izzetli ve saâdetli ve âlî himmetli Mehemmed Paşa hazretlerinin huzûr-ı âliyyelerine Erdel memleketinde sâkin olan üç tâyifenin elçileri ile maan geldiğimizde ve Erdel memleketinin nice maslahatlarını görmek üzere iken saâdetli ve mürüvvetli Sadr-ı A'zam hazretleri bu kullarına şevketli ve azametli Pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin izn-i şerîfleriyle Erdel Hükûmeti'ni ihsân edip bu kullarının murâdı değil iken ve kabûl etmez iken şevketli ve azametli Pâdişâh efendim hazretlerinin hidmet-i âliyyelerinden ve saâdetli Sadr-ı A'zam hazretlerinin fermân-ı âliyyelerinden rücû' etmemek için Erdel Hükûmeti'n kabûl edip işbu şartlar üzere yemîn ederim ki:

Benim doğru dînim hakkı için ve Allâhü Te'âlâ'nın birliği için ve Hazret-i İsa ve Rûhu'l-kudüs hakkı için mâdem ki Erdel Hükûmeti'ndeyim, şevketli ve azametli ve kudretli Pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin doğru kulu olup sadâkat ü istikâmet üzere hidmet eyleyem.

Ve Âsitâne-i devlet-medârdan bize her ne ki fermân olunur ise kâdir olduğum mertebe sadâkat ü istikâmet üzere yerine getirmeğe sa'y ü dikkat eyleyem.

Ve şimdiki hâlde sâyir Erdel memleketinin elçileri ile maan izzetli ve saâdetli Sadr-ı A'zam hazretlerinin huzûr-ı âliyyelerine Erdel memleketi için ve sâyir her ne ahvâl ki söyleşildi ise yerine getirmeğe sa'y ederim.

Ve her ne ki vermeğe ikrâr etmiş isek cümlesin edâ etmeğe şart ederiz.

Ve dahi şart ederiz ki Görgi Rakoçi ile ne gizli ve ne âşikâre dostluk etmeyip onunla aslâ bir muâmelemiz olmaya. Belki onu düşman bilip zikrolunan Görgi Rakoçi'yi iki voyvodalar ile bile ele getirmeğe sa'y edeyüz ve elimize girerler ise Âsitâne-i Saâdet'e irsâl edeyüz.

Ve bu cümle şart eylediğimize eğer muhâlefet eder isem şevketli ve azametli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin âsîsi olmuş oluruz ve cemî'-i asker-i İslâmın düşmam olmuş oluruz ve Allâhü Te'âlâ hazretleri bize karîn olsun."

Tahrîren fî 16 şehri Zilhicceti'ş-şerîfe sene semân ve sittîn ve elf.

Be-makâm-ı

Yanova

Bende

Akakeos Barçskay

***

7 II. György Rákóczi (30 Ocak 1621 - 7 Haziran 1660).

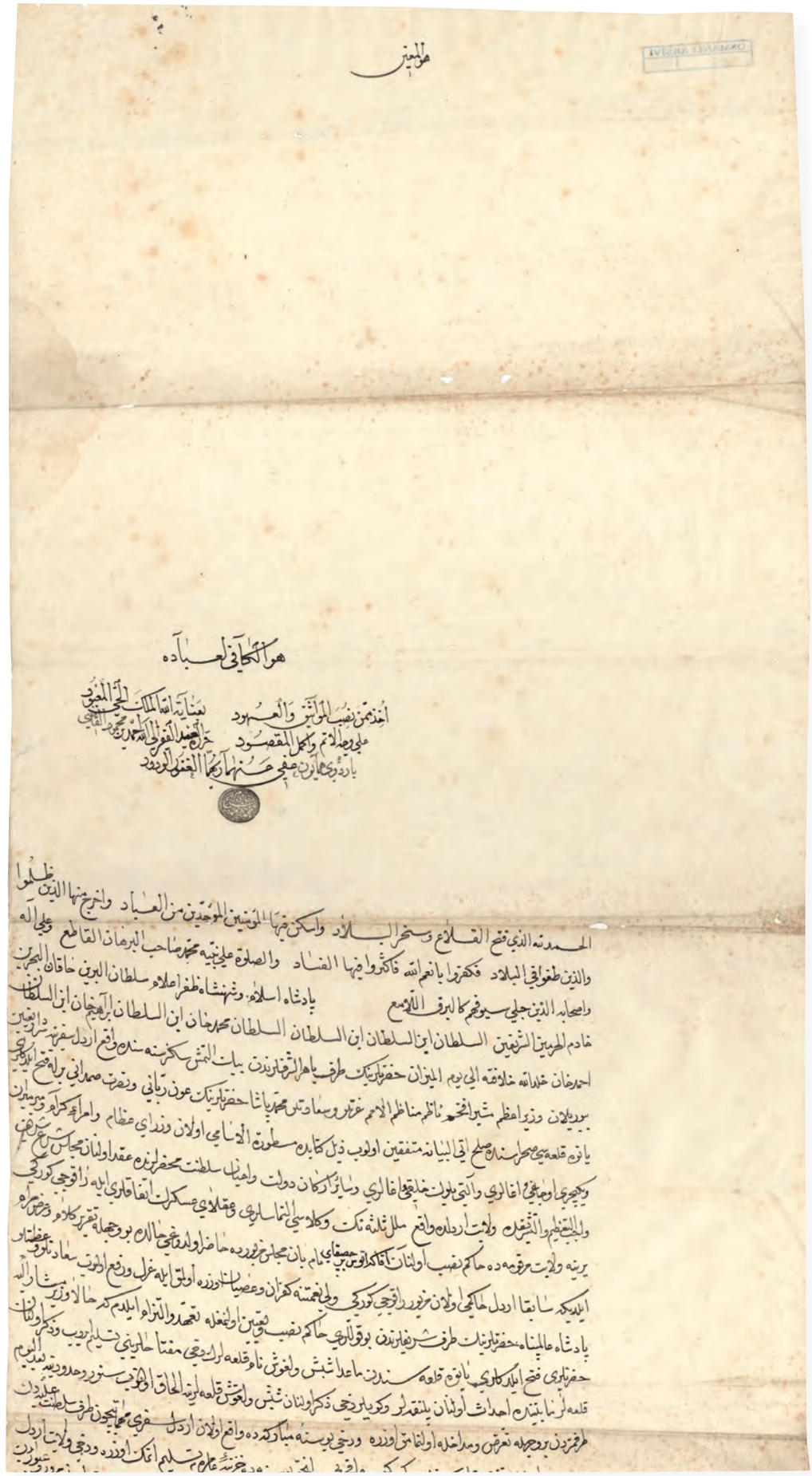

Hüve'l-Mu'în

Hüve'l-kâfî li-ibâdihî

Uhize mimmen nusibe'l-mevâsîku ve'l-uhûdü bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Hayyi'l-Ma'bûdi

alâ-vechi'l-etemmi ve ekmeli'l-maksûd

Harrerehü'l-abdü'l-fakîru ila'llâh

Ahmed bin Mahmud

El-kâdî bi-Ordu-yı Hümâyûn

–Afâ anhümâ Rabbühümme'l-Gafûru'l-Vedûd–

(Mühür)

Hâdim-i Şer'-i Muhammed

Ahmed

El-hamdü li'llâhi'llezî fetaha'l-kılâ'a ve sehhare'l-bilâde ve eskene fîhe'l-mü'minîne'l-muvahhidîne mine'l-ibâdi ve ahrece minhe'llezîne zalemû ve*'llezîne tağav fi'l-bilâdi*[8] fe keferû bi-en'umi'llâhi *fe ekserû fîhe'l-fesâd.*[9] Ve's-salâtü alâ-Nebiyyihî Muhammedin sâhibi'l-bürhâni'l-kâtı' ve alâ-Âlihî ve ashâbihi'llezîne celâ süyûfühüm ke'l-berkı'l-lâmi'.

Pâdişâh-ı İslâm ve Şehinşâh-ı zafer-a'lâm, Sultânü'l-berreyn, Hâkânü'l-bahreyn, hâdimü'l-Haremeyni'ş-Şerîfeyn es-sultân ibnü's-sultân ibni's-sultân es-Sultân Mehmed Hân ibnü's-Sultân İbrahim Hân ibni's-Sultân Ahmed Hân *–halleda'llâhü hilâfetehû ilâ-yevmi'l-mîzân–* hazretlerinin taraf-ı bâhirü'ş-şereflerinden bin altmış sekiz senesinde vâkı' Erdel Seferi'ne Serdâr ta'yîn buyurulan Vezîr-i A'zam, Müşîr-i efham, nâzım-ı menâzımü'l-ümem izzetli ve saâdetli Mehemmed Paşa hazretlerinin avn-i Rabbânî ve nusret-i Samedânî birle fetheyledikleri Yanova Kal'ası sahrâsında sulh-ı âti'l-beyâna müttefikîn olup zeyl-i kitâbda mastûretü'l-esâmî olan vüzerâ-yı ızâm ve ümerâ'-i kirâm ve mîr-i mîrân ve Yeniçeri Ocağı ve ağaları ve Altı Bölük halkı ve ağaları ve sâir erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat mahzarlarında akdolunan meclis-i şer'-i şerîf-i vâcibü't-ta'zîmi ve't-teşrîfde vilâyet-i Erdel'de vâkı' milel-i selâsenin vükelâsı iltimâsları ve ukalâ-yı askerin ittifâkları ile Rakoçi Görgi yerine vilâyet-i merkûmede hâkim nasb olunan Akakeakos Barçskay nâm Ban meclis-i mezbûrda hâzır olduğu hâlde bu vechile takrîr-i kelâm ve arz-ı merâm eyledi ki:

"Sâbıkâ Erdel Hâkimi olan mezbûr Rakoçi Görgi velî-ni'metine küfrân u isyân üzere olmak ile azl ü ref' olunup saâdetli ve azametli Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin taraf-ı şerîflerinden bu kulları hâkim nasb u ta'yîn olunmağla taahhüd ü iltizâm eyledim ki:

Hâlâ Vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri fetheyledikleri Yanova Kal'ası'ndan mâadâ Şebiş ve Lugoş nâm kal'aların dahi miftâhlarını teslîm edip ve zikrolunan kal'alar mâbeyninde ihdâs olunan palankalar ve köyler dahi zikrolunan Şebiş ve Lugoş kal'alarına ilhâk olunup sınur u hudûduna ba'de'l-yevm tarafımızdan bir vechile taarruz ve müdâhale olunmamak üzere;

Ve dahi bu sene-i mübârekede vâkı' olan Erdel Seferi mühimmâtı için taraf-ı Saltanat-ı Aliyye'den harc u sarf olunan

8 *"Onlar (Ad ve Semud kavimleri ve Firavun) ki, beldelerde azgınlık ettiler." Kur'ân-ı Kerîm*, Fecr suresi, 89/11.

9 *"(Ad ve Semud kavimleri ve Firavun) orada (beldelerde) fesadı ve bozgunculuğu çoğalttılar." Kur'ân-ı Kerîm*, Fecr suresi, 89/12.

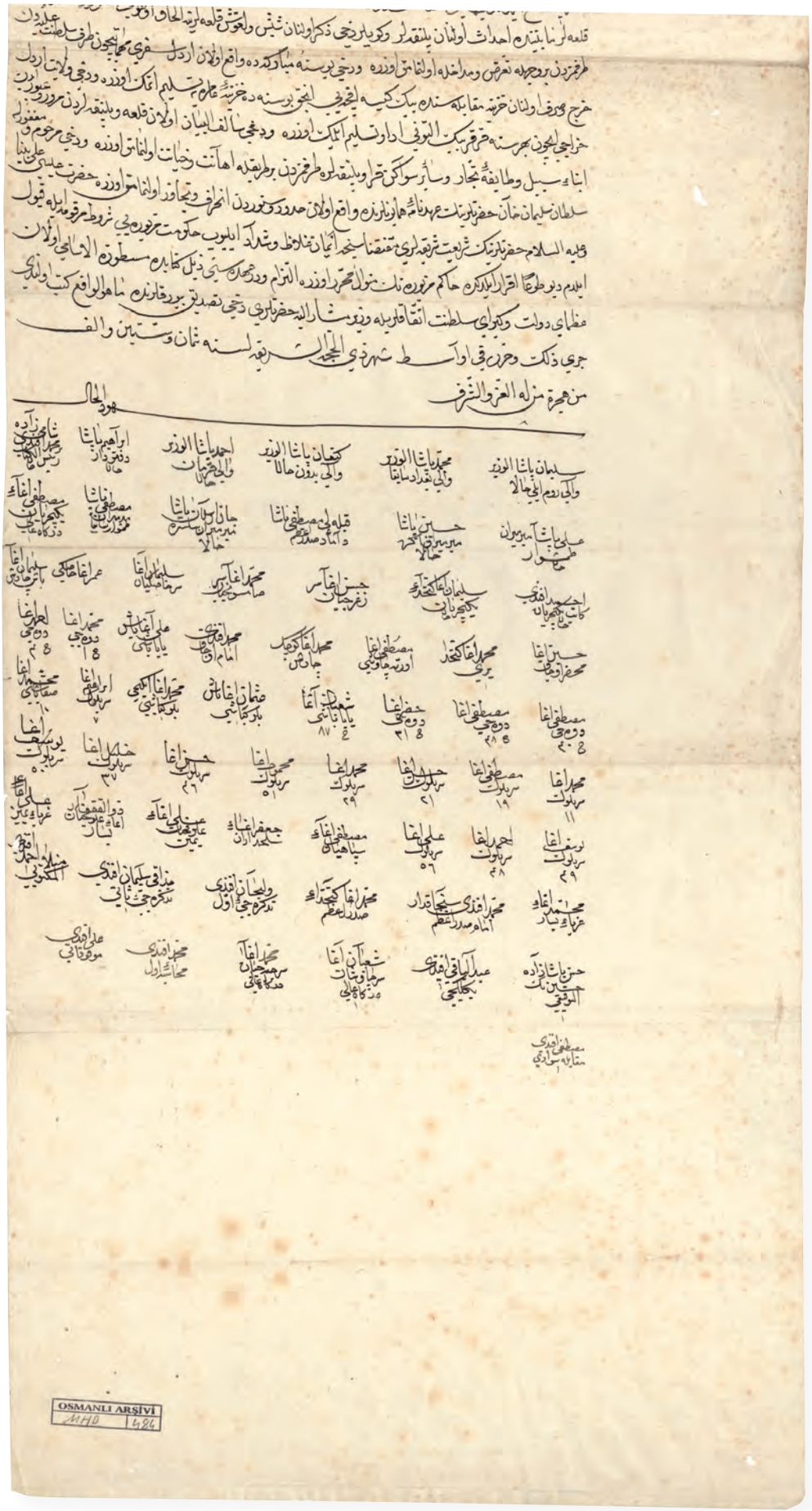

hazîne mukâbelesinde bin kîse akçeyi ancak bu senede Hazîne-i Âmire'ye teslîm etmek üzere;

Ve dahi vilâyet-i Erdel harâcı için her sene kırkar bin altunu edâ ve teslîm eylemek üzere;

Ve dahi sâlifü'l-beyân olan kal'a ve palankalardan mürûr u ubûr eden ebnâ'-i sebîl ve tâyife-i tüccâr ve sâyir sevâkin-i kurâ ve palankalara tarafımızdan bir tarîkla ihânet ü hıyânet olunmamak üzere;

Ve dahi merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Hân hazretlerinin ahidnâme-i hümâyûnlarında vâkı' olan hudûd u sınurdan inhirâf u tecâvüz olunmamak üzere Hazret-i İsa –alâ-[Ne]biyyinâ ve aleyhi's-selâm– hazretlerinin şerîat-ı şerîfeleri muktezâsınca eymân-ı gılâz u şidâd eyleyip Hükûmet-i mezbûreyi şurût-ı merkûme ile kabûl eyledim."

deyü tav'an ikrâr eyledikde Hâkim-i mezbûrenin minvâl-i muharrer üzere iltizâm u deruhdesini zeyl-i kitâbda mastûretü'l-esâmî olan uzamâ-yı Devlet ve küberâ-yı Saltanat ittifâklarıyla Vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri dahi tasdîk buyur[du]klarında mâ hüve'l-vâkı' ketb olundu.

Cerâ zâlike ve hurrire fî-evâsıtı şehri Zilhicceti'ş-şerîfe li-sene semân ve sittîn ve elf min-hicreti men lehü'l-izzü ve'ş-şeref.

Şühûdü'l-hâl

Süleyman Paşa, el-Vezîr, Vâlî-i Rumili hâlâ / Mehemmed Paşa, el-Vezîr, Vâlî-i Bağdad sâbıkâ / Kenan Paşa, el-Vezîr, Vâlî-i Budun hâlâ / Ahmed Paşa, el-Vezîr, Vâlî-i Karaman hâlâ / İbrahim Paşa, Defterdâr hâlâ / Şâmîzâde Mehmed Efendi, Reîsü'l-küttâb hâlâ / Ali Paşa, Mîr-i mîrân-ı Tımışvar hâlâ / Hüseyin Paşa, Mîr-i mîrân-ı Eğre hâlâ / Kıbleli Mustafa Paşa, Dâmâd-ı Sadr-ı A'zam / Can Arslan Paşa, Mîr-i mîrân-ı Silistre hâlâ / Mustafa Paşa, Mîr-i mîrân-ı Tımışvar sâbıkâ / Mustafa, Ağa-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî / Ahmed Efendi, Kâtib-i Yeniçeriyân hâlâ / Süleyman Ağa, Kethüdâ-i Yeniçeriyân hâlâ / Hasan Ağa, Ser-zağarcıyân / Mehemmed Ağa, Ser-samsoncuyân / Süleyman Ağa, Ser-hasekiyân / Ömer Ağa, Haseki / Süleyman Ağa, Başçavuş / Hüseyin Ağa, Muhzır-ı Ocak / Mehmed Ağa, Kethüdâyeri / Mustafa Ağa, Orta Çavuşu / Mehmed Ağa, Küçük Çavuş / Mehmed Efendi, İmâm-ı Ocak / Ali Ağa, Başyayabaşı /Mehemmed Ağa, Deveci, Ce[mâat]: 1 / Ahmed Ağa, Deveci, Ce[mâat]: 4 / Mustafa Ağa, Deveci, Ce[mâat]: 40 / Mustafa Ağa, Deveci, Ce[mâat]: 48 / Hızır Ağa, Deveci, Ce[mâat]: 31 / Şaban Ağa, Yayabaşı, Ce[mâat]: 87 / Osman Ağa, Başbölükbaşı /Mehemmed Ağa, İkinci Bölükbaşı / İbrahim Ağa, Ser-bölük: 7 / Mehemmed Ağa, Sakabaşı: 10 / Mehmed Ağa, Ser-bölük: 11 / Mustafa Ağa, Ser-bölük: 19 / Hasan Ağa, Ser-bölük: 21 / Mehmed Ağa, Ser-bölük: 29 / Mahmud Ağa, Ser-bölük: 51 / Hasan Ağa, Ser-bölük: 46 / Halil Ağa, Ser-bölük: 37 / Yusuf Ağa, Ser-bölük: 50 / Yusuf Ağa, Ser-bölük: 49 / Ahmed Ağa, Ser-bölük: 48 / Ali Ağa, Ser-bölük: 56 / Mustafa, Ağa-i Sipâhiyân / Cafer, Ağa-i Silahdârân / Ali, Ağa-i Ulûfeciyân-ı Yemîn / Zülfikar, Ağa-i Ulûfeciyân-ı Yesâr / Ali, Ağa-i Gurabâ-i Yemîn / Mehemmed, Ağa-i Gurabâ-i Yesâr / Mehemmed Efendi, Sancakdâr, İmâm-ı Sadr-ı A'zam / Mehemmed Ağa, Kethüdâ-i Sadr-ı A'zam / Velican Efendi, Tezkireci-i Evvel / Mezâkî Süleyman Efendi, Tezkireci-i Sânî / Monla Ahmed Efendi, el-Mektûbî / Hasan Paşazâde Hüseyin Bey, et-Tevkî'î / Abdülbaki Efendi, Beylikci / Şaban Ağa, Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı Âlî, Mehemmed Ağa, Ser-cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî / Mehemmed Efendi, Muhâsebe-i Evvel / Ali Efendi, Mevkûfâtî / Mustafa Efendi, Mukâbele-i Süvârî.

BOA, MHD, 484_1, 5, 6

Sultan IV. Mehmed (1648-1687), TSMK, Hazine, no. 1896-1122

46

Uyvar'ın Fethi

Uyvar Kalesi'nin fethi münasebetiyle İstanbul'daki ev ve dükkânların kapıları süslenerek yedi gün yedi gece şehir dolanması yapılması hususunda İstanbul Efendisi'ne gönderilen emir.

16 Aralık 1663

Fazîletli İstanbul Efendisi Hazretleri

Bi-hamdi'llâhi['l-]Meliki'l-Müteâl Uyvar[1] Kal'ası feth u teshîri müyesser olmağla; *"Yedi gün ve yedi gece şehir dolanması ola."* deyü emr-i şerîf ve hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûn vârid olmağla **gerekdir ki:**

Şehr-i Kostantıniyye'de vâkı' çarşu vü bâzârlarda vâkı' olan dekâkîn ü evler kapıları donatdırıp yedi gün ve yedi gece dolanma etdirip hatt-ı hümâyûn ve emr-i şerîf mûcebince devâm-ı ömr ü devlet-i Pâdişâhîye du'âya iştigâl göstereler.

16 Ca. sene 1074

İstanbul Kadı Sicilleri, İstanbul Mahkemesi, 12, v. 148b

1 Nové Zámky, Érsekújvár, Uyvar (Slovakya).

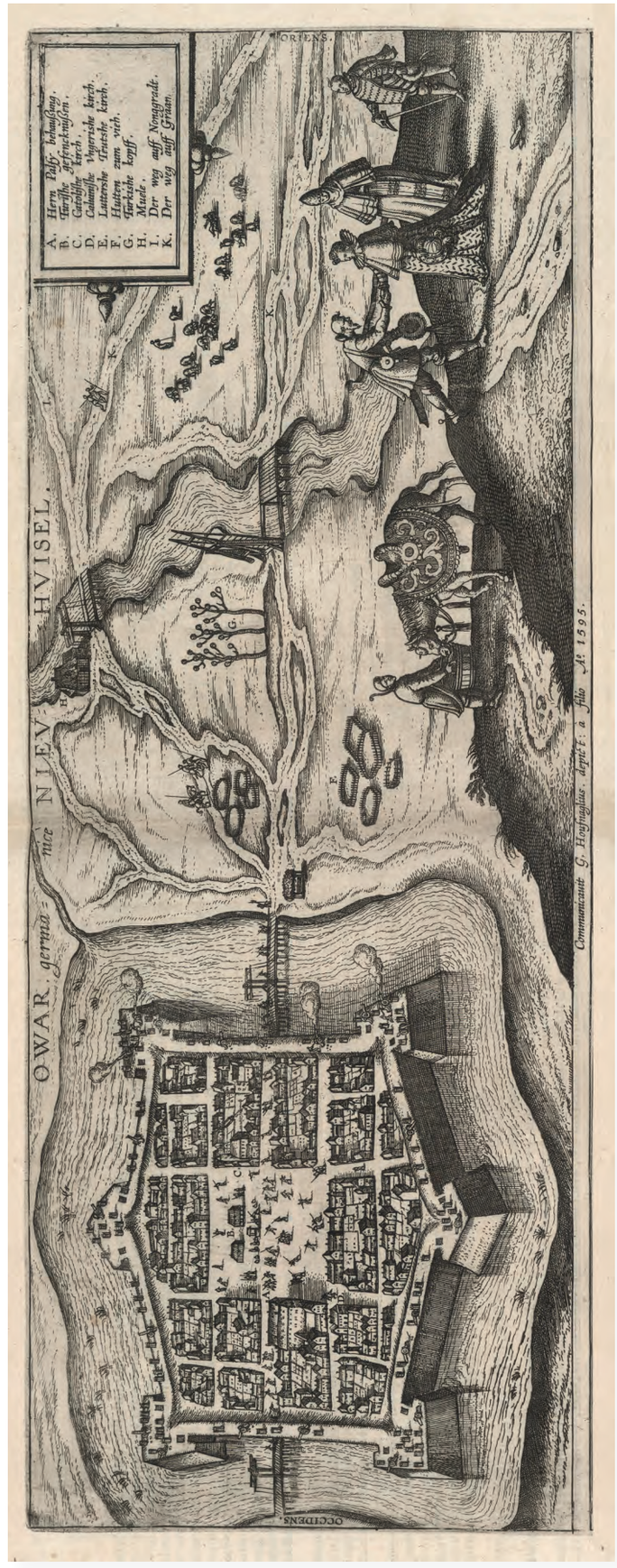

Uyvar Kalesi

https://www.davidrumsey.com, no. 12126603

[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

47

Kandiye'nin Fethi

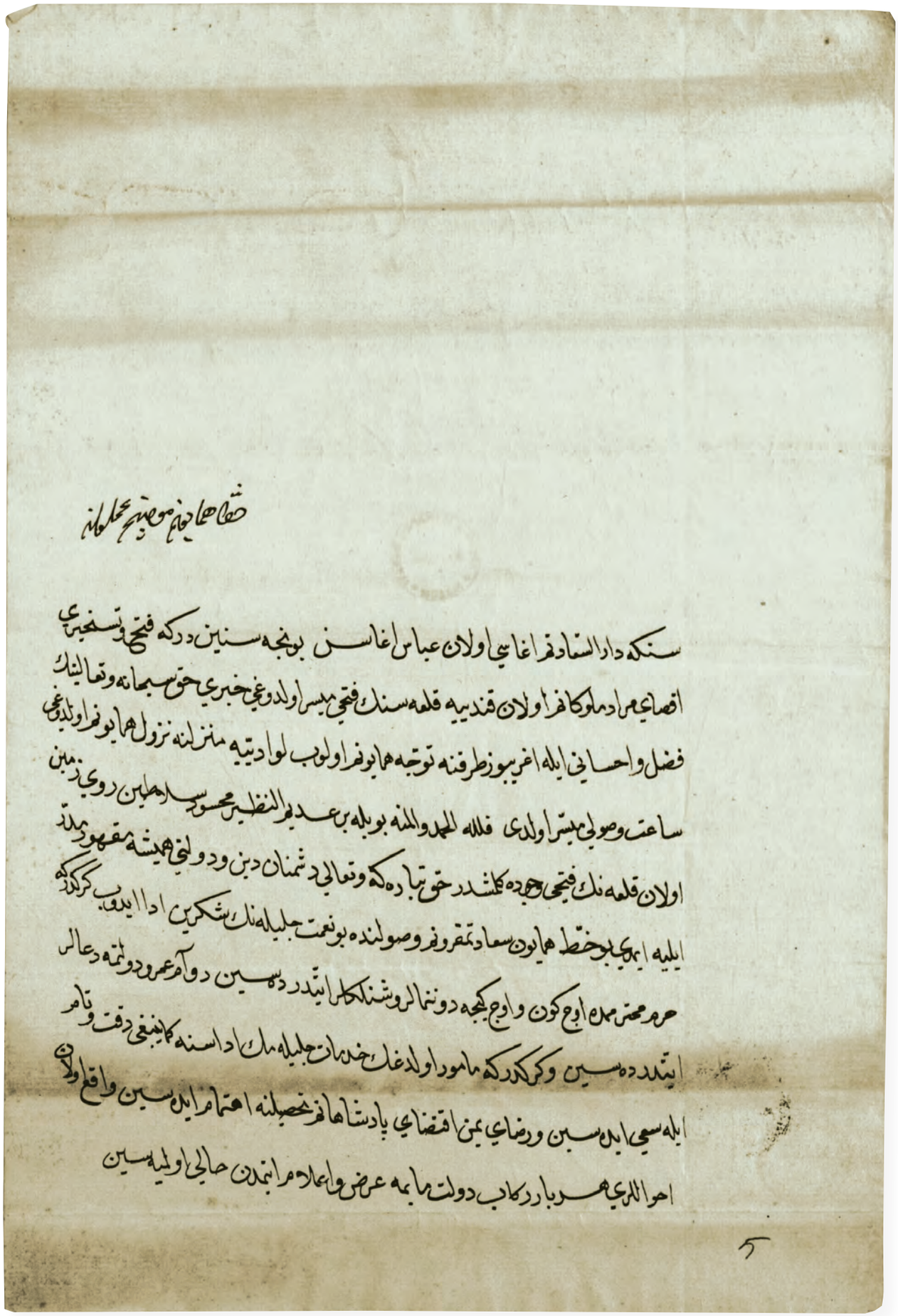

Girit Adası'ndaki Kandiye Kalesi'nin fethi münasebetiyle haremde üç gün üç gece şenlik yapılıp dualar edilmesi için Padişah tarafından Darüssaade Ağası Abbas Ağa'ya gönderilen emir.

6 Eylül 1669[1]

Hatt-ı hümâyûnum mûcebince amel oluna.

Sen ki Dâru's-saâdetim Ağası olan Abbas Ağa'sın.

Bunca sinîndir ki feth u teshîri aksâ-yı murâd-ı mülûkânem olan Kandiye[2] Kal'ası'nın fethi müyesser olduğu haberi Hakk –*sübhânehû ve te'âlâ*–nın fazl u ihsânı ile Ağrıboz[3] tarafına teveccüh-i hümâyûnum olup Livadiyye[4] menziline nüzûl-i hümâyûnum olduğu sâat vusûlü müyesser oldu. –*Fe li'llâhi'l-hamdü ve'l-minne*– Böyle bir adîmü'n-nazîr mahsûd-i selâtîn-ı rû-yi zemîn olan Kal'anın fethi vücûda gelmişdir. Hakk –*tebâreke ve te'âlâ*– düşmanân-ı dîn ü devleti hemîşe makhûr [u] müde[mme]r eyleye. İmdi; bu hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûnum vusûlünde bu ni'met-i celîlenin şükrün edâ edip **gerekdir ki:**

Harem-i muhteremimde üç gün ve üç gece donanmalar ve şenlikler etdirdesin; devâm-ı ömr ü devletime du'âlar etdirdesin ve gerekdir ki me'mûr olduğun hidemât-ı celîlemin edâsına kemâ-yenbagî dikkat-i tâm[5] ile sa'y edesin ve rızâ-yı yümn-iktizâ-yı Pâdişâhânem tahsîline ihtimâm edesin. Vâkı' olan ahvâlleri her bâr rikâb-ı devlet-meâbıma arz u i'lâm etmeden hâlî olmayasın.

BOA, TSMA.e, 782/6_5

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden Kandiye'nin fetih tarihi olan bu tarih (Bk. Ersin Gülsoy, "Kandiye", *DİA*, C. 24, 2001, s. 303-305) belge tarihi olarak esas alınmıştır.
2 Heraklion, Candia, Kandiye (Yunanistan).
3 Chalkida, Euripos, Khalkis, Chalkis (Yunanistan).
4 Livadeia (Yunanistan).
5 Metinde "*dikkat ü tâm*" şeklinde yazılıdır.

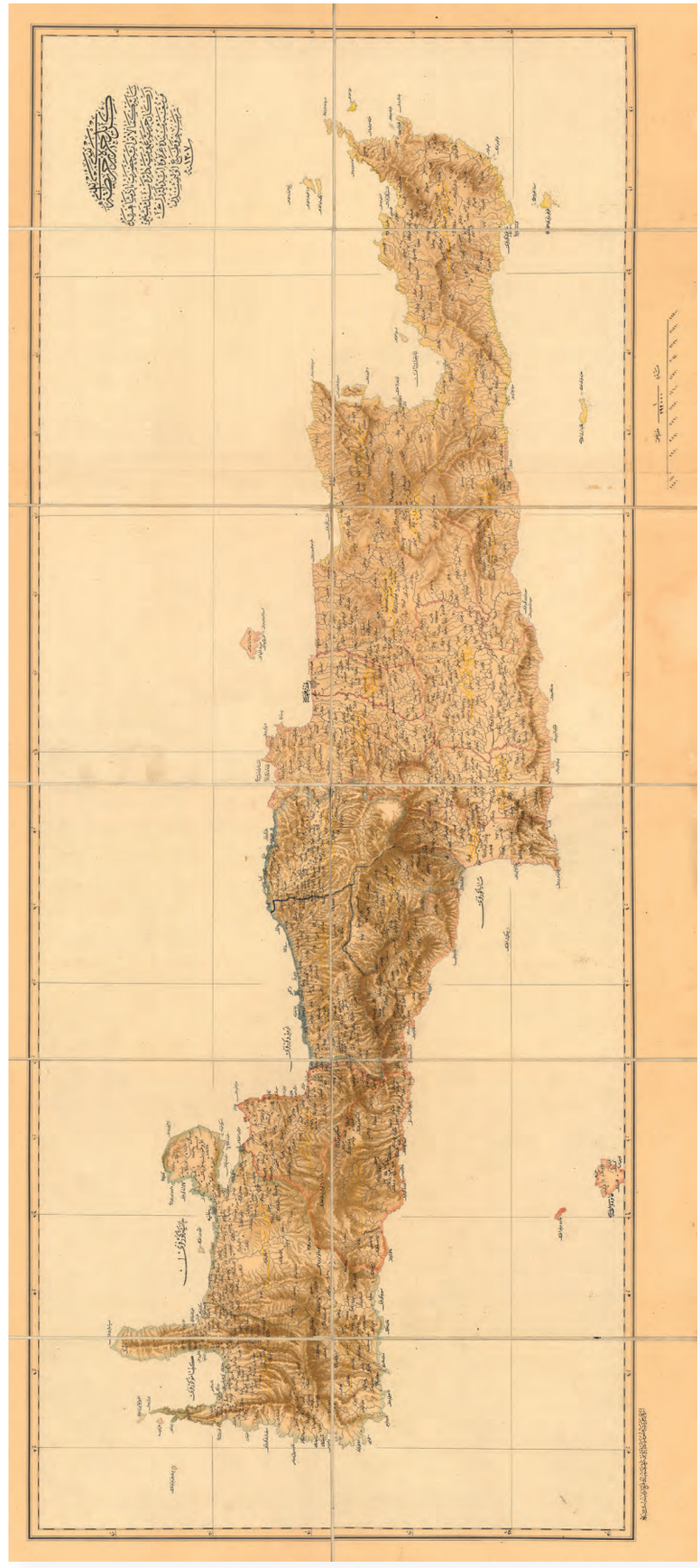

Girit Adası'nda Kandiye Kalesi
https://www.davidrumsey.com, no. 10874000
[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

48

Çehrin Kalesi'nin Fethinden Dolayı Veziriazam'a ve Tatar Hanı'na Gönderilen Eşya

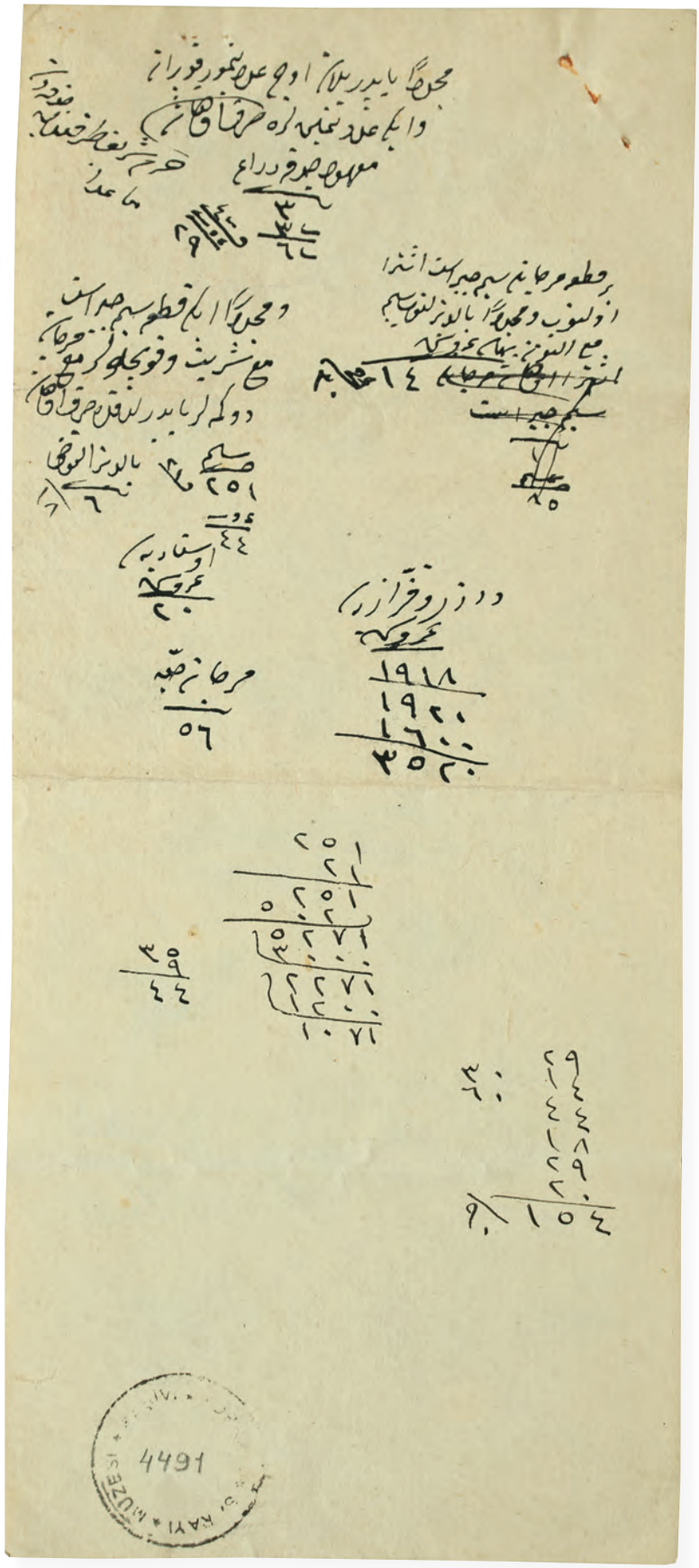
4491

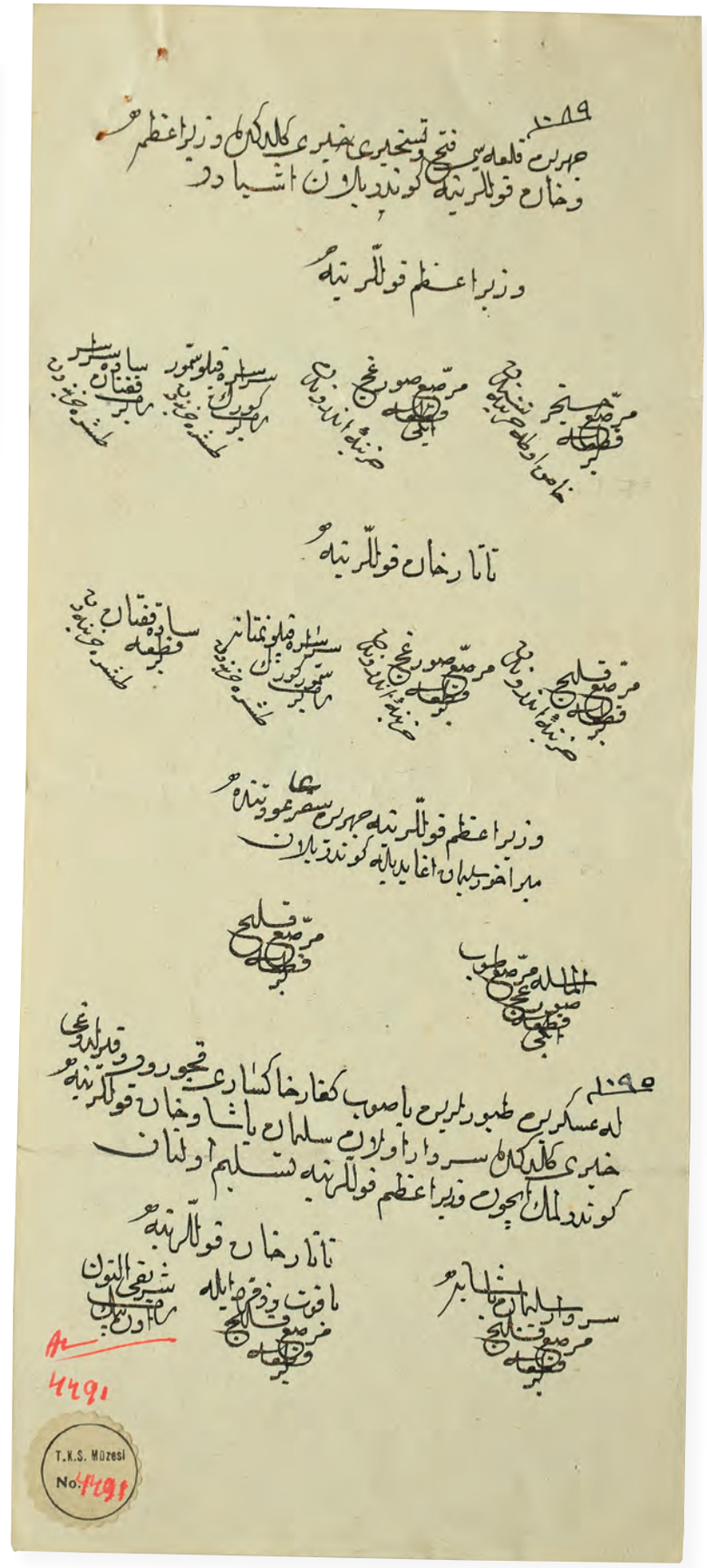
T.K.S. Müzesi
No. 4491
4491

1678 tarihinde Çehrin Kalesi'nin fethinden dolayı Veziriazam ile Kırım Hanı'na gönderilen murassa hançer, kılıç, sorguç, kürk ve kaftanların listesi. *(Listenin devamında 1684 yılında Leh taburlarını basarak uzaklaştıran Serdar Süleyman Paşa'ya ve Tatar Hanı'na gönderilen benzer eşya ve paranın dökümü de yer almaktadır.)*

7 Aralık 1684[1]

Sene 1089

Çehrin[2] Kal'ası feth u teshîri haberi geldikde Vezîr-i A'zam[3] ve Hân[4] kullarına gönderilen eşyâdır.

Vezîr-i A'zam kullarına

Murassa' hançer Bir kıt'a *Hâs Oda Hazînesi'nden*	Murassa' sorguç İki kıt'a *Hazîne-i Enderûn'dan*
Serâsere kaplı semmûr kürk Bir aded *Taşra Hazînesi'nden*	Sâde serâser kaftan Bir aded *Taşra Hazînesi'nden*

Tatar Hân kullarına

Murassa' kılıç Bir kıt'a *Hazîne-i Enderûn'dan*	Murassa' sorguç Bir kıt'a *Hazîne-i Enderûn'dan*
Serâsere kaplı nimten (?) semmûr kürk Bir aded *Taşra Hazînesi'nden*	Sâde kaftan Bir kıt'a *Taşra Hazînesi'nden*

1 Çehrin Kalesi'nin fetih tarihi *21 Ağustos 1678* (Bk. Abdülkadir Özcan "Çehrin Seferi", *DİA*, C. 8, 1993, s. 249-251) olmakla beraber; belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, belgede mevcut biri fetih yılına diğeri ondan altı yıl sonrasına ait iki ayrı yıl tarihinden sonuncusu olan *1095* yıl tarihinin yılın son günü olan *29 Zilhicce* ile birleştirilip *(29 Zilhicce 1095)* miladi tarihe çevrilmesiyle elde edilen bu tarih belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Chyhyryn, Çehrin (Ukrayna).

3 Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1676 - 1683).

4 Kırım Hanı Murad Giray Han (1678 - 1683).

Vezîr-i A'zam kullarına Çehrin Seferi avdetinde Mîrâhûr Süleyman Ağa yediyle gönderilen.

Elmâsla murassa' top sorguç İki kıt'a	Murassa' kılıç Bir kıt'a

Sene 1095

Leh askerin taburların basıp küffâr-ı hâk-sârı kaçırıp ve kırıldığı haberi geldikde
Serdâr olan Süleyman Paşa ve Hân kullarına gönderilmek için Vezîr-i A'zam kullarına teslîm olunan.

Serdâr Süleyman Paşa'ya	Tatar Hân kullarına	
Murassa' kılıç Bir kıt'a	Yakut ve zümürrüd ile murassa' kılıç Bir kıt'a	Şerîfî altun On bin aded

Müceddeden yapdırılan üç aded demir koparan ve iki aded nimtenlere (?) sarf olunan ma'hûd çuka Zirâ' 3+3,5 = 6,5 Fî: 4,5 [guruş] 29 guruş *Harem-i şerîf tarafından çukadan mâadâ*	Bir kıt'a mercânlı sîm çaprast[5] iştirâ olunup ve müceddeden yaldızlanıp sîm maa altun bahâsı Fî: 30 akçe 14 guruş	Ve müceddeden iki kıt'a sîm çaprast maa şerît ve kopçalar maa mercân düğmeler yapdırıldıkda sarf olunan Sîm 251 dirhem, fî 21 [akçe]= 44 guruş Yaldız altunu 6 aded Fî: 18 Üstâdiyyesi: 20 guruş
Derzi ve kazzâziyyesi Guruş 1918 1920 1600 3520	Mercân habbe 56 aded	

	251				29
	21			30	14
	251			60	44
	502				18
	5271				29
35	3000			—	20
9	2271			90	154
44	1200				
	1071				

BOA, TSMA.d, 4491

5 Kopça.

49

Niş, Semendire ve Belgrad Kaleleri ile Tuna Nehri Kıyısındaki Palankaların Yeniden Fethi

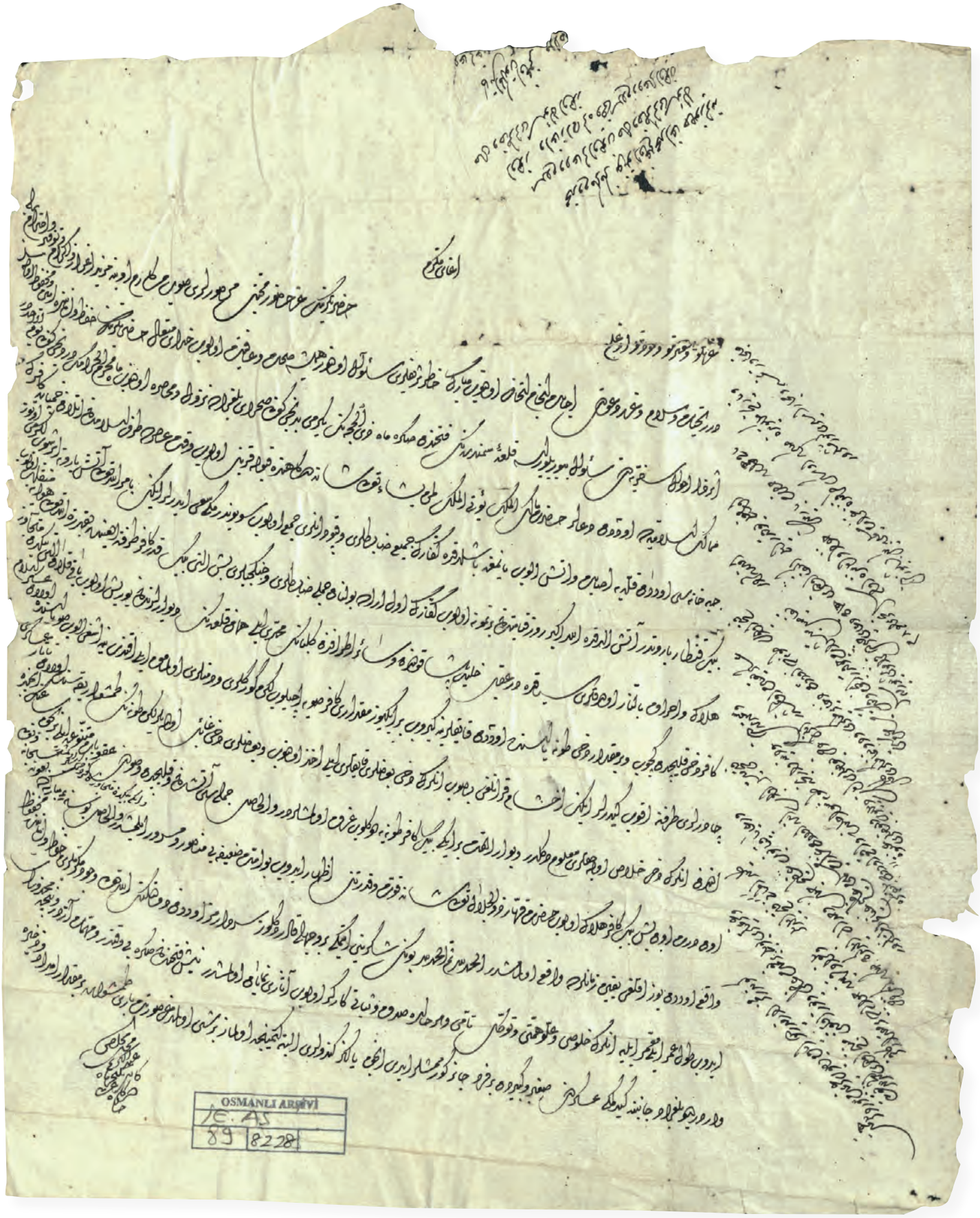
OSMANLI ARŞİVİ
TE.AS
89 8228

Semendire Kalesi'nin fethinden sonra Belgrad Sahrası'na gelen ordunun Belgrad Kalesi'ni kuşatıp zapt edişinin ayrıntıları ile bu muvaffakiyetin Ordu Kumandanı'nın[1] Niş'in fethinden sonra, ortaya çıkan itirazlara rağmen, askerî harekâta devam konusunda gösterdiği kararlılıktan kaynaklandığı ve Semendire'den Vidin'e kadar Tuna sahillerinde olan palankaların üzerlerine asker gönderilerek sulh veya savaş yoluyla fethedildiği hususlarına dair Dergâh-ı Âli Yeniçerileri Kâtibi Abdülkerim imzalı mektup.

12 Ekim 1690[2]

İzzetli ve saâdetli ve meveddetli oğlum Ağa-yı mükerrem hazretlerinin izz-i huzûr-ı mahabbet-mahsûrları savb-ı mekârim-evbine mezîd-i i'zâz ü ikrâm ve tevkîr u ihtirâm birle dürer-i tahiyyât ü selâm ve gurer-i deavât-ı icâbet-encâm ithâf olunup mübârek hâtır-ı şerîfleri suâl olunur. Hemîşe sıhhat ü âfiyetde olup Hudâ-yı Müteâl hazretlerinin hıfz u emânında emîn ü mahfûz olasız.

İsre-zâ[3] ahvâl-i seferiyyeden suâl buyurulur ise; Kal'a-i Semendire'nin fethinden sonra mâh-ı Zilhicce'nin yirmi yedinci günü sahrâ-yı Belgrad'a nüzûl ve muhâsara olunup mâh-ı Muharremü'l-harâmın dördüncü günü –[ki,] yevmü'l-Ahad'dır– memâlik-i İslâmiyyede olan du'âlar Hazret-i *Mâlikü'l-mülki yü'ti'l-mülke li-men yeşâ'ü*[4] *–te'âlâ şânühû–* dergâhında kabûle karîn olup vakt-i asrda taraf-ı İslâm'dan atılan humpâre kâfirin cebehânesi olan kulleye isâbet ve âteş alıp yanmağa başladıkda küffârın cemî' zâbitleri ve kapudanları cem' olup söyündürmeğe sa'y ederler iken bi-emri'llâhi Te'âlâ âteş baruta erişip –yirmi otuz bin kantâr barutdur– âteş aldıkda Allâhüekber rûz-i kıyâmetden bir numûne olup küffârın ol arada bulunan cümle zâbitleri ve cengcileri beş altı bin kadar kâfir tarfetü'l-aynda bi-kudreti'llâhi Te'âlâ havâya münkalib olup helâk ve ihrâk bi'n-nâr oldukları siyâkda der-akab Halil Paşa kolundan ve sâ'ir etrâfdan gülbâng-i Muhammedî ile hemân Kal'anın duvarlarından yürüyüş olup bâkî kalan altı binden mütecâviz kâfir dahi kılıçdan geçip ve bir mikdâr dahi Tuna yalısında olan kayıklarına girip bir iki yüz mikdârı kâfir suya açılıp lâkin kürekleri ve dümenleri olmamak ile akındı yine aşağı alıp su yalısında olan asâkir-i İslâm çadırları tarafına akıp giderler iken ahşâm karanlığı basıp onların dahi ba'zıları kayıkları ile ahz olunup ve ba'zıları dahi gâib oldular.

1 Veziriazam Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa (ö. 1691). Bk. Abdülkadir Özcan, "Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa", *DİA*, C. 26, 2002, s. 263-265.

2 Belgede yazılış tarihi, yıl belirtilmeksizin sadece *8 Muharrem (12 Ekim)* olarak gün ve ay tarihi şeklinde yazılıdır. Yıl tarihi için yapılan *1101 (1690)* ilavesi için bk. Abdülkadir Özcan, "Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa", *DİA*, C. 26, 2002, s. 263-265,

3 Bundan sonra, bunun ardından.

4 *Kur'ân-ı Kerîm* Âl-i İmrân suresi 3/26. ayetine (ayet; "*tü'ti'l-mülke men teşâ'ü*" şeklindedir.) işaret olunmaktadır. Ayetin tamamının meali: *"(Resûlüm!) De ki:'**Mülkün gerçek sahibi olan** Allah'ım! Sen **mülkü dilediğine verir**sin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik Senin elindedir. Gerçekten Sen her şeye kadirsin.' "*

"Temişvar'ın Fethi"
Fütûhât-ı Cemile, TSMK. Hazine, no.1592, v. 19a

"Timışvar'ın Fethi"
Fütûhât-ı Cemile, TSMK. Hazine, no.1592, v. 18b

Lâkin Tuna'nın Tımışvar[5] yakasında olan Tatar asâkiri elinden onların dahi halâs olacakları ma'lûm değildir ve bu aralıkda bir iki bin kâfir Tuna'ya dökülüp gark olmuşlardır. Ve'l-hâsıl cümlesi âteşden ve kılıçdan ve sudan ukûbât-ı mütenevvia ile bir buçuk sâatin içinde on dört on beş bin kâfir helâk olup Hazret-i Kahhâr-ı Zü'l-celâl *–te'âlâ şânühû–* kuvvet ü kudretin izhâr edip bu ümmet-i zaîfeyi mansûr u mesrûr eylemişdir ve iki binden mütecâviz kâfir dahi esîr olmuşdur. Ve'l-hâsıl bu sene-i mübârekede bi-avnihî *–sübhânehû ve te'âlâ–* vâkı' olan yüz aklığı yakîn zamânlarda vâkı' olmamışdır. *–El-hamdü li'llâh, sümme el-hamdü li'llâh–* Bunun şükrünü etmeğe bir vechile kâdir değiliz.

Serdârımız olan devletlinin Allâhü Te'âlâ vücûd-ı mükerremlerin hıfz u emânında mahfûz edip tûl ömür ile muammer eyleye. Onların hulûs ve ulüvv-i himmeti ve tevekkül-i tâmmı ve her hâlde sıdk u sebâtı kârger olup âsârı nümâyân olmuşdur. Niş[6] fethinden sonra; *"Bî-vakitdir."* ve; *"Mühimmât azdır."* ve; *"Nice mahzûrât vardır."* deyü Belgrad cânibine gidilmeği askerden sagîr u kebîrden bir ferd câiz görmemişler idi. Ancak yalnız kendileri; *"Elbette gitmeyince olmaz. Bir şey olmadığı sûretde bâri Tımşvar'a bir mikdâr imdâd ve zahîre göndermemiz lâzımdır."* deyü ayak basıp azîmet buyurdular. Himmet ü azîmetleri böyle bir ni'met-i uzmâ ve yüz aklığını müntic oldu. *–El-hamdü li'llâhi Te'âlâ–* kilîd-i Alaman'ı fetheylediler.

Ve Belgrad kurbünde havâlede bir mikdâr kâfir ve reâyâ kapanıp azîm ceng ü cidâl eyledikden sonra onun dahi fethi müyesser olup onda olan guzât-ı Müslimîn azîm ganâyim almışlardır.

Ve Semendire'den Vidin'e[7] varınca Tuna sevâhilinde vâkı' olan palankalara asker ta'yîn olunmuşdur. Onların dahi ba'zıları emân dileyip ve ba'zıları anveten fetholup Tuna'da olan zehâyir gemileri ve donanma gemileri gelmek üzerelerdir. Tefâsîl-i mübeşşerât çokdur. Ancak vaktin müsâadesi olmamağla bu kadar ile iktifâ olundu. Hemân du'â-yı hayrdan ferâmûş buyurmayasız.

Bâkî; hem-vâre Hazret-i Bârî'nin hıfz u emânında olasız.

Tahrîren fî 8 M.

Ve târîh-i mektûbdan sonra Ösek tarafından guzât-ı Müslimîn bin beş yüzden mütecâviz Nemse ve Macar esîri getirmişlerdir.

Mahdûm-ı mükerreminiz izzetli oğlum Mehmed Ağa huzûrlarına selâm ve du'âlar olunup hâl ve hâtırları suâl olunur ve Ağazâdelere dahi selâm ve du'âlar olunup hâl ve hâtırları suâl olunur.

Kâtibü'l-mektûb oğlumuz ( ).[8]

Muhibb-i Muhlis

Abdülkerim

Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî,
hâlâ

BOA, İE.AS, 89/8228

5 Timişoara, Temeşvar (Romanya).
6 Niš (Sırbistan).
7 Vidin, Vidinas (Bulgaristan).
8 Metnin bundan sonraki kısmı belgeden kopmuş olduğu için mevcut değildir.

50

Lipova ve Titel Kalelerinin Yeniden Fethi Sırasında Esir Edilenlerin Nakli

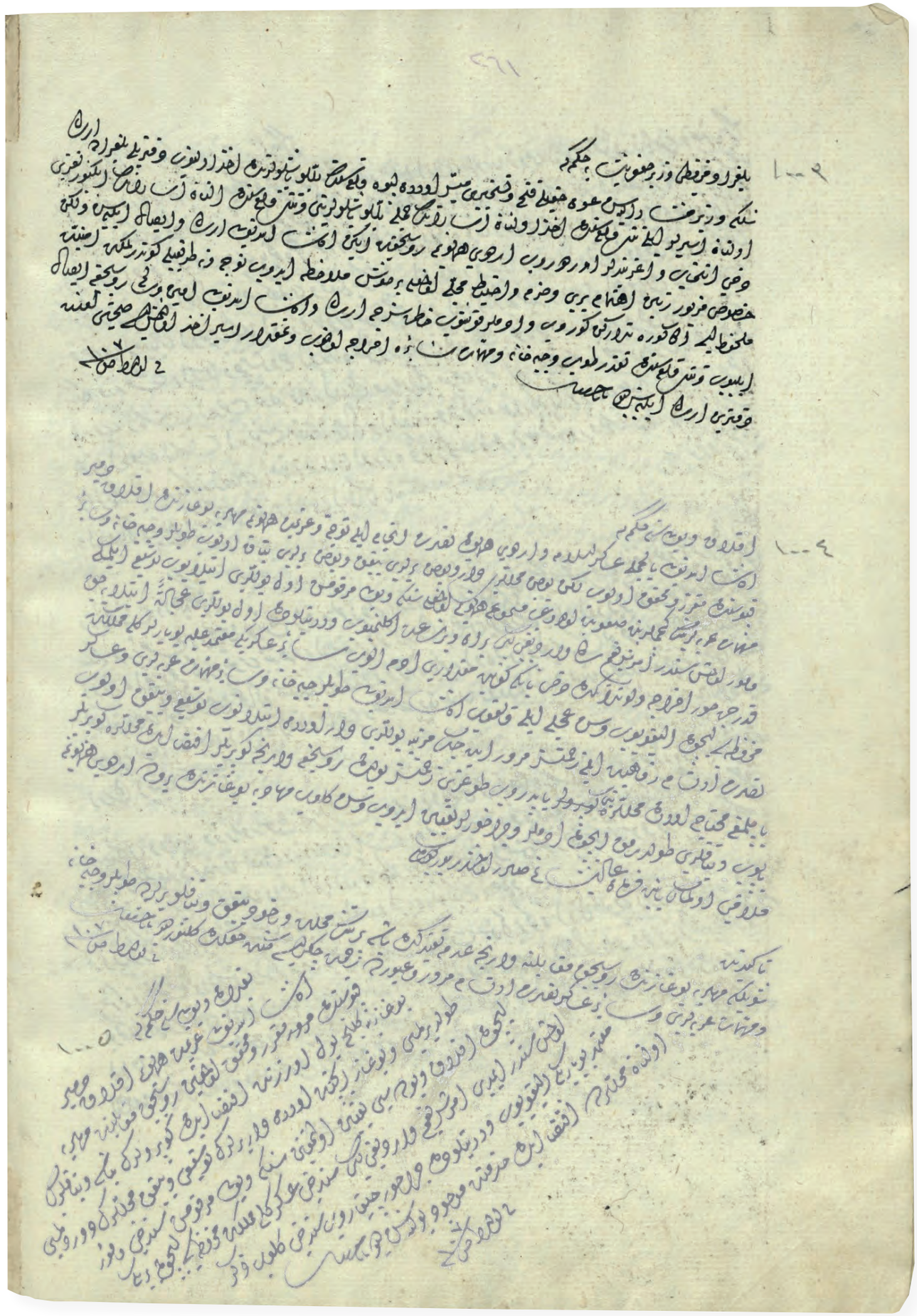

Lipova ve Titel kalelerinin yeniden fethi sırasında esir edilenlerin ve bu esirler ile Titel Kalesi'nden çıkarılan top, cebehane ve diğer mühimmatın miktarlarını gösterir defterlerin hazırlanarak hâlen ordunun bulunmakta olduğu Rusçuk'a gönderilmesine dair Belgrad Muhafızı Cafer Paşa'ya yazılan emir.

21-30 Eylül 1695

Belgrad Muhâfızı Vezîr Cafer Paşa'ya Hüküm ki:

"Sen ki, Vezîr-i müşârun-ileyhsin; avn-i Hakk'ile feth u teshîri müyesser olan Lipova[1] *Kal'ası'mn belli başlarından ahz olunup defteriyle Belgrad'a irsâl olunan esîrler ile Titel*[2] *Kal'ası'ndan ahz olunan üsârâmn cümle belli başlarım ve Titel Kal'ası'ndan alınan üsârâmn iki yüz neferi dahi intihâb ve ağır bendler urdurup ordu-yı hümâyûnum Rusçuk'da iken inşâallâhü Te'âlâ irsâl ü îsâl eyleyesin ve lâkin husûs-ı mezbûr ziyâde ihtimâm yeri ve hazm ü ihtiyât mahalli olmağla bir hoş mülâhaza edip ne vedı ve ne tarîkıle gönderilmekde emniyet melhûz ise ona göre tedârükün görüp ve âdemler koşup [mu]hâtarasızca irsâl ve inşâallâhü Te'âlâ emîn ü sâlim Rusçuk'a îsâl eyleyip ve Titel Kal'ası'ndan ne kadar top ve cebehâne ve mühimmât-ı sâire ihrâc olunup ve ne mikdâr esîr ahz olunmuş ise sıhhati üzere defterin irsâl eyleyesin."* deyü yazılmışdır.

Fî-evâsıtı S. sene [1]107

BOA, A.DVNS.MHM.d, 106/1003

1 Lipova, Lippa (Romanya).
2 Titel (Sırbistan).

"Sultan II. Mustafa (1695-1703)"
Levnî, *Kebir Musavver Silsilename*, TSMK, III. Ahmed, no. 3109, v. 22a

51

Prut Zaferi

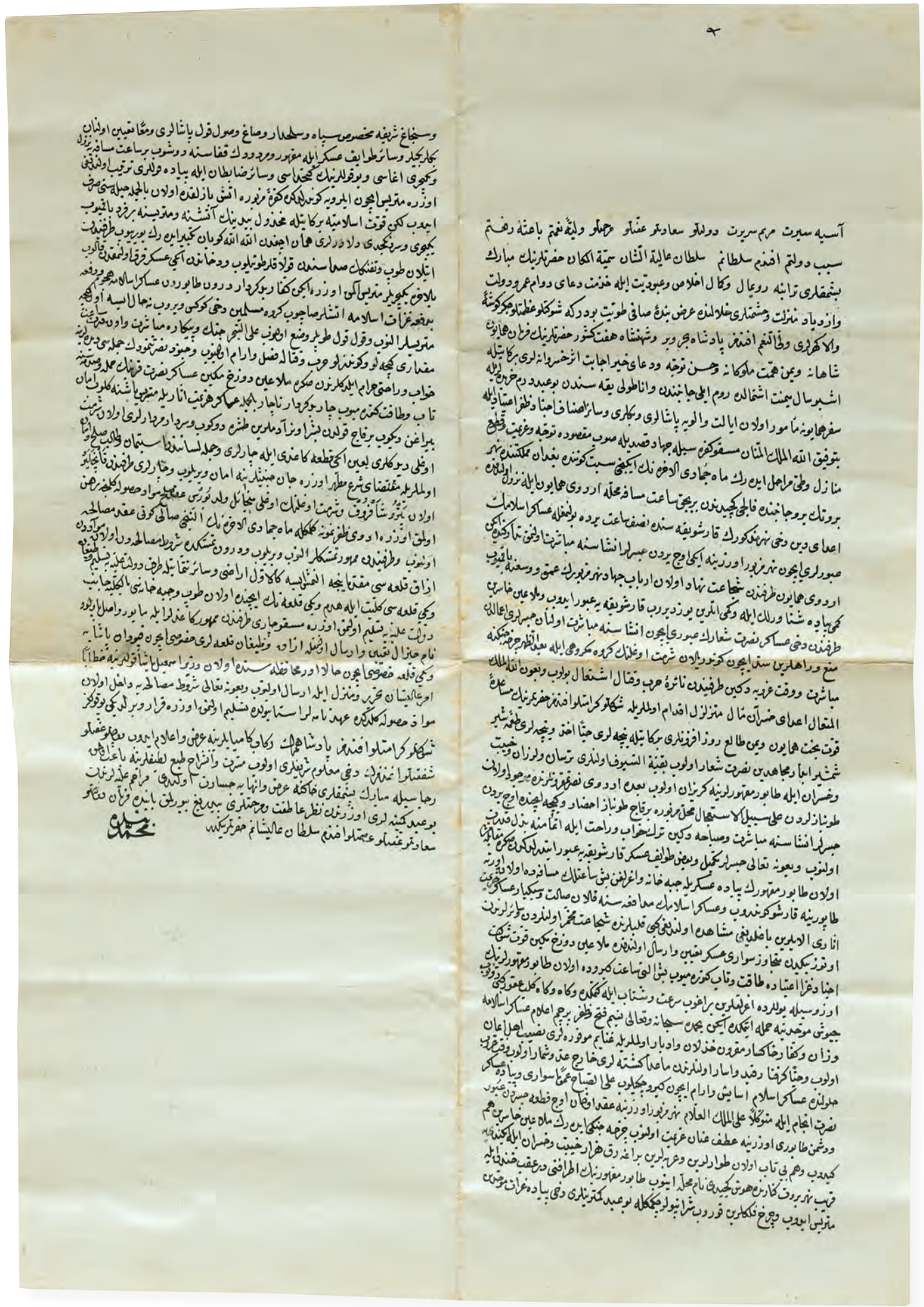

Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuyla Rus Çarı I. Petro kumandasındaki Rus ordusu arasında Prut Irmağı kenarında yapılan ve Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanan savaşın safhaları ile yapılan barış antlaşması hakkında Sadrazam tarafından Valide Sultan'a yazılan mektup[1].

21 Temmuz 1711[2]

Âsiye-sîret, Meryem-serîret, Devletli, Saâdetli, İffetli, Merhametli, Veliyye-i Ni'metim, Bâise-i Rif'atim, Sebeb-i Devletim Efendim Sultânım Sultân-ı Âliyetü'ş-şân, Semiyyetü'l-mekân Hazretlerinin Mübârek Başmakları Türâbına Rûymâl ve Kemâl-i İhlâs u Ubûdiyyet ile Hidmet-i Du'â-yı Devâm-ı Ömr ü Devlet ve İzdiyâd-ı Menzilet ü Haşmetleri Hilâlinde Arz-ı Bende-i Sâfî-taviyyet Budur ki:

Şevketli, azametli ciğer-kûşe-i vâlâ-güherleri veliyyü'n-niam efendimiz Pâdişâh-ı bahr u ber ve Şehinşâh-ı heft-kişver hazretlerinin fermân-ı hümâyûn-ı şâhâne ve yümn-i himmet-i mülûkâne ve hüsn-i teveccüh ve duâ-yı hayr-ı icâbet-eser-i hüsrevâneleri berekâtıyla işbu sâl-i meymenet-iştimâlde Rumili cânibinden ve Anadolu yakasından bu abd-i direm-harîdeleriyle sefer-i hümâyûna me'mûr olan eyâlet ü elviye paşaları ve beyleri ve sâyir esnâf-ı ecnâd-ı zafer-i'tiyâd ile bi-tevfîkı'llâhi'l-Meliki'l-Mennân Moskov keferesiyle cihâd kasdıyla savb-ı maksûda teveccüh ü azîmet ve kat'-ı menâzil ü tayy-i merâhil ederek mâh-ı Cumâdelâhire'nin ikinci sebt gününde Boğdan memleketinde Nehr-i Prut'un[3] beri cânibinde Falçi[4] Geçidi'nden bir buçuk sâat mesâfe mahalle ordu-yı hümâyûn ile nüzûl olundukda a'dâ-yı dîn dahi nehr-i mezkûrun karşı yakasında nısf sâat yerde bulunmağla asâkir-i İslâmın ubûrları için nehr-i mezbûr üzerine iki üç yerden cisrler inşâsına mübâşeret olunmak tedârükünde iken ordu-yı hümâyûn tarafından şecâat-nihâd olan erbâb-ı cihâd nehr-i mezbûrun umk u vüs'üne bakmayıp kimi piyâde şinâverlik ile ve kimi atların yüzdürüp karşı yakaya ubûr edip ve melâîn-i hâsirîn tarafından dahi asâkir-i nusret-şiârın ubûru için inşâsına mübâşeret olunan cisrleri i'mâlden men' ve râhların sedd için gönderilen Şeremetoğlu'nun[5] gürûh-ı mekrûhu ile ba'de'z-zuhr çarha cengine[6] mübâşeret ve vakt-i gurûba değin tarafeynden nâire-i harb ü kıtâl iştiâl bulup ve bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl a'dâ-yı hüsrân-meâl mütezelzil-i akdâm olmalarıyla şevketli, kerâmetli efendimiz hazretlerinin müsâade-i kuvvet-i baht-ı hümâyûn ve yümn-i tâli'-i rûz-efzûnları berekâtıyla niceleri hayyen ahz ve

1 Mektubun bir başka sureti de BOA'da C.SM, 102/5143 referans numarası ile kayıtlıdır.
2 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, Prut Antlaşması'nın imzalandığı bu tarih (Bk. Kemal Beydilli, "Prut Antlaşması", *DİA*, C. 34, 2007, s. 359-362) belge tarihi olarak esas alınmıştır.
3 Prut, Pruth River (Moldova, Romanya, Ukrayna).
4 Falciu (Romanya).
5 Rus Ordusunun Kumandanı Boris Petrovich Sheremetev; Mareşal Şeremetyev (1652-1719).
6 Osmanlılar'da ordunun öncü kuvvetini teşkil eden hafif süvari birliklerinden biri olan çarhacıların yaptığı savaş. Bk. Abdülkadir Özcan "Çarhacı", *DİA*, C. 8, 1993, s. 229-230.

niceleri tu'me-i şîr-i şemşîr-i âbdâr-ı mücâhidîn-i nusret-şiâr olup bakıyyetü's-süyûf olanları tersân ü lerzân ve haybet ü hüsrân ile tabur-ı makhûrlarına gürîzân olup ba'dehû ordu-yı nusret-makrûnlarında mevcûd olan tonbazlardan alâ-sebîli'l-isti'câl mahall-i mezbûra birkaç tonbaz ihzâr ve gece içinde üç yerden cisrler inşâsına mübâşeret ve sabâha değin terk-i hâb u râhat ile itmâmına bezl-i kudret olunup ve bi-avnihî Te'âlâ cisrler tekmîl ve ba'zı tavâyif-i asker karşı yakaya ubûr etdirildikden sonra mukâbelemizde olan tabur-ı makhûrun piyâde askeriyle cebehâne ve ağırlığın beş sâatlik mesâfede olan orta taburuna karşı gönderip ve asâkir-i İslâmın müdâfaasına kalan salt u sebük-bâr asâkir-i hezîmet-âsârı alayların bağladığı müşâhede olunduğu gibi kalblerinde şecâat muhammer olanlardan ve sâyirlerinden otuz binden mütecâviz süvârî asker ta'yîn ü irsâl olundukda melâîn-i dûzah-mekîn kuvvet [ü][7] şevket-i ecnâd-ı gazâ-i'tiyâda tâkat ü tâb getiremeyip beş altı sâat geride olan tabur-ı makhûrlarının ârzûsuyla yollarda ağırlıkların bırakıp sür'at ü şitâb ile gitmekde ve gâh gâh kelb-i akûr gibi dönüp cüyûş-ı muvahhidîne hamle etmekde iken bi-hamdihî *–sübhânehû ve te'âlâ–* nesîm-i feth u zafer perçem-i a'lâm-ı asâkir-i İslâma vezân ve küffâr-ı hâk-sâr makrûn-ı hızlân u idbâr olmalarıyla ganâyim-i mevfûreleri nasîb-i ehl-i îmân olup ve hayyen giriftâr-ı kayd u isâr olanlarından mâadâ küşteleri hâric-i add ü şümâr olup vakt-i gurûb hulûlünde asâkir-i İslâm âsâyiş ü ârâm için geri çekilip ale's-sabâh umûmen süvârî vü piyâde asâkir-i nusret-encâm ile mütevekkilen ale'l-Meliki'l-Allâm Nehr-i mezbûr üzerine akdolunan üç kıt'a cisrden ubûr ve düşman taburu üzerine atf-ı inân-ı azîmet olunup çarha cengi ederek melâîn-i hâsirîn hem gidip ve hem bî-tâb olan davarların ve arabaların bırakarak hezâr haybet ü hüsrân ile ikindiye karîb Nehr-i Prut kenârında Huş[8] Geçidi nâm mahalle inip tabur-ı makhûrunun etrâfını der-akab hendek ile metris edip ve çarh-ı feleklerin kurup şaranpolar çekmekle bu abd-i kemterînleri dahi piyâde guzât-ı muvahhidîn ve sancağ-ı şerîfe mahsûs sipâh u silahdâr ve sağ ve sol kol paşaları ve maan ta'yîn olunan beylerbeyiler ve sâyir tavâyif-i asker ile makhûr-ı merdûdun kafasına düşüp bir sâat mesâfeye nüzûl ve Yeniçeri Ağası ve bu kullarının Kethüdâsı ve sâyir zâbitân ile piyâde kulları tertîb olunduğu üzere metris için ileriye gönderildikde kefere-i mezbûre âteş-bâzlıkda olan bi'l-cümle hîlesini sarf edip lâkin kuvvet-i İslâmiyye berekâtıyla mahzûl-i bî-dînin âteşine ve metrisine bir ferd bakmayıp yeniçeri ve serdengeçdi dilâverleri hemân açıkdan *Allah Allah*-gûyân tekbîr ederek yürüyüp tarafeynden atılan top u tüfengin sadâsından kulaklar tutulup ve duhândan iki asker fark olunmakdan kalıp bi'l-âhire yeniçeriler metris almak üzere iken küffâr-ı bed-girdâr derûn-ı taburdan asâkir-i İslâma hücûm ve def'a be-def'a guzât-ı İslâma âteşler saçıp gürûh-ı Müslimîn dahi göğsün verip ne hâl ise ol gece metrisler alınıp ve kol kol toplar vaz' olunup ale's-seher ceng ü peykâra mübâşeret ve on dört sâat mikdârı geceli ve gündüzlü harb ü kıtâle fasl u ârâm olunmayıp ve cünûd-ı nusret-nümûdun cümlesi dîdelerine hâb u râhatı harâm eylediklerinden sonra melâîn-i dûzah-mekîn asâkir-i nusret-karînin hamle vü sadmesine tâb ü tâkat getiremeyip Çar-ı bed-girdâr nâ-çâr bi'l-cümle asâkir-i hezîmet-âsârıyla metris başına gelip emân bayrağın dikip birkaç koldan beşer onar âdemlerin taşra döküp ve serdâr-ı murdârları olan Şeremetoğlu dedikleri laîn iki kıt'a kâğıdıyla Çarları ve cümle lisânından istîmân ve tâlib-i sulh u emân olmalarıyla muktezâ-yı şer'-i mutahher üzere cân-ı habîslerine emân verilip ve Çarları tarafından kançeleyr[9] olan Petro Şafirof[10] ve Şeremetoğlu'nun oğlu Mihayil veled-i Boris akd-i sulh [olunan][11] mevâd husûle gelince rehin olmak üzere ordu-yı zafer-nümûna gelmekle mâh-ı Cumâdelâhire'nin altıncı Salı günü akd-i musâlaha olunup ve tarafeynden memhûr temessükler alınıp

7 Bu ekleme için krş. BOA, C.SM, 102/5143.
8 Huşi (Romanya).
9 Şansölye, başvekil veya yardımcısı (Rusça: Kantsler / Fr. Chancelier).
10 Baron Peter Pavlovich Shafirof.
11 Bu ekleme için krş. BOA, C.SM, 102/5143.

verilip ve derûn-ı temessükde şurût-ı musâlahadan olan mevâddan Azak[12] Kal'ası mukaddemâ nice alınmış ise ke'l-evvel arâzî ve sâyir tetimmâtıyla taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teslîm ve Taygan[13] ve Yeni Kal'ası[14] külliyet ile hedm ve Yeni Kal'a'nın içinde olan top ve cebehânesi bi'l-külliyye cânib-i Devlet-i Aliyye'ye teslîm olunmak üzere Moskov Çarı tarafından memhûr kâğıdlar ile Mayor Vasil Pavlov nâm Ceneral ta'yîn ü irsâl olunmağla Azak ve Taygan kal'aları husûsu için Kapudan Paşa'ya ve Yeni Kal'a husûsu için hâlâ Or[15] muhâfazasında olan Vezîr İsmail Paşa kullarına hitâben emr-i âlî-şân tahrîr ve menzil ile irsâl olunup ve bi-avnihî Te'âlâ şurût-ı musâlahaya dâhil olan mevâd husûle geldikde ahidnâmeler İstanbul'da teslîm olunmak üzere karâr verildiğin bu kulunuz şevketli, kerâmetli efendimiz Pâdişâhımızın rikâb-ı kâmyâblarına arz u i'lâm edip devletli, iffetli, şefkatli efendimizin dahi ma'lûm-ı şerîfleri olup meserret ve inşirâh-ı tab'-ı latîflerine bâis olmak recâsıyla mübârek başmakları hâkine arz u inhâya cesâret olundu.

Merâhim-i aliyyelerinden bu abd-i kemîneleri üzerinden nazar-ı âtıfet ü merhametleri bî-dirîğ buyurulmak bâbında fermân devletli, saâdetli, iffetli, ismetli efendim Sultân-ı âlî-şânım hazretlerinindir.

Bende

Mehemmed[16]

BOA, TSMA.e, 562/2_2

12 Azov, Asow, Azak (Rusya).
13 Taganrog (Rusya).
14 Mys Yenikale (Ukrayna).
15 Yany Kapu, Or qapu (Ukrayna).
16 Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa (ö. 1712).

İşbu resim, Nehr-i Prut'da Moskov askeri ne gûne ikâmet üzere idi ve Osmanlı ve Tatar askerinden muhâsara olunmuş şehr-i Eylül'ün on birinci gününden on dördüncü gününe ahşama değin beyân eder.

Sene 1711, mîlâd-ı Hazret-i İsa.

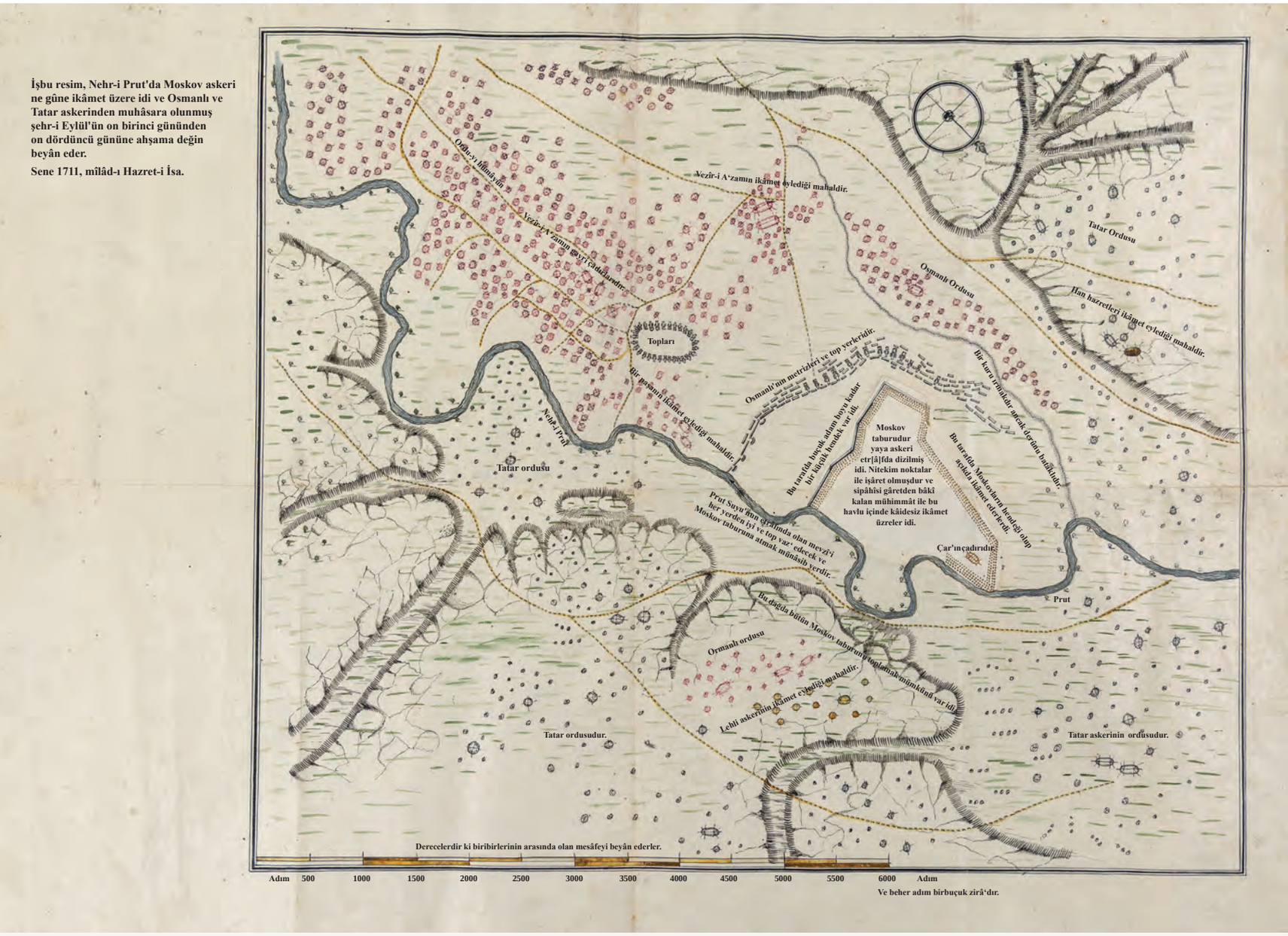

"Prut Savaşı Planı"

BOA, TSMA.e, 450/23_1

"Prut Savaşı Planı"

BOA, TSMA.e, 450/23_2

Sultan III. Ahmed (1703-1730), TSMK, Hazine, no. 1896-1127

52

Mora'nın Yeniden Fethi

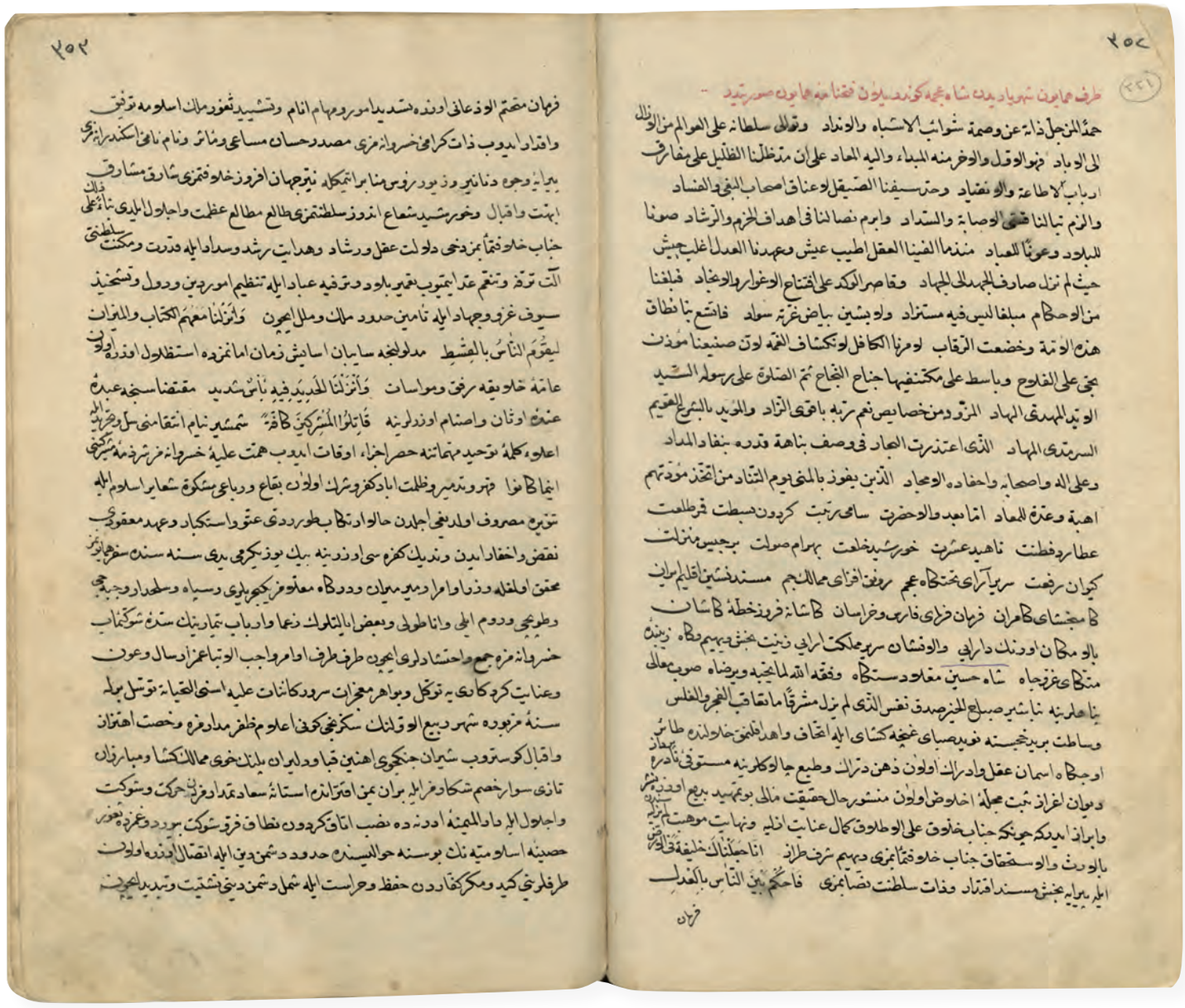

Mora'nın fethedildiği ve bu fethin safhaları hakkında Sultan III. Ahmed Han tarafından İran Şahı Hüseyin Şah'a gönderilen fetihname.

5-14 Şubat 1716

[s. 352] *Taraf-ı hümâyûn-ı Şehriyârî'den Şâh-ı Acem'e gönderilen fetihnâme-i hümâyûn sûretidir.*

Hamden li-men celle zâtühû an-vasmeti şevâi-bi'l-eşbâhi ve'l-endâd ve tevâlâ sultânühû ale'l-avâlimi mine'l-âzâli ile'l-âbâd fe hüve'l-Evvelü ve'l-Âhiru minhü'l-mebde'ü ve ileyhi'l-maâd alâ-en-medde zıllene'z-zalîle alâ-mefârikı erbabi'l-itâati ve'l-inkıyâd ve hadde seyfene's-saykale li-a'nâkı ashâbi'l-bağyi ve'l-fesâd ve elzeme nibâlenâ kısiyye'l-isâbeti ve's-sedâd ve ebreme nisâlenâ fî-ehdâfi'l-hazmi ve'r-reşâd savnen li'l-bilâdi ve avnen li'l-ibâd münzü mâ elfeyne'l-akle atyebe ayşin ve ahidne'l-adle ağlebe ceyşin haysü lem-nezel sârife'l-cühdi ile'l-cihâdi ve kâsıra'l-vükdi alâ-iftitâhi'l-ağvâri ve'l-encâd fe bellağnâ mine'l-ahkâmi meblağan leyse fîhi müstezâd ve lâ yeşînü beyâza gurretihi sevâd fe'ttese'a bi-nâ nitâku hâzihi'l-ümmet ve hada'ati'r-rikâbü li-emrine'l-kâfili li'nkişâfi'l-gummet li-enne sanî'anâ müezzinün bi-*hayye ale'l-felâh* ve bâsitun alâ-müktenifîhâ cenâha'n-necâh.

Sümme's-salâtü alâ-Resûlihi's-seyyidi'l-eyyidi'l-mehdiyyi'l-hâdi'l-müzevvedi min-hasâyısı ni'ami Rabbihî bi-akve'z-zâd ve'l-müeyyedi bi'ş-şer'i'l-kavîmi's-sermediyyi'l-mihâd ellezî i'tezerati'l-bihâru fî-vasfi nebâheti kadrihî bi-nefâdi'l-midâd ve alâ-âlihî ve ashâbihî ve ahfâdihi'l-emcâdi'llezîne yefûzü bi'l-münâ yevme't-tenâdi meni'ttehaze meveddetehüm ühbeten ve uddeten li'l-maâd. Emmâ ba'd:

Vâlâ-hazret, sâmî-rütbet, gerdûn-bastat, kamer-tal'at, utârid-fıtnat, nâhîd-işret, hûrşîd-hil'at, Behrâm-savlet, bercîs-menzilet, keyvân-rif'at, serîr-ârâ-yı tahtgâh-ı Acem, revnak-efzâ-yı memâlik-i Cem, mesned-nişîn-i iklîm-i Îrân, kâm-bahşâ-yı kâmrân, fermân-fermâ-yı Fars ü Horasân, kâşâne-fürûz-i hıtta-i Kâşân, bâlâ-mekân-ı evreng-i Dârâyî, vâlâ-nişân-ı serîr-i memleket-ârâyî, zînet-bahş-ı dîhîm ü gâh, zîbende-i müttekâ-yi izz ü câh **Şâh Hüseyin**-i muallâ-destgâh *–veffekahu'llâhü li-mâ yühbbühû ve yerdâhü–* savb-ı maâlî-penâhlarına tebâşîr-i sabâhu'l-hayr-ı sıdk-nefes ellezî lem-yezel müşrikân mâ te'âkabe'l-fecru ve'l-gales vesâtat-ı berîd-i hüceste-nüvîd-i sabâ-yı gonca-güşây ile ithâf u ihdâ kılınmak hılâlinde tâir-i evcgâh-ı âsmân-ı akl ü idrâk olan zihn-i derrâk ü tab'-ı çâlâklerine müstevfî-i nâdire-perdâz-ı dîvân-ı i'zâz sebt-i mecelle-i ihlâs olan menşûr-ı hâl-i hakîkat-meâli bu temhîd-i bedî' üzere neşr ü ibrâz eder ki:

Çünki Cenâb-ı Hallâk ale'l-ıtlâk kemâl-i inâyet-i ezeliyye ve nihâyet-i mevhibet-i lem-yezeliyyesinden bi'l-irsi ve'l-istihkâk Cenâb-ı Hilâfet-meâbımızı dîhîm-i şeref-tırâz-ı " ... *İnnâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz* ..."[1] ile pîrâye-bahş-ı mesned-i iktidâr ve Zât-ı Saltanat-nisâbımızı; *"Fa'hküm beyne'n-nâsi bi'l-adl"*[2] [**s. 353**]

1 *Kur'ân-ı Kerîm*, Sad Suresi 38/26. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey Davud!* ***Biz seni yeryüzünde halife yaptık.*** *O hâlde insanlar arasında hakk ile (adâlet ile) hükmet. Heva ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*

2 *Kur'ân-ı Kerîm*, Sad Suresi 38/26. ayetine işaret olunmaktadır. Ayette geçen *"hakk"* ***kelimesi yerine*** metinde *"adl"* ***kelimesi kullanılmıştır.*** Ayetin tamamının meali: *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık.* ***O hâlde***

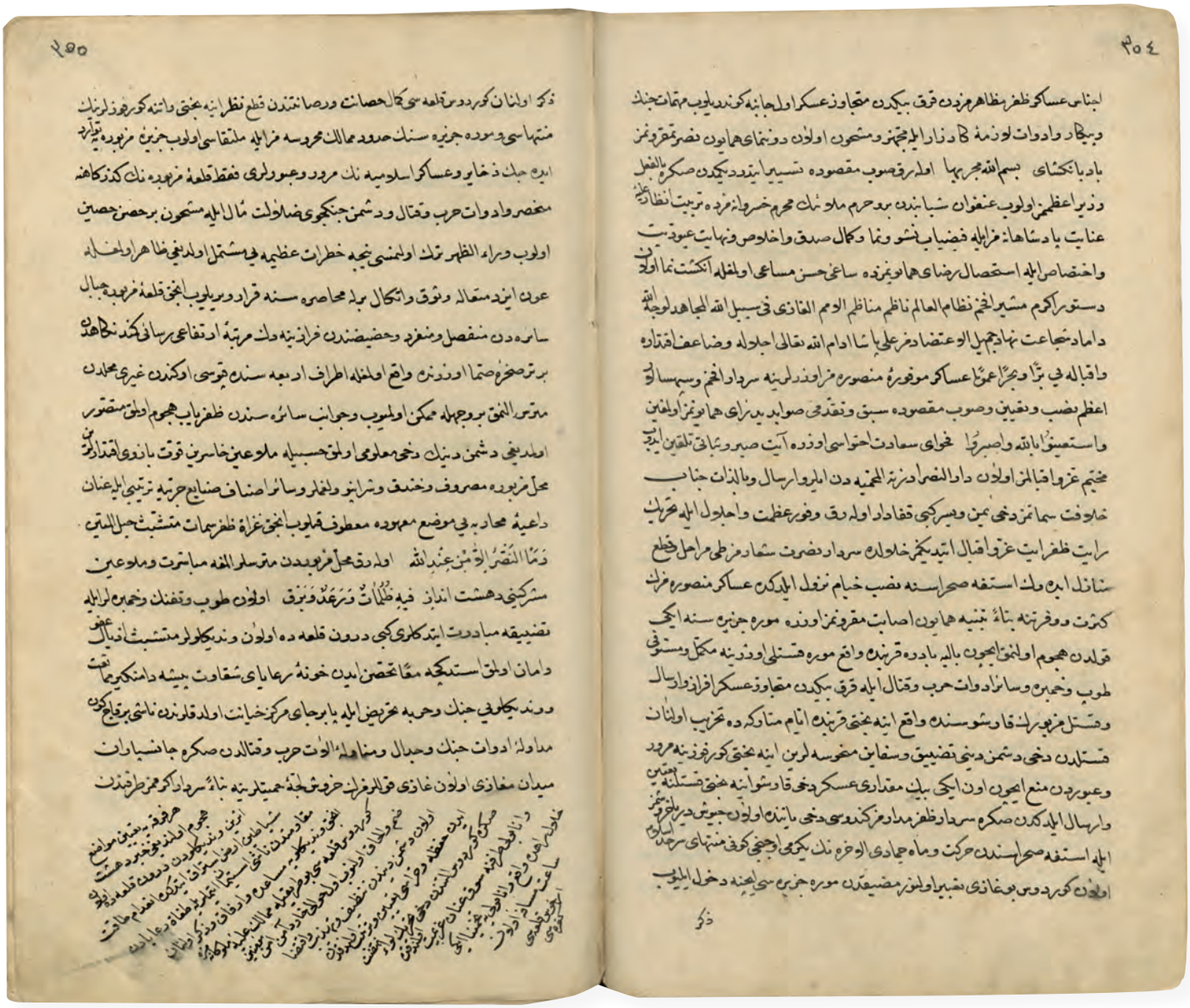

fermân-ı mütehattimü'l-iz'ânı üzere tesdîd-i umûr-ı[3] mehâmm-ı enâm ve teşyîd-i sügûr-ı mülk-i İslâma tevfîk u ıkdâr edip Zât-ı girâmî-i Hüsrevânemizi masdar-ı hisân-ı mesâi vü meâsir ve nâm-ı nâmî-i İskenderânemizi pîrâye-i vücûh-i denânîr ve zîver-i ruûs-i menâbir etmekle neyyir-i cihân-efrûz-i Hilâfetimizi şârık-ı meşârık-ı übbehet ü ikbâl ve hûrşîd-i şuâ-endûz-i Saltanatımızı tâli'-i metâli'-i azamet ü iclâl eyledi.

Binâen alâ-zâlik Cenâb-ı Hilâfet-meâbımız dahi delâlet-i akl ü reşâd ve hidâyet-i rüşd ü sedâd ile kudret ü miknet-i saltanatı âlet-i tereffüh ü tena"um addetmeyip ta'mîr-i bilâd ve terfîh-i ibâd ile tanzîm-i

insanlar arasında hakk ile (adâlet ile) hükmet. *Heva ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*

3 Metinde *"umûr u"* şeklinde yazılıdır.

umûr-ı dîn ü düvel ve teşhîz-i[4] süyûf-i gazv ü cihâd ile te'mîn-i hudûd-ı mülk ü milel için; *" ... ve enzelnâ ma'a-hümü'l-kitâbe ve'l-mîzâne li-yekûme'n-nâsü bi'l-kıst ... "*[5] medlûlünce sâyebân-ı âsâyiş-i zamân-ı emânımızda istızlâl üzere olan âmme-i halâyıka rıfk u muvâsât; *" ... ve enzelne'l-hadîde fîhi be'sün şedîdün. ... "*[6] muktezâsınca abede-i anede-i evsân ü asnâm üzerlerine; *" ... kâtilü'l-müşrikîne kâffeten ... "*[7] şemşîr-i niyâm-ı intikâmını sell ü tecrîd ile i'lâ'-i Kelime-i Tevhîd mühimmâtına hasr-ı eczâ'-i evkât edip himmet-i aliyye-i hüsrevânemiz şirzime-i müşrikîni *eynemâ kânû*[8] kahr u tedmîr ve zulmet-âbâd-ı küfr ü şirk olan bikâ' u ribâ'ı mişkât-i şeâyir-i İslâm ile tenvîre masrûf olduğu ecilden hâlâ irtikâb-ı tavr-ı rediyy-i utüvv ü istikbâr ve ahd-i ma'kûdu nakz u ıhfâr eden Venedik keferesi üzerine bin yüz yirmi yedi senesinde sefer-i hümâyûnumuz muhakkak olmağla vüzerâ vü ümerâ vü mîr-i mîrân ve Dergâh-ı Muallâmız yeniçerileri ve sipâh u silahdâr ve cebeci vü topçu ve Rumili ve Anadolu ve ba'zı eyâletlerin züamâ vü erbâb-ı tîmârının Südde-i şevket-meâb-ı hüsrevânemize cem' u ihtişâdları için taraf taraf evâmir-i vâcibü'l-ittibâ'ımız irsâl ve avn ü inâyet-i Kirdgârî'ye tevekkül ve bevâhir-i mu'cizât-ı Server-i Kâinât *–aleyhi esne't-tahiyyât–*a tevessül birle sene-i mezbûre şehr-i Rebîülevvel'inin sekizinci günü a'lâm-ı zafer-medârımıza ruhsat-ı ihtizâz ü ikbâl gösterip şîrân-ı cengcû-yı âhenîn-kabâ ve dilîrân-ı peleng-hûy-i memâlik-güşâ ve mübârizân-ı tâzî-süvâr-ı hasm-şikârımız ile bir ân-ı yümn-iktirânda Âsitâne-i saâdet-medârımızdan hareket ve şevket ü iclâl ile dâru'l-meymene-i Edirne'de nasb-ı otâk-ı gerdûn-nitâk-ı fer u şevket buyurduğumuzda sügûr-ı hasîna-i İslâmiyyenin Bosna havâlîsinde hudûd-ı düşman-ı dîn ile ittisâl üzere olan taraflarını keyd ü mekr-i küffârdan hıfz u hırâset ile şeml-i düşman-ı dîni teştît ü tebdîd için [**s. 354**] ecnâs-ı asâkir-i zafer-mazâhirimizden kırk binden mütecâviz asker ol cânibe gönderilip mühimmât-ı ceng ü peykâr ve edevât-ı lâzıme-i kârzâr ile mücehhez ü meşhûn olan Donanma-yı Hümâyûn-ı nusret-makrûnumuz bâdbân-güşâ-yı *" ... bi'smi'llâhi mecrâhâ ... "*[9] olarak savb-ı maksûda tesyîr etdirdiğimden sonra bi'l-fi'l Vezîr-i A'zamımız olup unfuvân-ı şebâbından beri harem-i melâik-mahrem-i hüsrevânemizde tertîb-i enzâr-ı aliyye-i inâyet-i Pâdişâhânemiz ile feyz-yâb-ı neşv ü nemâ ve kemâl-i sıdk u ihlâs ve nihâyet-i ubûdiyyet ü ihtisâs ile istihsâl-i rızâ-yı hümâyûnumuzda sâî-i hüsn-i mesâî olmağla engüşt-nümâ olan düstûr-ı ekrem, müşîr-i efham, nizâmü'l-âlem, nâzımu menâzımi'l-ümem, el-gâzî fî-sebîli'llâh, el-mücâhidü li-vechi'llâh, dâmâd-ı şecâat-nihâd-ı cemîlü'l-i'tizâdımız Ali Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû ve dâafe iktidârehû ve ikbâlehû–*yu berren ve bahren

4 Metinde "تشخيذ" şeklinde yazılıdır.

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hadîd Suresi 57/25. ayetine işaret olunmaktadır. Tamamının meali: *"Ant olsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik **ve insanların adâleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.** Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."*

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hadîd Suresi 57/25. ayetinin bir kısmına işaret olunmaktadır. Tamamının meali: *"Ant olsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adâleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizam indirdik. **Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet** ve insanlar için faydalar **vardır**. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."*

7 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/36. ayetinin bir kısmına işaret olunmaktadır. Tamamının meali: *"Doğrusu Allah'a göre ayların sayısı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru olan hesap budur. O aylarda kendinize zulmetmeyin, müşrikler sizinle topyekûn savaştıkları gibi siz de **onlarla topyekûn savaşın.** Bilin ki Allah buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."*

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. ayetinin başlangıç kısmına işaret olunmaktadır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun** ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler; başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!" (*Ayetteki *eynemâ **tekûnû** (=nerede olursanız olun)* ifadesi metinde *eynemâ **kânû** (=nerede olurlarsa olsunlar)* şeklinde ifade edilmiştir.*)*

9 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hûd Suresi 11/41. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Nuh aleyhi's-selâm) dedi ki:'Ona (gemiye) binin. **Allah'ın adıyladır onun akıp gitmesi (yüzmesi)** de, demir atması (durması) da. Şüphesiz, benim Rabbim bağışlayandır, esirgeyendir.' "*

umûmen asâkir-i mevfûre-i mansûremiz üzerlerine Serdâr-ı efham u Sipehsâlâr-ı a'zam nasb u ta'yîn ve savb-ı maksûda sebk u takaddümü savâb-dîd-i rây-ı hümâyûnumuz olmağın ve; *"ve'ste'înû bi'llâhi va'sbirû ..."*[10] fahvâ-yı saâdet-ihtivâsı üzere âyet-i sabr u sebâtı telkîn edip muhayyem-i izz ü ikbâlimiz olan dâru'n-nasr-ı Edirnetü'l-mahmiyye'den ileri irsâl ve bi'z-zât Cenâb-ı Hilâfet-simâtımız dahi yümn ü yüsr gibi kafâdâr olarak vüfûr-ı azamet ü iclâl ile tahrîk-i râyet-i zafer-âyet-i izz ü ikbâl etdiğimiz hılâlde Serdâr-ı nusret-şiârımız tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil ederek İstifa[11] Sahrâ-sı'na nasb-ı hıyâm-ı nüzûl eyledikde asâkir-i

10 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/128. Metinde –başlangıcında bir (vav) harfi ziyadesiyle– ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Musa milletine:'**Allah'tan yardım dileyin ve sabredin;** yeryüzü şüphesiz Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar; âkıbet (gelecek) Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.' dedi."*

11 Thivai, Tebas (Yunanistan).

mansûremizin kesret ü vefretine binâen tenbîh-i hümâyûn-ı isâbet-makrûnumuz üzere Mora[12] Cezîresi'ne iki koldan hücûm olunmak için Balyabadra[13] kurbünde vâkı‘ Mora Kasteli üzerine mükemmel ve müstevfî top ve humbara ve sâir edevât-ı harb ü kıtâl ile kırk binden mütecâviz asker ifrâz ü irsâl ve Kastel-i mezbûrun karşısında vâkı‘ İnebahtı kurbünde eyyâm-ı mütârekede tahrîb olunan Kastelden dahi düşman-ı dîni tazyîk ve sefâyin-i menhûselerin İnebahtı Körfezi'ne mürûr u ubûrdan men‘ için on iki bin mikdârı asker dahi karşı İnebahtı Kasteli'ne ta‘yîn ü irsâl eyledikden sonra Serdâr-ı zafer-medârımız kendisi dahi yanında olan cüyûş-ı deryâ-hurûşumuz ile İstifa Sahrâsı'ndan hareket ve mâh-ı Cumâdelâhire'nin yirmi üçüncü günü müntehâ-yı serhadd-i İslâm olan Koridos[14] Boğazı ta‘bîr olunur mazîkdan Mora Cezîresi içine duhûl eyleyip [**s. 355**] zikrolunan Koridos Kal‘ası kemâl-i hasânet ü rasânetinden kat‘-ı nazar İnebahtı ve Atina[15] körfezlerinin müntehâsı ve Mora Cezîresi'nin hudûd-ı memâlik-i mahrûsemiz ile mültekâsı olup Cezîre-i mezbûreye tevârüd edecek zehâyir ve asâkir-i İslâmiyyenin mürûr u ubûrları fakat Kal‘a-i mezbûrenin güzergâhına münhasır ve edevât-ı harb ü kıtâl ve düşman-ı cengcû-yi dalâlet-meâl ile meşhûn bir hısn-ı hasîn olup verâ’e'z-zahr terk olunması nice hatarât-ı azîmeyi müştemil olduğu zâhir olmağla avn-i İzed-i Müteâl'e vüsûk u ittikâl birle muhâsarasına karâr verilip ancak Kal‘a-i mezbûre cibâl-i sâireden munfasıl u münferid ve hazîzından firâzına dek mertebe-i irtifâ‘ı resâyi-i kemend-i nigâhdan berter sahre-i sammâ üzerinde vâkı‘ olmağla etrâf-ı erbaasında kapısı önünden gayri mahalden metris alınmak bir vechile mümkün olmayıp ve cevânib-i sâiresinden zafer-yâb-ı hücûm olmak mutasavver olmadığı düşman-ı dînin dahi ma‘lûmu olmak hasebiyle melâîn-i hâsirîn kuvvet-i bâzû-yı iktidârların mahall-i mezbûra masrûf ve hendek ve şaranpo ve lağımlar ve sâir esnâf-ı sanâyi‘-i harbiyye tertîbi ile inân-ı dâiye-i muhârebeyi mevzi‘-i ma‘hûda ma‘tûf kılıp ancak guzât-ı zafer-simât müteşebbis-i hablü'l-metîn-i *" ... ve me'n-nasru illâ min-indi'llâh ... "*[16] olarak mahall-i mezbûrdan metrisler almağa mübâşeret ve melâîn-i müşrikîni dehşet-endâz-ı *" ... fîhi zulümâtün ve ra‘dün ve berk ... "*[17] olan top u tüfenk ve humbaralar ile tazyîka mübâderet etdikleri gibi derûn-ı Kal‘ada olan Venedikliler müteşebbis-i ezyâl-i afv u emân olmak istedikçe maan tahassun eden havene-i reâyâ-yı şakâvet-pîşe dâmen-gîr-i mümânaat ve Venedikli'yi ceng ü harbe tahrîz ile pâ-ber-câ-yı merkez-i hıyânet olduklarından nâşî birkaç gün müdâvele-i edevât-ı ceng ü cidâl ve münâvele-i âlât-ı harb ü kıtâlden sonra cân-siperân-ı meydân-ı megâzî olan gâzî kullarımızın hurûş-ı lücce-i hamiyyetlerine binâen Serdâr-ı Ekremimiz tarafından her fırkaya ta‘yîn-i mevâzı‘-ı hücûm olunduğu haber-i dehşet-eserin Venedikli'den derûn-ı Kal‘ada olan şeyâtîn-i arz istirâk etdikde in‘idâm-ı tâkat-ı mukâvemetden nâşî istîmân etmeleriyle tuğât-ı reâyâdan ancak Venedikli'ye müsâade ve irfâk ve zikrolunan Koridos Kal‘ası bu tarîkıle memâlik-i aliyye-i mülûkânemize zamm u ilhâk olunup ol havâlî hâr-ı dâmen-i emn-i mü’minîn olan düşman-ı dînden tanzîf ü tehzîb ve iktizâ eden hafaza vü hurrâsı ta‘yîn ü tertîb olundukdan sonra Koridos altından dahi tahrîk-i livâ’-i nehzat ve Anabolu[18] tarafına sevk-ı inân-ı azîmet olundukda hılâl-i râhda vâkı‘ ve Anabolu'ya[19] tahmînen iki

12 Peloponnese (Yunanistan).
13 Patra (Yunanistan).
14 Korinthos, Corinth (Yunanistan).
15 Athens, Atina (Yunanistan).
16 *Kur’ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/126. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı.* ***Zafer, yalnızca Allah katındandır*** *ki o mutlak güç ve hikmet sahibidir.*"
17 *Kur’ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/19. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: "*Yahut onların durumu, gökten* ***yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle*** *sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.*"
18 Nafplio, Mora Yenişehri, Anabolu (Yunanistan).
19 Nafplio (Yunanistan).

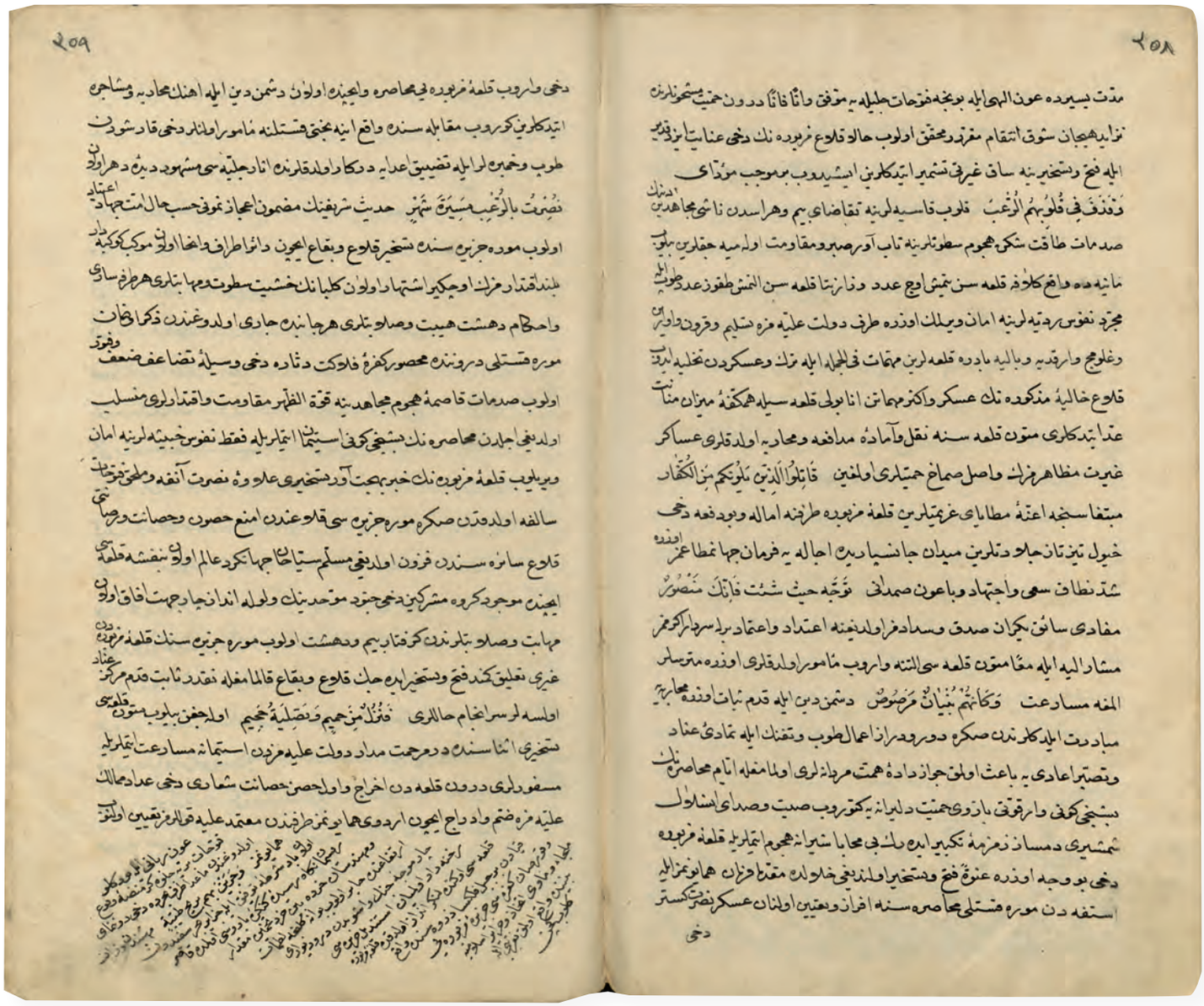

sâat mesâfe olan Arhos[20] Kal'ası keferesi [**s. 356**] kevkebe-i mevkib-i satvet-şiâr ve debdebe-i ketâib-i şevket-disârımızın peyâm-ı dehşet-fercâm-ı teveccühlerin gûş etdikleri sâat; *"Keenne-hüm humurun müstenfirah; ferrat min-kasvereh."*[21] Kal'a ve varoşunu tahliye ve firâr ve Kal'a-i mezbûre dahi bî-dağdağa-i ceng ü cidâl zamîme-i memâlik-i cenâb-ı muhalledü'l-ikbâlimiz kılındıkdan sonra Anabolu Kal'ası altına varılıp nüzûl olundukda Kal'a-i mezbûre Mora Cezîresi'nin kürsî-i memleketi ve mukaddemâ yed-i İslâmdan intizâ'ı mahallinde bulunduğu hâletden ziyâde teşyîd ü tarsîn ve sunûf-ı hıyel-i harbiyye ibdâ'ıyla terfî' u tahsîn olunmada melâîn-i hâsirîn otuz seneden beri bezl-i emvâl [ü] evkât edip cevânib-i selâsesi deryâ ve taraf-ı râbi'i iki kat hendek-i düşvâr-güzâr ile muhât ve üzerinde havâle olan Palamuta[22] nâm cebel-i şâmihın üzerinde

20 Argos (Yunanistan).

21 *"Onlar sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir." Kur'ân-ı Kerîm*, Müddessir Suresi 74/50-51.

22 Palamidi (Yunanistan).

ihtirâ‘ etdikleri yedi aded metîn ü müstahkem tabyaların burûc-i sa‘bü'l-urûcuna suûd u irtikâ emr-i düşvâr ve menâat ü metânetde her biri bir hısn-ı üstüvâr olup gösterdikleri sanâyi‘-i hired-firîb-i harbiyyeleri muhayyir-i ukûl iken nesîm-i beşâret-şemîm-i *"Kâtilûhüm yu‘azzibhümu'llâhü bi-eydîküm ve yuhzihim ve yansurküm aleyhim ve yeşfi sudûra kavmin mü'minîn."*[23] guzât-ı muvahhidîn kullarımızın bahr-i zehhâr-ı gayret ü hamiyetlerin cûş u hurûşa getirip iki koldan metrisler alınmak münâsib görülmekle Sipehsâlâr-ı gayret-şiârımız dahi askeri iki sınıf edip bir kolda olan esnâf-ı cünûd-ı vâfiremizi Palamuta tabyaları üzerinden ve bir kolda olan cüyûş-ı mütekâsiremizi asıl Anabolu Kal‘ası'nın kapısı önünden metrisler almak için tertîb ü ta‘yîn; *"Ve câhidû fî-sebîli'llâh hakka cihâdihî ... "*[24] medlûlünü cümlesine tenbîh ü telkîn etdiğinde Palamuta tarafından metrisler alınacak mahal gâyet senglâh olmağla tîşe-i merdân-ı Ferhâd-pîşe ile bir hatve yer hafr etmek mutasavver değil iken dilîrân-ı ecnâd-ı samîmü'l-ictihâdımız; *"Kul len-yusîbenâ illâ mâ keteba'llâhü lenâ ... "*[25] fahvâ-yı celâdet-fermâsı üzere birbirlerin teşcî‘ u iğrâ ederek birer seng-pâreye i‘tizâd ile müstaînen bi'llâh top u tüfenk ve sâir edevât-ı harb ü ceng i‘mâline mübâşeret ve ertesi gün açıkdan hücûm ile hamle-i vâhidede üç aded tabyaların zabt edip lâkin kefere-i hâk-sârın mecma‘ı olan büyük tabya cümlesinden metîn ü müstahkem ve rasânet ü metânetinden nâşî atılan top u tüfenk dânelerinden lüzûm mertebesi rahne bedîdâr ve fürce-i hücûm nümûdâr olmamağla lağım hafrı muktezî [**s. 357**] ve tamâm nakb u i‘dâd olundukda eyyâm-ı muhâsaranın sekizinci günü hafr olunan lağıma âteş verilip melâîn-i müşrikîn hakkında; *"Yevme yağşâhümü'l-azâbü min-fevkıhim ve min-tahti ercülihim ... "*[26] müeddâsı âşikâr olmağla henüz mütesâıd olan gubâr u buhâr incilâ bulmadın ve kârger olacak kadar keyfiyet-i te'sîri bâliğ-i rütbe-i yakîn olmadın urvetü'l-vüskâ-yı; *" ... elâ inne hizba'llâhi hümü'l-gâlibûn"*[27]a i‘tisâm birle civân-merdân-ı meydân-ı ictihâddan ba‘zıları mahall-i mezbûrdan ve ba‘zıları ihzâr u i‘dâd olunan nerdübânlardan tabyalar üzerlerine hücûm eyleyip düşman-ı dînin gûş-i ru'ûsları ser-şâr-ı velvele-i dehşet-fezâ-yı tabl ü kûs olarak nicesi urza-i şemşîr-i tîz ve nicesi tahlîs-ı ser u cân sevdâ-yı muhâli ile pey-siper-i dehlîz-i gürîz olmalarıyla şüc‘ân-ı guzât tîğ-ı sitîz-i *eyne'l-mefer*[28] ile akablarından ayrılmayıp veche-i firâr-ı a‘dâ olan Aşağı Anabolu Kal‘ası'na doğru; *" ... len-yenfa‘akümü'l-firâru in ferertüm mine'l-mevti evi'l-katl ... "*[29] zemzemesiyle kâri‘-i mesâmi‘-i müşrikîn olarak muhtelitan revân u şitâbân olduklarında asıl Anabolu Kal‘ası kapısı önünde olan sunûf-ı askerden alınan metrislerde mevcûd hizebrân-ı pîşe-i vegâ dahi Palamuta metrislerinden Kal‘aya hücûm olunduğun görüp ırk-ı hamiyyet-i dilîrâneleri nâbız olmağla onlar dahi zemzeme-i bülend-tekbîri resîde-i sipihr-i esîr ederek mısdâk-ı şecâat-engîz-i *"Ve inne cündenâ lehümü'l-gâlibûn."*[30] ile birbirlerinin şemşîr-i adû-tedmîr-i ictihâdlarına zâğ

23 *"Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalplerini ferahlatsın." Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/14.

24 *Kur'ân-ı Kerîm*, Hac Suresi 22/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Allah uğrunda hakkıyla cihad edin.** O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce, hem de bu Kur'ân'da Müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır!"*

25 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/51. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**De ki: 'Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez.** O bizim Mevlamızdır, inananlar Allah'a güvensin.' "*

26 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ankebût Suresi 29/55. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**O günde azap, onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından saracak** ve (Allah onlara): 'Yaptıklarınızı (cezasını) tadın! diyecektir."*

27 *Kur'ân-ı Kerîm*, Mücâdele Suresi 58/22; *" ... İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."* ve Mâide Suresi 5/56; *" ... şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir."* ayetlerine işaret olunmaktadır.

28 *Kur'ân-ı Kerîm*, Kıyâmet Suresi 75/10. ayetine işaret olunmaktadır: *"İşte o gün insan '**Kaçacak yer neresidir?**' diyecektir."*

29 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/16. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"De ki: '**Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermez**; faraza verdiği takdirde de ancak pek az faydalandırılırsınız.' "*

30 *"Ve elbette bizim askerlerimiz, mutlak onlar galip geleceklerdir." Kur'ân-ı Kerîm*, Saffat Suresi 37/173.

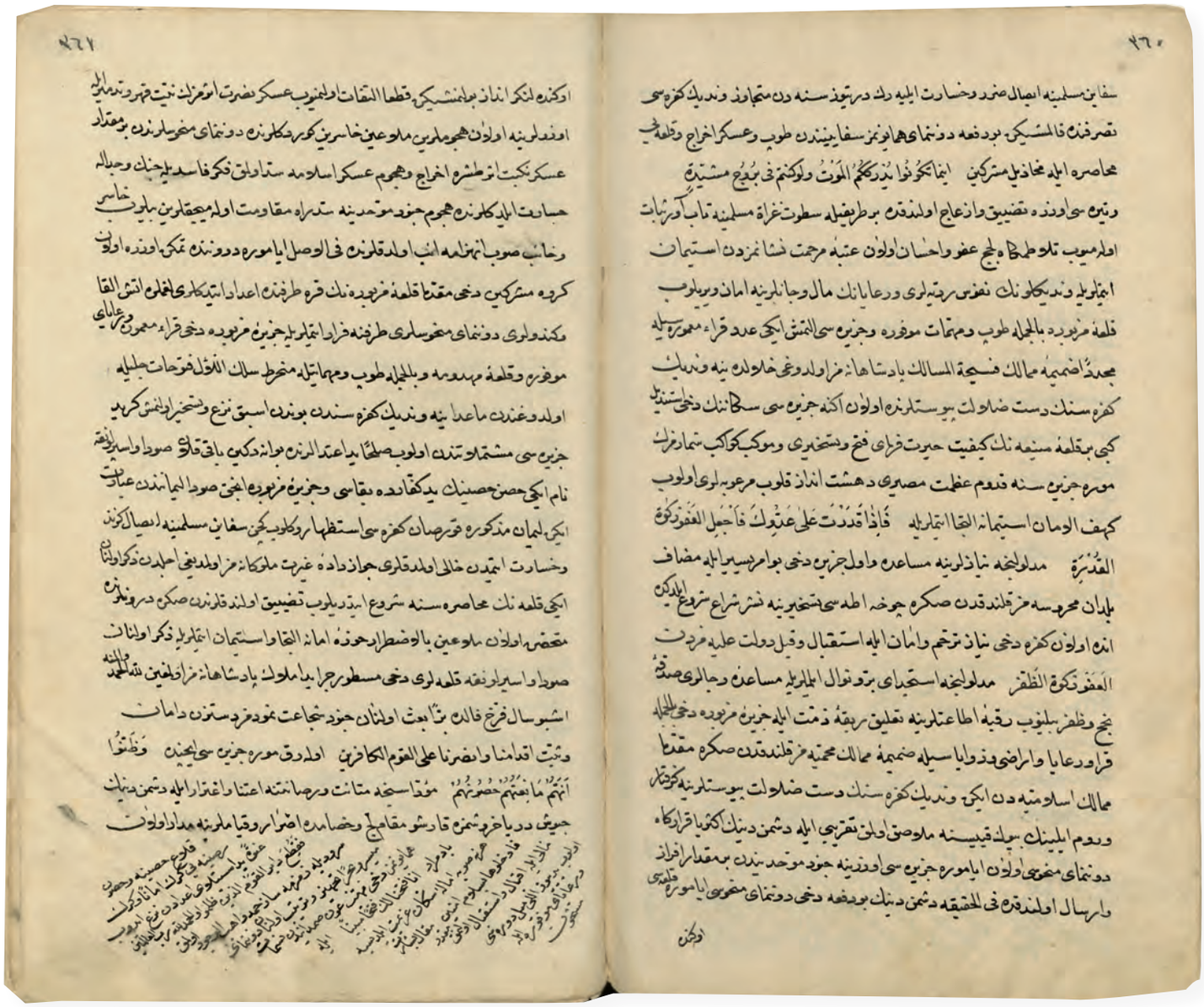

verip derûn-ı Kal'aya fürce-i duhûl nâ-yâb iken der u dîvâr-ı Kal'aya sarılıp; " ... *ve eyyedeküm bi-cünûdin lem-terevhâ ...* "[31] zümresinden mededkârî-i cenâh-ı necâh ile bâlâ-yı burûca mukaddemce urûc edenler sâirlerin ıs'âda iânet ü imdâd etmekle zîr u bâlâdan hücûm eden asâkir-i fevz-meâsirimiz adû-yı hâk-sâra tercümânî-i zebân-ı seyf ü sinân ile; *"Kul inne'l-mevte'l-lezî tefirrûne minhü fe innehû mülâkîküm ...* "[32] müfâdını

31 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/40. ayetinin bir kısmına, (Kur'ân'da geçtiği şekli olan *eyyedehû (=**onu** destekledi)* yerine *eyyedeküm (=**sizi** destekledi)* şeklinde bir zamir farklı yazılarak işaret olunmaktadır. Ayetin tamamının meali: *"Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, 'Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber.' diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin **kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş**, böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."*

32 *Kur'ân-ı Kerîm*, Cum'a Suresi 62/8. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"De ki: 'Şüphesiz ki, o kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka gelip size çatacaktır;** sonra O, bütün görünmeyeni ve görüneni bilen (Allah')a döndürüleceksiniz de O size neler yaptığımızı haber verecektir.' "*

iblâğ edip savârim-i meslûle-i guzât ile düşman-ı dîn-i felâket-rehînden kiminin dimâ'-i vâcibetü'l-irâkaları ihrâk ve kimisi giriftâr-ı zencîr-i seby ü istirkâk kılınmağla bir iki sâatde gerek Palamuta tabyaları ve gerek Anabolu Kal'ası yüz yetmiş yedi aded top ve on altı havan ve sâir mühimmâtla imâme-i silkü'l-leâl-i fütûhât kılındıkdan sonra Serdâr-ı zafer-şiârımız Mora Cezîresi'nin kılâ'-ı bâkıyesi feth u teshîri için; *" ... asâ Rabbüküm en yühlike adüvveküm ve yestahlifeküm ..."*[33] mîâd-ı beşâret-maâdı ile kulûb-ı asâkir-i mansûremizin tedmîr-i e'âdîye olan şevk u himmetlerin tecdîd ü te'kîd edip Anabolu pîşgâhından dahi ref'-i hıyâm-ı ârâm ve Moton[34] ve Koron[35] ve Avarin[36] taraflarına şedd-i hızâm olundukda düşman-ı dîn-i hızlân-karîn cünûd-ı muvahhidîn kullarımızın [**s. 358**] müddet-i yesîrde avn-i ilâhî ile bunca fütûhât-ı celîleye muvaffak ve ânen fe ânen derûn-ı hamiyyet-meşhûnlarında tezâyüd-i heyecân-ı şevk-ı intikâm mukarrer u muhakkak olup hâlâ kılâ'-ı mezbûrenin dahi inâyet-i Îzed-i Kadîr ile feth u teshîrine sâk-ı gayreti teşmîr etdiklerin işidip ber-mûceb-i müeddâ-yı; *" ... ve kazefe fî-kulûbihimü'r-ru'be ..."*[37] kulûb-ı kâsiyelerine tekâzâ-yı bîm ü hirâsdan nâşî mücâhidîn-i dînin sademât-ı tâkat-şiken-i hücûm-ı satvetlerine tâb-âver-i sabr u mukâvemet olamayacakların bilip Manya'da[38] vâkı' Kelefa[39] Kal'ası'n yetmiş üç aded ve Zarnata[40] Kal'ası'n altmış dokuz aded top ile mücerred nüfûs-ı rediyyelerine emân verilmek üzere taraf-ı Devlet-i Aliyyemize teslîm ve Koron ve Avarin ve Golomiç[41] ve Arkadya[42] ve Balyabadra[43] kal'aların mühimmât-ı fi'l-cümle ile terk ve askerden tahliye edip kılâ'-ı hâliye-i mezkûrenin asker ve ekser-i mühimmâtın Anabolu Kal'ası'yla hem-kefe-i mîzân-ı metânet addetdikleri Moton Kal'ası'na nakl ve âmâde-i müdâfa'a vü muhârebe oldukları asâkir-i gayret-mazâhirimizin vâsıl-ı sımâh-ı hamiyyetleri olmağın; *" ... kâtilü'llezîne yelûneküm mine'l-küffâr ..."*[44] mübtegâsınca e'inne-i matâyâ-yı azîmetlerin Kal'a-i mezbûre tarafına imâle ve bu def'a dahi huyûl-i tîz-tâz-ı celâdetlerin meydân-ı cân-sipârîde icâleye fermân-ı cihân-mutâ'ımız üzere şedd-i nitâk-ı sa'y ü ictihâd ve bâ-avn-i Samedânî; *"Tevecceh haysü şi'te fe inneke mansûrun"*[45] müfâdı sâik-ı yekrân-ı sıdk u sedâdımız olduğuna i'tidâd ü i'timâd birle Serdâr-ı Ekremimiz müşârun-ileyh ile maan Moton Kal'ası altına varıp me'mûr oldukları üzere metrisler almağa müsâra'at ve; *" ... ke'enne-hüm bünyânün marsûs."*[46] düşman-ı dîn ile kadem-i

33 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/129. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Kavmi ona 'Ey Musa!) Sen bize (peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da hep eziyete uğradık.' dediler. (Musa onlara): **'Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve sizi** yeryüzünde **onların yerine geçirir** de nasıl (hareket) edeceğinize bakar.' dedi."*

34 Modo, Methoni (Yunanistan).

35 Koroni (Yunanistan).

36 Anavarin, Pylos, Navarino (Yunanistan).

37 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; onlar da zannettiler ki kendilerini Allah'tan koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı **ve kalblerinin içine korku düşürdü.** Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

38 Dimos East Mani (Yunanistan).

39 Kelefa (Yunanistan).

40 Castle of Zarnata (Yunanistan).

41 Hulumiç, Chlemoutsi, Khlemboutsi (Yunanistan).

42 Kyparissia (Yunanistan).

43 Patrai, Patra, Patras (Yunanistan).

44 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/123. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ey imân edenler! **Kâfirlerden civarınızda bulunanlar ile mukatelede bulunun** ve onlar sizde bir şiddet bulsunlar ve biliniz ki, Allah Te'âlâ muttakîler ile beraberdir."*

45 *"Her nereye yönelirsen muhakkak ki (Allah'ın) zafer ve yardımına mazhar olan Sen olacaksın."* Peygamberimizin (s.a.v.) sırtındaki nübüvvet mührünün ikinci satırı.

46 *Kur'ân-ı Kerîm*, Saf Suresi 61/4. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Allah kendi yolunda **sanki birbirlerine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi** saf hâlinde savaşanları elbette sever."*

٢٦٧

ایکی بیکدن متجاوز قرای معموره یی محتوی اولان موره جزیره سی دست تصرف اعداده
برخطوه یرقالمامق وجهی اوزره عموماً قلاع وبقاع ومشتملات قلیله وکثیره سی واستندیل
واکنه وچوخه وایا موره کبی دوت قطعه جزایر مستقله بقاع ورباع ورعایا وتتمات
وفیره سی وصودا واسپرلونقه قلعه لری ایام معدوده ده دست اعدادن نزع وتخلیص
وقلمرو حکم خسروانه مزه ضم وتخصیص اولنوب معابد ومساجد وجوامع وصوامعی
لوث وجود بد بود اوثان واصنامدن تنظیف وتطهیر وقنادیل لماعة الانوار توحید
وتمجید ایله تنویر اولنمغین بالذات جناب مؤید خلافت مسندمز مقر دولت علیه
ومستقر سلطنت سنیه مز صوبنه توجیه رایات ظفر ایات عود وانصراف قیلوب
سردار ستوده مآثرمز ریاننده اولان عساکر فوز مظاهرمز دخی غنایم موفوره
وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ ایله فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ
مآلی حسب حال رفاه باللری اوله رق کرانبار غنیمت ایاب ودستاویز نصر وظفر ایله رجعت
وانصرافه رخصتیاب اولمشلردر هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ بو آلای
والای بهیة الاثار ونعمای عظمای سنیة الاقدارك وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ موجبی اوزره
اشاعت واعلان واشارت وایذانی باعث ارتیاح قلوب اهل اسلام ومایه انشراح
صدور انام اولمغله میانه جانبینده رصیف الاساس اولان مبانی مسالمت واستیناسی
تشیید وقواعد صدق واتحاد وسواعد تعاضد ووداد تسدید ایچون نامزد
ارسال وتعیین اولان سدنه سرادقات دولت علیه مزدن صداقت آیین وامانت قرین
قدوة الاماجد والاکارم یوسف زید مجده برسبیل رسالت مبعوث طرف واضح الشرفلری
قلنمشدر بتوفیق الملك الودود صوب عالیلرینه اناحه جمازه ورود ایدوب سپرده

عهده سفارتی قلنان
خدمت لازمه سن ادادن صکره
صوب درگاه خلافت دستگاهمزه انعطاف
عنان انصرافی خصوصنده فائز حسن اجازت
بیورلمق متوقعدر باقی همیشه درة اکلیل
شهامت خاطف ابصار اختران چرخ برین
ونضارت گلستان عزت غبطه فزای
اعتدال فروردین باد انه سبحانه حقیق
بالاستعانة والاستنجاد تحریراً فی اواخر ذی الحجه
خاصکی

sebât üzere muhârebeye mübâderet eylediklerinden sonra dûr u derâz i'mâl-i top u tüfenk ile temâdî-i inâd ve tasabbur-i e'âdîye bâis olmak cevâz-dâde-i himmet-i merdâneleri olmamağla eyyâm-ı muhâsaranın beşinci günü var kuvveti bâzû-yı hamiyyet-i dilîrâneye getirip sît u sadâ-yı insilâl-i şemşîri demsâz-ı zemzeme-i tekbîr ederek bî-muhâbâ şîrâne hücûm etmeleriyle Kal'a-i mezbûre dahi bu vech üzere anveten feth u teshîr olunduğu hılâlde mukaddemâ fermân-ı hümâyûnumuz ile İstifa'dan Mora Kasteli muhâsarasına ifrâz ü ta'yîn olunan asker-i nusret-güster [**s. 359**] dahi varıp Kal'a-i mezbûreyi muhâsara ve içinde olan düşman-ı dîn ile âheng-i muhârebe vü müşâcere etdiklerin görüp mukâbelesinde vâkı' İnebahtı Kasteli'ne me'mûr olanlar dahi karşıdan top ve humbaralar ile tazyîk-ı a'dâya derkâr olduklarında âsâr-ı celiyyesi meşhûd-i dîde-i dehr olan; *"Nusırtü bi'r-ru'bi mesîrete şehrin"*[47] hadîs-i şerîfinin mazmûn-ı i'câz-nümûnu hasb-i hâl-i ümmet-i cihâd-i'tiyâd olup Mora Cezîresi'nde teshîr-i kılâ' u bikâ' için dâir-i etrâf u enhâ olan mevkib-i kevkebedâr-ı bülend-iktidârımızın evcgîr-i iştihâr olan gülbâng-i haşyet-i satvet ü mehâbetleri her tarafa sârî ve ahkâm-ı dehşet-i heybet ü salâbetleri her cânibde cârî olduğundan zikrolunan Mora Kasteli derûnunda mahsûr kefere-i felâket-disâra dahi vesîle-i tezâuf-ı za'f u fütûr olup sademât-ı kâsıma-i hücûm-ı mücâhidîne kuvvetü'z-zahr-ı mukâvemet ü iktidârları münselib olduğu ecilden muhâsaranın beşinci günü istîmân etmeleriyle fakat nüfûs-ı habîselerine emân verilip Kal'a-i mezbûrenin haber-i behcet-âver-i teshîri ilâve-i nusret-i ânife ve mülhak-ı fütûhât-ı sâlife oldukdan sonra Mora Cezîresi kılâ'ından emna'-ı husûn ve hasânet ü rasâneti kılâ'-ı sâiresinden füzûn olduğu müsellem-i seyyâhân-ı cihângerd-i âlem olan Benefşe[48] Kal'ası içinde mevcûd gürûh-ı müşrikîn dahi cünûd-ı muvahhidînin velvele-endâz-ı çâr-cihet-i âfâk olan mehâbet ü salâbetlerinden giriftâr-ı bîm ü dehşet olup Mora Cezîresi'nin Kal'a-i mezbûreden gayri ta'lîk-ı kemend-i feth u teshîr edecek kılâ' u bikâ' kalmamağla ne kadar sâbit-kadem-i merkez-i inâd olsalar ser-encâm-ı hâlleri; *"Fe nüzülün min-hamîmin ve tasliyetü cahîm"*[49] olacağın bilip Moton Kal'ası teshîri esnâsında der-i merhamet-medâr-ı Devlet-i Aliyyemizden istîmâna müsâra'at etmeleriyle mesfûrları derûn-ı Kal'adan ihrâc ve ol hısn-ı hasânet-şiârı dahi idâd-ı memâlik-i aliyyemize zamm u idrâc için ordu-yı hümâyûnumuz tarafından mu'temedün-aleyh kullarımız ta'yîn olunup avn-i Rabbânî ile bu denli fütûhât-ı berriyye cilve-ger-i manassa-i vukû' olduğundan mâadâ taraf-ı bahrda dahi Donanma-yı Hümâyûnumuz; *" ... ve cereyne bihim bi-rîhın tayyibetin ... "*[50] mehebbinden vezân olan bâd-ı şurta-i tevfîk ile Cezayir-i Bahr-i Sefîd'den [kalkıp] rîsmân-ı nigâh resîde-i küngüre-i bârûsu olmada kâsır ve mühendisân-ı hurde-bîn-hıred tahmîn-i mikdâr-ı irtifâında hâyır olup bu âna gelince latemât-ı çâr-mevce-i ceng ü âşûbdan der u dîvârı rahnedâr olmayan İstendil[51] Cezîresi Kal'ası önünde lenger-endâz oldukda Kal'a-i mezbûre kayadan bir cebel-i feleksâ zirvesinde vâkı' ve korsan keferesi cezîre-i mezbûreyi melce' ü me'vâ ittihâz ve cezâyir-i İslâmiyye

47 Hadîs-i şerîf. Metinde hadisin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Benden önceki peygamberlerden hiçbir kimseye verilmeyen beş şey bana verilmiştir: **Bir aylık mesafeye kadar korku (salmak) ile nusret olundum.** Yer* (yüzü) *bana mescid ve temizlik sebebi kılındı. Onun için ümmetimden kendisine namaz vakti erişen herkes namazını kılversin. Ganimetler bana helâl edildi. Peygamber hâssaten kendi kavmine gönderilirken ben bütün insanlığa gönderildim. Ve bana şefaat verildi."* Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmail el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, II. Cilt, Ötüken Neşriyat: İstanbul, 1987, s. 535 (Kitâbu's-Salât, Bâb: 56, Hadis no. 84).

48 Monemvasia, Benefşe, Menekşe (Yunanistan).

49 *Kur'ân-ı Kerîm*, Vâkıa Suresi 56/93-94. Anlam bütünlüğü bakımından 92. ayetle birlikte meali: *"Eğer o (hakkı) yalanlayan sapık şaşkınlardan ise, ona da **kaynar sudan bir konukluk (ziyafet) ve cehenneme yaslanmak** vardır."*

50 *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûnus Suresi 10/22. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Sizi karada ve denizde gezdiren odur. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de **içindekileri tatlı bir rüzgârla alıp götürdükleri** ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar, her yerden onlara dalgalar hücum eder ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da dini yalnız Allah'a halis kılarak: 'Ant olsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız.' diye Allah'a yalvarırlar."*

51 Tinos, Ofiousa (Yunanistan).

beyninde vâkı‘ olmak takrîbi ile gelip geçen [**s. 360**] sefâyin-i Müslimîne îsâl-i zarar u hasâret eyleyerek dört yüz seneden mütecâviz Venedik keferesi tasarrufunda kalmışiken bu def‘a Donanma-yı Hümâyûnumuz sefâyininden top ve asker ihrâc ve Kal‘ayı muhâsara ile mahâzîl-i müşrikîn; *"Eynemâ tekûnû yüdrikkümü'l-mevtü ve lev küntüm fî-burûcin müşeyyedeh ..."*[52] vetîresi üzere tazyîk u iz‘âc olundukda bir tarîkıle satvet-i guzât-ı Müslimîne tâb-âver-i sebât olamayıp telâtumgâh-ı lücec-i afv u ihsân olan atebe-i merhamet-nişânımızdan istîmân etmeleriyle Venedikli'nin nüfûs-ı rediyyeleri ve reâyânın mâl ü cânlarına emân verilip Kal‘a-i mezbûre bi'l-cümle top ve mühimmât-ı mevfûre ve cezîresi altmış iki aded kurâ’-i ma‘mûresiyle müceddeden zamîme-i memâlik-i fesîhatü'l-mesâlik-i Pâdişâhânemiz olduğu hılâlde yine Venedik keferesinin dest-i dalâlet-peyvestlerinde olan Egine[53] Cezîresi sükkânının dahi İstendil gibi bir Kal‘a-i menî‘anın keyfiyet-i hayret-fermâ-yı feth u teshîri ve mevkib-i kevâkib-şümârımızın Mora Cezîresi'ne kudûm-ı azamet-masîri dehşet-endâz-ı kulûb-ı mergûbeleri olup kehfü'l-emân-ı istîmâna ilticâ etmeleriyle; *"Fe izâ kadirte alâ-adüvvike fe'c'ali'l-afve zekâte'l-kudreti"*[54] medlûlünce niyâzlarına müsâade ve ol Cezîre dahi bu emr-i yesîr ile muzâf-ı büldân-ı mahrûsemiz kılındıkdan sonra Çuha[55] Adası teshîrine neşr-i şirâ‘-ı şürû‘ eyledikde onda olan kefere dahi niyâz-ı terahhum u emân ile istikbâl ve kıbel-i Devlet-i Aliyyemizden; *"El-afvü zekâtü'z-zafer."*[56] medlûlünce isticdâ-yı birr u nevâl eylemeleriyle müsâade-i recâları sadaka-i nüch u zafer bilinip rakabe-i itâatlerine ta‘lîk-ı ribka-i zimmet ile Cezîre-i mezbûre dahi bi'l-cümle kurâ vü reâyâ ve arâzî vü zevâyâsıyla zamîme-i memâlik-i mahmiyyemiz kılındıkdan sonra mukaddemâ memâlik-i İslâmiyyeden iken Venedik keferesinin dest-i dalâlet-peyvestlerine giriftâr ve Rumili'nin büyük kıyısına mülâsık olmak takrîbi ile düşman-ı dînin ekseriyâ karârgâh-ı donanma-yı menhûsu olan Ayamavra[57] Cezîresi üzerine cünûd-ı muvahhidînden bir mikdâr ifrâz ü irsâl olundukda fi'l-hakîka düşman-ı dînin bu def‘a dahi donanma-yı menhûsu Ayamavra Kal‘ası [**s. 361**] önünde lenger-endâz bulunmuşiken kat‘â iltifât olunmayıp asker-i nusret-eserimizin niyyet-i kahr u tedmîr ile üzerlerine olan hücûmların melâîn-i hâsirîn gördüklerinde donanma-yı menhûslarından bir mikdâr asker-i nekbet-eser taşra ihrâc u hücûm [ve] asker-i İslâma seddolmak fikr-i fâsidiyle ceng ü cidâle cesâret eylediklerinde hücûm-ı cünûd-ı muvahhidîne sedd-i râh-ı mukâvemet olamayacakların bilip hâsir ü hâib savb-ı inhizâma âib olduklarında fi'l-asl Ayamavra derûnunda temekkün üzere olan gürûh-ı müşrikîn dahi mukaddemâ Kal‘a-i mezbûrenin kara tarafında i‘dâd etdikleri lağımlara âteş ilkâ ve kendileri donanma-yı menhûsları tarafına firâr etmeleriyle Cezîre-i mezbûre dahi kurâ’-i ma‘mûre ve reâyâ-yı mevfûre ve Kal‘a-i mehdûme ve bi'l-cümle top u mühimmâtıyla münharıt-ı silkü'l-leâl-i fütûhât-ı celîle olduğundan mâadâ yine Venedik keferesinden bundan esbak nez‘ u teshîr olunmuş Girid Cezîresi müştemilâtından olup sulhan yed-i i‘tidâlarında bu âna değin bâkî kalan Suda[58] ve İspirlonka[59] nâm iki hısn-ı hasînın yed-i küffârda bekâsı ve Cezîre-i mezbûre ancak Suda Limanı'ndan ibâret iken Liman-ı mezkûra korsan keferesi istizhâr ve gelip geçen sefâyin-i Müslimîne îsâl-i gezend ü hasâret etmeden hâlî olmadıkları cevâz-dâde-i

52 *Kur’ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!*** *Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler, başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Ne oldu bu adamlara ki bir türlü sözü anlayamıyorlar!"*

53 Aegina, Egina (Yunanistan).

54 Hz. Ali'nin (r.a.) sözlerinden: *"Düşmanına galip geldiğinde, galibiyetin şükrü olarak onu affet."* Bk. *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali (Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü)*, çev. Aksaraylı Hasan Rızâî, Haz. Âdem Ceyhan, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları:Aksaray, 2023, s. 56.

55 Cythera, Cerigo (Yunanistan).

56 *"Af, zaferin zekâtıdır."*

57 Lefkada, Lefkas, Santa Maura (Yunanistan).

58 Nisí Soúda (Yunanistan).

59 Spinalonga, Kalydón (Yunanistan).

gayret-i mülûkânemiz olmadığı ecilden zikrolunan iki kal'anın muhâsarasına şürû' etdirilip tazyîk olunduklarından sonra derûnlarında mütehassın olan melâîn bi'l-ıztırâr havze-i emâna ilticâ ve istîmân etmeleriyle zikrolunan Suda ve İspirlonka kal'aları dahi mastûr-ı cerâyid-i emlâk-i Pâdişâhânemiz olmağın li'llâhi'l-hamdü ve'l-minne işbu sâl-i ferruh-fâlde berren ba's olunan cünûd-ı şecâat-nümûdumuz dest-zen-i dâmân-ı *" ... ve sebbit akdâmenâ ve'nsurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn"*[60] olarak Mora Cezîresi içinde; *" ... ve zannû ennehüm mâni'atühüm husûnühüm ... "*[61]müeddâsınca metânet ü rasânetine i'tinâ vü iğtirâr ile düşman-ı dînin cüyûş-ı deryâ-hurûşumuza karşı makâm-ı lecc ü hısâmda ısrâr u kıyâmlarına medâr olan kılâ'-ı hasîna ve husûn-ı rasînayı gerek emânen ve gerek anveten yed-i istîlâ-yı a'dâdan nez' edip; *"Fe kutı'a dâbiru'l-kavmi'llezîne zalemû ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn."*[62] sürûduyla zemzeme-sâz-ı hamd-i Vâhibü'l-vücûd olmak müyesser ve bahren techîz ü tertîb olunan Donanma-yı Hümâyûnumuz dahi mehebb-i avn-i Samedânîden nesemât-ı bâd-ı murâd-ı *"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ."*[63] ile her ne savba imâle-i sükkân-ı[64] azîmet eylediyse; *"Fe'dhulûhâ bi-selâmin âmînîn."*[65] makâl-i beşâret-meâli ile ikbâl ü istikbâl olunmak mukadder olup yedi yüz elli mîl devresi ve reâyâ-yı mevfûre ile meşhûn [**s. 362**] iki binden mütecâviz kurâ-yı ma'mûreyi muhtevî olan Mora Cezîresi dest-i tasarruf-ı a'dâda bir hatve yer kalmamak vechi üzere umûmen kılâ' u bikâ' ve müştemilât-ı kalîle vü kesîresi ve İstendil ve Egine ve Çuha ve Ayamavra gibi dört kıt'a cezâyir-i müstakılle bikâ' u ribâ' u reâyâ ve tetimmât-ı vefîresi ve Suda ve İspirlonka kal'aları eyyâm-ı ma'dûdede dest-i a'dâdan nez' u tahlîs ve kalem-rev-i hükm-i hüsrevânemize zamm u tahsîs olunup ma'âbid ü mesâcid ve cevâmi' u savâmi'i levs-i vücûd-ı bed-bûd-ı evsân ü asnâmdan tanzîf ü tathîr ve kanâdîl-i lemmâatü'l-envâr-ı tevhîd ü temcîd ile tenvîr olunmağın bi'z-zât Cenâb-ı müeyyed-i Hilâfet-mesnedimiz makarr-ı Devlet-i Aliyye ve müstakarr-ı Saltanat-ı Seniyyemiz savbına tevcîh-i râyât-ı zafer-âyât [birle] avd ü insırâf kılıp Serdâr-ı sütûde-meâsirimiz ve yanında olan asâkir-i fevz-mazâhirimiz dahi ganâyim-i mevfûre-i *"Ve evreseküm arzahüm ve diyârehüm ve emvâlehüm ... "*[66] ile; *"Fe'nkalebû bi-ni'metin mina'l-lâhi ve fazlin lem-yemseshüm sû'ün ... "*[67] meâli hasb-i hâl-i refâh-ı bâlleri olarak girân-bâr-ı ganîmet [ile] iyâb ve dest-âvîz-i nasr u zafer ile ric'at ü insırâfa ruhsat-yâb

60 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/25 . Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Ve vakta ki Calut ve ordusuna karşı meydana çıktılar şöyle dediler:'Ey bizleri yetiştiren Rabbimiz! Üzerlerimize sabır dök ve **ayaklarımıza sebat ver ve bizi kâfirler kavmine karşı muzaffer buyur.**' "*

61 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; **onlar da zannettiler ki kendilerini** Allah'tan **koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları**. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

62 *"Artık o zulmeden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Te'âlâ'ya." Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Suresi 6/45.

63 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/1. Anlam bakımından bağlı olduğu diğer ayetlerle (1-3) birlikte meali: ***"Gerçekten biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik** ki Allah senin zenbinden (kusurundan) geçmişini ve geleceğini mağfiret buyurup üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak ve benzersiz bir muzafferiyet ile seni Allah mansur ve muazzez kılacak."*

64 Sükkân: *(Ar.)* Gemi dümeni.

65 *"(Onlara): 'Oraya esenlikle, güven içinde girin! (denilir)." Kur'ân-ı Kerîm*, Hicr Suresi 15/46. Ayet-i kerimede cümlenin başındaki *"fe"* harfi bulunmamaktadır.

66 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/27. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına** ve ayak basmadığımız topraklara **sizi mirasçı yaptı.** Allah'ın her şeye gücü yeter."*

67 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/174. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Bundan dolayı Allah'tan bir nimet ve bollukla geri döndüler; kendilerine hiçbir kötülük dokunmadı** ve Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük lütuf sahibidir."*

olmuşlardır. *" ... Hâzâ min-fazli Rabbî ... "*[68] *" ... va'llâhü zü'l-fazli'l-azîm."*[69]

Bu âlâ-yı vâlâ-yı behiyyetü'l-âsâr ve naʻmâ-yı uzmâ-yı seniyyetü'l-ıkdârın; *"Ve emmâ bi-niʻmeti Rabbike fe haddis."*[70] mûcebi üzere işâat ü iʻlân ve işâret ü îzânı bâis-i irtiyâh-ı kulûb-ı ehl-i İslâm ve mâye-i inşirâh-ı sudûr-ı enâm olmağla miyâne-i cânibeynde rasîfü'l-esâs olan mebânî-i müsâlemet ü istînâsı teşyîd ve kavâid-i sıdk u ittihâd ve sevâʻid-i teâzud u vidâdı tesdîd için nâmzed-i irsâl ü taʻyîn olan sedene-i sürâdikât-ı Devlet-i Aliyyemizden sadâkat-âyîn ü emânet-karîn kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Yusuf –*zîde mecdühû*– ber-sebîl-i risâlet mebʻûs-ı taraf-ı vâzıhu'ş-şerefleri kılınmışdır. Bi-tevfîkı'l-Meliki'l-Vedûd savb-ı âlîlerine inâha-i cemmâze-i vürûd edip süpürde-i uhde-i sefâreti kılınan hidmet-i lâzımesin edâdan sonra savb-ı Dergâh-ı Hilâfet-destgâhımıza inʻitâf-ı inân-ı insırâfı husûsunda fâiz-i hüsn-i icâzet buyurulmak mütevakkaʻdır.

Bâkî; hemîşe dürre-i iklîl-i şehâmet hâtıf-ı ebsâr-ı ahterân-ı çarh-ı berîn ve nadâret-i gülistân-ı izzet gıbta-fermâ-yı iʻtidâl-i ferverdîn bâd. İnnehû Sübhânehû hakîkun bi'l-istiʻâneti ve'l-istincâd.

Tahrîren fî-evâsıtı S. sene [1]128

Be-meştâ-yı Haslar

BOA, A.DVNS.NMH.d, 6/221

68 *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Suresi 27/40. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kendinde İlâhî kitabdan bir ilim bulunan bir (melek) dedi ki; 'Ben, gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm.' Derken Süleyman, tahtı yamında duruyor görünce dedi ki; '**Bu, Rabbimin fazlındandır;** beni imtihan etmek içindir: Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım? Kim şükrederse, ancak kendi menfaatine şükreder; kim de nankörlük ederse, muhakkak ki Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir, ona yine de nimet verir.' "*

69 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rahmetini dilediğine tahsis eder, **Allah büyük, bol nimet sahibidir.**"*

70 *"Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat." Kur'ân-ı Kerîm*, Duha Suresi 93/11.

53

Nahçıvan'ın Yeniden Fethi

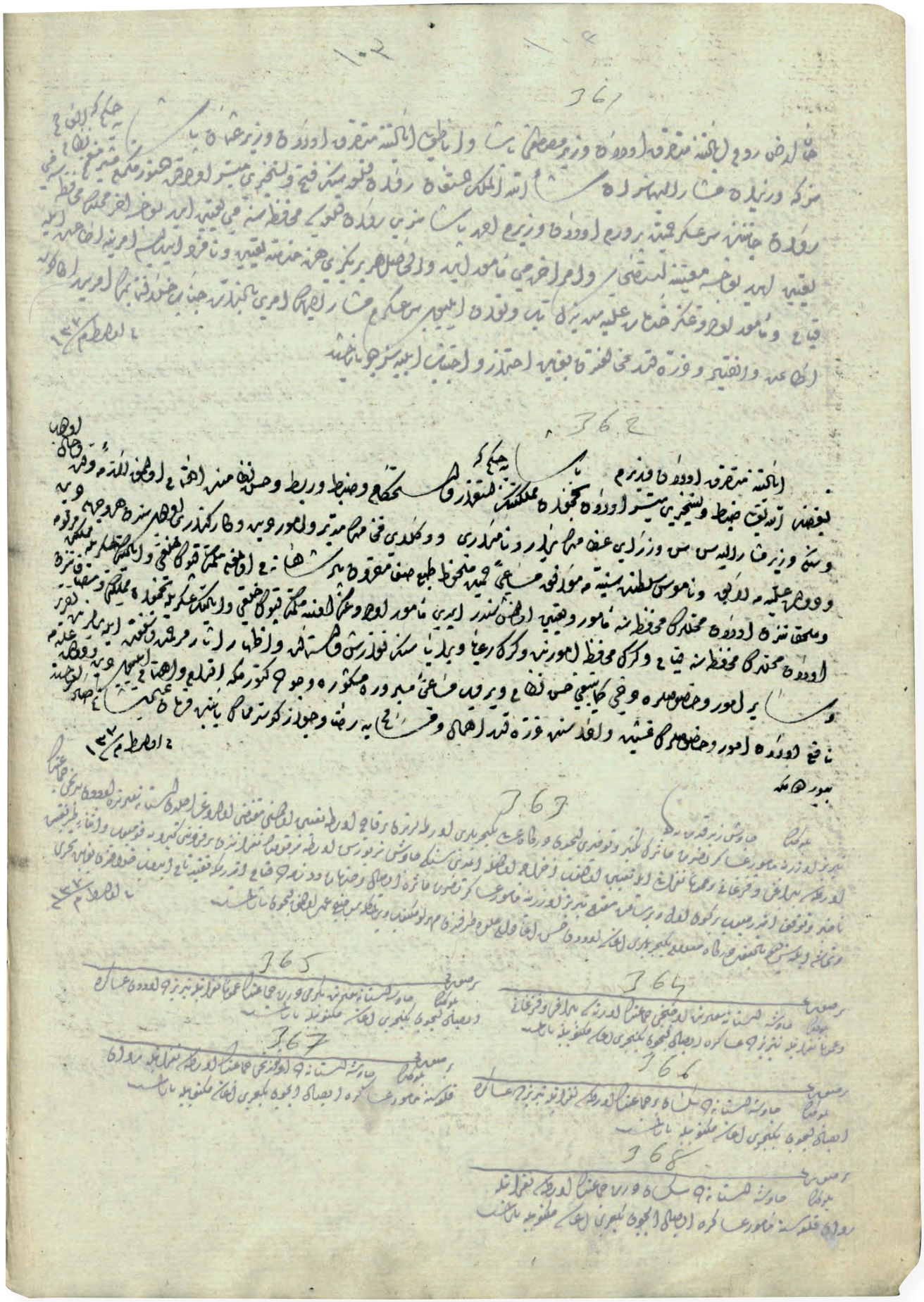

Yeniden fethedilen Nahçıvan ve çevresinde düzenin sağlanması, halka karşı iyi davranılması ve savunma için gerekli tedbirlerin alınmasına dair o bölgenin muhafazası ile görevlendirilen Vezir'e yazılan emir.

30 Eylül - 9 Ekim 1724

( ) Eyâletine Mutasarrıf Olan Vezîrim ( ) Paşa'ya Hüküm ki:

Bi-fazli'llâhi Te'âlâ zabt u teshîri müyesser olan Nahcıvan[1] memleketinin istikrâr u istihkâm ve zabt u rabt ve hüsn-i nizâmında ihtimâm olunmak lâzıme-i vakt ü hâl olup ve Sen ki Vezîr-i müşârun-ileyhsin; Sen vüzerâ-yı ızâmımın yarar u nâmdârı ve vükelâ-yı fihâmımın müdebbir u umûr-dîde vü kârgüzârı olup senden her vechile dîn ü Devlet-i Aliyyeme lâyık ve nâmûs-ı Saltanat-ı Seniyyeme muvâfık mesâî-i hamîde melhûz-ı tab'-ı safâ-makrûn-ı Pâdişâhânem olmağla mükemmel kapın halkı ve eyâletin askeriyle memleket-i merkûme ve mülhakâtından olan mahallerin muhâfazasına me'mûr ve ta'yîn olunmuşsundur.

İmdi; me'mûr olduğun üzere mükemmel kapın halkı ve eyâletin askeriyle Nahcıvan memleketi ve muzâfâtından olan mahallerin muhâfazasına kıyâm ve gerek muhâfaza umûrunda ve gerek reâyâ vü berâyâsının nevâziş ü istimâlet ve izhâr-ı âsâr-ı merhamet ü şefkat ile yerlerinde takrîr ve sâir umûr u husûslara dahi kemâ-yenbagî hüsn-i nizâm verip mesâî-i mebrûre-i meşkûre vücûda getirmeğe ikdâm ü ihtimâm eyleyip dîn ü Devlet-i Aliyyeme nâfi' olan umûr u husûsların temşiyet ü edâsında zerre kadar ihmâl ü müsâmahaya rızâ vü cevâz göstermemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur. **Buyurdum ki:**

Fî-evâsıtı M. sene [1]137

BOA, A.DVNS.MHM.d, 132/362

1 Nahçıvan, Nakhchivan (Azerbaycan).

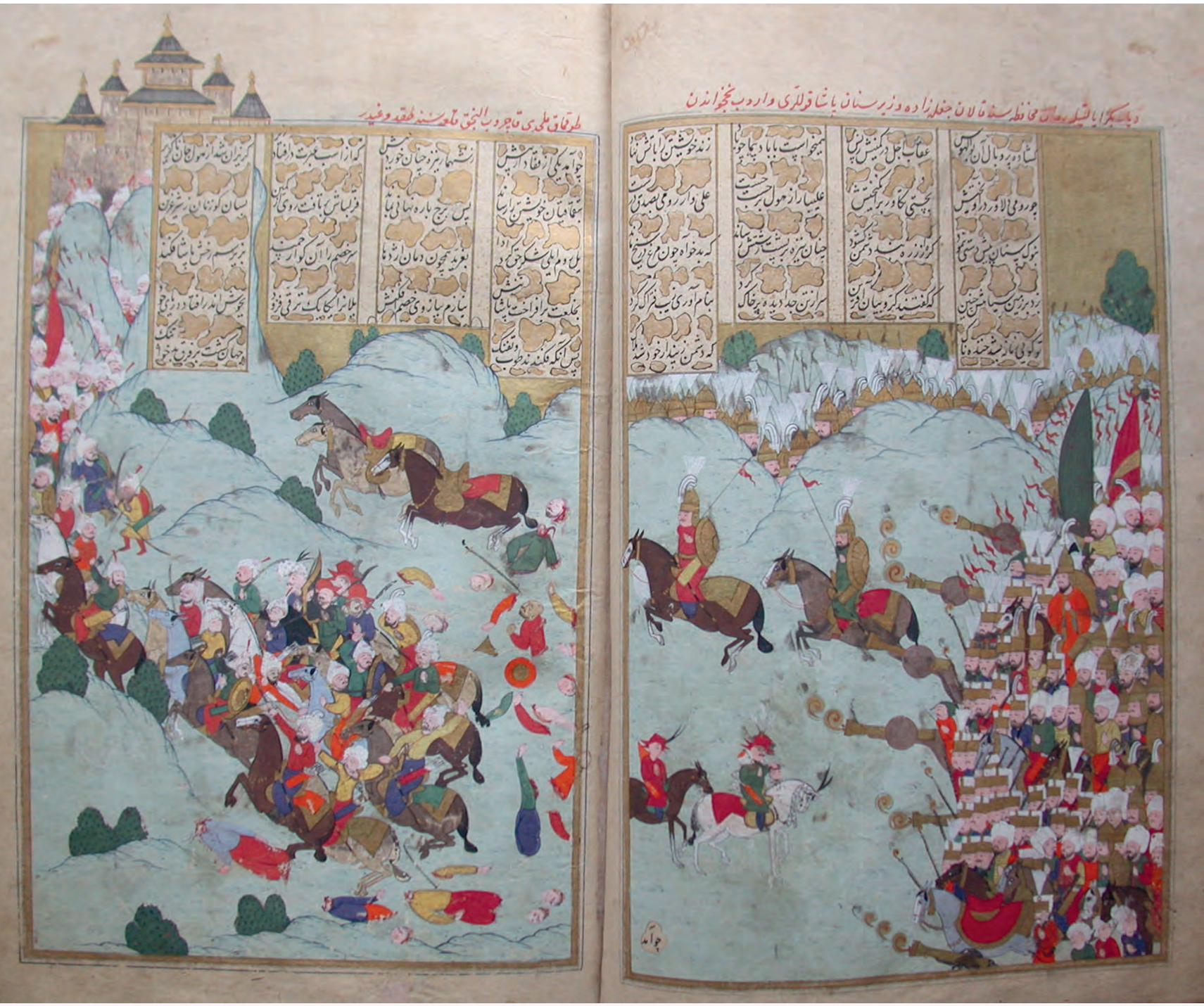

"Nahcıvan Seferi"

Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, TSMK, Bağdat, no. 200, v. 116.

54

Yeniden Fethedilen Revan Kalesi'nin Muhafazası

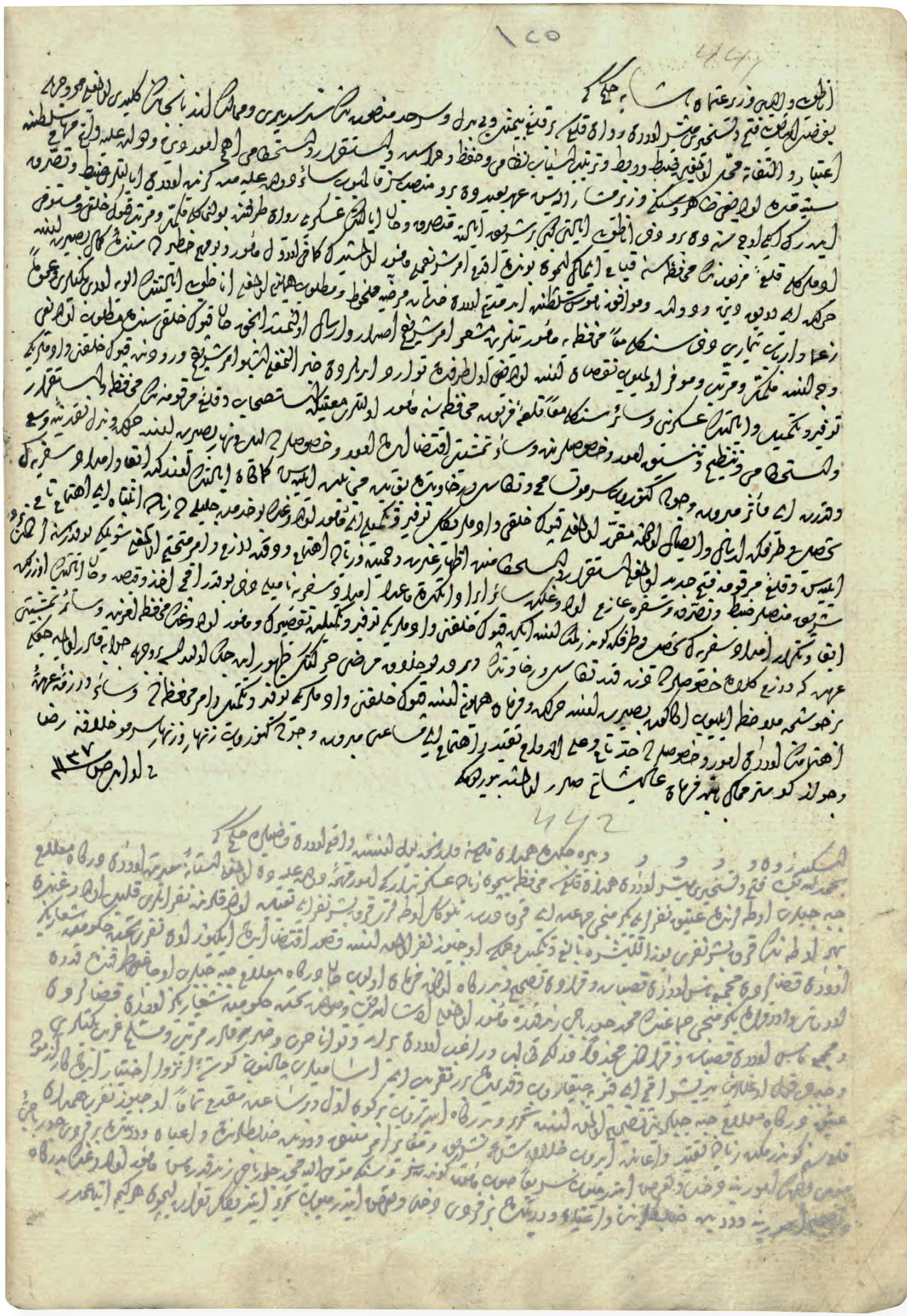

Yeniden fethedilen Revan Kalesi'nin muhafazasına tayin edilmiş olan Anadolu Valisi Vezir Osman Paşa'ya, askerlerini ve adamlarını toplama hususunda hızlı hareket edip bir an önce görevinin başında bulunmasına dair gönderilen emir.

20-29 Ekim 1724

Anadolu Vâlîsi Vezîr Osman Paşa'ya Hüküm ki:

Bi-fazli'llâhi Te'âlâ feth u teshîri müyesser olan Revan Kal'ası bir kal'a-i bî-misl ü bî-bedel ve serhadd-i mansûrenin sedd-i sedîdi ve memâlik-i Azerbaycan'ın kilîdi olmağla her vechile i'tibâr u iltifâta mahall olmağın zabt u rabt ve tertîb-i esbâb-ı nizâmı ve hıfz u hırâset ve istikrâr u istihkâmı ehemm-i umûr-ı dîn ü Devlet-i Aliyye ve etemm-i mehâmm-i Saltanat-ı Seniyyemden olduğu zâhir ve Sen ki Vezîr-i müşârun-ileyhsin; ahd-i baîdden beri mansıbsız kalmayıp sâir Devlet-i Aliyyemde güzîde olan eyâletleri zabt u tasarruf ederek iki üç seneden beri dahi Anadolu eyâleti gibi bir şerîf eyâlete mutasarrıf ve hâlâ eyâletin askeriyle Revan tarafında bulunmanla mükemmel ü müretteb kapın halkı ve müstevfî âdemlerinle Kal'a-i mezbûrenin muhâfazasına kıyâm eylemen için bundan akdem emr-i şerîfimle me'mûr olmuşidin.

Kemâ-fi'l-evvel me'mûr ve bu mühimm-i hatîrde senden kemâl-i basîret üzere hareket ile lâyık-ı dîn ü devlet ve muvâfık-ı nâmûs-ı Saltanat-ı ebed-müddetim olan hidemât-ı marzıyye melhûz ve matlûb-ı hümâyûnum olmağla Anadolu eyâletinin elviye alaybeyileri ve umûmen züamâ ve erbâb-ı tîmârı dahi seninle maan muhâfazaya me'mûriyetlerin müş'ir emr-i şerîfim ısdâr u irsâl olunmuşdur.

Ancak hâlâ kapın halkı senden matlûb olduğu vech üzere mükemmel ü müretteb ve müveffer olmayıp noksân üzere olduğu ol tarafdan tevârüd edenlerden haber alınmağla işbu emr-i şerîfim vürûdunda kapın halkını ve âdemlerini tevfîr ü tekmîl ve eyâletin askerini ve sâir seninle maan Kal'a-i mezbûre muhâfazasına me'mûr olanları maiyyetine istıshâb ve Kal'a-i merkûmenin muhâfaza ve istikrâr u istihkâmı ve tanzîm u tensîk-ı umûr u husûslarında ve sâir temşiyeti iktizâ eden umûr u husûslarda leyl ü nehâr basîret üzere hareket ve bezl-i nakdîne-i vüs' u kudret ile meâsir-i mebrûre vücûda getirip ser-i mû tesâmuh u tekâsül ü rahâvetden be-gâyet mücânebet eyleyesin.

Kemâ-kân eyâletin üzerinde ibkâ ve imdâd-ı seferiyyen tahsîl ve tarafına irsâl ü îsâl olunmak mukarrer olmağla kapın halkı ve âdemlerinin tevfîr ü tekmîli ile me'mûr olduğun bu hidmet-i celîlede ziyâde intibâh ile ihtimâm-ı tâm eyleyesin ve Kal'a-i merkûme feth-i cedîd olmağla istikrâr u istihkâmında izhâr-ı gayret ü hamiyet ve ziyâde ihtimâm ü dikkat lâzım ve emr-i mütehattim olmağla şöyle ki; bu kadar senelerden beri şerîf mansıblar zabt u tasarruf ve sefere âzim olduğunda sâir îrâdâtından mâadâ imdâd-ı seferiyye nâmıyla dahi bu kadar akçe ahz ü kabz ve hâlâ eyâletin üzerinde ibkâ ve tekrâr imdâd-ı seferiyyen tahsîl ve tarafına gönderilmek üzere iken kapın halkını ve âdemlerini tevfîr ü tekmîlde taksîrin ve me'mûr olduğun muhâfaza emrinde ve sâir temşiyeti uhdene lâzım gelen husûslarda zerre kadar tekâsül ü rahâvetin ve bir türlü hilâf-ı marzî hareketin zuhûr edecek olur ise bir

vechile cevâba kâdir olmayacağını bir hoşça mülâhaza eyleyip ona göre basîret üzere hareket ve fermân-ı hümâyûnum üzere kapın halkını ve âdemlerini tevfîr ü tekmîl ve emr-i muhâfazada ve sâir lâzıme-i uhde-i ihtimâmın olan umûr u husûslarda cidd-i tâm ve ale'd-devâm takayyüd ü ihtimâm ile mesâî-i mebrûre vücûda getirip zinhâr u zinhâr ser-i mû hilâfına rızâ vü cevâz göstermemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur. **Buyurdum ki:**

Fî-evâili S. sene 1137

BOA, A.DVNS.MHM.d, 132/441

"Çıldır Savaşı"
Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, İÜ. NEK, F. no. 1404, v. 72b

55

Tebriz'in Fethi

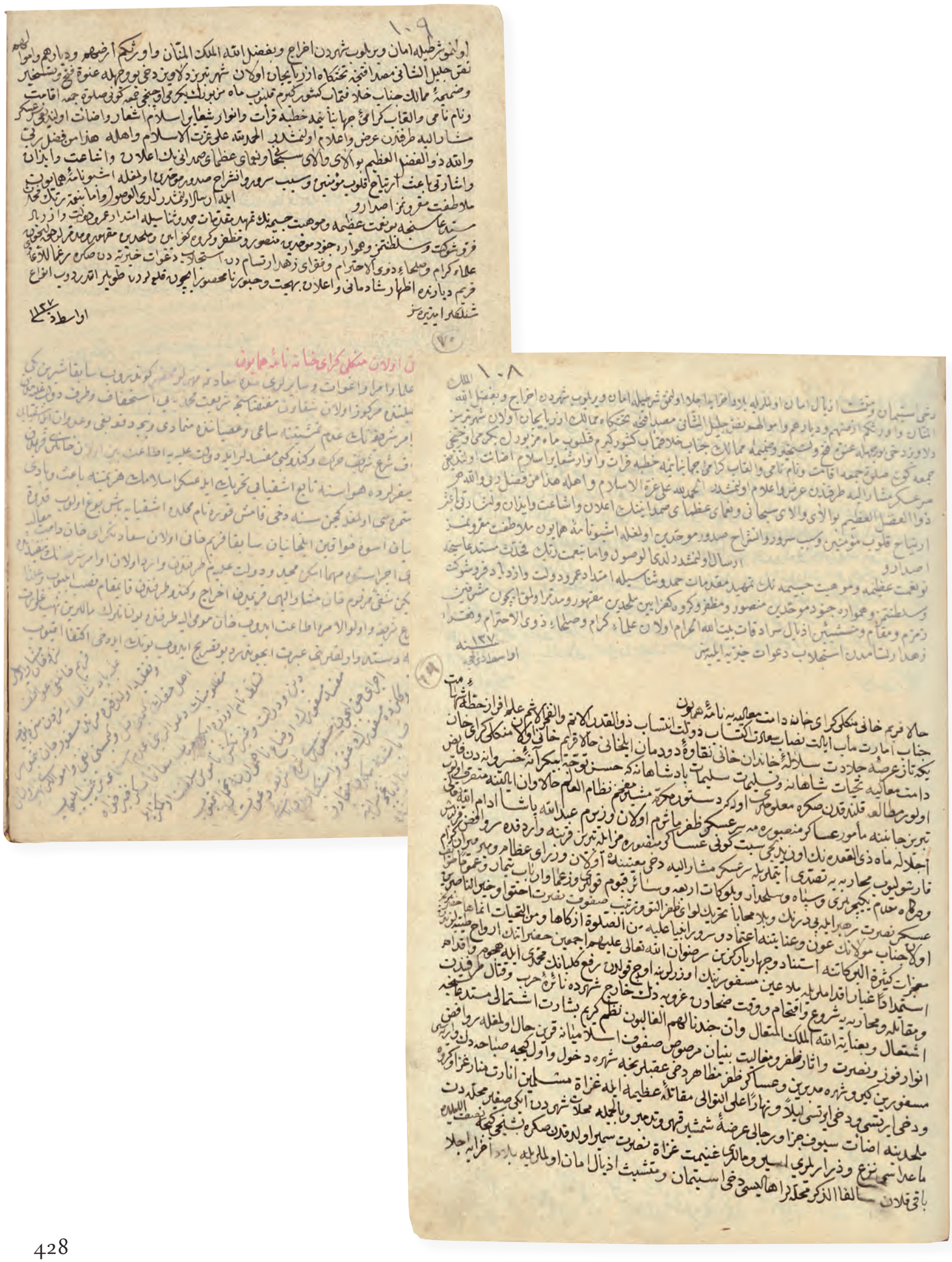

Van Valisi Abdullah Paşa'nın serdarlığında yapılan İran Seferi'nde Rafizilere karşı zafer kazanılıp Tebriz'in fethedildiğinin halka duyurularak şenlikler yapılması hususunda Sultan III. Ahmed Han tarafından Kırım Hanı Mengli Giray Han'a gönderilen nâme-i hümâyun.

21-30 Ağustos 1725

[s. 108] *Hâlâ Kırım Hâm Mengli Giray Hân –dâmet maâlîhi–ye nâme-i hümâyûn.*

Cenâb-ı Emâret-meâb, Eyâlet-nisâb, Saâdet-iktisâb, Devlet-intisâb, Zü'l-kadri'l-etemmi Ve'l-fahri'l-eşemm, Alem-efrâz-ı Hıtta-i Şehâmet, Yeke-tâz-ı Arsa-i Celâdet, Sülâle-i Hânedân-ı Hânî, Nekâve-i Dûdmân-ı İlhânî Hâlâ Kırım Hâm Olan Mengli Giray Hân –dâmet maâlîhi– Tahiyyât-ı Şâhâne ve Teslîmât-ı Selîmât-ı Pâdişâhâne ki, Hüsn-i Teveccüh-i Bî-kerâne-i Hüsrevâneden Fâyız Olur; Mütâlaa Kılındıkdan Sonra Ma'lûmları Ola ki:

Düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem, hâlâ Van eyâletine mutasarrıf olup Tebriz[1] cânibine me'mûr asâkir-i mansûreme Serasker-i zafer-meâsirim olan Vezîrim Abdullah Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* mâh-ı Zilka'de'nin on yedinci Sebt günü asâkir-i mansûremiz ile Tebriz kurbüne vardıkda revâfız-ı Kızılbaş karşılayıp muhârebeye tasaddî etmeleriyle Serasker-i müşârun-ileyh dahi maiyyetinde olan vüzerâ-yı ızâm u mîr-i mîrân-ı kirâm ve Dergâh-ı Muallâm yeniçerileri ve sipâh u silahdâr ve bölükât-ı erbaa ve sâir kapım kulları ve züamâ vü erbâb-ı tîmâr ve umûmen tavâyif-i asker-i nusret-rehber ile bî-direng ü bilâ-muhâbâ tahrîk-i livâ-yı zafer-iltiv[â] ve tertîb-i sufûf-ı nusret-ihtivâ ve hayru'n-nâsırîn olan Cenâb-ı Mevlâ'nın avn ü inâyetine i'timâd ve Server-i Enbiyâ *–aleyhi mine's-salâti ezkâhâ ve mine't-tahiyyâti enmâhâ–* hazretlerinin mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına istinâd ve Çehâr-yâr-ı güzîn *–rıdvânu'llâhi Te'âlâ aleyhim ecmaîn–* hazerâtının ervâh-ı tayyibelerinden istimdâden gubâr-ı akdâmlarıyla melâîn-i mesfûrînin üzerlerine üç koldan ref'-i gülbâng-i Muhammedî ile hücûm u ikdâm ve mukâtele vü muhârebeye şürû' u iktihâm ve vakt-i duhâdan gurûba dek hâric-i şehirde nâire-i harb ü kıtâl tarafeynden iştiâl ve bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Müteâl; *"Ve inne cündenâ lehümü'l-gâlibûn."*[2] nazm-ı kerîm-i beşâret-iştimâli müsted'âsınca envâr-ı fevz ü nusret ve âsâr-ı zafer ü mugâlebet bünyân-ı mersûs-ı süfûf-ı İslâmiyâna karîn-i hâl olmağla revâfız-ı mesfûrîn geri şehre müdbirîn ve asâkir-i zafer-mezâhir dahi akablerince şehre duhûl ve ol gece sabâha dek ve ertesi ve dahi ertesi ve dahi ertesi leylen ve nehâren ale't-tevâlî mukâtele-i azîme ile guzât-ı Müslimîn inâret-i menâr-ı gazâ ve gürûh-ı mülhidîne izâet-i süyûf-ı cezâ ve ricâli urza-i şemşîr-i kahr u tedmîr ve bi'l-cümle mahallât-ı şehirden iki sagîr mahalleden mâadâsı nez' ve zerârîleri esîr ve mâlları ganîmet-i guzât-ı

1 Tebriz (İran).

2 *"Ve galip gelenler, mutlaka bizim ordumuz olacaktır!" Kur'ân-ı Kerîm*, Saffat Suresi 37/173.

nusret-semîr oldukdan sonra beşinci gece nısfü'l-leylde bâkî kalan sâlifü'z-zikr mahalleler ahâlîsi dahi istîmân ve müteşebbis-i ezyâl-i emân olmalarıyla bilâd-ı uhrâ-ya iclâ **[s. 109]** olunmak şartıyla emân verilip şehirden ihrâc ve bi-fazli'llâhi'l-Meliki'l-Mennân; *"Ve evreseküm arzahüm ve diyârehüm ve emvâlehüm ... "*[3] nass-ı celîlü'ş-şânı mısdâkınca tahtgâh-ı Azerbaycan olan şehr-i Tebrîz-i dil-âvîz dahi bu vechile anveten feth u teshîr ve zamîme-i memâlik-i cenâb-ı Hilâfet-meâb-ı kişver-gîrim kılınıp mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü Cum'a günü salât-ı cum'a ikâmet ve nâm-ı nâmî ve elkâb-ı girâmî-i cihân-bânîme hutbe kırâet ve envâr-ı şe'âir-i İslâm iş'âr u izâet olunduğu Serasker-i müşârun-ileyh tarafından arz u i'lâm olunmuşdur. El-hamdü li'llâhi alâ-izzeti'l-İslâmi ve ehlihî. *" ... Hâzâ min-fazli Rabbî ... "*[4] *" ... va'llâhü zü'l-fazli'l-azîm."*[5]

Bu âlâ-yı vâlâ-yı Sübhânî ve na'mâ-yı uzmâ-yı Samedânî'nin i'lân ü işâat ve îzân ü işâreti bâ'is-i irtiyâh-ı kulûb-ı mü'minîn ve sebeb-i sürûr u inşirâh-ı sudûr-ı muvahhidîn olmağla işbu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. Lede'l-vusûl; *"Ve emmâ bi-ni'meti Rabbike fe haddis"*[6] müsted'âsınca bu ni'met-i azîme ve mevhibet-i cesîmenin temhîd-i mukaddimât-ı hamd ü senâsıyla imtidâd-ı ömr ü devlet ve izdiyâd-ı fer u şevket ü saltanatımız ve hem-vâre cünûd-ı muvahhidîn mansûr u muzaffer ve gürûh-ı küfr-âyîn ü mülhidîn makhûr u müdemmer olmak için ulemâ-i kirâm ve sulehâ-i zevi'l-ihtirâm ve fukarâ-yı zühd-irtisâmdan isticlâb-ı deavât-ı hayriyyeden sonra, rağmen li'l-e'âdî, Kırım diyârında izhâr-ı şâdmânî ve i'lân-ı behcet ü hubûr-ı nâ-mahsûr için kal'alardan toplar atdırdıp envâ'-ı şenlikler etdiresiz.

Evâsıt-ı Z. sene 1137

BOA, A.DVNS.NMH.d, 7/69

3 *Kur'ân-ı Kerîm*, Ahzâb Suresi 33/27. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**(Allah) onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını size miras kıldı.** Bir de henüz ayak basmadığınız bir yeri (size miras kıldı). Allah, her şeye kadirdir."*

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Suresi 27/40. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kendinde İlâhî kitabdan bir ilim bulunan bir (melek) dedi ki; 'Ben, gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm.' Derken Süleyman, tahtı yamında duruyor görünce dedi ki; '**Bu, Rabbimin fazlındandır;** beni imtihan etmek içindir: Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım? Kim şükrederse, ancak kendi menfaatine şükreder; kim de nankörlük ederse, muhakkak ki Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir, ona yine de nimet verir.' "*

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân Suresi 3/74. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rahmetini dilediğine tahsis eder. **Allah büyük, bol nimet sahibidir.**"*

6 *"Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat." Kur'ân-ı Kerîm*, Duha Suresi 93/11.

56

Lori ve Gence'nin Fethi

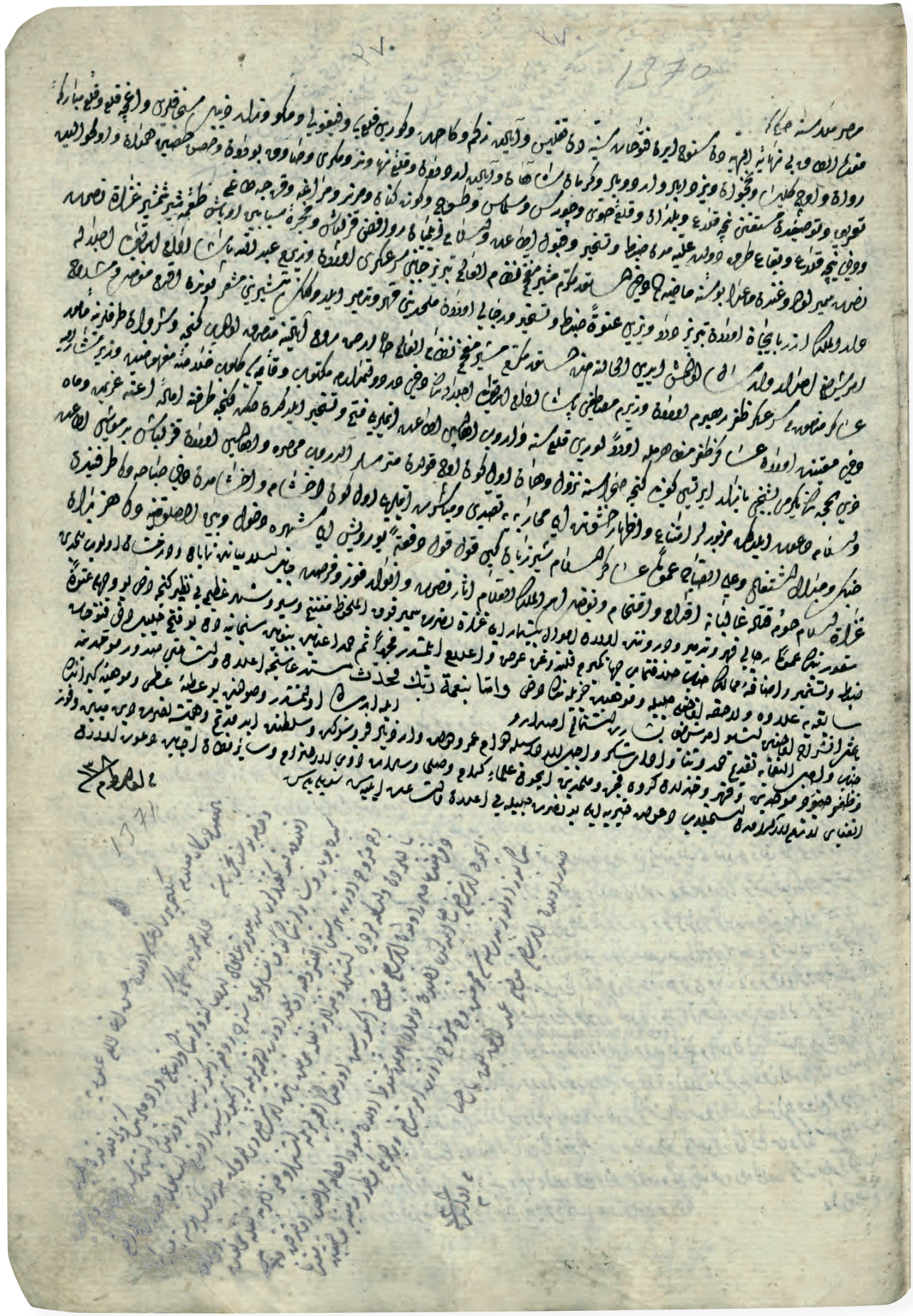

Kafkasya ve Azerbaycan topraklarında daha önce fethedilen yerlere ilave olarak Lori ve Gence'nin de fethedildiği müjdesinin ahaliye ilan edilmesi için Mısır kadısına yazılan hüküm.

19-28 Eylül 1725

Mısır Mollasına Hüküm ki:

Mukaddemâ eltâf-ı bî-nihâye-i İlâhiyyeden sünûh eden fütûhât-ı seniyyeden Tiflis ve eyâlet-i Zegem[1] ve Kahet[2] ve Gori[3] Kal'ası ve Kaygulu[4] ve Makü[5] ve Zarzebil[6] sancakları ve Ağcakal'a ve Kal'a-i Mübâreke-i Revan ve Üçkilise[7] ve Nahcıvan ve Yezdâbâd[8] ve Ordubad[9] ve Kirmanşâhân[10] ve eyâlet-i Erdelan[11] ve Kal'a-i Nihavend[12] ve Megri[13] ve Savukbulak[14] ve hısn-ı hasîn-ı Hemedan ve ol havâlîde ta'rîf ü tavsîfden müstağnî nice kılâ' u büldân ve Kal'a-i Hoy ve Çors[15] ve Selmas[16] ve Tasuc[17] ve Kûzehkenan[18] ve Merend[19] ve Maraga[20] ve Karacadağ ( ) ve dahi nice kılâ' u bikâ' taraf-ı Devlet-i Aliyyemden zabt u teshîr ve kabûl-i itâat ve İslâm eylemeyen revâfız-ı Kızılbaş ve fecere-i sebbâbîn-i evbâş tu'me-i şîr-i şemşîr-i guzât-ı nusret-semîr olduğundan mâadâ bu sene-i mâziyede dahi düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem Tebriz cânibi Seraskeri olan Vezîrim Abdullah Paşa –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*– dâru'l-mülk-i Azerbaycan olan Tebrîz-i dil-âvîzi anveten zabt u teshîr ve ricâli olan mülhidîni kahr u tedmîr eylediğinin tebşîrini müş'ir bundan akdem mufassal u meşrûh emr-i şerîfim ısdâr ve irsâl olunmuş idi.

El-hâletü hâzihî düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem hâlâ Erzurum eyâletine

1 Dzagam, Zəyəm, Guseynbeyli (Azerbaycan).
2 Kakheti, Cachezia (Gürcistan).
3 Gori (Gürcistan).
4 Ghayghuli, Kazanchi (Ermenistan).
5 Maku (İran).
6 Zar, Zarr (Ermenistan).
7 Üçkilise, Artemed, Ecmiadzin (Ermenistan).
8 Nahçıvan'da Yezidabad Kalesi bulunmaktadır.
9 Ordubad, Ordoubat (Azerbaycan).
10 Kermānshāh, Kirmanşah (İran).
11 Ardelan (İran).
12 Nehavand, Nahavand (İran).
13 Meghri, Megri, Meğri (Ermenistan).
14 Mahabad, Saujbulagh (İran).
15 Churs, Choras, Chors (İran).
16 Salmas, Dilman (İran).
17 Tasuj, Tasooj (İran).
18 Kuzeh Kanan (İran).
19 Marand (İran).
20 Maragheh (İran).

mutasarrıf olup Gence[21] ve Şirvan taraflarına me'mûr asâkir-i mansûrem Serasker-i zafer-rehberim olan Vezîrim Mustafa Paşa –*edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû*–nun dahi der-i devlet-medârıma mektûb ve kâimesi gelip hulâsa-i mefhûmunda Vezîr-i müşârun-ileyh dahi maiyyetinde olan asâkir-i zafer-mazâhirimle evvelen Lori Kal'ası'na[22] varıp ahâlîsi itâat etmeleriyle feth u teshîr eyledikden sonra Gence tarafına imâle-i e'inne-i azîmet ve mâh-ı Zilhicce'nin yirmi beşinci Pazarertesi günü Gence sahrâsına nüzûl ve hemân ol gün üç koldan metrisler aldırıp muhâsara ve ahâlîsi olan Kızılbaş-ı bed-maâşı itâat ve İslâm'a da'vet eyledikde mezbûrlar imtinâ' ve izhâr-ı huşûnet ile muhârebeye tasaddî vü mübâşeret etmeleriyle ol gün ahşâm ve ahşâmdan dahi sabâha dek tarafeynden ceng ü cidâl [ile] iştigâl ve ale's-sabâh umûmen asâkir-i İslâm şîr-i jiyân gibi kol kol def'aten yürüyüş ile şehre duhûl ve beyne's-salâteyne dek hizebrân-ı guzât-ı İslâm havme-i kıtâle gâlibâne ikdâm ü iktihâm ve bi-fazli'llâhi'l-Meliki'l-Allâm âsâr-ı nusret ve envâr-ı fevz ü fursat cânib-i İslâmiyânda nümâyân u dırahşân olup mülhidîn-i mesfûrînin umûmen ricâli kahr u tedmîr ve derûnunda olan emvâl-i bî-şümâr ile guzât-ı nusret-semîr fevka'l-melhûz muğtenim ü sîr ve şehr-i azîm-i bî-nazîr Gence dahi bu vechile anveten zabt u teshîr ve izâfe-i memâlik-i cenâb-ı Hilâfet-meâb-ı cihângîrim kılındığın arz u i'lâm eylemişdir. Fe hamden sümme hamden inâyet-i bî-gâyet-i Sübhâniyyeden bu feth-i celîl dahi fütûhât-ı sâbıkaya ilâve ve lâhıka olmağla [bu inâyet-i] celîle ve mevhibet-i cezîlenin dahi; *"Ve emmâ bi-ni'meti Rabbike fe haddis"*[23] müsted'âsınca i'lân ü işâati sudûr-ı muvahhidînde bâis-i inşirâh olmağın işbu emr-i şerîf-i beşâret-iştimâlim ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur.

Vusûlünde bu atıyye-i uzmâ ve mevhibet-i kübrânın Cenâb-ı Vâhibü'n-na'mâya takdîm-i hamd ü senâ ve edâ-yı şükr-i vâcibü'l-edâsıyla devâm-ı ömr ü devlet ve izdiyâd-ı fer u şevket ve saltanat-ı ebed-müddetim ve hemîşe nusret-i dîn-i mübîn ve fevz ü zafer-i cünûd-ı muvahhidîn ve kahr u hızlân-ı gürûh-ı fecere vü mülhidîn için ulemâ-i kirâm ve sulehâ vü sâdât-ı zevi'l-ihtirâm ve sâir kuttân-ı icâbet-da'vet olan etkıyâ-yı lâzımü'l-ikrâmdan isticlâb-ı deavât-ı hayriyye ile bu nusret-i celîleyi i'lân ü işâat eyleyesin; şöyle bilesin.

Fî-evâsıtı M. sene [1]138

BOA, A.DVNS.MHM.d, 132/1370

21 Ganja, Elisavetpol (Azerbaycan).
22 Lori Marz, Lorri (Ermenistan).
23 *"Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat." Kur'ân-ı Kerîm*, Duha Suresi 93/11.

57

Düçum Zaferi

Bağdat bölgesine saldıran Tahmasb Kulu Han'a (Nadir Şah) karşı Dücum denilen yerde Topal Osman Paşa serdarlığında Osmanlı ordusunca kazanılan zafer münasebetiyle şenlikler yapılması hususunda Sultan I. Mahmud Han tarafından Kırım Hanı Kaplan Giray Han'a gönderilen nâme-i hümâyun.

22-31 Ağustos 1733

[s. 324] *Hâlâ Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a nâme-i hümâyûn.*

Cenâb-ı Emâret-meâb, Eyâlet-nisâb, Saâdet-iktisâb, Devlet-intisâb, Zü'l-kadri'l-etemmi Ve'l-fahri'l-eşemm, Alem-efrâz-ı Hıtta-i Şehâmet, Yeke-tâz-ı Arsa-i Celâdet, Sülâle-i Hânedân-ı Hânî, Nekâve-i Dûdmân-ı İlhânî Hâlâ Kırım Hânı Olan Kaplan Giray Hân –dâmet maâlihi– Tahiyyât-ı Şâhâne ve Teslîmât-ı Selîmât-ı Pâdişâhâne ki, Hüsn-i Teveccüh-i Bî-kerâne-i Hüsrevâneden Fâyız [Olur;] Mütâlaa Kılındıkdan Sonra Ma'lûmunuz Ola ki:

Bundan esbak Devlet-i Aliyyemiz ile Acem Şâhı beyninde akd-i musâlaha vukû'undan sonra kâide-i kadîme üzere tarafeynden elçiler ihrâc u tesyîri musammem iken hânân-ı Kızılbaş-ı bed-maâşdan Tahmasb Kulu Hân-ı şakâvet-nişân Afgan tâifesinin ihtilâl-i nizâmların iğtinâm edip memâlik-i İran'dan gâilelerin def' ve tâife-i merkûme zâtında kendi ra'iyyetlerinden iken gılzat u şiddet ile bed'en zuhûr ve cevr u teaddîye cesûr olmalarından naşî müteferrik u perîşân olan sitem-dîde A'câm'ı başına cem' etmekle bu gûne derinti makûlesi gürûh-ı mekrûhuna mağrûren o esnâda Horasan taraflarından hurûc ve alem-efrâz-i kibr u gurûr olarak zirve-i bağy u isyâna urûc ve gûyâ sâhib-i zuhûr olmak da'vâ-yı fâsid ü hayâl-i kâsidine teşebbüs [ve] Şâh-ı Acem'i mesned-i şâhîden hal' ve temhîd ü te'sîsine mübâşeret olunan musâlaha-i mezkûreyi fesh u men' dâ'iyesiyle Hân-ı mesfûr zu'munca yüz binden mütecâviz buğât-ı A'câm'a istiklâlen serdâr-ı hezîmet-girdâr olup bundan akdem mütekebbirâne memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i hüsrevânemden Bağdâd-ı dâru's-selâm havâlîsine hücûma cesâret ve etrâf u enhâsın kat' ile ahâlî vü sükkânını tazyîka mübâderet eyledikde gâile-i bî-hâyilesin def' u ref' ve bîh u bünyâd-ı kibr u nahvetin kal' u kam' için tertîb ü tahsîs kılınan vüzerâ-yı ızâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm u ümerâ-yı zevi'l-ihtirâm ve kapım kullarından ve Anadolu ve Rumili ve sâir eyâlât ve elviye züamâ ve erbâb-ı tîmâr ve piyâde ve süvâr asâkir-i şecâat-şiârımdan ba's olunan cünûd-ı zafer-mev'ûdumuzun üzerlerine düstûr-ı mükerrem ü muazzam, müşîr-i mufahham u muhterem, nizâmü'l-âlem Vezîr-i metânet-güsterimiz Osman Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* Sipehsâlâr-ı kaviyyü'l-iktidâr ve Serasker-i zafer-girdâr nasb u ta'yîn olunup Serasker-i müşârun-ileyh dahi maiyyetinde olan ecnâd-ı nusret-i'tiyâdımız ile avn ü inâyet-i Nâsıru'l-muvahhidîne istinâd ve rûh-ı pür-fütûh-ı Seyyidü'l-mürselînden istimdâd ve Çehâr-yâr-ı güzîn ve sâir ashâb-ı mükerremîn ve eimme-i dîn hazerâtını yâd u îrâd ederek

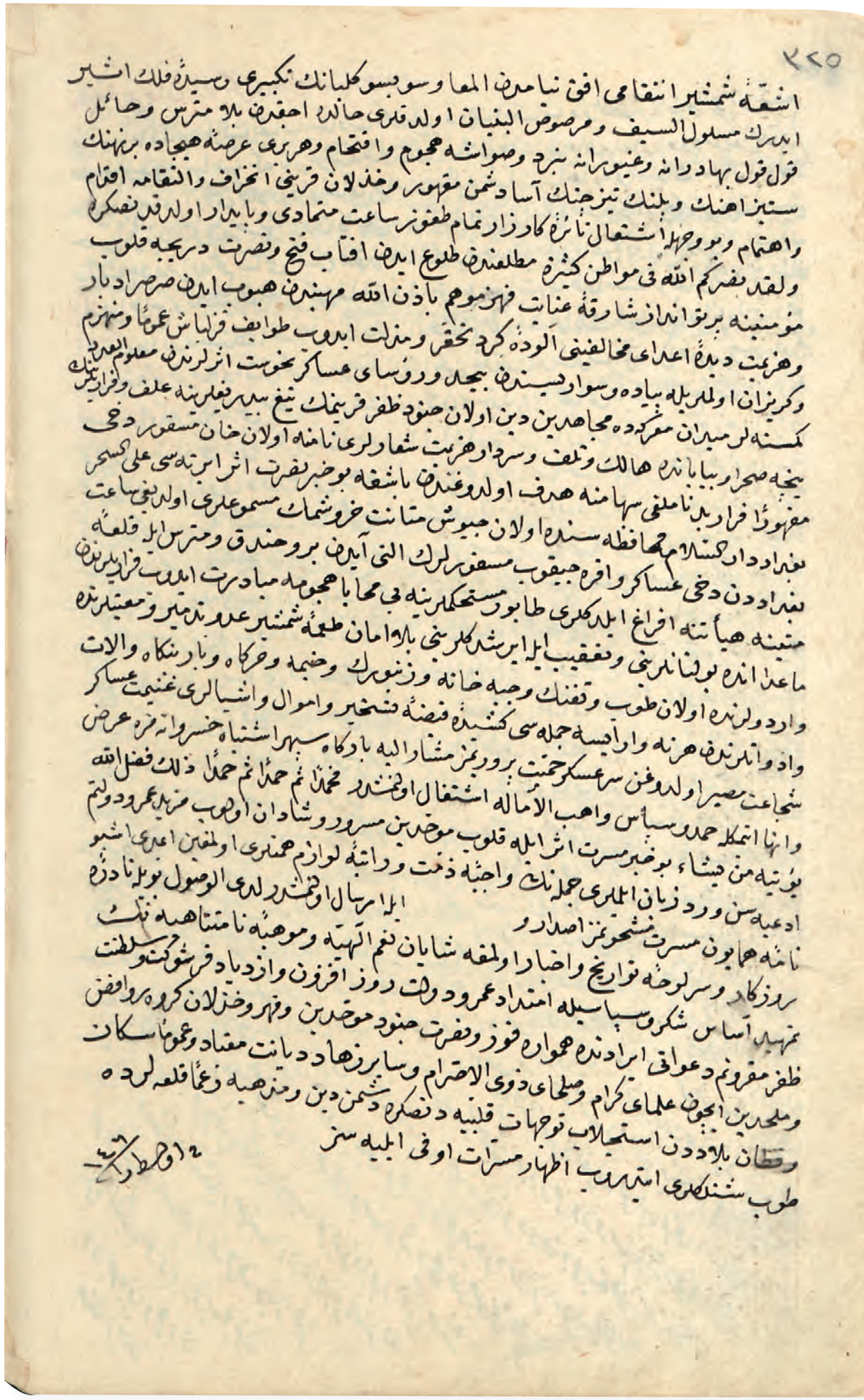

Şat[1] kenârında Bağdad-ı dâru's-selâma on iki sâat mesâfesi olan Dücum[2] nâm mahalle vusûllerinde Tahmasb Kulu Hân-ı laîn istıshâb eylediği yüz binden mütecâviz revâfız u mülhidîni, kefere vü müşrikîn misillü on aded tabur-ı makhûra tertîb ü taksîm edip işbu bin yüz kırk altı senesi Safer-i müstelzimü'z-zaferinin yedinci Pazar günü ale's-seher cünûd-ı nusret-mev'ûdumuzu istikbâl etmekle Serasker-i hamiyyet-perverimiz Vezîr-i müşârun-ileyh dahi asâkir-i mansûremizi kâide-i kadîme-i cihân-bânî ve âdet-i dîrîne-i kişver-sitânî üzere yemîn ve yesâr ve çarha ve dümdâr üslûb-ı mergûbuna ta'yîn ü tarsîn ve müşârun-ileyh dahi kalb-i cüyûş-ı deryâ-hurûşumda mekîn olup tarafeynden yer yer âteş-i ceng ü peykâr müştail ü mültehib oldukda nâyire-i sâmân-sûz-ı gayret-i İslâm taraf taraf zebâne-keş-i küngüre-i şekîb ü ârâm olup dilîrân-ı vegâ-cûyân ve hizebrân-ı ceng-âzmâyân [**s. 325**] eşi"a-i şemşîr-i intikâmı ufk-ı niyâmdan ilmâ'[3] ve sû-be-sû gülbâng-i tekbîri resîde-i felek-i esîr ederek meslûlü's-seyf ü mersûsu'l-bünyân oldukları hâlde açıkdan bilâ-metris ü hâil kol kol bahâdırâne ve gayûrâne neberd ü savaşa hücûm u iktihâm ve her biri arsa-i heycâda bir neheng-i sitîz-âheng ü peleng-i tîz-çeng âsâ, düşman-ı makhûr u hızlân-karîni inhirâf u iltikâma ikdâm ü ihtimâm ve bu vechile iştiâl-i nâire-i kârzâr tamâm dokuz sâat mütemâdî vü pâydâr oldukdan sonra ve; *"Le-kad nasarakümu'llâhü fî-mevâtne kesîratin ... "*[4] matla'ından tulû' eden âftâb-ı feth u nusret derîçe-i kulûb-ı mü'minîne pertev-endâz-ı şârıka-i inâyet-i *"Fe hezemûhüm bi-izni'llâhi ... "*[5] mehebbinden hübûb eden sarsar-ı idbâr u hezîmet dîde-i a'dâ-yı muhâlifîni âlûde-i gerd-i tahakkur u mezellet edip tavâyif-i Kızılbaş umûmen münhezim ü gürîzân olmalarıyla piyâde ve süvârîsinden bî-had ve rüesâ-yı asâkir-i nuhûset-eserlerinden ma'lûmü'l-aded kimesneler meydân-ı ma'rekede mücâhidîn-i dîn olan cünûd-ı zafer-karînimin tîğ-ı bî-dirîğlerine alef ve firârîlerinin nice[si] sahrâ vü beyâbânda hâlik ü telef ve serdâr-ı hezîmet-şiârları nâmına olan Hân-ı mesfûr dahi makhûran firâr bed-nâmlığı sihâmına hedef olduğundan başka bu haber-i nusret-eser ertesi ale's-seher Bağdad-ı dâru's-selâm muhâfazasında olan cüyûş-ı metânet-hurûşumun mesmû'ları olduğu sâat Bağdad'dan dahi asâkir-i vâfire çıkıp mesfûrların altı aydan beri hendek u metris ile kal'a-i metîne hey'etine ifrâğ eyledikleri tabur-ı müstahkemlerine bî-muhâbâ hücûma mübâderet edip firârîlerinden mâadâ onda bulunanlarını ve ta'kîb ile erişdiklerini bilâ-emân tu'me-i şemşîr-i adû-tedmîr ve maiyyetlerinde ve ordularında olan top u tüfenk ve cebehâne vü zenbûrek ve hayme vü hargâh u bârıngâh (?) ve âlât u edevâtlarından her ne var ise cümlesi keşîde-i kabza-i teshîr ve emvâl ü eşyâları ganîmet-i asâkir-i şecâat-masîr olduğun Serasker-i hamiyyet-perverimiz müşârun-ileyh bârgâh-ı sipihr-iştibâh-ı Hüsrevânemize arz u inhâ etmekle hamd ü sipâs-ı Vâhibü'l-âmâle iştigâl olunmuşdur. Fe hamden sümme hamden sümme hamden; *"Zâlike fazlu'llâhi yü'tîhi men yeşâ'ü ... "*[6].

Bu haber-i meserret-eser ile kulûb-ı muvahhidîn mesrûr u şâdân olup mezîd-i ömr u devletim ed'iyesin vird-i zebân eylemeleri cümlenin vâcibe-i zimmet ü râtibe-i levâzım-ı himmetleri olmağın imdi işbu nâme-i hümâyûn-ı meserret-meşhûnumuz ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. Lede'l-vusûl böyle nâdire-i rûzgâr ve ser-levha-i tevârîh u ahbâr olmağa şâyân-ı

1 Dicle Nehri.

2 Metinde "*Dücûme*" şeklinde yazılıdır. (Dücum: Irak'ın Samarra şehrinin yakınlarında mevki.)

3 Metinde "المعا" şeklinde yazılıdır.

4 *Kur'ân-ı Kerîm*, Tevbe Suresi 9/25. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ant olsun ki Allah birçok yerlerde size yardım etmişdir**; Huneyn gününde de. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat size bir faydası olmamışdı (sizi hezimete uğramaktan kurtaramamışdı). Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz."*

5 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/251. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Onları Allah'ın izniyle bozguna uğrattılar;** Davud Calut'u öldürdü, Allah Davud'a hükümranlık ve hikmet verdi ve ona dilediğinden öğretti. Allah'ın insanları birbiriyle savması olmasaydı yeryüzünün düzeni bozulurdu. Fakat Allah âlemlere lütufkârdır."*

6 *Kur'ân-ı Kerîm*, Cum'a Suresi 62/4. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir.** Allah büyük lütuf sahibidir."*

niam-ı İlâhiyye ve mevhibe-i nâ-mütenâhiyenin temhîd-i esâs-ı şükr ü sipâsıyla imtidâd-ı ömr ü devlet-i rûz-efzûn ve izdiyâd-ı fer [u] şevket ü saltanat-ı zafer-makrûnum deavâtı îrâdında hem-vâre fevz ü nusret-i cünûd-ı muvahhidîn ve kahr u hızlân-ı gürûh-ı revâfız u mülhidîn için ulemâ-yı kirâm u sulehâ-yı zevi'l-ihtirâm ve sâir zühhâd-ı diyânet-mu'tâd ve umûmen sükkân ü kuttân-ı bilâddan isticlâb-ı teveccühât-ı kalbiyyeden sonra düşman-ı dîn ü mezhebe rağmen kal'alarda top şenlikleri etdirip izhâr-ı meserrât-ı evfâ eyleyesiz.

Fî-evâsıtı Ra. sene [1]146

BOA, A.DVNS.NMH.d, 7/212

"Sultan Süleyman'ın Bağdad'ı Aldıktan Sonra Hz. Hüseyin'in Kabrini Ziyareti"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1524-040A

58

Belgrad'ın Yeniden Fethi

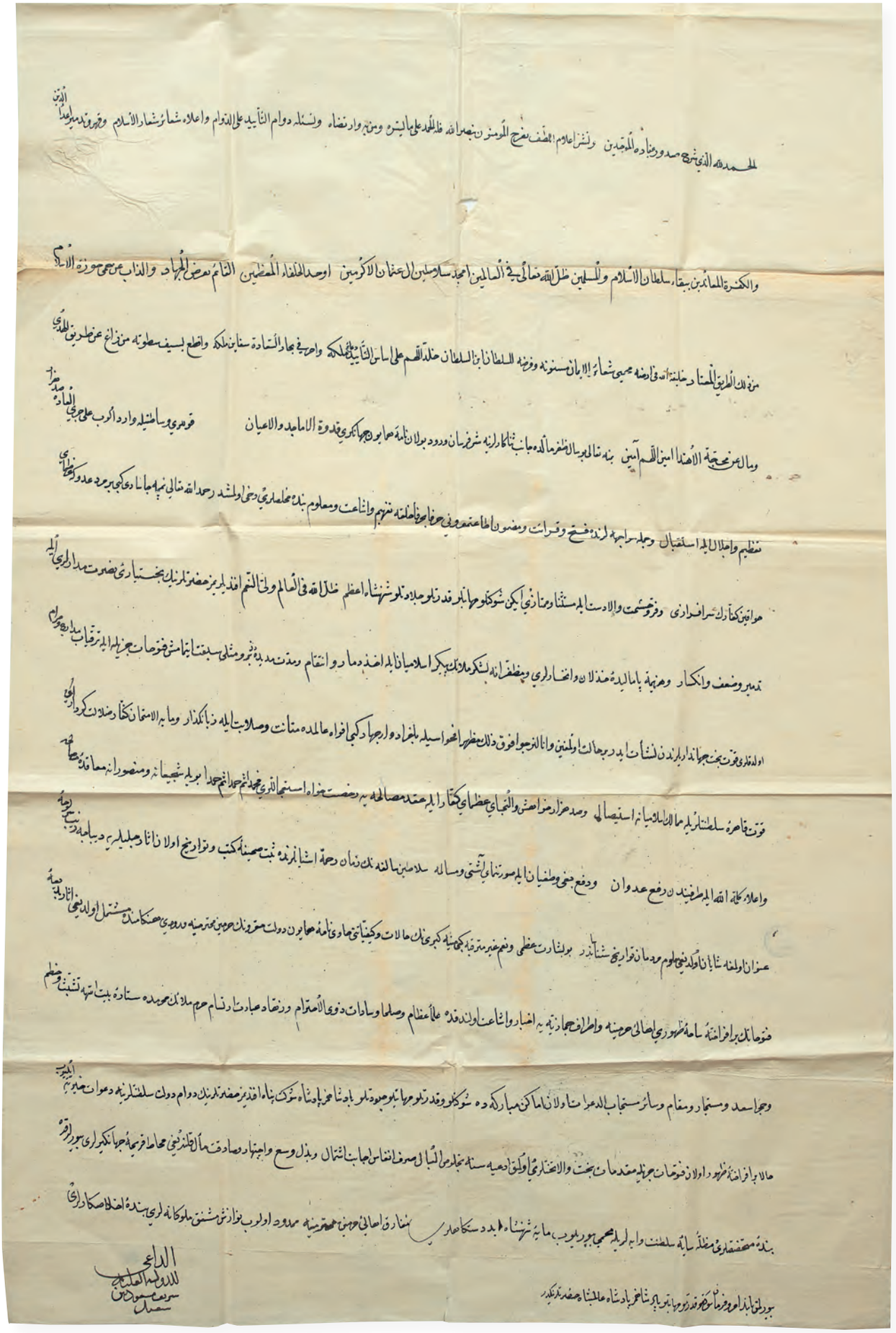

Belgrad'ın yeniden fethedilmesinden dolayı büyük sevinç duyulduğu ve haberin Haremeyn ahalisine ve Hicaz bölgesine duyurulduğuna dair Mekke Emiri Mesud b. Said tarafından bu konudaki nâme-i hümâyuna cevaben Osmanlı Sultanı I. Mahmud Han'a gönderilen mektup.

1739[1]

El-hamdü li'llâhi'llezî şeraha sudûre ibâdihi'l-muvahhidîn ve neşera a'lâme'l-lutfi yefrahu'l-mü'minûne bi-nasri'llâh fe lehü'l-hamdü alâ-mâ yesserehû ve menne bihî ve'rtazâhü ve nes'elühû devâme't-te'yîdi ale'd-devâm ve i'lâ'e[2] şe'âire şiâri'l-İslâm ve kahra ve tedmîra a'dâ'i'd-dîn ve'l-kefereti'l-muânidîn bi-bekâ'i Sultâni'l-İslâmi ve'l-Müslimîn, Zılli'llâhi Te'âlâ fi'l-âlemîn, emcedi selâtînı Âli Osmâni'l-ekremîn, evhadi'l-hulefâ'i'l-muazzamîn, el-kâimi bi-farzı'l-cihâd ve'z-zâbbi an hımâ havzeti'l-İslâmi min-zâlike't-tarîkı'l-mu'tâd, Halîfeti'llâhi fî-arzıhî, muhyî şe'âire'l-îmâni mesnûnihî ve farzıhî li's-Sultâni'bni's-sultân, hallid Allâhümme alâ-esâsi't-te'yîdi de'âime mülkihî ve'cri fî-bihâri's-saâdeti sefâyine mülkihî va'kta' bi-seyfi satvetihî men zâğa an-tarîkı'l-hüdâ ve mâle an-mahacceti'l-ihtidâ; âmîn Allâhümme âmîn.

Bi-mennihî Te'âlâ bu sâl-i zafer-meâlde cânib-i senâkârlarına şeref-resân-ı vürûd bulan nâme-i hümâyûn-ı Cihângîrî kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân ( ) kulları vesâtatıyla vârid olup alâ-cera'l-âde sad-hezâr ta'zîm u iclâl ile istikbâl ve cümle muvâcehelerinde feth u kırâet ve mazmûn-ı itâat-makrûnu harfen be-harfen halka tefhîm ü işâat ve ma'lûm-ı bende-i muhlisleri dahi olmuşdur.

Hamden li'llâhi Te'âlâ, Nemçe Çasarı gibi bir merd-i adû –ki, uzamâ-yı havâkîn-ı küffârın ser-efrâzı ve fer[3] u haşmet-i vâlâ-dest ile müstesnâ vü mümtâzı iken– şevketli, mehâbetli, kudretli, celâdetli Şehinşâh-ı a'zam, Zıllu'llâhi fi'l-âlem, veliyyü'n-niam efendilerimiz hazretlerinin baht-yârî-i nusret-medârları ile tedmîr u za'f u inkisâr ve hezîmet-i pâ-mâlîde-i hızlân ü inhisârları ve muzafferâne leşker-i melâik-peyker-i İslâmiyân ile ahz-i dimâr u intikâm ve müddet-i medîdeden beri misli sebkat etmemiş fütûhât-ı cezîle ile terakk[î]yâb-ı medâric-i merâm[4] oldukları kuvvet-i baht-ı Cihân-dârîlerinden neş'et eder bir hâlet olmağın; *"Ve innâ lenercû fevka zâlike mazharâ."*[5] fahvâsıyla Belgrad-ı dâr-ı cihâd gibi efvâh-ı âlemde metânet ü

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, Belgrad Antlaşması'yla şehrin Osmanlılar'a teslim edildiği bu tarih (Bk. Dıvna Djurıc-Zamolo, "Belgrad", *DİA*, C. 5, 1992, s. 407-409) belge tarihi olarak esas alınmıştır.

2 Metinde *"a'lâhü"* şeklinde yazılıdır.

3 Metinde *"ferr"* şeklinde şeddeli olarak yazılıdır.

4 Metinde *"medâric ü merâm"* şeklinde yazılıdır.

5 *"Muhakkak ki bundan daha fazlasına mazhar olmayı umarız."* Şair sahabi Ebû Leyla'nın (Ebû Leyla Kays b. Abdillah b. Udes b. Rebîa en-Nâbiga el-Ca'dî el-Âmirî) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda okuduğu *"Belağnâ's-semâ'e mecdünâ ve senâünâ = Biz asalet, necabet, şeref, yücelik ve yükseklik bakımından göğe ulaştık."* şeklinde başlayan şiir beytinin ikinci kısmı. Şair beyitte geçen *"mazhar"* kelimesinden kastının ne olduğunu soran Peygamberimize (s.a.v.) *"cennet"* cevabını vermiş ve Ondan da *"Evet, inşaallah"* cevabını almıştır. Bk. https://shamela.ws/book/11825/1042 [Erişim tarihi: 01/11/2024]; Zülfikar Tüccar "Nâbiga el-Ca'dî", *DİA*, C. 32, 2006, s. 260-261.

salâbet ile zebân-güzâr ve mâ bihi'l-imtihân-ı küffâr-ı dalâlet-girdârı (?) kuvvet-i kâhire-i saltanatlarıyla memâlik-i İslâmiyâna istîsâl ve sad-hezâr hâhiş ü ilticâ-yı uzamâ-yı küffâr ile akd-i musâlahaya ruhsat-hâh-ı istiʻcâlleri fe hamden, sümme hamden, sümme hamden böyle şecîʻâne ve mansûrâne muâkade-i musâlaha ve iʻlâʼ-i kelimetu'llâh ile tarafeynden refʻ-i udvân ve defʻ-i bağy u tuğyân ile sûret-nümâ-yı âştî vü müsâleme selâtîn-ı sâlifenin zamân-ı rahmet-âşiyânlarında sebt-i sahîfe-i kütüb-i[6] tevârîh olan âsâr-ı celîleye dîbâce-zîb-i ser-levha-i unvân olmağa şâyân olduğu maʻlûm-ı merdümân-ı tevârîh-şinâsândır.

Bu beşâret-i uzmâ ve niam-i gayr-i müterakkıbe gibi münye-i kübrânın hâlât u keyfiyyâtını hâvî nâme-i hümâyûn-ı devlet-makrûnun Haremeyn-i Muhteremeyn'e vürûdu hengâmında müştemil olduğu âsâr-ı bedîʻa-i fütûhâtın ber-efrâhte-i sâha-i zuhûru ahâlî-i Haremeyn'e ve etrâf-ı Hicâziyye'ye ihbâr u işâat olundukda ulemâ-i ızâm ve sulehâ vü sâdât-ı zevi'l-ihtirâm ve zühhâd-ı ibâdet-irtisâm Harem-i melâik-i mahremde sitâre-i Beytullâh'a teşebbüs ve Hatim ve Hacer-i Esʻad ve Müstecâr ve Makâm ve sâir müstecâbü'd-deavât olan emâkin-i mübârekede şevketli ve kudretli, mehâbetli, celâdetli Pâdişâhımız pâdişâh-ı şevket-penâh efendimiz hazretlerinin devâm-ı devlet-i saltanatlarına deavât-ı hayriyye eyleyip hâlâ ber-efrâhte-i zuhûr olan fütûhât cihetiyle mukaddimât-ı baht-ı vâlâ-tahtları olmak edʻiyyesine bi-hulûsı'l-bâl sarf-ı enfâs-ı icâbet-iştimâl ve bezl-i vüsʻ u ictihâd-ı musâdakat-meâl kılındığı muhât-ı karîha-i Cihângîrleri buyuruldukda bende-i mütehassısları mazalle-i sâye-i saltanat-vâyeleriyle mahmî buyurulup mâye-i Şehinşâh-ı ebed-destgâhları mefârik-ı ahâlî-i Haremeyn-i Muhteremeyn'e memdûd olup nevâziş-i müşfik-ı mülûkâneleri bende-i ihlâskârları buyurulmak bâbında emr u fermân şevketli, kudretli, mehâbetli Pâdişâhımız Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinindir.

Ed-dâʻî li'd-Devleti'l-Aliyye

Şerif Mesud b. Said

BOA, TSMA.e, 269/10

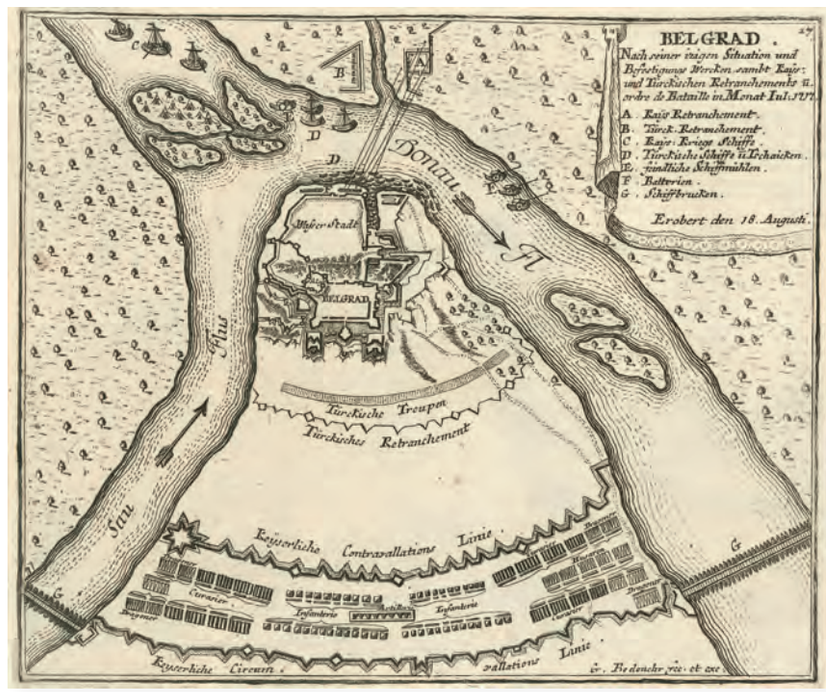

"Belgrad Kuşatması"
https://www.davidrumsey.com, no. 16251020
[Erişim Tarihi: 16.10.2025]

6 Metinde "*kütüb ve*" şeklinde yazılıdır.

59

Rusçuk'ta Kazanılan Zafer

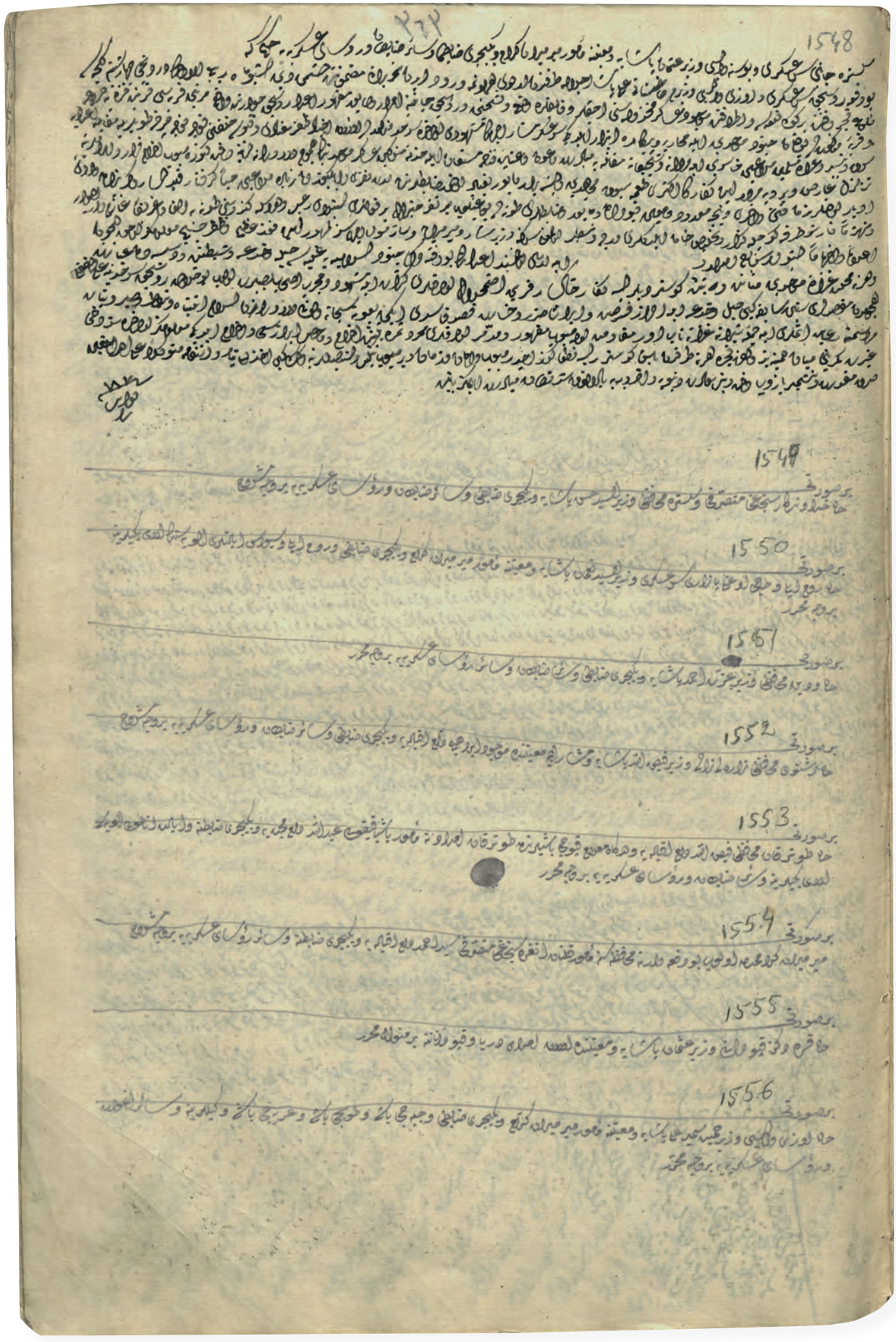

Rusçuk civarındaki Martin köyünde bulunan İslam askerlerinin, Yergöğü Kalesi civarında bulunan ve üstü açık gemiler ve kayıklar ile Tuna Nehri'ni geçip kendilerine saldıran düşmanı çok büyük can kayıpları verdirerek ve birçoğunu da esir ederek bozguna uğrattıkları, kurtulanların ise güç bela karşı tarafa geçtikleri bildirildiğinden düşmanın yeniden saldırması ihtimaline karşı daima uyanık bulunulması ve yeniden saldırdıkları takdirde derhâl sökülüp atılmalarına dair Silistre bölgesi Seraskeri ve Bosna Valisi olan Vezir Osman Paşa'ya ve maiyetindeki askerî görevlilere yazılan emir.

23 Mayıs-1 Haziran 1773

Silistre Cânibi Seraskeri ve Bosna Vâlîsi Vezîr Osman Paşa'ya ve Maiyyetine Me'mûr Mîr-i Mîrân-ı Kirâm ve Yeniçeri Zâbiti ve sâir Zâbitân ve Rüesâ-yı Askeriyyeye Hüküm ki:

Bu def'a Ruscuk Seraskeri ve Özi Vâlîsi Vezîrim Dağıstanî Ali Paşa –*[edâma'llâhü Teâlâ] iclâlehû*– tarafından ordu-yı hümâyûnuma vürûd eden tahrîrâtı mazmununda; *"düşman-ı dîn işbu mâh-ı Rebîülevvel'in dördüncü Çarşamba gecesi tulû'-ı fecr vaktinde Yergöğü Kal'ası ve etrâfında mevcûd asâkir-i mahzûlesini açıklar ve kayıklara vaz' u teşhîn ve Ruscuk cânibine imrâr ve tabur-ı makhûr-ı a'dâ Ruscuk civârında vâki' Martin*[1] *karyesi kurbünde karaya hurûc ve karye-i mezkûrede bulunan cünûd-ı muvahhidîn ile muhârebe vü peykâra ibtidâr eylediği Serasker-i müşârun-ileyhin meşhûdu oldukda serhadd-i mezkûrda olan ecnâd-ı zafer-mu'tâdı ve kapısı halkım fevc fevc çarha topları yla mukâbele-i a'dâya sevk u tesyîr ve guzât-ı Müslimîn melâîn-i hâsirîn ile merdâne vü şecîâne mukâteleye mübâderet ve avn ü inâyet-i Fettâh-ı Müsteân ile hazele-i müşrikîn asâkir-i muvahhidînin hücûm-ı dilâverânelerine tâkat getiremeyip akdâm-ı karâr u ârâmlarına tezelzül ârız ve berüye mürûr eden küffârın ekseri tu'me-i süyûf-ı mücâhidîn ve işe yarar mayor ta'bîr olunur zabitlerinden dört neferi ve iki yüzden ziyâde melâîn hayyen giriftâr-ı kayd-ı isâr ve gürîzân-ı vâdî-i idbâr olanlarından kaı vâfiri ve nice ma'dûd u mu'ayyen kapudan ve mayor ve zâbitleri Tuna'da boğulup bir nefer ceneral-i bed-fiâlleri istîlâ-yı ru'b u hirâsla kendisini Tuna'ya ilkâ ve garîkan âzim-i dâru'l-bevâr ve münhezimen karşı tarafa güçle güzâr ve tahlîs-ı cân eyledikleri"* derc ü tastîr olu[n]mağla siz ki Vezîr-i müşâr ve mîr-i mîrân ve sâir-i mûmâ-ileyhimsiz; zuhûr eden fevz-i azîm u zafer-i cesîm ma'lûmunuz olmak için i'lâmen ve ifhâmen işbu emr-i şerîfim ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur.

A'dânın bu vakte dek cünûd-ı İslâmiyyeye galebesi hîle vü hud'a ve şeytanet ü desîseden ibâret ve her ne mahalde guzât-ı muvahhidîn metânet ü tesebbüt gösterdiler ise küffâr-ı hâksâr karîn-i izmihlâl oldukları kerrât ile meşhûd ve mücerreb-i ashâb-ı basîret olup bu hılâlde Ruscuk serhaddine ale'l-gafle hücûmdan maksadları sinîn-i sâbıka gibi hıyel ü hud'a ile ihrâz-ı fırsat ve îrâs-ı zarar u hasâret kasd-ı fâsidi iken bi-avnihî

1 Marten, Martin (Bulgaristan).

–sübhânehû ve teâla– dilâverân-ı İslâm intibâh u teyakkuz ve sabr u sebât merâsimine riâyet etmeleri ile cümle-i şîrâne guzâta tâb-âver-i mukâvemet olamayıp makhûr u müdemmer oldukları mücerred semere-i tesbît-i akdâm ve mâ-hasal-ı ibrâz-ı sa'y ü ikdâm idiği[2] ma'lûmunuz oldukda siz dahi gayret kemerini miyân-ı hamiyyete bend ve kefere-i fecere her ne tarafdan baş gösterir ise kat'â göz açdırmayıp ve emân u zamân vermeyip tenkîl ü istîsâllerine ve gereği gibi ahz-i sâr u intikâma mütevekkilen ala'llâhi'l-Muîn sarf-ı makderet ve teşmîr-i bâzû-yı dikkat ve niyyet-i saâdet-i dünyeviyye ve uhreviyyeye bi'l-ittifâk şedd-i nitâk-ı mübâderet eylemeniz bâbında.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 171/1548

2 Metinde "*eylediği*" şeklinde yazılıdır.

60

İrşova ve Mehadiye Civarlarında Kazanılan Askerî Başarılar

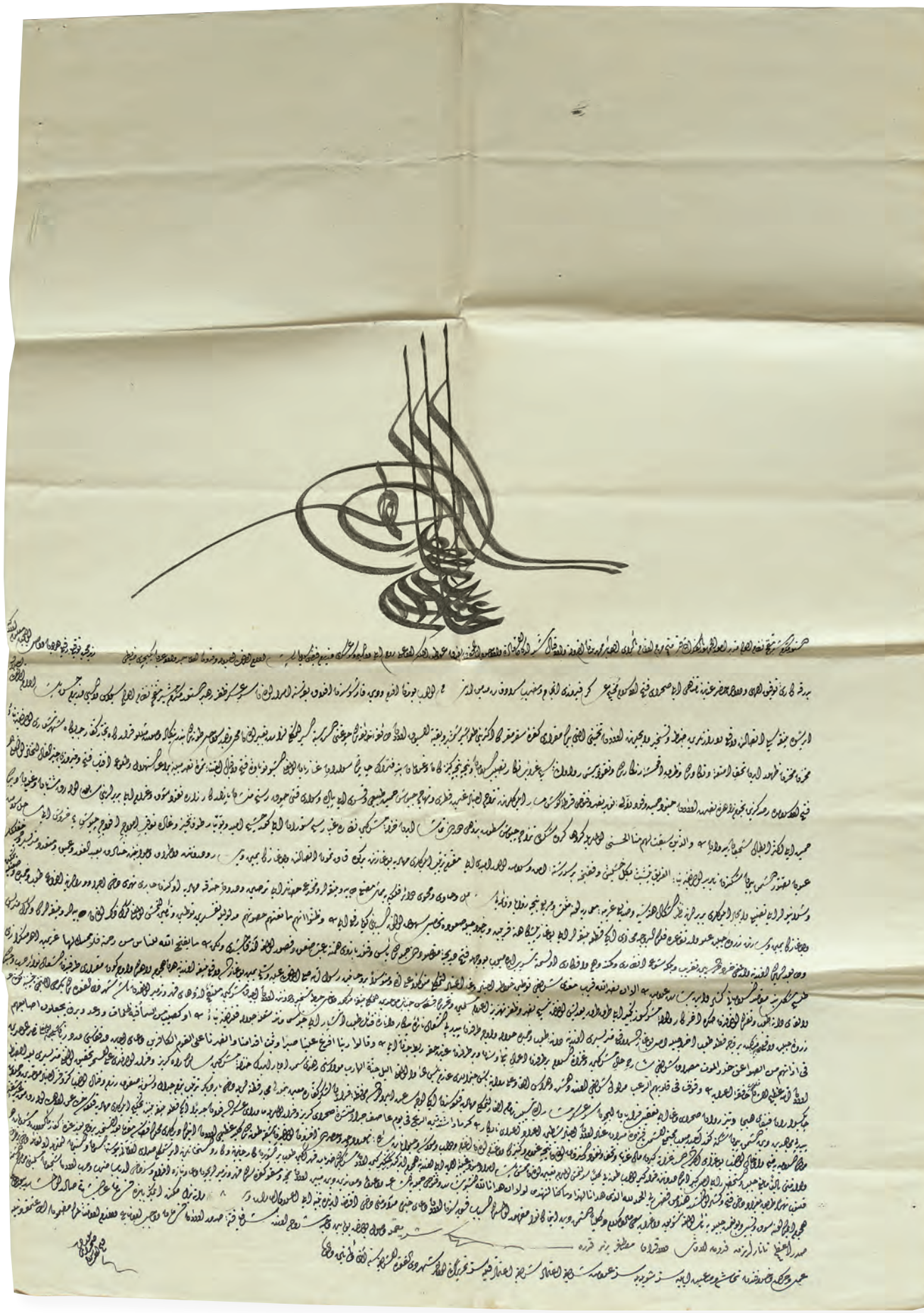

Avusturya ve Rusya'ya karşı İrşova ve Mehadiye civarlarında kazanılan zaferlerin ayrıntılarına ve bunun orduya müjdelenmesine dair Sultan I. Abdülhamid Han tarafından Rumeli Valisi ve Seraskeri Feyzi Süleyman Paşa ile Yeniçeri zabitine gönderilen ferman.

23 Ağustos - 1 Eylül 1788

Abdülhamid Hân bin Ahmed El-muzaffer dâimâ

Düstûr-ı Mükerrem, Müşîr-i Mufahham, Nizâmü'l-âlem, Müdebbiru Umûri'l-cumhûri Bi'l-fikri's-sâkıb, Mütemmimü Mehâmmi'l-enâmi Bi'r-re'yi's-sâib, Mümehhidü Bünyâni'd-devleti Ve'l-ikbâl, Müşeyyidü Erkâni's-saâdeti Ve'l-iclâl, El-mahfûfu Bi-sunûfi Avâtfi'l-Meliki'l-A'lâ Rumili Vâlîsi ve Seraskeri Vezîrim Feyzi Süleyman Paşa –edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû– ve Kıdvetü'l-emâcidi Ve'l-a'yân Yeniçeri Zâbiti ( ) –zîde mecdühû– Tevkî'-i Refî'-i Hümâyûn Vâsıl Olıcak Ma'lûm Ola ki:

Bedreka-kârî-i tevfîk-ı İlâhî ve delâlet-i Hızır-ı inâyet-i nâ-mütenâhî ile Sahrâ-yı Fethülislam[1] muhayyem-i asâkir-i fîrûzî-encâm ve madrab-ı sürâdikât-ı meyâmin-irtisâm olup bundan akdem Vidin[2] karşısından Eflak yakasına imrâr olunan Serasker-i zafer-rehber, düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem Sivas Vâlîsi Vezîrim Hasan Paşa *–edâma'llâhü Te'âlâ iclâlehû–* İrşova[3] Palankası'yla ittisâlinde vâkı' *lazaret*lerin[4] zabt u teshîr ve içlerinde olan tahmînî altı bin mikdârı kefere-i sakar-makarrın ekseriyeti tu'me-i şîr-i şemşîr ve bakıyyetü's-süyûf olan tâife-i hâifenin çoğunu dest-beste-i esîr etmekle; *lazaret*

1 Fethulislam, Kladovo (Sırbistan).
2 Vidin (Bulgaristan).
3 Orşova (Romanya).
4 Lazareto: Karantina mahalli bk. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* İkdam Matbaası: Dersaadet, 1317, s. 1232-1233; Lazaret: Gemi kumanyasının depolandığı yer, kumanyalık (bk. *Kubbealtı Lugatı*).

ta'bîr olunan mahall-i mezbûr sevâhil-i Tuna'nın, bender-i Pengale[5] ve Surat[6] misilli, karârgâh-ı tüccâr-ı küffâr [ve] cây gâh-ı şöhret-şiârı olduğuna binâen mahzen mahzen zuhûr eden tuhaf-ı emti'a-i deng-â-deng ü zuraf-ı akmişe-i reng-â-reng ve nukûd-ı bî-şümâr u evânî-i sîm-i garâib-nigâr nasîb-i İslâmiyân ve nice nice kenîzekân u gulâmân bend-fitrâk-i çâpük-süvârân-ı gâziyân olmağla işbu nev-bâve-i feth u ikbâl ictinâ'-i semere-i nasr-ı mübîne berâ'a-i istihlâl ve tulû'-ı âftâb-ı feth u fîrûzî-i hayru'l-fâl ittihâz olunmağla Fethülislam'da rasad-güzîn-i nücûm-ı zâhire-i nusret olan cünûd-ı hamiyyet-vüfûd leâlî-i nüvîd-i nasr u fütûhu kurta-i gûş-i mesârr eylediklerinde tezâhum-ı ecnâd-ı gayret-i fıtrî ve tehâcüm-i cüyûş-ı hamiyyet-i tabî'î vü kasrî ile piyâde vü süvârî katı çok Rüstem[7]-menişân pâzâr-ı kârzâra nukûd-ı şevk u garâm ile birbirlerini sâbık olarak şitâbân ve galeyân-ı dîk-i hamiyyet ile ekser-i ebtâl-i süc'ân peyrevân-ı *"Ve'llezîne sebekat lehüm minne'l-hüsnâ ... "*[8] olmalarıyla gürûh-â-gürûh şükûh-i tezâhüm-i cüyûş-ı satvet-büzûhu (?) dûrdan temâşâ eden hazele-i müşrikîn nazâre-i gubâr-ı süm-i sütûrân ile kûr-çeşm-i ümîd ve tûbbiyâr-ı (?) tûfân-hîz-i vegâda te'âkub-ı emvâc-ı efvâc-ı cüyûş-ı yem-hurûş ile sâhil-i selâmet uyûn-ı tasavvur-ı düşman-ı peymân-şikenden nâ-bedîd olduğuna binâen; *"El-garîku yeteşebbesü bi-külli haşîşin"*[9] vefkınca bir ser-rişte-i emn ü selâmet olur ümîdi ile mukaddem tertîb eyledikleri Mehadiye[10] Boğazı'nda bir kûh-ı Kaf-nümûn ittisâlinde ve Boğazın yemîn ü yesâr u derûnunda ve etrâf u cevânibinde hanâdık-ı ba'îdü'l-gavr u amîk ve müteaddid metrisler ve çarh-ı felekler ve şaranpolar ile tasnî' u îcâd eyledikleri birbirlerine nâzır eşkâl-i hendesiyye ve sanâyi'-i garîbe-i mi'mâriyye üzere müselles ü murabba' nice zevâyâ ve kâimeyi şâmil ü hâvî vü muh-[te]vî devâir-i felekiyyeye mümâsil musanna' tabya ve palankalar ve muhtera' hasânetler ile tarsîn ve derûn-ı hendeğe Mehadiye önünden cârî nehri dahi icrâ ve verâlarına envâ'-ı top u humbara vaz'ıyla temkîn ve boğazın yemîn ü yesârında zirve-i cebelde ulüvv ü irtifâ'da felekü'l-burûca muhâzî iki kıt'a palankalar ile boğaz pîşgâhına kurbiyet veyâhûd cebele su'ûda tahsîl-i sühûlet olunmak esbâbını gûyâ ref' ile; *" ... ve zannû ennehüm mâni'atühüm husûnühüm ... "*[11] medlûlüyle nefslerin tavtîn u te'mîn etmiş olmağla gerek zikrolunan tabyalar ve palankaların ve gerek metris ve taburlarının üzerine varılmağın hıred-i hurde-bîn takrîb ve belki şu'â'-i enzârı ve kemend-i vehm ü efkârı o semte tesrîb edemeyip bu vechile feth-i derîçe-i maksûddan cümlenin ye's ü fütûr [ve] bâzû-yı himmetine bâis-i za'f u kusûr olmağa az kalmışidi ve lâkin; *"Mâ yeftehi'llâhü li'n-nâsi min-rahmetin fe lâ mümsike lehâ ... "*[12] azîmet-i[13] ehrimen-güdâzı tılsım-ı müşkil-bend-i makâsıd-ı İslâmiyânı küşâd ve âyet-i beşâret-alâmet-i *" ... Elâ inne nasra'llâhi karîb."*[14] ma'nâ-yı şerîfi tavtîn-ı havâtır-ı

5 Bengal, Kalküta, Kolkata (Hindistan).

6 Salabatpura, Surat (Hindistan).

7 Zaloğlu Rüstem diye meşhur olan Fars mitolojisi kahramanı; *Neriman*'ın oğlu *Sam*'ın oğlu olan Sistan ve Zabulistan Hâkimi *Zal*'ın oğlu Rüstem. Bk. Şemseddin Sami, "Rüstem", *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. III, Mihran Matbaası: İstanbul, 1308, s. 2276.

8 *Kur'ân-ı Kerîm*, Enbiyâ Suresi 21/101. ayetine işaret olunmaktadır: ***"Şüphe yok ki, haklarında bizden güzellik takdir edilmiş olanlar*** *ondan (cehennemden) uzaklaştırılmışlardır."*

9 *"Boğulan her ota yapışır."*

10 Mehadia (Romanya).

11 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz;* ***onlar da zannettiler ki kendilerini*** *Allah'tan* ***koruyacak manialarıdır kaleleri, istihkâmları****. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

12 *Kur'ân-ı Kerîm*, Fatır Suresi 35/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: ***"Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur.*** *O'nun önlediğini de ardından salıverecek yoktur. O, mutlak izzet ve derin hikmet sahibidir."*

13 Azimet *(Ar.)*: Büyü. Bk. Mevlüt Sarı, *El-Mevarid Arapça – Türkçe Lûgat*, C. I, Bahar Yayınları: İstanbul, 1980.

14 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/214. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler, sizin de başımza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber*

ecnâd-ı vegâ-i'tiyâd etmekle mütevekkilen ala'llâh ve mütevessilen bi-rûhâniyyeti Resûlillâh –*salla'llâhü Te'âlâ aleyhi ve sellem*– yemîn-i Boğazda vâkı' palanka üzerine hemân hücûm ü âheng ve üç gün mikdârı tarafeynden iş'âl-i nevâir-i harb ü ceng ve ilkâ-yı dâne-i top u tüfenk olundukdan sonra âhir-i kâr velvele-i müşrik-sûz-ı tekbîr ile taraf taraf yürüyüş olundukda nesîm-i nasr u zafer tehzîz-i a'lâm-ı Müslimîn ve tahrîk-i kıstâs-ı cenâib-i muvahhidîn etmekle Palanka-i mezkûr dâhil-i hayta-i teshîr ve derûnunda olan ecyâf-ı müşrikîn mültekam-ı ejdehâ-yı kahr u tedmîr olmakdan nâşî şehr-i Zilka'de'nin yirmi altıncı Perşembe günü zirve-i cebelde vâkı' tabya-i mezkûra birkaç kıt'a top ihrâcıyla asıl Boğazda vâkı' metrisleri üzerine dâne-i top u humbara havâle ve üç tarafdan peyderpey iştiâl-i nâire-i peykâr ve inâre-i fetâil-i top-ı âteş-bâr ile cevv-i semâ mânend-i şu'le-i cevvâle kılındığına binâen; *"Ev ke-sayyibin mine's-semâi fîhi zulümâtün ve ra'dün ve berkun yec'alûne esâbi'ahüm fî-âzânihim mine's-savâ'ıkı hazere'l-mevt. ... "*[15] mısdâk-ı şerîfi şârih-ı hâl-i müşrikîn ve guzât-ı İslâm bir tarafdan i'mâl-i tîğ u sinân ve bir tarafdan inâyet-i Hakk'a rabt-ı cenân ile; *" Ve ... kâlû Rabbenâ efriğ aleynâ sabran ve sebbit akdâmenâ ve'nsurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn."*[16] du'â-yı icâbet-der-kafâsı vird-i zebân-ı Müslimîn olmağla Nâsıru'l-muvahhidîn olan Allâhü azîmü'ş-şân kulûb-i hâfıka-i a'dâya; *" ... ve kazefe fî-kulûbihimü'r-ru'b ... "*[17] medlûl-i şerîfi üzere dehşet ü hirâs ilkâ ve alâ-rivâyetin Baş Ceneralleri âzim-i bi'se'l-me'vâ olmağla; *"El-[l]eylü cennetü'l-hârib"*[18] müeddâsını reh-nümâ-yı semt-i idbâr ederek hazele-i müşrikîn sâlik-i râh-ı gürîz ü firâr oldukları ale's-seher tahkîk olunmağla metrisler ba'de'z-zabt çâbük-süvârân-ı feyfâ-yı heycâ vü tîz-revân-ı sahrâ-yı vegâ ile ta'kîb-i firâriyân için Serasker-i müşârun-ileyh tesyîb-i zimâm-ı ılgar etmekle Mehadiye Kal'ası'ndan iki üç sâat ilerilerde muhâfaza-i firâriyân-ı leşker-i küffâra muîn demirli Macar katanalarıyla dahi bâr-ı diğer tertîb-i bezm-i cidâl ve tesviye-i sufûf-ı rezm ü kıtâl olunup kerr u ferr-i ecnâd-ı muvahhidîn ve hamelât-ı peyderpey-i mücâhidîn-i dîn düşman-ı peymân-şikene göz açdırmayıp müctemi'u'ş-şeml bâ-füşürde-i meydân-ı inâd olan ecnâd-ı şeyâtîn-a'dâd-ı a'dâ-yı nâ-bekâr; *" ... ke-remâdini'şteddet bihi'r-rîhu fî-yevmin âsıf ... "*[19] cerâd-ı münteşire-i sahrâ-yı gürîz ü firâr olmalarıyla mâ-verâ-yı askerde kalan cedîden iki kıt'a palanka beyninde tahkîm eyledikleri Mehadiye Kal'ası hâlî ani'l-ahâlî olarak min-gayri meşakkatin memâlik-i İslâmiyyeye zamm u idhâl olunup bu gazâ-yı ekberde dest-i guzâta giren mâl-i ganâyim ve tuhaf u nukûd ve istirkâk olunan nice gulâm u kenîzek ve iğtinâm olunan ağnâm u devâbb u mevâşî ve hayvânât-ı sâire nâ-ma'dûd ve hadd ü hasrdan efzûn olduğundan başka Tuna'nın kilîd-i azîmi olan *İnlik* dedikleri mahallin kazâsı mukaddemâ ba'de't-teshîr birkaç yüz anede-i küffâr me'kûlât ü meşrûbât ü levâzımını bâliğan mâ belağ celb ü istihzâr ile asıl kebîr *İn*'in derûnunda

mü'minler, 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. ***İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır.***"

15 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/19. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Yahut** (onların durumu),* ***gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar.*** *Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır."*

16 *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Suresi 2/250. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"**Ve** Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında:* ***'Ey Rabbimiz! Yüreğimizi sabırla doldur; bize direnme gücü ver; kâfir kavme karşı bize yardım et', dediler.***"

17 *Kur'ân-ı Kerîm*, Haşr Suresi 59/2. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"O ki Ehli kitabdan o küfredenleri ilk haşr için diyarlarından çıkardı. Siz çıkacaklarını zannetmediniz; onlar da zannettiler ki kendilerini Allah'tan koruyacak manialardır kaleleri, istihkâmları. Fakat Allah onları hesab etmedikleri cihetten bastırdı* ***ve kalblerinin içine korku düşürdü.*** *Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mü'minlerin elleriyle harab ediyorlardı, düşünün de ibret alın ey görecek gözleri olanlar!"*

18 *"Gece, kaçanın cennetidir."*

19 *Kur'ân-ı Kerîm*, İbrahim Suresi 14/18. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Rablerini görmezlikten gelenlerin işleri,* ***fırtınalı bir günde sert rüzgârların savurduğu küle benzer.*** *Kazandıklarından hiçbir şey ellerinde kalmaz. Telafisi mümkün olmayan kayıp işte budur."*

karârgîr olup Tuna'yı külliyyen seddetmiş olmalarıyla ta'yîn olunan Memiş Paşa imdâd-ı cünûd-ı gaybiyye-i ilâhiyye ile üzerine hücûm etdikde kemîn-gîr-i kîn olan müşrikînin darabât-ı kahr-âgîn-i top-ı pür-âşûbdan kâr cânlarına ve kârd üstühânlarına erişmekle sadâ-yı *el-amân*ı peyveste-i âsmân ve istîmân etmeleriyle ol gâile dahi ber-taraf kılınıp nehren tarîk-ı Belgrad dahi feth u küşâd olunmuşdur. *" ... hâzâ min-fazli Rabbî ... "*[20]; *" ... El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedîye lev lâ en hedâna'llâh ... "*[21]

İşbu beşâret ü fütûhu cümleye işâa vü i'lân ve muânidîn-i dîn-i mübîn olan Nemçe ve Moskov keferesinin kahr u tedmîrleri için du'â vü niyâza ikdâm ve siz dahi erbâb-ı darb u harb olan şüc'ân-ı Müslimîni memâlik-i düşmana hücûm eylemek üzere sevk u tesbîl ve bu ni'met-i celîleye nâil olmağa teşvîk u iğrâya sa'y-i mâ-lâ-kelâm ve külliyyen düşman-ı dîn *eynemâ kânû*[22] makhûr olmasının esbâb-ı kaviyyesinden olan du'â-yı hayra müdâvemeti dahi iktizâ edenlere tenbîh ile i'lân-ı emârât u beşârâta bezl-i miknet eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur. **Buyurdum ki:**

Sadr-ı A'zamım tatarlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa *–zîde kadruhû–* hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' u lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn-ı itâat-makrûnuyla amel ü hareket ve hilâfından tehâşî vü mübâadet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; alâmet-i[23] şerîfe i'timâd kılasız.

Tahrîren fî-evâhiri şehri Zilka'deti'ş-şerîfe sene isnâ ve mieteyn ve elf.

Be-yurd-ı Sahrâ-yı Fethülislam

BOA, TSMA.e, 211/63

20 *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Suresi 27/40. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"Kitaptan bilgisi olan biri, 'Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm' dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: '**Bu**, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, **Rabbimin** bana **bir lütfudur.** Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.' "*

21 *Kur'ân-ı Kerîm*, A'râf Suresi 7/43. Metinde ayetin bir kısmı yazılıdır. Tamamının meali: *"(Cennette) onların altından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: '**Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.** Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.' Onlara; 'İşte size cennet. Yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık o size kaldı.' diye seslenilir."*

22 *Kur'ân-ı Kerîm*, Nisâ Suresi 4/78. ayetinin başlangıç kısmına işaret olunmaktadır. Tamamının meali: *"**Nerede olursanız olun** ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa 'Bu Allah'tan' derler; başlarına bir kötülük gelince de 'Bu senden' derler. 'Hepsi Allah'tandır.' de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!" (*Ayetteki *eynemâ **tekûnû** (=nerede olursanız olun)* ifadesi metinde *eynemâ **kânû** (=nerede olurlarsa olsunlar)* şeklinde ifade edilmiştir.*)*

23 Metind*e "i'timâd-ı"* şeklinde yazılıdır.

61

Korfu Adası'nın Fethi

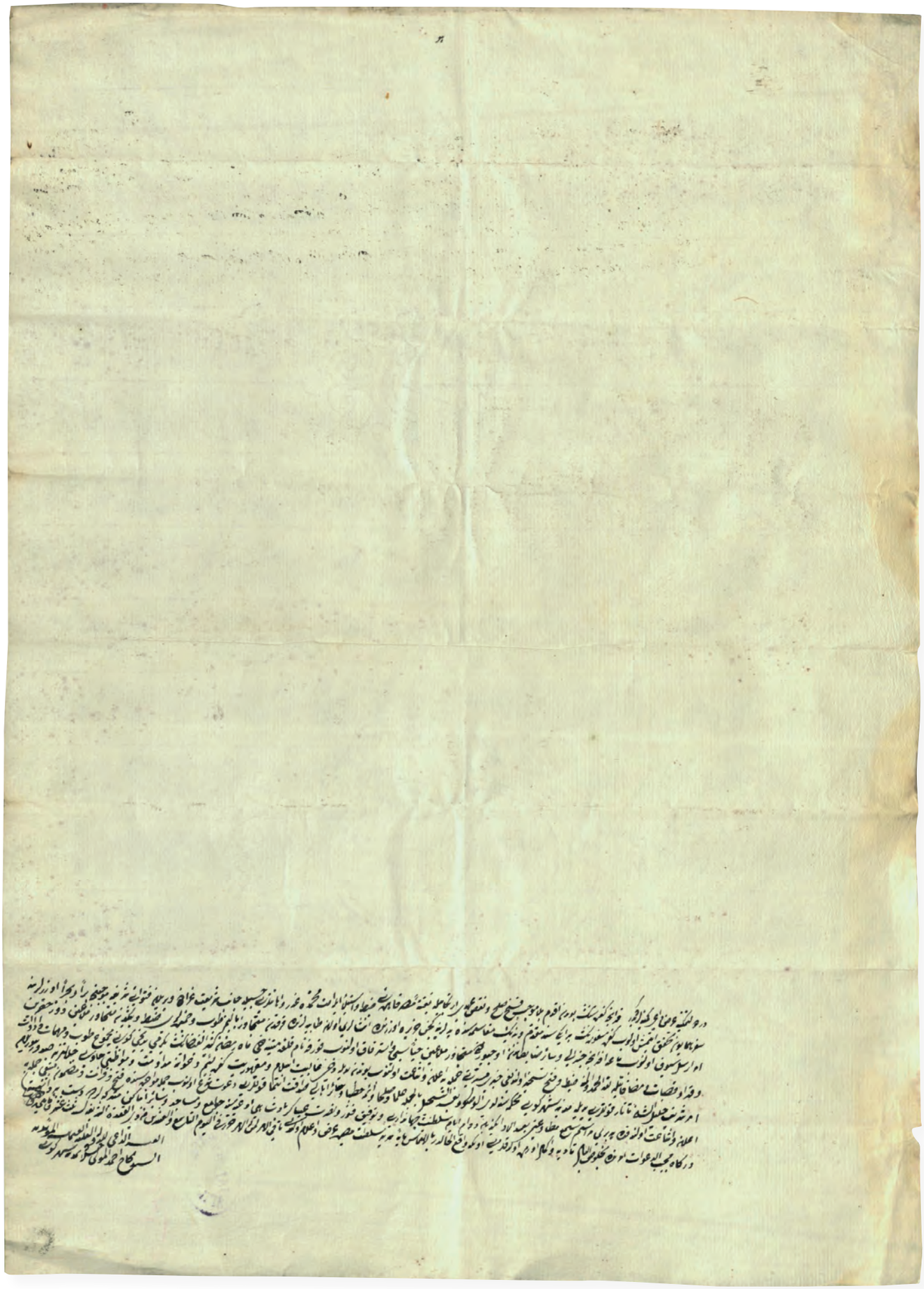

Kahire'yi istila eden Fransızlar üzerine yapılan seferde Korfu Adası'nın fethedilerek içinde bulunan askerlerin esir alınıp mühimmatın zapt edildiği müjdesinin halka ilan ve Müslümanların muzafferiyeti için daima dua edilmesi hususundaki fermanın gereğinin yerine getirildiğine dair Şehirköy kadısının arzı.

4 Mayıs 1799

Der-i Devlet-mekîne Arz-ı Dâî-i Kemîneleridir ki:

France keferesinin bundan akdem bilâ-mûcib fesh-i sulh u nakz-ı ahdi irtikâb ile bağteten Mısr-ı Kâhire'yi zabt u istîlâ ile ümmet-i Muhammed'e gadr u ihânetleri hasebiyle cânib-i şerîat-ı garrâdan verilen fetvâ-yı şerîfe mûcebince berren ve bahren üzerlerine sefer-i hümâyûn tahakkuk etmiş olup kefere-i mesfûrenin bir iki sene mukaddem Venedik mukâsemesinde yedlerine geçen Cezîre üzerinde inşâları olan tabyalarında kırkdan mütecâviz balyemez top ve humbaraları zabt ve binden mütecâviz melâîn-i dûzah-karîn imrâr-ı sell-i süyûf olunup mâadâ France Cenerali ve sâir zâbitânından üç yüzden mütecâviz melâîn hayyen seby ü istirkâk olunup Korfa[1] nâm Kal'a-i metîne dahi mâh-ı Ramazân-ı kesîru'l-feyezânın yirmi yedinci günü mecmû'-ı top u mühimmât u edevât ve kurâ vü kasabât u muzâfâtıyla li'llâhi'l-hamdü ve'l-minne zabt ve feth [u] teshîr olunduğu haber-i meserreti cümleye i'lân u işâat olunup bundan böyle dahi gâlibiyet-i İslâm ve makhûriyyet-i kefere-i leîm deavâtına müdâvemet ü muvâzabeti hâvî celâlet-rîz-i sudûr buyurulan emr-i şerîf-i celîlü'ş-şân tatar kulları yediyle medîne-i Şehirköyü Mahkemesine lede'l-vusûl ve ba'de't-tescîl bi'l-cümle ulemâ vü sulehâ ve eimme [vü] hutabâ ve sâir ahâlî-i sadâkat-intimâ kulları da'vet-i şer' olunup cümle muvâcehesinde feth u kırâet ve mazmûn-ı münîfi cümleye i'lân u işâat olundukda her biri merâsim-i sem'-i mutâvaatı ba'de'l-edâ yek-zebân devâm-ı eyyâm-ı saltanat-ı Cihân-dârî ve tevfîk-ı fevz ü nusret-i asâkir-i Pâdişâhî ed'iyyesine cevâmi' u mesâcid ve sâir emâkin-i müteberrikelerde dest-i berdâşte-i dergâh-ı Mucîbü'd-deavât emrinde bi-hulûsı'l-bâl te'diye ve ikmâl üzere oldukları ol ki vâkı'u'l-hâldir, bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i Saltanat-masîre arz u i'lâm olundu.

Bâkî; el-emru li-men lehü'l-emr.

Hurrire fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-ışrîn min-Zilka'deti'ş-şerîfe li-sene selâse aşer ve mieteyn ve elf.

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyyeti'l-müebbediyye

Es-Seyyid el-Hâc Ahmed

El-müvellâ hilâfeten bi-medîneti Şehirköyü

BOA, AE.SSLM.III, 412/23652

1 Corfu, Korfu (Yunanistan).

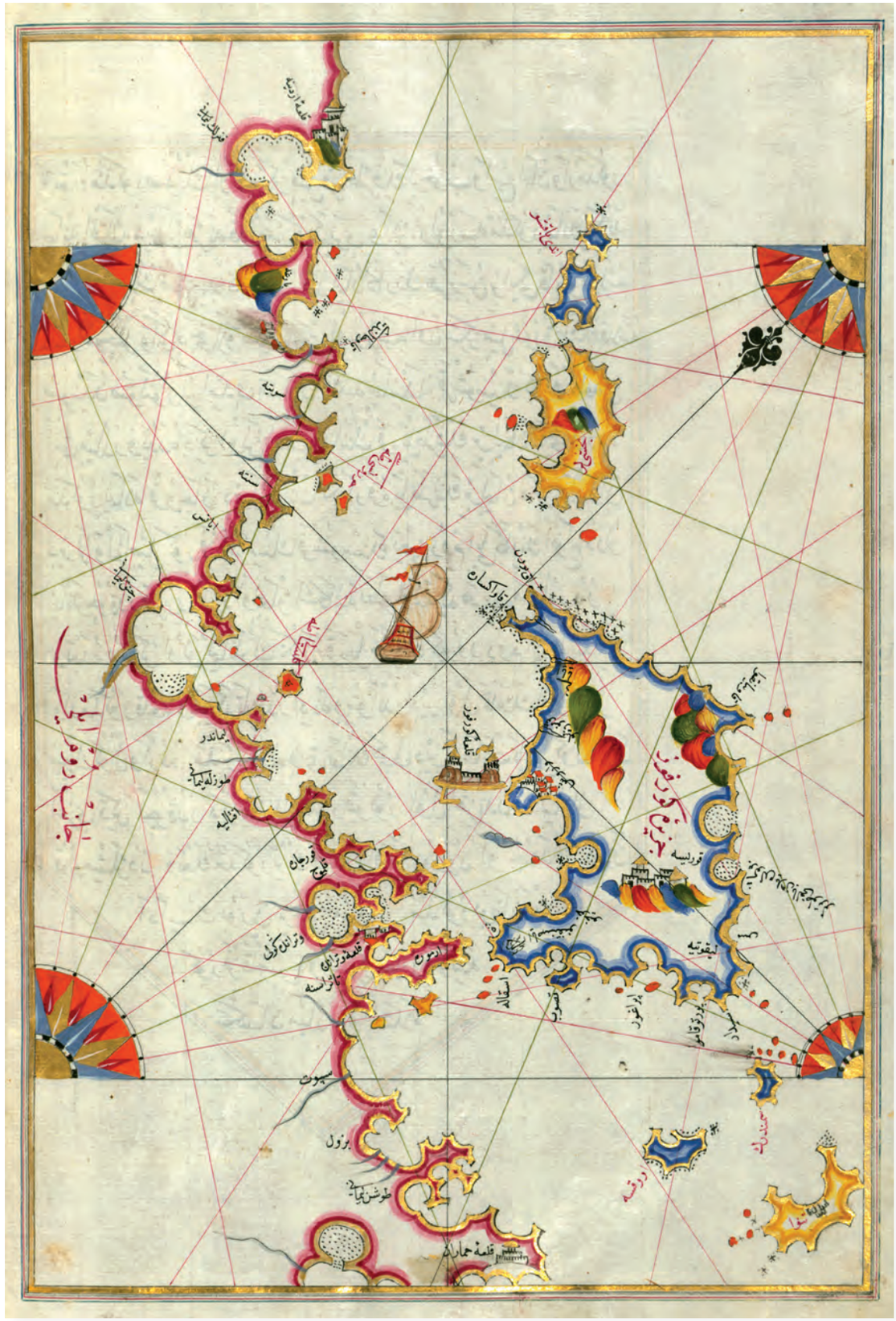

"Piri Reis Tarafından Çizilen Korfu Adası Haritası"

https://www.davidrumsey.com, no. W658_000300_886 ; [Erişim Tarihi: 16.10.2025]

62

Zanta, Kefalonya, Ayamavra, Çuka ve Vido Adaları ile Voniçe, Preveze, Parga ve Potrin Kalelerinin Fethi

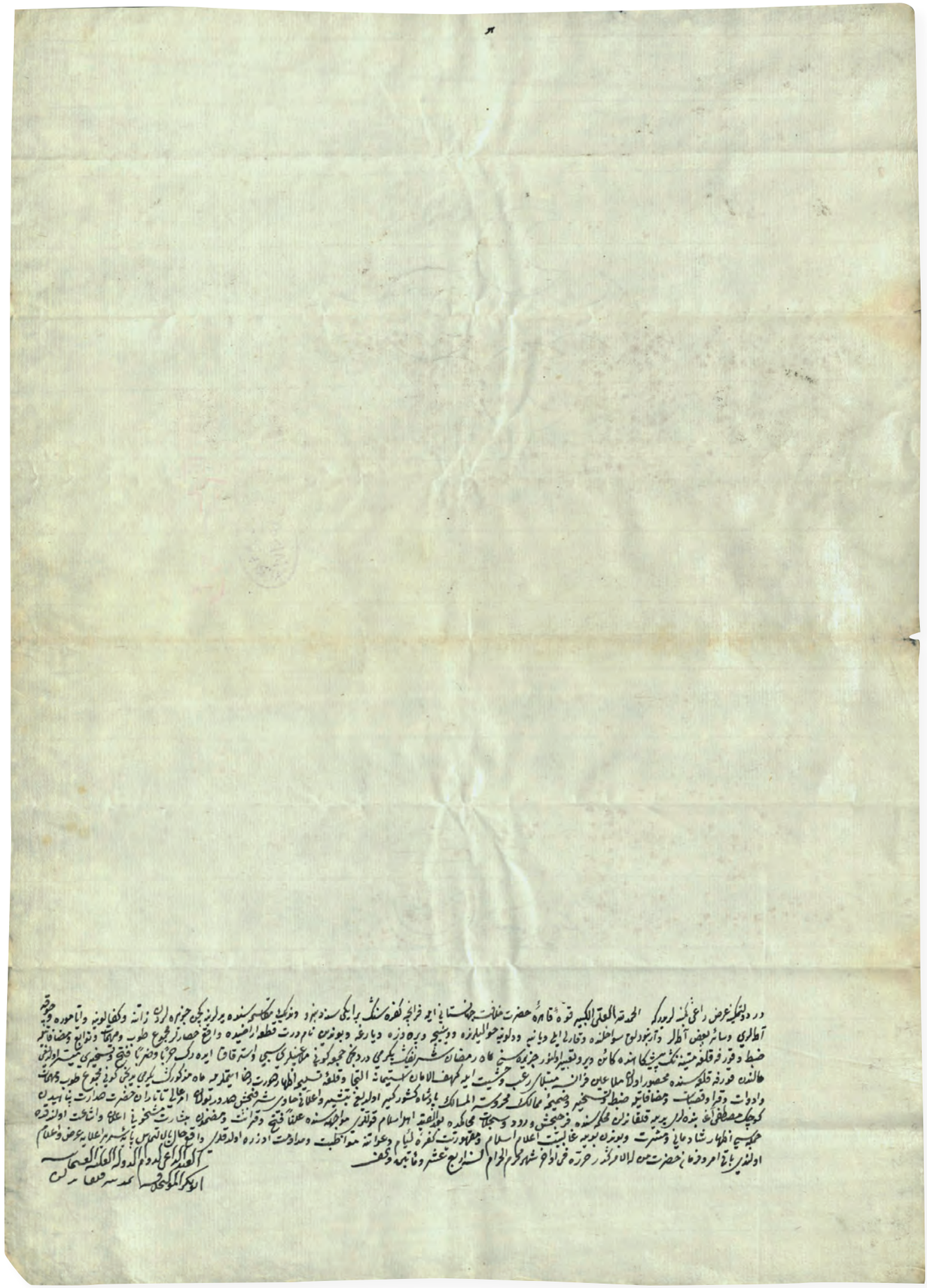

Fransızların Venedik Antlaşması'yla ele geçirdikleri Zanta, Kefalonya, Ayamavra, Çuka ve Vido adaları ile Voniçe, Preveze, Parga ve Potrin kalelerinin yeniden fethedildiği müjdesinin halka ilan edilmesi hususundaki fermanın gereğinin yerine getirildiği ve herkesin bu haberden dolayı sevinip her daim Müslümanların galibiyeti için duacı olduklarına dair Kalkandelen kadısının arzı.

25 Haziran - 4 Temmuz 1799

Der-i Devlet-mekîne Arz-ı Dâî-i Kemîneleridir ki:

El-hamdü li'llâhi'l-Aliyyi'l-Kebîr, kuvve-i kâhire-i hazret-i Hilâfet-i cihân-sitânî ile France keferesinin bir iki seneden beri Venedik Mukâsemesi'nde yedlerine geçen cezîrelerden Zanta[1] ve Kefalonya[2] ve Ayamavra ve Çuka[3] adaları vesâir ba'zı adalar ve Arnabudluk sevâhilinde ve Karlıili ve Yanya[4] ve Delvine[5] havâlîlerinde Voniçe[6] ve Preveze[7] ve Parga[8] ve Potrin[9] nâm dört kıt'a arâzîde vâkı' hisârlar mecmû'-ı top u mühimmât ve tevâbi' u muzâfâtıyla zabt ve Korfa [nâm] Kal'a-i metînenin pîşgâhında kâin Vido[10] ta'bîr olunur Cezîresini mâh-ı Ramazân-ı şerîfin yirmi dördüncü Cum'a günü melâînleri seby ü istirkâk ederek harben ve darben feth u teshîri müyesser olduğu ve edevât ve kurâ vü kasabât ve muzâfâtıyla zabt u teshîr ve zamîme-i memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i Pâdişâh-ı kişver-gîr olduğu tebşîr u i'lânı[n]ı hâvî şeref-bahş-ı sudûr bulan emr-i âlî tatarân-ı hazret-i Sadâret-penâhîden Küçük Mustafa Ağa bendeleri yediyle Kalkandelen Mahkemesinde ferah-bahş-ı vürûd ve sicillât-ı mahâkimde ba'de'l-kayd ehl-i İslâm kulları muvâcehesinde alenen feth u kırâet ve mazmûn-ı beşâret-meşhûnu i'lân u işâat olundukda cümlesi izhâr-ı şâdmânî vü meserret[11] ve bundan böyle gâlibiyyet-i a'lâm-ı İslâm ve makhûriyyet-i kefere-i liâm deavâtına muvâzabet ü müdâvemet üzere oldukları vâkı'-ı hâl bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i âlâya arz u i'lâm olundu.

Bâkî; emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Hurrire fî-evâhiri şehri Muharrem li-sene erbaa aşer ve mieteyn ve elf.

El-abdü'd-dâ'î

Li-devâmi'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyye

Ebubekir

El-müvellâ hilâfeten Bi-medîneti Kalkandelen

BOA, AE.SSLM.III, 412/23660

1 Zante Island, Zakynthos (Yunanistan).
2 Kefalonia, (Yunanistan).
3 Cythera, Cerigo (Yunanistan).
4 Yanya, Ioannina (Yunanistan).
5 Delvine, Delvina (Arnavutluk).
6 Vonitsa (Yunanistan).
7 Preveze, Preveza (Yunanistan).
8 Parga (Yunanistan).
9 Butrint (Arnavutluk). İmla için ayrıca bk. BOA, İE.DH, 35/3077; BOA, C.DH, 141/7031.
10 Nisída Vído (Yunanistan). Metinde *"Viro"* şeklinde yazılıdır.
11 Metinde *"meşerret"* şeklinde yazılıdır.

Vido Adası Kuşatması
TSMA.e, 667/17

63

Akka Zaferi

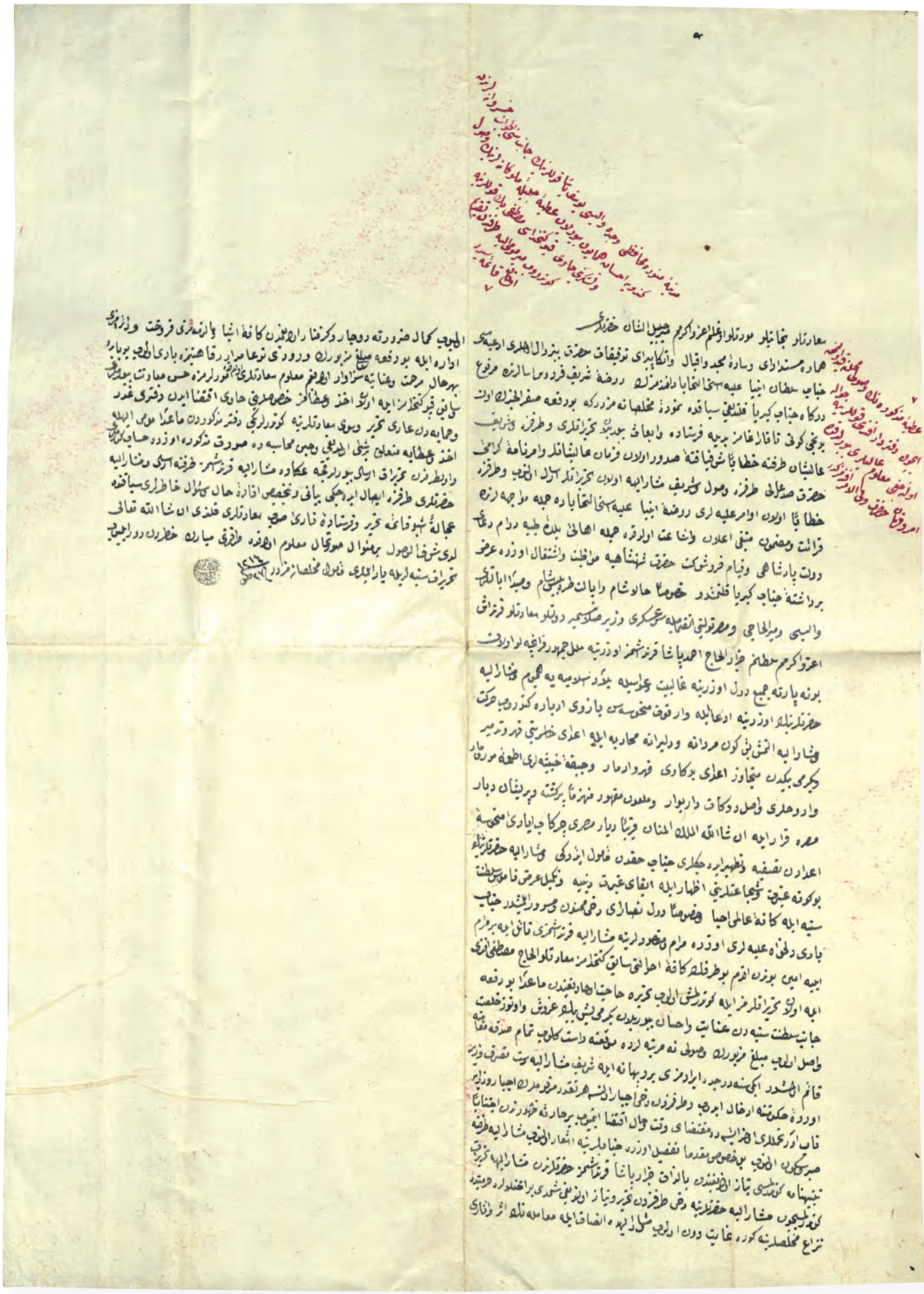

Serasker Cezzar Ahmed Paşa'nın, Akka'yı kuşatan Napolyon Bonaparte'ı altmış beş gün muharebeden sonra yirmi binden fazla kayıp verdirerek perişan bir hâlde Mısır'a kaçırtmasından duyulan memnuniyete vs.ye dair Medine Muhafızı ve Cidde Valisi Yusuf Paşa'nın yazısı.

31 Temmuz 1799

Medine-i Münevvere Muhâfızı ve Cidde Vâlîsi Yusuf Paşa kullarının cânib-i seniyyü'l-cevânib-i hüsrevânelerinden kendüye ihsân-ı hümâyûn buyurulan atıyye-i celîle-i mülûkânelerinin vusûl ve teşekkürünü hâvî Kapı Kethüdâsı Mustafa Bey kullarına gönderip Mîr-i mûmâ-ileyh tarafından takdîm olunan kâimesidir. Atıyye-i mezkûrenin vusûlü mahalline kaydolunmak için Defterdâr Efendi kullarına havâle olunacağı ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Saâdetli, Necâbetli, Meveddetli Oğlum Eazz ü Ekremim Mîr-i Celîlü'ş-şân Hazretleri

Hemâre mesned-ârâ-yı visâde-i mecd ü ikbâl ve ittikâ-pîrâ-yı tevfîkât-ı Hazret-i Bî-zevâl olmaları ed'iyyesi Cenâb-ı Sultân-ı Enbiyâ –*aleyhi esne't-tahâyâ*– efendimizin[1] ravza-i şerîf-i firdevs-âsâlarında merfû'-ı dergâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ kılındığı siyâkda nümûde-i muhlisânemizdir ki:

Bu def'a Saferü'l-hayrın on birinci günü tatar ağamız yediyle firistâde ve ib'âs buyurulan tahrîrâtları ve tarafımıza ve Şerîf-i âlî-şân tarafına hitâben şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı âlî-şânlar ve emirnâme-i girâmî-i hazret-i Sadr-ı Âlî tarafımıza vusûl ve Şerîf-i müşârun-ileyhe olan tahrîrâtlar irsâl olunup ve tarafımıza hitâben olan evâmir-i aliyyeleri ravza-i [Sultân-ı] Enbiyâ *aleyhi esne't-tahâyâ*–da cümle muvâcehelerinde kırâet ve mazmûn-ı münîfi i'lân u işâat oldukda cümle ahâlî-i Belde-i Tayyibe devâm-ı du'â-yı devlet-i Pâdişâhî ve kıyâm-ı fer u şevket-i hazret-i Şehinşâhîye muvâzabet ü iştigâl üzere arz-ı berdâşte-i Cenâb-ı Kibriyâ kılınmışdır.

Husûsan hâlâ Şam ve eyâlet-i Trablusşam[2] ve Sayda eyâletleri Vâlîsi ve Mîru'l-hâccı ve Mısır tevliyeti inzımâmıyla Seraskeri Vezîr-i salâbet-semîr devletli, saâdetli karındaş-ı eazz ü ekremim sultânım Cezzâr el-Hâc Ahmed Paşa karındaşımız üzerine milel-i cumhûr-ı Françalı olan Bonaparte cemî'-i düvel üzerine gâlibiyet da'vâsıyla bilâd-ı İslâmiyyeye hücûm ve müşârun-ileyh hazretlerinin üzerine iddiâ ile var kuvvet-i menhûsesin bâzû-yı idbâra getirip hareket ve müşârun-ileyh altmış beş gün merdâne ve dilîrâne muhârebe ile a'dâ-yı hâsirîni kahr u tedmîr ve yirmi binden mütecâviz a'dâ-yı bed-kârı kahr u idmâr ve cîfe-i habîseleri et'ıme-i mûr u mâr ve erv[â]hları vâsıl-ı derekât-ı dâr-ı bevâr ve mel'ûn-ı makhûr münhezimen ber-geşte[3] vü perîşân diyâr-ı Mısır'a firâr ile

1 Metinde "*ve efendimizin*" şeklinde yazılıdır.
2 Metinde "*Trablisşam*" şeklinde yazılıdır.
3 Metinde "*per-geşte*" şeklinde yazılıdır.

inşâallâhü'l-Meliki'l-Mennân karîben diyâr-ı Mısır'ı çirkâb-ı eyâdî-i menhûse-i a'dâdan tasfiye ve tathîr edecekleri Cenâb-ı Hak'dan me'mûl idüğü ve müşârun-ileyh hazretlerinin bu gûne gayret ü şecâatlerini izhâr ile ibkâ-yı gayret-i dîniyye ve tekmîl-i ırz [u] nâmûs-ı Saltanat-ı Seniyye ile kâffe-i âlemi ihyâ ve husûsan düvel-i Nasârâ[y]ı dahi memnûn u mesrûr eylemişdir. Cenâb-ı Bârî dilhâh-ı aliyyeleri üzere merâm u maksûdlarına müşârun-ileyh karındaşımızı nâil ile ber-merâm eyleye; âmîn.

Bundan akdem bu tarafın kâffe-i ahvâlini sâbık Kethüdâmız saâdetli el-Hâc Mustafa Efendi ile olan tahrîrâtlarımız ile gönderilmiş olup tahrîre hâcet olmadığından mâadâ bu def'a cânib-i Saltanat-ı Seniyye'den inâyet ü ihsân buyurulan yirmi beş bin guruş ve otuz hil'at vâsıl olup meblağ-ı mezbûrun vusûlü ne mertebelerde mevki'ine râst gelip tamâm sadaka makâmına kâim olmuşdur. İki senedir Cidde îrâdımızı birer bahâne ile Şerîf-i müşârun-ileyh dest-i tasarruf ve zîr-i âverde-i hükûmetine idhâl edip ve tarafımızdan dahi icbâr olunsa her ne kadar merkûmların icbâr-ı vüzerâya tâb-âver-i tahammülleri olmaz ise de muktezâ-yı vakt ü hâl iktizâ etmeyip bir hâdise zuhûrundan ictinâben sabr u sükûn olunup bu husûs mukaddemâ tafsîl üzere cenâblarına iş'âr olunup müşârun-ileyh tarafına tenbîhât gönderilmesi niyâz olunduğundan bi'z-zât Cezzâr Paşa karındaşımız hazretlerinden müşârun-ileyhe tahrîrât gönderilmesi için müşârun-ileyh hazretlerine dahi tarafımızdan tahrîr ve niyâz olunduğu şimdi bu ihtilâlde Haremeyn'de nizâ' muhlislerine göre gâyet dûn olup ve müşârun-ileyhde insâf ile muâmelenin eser ü âsârı olmayıp kemâl-i zarûrete dûçâr u giriftâr olduğumdan kâffe-i eşyâ ve mâlzememizi fürûht ve dâiremizi idâre ile bu def'a meblağ-ı mezbûrun vürûdu nev'an medâr-ı refâhiyyetimize bâdî olup bu bâbda beher hâl merhamet ü inâyete sezâvâr olduğum ma'lûm-ı saâdetleri oldukda umûrlarımıza hüsn-i muâvenet buyurmaları ve sâbık Kapı Kethüdâmız ile olan ahz ü atâmız husûslarını hâvî iktizâ eden defteri gadr u himâyeden ârî tahrîr ve sû-yi saâdetlerine gönderildiği defter-i mezkûrdan mâadâ mûmâ-ileyhle ahz ü atâya müteallik bir şey olmadığı ve hîn-i muhâsebede sûret-i mezkûre üzere hesâb görmeleri ve ol tarafdan tahrîrât irsâl buyuruldukça Akka'da[4] müşârun-ileyh karındaşımız tarafına irsâl ve müşârun-ileyh hazretleri tarafımıza îsâl edeceği beyânı ve be-tahsîs ifâde-i hâl ve suâl-i hâtırları siyâkında ucâleten işbu kâime tahrîr ve firistâde-i nâdî-i savb-ı saâdetleri kılındı.

İnşâallâhü Te'âlâ ledâ şerefi'l-vusûl ber-minvâl-i [muharrer] sûret-i hâl ma'lûm oldukda tarafımızı mübârek hâtırdan dûr eylemeyip tahrîrât-ı seniyyeleriyle yâd eylemeleri me'mûl-i muhlisânemizdir.

Fî 27 S. sene 1214

(Mühür)

Yusuf[5]

BOA, HAT, 113/4535

4 Acre, Akka (İsrail).
5 Koca Yusuf Paşa. (ö. 1800)

64

Mısır'ın Yeniden Fethi

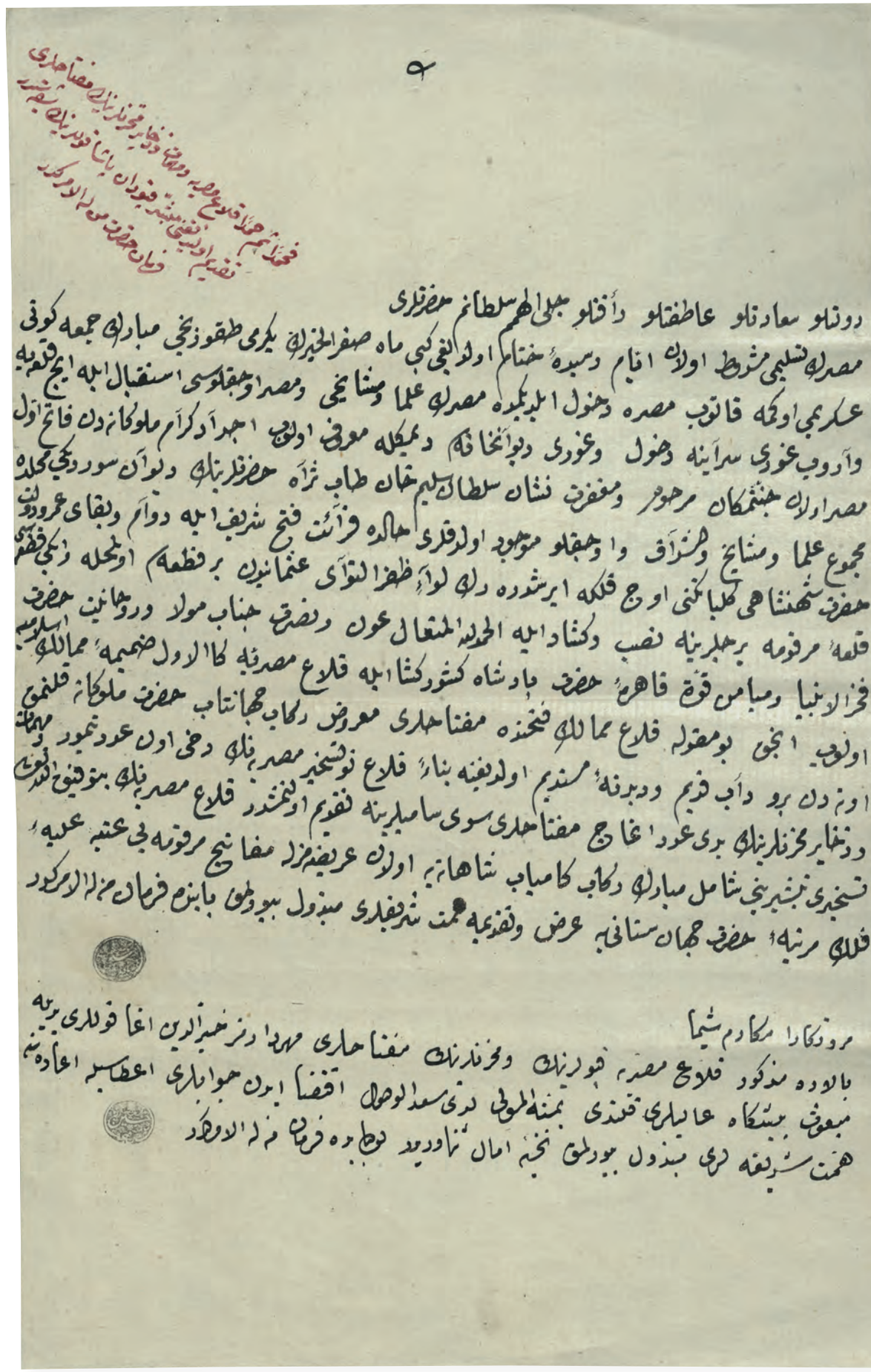

Kaptan Paşa'nın; Mısır'ın teslimi için şart koşulan sürenin sona ermesi üzerine askerleriyle Mısır'a girilip ulema ve eşraf ile birlikte Yavuz Sultan Selim'in Divanhanesi'nde Padişah hazretlerinin ve Osmanlı Devleti'nin bekası için dualar edildiğine ve fetihlerde âdet olduğu üzere Mısır kaleleri ile mühimmat ve zahire depolarının anahtarlarını Mısır'ın ele geçirilmesi müjdesini konu alan arizası ile birlikte Padişah hazretlerine takdim etmesi için kendisine yolladığına dair Sadrazam'a[1] gönderdiği yazı.

11 Temmuz 1801[2]

Fe hamden sümme hamden kılâ'-ı Mısriyye ve mühimmât ve zehâyir mahzenlerinin miftâhları takdîm olunduğunu mübeşşir Kapudan Paşa[3] kullarının şukkasıdır. Fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Devletli, Saâdetli, Âtıfetli, Re'fetli Celiyyü'l-himem Sultânım Hazretleri

Mısır'ın teslîmi meşrût olan eyyâm resîde-i hitâm olduğu gibi mâh-ı Saferü'l-hayrın yirmi dokuzuncu mübârek Cum'a günü askerimi önüme katıp Mısır'a duhûl eylediğimde Mısır'ın ulemâ vü meşâyihi ve Mısır ocaklısı istikbâl ile iç kal'aya varıp Gavri Sarayı'na duhûl ve Gavri Dîvânhânesi demekle ma'rûf olup ecdâd-ı kirâm-ı mülûkâneden fâtih-i evvel-i Mısır olan cennet-mekân merhûm ve mağfiret-nişân Sultân Selim Hân –*tâbe serâhü*– hazretlerinin dîvân sürdüğü mahalde mecmû'-ı ulemâ vü meşâyih ve eşrâf u ocaklı mevcûd oldukları hâlde kırâet-i Feth-i şerîf ile devâm ve bekâ-yı ömr ü devlet-i hazret-i Şehinşâhî gülbângını evc-i feleke erişdirerek livâ-i zafer-iltivâ-yı Osmanî'den bir kıt'ası ol mahalle ve iki kıt'ası Kal'a-i merkûme burçlarına nasb ve küşâd ile el-hamdü li'llâhi'l-Müteâl avn ü nusret-i Cenâb-ı Mevlâ ve rûhâniyyet-i hazret-i Fahru'l-enbiyâ ve meyâmin-i kuvvet-i kâhire-i hazret-i Pâdişâh-ı kişver-güşâ ile kılâ'-ı Mısriyye ke'l-evvel zamîme-i memâlik-i İslâmiyye olup ancak bu makûle kılâ'-ı memâlik fethinde miftâhları ma'rûz-ı rikâb-ı cihân-tâb-ı hazret-i mülûkâne kılınmak öteden beri de'b-i kadîm ve dîr[î]ne-i müstedîm olduğuna binâen kılâ'-ı nev-teshîr-i Mısriyye'nin dahi on aded demir ve mühimmât ve zehâyir mahzenlerinin yedi aded ağaç miftâhları sû-yi sâmîlerine takdîm olunmuşdur. Kılâ'-ı Mısriyye'nin bi-tevfîkı'llâhi Te'âlâ teshîri tebşîrini şâmil mübârek rikâb-ı kâmyâb-ı şâhâneye olan arîzamızla mefâtîh-i merkûmeyi atebe-i aliyye-i felek-mertebe-i Hazret-i Cihân-sitânîye arz u takdîme himmet-i şerîfleri mebzûl buyurulmak bâbında fermân men lehü'l-emrindir.

(Mühür)

Hüseyin

1 Yusuf Ziya Paşa (d. 1760 – 1761 / ö. 1819).

2 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, metinde *'askerlerle birlikte Mısır'a giriş'* tarihi olarak zikredilen *29 Safer (11 Temmuz)* gün ve ay tarihi Mısır'ın tekrar Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdiği *1801* yılı tarihiyle (bk. Hilal Görgün, "Mısır (Fransız İşgali ve sonrası)", *DİA*, C. 29, 2004, s. 569-575) birleştirilip belge tarihi olarak esas alınmıştır.

3 Kaptanıderya Vezir Küçük Hüseyin Paşa (ö. 1803).

Mürüvvet-kârâ, Mekârim-şiyemâ

Bâlâda mezkûr kılâ'-ı Mısriyye kapılarının ve mahzenlerinin miftâhları Mühürdârımız Hayreddin Ağa kulları yediyle meb'ûs-ı pîşgâh-ı âlîleri kılındı. Bi-mennihi'l-Mevlâ ledâ sa'di'l-vusûl iktizâ eden cevâbları i'tâsıyla iâdesine himmet-i şerîfeleri mebzûl buyurulmak nuhbe-i âmâl-ı senâverîdir. Bu bâbda fermân men lehü'l-emrindir.

(Mühür)

Hüseyin

BOA, HAT, 88/3624-İ

65

Medine-i Münevvere'nin Haricîlerden Kurtarılması

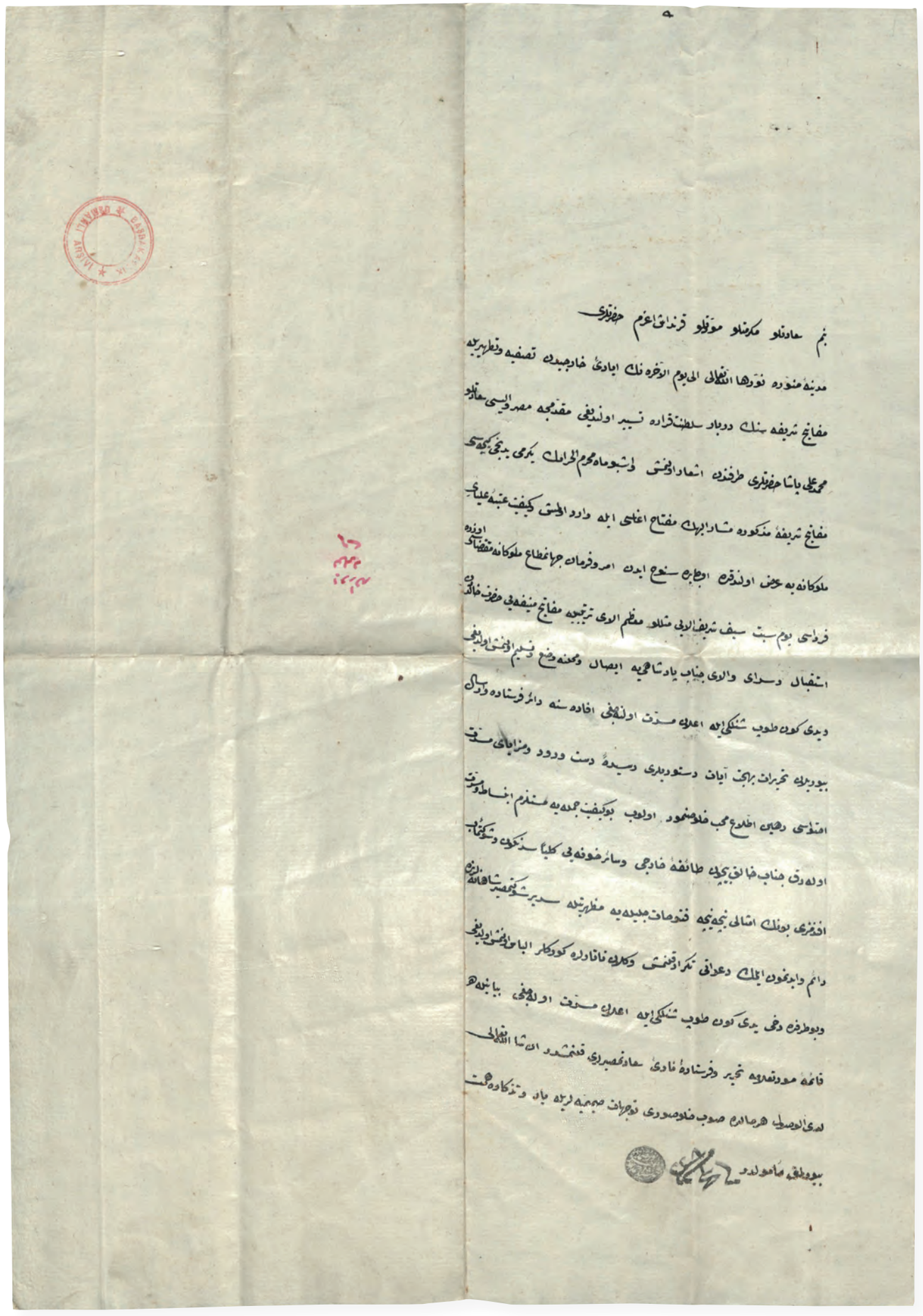

Medine-i Münevvere'nin Haricîler'den alınması ve anahtarlarının İstanbul'a getirilmesi münasebetiyle Eyüb Sultan Türbesi'nde Kılıç Alayı benzeri bir merasim yapılarak anahtarların Saraydaki yerine konulduğu ve yedi gün top şenliği yapılacağı.

2 Şubat 1813

Benim Saâdetli, Mekrümetli, Meveddetli Karındaş-ı E'azzim Hazretleri

"Medîne-i Münevvere –nevvereha'llâhü Teâlâ ilâ-yevmi'l-âhire–nin eyâdî-i Hâricîden tasfiye ve tathîriyle mefâtîh-i şerîfesinin der-bâr-ı saltanat-karâra tesyîr olunduğu mukaddemce Mısır Vâlîsi saâdetli Mehmed Ali Paşa hazretleri tarafından iş'âr olunmuş ve işbu mâh-ı Muharrem-ü'l-harâm'ın yirmi yedinci gecesi mefâtîh-i şerîfe-i mezkûre müşârun-ileyhin Miftâh Ağası ile vârid olmuş ve keyfiyet atebe-i ulyâ-yı mülûkâneye arz olundukda ol bâbda sünûh eden emr u fermân-ı cihân-mutâ'-ı mülûkâne muktezâsı üzere ferdâsı yevm-i Sebt seyf-i şerîf alayı misilli muazzam alay tertîbiyle mefâtîh-i münîfeyi Hazret-i Halîd'den istikbâl ve Sarây-ı vâlâ-yı cenâb-ı Pâdişâhîye îsâl ve mahalline vaz' u teslîm olunmuş olduğu ve yedi gün top şenliği ile i'lân-ı meserret olunacağı" ifâdesine dâir firistâde ve irsâl buyurulan tahrîrât-ı behcet-âyât-ı düstûrîleri resîde-i dest-i vürûd ve mezâyâ-yı meserret-ihtivâsı rehîn-i ıttılâ'-ı muhibb-i hulûs-nümûd olup bu keyfiyet cümleye müstelzim-i inbisât u meserret olarak Cenâb-ı Hâlik-ı bî-çûn tâife-i Hâricî ve sâir haveneyi külliyyen ser-nigûn ve Şevket-meâb efendimizi bunun emsâli nice nice fütûhât-ı celîleye mazhariyetle serîr-i şevket-masîr-i şâhânelerinde dâim ü ebed-nümûn eylemek da'avâtı tekrâr kılınmış ve gelen tatarlara kürkler ilbâs olunmuş olduğu ve bu tarafda dahi yedi gün top şenliği ile i'lân-ı meserret olacağı beyânıyla kâime-i meveddet-alâme tahrîr ve firistâde-i nâdî-i saâdet-masîrleri kılınmışdır.

İnşâallâhü Teâlâ lede'l-vusûl her hâlde savb-ı hulûs-verî teveccühât-ı samîmiyyeleriyle yâd u tezkâra himmet buyurulmak me'mûldür.

Fî selhi M. Sene [1]228

(Mühür)

Mazhar-ı Nûr-ı Samed

Hurşid Ahmed

BOA, HAT, 342/19577

Sultan II. Mahmud (1808-1839), TSMK, Hazine, no. 1896-1137

66

Mekke-i Mükerreme, Cidde Kalesi ve Taif'in Haricîlerden Kurtarılması

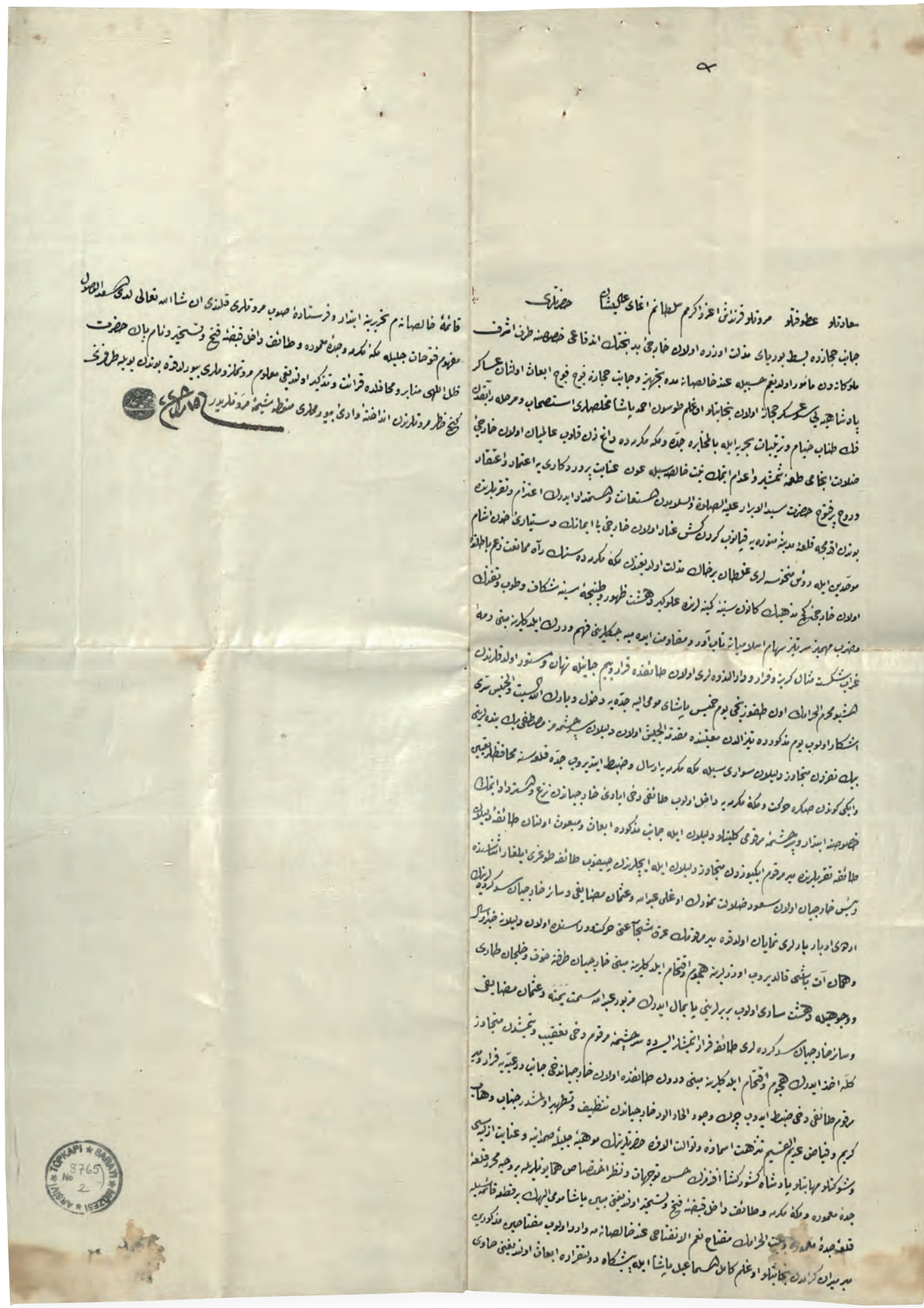

Cidde, Mekke-i Mükerreme ve Taif'in Haricîlerin elinden kurtarıldığı, ileri gelenlerinin kaçtığı ve Cidde Kalesi ile Beytullah'ın anahtarlarının gönderildiğine dair Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa tarafından gönderilen yazı.

18 Mart 1813

Saâdetli, Atûfetli, Mürüvvetli Karındaş-ı E'azz ü Ekremim Sultânım Ağa-yı Âlî-şân Hazretleri

Cânib-i Hicaz'da[1] bast-ı bûriyâ-yı mezellet üzere olan Hâricî-i bed-bahtın indifâı husûsuna taraf-ı eşref-i Mülûkâneden me'mûr olduğum hasebiyle ind-i hâlisânemde techîz ve cânib-i Hicaz'a fevc fevc ib'âs olunan asâkir-i Pâdişâhiyyeyi Serasker-i Hicâz olan necâbetli oğlum Tosun Ahmed Paşa muhlisleri istishâb ve merhale-i Dâbık'dan? fekk-i tınâb-ı hıyâm ve tertîbât-ı bahriyye ile bi'l-muhâbere Cidde ve Mekke-i Mükerreme'de dâğ-zen-i kulûb-ı âlemiyân olan Hâricî-i dalâlet-encâmı tu'me-i şimşîr ve i'dâm etmek niyyet-i hâlisasıyla avn [ü] inâyet-i Perverdigârî'ye i'timâd u i'tikâd ve rûh-ı pür-fütûh-ı Hazret-i Seyyidü'l-ebrâr –*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*–dan istiânet ü istimdâd ederek i'tizâm ve takarrublarında bundan akdemce Kal'a-i Medine-i Münevvere'ye kapanıp gerden-keş-i inâd olan Hâricî-i bî-îmânın destyârî-i hûn-âşâm-ı muvahhidîn ile ruûs-ı menhûseleri galtân ber-hâk-i mezellet olduğundan Mekke-i Mükerreme'de seng-i râh-ı mümânaat zu'm-ı bâtılında olan Hâricî-i kec-mezhebin kânûn-ı sîne-i kemînelerinde alev-gîr-i dehşet zuhûr ve tabanca-i sîne-şikâf ve top ve tüfenk ve darb-ı mihmîz-i[2] sertîz-i sihâm-ı islâmiyâna tâb-âver-i[3] mukâvemet edemeyeceklerini fehm ü derk eylediklerine mebnî reme-i gurâb-ı şikeste-misâl gürîz ü firâr ve dârü'n-nedveleri olan Taif'de[4] karâr ve bîm-i cân ile nihân ü mestûr olduklarından işbu Muharremü'l-harâmın on dokuzuncu yevm-i Hamîs Paşa-yı mûmâ-ileyh Cidde'ye duhûl ve; *"Bâreka'llâhü's-sebte ve'l-hamîs."*[5] sırrı âşikâr olup yevm-i mezkûrda tîz elden maiyyetinde mukaddimetü'l-ceyş olan delîlân Serçeşmemiz Mustafa Bey bendelerini bin neferden mütecâviz delîlân süvârîsiyle Mekke-i Mükerreme'ye irsâl ve zabt etdirip Cidde Kal'ası'na muhâfızlar ta'yîn ve iki günden sonra hareket ve Mekke-i Mükerreme'ye dâhil olup Taif'i dahi eyâdî-i Hâriciyân'dan nez' u istirdâd etmek husûsuna ibtidâr ve Serçeşme-i merkûmu külliyetli delîlân ile cânib-i mezkûra ib'âs ve meb'ûs olunan tâife-i delîlân Taif'e takarrublarında Mîr-i merkûm iki yüzden mütecâviz delîlân ile içlerinden çıkıp Taif'e doğru ılgar esnâsında reîs-i Hâriciyân olan Suûd-ı dalâlet-nümûdun oğlu Abdullah ve Osman Mezâyifî ve sâir Hâriciyân sergerdelerinin ordu-yı idbâr-bârları nümâyân oldukda Mîr-i merkûmun ırk-ı şecâati hareket ve verâsında olan delîlâna haber irsâl ve hemân at başı kaldırıp üzerlerine

1 Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile mîkât yerlerini içine alan coğrafî bölge. (*DİA*, "Hicaz" maddesi tanıtım cümlesi, bk. *DİA*, "Hicaz", C. 17, 1998, s. 432-439.)

2 Mahmuz.

3 Metinde *"tâb-âver ü"* şeklinde yazılıdır.

4 At-Taif, Taif (Suudi Arabistan).

5 *"Allah cumartesi ve perşembeyi mübarek kıldı."*

hücûm u iktihâm eylediklerine mebnî Hâriciyân tarafına havf u halecân târî ve vücûhile dehşet sârî olup birbirlerini pâymâl ederek mezbûr Abdullah semt-i Yemen'e ve Osman Mezâyifî ve sâir Hâriciyân sergerdeleri Taif'e firâr etmişler ise de Serçeşme-i merkûm dahi ta'kîb ve yetmişden mütecâviz kelle ahz ederek hücûm u iktihâm eylediklerine mebnî derûn-ı Taif'de olan Hâriciyân dahi cânib-i Der'iye'ye[6] firâr ve Mîr-i merkûm Taif'i dahi zabt edip çirk-i vücûd-ı ilhâd-âlûd-ı Hâriciyân'dan tanzîf u tathîr olmuşdur. Cenâb-ı Vehhâb-ı Kerîm ve Feyyâz-ı adîmü'l-kasîm –*tenezzehet esmâühû ve tevâlet âlâühû*– hazretlerinin mevhibe-i celîle-i Samedâniyye ve inâyet-i ezeliyyesi ve şevketli, mehâbetli Pâdişâh-ı kişver-güşâ efendimizin hüsn-i teveccühât ve nazar-ı ihtisâs-ı hümâyûnlarıyla ber-vech-i muharrer Kal'a-i Cidde-i Ma'mûre ve Mekke-i Mükerreme ve Taif dâhil-i kabza-i feth u teshîr olunduğunu mübeyyin Paşa-yı mûmâ-ileyhin bir kıt'a kâimesiyle Kal'a-i Cidde-i Ma'mûre ve Beytü'l-harâm'ın[7] miftâh-ı ni'me'l-infitâhı ind-i hâlisâneme vârid olup miftâhayn-ı mezkûreyn mîr-i mîrân-ı kirâmdan necâbetli oğlum Kâmil İsmail Paşa ile pîşgâh-ı devlet-karâra ib'âs olunduğunu hâvî kâime-i hâlisânem tahrîrine ibtidâr ve firistâde-i savb-ı mürüvvetleri kılındı.

İnşâallâhü Teâlâ ledâ es'adi'l-vusûl mefhûm-ı fütûhât-ı celîle [ve] Mekke-i Mükerreme ve Cidde-i Ma'mûre ve Taif dâhil-i kabza-i feth u teshîr ve nâm-ı pâk-i Hazret-i Zıllu'llâhî menâbir ü mahâfilde kırâet ü tezkîr olunduğu ma'lûm-ı mürüvvet-melzûmları buyuruldukda bundan böyle tarafımızı genc-i hâtır-ı mürüvvetlerinden endâhte-i vâdî-i [nisyân] buyurmamaları menût-ı şîme-i mürüvvetleridir.

Fî 15 Ra. Sene [1]228

(Mühür)

Mehmed Ali

BOA, TSMA.e, 877/67_3

6 Dariya, Ad Dir'îyah (Suudi Arabistan).
7 Kâbe.

67

Belgrad ve Semendire Kalelerinin Yeniden Fethi

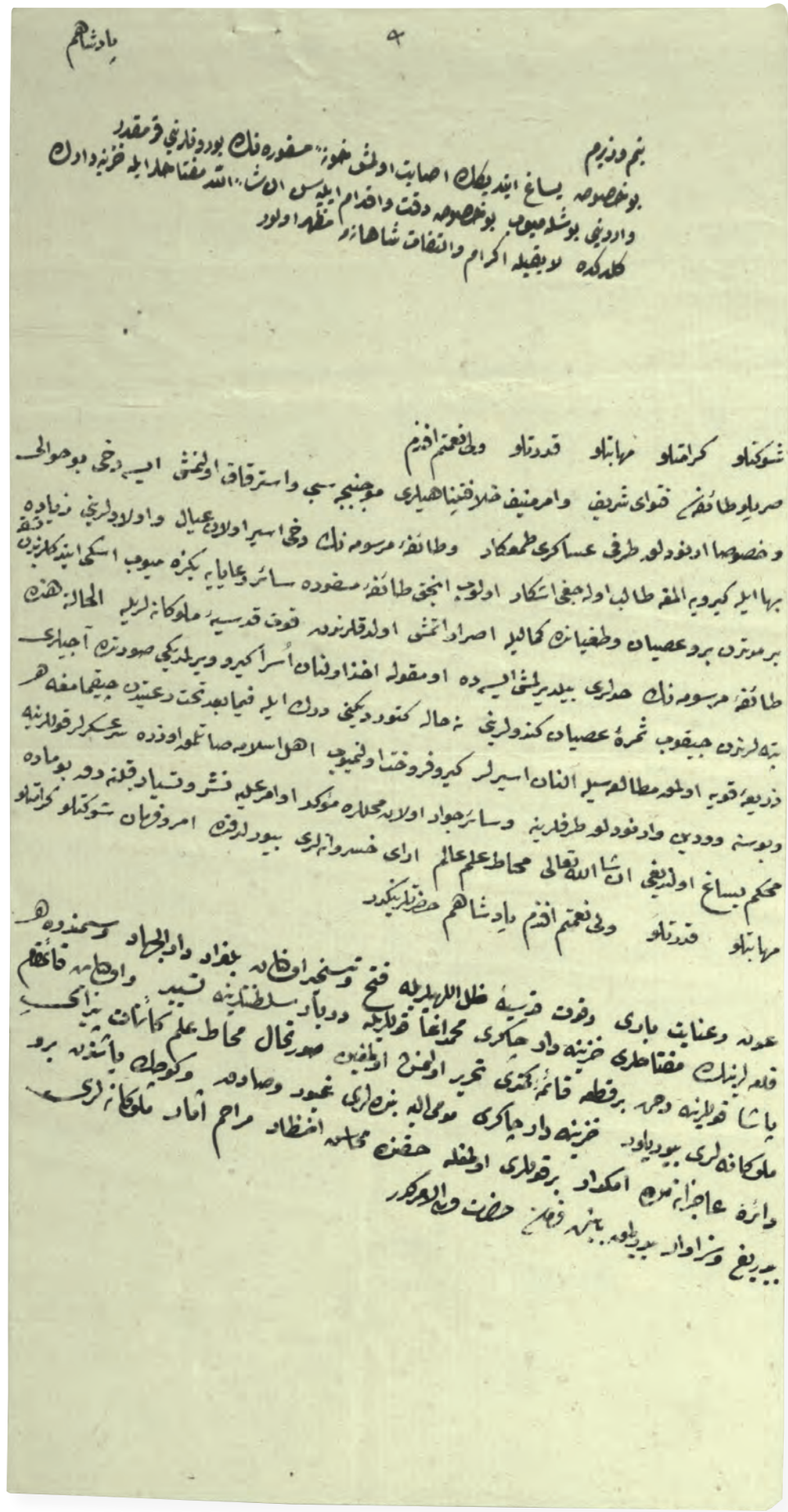

Sadrazam'ın;[1] fethedilen Belgrad ve Semendire kalelerinin anahtarlarını Hazinedarı Mehmed Ağa ile gönderdiğine ve Sırp isyancılardan alınan esirlerin Müslümanlardan başkasına satılmaması için emir çıkardığına dair gönderdiği yazı ile Padişah'ın[2] da bu yazı üzerine esir satış yasağının isabetli olduğuna ve Hazinedarına ikram ve iltifatta bulunulacağına dair yazdığı hatt-ı hümâyun.

1813[3]

Benim Vezîrim

Bu husûsa yasağ etdiğin isâbet olmuş. Havene-i mesfûrenin burunlarını kırmakdır ve ardını boşlamayıp bu husûsa dikkat ü ikdâm eyleyesin. İnşâallâh miftâhlar ile Hazînedârın geldikde lâyıkıyla ikrâm ve iltifât-ı şâhâneme mazhar olur.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velîni'metim Efendim Pâdişâhım

Sırplı tâifesi fetvâ-yı şerîf ve emr-i münîf-i Hilâfet-penâhîleri mûcebince seby ü istirkâk olunmuş ise dahi bu havâlî ve husûsan Arnavudluk tarafı asâkiri tama'kâr ve tâife-i mersûmenin dahi esîr olan ıyâl ü evlâdlarını ziyâde bahâ ile geriye almağa tâlib olacağı âşikâr olup ancak tâife-i mesfûre sâir reâyâya benzemeyip eski etdiklerinden başka bir müddetden beri isyân u tuğyânda kemâliyle ısrâr etmiş olduklarından kuvvet-i kudsiyye-i mülûkâneleriyle el-hâletü hâzihî tâife-i mersûmenin hadleri bildirilmiş ise de o makûle ahz olunan üserâ geri verilmediği sûretde acıları tepelerinden çıkıp semere-i isyân kendilerini ne hâle getirdiğini derk ile fîmâ-ba'd taht-ı ra'iyyetden çıkmamağa zerî'a-i kaviyye olmak mütâlaasıyla alınan esîrler geri fürûht olunmayıp ehl-i İslâma satılmak üzere seraskerler kullarına ve Bosna ve Vidin ve Arnavudluk taraflarına ve sâir civâr olan mahallere müekked evâmir-i aliyye neşr ü tesyâr kılınarak bu mâdde muhkem yasağ olunduğu inşâallâhü Te'âlâ muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı hüsrevâneleri buyuruldukda emr u fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velîni'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

Avn ü inâyet-i Bârî ve kuvvet-i kudsiyye-i Zıllu'l-lâhîleriyle feth u teshîr olunan Belgrad-ı dâru'l-cihâd ve Semendire kal'alarının miftâhları Hazînedâr-ı çâkerî Mehmed Ağa kullarıyla der-bâr-ı saltanatlarına tesyîr ve ol bâbda Kâimmakâm Paşa kullarına dahi bir kıt'a kâime-i kemterî tahrîr olunmuş olmağın sûret-i hâl muhât-ı ilm-i kâinât-pîrâ-yı mülûkâneleri buyurulur.

Hazînedâr-ı çâkerî-i mûmâ-ileyh bendeleri gayûr u sâdık ve küçük yaşından beri dâire-i âcizânemde emekdâr bir kulları olmağla hakkında mahâsin-i enzâr-ı merâhim-âsâr-ı mülûkâneleri bî-dirîğ u sezâvâr buyurulmak bâbında fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

BOA, TSMA.e, 711/17

1 Hurşid Ahmed Paşa (ö. 1822).

2 Sultan II. Mahmud (hd. 1808 - 1839).

3 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden, Sırp isyanının bastırılıp Belgrad'ın ele geçirildiği bu tarih (Bk. Mehmet Hacısalihoğlu "Sırbistan (Tarih)", *DİA*, C. 37, 2009, s. 121-126) belge tarihi olarak esas alınmıştır.

"Belgrad Kuşatması"
Seyyid Lokman, *Hünername*, TSMK, Hazine, no. 1523-165A

68

Osmanlı ve Mısır Donanmalarının İstanköy Açıklarındaki Zaferi

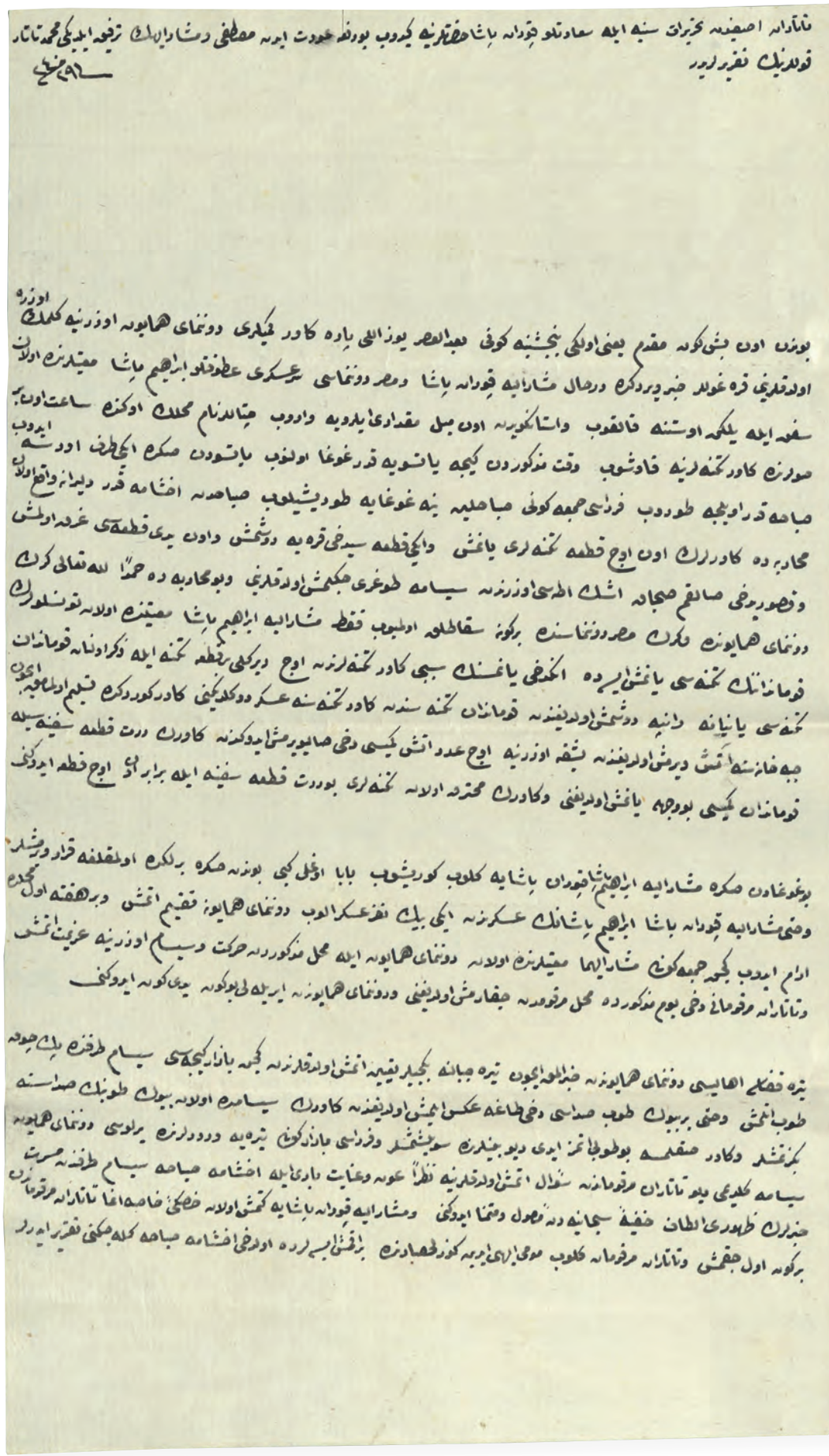

Kaptanıderya'ya gönderilmiş olan iki kişinin döndüklerinde; *Osmanlı ve Mısır donanmalarının İstanköy açıklarında düşman gemileriyle giriştikleri deniz muharebesinde üstün geldiklerini ve önemli miktarda gemi kaybeden düşmanların Eşek Adası üzerinden Sisam'a doğru çekildiklerini* söyledikleri.

23 Eylül 1824

Tatarân-ı âsafîden tahrîrât-ı seniyye ile Saâdetli Kapudan Paşa hazretlerine gidip bu def'a avdet eden Mustafa ve müşârun-ileyhin terfik eylediği Mehmed Tatar kullarımn takrîrleridir.

Fi 29 M. [1]240

Bundan on beş gün mukaddem ya'ni evvelki Perşembe günü ba'de'l-asr yüz elli pâre gavur gemileri Donanma-yı Hümâyûn üzerine gelmek üzere olduklarını karakollar haber verdikde derhâl müşârun-ileyh Kapudan Paşa ve Mısır Donanması Seraskeri Atûfetli İbrahim Paşa maiyyetlerinde olan süfün ile yelken üstüne kalıp ve İstanköy'den[1] on mîl mikdârı ileriye varıp Çatallar nâm mahallin önünde sâat on bir sularında gavur teknelerine kavuşup vakt-i mezkûrdan gece yatsuya kadar gavgâ olunup yatsudan sonra iki taraf orsa edip sabâha kadar öylece durup ferdâsı Cum'a günü sabâhleyin yine gavgâya duduşulup sabâhdan ahşâma kadar dilîrâne vâkı' olan muhârebede gavurların on üç kıt'a tekneleri yanmış ve iki kıt'ası dahi karaya düşmüş ve on yedi kıt'ası gark olmuş ve kusûru dahi salkım saçak Eşek Adası[2] üzerinden Sisam'a[3] doğru çekilmiş olduklarını ve bu muhârebede hamden li'llâhi Te'âlâ gerek Donanma-yı Hümâyûn'da ve gerek Mısır Donanması'nda bir gûne sakatlık olmayıp fakat müşârun-ileyh İbrahim Paşa maiyyetinde olan Tunusluların Kumandanının teknesi yanmış ise de onun dahi yanmasının sebebi gavur teknelerinden üç direkli bir kıt'a tekne ile zikrolunan Kumandan teknesi yan yana ranpa düşmüş olduğundan Kumandan teknesinden gavur teknesine asker döküldüğünü gavur gördükde teslîm olmamak için cebehânesine âteş vermiş olduğundan başka üzerine üç adet âteş gemisi dahi salıvermiş idüğünden gavurun dört kıt'a sefînesiyle Kumandan gemisi bu vechile yanmış olduğunu ve gavurun muhterik olan tekneleri bu dört kıt'a sefîne ile berâber on üç kıt'a idüğünü;

Bu gavgâdan sonra müşârun-ileyh İbrahim Paşa, Kapudan Paşa'ya gelip görüşüp baba oğul gibi bundan sonra birlikte olmaklığa karâr vermişler ve hattâ müşârun-ileyh Kapudan Paşa İbrahim Paşa'nın askerinden iki bin nefer asker alıp Donanma-yı Hümâyûn'a taksîm etmiş ve bir hafta ol mahalde ârâm edip geçen Cum'a günü müşârun-ileyhimâ maiyyetlerinde olan Donanma-yı Hümâyûn ile mahall-i mezkûrdan hareket ve Sisam üzerine azîmet etmiş ve tatarân-ı merkûmânı dahi yevm-i mezkûrda mahall-i merkûmdan çıkarmış olduğunu ve Donanma-yı Hümâyûn'dan ayrılalı bugün yedi gün idüğünü;

1 Kos, İstanköy Adası (Yunanistan).
2 Agathonísi, Gaidaro, Eşekadası (Yunanistan).
3 Nisos Samos, Sisam Adası (Yunanistan).

Tire kazâsı ahâlîsi Donanma-yı Hümâyûn'dan haber almak için Tire cibâline bekçiler ta'yîn etmiş olduklarından geçen Pazar gecesi Sisam tarafında pek çok top atılmış ve hattâ bir büyük top sadâsı dahi dağa aksetmiş olduğundan gavurun Sisam'da olan büyük topunun sadâsına benzetmişler ve; *"Gavur sıkılmasa bu topu atmaz idi."* deyü beynlerinde söyleşmişler ve ferdâsı Pazar günü Tire'ye vürûdlarında yerlisi; *"Donanma-yı Hümâyûn Sisam'a geldi mi?"* deyü tatarân-ı merkûmândan suâl etmiş olduklarına nazaran avn ü inâyet-i Bârî ile ahşâma sabâha Sisam tarafından meserret haberlerin zuhûru eltâf-ı hafiyye-i Sübhâniyyeden me'mûl ü mütemennâ idüğünü ve müşârun-ileyh Kapudan Paşa'ya gitmiş olan Haseki-i Hâssa Ağa tatarân-ı merkûmândan bir gün evvel çıkmış ve tatarân-ı merkûmân gelip mumâ-ileyhi Aydın Güzelhisarı'nda bırakmış iseler de ol dahi ahşâma sabâha geleceğini takrîr ederler.

BOA, HAT, 900/39546-A

69

Şekvetil Zaferi

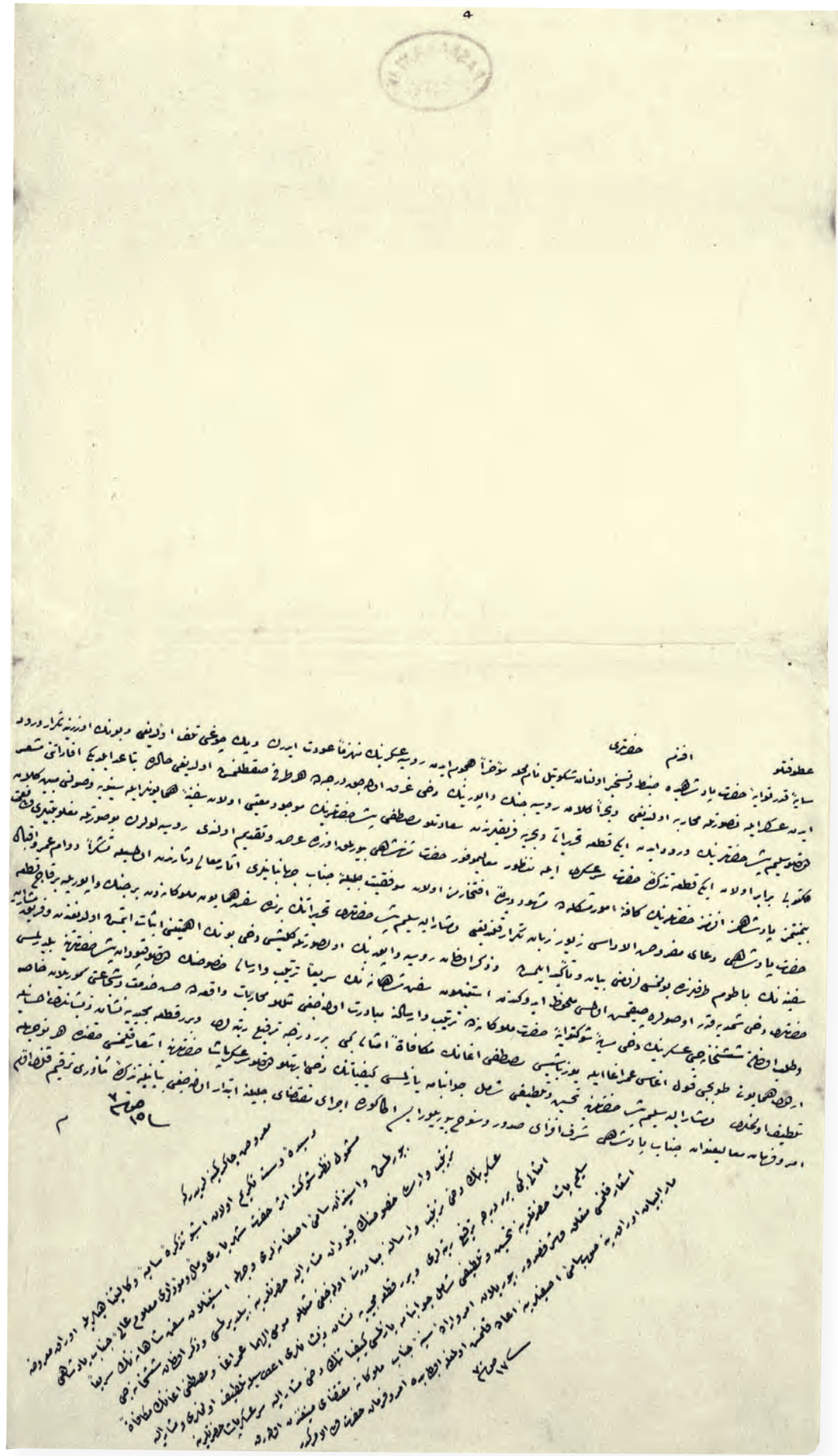

Zapt edilen Şekvetil isimli mahalle daha sonra karadan ve denizden tekrar hücum eden Rus güçlerinin mağlubiyeti vs. hakkında askerî makamlardan gelen yazıların takdimi hususunda Sadrazam tarafından yazılan arz üzerine, gerekli olan ve istenilen hususların yerine getirilmesine dair çıkan irade-i seniyye.

19 Kasım 1853

Atûfetli Efendim Hazretleri

"Sâye-i kudret-vâye-i hazret-i Pâdişâhîde zabt u teshîr olunan Şekvetil[1] *nâm mahalle muahharan hücûm eden Rusya askerinin münhezimen avdet ederek ve pek çoğu telef olduğu ve bunun üzerine tekrâr vürûd eden asker ile ne sûretle muhârebe olunduğu ve bahren gelen Rusya ceng vapurunun dahi gark olacak derecede her tarafı sakatlanmış olduğu hâlde tebâüd eylediği"* ifâdâtını müş'ir devletli Selim Paşa hazretlerinin vürûd eden iki kıt'a tahrîrâtı ve Bahriye ferîklerinden saâdetli Mustafa Paşa hazretlerinin mevcûd-ı maiyyeti olan sefîne-i hümâyûnlar ile Sinop'a vusûlünü mübeyyin gelen mektûbu berâber olan iki kıt'a tezkire-i hazret-i Seraskerî ile manzûr-ı maâlî-mevfûr-ı hazret-i Şehinşâhî buyurulmak üzere arz u takdîm olundu.

Rusyalıların bu sûretle mağlûbiyetleri velînî'met-i bî-minnetimiz Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin kâffe-i umûr-ı müşkilede meşhûd-ı dîde-i iftihârımız olan muvaffakıyet-i celîle-i Cenâb-ı Cihân-bânîleri âsâr-ı maâlî-disârından olmasıyla teşekküren devâm-ı ömr ü ıkbâl-i hazret-i Pâdişâhî du'â-yı mefrûzu'l-edâsı zîver-i zebân-ı teşekkür kılındığı ve müşârun-ileyh Selim Paşa hazretleri tahrîrâtının birinde süfün-i hümâyûn-ı mülûkâneden bir ceng vapuruyla bir kaç kıt'a sefînenin Batum taraflarında bulunması lüzûmunu beyân ve te'kîd eylemiş ve zikrolunan Rusya vapurunun ol sûretle gelişi dahi bunun ehemmiyetini isbât etmiş olduğundan ve ferîk-ı müşârun-ileyh hazretleri dahi şimdiye kadar o sulara çıkmış olması melhûz idüğünden istenilen süfün-i şâhânenin serî'an tertîb ü irsâli husûsunun devletli Kapudan Paşa hazretlerine bildirilmesi ve taleb olunan şeşhâneci askerinin dahi sâye-i şevket-vâye-i hazret-i mülûkânede tertîb ü irsâline mübâderet olunacağı misillü muhârebât-ı vâkı'ada hüsn-i hidmet ve şecâati görülen Hâssa Ordu-yı Hümâyûnu Topçu Kolağası Ömer Ağa ile Yüzbaşısı Mustafa Ağa'nın mükâfâten emsâli gibi birer derece terfî'-i rütbeleri ve birer kıt'a Mecîdiye nişân-ı zîşânları ihsânıyla taltîf olunmaları ve müşârun-ileyh Selim Paşa hazretlerine tahsîn ü taltîfi şâmil cevâbnâme yazılması keyfiyâtının dahi übbehetli, devletli Serasker Paşa hazretlerine iş'âr kılınması hakkında her ne vechile emr u fermân-ı maâlî-unvân-ı Cenâb-ı Pâdişâhî şeref-efzâ-yı sudûr u sünûh buyurulur ise ona göre icrâ-yı muktezâ-yı celîline ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 15 S. sene [12]70

M.

1 Shekvetili (Gürcistan).

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tekrîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Vekâlet-penâhîleriyle evrâk-ı ma'rûza meşmûl-i nazar-ı şevket-eser-i Hazret-i Şehriyârî ve meâl ü müeddâları ma'lûm-ı âlî-i Cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmuş ve istîzân-ı sâmî-i Âsafâneleri vechile istenilen süfün-i şâhânenin serî'an tertîb ü irsâli husûsunun Kapudan-ı müşârun-ileyh hazretlerine bildirilmesi ve zikrolunan şeşhâneci askerinin dahi tertîb ü irsâline mübâderet olunacağı misillü mûmâ-ileyhimâ Ömer Ağa ve Mustafa Ağa'nın mükâfâten emsâli gibi birer derece terfî'-i rütbeleri ve birer kıt'a Mecîdiye nişân-ı zîşânları i'tâsıyla taltîf olunmaları ve müşârun-ileyh Selim Paşa hazretlerine tahsîn ü taltîfi şâmil cevâbnâme yazılması keyfiyâtının dahi müşârun-ileyh Serasker Paşa hazretlerine iş'âr kılınması müteallik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne muktezâ-yı münîfinden olarak mârru'l-beyân evrâk yine savb-ı sâmî-i âsafîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 S. sene [12]70

BOA, İ.DH, 283/17769_5

70

Yergöğü Civarındaki Kama Adası Zaferi

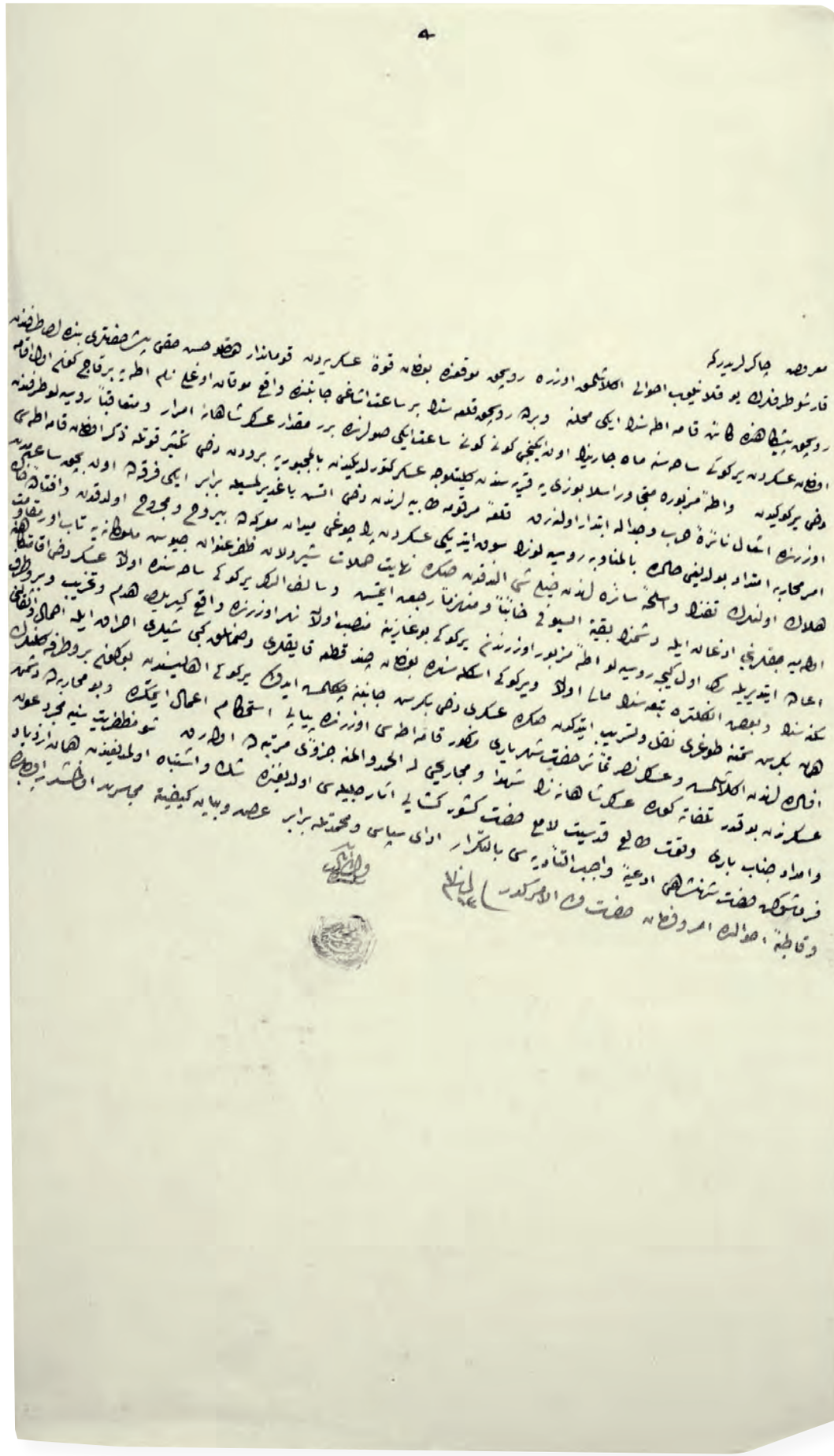

Rusçuk'un muhafazası amacıyla Kama ve Mokanoğlu adalarına asker konuşlandırılması üzerine Rusya'nın Yergöğü'nden sevkettiği askerlerle Kama Adası'nda yapılan muharebenin kazanıldığına dair Silistre Valisi Mehmed Said Paşa'nın tahriratı.

9 Temmuz 1854

Ma'rûz-ı Çâkerleridir ki:

Karşı tarafların yoklanılıp ahvâli anlaşılmak üzere Rusçuk mevkiinde bulunan kuvve-i askeriyyeden Komandar devletli Hasan Hakkı Paşa hazretleri bendeleri tarafından Rusçuk pîşgâhında kâin Kama Adası'nın[1] iki mahalline ve bir de Rusçuk Kal'ası'nın bir sâat aşağı cânibinde vâkı' Mokanoğlu[2] nâm adaya birkaç gün evvel ikâme olunan askerden Yergöğü[3] sâhasına mâh-ı cârînin on ikinci günü sâat iki sularında birer mikdâr asâkir-i şâhâne imrâr ve müteâkiben Rusyalı tarafından dahi Yergöğü'den ve Ada-i mezbûra mütecâvir Islaboziye[4] karyesinden külliyetlice asker getirildiğinden bi'l-mecbûriye beriden dahi teksîr-i kuvvetle zikrolunan Kama Adası üzerinde iş'âl-i nâire-i harb ü cidâle ibtidâr olunarak Kal'a-i merkûme tabyalarından dahi âteş yağdırılmasıyla berâber iki fırka da on buçuk sâat müddet emr-i muhârebe imtidâd bulduğu hâlde bi'l-münâvebe Rusyalının sevk etdiği askerden pek çoğu meydân-ı ma'rekede bî-rûh ve mecrûh oldukdan ve üftâde-i hâk-i helâk olanların tüfenk ve esliha-i sâirelerinden hayli şey alındıkdan sonra nihâyet hamelât-ı şîr-dilân-ı zafer-unvân-ı cüyûş-ı mülûkâneye tâb-âver-i mukâvemet olamayacaklarını iz'ân ile düşmanın bakıyyetü's-süyûfu hâiben ve münhezimen ric'at etmiş ve sâlifü'z-zikr Yergöğü sâhasında olan asker dahi ikâmetgâhına iâde etdirilerek ol gece Rusyalı Ada-i mezbûr üzerinden Yergöğü Boğazı'na munsabb olan nehir üzerinde vâkı' köprüleri hedm ü tahrîb ve beri taraf sekenesinin ve ba'zı İngiltere tebe'asının mâlı olan ve Yergöğü İskelesi'nde bulunan çend kıt'a kayıkları ve samanlık gibi şeyleri ihrâk ile ahmâl ü eskâlini hemân Bükreş[5] semtine doğru nakl ü tesrîb etdikden sonra askeri dahi Bükreş cânibine çekilmiş idüğü Yergöğü ahâlîsinden bugün beri tarafa gelenlerin ifâdelerinden anlaşılmış ve asâkir-i nusret-meâsir-i hazret-i Şehriyârî mezkûr Kama Adası üzerinde pey-â-pey istihkâm i'mâl etmekde ve bu muhârebede düşman askerinden bu kadar telefâta göre asâkir-i şâhânenin şühedâ ve mecârîhi lehü'l-hamd ve'l-minne cüz'î mertebede olarak şu muzafferiyet-i seniyye mücerred avn ü imdâd-ı Cenâb-ı Bârî ve kuvvet-i tâli'-i kudsiyet-i lâmi'-i hazret-i kişver-güşâyî âsâr-ı celîlesi olduğunda şekk ü iştibâh olmadığından hemân izdiyâd-ı fer u şevket-i

1 Ostrovul Cama (Romanya).
2 Ostrovul Mocanului (Romanya).
3 Giurgiu, Yergöğü (Romanya).
4 Slobozia (Romanya).
5 Bucharest, Bükreş (Romanya).

hazret-i Şehinşâhî ed'iyye-i vâcibü't-te'diyesi bi't-tekrâr edâ-yı sipâs ü mahmidetle berâber arz u beyân-ı key-fiyyete mücâseret olunmuşdur.

Ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 L. sene [12]70

Vâlî-i Eyâlet-i Silistre

(Mühür)

Mehmed Said

BOA, HR.SYS, 1349/61_1

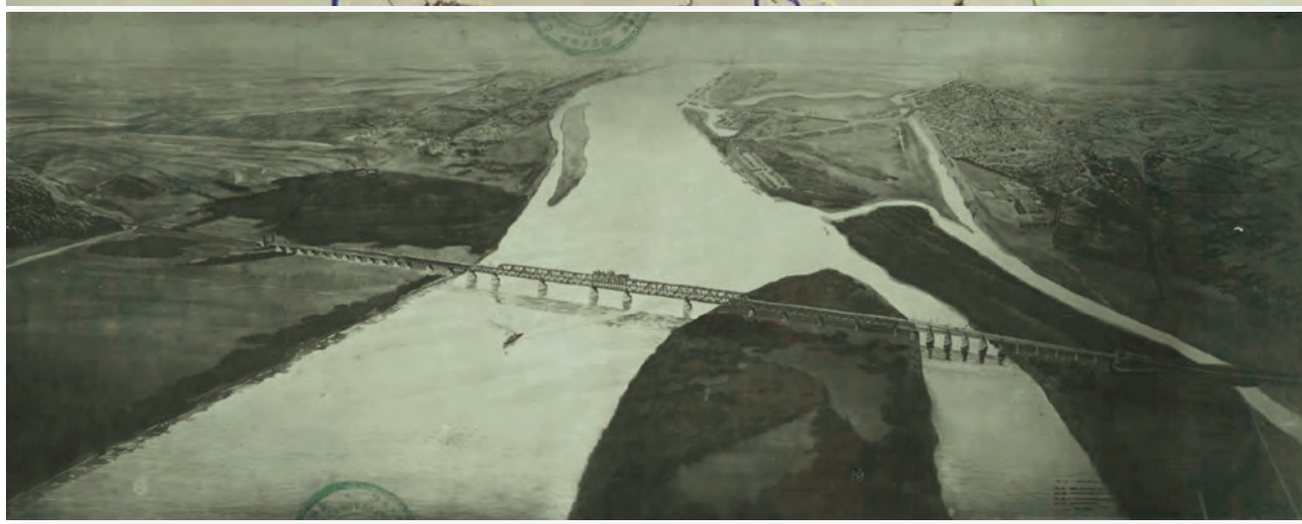

Yergöğü'nü Ruscuk'a Bağlayan Tuna Köprüsü

https://basa-architecture.eu/_files/7. LG BASA_compressed.pdf

[Erişim Tarihi: 19.11.2025]

71

Sivastopol Zaferi

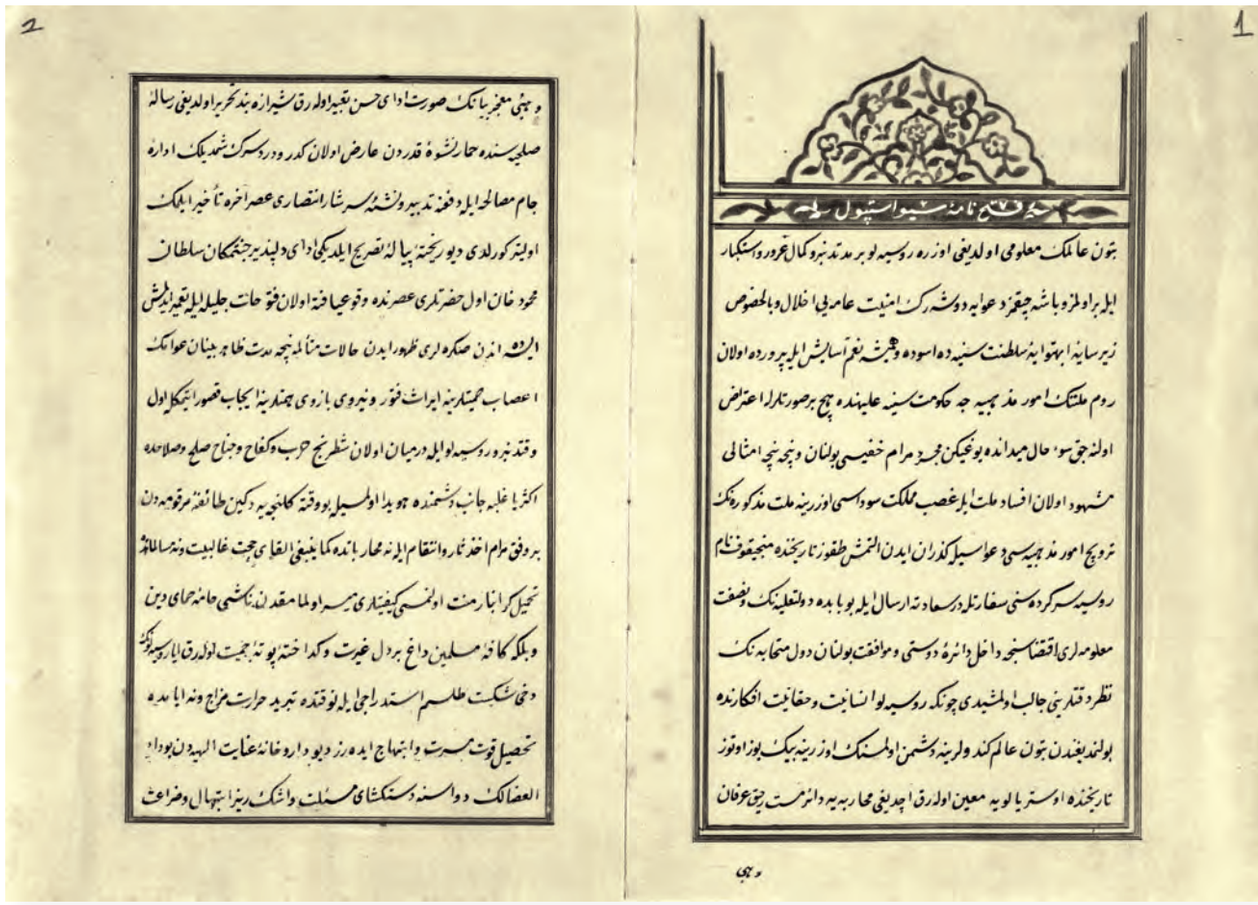

Osmanlı Devleti ile İngiltere, Fransa, Avusturya ve Sardunya devletlerinin Rusya'ya karşı oluşturdukları ittifak neticesinde Sivastopol'un fethedildiğine dair müellifi bilinmeyen ve bu konuda Sadaret makamına yollanan birçok şiir, tebrikname vs. arasında yer alan bir fetihname.

12 Eylül 1855[1]

[v. 1b]

Fetihnâme-i Sivastopol[2]

Bütün âlemin ma'lûmu olduğu üzere Rusyalı bir müddetden beri kemâl-i gurûr u istikbâr ile bir olmaz ve başa çıkmaz da'vâya düşerek emniyet-i âmmeyi ihlâl ve bi'l-husûs zîr-i sâye-i übbehet-vâye-i Saltanat-ı Seniyyede âsûde ve hemîşe niam-ı âsâyiş ile perverde olan Rum milletinin umûr-ı mezhebiyyece Hükûmet-i Seniyye aleyhinde hiçbir sûretlerle i'tirâz olunacak sû-i hâl meydânda yoğiken mücerred merâm-ı hafîsi bulunan ve nice nice emsâli meşhûd olan ifsâd-ı millet ile gasb-ı memleket sevdâsı üzerine millet-i mezkûrenin tervîc-i umûr-ı mezhebiyyesi da'vâsıyla güzerân eden altmış dokuz târîhinde Mençikof nâm Rusya sergerdesini sefâretle Dersaâdet'e irsâl ile bu bâbda Devlet-i Aliyye'nin ve nasafet-i ma'lûmeleri iktizâsınca dâhil-i dâire-i dostî vü muvâfakat bulunan düvel-i mütehâbbenin nazar-ı dikkatlerini câlib olmuşidi.

Çünki Rusyalı insâniyet ve hakkâniyet efkârında bulunmadığından bütün âlem kendilerine düşman olmasının üzerine bin yüz otuz târîhinde Avusturyalıya muîn olarak açdığı muhârebeye dâir mest-i rahîk-ı irfân **[v. 2a]** Vehbî-i mu'ciz-beyânın sûret-i edâ-yı hüsn-i ta'bîr olarak şîrâze-bend-i tahrîr olduğu *Risâle-i Sulhiyye*sinde; *"humâr-ı*[3] *neşve-i kaderden ârız olan keder ü derd-i serin şimdilik idâre-i câm-ı musâlaha ile def'ine tedbîr ve neş'e-i ser-şâr-ı intisârı asr-ı âhara te'hîr eylemek evlâ-ter görüldü."* deyü rîhte-i piyâle-i tasrîh eylediği edâ-yı dil-pezîr cennet-mekân Sultân Mahmud Hân-ı Evvel hazretleri asrında vukû'-yâfte olan fütûhât-ı celîle ile ta'mîr edilmiş ise de ondan sonraları zuhûr eden hâlât-ı müteellime nice müddet zâhir-bînân-ı avâmmın a'sâb-ı hamiyyetlerine îrâs-i fütûr ve nîrû-yı bâzû-yı himmetlerine îcâb-ı kusûr etmekle ol vakitden beri Rusyalı ile dermiyân olan şatranc-ı harb ü kifâh ve cenâh-ı sulh u salâhda ekseriyâ galebe cânib-i düşmanda hüveydâ olmasıyla bu vakte gelinceye değin tâife-i merkûmeden ber-vefk-ı merâm ahz-i sâr u intikâm ile ne muhârebâtda kemâ yenbagî ilkâ-yı hüccet-i gâlibiyet ve ne müsâlemâtda tahmîl-i girân-bâr-ı minnet olunması keyfiyyetleri müyesser olmamakdan nâşî hâmme-i hımâ-yı dîn ve belki kâffe-i Müslimîn dâğ-ber-dil-i

1 Belgede yazılış tarihi belirtilmediğinden belge tarihi olarak; belgenin sonundaki manzum kısımda *ebced* hesabıyla düşülen *1271* yıl tarihinin yılın son günü itibariyle *(29 Zilhicce 1271)* miladî tarihe çevirilmesi ile elde edilen ve Sivastopol'un düştüğü *8 Eylül 1855* tarihinin (Bk. Kemal Beydilli "Paris Antlaşması", *DİA*, C. 34, 2007, s. 169-172) dört gün sonrasına tekabül eden bu tarih esas alınmıştır.

2 Sevastopol, Akyar (Ukrayna).

3 Metinde "حمار" şeklinde yazılıdır.

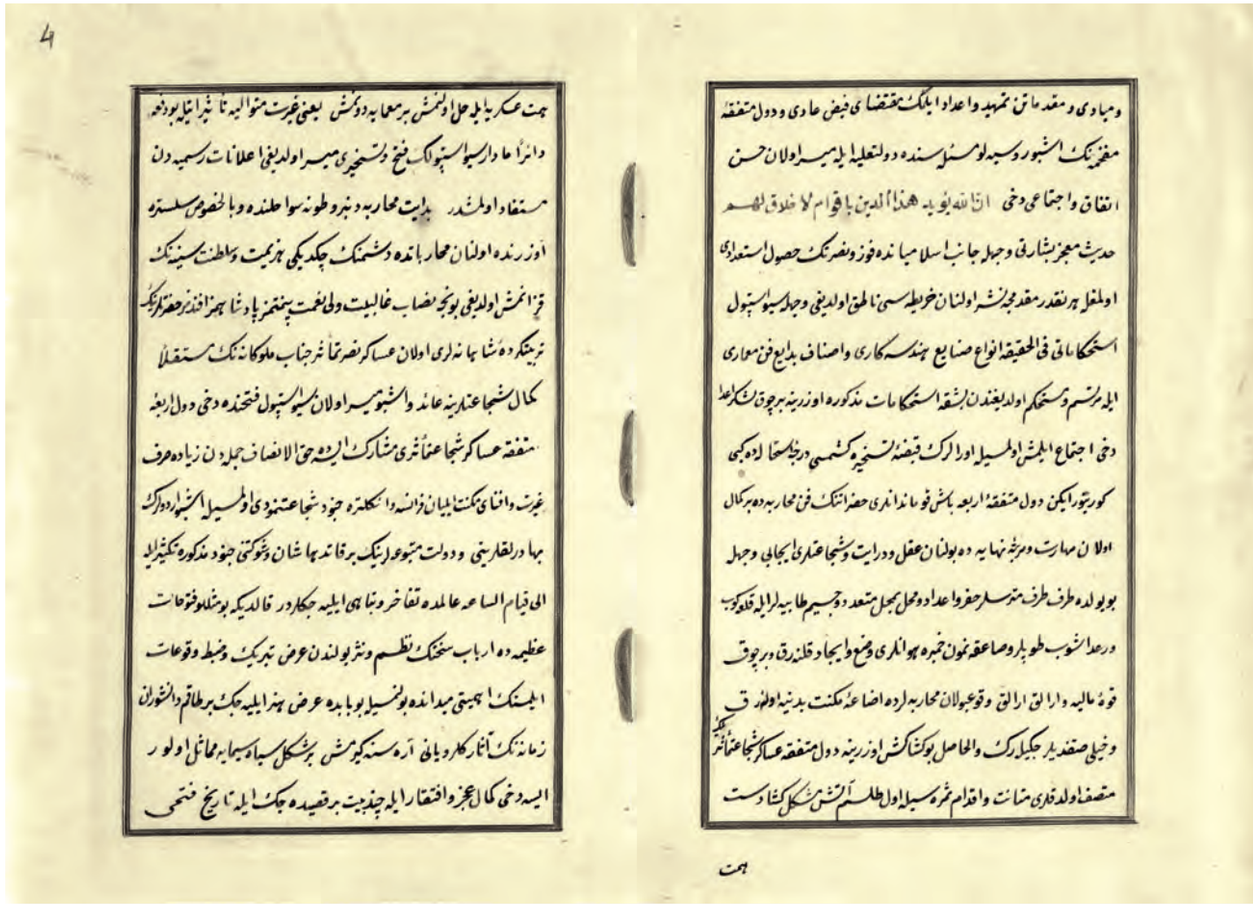

ومبادی و مقدماتی تمهید و اعداد ایلمکله مقتضای فیض عادی و دول متفقه
مغفرتمکله اشبو رسیده لونمسی سنده دولتعلیه ایله میسر اولان حسن
اتفاق و اجتماعی دخی ان الله یؤید هذا الدین باقوام لا خلاق لهم
حدیث معجز بشارتی وجهل جانب اسلامیانده فوز و نصرتمکله حصول استعدادی
اولمغله هر نقدر مقدمات مجز نشر اولنان خریطه سی نامتی اولدیغی وجهله سبو لسپتول
استحکاماتی فی الحقیقه انواع صنایع هندسه کاری و اصناف بدایع فن معماری
ایله مرتسم و مستحکم اولدیغندن لشقه استحکامات مذکوره اوزرینه برچوق تکرار دخی
اجتماع الیلش اولسیله ادراک قبضه تسخیره کشمیی درخاطر لاه کبی
کورمتو ایکن دول متفقه اربعه باش قوماندانلری حضراتنک فن محاربه ده برکمال
اولان مهارت و مرتبه نهایه ده بولنان عقل و درایت و شجاعتلری بجابی وجهله
بولوندقده طرف طرف متسلحفوا عداد و محل بحل متعدد و جسیم طابیه لرایله قلعه کوب
ورعد اشوب طوپلر و صاعقه نمون خمپره هاونلری وضع و ایجاد قلندرق و برچوق
قوه مالیه و ادوات حربیه و قوعبولان محاربه ارده اضاعه ملکت بدنیه اولمق
وخیلی صفدیر جکیلدرک والحاصل بوکناکش اوزرینه دول متفقه عساکر شجاعتمآثر
متصف اولدقلری متانت و اقدام ثمره سیله اول طلسم آتش شکل کشاد دست

همت عسکریایله حل و نشش برمعابه دوکش یعنی غیرت متوالیه نائره ایله یوزنه
دائرًا مادار سبو اسپتولک فتح و تسخیری میسر اولدیغی اعلانات رسمیه دن
مستفاد اولمقدر بدایت محاربه دنبرو طونه سوا طلنده و بالخصوص سلستره
اوزرنده اولنان محاربانده دشمنک چکدیکی هزیمت و سلطنت سینه نک
قرانش اولدیغی بونجه مصاب غالبیت ولی نعمت پنجه پادشاهیه افتخار حضرتلرینک
تربیتکرده شاهانه لری اولان عساکر نصرتمآثر جنابملوکانه نک مستقلا
بکمال شجاعتلریله عائد و اشبو میسر اولان سبو اسپتول فتحنده دخی دول اربعه
متفقه عساکر شجاعتمآثری مشارکت ایتمش حتی الانصاف جملدن زیاده معرف
غیرت و اتقانی نکته بیان ترجمانه و الکلمه جنود شجاعتمندی اولسیله اشبو ادراک
بها در لقلرینی و دولت مبوعه لرینک برفائده ها شان و شوکتی جنود مذکوره نکثیرایله
الی قیام الساعه عالمده تفاخر و تباهی ایلیه جکلرندن فالدیکه بومثلو فتوحات
عظیمه ده ارباب سخنک نظم و نثر بولندن عرض تبریک و ضبط وقوعات
البسنک اهمیتی مبدانده بولنسیله بوبابده عرض همایه جک برطاقم دانشوران
زمانه نک آثار کلرو بانی آره سنه کیرمش برشکل سیاه سیما به مماثل اولور
ایسه دخی کمال عجز و افتقارایله چندبیت برقصیده جک ایله تاریخ فتحی

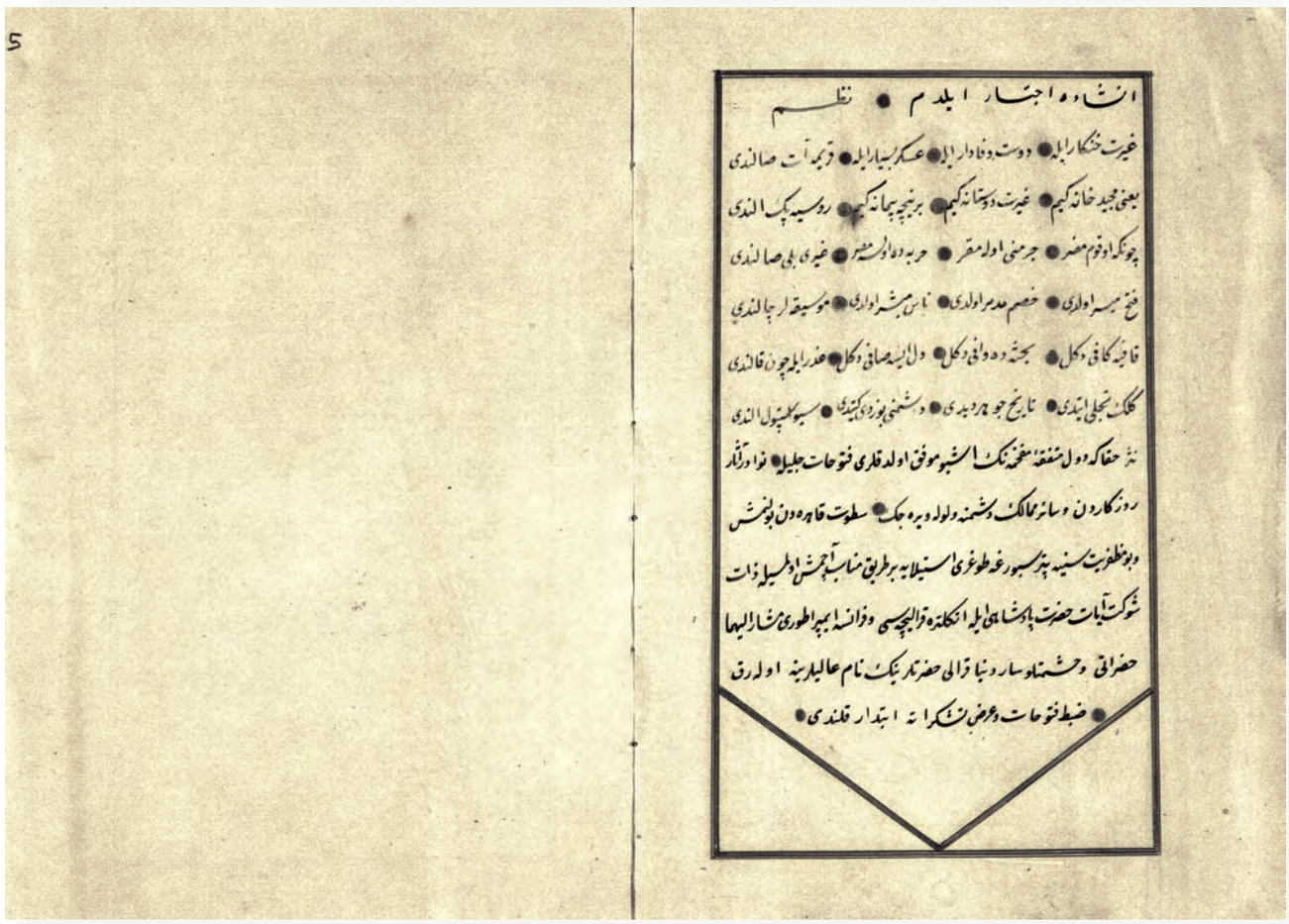

انشاده اجتهار ایلدم ● نظم

غیرت جنکاریله ● دوست وفاداریله ● عسکر بیاریله ● قریمآت صالندی
یعنی مجید خانه کیم ● غیرت دوستانه کیم ● برنجه پیمانه کیم ● روسیه یک الندی
چونکه اوقوم مضر ● جرمنی اوله مقر ● حربه دوالمشقر ● غیری بلی صالندی
فتح میسر اولدی ● خصم مدمر اولدی ● ناس مبشر اولدی ● موسیقه ار جالندی
قافیه کافی دکل ● بحثه وه وافی دکل ● دل ایسه صافی دکل ● عذر ایله چون قالندی
کلک تجلی ایلدی ● تاریخ جوهر دیدی ● دشمنی یوزدی کیدی ● سبو اسپتول الندی

نه حقاکه دول متفقه مغفرتمکله اشبو موفق اولدقلری فتوحات جلیله نوادر آثار
روزکاردن و سائر ممالک دشمنه ولوله ویره جک ● سطوت قاهره دن بونشش
وبو مظفریت سنیه پنجه سبور غه طوغری استیلایه برطریق مناسب آچمش اولسیله ذات
شوکت آیات حضرت پادشاهی ایله انکلتره قرالیچه سی وفرانسه امپراطوری شارلیها
حضراتی وحشتناو سار دنیا قرالی حضرتلرینک نام عالیلرینه اولدرق
● ضبط فتوحات و عرض تشکرانه ابتدار قلندی ●

gayret ve güdâhte-i pûte-i hamiyyet olarak; *"Âyâ Rusyalımn dahi şikest-i tılsım-ı istidrâca ile ne vakitde tebrîd-i harâret-i mizâc ve ne eyyâmda tahsîl-i kuvvet-i meserret ü ibtihâc ederiz?"* deyü dârûhâne-i inâyet-i İlâhiyyeden bu dâü'l-udâlın devâsına dest-güşâ-yı mes'elet ve eşk-rîz-i ibtihâl ve darâat **[v. 2b]** oldukları ve tâife-i merkûme ile vakit be-vakit te'sîs ü temhîdine zarûret ilcâ eden mebânî-i süst-bünyâd-ı mühâdeneye meyl ü rağbetde gâh sû'-i tedbîr-i serasker ve gâh tevânî vü taksîr-i leşker ile bast-ı mukaddimât-ı i'tizâr olunmak mültezem olup hattâ Vehbî-i merhûmun çekîde-i hâme-i nezâket-eseri olan *Makâle-i Sulhiyye*si gibi ondan sonra olunan musâlaha risâleleri dahi i'tizâr-i zarîfâne vü hüsn-i taklîdden ibâret bulunduğu hâlde bu yâreler acısını unutduracak ve âlemin yüzünü güldürecek vechile mev'ûd-i lutf-ı İlâhî kabîlinden olarak Mençikof'a îrâd olunan kelimât-ı muslihâne ve onun Dersaâdet'den muâvedeti üzerine devleti tarafına icrâ kılınan bunca vesâyâ ve te'mînât-ı dostânenin adem-i te'sîriyle Rusyalı tarafından barbarca zuhûra gelen nakz-ı ahd ü tecâvüz-i had keyfiyyeti cümlenin ma'lûmu olup Cenâb-ı Hak efzâyiş-i azm ü himmeti bâ'is-i perîşânî-i rû-siyeh-kârân olan Süleyman-meniş-i zamân ve İskender-reviş-i devrân es-sultân ibnü's-sultân es-Sultân Abdülmecid Hân efendimiz hazretlerini ile'l-ebed erîke-pîrâ-yı şevket buyursun.

Zât-ı şevket-âyât-ı hazret-i Pâdişâhînin muttasıf ve mecbûl min-indi'llâh oldukları şîme-i fahîme-i mehâm-perverî ve sarâmet ü şensene-i aliyye-i usûl-âşinâyî vü nezâket-i celîle mübtegâ-yı âlîsi ve şimdiye kadar vukû'-yâfte **[v. 3a]** olan bunca muazzamât-ı umûrun cümlesinde müsellem bulunan tedâbîr-i âlem-pesend-i şâhâne ve muvaffakıyet-i celîle-i hüsrevâneleri iktizâ-yı sâmîsi üzere bu mes'elede dahi i'mâl-i tedâbîr-i hasene ile Avrupa sâhib-i serîrlerinin a'zam u akdemi ve kemâl-i insâniyyet ü hakkâniyyet ile muttasıf olan hükümdârân-ı azamet-unvânın efhamı bulunan İngiltere Kraliçesi ve Gran[d] Britanya Memâliki Pâdişâhı haşmetli Viktorya hazretleriyle Fransa İmparatoru haşmetli Napolyon hazretlerinin Saltanat-ı Seniyye ile yek-dil ü yek-cihet olarak Rusyalı aleyhine hüsn-i ittifâkını ve muahharan dahi Avusturya ve Sardunya devlet-i fahîmelerinin muvâfaka[t] ve muâvenet-i fi'liyyesini tahsîle muvaffak olmuş ve ol vechile Rusyalı üzerine cümleten i'lân-ı harb ile başına ne felâketler getirilmekde bulunmuş olduğu misillü şimdiye kadar miftâh-ı makâlîd-i kılâ' ve mukaddime-i feth u teshîr-i memâlik ü bıkâ' olan Sivastopol'un fethiyle iştigâl ve iş'âl-i nâire-i cidâl olunduğu muhtâc-ı beyân olmayıp çün Müfettih-i ebvâb-ı fevz ü nusret ve Mürettib-i[4] esbâb-ı tevfîk-nisâb-ı gâlibiyet *–te'âlâ şânühû–* mefâtîh-i ç[î]re-destî-i hikmet-i bâhire ve makâlîd-i i'câz-kârî-i kuvvet-i kâhiresi ile reşk-i ehrâm-ı kûh-bünyâd olan bir tılsım-ı üstüvâr-bend-i düşvâr-küşâdın feth u teshîrin murâd eyledikde ibtidâ ilel ü esbâbın îcâd **[v. 3b]** ve mebâdî vü mukaddimâtın temhîd ü i'dâd eylemek muktezâ-yı feyz-ı âdî ve düvel-i müttefika-i mufahhamanın işbu Rusyalı mes'elesinde Devlet-i Aliyye ile müyesser olan hüsn-i ittifâk u ictimâı dahi; *"İnna'llâhe yü'eyyidü hâze'd-dîne bi-akvâmin lâ-halâka lehüm"*[5] hadîs-i mu'ciz-beşâreti vechile cânib-i İslâmiyânda fevz ü nusretin husûl isti'dâdı olmağla her ne kadar mukaddemce neşrolunan harîtası nâtık olduğu vechile Sivastopol istihkâmâtı fi'l-hakîka envâ'-ı sanâyi'-i hendesekârî vü esnâf-ı bedâyi'-i fenn-i mi'mârî ile mürtesem ü müstahkem olduğundan başka istihkâmât-ı mezkûre üzerine birçok leşker-i a'dâ dahi ictimâ' eylemiş olmasıyla oraların kabza-i teshîre geşmesi[6] derece-i istihâlede gibi görünür iken düvel-i müttefika-i erbaa başkumandanları hazerâtının fenn-i muhârebede ber-kemâl olan mahâret ve mertebe-i nihâyede bulunan akl ü dirâyet ü şecâatleri îcâbı vechile bu yolda taraf taraf metrisler hafr u i'dâd ve mahal be-mahal müteaddid cesîm tabyalar ile kal'a-kûb u

4 Metinde "مراتب" şeklinde yazılıdır.

5 *"Şüphesiz ki Allah, bu dini (İslamdan) nasibi olmayan kavimlerle de destekler."* Bk. Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas Amma İştehere Mine'l-Ehâdîs Ala Elsineti'n-Nas*, C. I, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi: Beyrut, 1932, s. 236.

6 *Geşmek = Geçmek.* Bk. TDK, *Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü*, Sozluk.gov.tr. [Erişim tarihi: 02.09.2025]

ra'd-âşûb toplar ve sâ'ika-nümûn humbara havanları vaz' u îcâd kılınarak ve birçok kuvve-i mâliyye ve aralık aralık vukû' bulan muhârebelerde izâa-i miknet-i bedeniyye olunarak ve hayli sıkıntılar çekilerek vel-hâsıl bu keşâkeş üzerine düvel-i müttefika asâkir-i şecâat-meâsirinin muttasıf oldukları metânet ü ikdâm semeresiyle ol tılsım-ı âteş-i müşkil-güşâ dest-i **[v. 4a]** himmet-i askeriyye ile hallolunmuş bir muammâya dönmüş ya'ni gayret-i mütevâliye te'sîrâtıyla bu def'a dâiren mâ-dâr Sivastopol'un feth u teshîri müyesser olduğu i'lânât-ı resmiyyeden müstefâd olmuşdur.

Bidâyet-i muhârebeden beri Tuna sevâhilinde ve bi'l-husûs Silistre üzerinde olunan muhârebâtda düşmanın çekdiği hezîmet ve Saltanat-ı Seniyye'nin kazanmış olduğu bunca nisâb gâlibiyet velînî'met-i bî-minnetimiz Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin terbiyet-kerde-i şâhâneleri olan asâkir-i nusret-measir-i cenâb-ı mülûkânenin müstakıllen kemâl-i şecâatlerine âid ve işbu müyesser olan Sivastopol fethinde dahi düvel-i erbaa-i müttefika asâkir-i şecâat-meâsiri müşârik ise de hakka'l-insâf cümleden ziyâde sarf-ı gayret ü ifnâ-yı miknet eyleyen Fransa ve İngiltere cünûd-ı şecâat-nümûdu olmasıyla işbu orduların bahâdırlıklarını ve devlet-i metbû'alarının bir kat daha şân u şevketini cünûd-ı mezkûre teksîr ile ilâ-kıyâmi's-sâa âlemde tefâhur u tebâhî eyleyeceklerdir.

Kaldı ki bu misillü fütûhât-ı azîmede erbâb-ı sühanın nazm u nesr yolundan arz-ı tebrîk ü zabt-ı vukû'ât eylemesinin ehemmiyeti meydânda bulunmasıyla bu bâbda arz-ı hüner eyleyecek birtakım dânişverân-ı zamânenin âsâr-ı gül-rûyânı arasına girmiş bir şekl-i siyâh-sîmâya mümâsil olur ise dahi kemâl-i acz ü iftikâr ile çend beyit bir kasîdecik ile târîh-i fethi **[v. 4b]** inşâda ictisâr eyledim. ***(Nazım):***

Gayret-i hünkâr ile
Asker-i bisyâr ile

Dost-ı vefâdâr ile
Kırım'a at salındı

Ya'ni Mecîd Hân'a kim
Bir nice peymâne kim

Gayret-i dostâne kim
Rusya pek alındı

Çünki o kavm-i muzır
Harbe de olsa musır

Cürmünü ola mukır
Gayri beli salındı

Fetih müyesser oldu
Nâs mübeşşer oldu

Hasım müdemmer oldu
Mûsîkalar çalındı

Kâfiye kâfi değil
Dil ise sâfî değil

Bahse de vâfî değil
Özr ile çün kalındı

Kilk tecellî etdi
"Düşmam bozdu gitdi

Târîh-i cevher[7] dedi
Sivastopol alındı"[8]

7 *Cevher*; sadece noktalı harflerin *ebced* sayı değerleri dikkate alınarak yapılan ve *mucem* tarih denilen tarih düşürme biçimini belli etmek üzere tarih mısraından önce zikredilen anahtar kelimelerden biri.

8 Bu mısraların *mucem* tarih usulüne göre *ebced* hesabıyla harf değerleri toplamı *1271* olmaktadır. Bu *yıl tarihi*, yılın son günü olan *29 Zilhicce* gün ve ay tarihleri ile birlikte değerlendirildiğinde *12 Eylül 1855* tarihine tekabül etmektedir.

(Nesir): Hakkâ ki düvel-i müttefika-i mufahhamanın işbu muvaffak oldukları fütûhât-ı celîle nevâdir-i âsâr-ı rûzgârdan ve sâir memâlik-i düşmana velvele verecek satvet-i kâhireden bulunmuş ve bu muzafferiyet-i seniyye Petersburg'a doğru istîlâya bir tarîk-ı münâsib açmış olmasıyla zât-ı şevket-âyât-ı hazret-i Pâdişâhî ile İngiltere Kraliçesi ve Fransa İmparatoru müşârun-ileyhimâ hazerâtı ve haşmetli Sardunya Kralı hazretlerinin nâm-ı âlîlerine olarak zabt-ı fütûhât ve arz-ı teşekkürâta ibtidâr kılındı.

BOA, İ.DH, 331/21633_16

Sivastopol Haritası

https://www.davidrumsey.com, no. 8367011

[Erişim Tarihi: 17.10.2025]

72

Gedikler (Kızıltepe) Zaferi

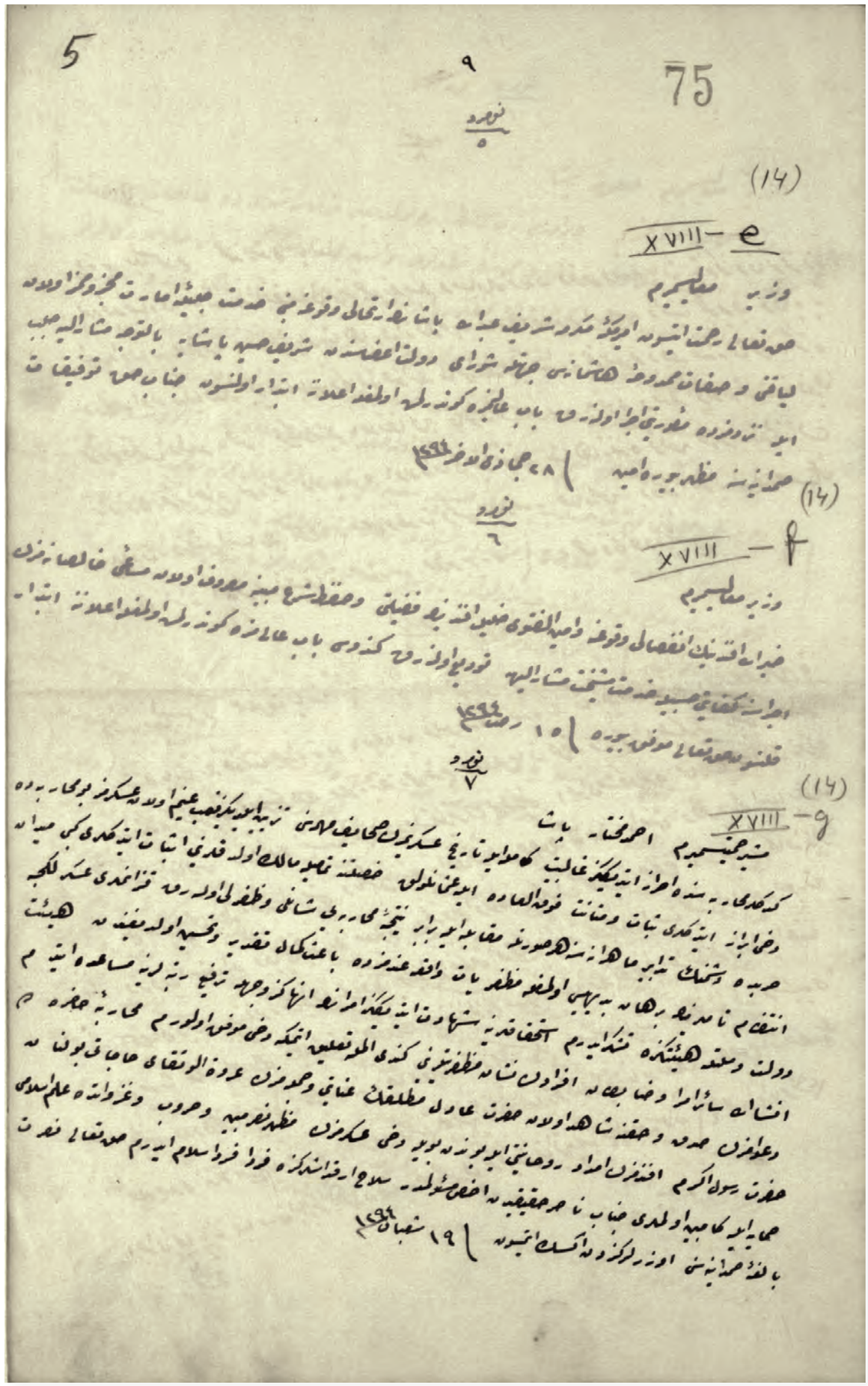

5

٩

75

نومرو
٥

(14)

e — XVIII

وزیر معالیسمیرم

حق تعالی رحمت ایتسون امیرکه مکرمه شریف عبدالله پاشانک ارتحالی وقوعنی خدمت جلیله امارت مجزومز اولان
لیاقتی و صفات ممدوحه هاشمانه سی جهتله شورای دولت اعضاسندن شریف حسین پاشایه بالتوجه مشار الیه جلب
ایله نزدمزده مأموریتی اجرا اولنه رق باب عالیمزه کوندرلمن اولمغله اعلانه ابتدار اولنسون جناب حق توفیقات
حمدانیه سنه مظهر بیوره امین | ٢٨ جمادی الاخر ١٢٩٤

(14)

نومرو
٦

f — XVIII

وزیر معالیسمیرم

خیرات افندینک انفصالی وقوعنه و امین الفتوی خلیل افندینک فضیلتی و حفظ شرع مبینه معروف اولان مساعی خالصانه مزک
اجراسنه کفایتی حسبیله خدمت مشیخت مشار الیهه تودیع اولنه رق کندوسی باب عالیمزه کوندرلمن اولمغله اعلانه ابتدار
قلنسون حق تعالی موفق بیوره | ١٥ رجب ١٢٩٤

نومرو
٧

(14)

g — XVIII

مشیر حمیتسمیرم احمد مختار پاشا

کوکدکی محاربه سنده احراز ایتدیکمز غالبیت کامله ایله تاریخ عسکریمزک صحایف مهمه سنی تزیین ایلدیکز نصب عینم اولان عسکرمز بو محاربه ده
دخی ابراز ایتدکلری ثبات و متانت فوق العاده ایله عثمانلولق خصلتنه تمامیله مالک اولدقلرینی اثبات ایتدکلری کبی میدان
حربده دشمنک تدابیر ماهرانه سنه هر صورتله مقابله ایله برابر نتیجه محاربه یی شانلی و ظفرلی اولسه رق قزانمدی عسکرلکجه
انتظام تامه لرینه برهان بدیهی اولمغله مظفریات واقعه عندمزده باعث کمال تقدیر و تحسین اولدیغندن هیئت
دولت و ملتله هیئتکزه تشکر ایدرم استحقاقلرینه شهادت ایتدیکمز امرانک انهاکز وجهله ترفیع رتبه لرینه مساعده ایتدم
انشاء الله سائر امرا و ضابطان افراد نشان مظفریتلرینی کندی المله تعلیق ایتمکه دخی موفق اولورم محاربه حاضره
دعوامزک صدق و حقنه شاهد اولان حضرت عادل مطلقک عنایتی و جمله مزک عروة الوثقای حاجاتی بولنان
حضرت رسول اکرم افندمزک امداد روحانیتی ایله بوندن بویله دخی عسکرمزک مظهر نصرت مبین و حروب و غزواتده علم اسلامی
حمایه ایله کامیاب اولملری جناب ناصر حقیقیدن اخص مسئولمدر سلاح ارقداشلرکزه فردا فردا سلام ایدرم حق تعالی نصرت
بالغه حمدانیه سنی اوزرلرکزدن اکسک ایتمسون | ١٩ شعبان ١٢٩٤

Sultan II. Abdülhamid Han tarafından Müşir Ahmed Muhtar Paşa'ya; Osmanlı askerlerinin Gedikler Muharebesi'nde ortaya koydukları kararlılık, sağlamlık, direnç ve disiplin neticesinde elde edilen zaferden dolayı millet ve devlet adına kendisine ve komuta heyetine teşekkür ettiğine, hak edenlerin rütbelerinin terfi ettirilmesine izin verdiğine ve diğer komutan ve subayların zafer nişanlarını da kendi elleriyle takmayı dilediğine dair yazılan tebrikname.

29 Ağustos 1877

Müşîr-i Hamiyyet-semîrim Ahmed Muhtar Paşa

Gedikler[1] Muhârebesi'nde ihrâz etdiğiniz gâlibiyet-i kâmile ile târîh-i askerîmizin sahâyif-i mühimmesini tezyîn eylediniz. Nasb-ı aynım olan askerimiz bu muhârebede dahi ibrâz etdikleri sebât ü metânet-i fevkalâde ile Osmanlılık hasletine tamâmıyla mâlik olduklarını isbât etdikleri gibi meydân-ı harbde düşmanın tedâbîr-i mâhirânesine her sûretle mukâbele ile berâber netîce-i muhârebeyi şânlı ve zaferli olarak kazanmaları askerlikçe intizâm-ı tâmlarının bürhân-ı bedîhîsi olmağla muzafferiyât-ı vâkı'a indimizde bâ'is-i kemâl-i takdîr u tahsîn olduğundan hey'et-i devlet ve milletle hey'etinize teşekkür ederim.

İstihkâklarına şehâdet etdiğiniz ümerânın inhânız vechile terfî'-i rütbelerine müsâade etdim. İnşâallâh sâir ümerâ ve zâbitân-ı efrâdın nişân-ı muzafferiyetlerini kendi elimle ta'lîk etmeğe dahi muvaffak olurum. Muhârebe-i hâzırada da'vâmızın sıdk u hakkına şâhid olan Hazret-i Âdil-i Mutlak'ın inâyeti ve cümlemizin urvetü'l-vüskâ-yı hâcâtı bulunan Hazret-i Resûl-i Ekrem efendimizin imdâd-ı rûhâniyyeti ile bundan böyle dahi askerimizin mazhar-ı nasr-ı mübîn ve hurûb u gazavâtda alem-i İslâmı himâye ile kâm-bîn olmaları Cenâb-ı Nâsır-ı hakîkîden ehass-ı mes'ûlümdür. Silâh arkadaşlarınıza ferden-ferdâ selâm ederim. Hak Te'âlâ nusret-i bâliğa-i Samedâniyyesini üzerlerinizden eksik etmesin.

Fî 19 Şa'bân sene 1294

BOA, Y.EE, 75/60_5

1 Başgedikler (Türkiye). Kars'ın doğusundadır.

"Kars Kalesi"
Seyyid Lokman, *Şehname-i Murad*, İÜ. NEK, F. no. 1404, v. 125b

73

Dömeke Zaferi

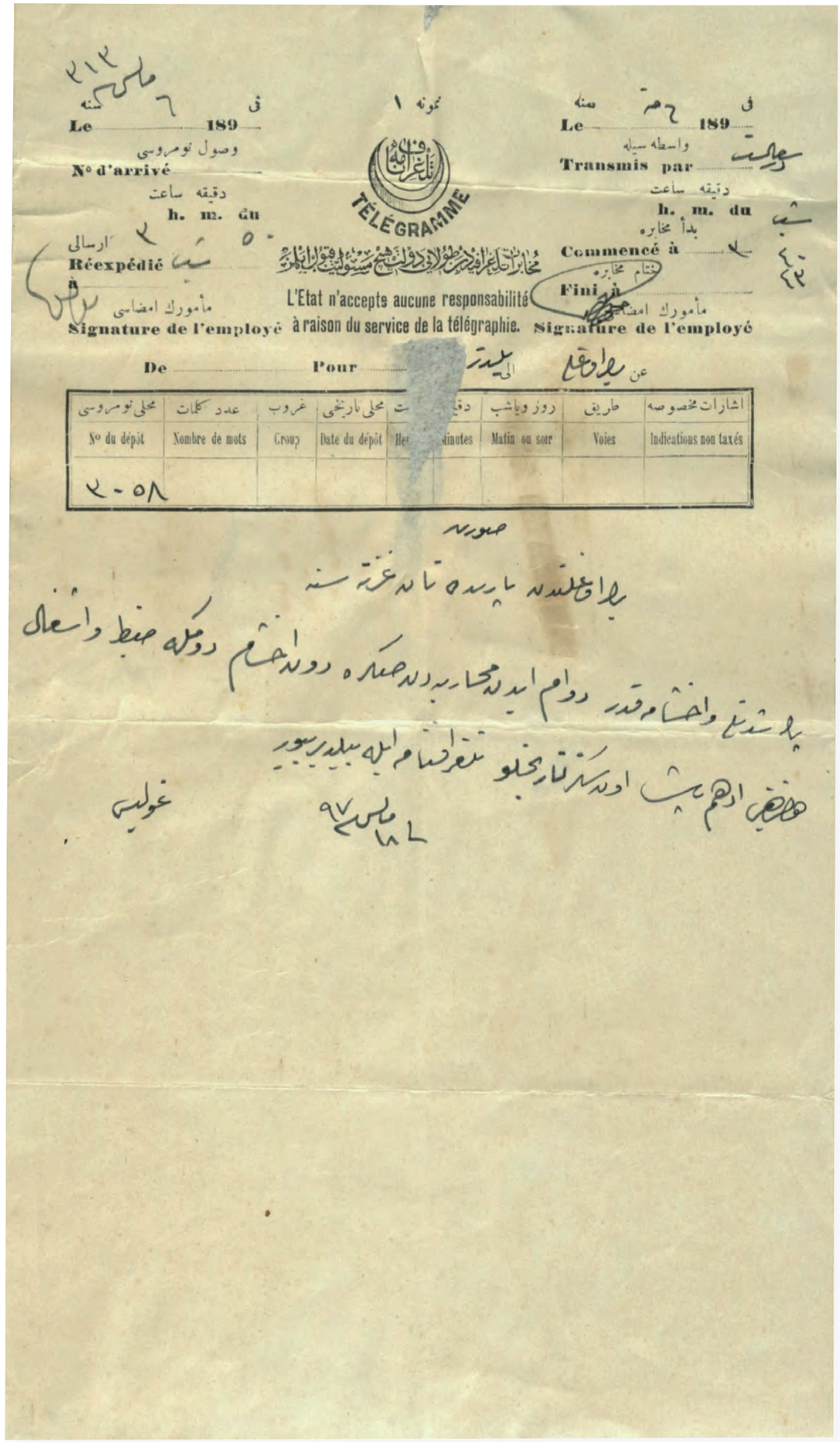

٢١٢
مالی سنه ٦

نمونه ١

سنه ٦ ف
Le ..... 189 ....

وصول نومروسی
N° d'arrivé .....

دقیقه ساعت
h. m. du ٥٠ ٢

ارسالی
Réexpédié شب
à .....

مأمورك امضاسی
Signature de l'employé

تلغرافنامه
TÉLÉGRAMME

مخابرات تلغرافیه‌دن طولایی دولت هیچ مسئولیت قبول ایلمز

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie.

سنه ٦ ف
Le ..... 189 ....

واسطه سیله
Transmis par ..... سیلیست

دقیقه ساعت
h. m. du شب

بدأ مخابره
Commencé à ٢ ٤٠ ٤٢

ختام مخابره
Fini à .....

مأمورك امضاسی
Signature de l'employé

De ..... Pour ..... الی یلدز عن یاراوغلی

محلی نومروسی	عدد کلمات	غروب	محلی تاریخی	[illegible]ت	دقیقه	روز ویاشب	طریق	اشارات مخصوصه
N° du dépôt	Nombre de mots	Croup	Date du dépôt	Heures	Minutes	Matin ou soir	Voies	Indications non taxés
٢٠٥٨								

صورت

یاراوغلندن پارسده تان غزته سنه

پارشدنلی واخشامه قدر دوام ایدن محاربه‌دن صکره دون اخشام دومکه ضبط واشغال

هر طرفی ادهم پاشا اون سکز تاریخلو تلغرافنامه ایله بیلدیریور

غولیس

مالی سنه ٩٧
١٨٢

Paris'teki *Tan* gazetesinin İstanbul'daki Muhabiri Gulis'in, Edhem Paşa'nın telgrafına istinaden gazetesine telgrafla gönderdiği habere göre Dömeke'nin şiddetli çatışmalardan sonra zapt edildiği.

18 Mayıs 1897

Telgrafnâme
An-Beyoğlu ilâ-Yıldız
Mahallî Numarası: 3058
Târîh: 6 Mayıs [1]313

Sûret

Beyoğlu'ndan Paris'de Tan[1] *Gazetesine*

Pek şiddetli ve ahşâma kadar devâm eden muhârebeden sonra dün ahşâm Dömeke[2] zabt ve işgâl olunduğu Edhem Paşa 18 târîhli telgrafnâme ile bildiriyor.

Fî 18 Mayıs [18]97

Gulis[3]

BOA, Y.MTV, 157/45

1 *Le Temps.*
2 Domokos, Dömeke (Yunanistan).
3 Georges Gaulis.

Dömeke Meydan Muharebesi'nde Bulunan
Erkân-ı Harbiye Kol Ağalarından Osman Senayi Paşa
Salt Arşiv; https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/23197
[Erişim Tarihi: 17.10.2025]

74

Çanakkale Zaferi'nden Dolayı Padişah'ın *Gazi* Ünvanıyla Anılması

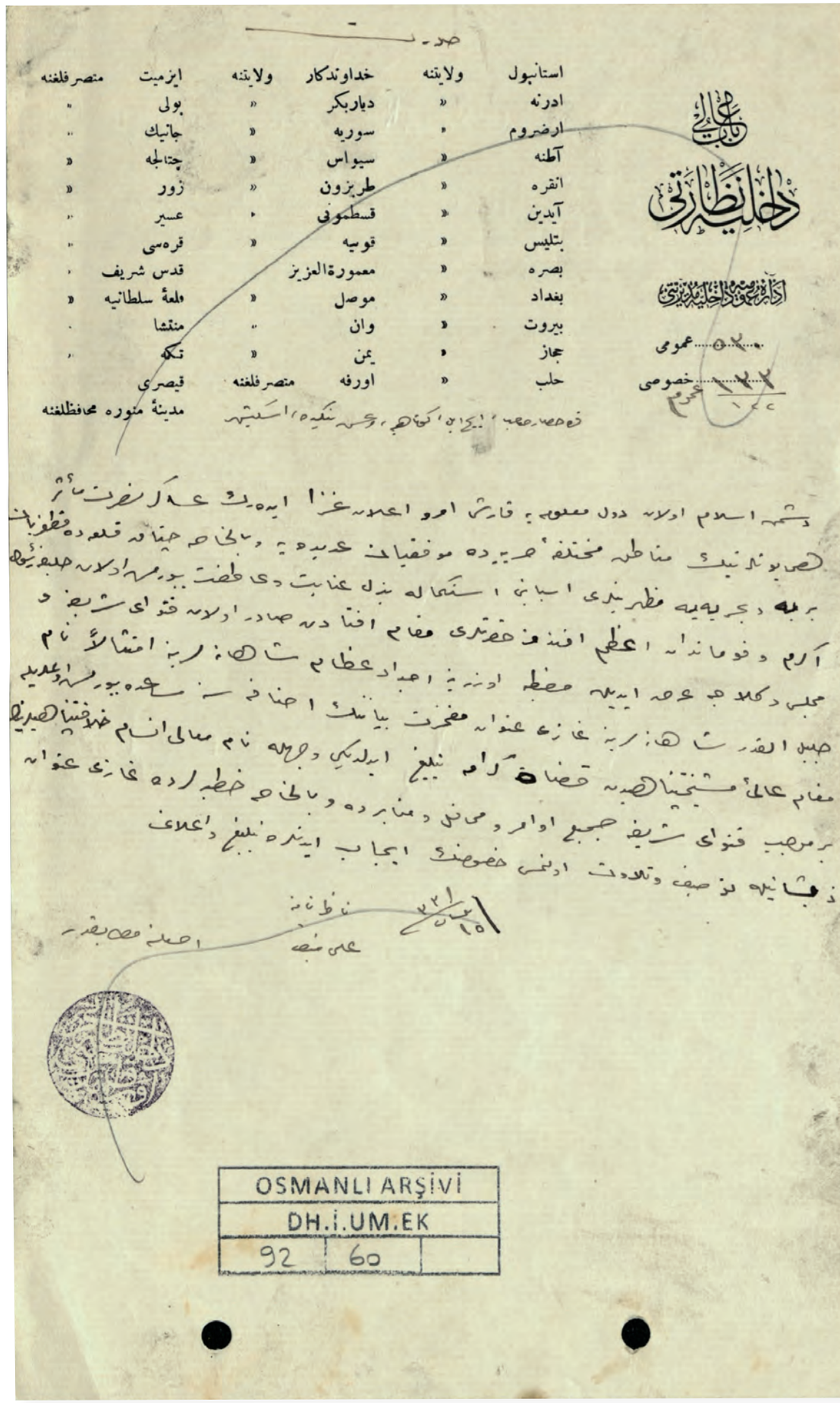

باب عالی

داخلیه نظارتی

اداره عمومیه داخلیه مدیریتی

عمومی ٥٢٠

خصوصی ١٢٢

استانبول	ولایتنه	خداوندکار	ولایتنه	ایزمیت	متصرفلغنه
ادرنه	»	دیاربکر	»	بولی	»
ارضروم	»	سوریه	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	چتالجه	»
انقره	»	طربزون	»	زور	»
آیدین	»	قسطمونی	»	عسیر	»
بتلیس	»	قونیه	»	قره‌سی	»
بصره	»	معمورة العزیز		قدس شریف	»
بغداد	»	موصل	»	قلعهٔ سلطانیه	»
بیروت	»	وان	»	منتشا	»
حجاز	»	یمن	»	تکه	»
حلب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	
				مدینهٔ منوره	محافظلغنه

قره حصار صاحب، ایچ ایل، کوتاهیه، عرش نکیده، اسکیشهر

دشمن اسلام اولان دول معلومه‌یه قارشی امر و اعلان غزا ایده‌رك عساکر نصرت مآثر
همایونلرینك مناطق مختلفهٔ حربیه‌ده موفقیات عدیده‌یه و بالخاصه چتاق قلعه‌ده قطغریان
بریه و بحریه‌یه مظهریتلری اسبابنی استکماله بذل عنایت و عاطفت بیورمش اولان خلیفه‌زاده
اکرم و فوماندان اعظم افندمز حضرتلری مقام افتادن صادر اولان فتوای شریفه و
مجلس وکلاجه عرض ایدیلن حفظ اوزرینه اجداد عظام شاهانه‌لرینه امتثالاً نام
جلیل القدر شاهانه‌لرینه غازی عنوان مفخرت بیاننك اضافه‌سنه مساعده بیورمش اولدیغی
مقام عالی مشیختپناهیدن قضاة کرامه تبلیغ ایدلدیکی وجهله نام معالی انسام خلافتپناهیلرینك
برموجب فتوای شریفه جمیع اوامر و محافل و منابرده و بالخاصه خطبه‌لرده غازی عنوان
ذیشانیله توصیف و تلاوت اولنمسی خصوصنك ایجاب ایدنلره تبلیغ و اعلان

ناظر ثانی

علی منیف

اصلنه مطابقدر

OSMANLI ARŞİVİ
DH.İ.UM.EK
92 | 60

Çanakkale'de hem karada hem denizde kazanılan başarı ve zaferlerden dolayı Resulullah'ın (s.a.v.) Halifesi olan Padişah hazretlerine *gazi* ünvanı verildiğinden hutbelerde, emirlerde, minber ve mahfillerde isminin *gazi* ünvanıyla birlikte anılmasına dair Dahiliye Nezareti genelgesi.

28 Nisan 1915

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiye-i Dâhiliye Müdüriyeti
Umûmî: 530
Husûsî: 133
Umûm: 122

Sûret

İstanbul	Vilâyetine	Hüdâvendigâr	Vilâyetine	İzmit	Mutasarrıflığına
Edirne	"	Diyarbekir	"	Bolu	"
Erzurum	"	Suriye	"	Canik	"
Adana	"	Sivas	"	Çatalca	"
Ankara	"	Trabzon	"	Zor	"
Aydın	"	Kastamonu	"	Asir	"
Bitlis	"	Konya	"	Karasi	"
Basra	"	Mamuretülazîz	"	Kudüs-i Şerîf	"
Bağdad	"	Musul	"	Kal'a-i Sultâniye	"
Beyrut	"	Van	"	Menteşe	"
Hicaz	"	Yemen	"	Teke	"
Haleb	"	Urfa	Mutasarrıflığına	Kayseri	"

Karahisâr-ı Sâhib, İçil, Kütahya, Maraş, Niğde, Eskişehir [Mutasarrıflıklarına], Medine-i Münevvere Muhâfızlığına

Düşman-ı İslâm olan düvel-i ma'lûmeye karşı emr u i'lân-ı gazâ ederek asâkir-i nusret-meâsir-i hümâyûnlarının menâtık-ı muhtelife-i harbiyyede muvaffakıyât-ı adîdeye ve bilhâssa Çanakkale'de muzafferiyât-ı berriyye ve bahriyyeye mazhariyetleri esbâbını istikmâle bezl-i inâyet ü âtıfet buyurmuş olan Halîfe-i Resûl-i Ekrem ve Kumandan-ı A'zam Efendimiz hazretleri Makâm-ı İftâ'dan sâdır olan fetvâ-yı şerîfe ve Meclis-i Vükelâca arz edilen mazbata üzerine ecdâd-ı izâm-ı şâhânelerine imtisâlen nâm-ı celîlü'l-kadr-i şâhânelerine *gâzî* unvân-ı mefharet-beyânının izâfesine müsâade buyurmuş olmalarıyla Makâm-ı Âlî-i Meşîhat-penâhîden kuzât-ı kirâma teblîğ edildiği vechile nâm-ı ma'âlî-ittisâm-ı Hilâfet-penâhîlerinin ber-mûceb-i fetvâ-yı şerîfe cemî'-i evâmir ve mahâfil ü menâbirde ve bilhâssa hutbelerde *gâzî* unvân-ı zîşânıyla tavsîf ü tilâvet olunması husûsunun îcâb edenlere teblîğ ve i'lânı.

Fî 15 Nisan sene [1]331

Nâzır nâmına
Ali Münif

Aslına mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Evrâk Müdüriyeti

BOA, DH.İ.UM.EK, 92/60

75

Goliath Adlı İngiliz Gemisinin Batırılması

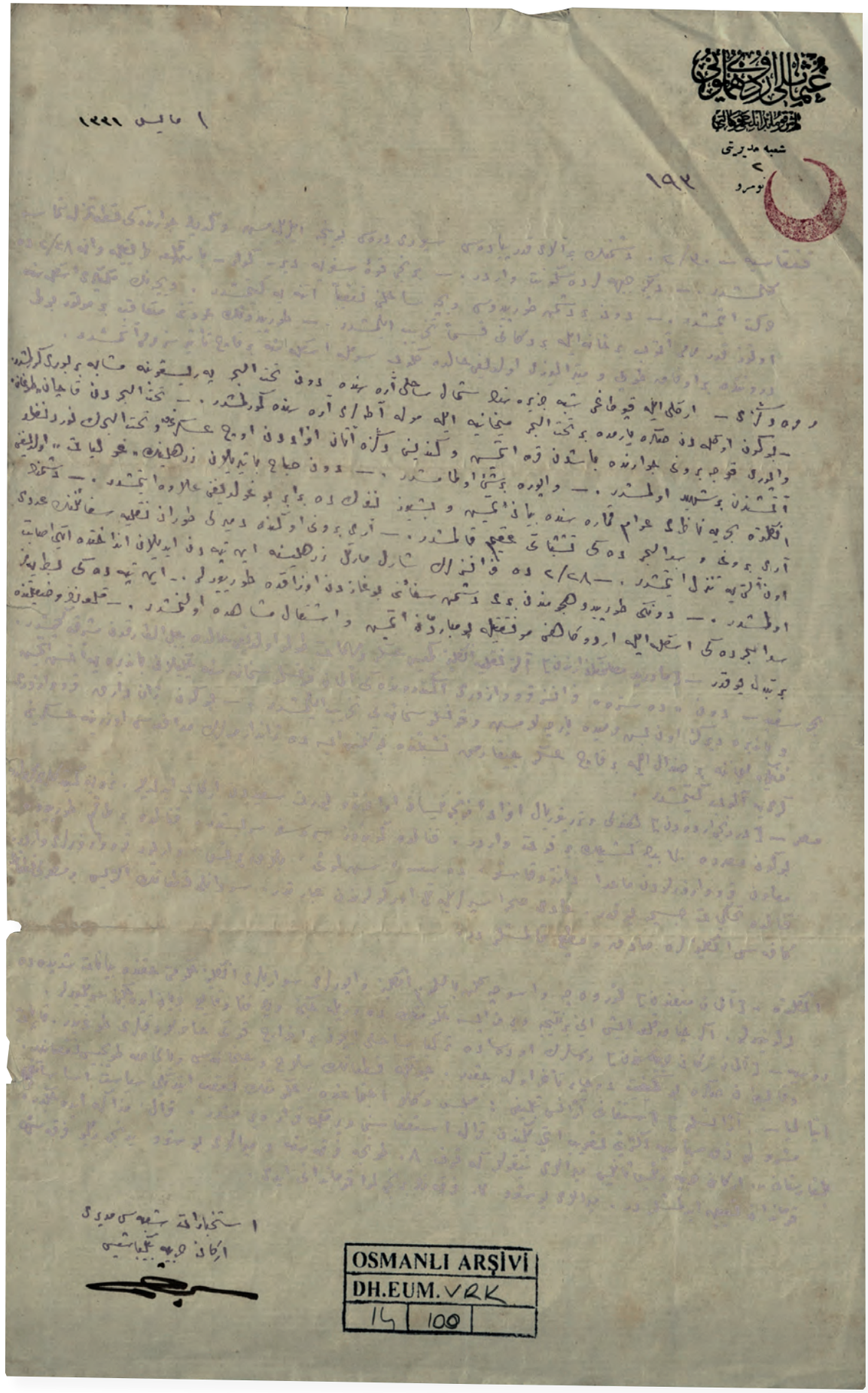

Marmara Denizi'nde dün (13 Mayıs 1915) sabah batırılan zırhlının *Goliath* olduğu ve içerisinde bulunan beş yüz askerin de boğulduğu hususunun İngiltere Bahriye Nazırı tarafından Avam Kamarası'nda beyan edildiğine dair istihbarat raporu.

14 Mayıs 1915

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be Müdüriyeti: 2
Numara: 193[1]
1 Mayıs 1331

.....
.....
.....
.....[2]

Marmara Denizi: Ereğli ile Kapıdağı Şibh-i Cezîresi'nin şimâl sâhili arasında dün tahtelbahir periskopuna müşâbih bir boru görülmüşdür. Bugün öğleden sonra yarımda bir tahtelbahir Mihanya[3] ile Mola[4] adaları arasında görülmüşdür. Tahtelbahirden kaçan Doğan Vapuru Kocaburnu civarında baştankara etmiş ve kendisini denize atan efrâddan üç asker gark ve tahtelbahirin nordenfeld âteşinden bir [asker] şehîd olmuşdur. Vapura bir şey olmamışdır. **Dün sabâh batırılan zırhlının Goliath olduğunu İngiltere Bahriye Nâzırı Avam Kamarası'nda beyân etmiş ve beş yüz neferin de berâber boğulduğunu ilâve etmişdir.** Düşmanın Arıburnu ve Seddülbahir'deki teşebbüsâtı akîm kalmışdır. Arıburnu önünde demirli duran nakliye sefâininin adedi on altıya tenezzül etmişdir. 28/2'de Fransızların Charles Martel Zırhlısı'na İntepe'den edilen endâhtda iki isâbet olmuşdur. Dünkü torpido hücûmundan beri düşman sefâini Boğaz'dan uzakda duruyorlar. İntepe'deki bataryamız Seddülbahir'deki iskele ile ordugâhını muvaffakıyetle bombardıman etmiş ve iştiâl müşâhede olunmuşdur. Kal'anın vaziyetinde bir tebeddül yokdur.

.....
.....
.....
.....[5]

İstihbârât Şu'besi Müdürü
Erkân-ı Harbiye Binbaşısı
Seyfi

BOA, DH.EUM.VRK, 14/100

1 Numaranın yanındaki *kırmızı renkli tek hilal* belgenin gizlilik derecesini göstermektedir.
2 Belgenin ilk kısımları başka konularla ilgili olduğu için alınmamıştır.
3 Mikhania. Kapıdağı yarımadasının doğusundadır. Bk. BOA, HRT.h, 424_2.
4 Mola. Kapıdağı yarımadasının doğusundadır. Bk. BOA, HRT.h, 200.
5 Belgenin son kısımları başka konularla ilgili olduğu için alınmamıştır.

Canopus Sınıfı Ön Dretnot Zırhlısı HMS

https://www.reddit.com/r/WarshipPorn/comments/9lnwhn/canopusclass_predreadnought_battleship_hms/ [Erişim Tarihi: 18.11.2025]

76

Kûtülamâre Zaferi

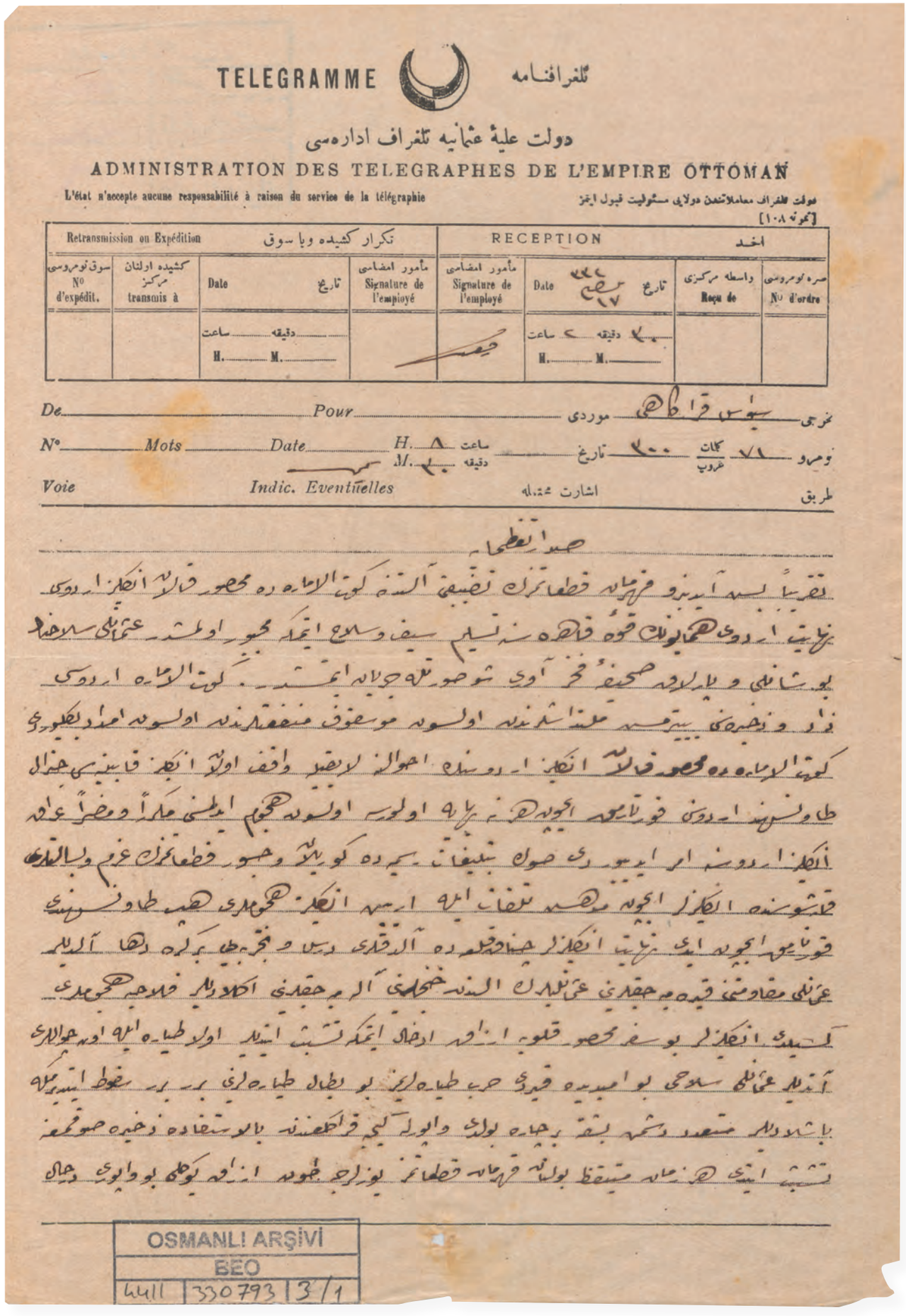

TELEGRAMME تلغرافنامه

دولت علیهٔ عثمانیه تلغراف اداره‌سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

دولت تلغراف معاملاتندن دولایی مسئولیت قبول ایتز

[نمونه ۱۰۸]

Retransmission ou Expédition تکرار کشیده وبا سوق				RECEPTION اخذ			
سوق نومروسی N° d'expédit.	کشیده اولنان مرکز transmis à	Date تاریخ	مأمور امضاسی Signature de l'employé	مأمور امضاسی Signature de l'employé	Date تاریخ	واسطه مرکزی Reçu de	صره نومروسی N° d'ordre
		ساعت دقیقه H. M.			ساعت دقیقه H. M.		

De Pour مردی بوسنه قراطاغی

N° Mots Date H. ساعت M. دقیقه تاریخ کلمات غروب

Voie Indic. Eventuelles اشارت مخابره طریق

صدارتطناهه

تقریباً بسه آیدنو قرهجایه قطعاتزك تعقیبی آلتنه کونالماده ده محصور قالان انکلیز اردوسی
زابتیه اردوسی همجنسلرینك قوه قاهره سنه تسلیم سیف وسلاح ایتمك مجبور اولمشدر عثمانلی سلحشور
یوزباشیلری و بالاده صحیفهٔ فخر آوری شوحوتله جلاله ایتمشدر. کونالماده اردوسی
نزار و زخیره‌سی پیرمسه تلمباشلرینه اولسوده موقوف منعقدلرینه اولسوده امداد بکلویرك
کونالماده ده محصور قالان انکلیز اردوسنك احوالی لدی التحقیق واقف اولدقلرینه قاپیسی جنرال
طاونسهند اردوسی قوماندانی جونیور ایله اولوب اولسوده حجوم ایدلمسی مکرراً ومضراً عرض
انکلیز اردوسنه ایدیورکن صوك تلفونده پیرمسه کویلرینه وصول قطعاتزك عزم ویسالرندن
قلمشونده انکلیز ایجون مرکز تلفون ایله اره‌سنه انکلیز محمدی صبح طاونسهند
قوماندانی ایجون ایکی زابتیه انکلیز جنادیه‌سنه آلدقدن وسیر و مجروحلرینه باقه آلدقدن
عثمانلی مقاومتی قیده‌سیله حقدن عثمانلیلرك السنه خنجرلری آلمیه حقدن اکلدیلدن صکره محمدی
آسیدن انکلیز اردوسنك محصور قلدقلری اراضی ادخال ایتمك تثبیت ایتدیلر اولوقطعه ایله اوه حوالیسی
آلنه عثمانلی سلحشورلری بو امیدده قیدی حرب طیاره‌لرینی بو بطل طیاره‌لری برر برر سقوط ایتدیرمك
باشلدیلر متعدد دفعه بقه بقه بولدقلری وایوله کیم قراکلرنده بالوستفاده ذخیره صوقمه
تثبیت ایتدی هنوز متیقظ بولنان قرهجایه قطعاتی یوزلرجه جنوده اراضه یوکلمه بوداوینی جیلاق

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
4411 | 330793 | 3/1

Kûtülamâre'de yaklaşık beş aydan beri Osmanlı kuşatması altında bulunan İngiliz General Townshend'in teslim olduğu, ordusundaki 5 general, 277'si İngiliz, 274'ü Hintli 551 subay ve 13.300 askerin esir alındığı ve Kûtülamâre'de kesin bir zafer kazanıldığına dair Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Sadaret'e çektiği telgraf.

30 Nisan 1916

Telgrafnâme
Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Telgraf İdâresi
Mahreci: Sivas Karârgâhı
Numara: 71
Târîh: 17 Nisan [1]332

Sadâret-i Uzmâya

Takrîben beş aydan beri kahramân kıtaâtımızın tazyîkı altında Kûtü'l-Amâre'de[1] mahsûr kalan İngiliz Ordusu nihâyet Ordu-yı Hümâyûn'un kuvve-i kâhiresine teslîm-i seyf ü silâh etmeğe mecbûr olmuşdur. Osmanlı silâhının bu şanlı ve parlak sahîfe-i fahr-âveri şu sûretle cereyân etmişdir:

Kûtü'l-Amâre ordusu zâd ü zahîresini bitirmiş milletdaşlarından olsun Moskof müttefiklerinden[2] olsun imdâd bekliyordu. Kûtü'l-Amâre'de mahsûr kalan İngiliz Ordusu'nun ahvâline lâyıkıyla vâkıf olan İngiliz Kabinesi, General Townshend ordusunu kurtarmak için her ne bahâya olursa olsun hücûm edilmesini mükerreren ve musırran Irak İngiliz Ordusu'na emrediyordu. Son teblîgât-ı resmiyyede görülen ve cesûr kıtaâtımızın azm ü besâletleri karşısında İngilizler için müdhiş telefât ile eriyen İngiliz hücûmları hep Townshend'i kurtarmak için idi. Nihâyet İngilizler Çanakkale'de aldıkları ders ve tecrübeyi bir kere daha aldılar. Osmanlı mukâvemetini kıramayacaklarını Osmanlılar'ın elinden hançerini alamayacaklarını anladılar. Felâhiye hücûmları kesildi. İngilizler bu sefer mahsûr Kal'aya[3] erzâk idhâl etmeğe teşebbüs etdiler. Evvelâ tayyâre ile un çuvalları atdılar. Osmanlı silâhı bu ümîdi de kırdı; harb tayyârelerimiz bu battâl tayyârelerini birer birer sukût etdirmeğe başladılar. Müteannid[4] düşman başka bir çâre buldu: Vapurla gece karanlığından bi'l-istifâde zahîre sokmağa teşebbüs etdi. Her zamân müteyakkız bulunan kahramân kıtaâtımız yüzlerce ton erzâk yüklü bu vapuru derhâl tevkîf ve müsâdere etdiler.

Artık General Townshend için hiçbir ümîd-i necât kalmamışdı. 13 Nisan'da General Townshend Irak Ordumuz Kumandanlığına mürâcaatla ordusuyla

1 Al Kūt, Kut, Kut al Amara (كوت العمارة) (Irak). Telgraf metninin bu ve diğer yerlerinde "كوت الامارة" şeklinde yazılıdır.
2 Telgraf metninde "*menfaatlerinden*" şeklinde yazılıdır.
3 Telgraf metninde "*kaloya*" şeklinde yazılıdır.
4 Telgraf metninde "*müteaddid*" şeklinde yazılıdır.

TELEGRAMME تلغرافنامه

دولت علیهٔ عثمانیه تلغراف اداره‌سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'État n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

دولت تلغراف معاملاتندن دولایی مسئولیت قبول ایمز

[نمونه ۱۰۸]

Retransmission ou Expédition تکرار کشیده ویا سوق				RECEPTION اخذ			
سوق نومروسی N° d'expédit.	کشیده اولنان مرکز transmis à	Date تاریخ	مأمور امضاسی Signature de l'employé	مأمور امضاسی Signature de l'employé	Date تاریخ	واسطه مرکزی Reçu de	صره نومروسی N° d'ordre
		ساعت ... دقیقه ... H. ... M. ...			ساعت ... دقیقه ... H. ... M. ...		

De ... Pour ... موردی ... مخرجی

N° ... Mots ... Date ... H. ... ساعت M. ... دقیقه ... تاریخ ... کلمات غروپ ... نومرو

Voie ... Indic. Eventuelles ... اشارت محتمله ... طریق

توقیف و مصادره ایتدیلر آلتمش جنرال طاوشنیڭ ایکیوزی بر امید نجات قالمشدی ۲ یازنده جنرال طاوشنیڭ عاجز اردوسنه قوماندانلغنه راجعاً اردوسیله برابر یارین حقیقه مساعده ایدلمك اوزره کوت العماره یه تسلیم اتمك اولدیغی بلدیڭ بلا قید و شرط تسلیم اولمقده بولندیغی حوالی ویرلمك انكلیز قوماندانی بوسفر یکی شرائط رسیاله ایله اردوسنڭ دائره قریب وضعیتی بلدیه سنه کی وعدنامه قوماندانلری یاره ایله اطلاع و اعطاسی ایده جکی ظهر ایدرك تکمیل طویلغی تسلیم اتمك و نزدیکده بولنان ملیونه لرك تقدیم اتمكی تکلیف ایتمکی عنی حوالی ویرلمك. جنرال طاوشنیڭ انكلیز عاجز قوماندانلرینه استنادله ایده جکی بلدیڭ عالیسوکه انكلیز قوماندانی کندوسنه یاردیم ایده بلمکدن پك اوزاق ایکی نزدیکی طرفنده ایکی کیسه جنرال طاوشنیڭ بکلیوردیکی کوت العماره یه بولنانه تبدیل انكلیز اردوسی مظفر عثمانلی قوماندانه تسلیم ایتمکی حاوی اولدیغی درکه روس اردوی قوماندانی بولنانه بر آی اول یقینده کوت العماره یه الی صیقوب کدیکی جنرال طاوشنیڭ یانه مشیری تحریری تحت تقدیم ایتمکله اسرا بوجه آتیده جنرال ۲۷۷ انكلیز ضابطی ۲۷۴ صندل ضابطه ۲۲۰۰ نفر

باسه قوماندانه وکیلی

انور

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
4411 | 330793 | 3 | 2

berâber serbestçe çıkmasına müsâade edilmek şartıyla Kûtü'l-Amâre'yi teslîm etmeğe râzı olduğunu bildirdi. Bilâ-kayd ü şart teslîm olmakdan [başka] çâre olmadığı cevâbı verildi. İngiliz Kumandanı bu sefer yeni şerâit dermiyân etdi. Ordumuzun fâik, kahhâr vaziyetini bilmiyormuş gibi ve Osmanlı kumandanlarını para ile ıtmâ' u iğfâl edebileceğini zannederek tekmîl toplarını teslîm etmeği ve nezdinde bulunan bir milyon lirayı takdîm etmeği teklîf etdi. Aynı cevâb verildi.

General Townshend İngiliz Irak Başkumandanından istîzân edeceğini bildirdi. Hâlbuki İngiliz Başkumandanı kendisine yardım edebilmekden pek uzak idi. Nihâyet her tarafdan ümîdi kesilen General Townshend bugün Kûtü'l-Amâre'de bulunan bütün İngiliz Ordusu'nu muzaffer Osmanlı Kumandanına teslîm etdi. Hâtırlardadır ki Rus Ordusu Kumandanı bundan bir ay evvel yakında Kûtü'l-Amâre'de elini sıkmağa geleceğini General Townshend'e yazmışdı. Şimdiye kadar ta'dâd edilen üserâ ber-vech-i âtîdir: 5 general, 277 İngiliz zâbiti, 274 Hindli zâbit ve 13.300 neferdir.

Fî 16 Nisan [1]332

Başkumandan Vekîli

Enver

BOA, BEO, 4411/330793_3

Kûtülamâre'de Esir Alınan İngiliz General Townshend ve Halil Paşa

https://tripomatic.com/tr/poi/el-kut-city:8128

[Erişim Tarihi: 19.11.2025]

Irak'ta Felahiye Mevzii ve Kûtülamâre Civarını Gösteren Kroki
HR. MTV, 768/13-2

Osmanlı Fetihleri Haritası

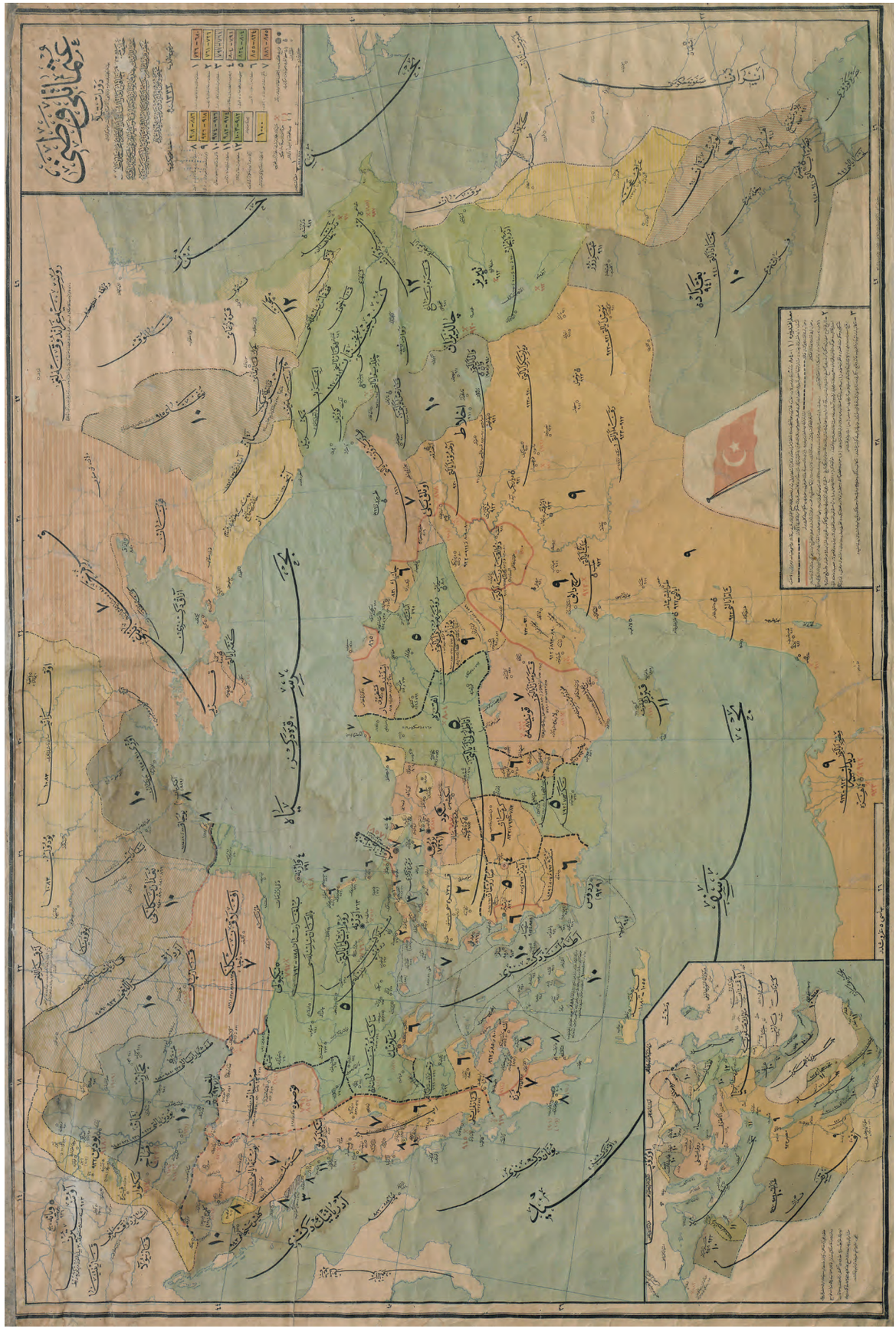

Osmanlı Devleti'nde fethedilen yerleri, tarih ve padişahlara göre gösterir okul haritası.

Matbaa-i Sanayi, İstanbul 1333

Haritanın yıpranmış bir nüshası da BOA, HRT.h, 141'de kayıtlıdır.

Osmanlı Vatanı
Devr-i İstila

Bin Tarihine Kadar Fütüh ve Vekayii ve Ondan Sonra Yalnız Fütühu Gösterir.

Halife-i Müslimin ve Hakan-ı zaman ex-Sultan el-Gazi Mehmed Han Hazretlerinin ahd-i hümayunlarında Maarif-i Umumiye Nazırı Şükrü Beyefendi Hazretlerinin emr u tensibleriyle mektab-i taliye ve ibtidaiye talebelerine mahsus olarak tertib edilmiştir.

Mürettibi Halid		Sene 1333	Hattatı Mükerrem'dir
	1	680 - 726	Sultan Osman Han Gazi-i Evvel
	2	726 - 761	Sultan Orhan Han Gazi
	3	761 - 791	Sultan Murad Hüdavendigar-ı Evvel
	4	791 - 804	Yıldırım Sultan Bayezid Han-ı Evvel
	5	804 - 824	Çelebi Sultan Mehmed Han-ı Evvel
	6	824 - 855	Sultan Murad Han-ı Sânî
	7	855 - 886	Fatih Sultan Mehmed Han-ı Sânî
	8	886 - 918	Sultan Bayezid Han-ı Veli-i Sânî
	9	918 - 926	Yavuz Sultan Selim Han-ı Evvel
	10	926 - 974	Kanuni Sultan Süleyman Han
	11	974 - 982	Sultan Selim Han-ı Sânî
	12	982 - 1003	Sultan Murad Han-ı Sâlis
			Çizgi boyalar Eyâlât-ı mümtâze ve hükümât-ı tâbi'a
		1000	Tarihden sonraki fütühat

⚒ Meydan muharebeleri ve muhârebât-ı bahriye

( ) Harben alınan bilâd-ı müstahkeme

( ) Ba'de'l-muhasara istimânen alınanlar

Tevârih-i mühtelifede payitaht ittihâz olunan bilâd

Paşa Sancakları. Yani eyâlet merkezleri

Kasabât

Kilometre 0 50 100 150 200

1/3.000.000 mikyasındadır.

Muallim Efendilere

1. 1402 senesinde vuku'bulan Ankara Muhârebesi neticesinde Sultan Murad Hüdavendigar ve Sultan Bayezid-i Evvel hazretlerinin fethetmiş oldukları bilâdın bir kısmı zıya'a uğrayıp bilâhare istirdâd edilmiş olduğundan müşârünileyhimâ hazretlerinin teshîr etdikleri mahaller hususu renk ile telvin edilmişdir. Murad Hüdavendigar Hazretlerinin hükmetdikleri eyâlât ▮▮▮▮▮▮ ve hümayelerinde bulunan memalik ▮▮▮▮▮▮ işaretleriyle ve Sultan Yıldırım Bayezid Han Hazretlerinin doğrudan doğruya hükmeyledikleri yerler ▮▮▮▮▮▮ ve himâyeleri altında bulunan memleketler ▮▮▮▮▮▮ işaretleriyle gösterilmişdir. Bu hududların delâletiyle müşârünileyhimâ hazretlerinin fethe muvaffak oldukları mahaller istihrâc olunduğu gibi zâyi'-ât-ı vâkı'anın bilâhare ne vakit istirdâd edildiği de vâzıhan anlaşılır ve Yıldırım Bayezid Hazretlerinin cümle-i fütûhatından olan Aydın ve Saruhan'ın husûsî rengi buralarının Çelebi Sultan Mehmed tarafından istirdâdını müteâkib bir müddet Emir Süleyman'ın eline geçdiğini hatırlatır.
2. Tarih-i fütûh-i Osmani'de mükerreren ve tedricen feth ve istilâ olunan bilâdın idâre veya himaye-i Osmaniye altında takarrür etdiği tarih, fetih tarihi addolunarak haritamız ona göre telvin edilmiş ise de bu makûle vekâyi'-i mühimme-i istilâ'iye dahi gösterilmiş olmak üzere her yerinin tarihleri terkîm ve aralarına münâsib işâretler vaz' olunmuşdur. Şöyle ki, ( ) işareti himâye veyâ idâre-i Osmaniye altına alınmış olan yerlerde vuku'bulan isyan ve ihtilâllerin teskin ve hükûmetin takrir ve takviyesini ve (;) bilâ harb idâre-i Osmaniyemize olan irtibâtın tezâyüdünü (**ve**) harfi de kat'iyyen elden çıkmış olan bir mahallin yeniden fethini bildirmek üzere ista'mâl olunmuş, tımar istilâsı birkaç sene imtidâd eden eyâlâtın mebdeʾ ve müntehâ-yı istilâsı tarihleri arasına (-) işareti konulmuşdur.
3. Mekâtib-i ibtidâiye derslerine aid vekâyi'-i değerlerinden farkı olarak kalın hurûf'le erkâm ile gösterilmişdir. Mekâtib-i mezkûre talebesi bunların hâricindeki vekâyi' ile işgâl edilmemelidir.